ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 3

MERCREDI
3 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

LE NUMERO : 4,00 F

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.507 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNEE — No 17.507

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ «ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԱՌԱՆՑ ԲԱՐԵԿԱՄԻ»

ՃԱՐԴ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ԿԸ ԴԻՏԷ...

Հոլեզան խօսքերը, որոնց այնքան առատ է արեւմուտքը, սինակներ կը լեցնեն: Ուրբաթ իրիկուն (Մարտ 30-ի թիւ) «Լը Մոնտ» խմբագրական սինակը խորագրած էր «Քիւրտերը առանց բարեկամի»: Կը բաւէր քիւրտը փոխել հայ բառով եւ մնացեալը թողուլ, ինչպէս արդէն քրոնիկագիրն ալ անդրադարձած էր, երբ կը գրէր, մանաւանդ հետեւեալ պարբերութիւնը. - «Վարժութիւնն ունին, ճիշդ է Պատմութեան անարդարութիւններուն: Ամէնէն անողոքը նախորդ յետ - պատերազմեան շրջանէ մը կը մնայ, այն որ իրենց կանխիկ դրամի պէս հաւատալ տըւաւ քրտական Պետութեան մը խոստումին, 1920-ի Սեւրի դաշնագրով: Երեք տարի յետոյ, ստորագրելով Լօզանի դաշնագիրը, Ֆրանսա եւ Մեծն - Բրիտանիա մոռնալով իրենց յանձնառութիւնները, փոխեցին քրտական երազը (ճիշդ ինչպէս հայկական երազը, արդէն) իրենց ախորժակներուն եւ արդի Թուրքիոյ շահերուն խորանին վրայ»:

Խորքին մէջ, Միջին - Արեւելքի ոչ մէկ երկիր քրտական ինքնավարութիւն մը կ'ուզէ, քանի բոլորը վարակուած մը կը վախնան իրենց իսկ փոքրամասնութեան մօտ: Եւ հոս է որ խօսիլ կը ներկայանայ որպէս խորամանկներուն խորամանկը, որ կանխեց ամէն բան, յանկարծ ազատական քաղաքականութեան մը ձեռնարկելով իր երկրին մէջ: Լեզուի գործածութեան արտօնութիւն եւ մշակութային կարգ մը իրաւունքներ առաջքը կ'առնէին անխուսափական ձգտումներուն: «Քիւրտերը բարեկամ չունին» նշանախօսքը այս հնդեւրոպացի ժողովուրդին նախընտրածն է, կ'ըսէ «Մոնտ»ի աշխատակիցը:

Ո՞ր փոքր ազգը ունեցած է, եթէ Քուէյթ չէ եւ քարիւղ չունի: Մնաց որ Ամերիկացիք եւ զինակիցները «բարեկամութեան» համար մինչեւ անապատները չվազեցին: Այսօր, ձգած են որ Սատտամ Հիւսէյն անխնայ ջարդէ, Արեւմուտքն ալ դիտէ լաւ քննելու համար, քանի մը ձեւական բողոքներ կ'ընէ, Ֆրանսա՝ Քուշներով եւ Իվ Մոնթանով որ քաղաքական բեմը գրաւած է Թոլլով գեղարուեստական բեմը ձայն կը բարձրացնէ, եւ անդին Իրաքցիներէն զատ, Քիւրտերն ալ սկսած են զիրար ջարդել, Հազարաւորներն ալ լեռները կը փախին կամ Թուրքիա կ'ապաստանին: Իրաքի մէջ, այլեւս հաստատ է որ կառավարական ուժերը տէրն են կացութեան եւ ետ առած են Քէրքիւքը ու այլ քաղաքներ, մինչ Քիւրտերը կը պարմանան որ առանձին են...: Ո՞ւր են, կ'ըսեն, մեզի եղած խոստումները: «Ազատագրուած Քիւրտիստան»ի մէջ, երանելի մթնոլորտը վերածուած է խուճապի մթնոլորտի մը, բնակիչները կը փախին, բայց ո՞ւր...:

Ամսուսմը Քիւրտերը դեռ կոչ կ'ընեն Ամերիկացիներուն, որոնք Երկուշաբթի, ընդունած էին տեսակցութիւն մը ունենալ քիւրտ պատուիրակութեան մը հետ: Ի՞նչ պիտի ըսեն, հաւանաբար քանի մը մխիթարական խօսքեր, եթէ հարկ է կրնան նաեւ քանի մը միսիոնար ղրկել որբահաւաքի համար:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ, ՈՒԶՊԵԿԻՍՏԱՆ
ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ

«ՔՈՒԷՅԹԸ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷ Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՔՈՎ»

ԿԸՍԷ ՄՈԼԼԱՆ

Ապրիլ 1-ի իր թիւին մէջ, «Լիպերասիոն» թղթակցութիւն մը հրատարակած է վերոյիշեալ երեք Հանրապետութիւններուն մէջ Պերնար Քոհէնի ունեցած հանդիպումներուն եւ կրած տպաւորութիւններուն մասին:

Պերնար Քոհէն մոլլայի մը հետ խօսած է, Բաքուէն 40 քիլոմեթր անդին՝ Մաշտաղան, ուր նոր (2 տարի է) վերաբացուած է 1936-ին քարուքանդ եղած մզկիթը: Մոլլան կ'ըսէ լրագրողին. - «Գիւղացի ենք կամ բանուոր, զարգացում չունինք, արաբերէնը կը կարդանք առանց հասկնալու, բայց, ապուշ չենք, այդ պատերազմը (Ծոցի) հարուստներու պատերազմն էր աղքատներուն դէմ եւ Սատտամ աղքատներուն պաշտպանն էր: Եթէ արաբական կարգ մը Պետութիւններ հարուստներու կողմն անցան, իրենց գործն է: Ջեւսան որ Ամերիկացիք խաչական կրօնական պատերազմ մը կը մղեն: Խաչապաշտները (իմա՝ քրիստոնեայ) կը վախնան մահմետականներէն, որովհետեւ աւելի շատ զաւակ կ'ունենանք եւ մեծամասնութիւն կրնանք ըլլալ եւ իրենց իշխանութիւնը կը կորսնցնեն աշխարհի վրայ: Ճիշդ է՝ Պուշի համար եւ Գորպաչովի համար»: Ու լրագրողը կ'աւելցնէ որ Ղարաբաղի հարցը ծանր կը կշռէ բազմաթիւ Ազերիներու վրայ, որ այսպէս մտածեն: Այն իրողութիւնը, որ Մոսկուա չէ յաջողած խաղաղութիւնը վերահաստատել այդ շրջանին մէջ կը փաստէ «Քրիստոնեաներու» լռելեայն մեղսակցութիւնը (երանի՛ մեզի...): Նոյն մոլլային համաձայն Մաշտաղանի մզկիթին քանդումը, 1936-ին, Հայ քաղաքական կոմիսարներու գործն է, այն ատեն շատ գործօն էին Բաքուի կուսակցութեան ծոցը: Ու մոլլան դեռ կ'ըսէ. - «Քուէյթը՝ բան մը չէ Ղարաբաղի քով»...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ԵՒՐՈՊԱ, ՔԻՒՐՏԵՐԸ

«Միլլիյէթ»ի Մարտ 29-ի թիւին մէջ տրուած է Ֆրանսայի Անգարայի դեսպան՝ Էրիք Ռուլոյի Թուրքիոյ քաղաքական կեանքի կարեւոր հարցերուն վերաբերեալ կարծիքները: Ան նախ խօսելով Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի յարաբերութիւններուն մասին, կը ջանայ մեղմ գիծերով ներկայացնել Եւրոպայի մերժողական կեցուածքը. կ'ըսէ թէ Եւրոպայի հասարակապետութիւնը եւրոպական ակումբ մըն է որ ունի իր օրէնքները. երբ Թուրքիա հասնի պահանջուած չափանիշներուն, նախընտրելի առաջին երկիրը պիտի ըլլայ: Ռուլօ կը վստահեցնէ թէ Թուրքիոյ մասին դաւադրութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ եւ թէ Ֆրանսա պայքարած է Թուրքիոյ դէմ յունական վէթոն ջնջելու համար:

Ֆրանսայի դեսպանը յետոյ կ'անդրադառնայ քրտական հարցին. չի խորհիր որ Թուրքիոյ Քիւրտերը անկախութիւն ուզեն, որովհետեւ նախ անոնց կէսը ցրըւած է երկրին այլ շրջանները, ապա անոնք «Թուրքիոյ մէջ քաղաքացիական բո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆՆ ԸՆՏՐԵՑ

Կիրակի, Մարտ 31, Ծաղկազարդ է (Զատիկը՝ Ապրիլ 7-ին է), Գամսախուրդիայի 52-րդ տարեդարձը եւ հանրաքուէին օրը:

Հարցումը պարզ էր. — «Կ'ուզէ՞ք որ վերահաստատուի Վրաստանի անկախութիւնը 1918, Մայիս 26-ին ստեղծըւած Վրաստանի ժողովրդավար Հանրապետութեան հիման վրայ»:

Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ՝ 90% (մասնակցութիւն՝ 80%) Վրացիները այո՛ պատասխանած են, նաեւ տեղւոյն Հայերը (շուրջ կէս միլիոն), զորս Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հրաւիրած էր անկախութեան ի նպաստ քուէարկելու:

Թիֆլիսի հարաւը, ուր Հայերը բնակչութեան 90%-ը կը կազմեն, կը հաղորդեն մամուլի գործակալութիւնները, անկախութեան կողմնակիցները 90% եղած են: Աբխազիոյ մէջ, ուր երկու տարի առաջ ազգամիջեան բախումներ պատահեցան եւ Վրացիները փոքրամասնութիւն կը կազմեն, անկախութեան թեր քուէարկած են 62%:

Օսեթիոյ մէջ սակայն, կռիւները չեն դադրած եւ ԹԱՍ-ի հաղորդագրութեան համաձայն չորս մեռեալ կայ եւ երեք վիրաւոր: Արտակարգ վիճակ ալ հաստատուած է:

Ամէն Վրացի, մանաւանդ մտաւորական շրջանակէն, հարիւր առ հարիւր համաձայն չէ Գամսախուրդիայի հետ: Երբ, օրինակ, Վրաստանի նախագահը կ'ըսէ. — «Անոնք որոնք ո՛չ քուէարկեն հանրաքուէին, վրացական քաղաքացիութիւն պիտի չունենան», կարելի է հարցնել թէ նախագահը ի՞նչպէս պիտի իմանայ, քանի որ քուէարկութիւնը գաղտնի է: Ինք կը պատասխանէ առարկութեան. — «Վրաստանի թշնամիները զէնք կը կրեն, դժուար չէ ճանչնալ: Անոնց կ'ակնարկեմ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԺԱՄ ՉԻ ՓՈԽԵՐ

«Երեկոյեան Երեւան» օրաթերթը Մարտ 22-ի իր թիւով կը հաղորդէ որ Հայաստան այս տարի ամրան ժամու պիտի չանցնի կառավարական որոշումով: Այս կարգադրութեան հետեւանքով ժամու տարբերութիւնը 2 ժամի (փոխանակ 3-ի) կ'իջնէ արտասահմանի հետ (Եւրոպա):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻԱ կշտացած չէ համայնավարութենէն, քանի որ առաջին ազատ ընտրութիւններուն (Մարտ 31) իսկ կուսակցութիւնը ձայներու 60%-ը ապահովեց, ինչ որ առնուազն անբնական կը թուի: Ժողովրդավար կուսակցութիւնը որոշեց չմասնակցիլ կազմուելիք կառավարութեան: 3000 ցուցարարներ հաւաքուած են հրապարակը խարդախութիւն վերագրելով արդիւնքներուն:

ԹԻ - ՏԸՊԸԼԵՈՒ - ԷՑ օդանաւային ամերիկեան ընկերութիւնը այլեւս յստակ ապագայ մը ունի, ըստ մամուլի գործակալութեանց, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով սենդիքաներուն եւ գալիֆորնիացի միլիառատէր՝ Գըրգ Գրիգորեանի միջեւ, որ գնումին թեկնածու էր: Դրամագլուխին 50%-ը ձեռք կ'առնէ եւ սենդիքաներն ալ 23%-ի բաժնեթուղթերու տէր կ'ըլլան: Գրիգորեան յանձն առած է 250 միլիոն տոլարի (1,4 միլիառ Ֆր.) ներդրում կատարել:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ սահմանագըլխուն վրայ, Շըրնաք գաւառակին մէջ Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան զինեալ մարտիկներէն 25 հոգի սպաննուած են Թուրք ապահովութեան ուժերու կողմէ: Թուրք մամուլը լուրը տալով կը տեղեկացնէ թէ քիւրտ մարտիկներուն վրայ մեծ քանակութեամբ զինամթերք գտնուած է:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ շրջապտոյտին ընթացքին, Մարտ 28-ի երեկոյեան, Նիւ Եորքի իր պանդոկին առջեւ ցուցարար Յոյներու խումբ մը հաւկիթ նետած է Թուրքիոյ նախագահին վրայ: Պուշ տեղեկանալէ ետք, շատ մտերիմ շեշտով նամակ մը ուղղած է Էօզալի ու ցաւ յայտնած պատահածին համար:

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖԻ իր գրասենեակին մէջ, Երկուշաբթի իրիկուն սպաննուած է, գերման կառավարութեան ապազգայնացման ճիւղի պատասխանատուն: Ինք է որ Արեւելեան Գերմանիոյ ձեռնարկութիւնները կ'ապազգայնացնէր: Մահափորձին տէր եղած է «Կարմիր բանակ ճիւղ» ահաբեկչական կազմակերպութիւնը, որ ըստ երեւոյթին դեռ հրապարակն է:

ՊԱՊԸ Զատկուան իր պատգամին մէջ ձաղկեց պատերազմը եւ կոչ ըրաւ որ միջազգային նոր կարգ մը հաստատուի Պալթեան ծովէն Միջինաւոր - Արեւելք:

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԸ ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ ԿԸ ԿՐԷ

ՉՈՐՍ ՀԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ուրբաթ առաւօտ, Մարտ 29-ին, բացարձակապէս անկարելի եղաւ յարաբերութեան մէջ մտնել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հետ, երբ տեղեկացանք թէ նոր պայթում մը տեղի ունեցած էր Անթիլիաս, Կաթողիկոսարանին մօտ, թեւեքը չէր բանեք: Միայն Երեքշաբթի առաւօտ է (Ապրիլ 2) որ կապ կրցանք հաստատել եւ կաթողիկոսարանի դիւանէն ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները. - «Աւագ Ուրբաթի պայթումը շատ աւելի զօրաւոր էր, քան Մարտ 20-ին: Թակարդ - կառքը այս անգամ կաթողիկոսարանին դուրսի պատին շատ աւելի մօտ էր: կաթողիկոսարանի բոլոր շէնքերը, ի մասնաւորի վարդապետներուն եւ եպիսկոպոսներուն բնակարանները, վեհարանը, կաթողիկոսին գրասենեակները եւ Մայր Տաճարին ապակիները հսկայ վնասներ կրած են: Փառք Աստուծոյ մարդկային զոհ չկայ: Հակառակ ցնցումին եւ ճանդումներուն, Աւագ Ուրբաթի եւ Զատկուան բոլոր արարողութիւնները կատարուեցան հազարաւոր հաւատացեալներու ներկայութեան: Այս օրերուն, Հանրապետութեան նախագահը, խորհրդարանին նախագահը եւ բանակին պետը ներկայացուցիչներ ղրկեցին Կաթողիկոսարան, ցաւակցութիւն յայտնելու համար, նոյնը ըրին նախարարներ, դեսպաններ, ներառեալ Ֆրանսայի դեսպանը եւ եկեղեցիներու կրօնապետեր»:

Անկէ զատ, Մարտ 30-ի Ալ Հայաթ օրաթերթը կը հաղորդէր որ վիրաւորներուն մէջ կան չորս Հայեր՝ երկու Պետիկեան, Է. Սամուէլեան եւ Սայմուքեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 30-ին, իր դաշտին վրայ Մոսկուայի Տորպեդօն 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց «Արարատ»ի:

ԿԱՐՍ ԵՒ ՆԱՐԻՆՋ ԳՈՒՄԱՐԵԼԻ ՉԵՆ

Հայաստանի ազատ մամուլով պարզուած բազմազանութիւնը դիտելու, մեկնաբանելու տարբեր դիրքեր կ'ընձեռէ հետաքրքիր ընթերցողներու: Խօսքը առաւելաբար կը վերաբերի մամուլի այն հատուածին որ ճամբայ ելած է գործին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը ըմբռնածի գիտակցութեամբ: Ու երբ խնդրոյ առարկայ է քաղաքական մարզը, բազմազանութիւնը չեշտող ազդակները յատկապէս կուսակցական թերթերը կ'ըլլան որոնք սկսած են լոյս տեսնել տեղւոյն վրայ: Անոնք գլխաւորաբար կ'օգնեն որ - ինչպէս պարագան էր անցեալին -, միակ աղբիւրէ մը չունենանք Հայաստանի անցուդարձին տեղեկատուութիւնը: Այս կացութեան անդրադառնալու առիթ մը եղաւ Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նստաշրջան հրաւիրելու վերջին աղմուկը:

Ինչպէս ծանօթ է, խումբ մը երեսփոխաններ արտակարգ նիստ պահանջած էին որպէսզի Խորհրդարանը չեղեալ յայտարարէր 1921 Մարտ 16-ի Թուրքեւխորհրդային դաշինքին այն տրամադրութիւնները որոնցմով բոլշեւիկները Թուրքիոյ կը զիջէին Կարսը, Արտահանն ու Արդուինը: Այս խումբ մը երեսփոխաններուն զօրավիգ էր Հ.Յ.Դ. Նիկոլ Աղբալեան Ուսանողական Միութիւնը որ Մարտ 15-ի առաւօտուն նստացոյցի մըն ալ ձեռնարկած էր Խորհրդարանին առջեւ (տե՛ս «Յառաջ» Մարտ 16 - 17):

Գերագոյն Խորհուրդի պաշտօնաթերթ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին Մարտ 16-ի թիւին մէջ Արայիկ Մանուկեանի «Նստացոյց. ո՞րն է պահանջը» խորագրուած պատկերազարդ անկիւնը ցուցարար երեք երիտասարդի կարծիքներէն ետք կ'արձանագրէ Գերագոյն Խորհուրդի քարտուղարին խօսքերուն. ան ըսելէ ետք թէ «շուրջ 100 պատգամաւորներ պահանջում էին հարցի քննարկումը», կ'աւարտէ չեշտելով. «ոչ ոք չի ժխտում որ 1921 թուականի Մարտի 16-ին վաւերացուել է Լենին - Աթաթիւրք գործարքը, եւ այդ պայմանագրում Հայաստանի ու հայ ժողովրդի շահերն օգտագործուել են որպէս մանրադրամ «մեծ քաղաքականութեան համար»: Գերագոյն Խորհուրդի ողջամիտ մեծամասնութեան դիրքորոշումին զուգահեռ հետեւեալ արտայայտութեամբ կ'աւարտէ իր խօսքը Արա Սահակեան. «Պարզապէս հարկաւոր է ամենայն լրջութեամբ եւ պատասխանատուութեամբ պարզել «երբը», «ինչպէսը» եւ որ ամենակարեւորն է՝ դրա իրատեսութիւնը»:

Վաւերագրական տեղեկութիւններով հետաքրքրական էջ մը ունի այս մասին Մարտ 15-ի «Ազատամարտ»ը որ կը ներկայանայ որպէս Հայաստանի կուսակցական մամուլին նորագոյն թերթը. անոր անունին տակ կայ «Հրատարակութիւն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան» արձանագրութիւնը. այդ էջին առաջին սիւնակը յատկացուած է խմբագրականին որ կը կրէ «Փաստել նուիրումը հայ. դատին» խորագիրը: Հոն, Հայ Դատի պաշտպանութեան չափանիշ կամ գրաւական կը նկատուի մասնակցութիւնը՝ վերոյիշեալ դաշնագիրը չեղեալ յայտարարելու ջանքին. իսկ այդ ջանքը կը կապուի Թ. Օզալի Խորհրդային Միութիւն այցելութեան: Հակառակ՝ նստացոյցով, շուրջ 100 երեսփոխաններու պնդումով չեշտուելուն, երբ արտակարգ նստաշրջան չի գումարուիր, ատիկա «Ազատամարտ»ի կողմէ կը նկատուի «ժողովրդի քուէով իշխանութեան գլուխ անցած Հայաստանի նոր ղեկավարութեան կողմից Հայ Դատի անտեսում», «նրանից խուսափելու հետեւողական գծի դրսեւորում»:

Խմբագրական սիւնակին քով տրուած է ցանկը այն 94 երեսփոխաններուն որոնք «չեն անտեսած Հայ Դատը» ու չեն հետեւած «անկէ խուսափելու հետեւողական գիծին»: Այդ ցանկին մաս կը կազմեն Հրանդ Մաթեւոսեան, Շչորս Դաւթեան, Իգոր Մուրադեան, Արամայիս Սահակեան, Թելման Գդլեան, Պարոյր Հայրիկեան եւ նաեւ իրենց ՀՀՇ-ի մօտ դիրքաւորումով, ծանօթ անուններ, ինչպէս՝ Յակոբ Սանասարեան, Ռաֆայէլ Պապայեան, Խորհրդարանի Մամուլի յանձնախումբի նախագահ Մերուժան Տէր - Գուլանեան եւայլն: «Ազատամարտ» նոյն էջին վրայ կուտայ նաեւ սփիւռքեան այն մարմիններուն, վարժարաններուն ցանկը, որոնք եւս մասնակցած են արտահերթ նստաշրջան պահանջող երգչախումբին. Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ուղղուած հեռագիրներ ստորագրած են Հ.Օ.Մ.-ի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Ամերիկայի շրջանային վարչութիւնները, Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան - Ամերիկայի Երիտասարդական Միութիւնը, Արեւմտեան Ամերիկայի Առաջնորդարանը, Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս, Մեսրոպեան, Արի Կիրակոս Մինասեան, Ծամլեան, Ֆէրահեան, Գուլզեան - Զաքարեան վարժարանները:

Հայաստանի մամուլէն կուսակցական ուրիշ թերթ մը՝ «Ազգ», Մարտ 20-ի թիւին «Տեղական» խորագրուած էջին մէջ կուտայ փրցուած իրարանցումին վերջաբանը: Մտահոգութիւնները փարատող բաւական տուեալ կայ հոն: Բնական է որ քաղաքական յուսախաբութիւն ապրող անձեր ու կազմակերպութիւններ ջանան խանգարել իշխանութիւն մը. ըսենք թէ կարելի է բնական նկատել նաեւ ընդդիմադիր նման խմորումներու գոյութիւնը նոյնիսկ Հայաստանի նման հազար սպառնալիքի ենթակայ երկրի մը մէջ: Այդ հազարին վրայ մէկ եւս աւելցնելու ջանքին գտած պատասխանը երկրին գերագոյն ատեանին կողմէ, անոր ողջմտութեան ու անշեղ զատողութեան գրաւականը կը բերէ:

«Ազգ»ի վերոյիշեալ էջին մէջ պատասխաններ տրուած են Մարտ 15-ի երեսփոխանական խորհրդակցութեան ընթացքին արտայայտուած կարծիքներէն. ստեղծուած հարցին քաղաքական սթափ ներկայացումը կուտայ «Սփիւռքահայութեան հետ Կապի Կոմիտէ»ի նոր նախագահ, պատմաբան Հրաչիկ Սիմոնեանէն. ան ըսելէ ետք թէ «ոչ մի կասկած լինել չի կարող որ քանի գոյութիւն ունի հայ ժողովուրդը, քանի կայ մի Հայ, Հայ դատը պիտի ապրի», մատը դնելով բուն խնդրայարոյց կէտին վրայ, կը հարցնէ. «Սակայն կարո՞ղ ենք մենք, արդեօք, որդեգրել Հայ դատը որպէս պետական քաղաքականութիւն»: Եւ մտածելով որ գուցէ գտնուին աւելի մանրամասն բացատրութեան պէտք ունեցողներ, կը շարունակէ. «Եթէ չեղեալ ենք յայտարարում այս պայմանագրերը մենք յայտնւում ենք՝ միջազգային իրաւունքի տեսակէտից՝ պատերազմական վիճակում: ... Մենք ունե՞նք միջոցներ, որպէսզի կարողանանք գոնէ մէկ շաբաթ դիմագրաւել որեւէ յարձակման, եթէ այդպիսին լինի, մինչեւ որ աշխարհը խառնուի այս գործին»:

Ժամանակագրական ամփոփ ներկայացում մըն ալ կը կատարէ վարչապետի տեղակալ Կարէն Սարդարեան. «Մեր խորհրդարանի մի քանի ամսեայ պատմութեան մէջ արդէն երկրորդ անգամն է որ պարտադրւում է արտաքինից, թուացեալ հայրենասիրական, մեծ գրգիռներ ունեցող վէճ, բայց իրականում քաղաքական գծին խանգարող»: Ու կը հետեւի քիչ մը բիրտ ու դժուարամարս, սակայն անշրջանցելի իրականութիւնը. «Պահանջատիրութիւն ասածը դատարկ բան է այսօր: Դա ձեռնտու է բոլոր այն ուժերին որոնք դէմ են Հայաստանի անկախութեանը»:

Վերջաբանի էջին վերջին մէջբերումները առնուած են Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին ելոյթէն. ան մէկ նախադասութեամբ կը խտացնէ 1921 Մարտ 16-ի ռուս - թրքական պայմանագիրը չեղեալ յայտարարելու պահանջքը. «չչափելով մեր ուժը, ձեռնոց նետել մեր բոլոր հարեւաններին». այս կուտայ նման քայլի մը իր արժեւորումը. «արկածախնդրութիւն եւ պատասխանատուութեան բացարձակ բացակայութիւն»:

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կը շարունակէ, հարց տալով պահանջատէր այս հայրենասէրներուն. «վաղը կարող է կրկնուել 18 թուականը: Դուք կարծում էք որ մեր սթաթու քուօն պիտի պահպանուի եւ մենք յոյսներս դրած փառապանծ կարմիր բանակի վրայ, ապահով պիտի ապրե՞նք: Վաղը ռուսական զօրքը կարող է հեռանալ Անդրկովկասից եւ ոչ մեր կամքով, մեր պահանջով:

... Եւ դուք պէտք է մեն - մենակ մնաք այս մեր շատ սիրած բարեկամների հետ: Ի՞նչ էք անելու այդ օրը»:

Ինք ալ կը պատասխանէ իր հարցումին, դիմելով յիշեալ պայմանագիրը վերաքննելու ամէնէն եռանդուն ջատագովին. «Դուք, Պր. Ռուբէն Յակոբեան եւ միւսները, անելու էք այն, ինչ արեցին մեր իսկապէս նուիրուած մարդիկ, որոնք կնքեցին այն չորս պայմանագրերը հինգ տարուայ ընթացքում. Բաթում, Ալեքսանդրապոլ, Ղարս եւ Միութենական պայմանագիր: Դուք ստիպուած կը լինէք կնքելու ձեր ձեռքով:

Բայց կայ իրականութիւն ... Չի կարելի խաղալ ազգի ճակատագրի հետ»:

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան այս վճռապէս կը յայտնէ թէ ինք կը պայքարի մինչեւ վերջ թոյլ չտալու համար նման արկածախնդրութիւն. կ'ըսէ թէ մինչեւ իսկ կը դիմէ ժողովուրդին, եթէ պէտք ըլլայ: Ան յ[illegible]ութեան չի մոռնար նաեւ Սփիւռքն ալ խաղին մասնակից դարձնելու պարագան: Կը շարունակէ այս մասին. - «մի բան էլ շատ էժանագին կերպով այստեղ շահարկուեց՝ դա հեռագրերն են Սփիւռքից: Վաղն եւէթ հաղորդէք արտասահմանի թերթերում որ Փարիզում եւ Նիւ - Եորքում նարինջ ուտող Հայը իրաւունք չունի մեզ քաղաքականութիւն թելադրել, որովհետեւ Ղարաբաղում եւ Հայաստանում ոչ թէ փարիզեցին է զոհւում, այլ հայաստանցին, հայաստանցի երեխան է այստեղ սովից մեռնում»:

Արցախի խնդրէն, մեր ազգային դատին փոքր այս մասնիկին արծարծումէն մինչեւ այսօր, մինչ ժամանակի ընթացքին հետզհետէ աւելի փշոտ կնճիռի մը վերածուեցաւ ան, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի հայութիւնը տեսաւ թէ միջազգային քաղաքականութեան համար ի՛նչ իմաստ ունէին «պահանջատիրութիւն», «իրաւատէր» կամ «իրաւունք» բառերը:

Կարելի է, ռուսեւթուրքական յիշեալ դաշնագիրը չեղեալ յայտարարելու աղմուկին առթիւ, անդրադառնալ օրինակ, թէ 1989 Նոյեմբեր 30-ին Հայաստան - Արցախ միացեալ հայկական հանրապետութեան հռչակումը ի՞նչ արդիւնք կամ իմաստ ունեցաւ ...:

Երկրի մը քաղաքական վարքագիծին մէջ անհրաժեշտ տարր է ընդդիմութիւնը. լաւ է այդ անհրաժեշտութիւնը լրացնել, սակայն ո՛չ ամէն գնով: Հայաստանի քաղաքական կեանքին ներկայ պայմաններուն մէջ ուր փորձառու տարրերու պակասը զգալի է միշտ, կարելի է ընդդիմութեան պիտակը լրջօրէն արժեւորելիք յարմար առիթ գտնել: Քննադատելի, խոցելի պարագաներէ բնաւ զուրկ չէ Հայաստանի իշխանութիւնը:

Այլապէս, Փարիզի կամ Նիւ - Եորքի Հայը պիտի մնայ իր նարինջին, Արցախի կամ Հայաստանի Հայն ալ իր զոհին ու սովահար երախային հետ գլուխ - գլխի, մին - մինակ: Ու այն ատեն միասնութեան, հայրենասիրութեան, Անդրանիկի, Կարսի պահանջատիրութիւն եւ ուխտ պիտի չկրնան նարինջի կեղեւ մը իսկ լեցնել:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԱՒԱՌԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»)..

Գաւառի Մանկանց Երգչախումբը իր տարեկան ելոյթներով, զանազան քաղաքներու մէջ ազգային եւ մշակութային ձեռնարկներու բերած իր մասնակցութիւններով մտած է Մարսէյլի հայ գաղութի հաւաքական կառոյցին մէջ:

Որպէս գեղարուեստական խումբ թարմ շունչով մը, թարմ ժպիտով մը, խանդավառ շեշտով մը կը լեցնէ բեմերը: Որպէս միջավայր, խմբական կեանքի աշխերտութիւն, կրթական եւ դաստիարակչական միջոց կը կատարէ հայկական դըրոցի մը դերը՝ լեզու, հայախօսութիւն, երաժշտութիւն, գեղարուեստական ճաշակ:

Ժիւլիէթ Երըմաղեանի այս նախաձեռնութիւնը գնահատած ենք եւ կը շարունակենք քաջալերել որովհետեւ ապագայատեսիլ աշխատանք մըն է, որովհետեւ գաղութներու հայկականութեան դիմադիծը պահպանող ճիգ մըն է:

Գաւառի Մանկանց Երգչախումբի ստեղծման եւ առաջին հրապարակային ելոյթներու առթիւ մատնանշած էինք նման ձեռնարկի մը դժուարութիւնները եւ մանաւորապէս տեւելու, յարատեւելու, յառաջդիմելու հարցը: Վեց տարի անցաւ:

Մարտ 17-ի համերգը, Էսփաս Ժիւլիէնի Մշակութային Կեդրոնին մէջ, կը հաստատէ որ «Գաւառ»ը նոյն թափով կը շարունակէ իր ընթացքը, մասնակցողներուն մօտ հետաքրքրութիւնը չի պակսիր, շրջապատը միշտ ներկայ է եւ պատրաստ օգնելու, եւ մանաւանդ նորոգուելու տենչ մը կայ:

Արդարեւ, գրեթէ բոլորովին նոր յայտագիր մըն է որ ներկայացուց եւ ղեկավարեց՝ Խաչիկ Երըմաղեան:

Բեմ եկան, մեծ ու կրտսեր, շուրջ 70 մանուկ, ու նախ երգեցին (ֆրանսերէն), Շառլ Ազնաւուրի՝ «Քեզի Համար Հայաստան»ը: Յետոյ, փոքրերուն խումբը երգեց «Գաւառ», «Կօշկակարը» եւ «Փշուկը»: Սաթենիկ Խուրտոյեան (ջութակ), Նիքոլա Մազմանեան (դաշնակ) առանձին ելոյթ ունեցան: Մեծերու խումբը գնահատելի ջանքերով մեկնաբանեց Կոմիտասի գործերէն «Կուժն առայ», «Գնա, գնա» եւ «Սարէն եկա», Կանաչեանի «Օրօր»ը (մեներգչուհի՝ Անի Երըմաղեան), Ս. Զրբաշեանի՝ «Հայաստան»ը եւ Գ. Սիւնիի «Սարէն կուգայ ձիաւոր»ը եւ «Աղէկ ես»:

Երկրորդ մասը սկսաւ կրտսերներու խումբով որ յաջորդաբար մեկնաբանեց Շ. Թէրզեանի՝ «Աղօթք»ը մոմեր բռնած, «Թիթեռ» եւ «Փոքրիկ կենդանիները» հարուածային նուագարաններով: Այս վերջինը բաւական յաջող եւ կշռոյթով երգուած արժանացաւ կրկնութեան: Դարձեալ երաժշտութիւն. չորս ձեռքով դաշնակ՝ Անահիտ Տէր - Պօղոսեան եւ Գարին Պօղեան, մանաւանդ ջութակի վրայ Տէֆին Տէր - Աւետիսեան որ Ա. Տըվոժաքի քոնչերթօ Օր. 53 Ա. մասին մեկնաբանութեամբ ցոյց տուաւ որ ընդունակ աշակերտ մըն է Մարսէյլի Ազգային Երաժշտանոցին: Յետոյ, հանդէս եկան մեծերը առանձին, չորս տարբեր եւ լաւ ընտրուած կտորներով. Գ. Ալէմշահի «Պլպուլն Աւարայրի», Պրամսի «Օրօր»ը, դարձեալ Կոմիտասի «Իմ չինարի եար» եւ Մազմանեանի «Երգ Ջահելութեան»: Հուսկ, Գաւառ երգչախումբը լրիւ կազմով եւ նուագախումբով երգեց երկու հայրենասիրական խմբերգներ՝ «Արինոտ դրօշ» եւ Հայաստանի քայլերգը՝ «Մեր Հայրենիք» որ սրահը յոտնկայս ունկնդրեց:

***

Գաւառի Մանկանց Երգչախումբը մեզի գեղեցիկ առիթ տուաւ շատ հաճելի ցերեկոյթ մը անցընելու: Բոլոր անդամները անխտիր իրենց երգելու փափաքով, լրջութեամբ, խիստ կարգապահութեամբ եւ հայ երգին ու երաժշտութեան ծառայելու գիտակցութեամբ արժանի են մեր ջերմ շնորհաւորութիւններուն, ինչպէս նաեւ անշուշտ Ժիւլիէթ եւ Խաչիկ Երըմաղեան որոնք գոհ եւ հպարտ կրնան ըլլալ իրենց այս գործով: Համերգի աւարտին, Անի Յովսէփեան ծնողաց մարմնի կողմէ շնորհաւորեց մանուկները, վեր առաւ խումբին տնօրէնուհիին՝ Ժիւլիէթ Երըմաղեանին եւ խմբավարին՝ Խաչիկ Երըմաղեանին արժանիքները եւ իրենց օգնող ձեռքերուն եւ յատկապէս Վարդուհի Մինասեանին եւ Մայտա Կարապետեանի բերած գործակցութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

• ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԸ

Հայաստանի Մարզական Կոմիտէի նոր նախագահ նշանակուած է կառավարութեան կողմէ, Ռաֆայէլ Թոռոյեան՝ որ, մինչեւ այդ, կ'աշխատէր Հայաստանի մարմնակրթական ուսումնարանին մէջ: 52 տարեկան է: Կոմիտէն կ'աշխատի ի նպաստ հայ մարզաշխարհի զարգացման: Կը գործէ նախարարներու խորհուրդին հովանաւորութեան տակ:

***

• ՇՐՋԱԳԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Հակառակ երկու տարիներէ ի վեր տիրող քաղաքական եւ տնտեսական ճնշիչ մթնոլորտին, Հայաստանի մարզական վարիչները կը յաջողին կազմակերպել շրջագայութիւններ արտասահման, իրենց խումբերուն համար:

Այսպէս, անցեալ ամառ, «Արարատ» խաղաց քանի մը մրցումներ Սուրիա: Նոյնպէս, Փութպոլի մէջ, Ստեփանակերտի Արցախը՝ որ կը մնայ եւ կը մարզուի Հայաստանի մէջ, Դեկտեմբերին խաղացած է Մալիի մէջ (Ափրիկէ): Նոյնիսկ պատանեկան խումբ մը, Սեւան քաղաքի Ախթամարը գացած է եւ մրցած Պուլկարիա:

Հայաստանի ազատ ոճի ըմբիշները, անցեալ ամառ, Միացեալ - Նահանգներն էին մրցելու, կոփամարտիկները՝ Ֆրանսա, Սէն - Նազէր:

Մարմնամարզիկները, վերջերս, Իրանի յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած մրցաշարքի մը ընթացքին, Շիրազի մէջ, յաղթական ելոյթ մը ունեցած են պարսկական կազմին դէմ:

Ճամբորդութիւններու այս ցանկը՝ որ հաւանաբար ամբողջական չէ, կրնայ ենթադրել տալ թէ երկիրը բնականոն (նորմալ) վիճակի մէջ է: Դժբախտաբար այդպէս չէ եւ եթէ կարելի կ'ըլլայ կազմակերպել այսպիսի շրջագայութիւններ, այդ արդիւնքն է միայն վարիչներու յամառ ջանքերուն վառ պահելու համար Հայաստանի մարզական կեանքը եւ քաջալերելու մարզիկները՝ որպէսզի սոնց յաւագոյնները չլքեն իրենց հայրենիքը, չերթան ուրիշ հանրապետութիւններ կամ արտասահման, շարունակելու համար իրենց ասպարէզը լաւագոյն պայմաններու տակ:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

• ԱՇՈՏ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 350 ԽԱՂ

«Արարատ»ի վեթերանն է Աշոտ Խաչատուրեան, պաշտպանող մը՝ որ կը մօտենայ խաղերու տպաւորիչ գումարի մը՝ 350 ախոյենական մրցումներ: Այս տարի հաւանաբար իր վերջին մրցաշրջանն է Երեւանի մէջ:

Աշոտ կը մտադրէ իր մարզական ասպարէզը աւարտել Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս իր նախկին խաղընկեր Համլէթ Մխիթարեանը (Վալանս Հ. Մ.):

Խաչատուրեան 32 տարեկան է. մտած է «Արարատ»ի կազմին մէջ 17 տարեկանին:

Վ. Մ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Փետրուար 24ին բացումը կատարուած է Հայ - Ամերիկեան առեւտրական գրասենեակի մը, որուն նպատակն է Հայաստանի հետ առեւտուր զարգացնել եւ միջնորդ հանդիսանալ օտար գործարար եւ Հայաստանի տնտեսական շրջանակներու միջեւ: Գրասենեակի հիմնադրման նախաձեռնած է Էմիլ Րէզայի, նախագահն է Ճէյմս Տորեան: Ղեկավար մարմնի անդամ են Հայաստանի Առեւտուրի պալատի փոխ - նախագահ՝ Արա Արուստամեան եւ Երեւանի Կոնեակի գործատան ընդհանուր վարիչ՝ Եդուարդ Յակոբեան: Բացման հանդիսութիւնը կատարած է Հայաստանի Խորհրդարանի փոխ Բ. ատենապետ Գագիկ Յարութիւնեան՝ ընկերակցութեամբ տնտեսական Արտաքին յարաբերութիւններու նախարար՝ Ե. Ստեփանեան եւ Արտաքին փոխ - նախարար՝ Աշոտ Եղիազարեան: Բացման խօսք առած են Լոս - Անճըլըսի քաղաքապետ՝ Թոմ Պրետլի, քաղաքապետարանի երկու ներկայացուցիչներ, պատմաբան Րիչըրտ Յովհաննէսեան եւ Էջմիածնական թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր - Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Մարտ 8-էն 10, երեք օր շարունակ հանդէս եկած է Հալէպի Համազգայինի «Զուարթնոց» երգչախումբը: Կոմիտասի, Եկմալեանի, Կանաչեանի, ինչպէս նաեւ «Զուարթնոց» երգչախումբի խմբավար ու երգահան՝ Խորէն Մեխանէճեանի գործերէն բաղկացեալ համերգները ոգեւորութեամբ ընդունուած են Լիբանանահայութեան կողմէ, որ քաղաքացիական պատերազմէն ի վեր նման պահեր չէր ապրած:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին մէջ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը եկեղեցական արարողութիւններով նշած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի Խոր Վիրապ մուտքի տօնին առիթով հաստատուած «Ուխտի Օր»ը: Այդ օրուան նախօրեակին, Մարտ 16, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հանդիսապետութեամբ տեղի ունեցած է Հսկումի արարողութիւնը, որուն ընթացքին ան իր խօսքը ուղղած է ուխտաւորներուն: Մարտ 17-ին՝ Ուխտի օրը, պատարագած ու քարոզած է Կիպրոսի Հայոց Թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ Եղիշէ Ծ. Վարդապետ Մանճիկեան: Պատարագի աւարտին կազմուած թափօրը գլխաւորած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, ի ձեռին ունենալով Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ոսկեպատ Աջը: Ապա, նոյն Աջով Մայր Տաճարին մէջ կատարուած է Ջրօրհնէքի արարողութիւնը, իսկ աւարտին ամբող ժողովուրդը միաբերան երգած է «Կիլիկիա»ն:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի «Ա. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Մարտ 13ին Հայ Դատի Քէպէքի յանձնախումբը կազմակերպած է Սումգայիթի, Բաքուի եւ Կիրովապատի (Գանձակ) հակահայ ջարդերու զոհերու ոգեկոչման երեկոյթ մը: Ցուցադրուած է դէպքերուն մասին տեսերիզ մը: «Սումգայիթի ու Բաքուի շարունակուող Եղեռնը» նիւթին շուրջ բանախօսած է Հայդուկ Շամլեան:

***

ՍԱՄԱԹԻՈՅ «Հրաչեայ Աճառեան» հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է Սահակեան Սանուց Միութեան կողմէ կազմակերպուած «Շնորհք Արք. Գալուստեան» մրցանքին մրցանակաբաշխութեան հանդէսը: Սրահին մէջ ցուցադրըուած էին դրկուած գործերէն ընտրուած նմոյշներ՝ նկարչութիւն, լուսանկարչութիւն, ծաղրանկարչութիւն, բանաստեղծութիւն եւ արձակ: Հանդէսին բացումը կատարած է Սանուց Միութեան անդամուհիներէն՝ Աննա Թուրայ, ապա «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան, խօսք առնելով արտայայտուած է մրցանակին եւ Շնորհք Պատրիարքի մասին: Աւարտին տեղի ունեցած է մրցանակաբաշխութիւնը: Մրցանակաւորները որպէս նուէր ստացած են Շնորհք Պատրիարքի կիսանդրիներ եւ դրամական պարգեւներ:

***

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հայոց Պատրիարքարան այցելած է, Մարտ 19-ին, Հայաստանի կոոպերատիւներու Միութեան նախագահ՝ Ալպէր Յովհաննիսեան, որ Պատրիարքին տեղեկութիւններ տուած է իրենց տարած աշխատանքներուն մասին, որոնք կը ձգտին առեւտրական փոխյարաբերութիւններ ստեղծել Թուրքիոյ եւ Հայաստանի առեւտրականներու միջեւ: Թուրքիոյ ու Հայաստանի միջեւ զբօսաշրջիկներու փոխայցելութիւնը ապահովելու եւ Հայաստանի Թուրքիա պարբերական շրջապտոյտներով զբօսաշրջիկ ղրկելու ուղղութեամբ համաձայնագրեր ստորագրելու նպատակով Պոլիս ժամանած առեւտրականը այցելած է նաեւ «Մարմարա»ի խմբագրատունը:

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Շաւիլի Երաժշտանոցի աշակերտ փոքրիկը՝ Արմէն Փանոսեան (տասնուկէս տարեկան) Մարտ 17ին մասնակցած է «Leopold Bellan» միջազգային մրցանքին, դաշնակի ճիւղէն եւ հարիւրաւոր թեկնածուներու մէջէն շահած է երկրորդ մրցանակը:

Լէոփոլտ Պէլան մրցանքը տեղի կ'ունենայ ամէն տարի, 1926-էն ի վեր, որուն կը մասնակցին ամէն երկրէ եւ ամէն տարիքէ թեկնածուներ՝ դաշնակի, ջութակի, թաւջութակի, սրինգի, եւայլն, ճիւղերէն:

Արմէն Փանոսեան նուագած է մրցումին երկու պարտադիր կտորները՝ Պէթհովէնի թիւ 4 սոնատի 3-րդ մասը՝ «Թէմփօ տի Մինուէթթօ»ն եւ Նոէլ Կալոնի Վէլոշիտա-ն:

Նորանոր յաջողութիւններու ճամբուն վրայ է փոքրիկն Արմէնը:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի նախագահութեամբ Էջմիածնի վեհարանին մէջ տեղի ունեցած է մտաւորականներու (շուրջ 60 հոգի) հանդիպում մը, որուն մասնակցած են նաեւ Երուսաղէմի Հայոց նորընտիր Պատրիարք՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Ամերիկայի արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերու առաջնորդներ՝ Խաժակ Եպիսկոպոս Պարսամեան եւ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Գանատայի թեմի առաջնորդ Յովնան Եպիսկոպոս Տէրտէրեան, ինչպէս նաեւ Էջմիածնի միաբանութիւնը:

Բացումը կատարած է Թորգոմ Արք., ապա խօսք առած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա., որ ընդգծած է Եկեղեցիի եւ մտաւորականութեան համագործակցութեան կարեւորութիւնը ներկայ օրերուն:

Ելոյթ ունեցողները շօշափած են կարգ մը այժմէական հարցեր, ինչպէս աղանդներու տարածման հարցը, հայ եկեղեցիին եւ կրօնական դաստիարակութեան կարեւոր դերը, կրօնական բարոյախօսական բնոյթի յօդուածներու հրատարակումը եւ հաղորդումներու կազմակերպումը հեռատեսիլով: Առաջարկուած է աւելի սերտ գործակցութիւն Մայր Աթոռ Էջմիածնի եւ Մատենադարանի միջեւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 1700-ամեակին միասնաբար պատրաստուելու համար:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ԿԵՍԱՐԻԱ

. Սեւ լուրը չուշացաւ մեզ հասնելու. ճամբան բոլորը մէկ մաքրեր է մեր մաքրասէր կառավարութիւնը...»: Նահատակութիւնին տեղի ունեցած է Եղեսիոյ մօտերը՝ վիրենք տանող ոստիկաններու կողմէ: Հակառակ Սրբազանին աղերսանաց, որ ճակտին ուղղեալ գնդակով մը մահացնեն զինք, ձեռքերը կապ կը պառկեցնեն եաթաղանին տակ, ոչխարի պէս մորթելով: Ս. Պատրիարք Հօր խղճին խայթ մը եղած է ցարդ այն պարագան որ, եթէ անոր կեղակարծ փրկութեան համար դիմում կատարած չըլլար եւ Խորէն Եպիսկոպոս իր մահապատիժը Կեսարիոյ մէջ կրէր, գոնէ իր գերեզման'նը պիտի ունենար, հոն կախուող Հայերուն յատկացեալ որոշ փոսի մը մէջ: Վկայակից իրեն՝ Բարսեղ Թափիպեան եւ Կիւմիւշեան (Կէրմիրցի):

***

Չորս հատ էին քաղաքին հայնոցները, երեքը՝ եկեղեցիներուն անուններով յորջորջուած, չորրորդն ալ «Պահճէ Թաղ»: Այդ սրբավայրերն էին Սուրբ Աստուածածին (ամէնէն հոյակերտը), Սուրբ Լուսաւորիչ եւ Սուրբ Սարգիս, Կաթոլիկներունը՝ Սուրբ Խաչ, բոլորն ալ կողոպտուած, խաչ, սկիհ եւ մասունք հալոցներու մէջ անհետացած, իսկ չուրջառ, շապիկ եւայլն իբր հասարակ չորեր՝ շուկային մէջ աճուրդի հանուած:

Առաջնոյն մէջ կը պաշտօնավարէին

Մարտիրոս Ա. Քահանայ Զարդարեան.- Ծնած 1841 Փետրուարին Մունճուսուն, աշխարհական անուամբ Նոյն, ուսած Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանը, ուսուցչական պաշտօն վարած 25 տարի, 1870 Սեպտեմբեր 5-ին ձեռնադրուած ուխեցի Սարգիս Եպիսկոպոսէ, փոխ առաջնորդ Կեսարիոյ, ծաղկեայ փիլոն կրելու արտօնութիւն ստացած Կիլիկիոյ Սուրբ Կաթողիկոսէն, 10-ամեայ անդամ իր Թեմին Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց: Պատերազմի առաջին տարին կը վախճանի եւ տիրող անդոհին հետեւանօք անշուք թաղում մը կ'ունենայ, չտեսնելով իր ժողովրդեան Գողգոթան: Կը կոչուէր Պզտիկ Տ. Մարտիրոս, համանուն երէց մը իրմէ առաջ վախճանած ըլլալուն:

Աշոտ Քահանայ Երկաթ.- Ծնած 1854 Սեպտեմբեր 27-ին Ակն, աշխարհական անուամբ Գէորգ - Երուանդ Խզարճեան: Խաչենց եւ Դչխոյենց ազգատոհմէն՝ Սրբուհի անուն իր տիրամայրը ծանօթ էր Ակնայ բանահիւսութիւններովը (տե՛ս «Բիւրակն» հանդէս): Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին Ներսէսեան դպրոցը, յետոյ Պոլիս պանդխտելով՝ ուսումը կը շարունակէ, յամառ աշխատութեամբ կը զարգացնէ ինքզինքը, աշխարհականութենէն սկսեալ մինչեւ հոգեւորականութիւն եւ անկէ ալ անդին՝ մինչեւ Եղեռնի թուականը խաղալով կրթական անխոնջ վաստակաւորի դեր մը քառասուն երեք տարի անխափան: Ահաւասիկ ուսուցչական ասպարէզին նուիրման իր հանգրուանները. 1872 - 1874 Ակն, 1875 - 1878 Բերա՝ Հովուեան տան մէջ, 1879 - 1882 Գարթալ, 1882 - 1883 Թօփ Գափու, 1883 - 1886 Էվէրէկ, 1886 - 1892 Կեսարիա (Կիւմիւշեան, Արամեան եւ Միացեալ Ընկերութիւն), 1894 - 1895 Պոլիս (Գատըքէօյ՝ Արամեան), 1895 - 1896 Կեսարիա՝ Սուրբ Կարապետ, 1896 - 1904 Ամասիա, 1905 - 1908 Կեսարիա (ազգըկանց), 1910 - 1911 անդ՝ Հայկեան, 1913 - 1915 անդ՝ Միացեալ ուսումնարան, ծայրէ ի ծայր ուսուցչի հանգամանքով: Զանազան ժամանակներու մէջ անդամակցած Ուսումնական Խորհուրդի, Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց: Թղթակից «Բիւզանդիոն»ի: Տեղի տալով կեսարահայոց եւ Ս. Առաջնորդին թախանձանաց, 1906 Փետրուար 25-ին, կը զգենու սքեմը, քահանայ ձեռնադրուելով Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ, Աստուծոյ Տան ծառայելուն չափ նուիրական նկատելով իր սպասարկութիւնը «լուսաւորութեան տաճար»ին՝ որուն ուխտեալ քուրմն էր սուտ գիւ: Կը թողու գեղագրութեան ընթացք մը, ճառեր, հուսկ - բանք, քարոզներ, երգեր եւ քերթուածներ, մեծ մասամբ անտիպ: Վարած է առաջնորդական փոխանորդութիւնը Կեսարիոյ 1912 թուականին, նաեւ Առաջնորդարանի քարտուղարութիւնը: Պատրիարքարանէն իրեն ուղղեալ «կենսագրագիր» խորագրով հարցարանթուղթին մէջ՝ Տ. Աշոտ պարզապէս քահանայ պատասխանն արձանագրած է «եկեղեցական ի՞նչ աստիճաններ ստացած էք» տողին դիմաց, համեստունակ այդ կոչումը վեր դասելով փառաշուք տիտղոսներէ:

(Շար. 213)

(Շար. Ա. էջէն)

լոր օրէնքներէն հաւասարապէս կ'օգտուին, խտրականութեան թիրախ չեն»: Եւ վերջապէս երիք Թուլօ «ոզբերգական սըխալ» կ'որակէ Թուրքիոյ նման զարգացած ու յառաջդիմող երկրէ մը անջատուելու հաւանական փափաք մը: Կ'աւելցնէ թէ անոնց ներկայի պահանջքը ժողովրդավարական իրաւունքներուն ճանաչումը, այլ խօսքով՝ մշակութային ինքնութեան հարց մըն է: Եթէ ատիկա լուծուի, խնդիր չի մնար:

ԴԷՊԻ ԿԻՊՐԱԿԱՆ ՀԱՇՏՈՒԹԻ՞ՒՆ

«Միլլիյէթ» օրաթերթը Մարտ 28-ի թիւին մէջ քանի մը կէտերով կ'ամփոփէ Թուրքիոյ հաւանական քայլերը Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան համար: Այնպէս կը թուի թէ Թուրքիոյ դիրքորոշումին մէջ նկատուած մեղմացում մը արդիւնք է Պուշ - Էօզալ վերջին հանդիպումին:

Ա.- Կզզիին Թրքական Հանրապետութիւնը պատրաստութեան ձեռնարկած է քարտէսի մը որ մանրամասն, գիծ առ գիծ ցոյց պիտի տայ հողային կացութիւնը: Մամուլին հասած տեղեկութիւններու համաձայն, սահմաններու կարգաւորում մը խնդրոյ առարկայ է. անտեսական ամբողջականութիւնը խանգարուած կարգ մը գիւղեր հաւանական է որ Յոյներու ձգուին, առոր փոխարէն նոյն պատրուակով որոշ գիւղեր պահանջուին: Թրքական կողմը, պատրաստուած քարտէսը սեղան պիտի բերէ միայն այն պարագային երբ ամբողջական լուծում մը խնդրոյ առարկայ ըլլայ ու Յոյներն ալ նման քարտէս մը պատրաստեն: Թուրքիա ոչ մէկ միակողմանի զիջում պիտի ընէ:

Բ.- Վարոշայի (Թուրքերուն համար՝ Մարաշ) շրջանին համար Թուրքիա ՄԱԿ-ի գգացուցած է թէ ամբողջական լուծումի մը պարագային կրնայ անկէ հրաժարիլ. նման լուծումի բացակայութեան, Թրքական կողմը կը ծրագրէ պանդոկներու այս շրջանը գործունէութեան անցընել. կը նախատեսուի իշխանութիւնը պահել, սակայն պանդոկներու նախկին տէրերուն նախապատուութիւն տալ:

Գ.- Դաշնակցային Հանրապետութեան հիմնումի օրն իսկ ազատ շրջագայութեան սկզբունքը պիտի կիրարկուի:

Դ.- Կզզիին Թուրք բնակչութեան համար ինքնորոշման սկզբունքի պնդումը պատճառ եղած էր որ ձախողի Նիւ - Եորքի Վալտհայմ - Տէնքթաշ հանդիպումը. այսօր Թրքական կողմը կը հրաժարի այս նախապայմանէն:

Ե.- Թրքական կողմը կ'ընդունի որ Յոյները վերադառնան հիւսիսի իրենց շրջանները:

Զ.- Թուրքիա կը մնայ կզզիին երաշխաւորներէն մէկը. այս մասին ոչ մէկ զիջում խնդրոյ առարկայ է:

⁂

Նոյն հարցին մասին Մարտ 29-ի «Խումանիթէ»ին մէջ տրուած էր «Աքէլ» Համայնավար կուսակցութեան Պոլիտբիւրոյի անդամ Տոնիս Քրիստոֆինիտիսի արտայայտութիւնը. ան որոշ լաւատեսութիւն մը յայտնելով հանդերձ նոր զարգացումներուն մասին, կ'ըսէ. - «ՄԱԿ-ի բանաձեւերուն գործադրութիւնը չենք պահանջեր, իրաքի մէջ կիրարկուած մեթոտներով, այլ պարզապէս կ'ուզենք ըսել Թուրքիոյ «այլեւս մեկնելու ժամանակն է»: Ամէն առաջարկ սիրով կ'ընդունինք եթէ անոնք կը յարգեն ՄԱԿ-ի բանաձեւերը: Այնքան ատեն որ Թուրքիա շօշափելի նախանշան ցոյց չի տար թէ պատրաստ է ընդունելու յիշեալ բանաձեւերը, մենք կը զգուշանանք: Արդէն փորձառութիւնը ունեցած ենք բանակցէններու, որոնք ոչ մէկ տեղ կ'առաջնորդեն»:

Յոյն ղեկավարը կ'ենթադրէ թէ լուծումի կողմնակից երեւելու խրատը Ամերիկա տուած է Թուրքիոյ, սակայն տակաւին ոչինչ կայ շօշափելի: Ան քաջալերական միակ պարագան կը նկատէ կողմերու միջեւ աւելի յաճախադէպ դարձած հանդիպումները:

Դժուար չէ կռահել որ Թուրքիա որոշ մեղմացումներով կը ջանայ իր արտաքին քաղաքականութենէն ջնջել կիպրական հարցին ստուերը: Եթէ յունական կողմը եւս որոշ զիջումներ յանձն առնէ ու նոր բարդութիւններ չծագին, այնպէս կը թուի թէ Միջին - Արեւելքի կնճիռներէն մէկը պիտի հարթուի, շնորհիւ Ծոցի պատերազմին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ.Պ. Ժորժ եւ Ժերար Ինճէեան եւ համայն ընտանիքը

շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԻՆՃԷԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աբրահամեան)

մահուան (Փետր. 25) առթիւ, եւ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Ապրիլ 7, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին,

15, rue Jean Goujon — Paris 8e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին Սէն - Ժեռոմ Կիրակի, Ապրիլ 7-ին Ներսէս Շնորհալի չքանչանի յանձնում կը կատարուի, շնորհուած Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ:

Պր. Պերճ Կարապետեանի (նախագահ),

Պր. Յակոբ Էսքիճեանի (փոխ - նախագահ):

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ժամը 11-ին Կոնդակներուն ընթերցում:

Ժամը 12-ին «Գինեձօն» ընդունելութիւն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ եւ չքանչաններու յանձնում մեծարեալներուն:

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

— Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ.

— Մասնակցիլ Էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ իրերօգնութեան ձեռնարկներուն.

— Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի Վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif / La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեանի եւ որ կրնայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն նոր մէկ յատկացումին յօգուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1991 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամին մէջ:

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յետագային:

Ի Դիմաց՝
ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՈՆ

SOLIDARITÉ FRANCO-ARMÉNIENNE

organise

une RÉUNION-DÉBAT

sur le thème

"Le KARABAGH et la QUESTION des NATIONALITES en TRANSCAUCASIE"

avec la participation de :

- P. DONABEDIAN
- S. MELIKOFF
- C. MOURADIAN
- C. MUTAFIAN
- C. URJEWISZ
- P. VERLUISE
- O. ZURABICHVILI

le Jeudi 4 Avril à 20 h 30
à l'U.G.A.B. 118, rue de Courcelles
75017 Paris Métro : Courcelles

Participation aux frais : 50 F

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
de Grenoble et du Dauphiné
et la Maison de la Poésie Rhône-Alpes

'COULEURS D'ARMENIE'

- poésie, musique, danse.

Samedi 6 avril à 20 h 30
à la Maison de la Culture Arménienne
de Grenoble et du Dauphiné
15, cours de la Libération, Grenoble
Entrée libre

POESIE D'HIER ET D'AUJOURD'HUI
Vahé GODEL, poète, écrivain, traducteur de poètes arméniens nous viendra de Genève pour nous conduire sur les chemins de la **Poésie arménienne** du 5ème siècle à nos jours.
Des récitants de la Maison de la Culture Arménienne s'uniront à lui pour nous offrir, en français et en arménien, un bouquet de poèmes.
CHANTS ET MUSIQUE
Quatre jeunes de Valence joindront leurs talents pour nous interpréter un choix de chants et morceaux de musique populaires arméniens.
DANSE
La toute jeune troupe de la M.C.A.G.D. nous fera découvrir les danses traditionnelles qu'elle répète darrache-pied depuis la rentrée sous la direction de son professeur : **Harout Sarian.**

Présentation et dédicace des récentes publications de **Vahé Godel** aux Editions de la Différence.
Autres rencontres avec Vahé GODEL :
Samedi 6 Avril
— en matinée :
intervention au Lycée de **Saint Martin d'Hères**
— de 16 heures à 18 heures
vente-signature de ses livres à la librairie **Les Mots Bleus** 13 rue Beyle Stendhal, Grenoble

15, cours de la Libération - 38100 GRENOBLE
tél. 76 48 59 38

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

SEMINAIRE

« Վ Ա Ր Ժ Ը Ն Թ Ա Ց »

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր անդամները, մասնակցելու «Վարժընթաց»ի մը որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 7, Կիրակի, ժամը ճիշդ 10-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան մէջ՝

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 - 94 - 37 - 36

Մասնակցութեամբ ընկերուհիներ՝ ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆ - ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ-ի եւ ԱՐՓԻՆԷ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ-ի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը, Տէմիրճեան սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 4
JEUDI
4 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.508 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.508

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

ՋԱՐԴ, ԳԱՂԹ ԵՒ ՀՈԳԵՇԱՀ ԽՕՍՔԵՐ

ՊՈՒՇ «ԽՌՈՎԻՉ» ԿԸ ԳՏՆԷ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ...

Զարմանալու որեւէ պատճառ չկայ եւ եթէ Քիւրտերը հաւատացած էին որ Ամերիկա քաջալերելէ ետք զիրենք, մատը կը շարժէ Ջարդէ ու գաղթէ փրկելու համար կը նշանակէ որ առնուազն Հայերուն չափ միամիտ են:

Ֆրանսա, որ նման պարագաներու, աւանդութեամբ չի կրնար լռել, դիմած է Ապահովութեան Խորհուրդին, որպէսզի ան Քուէյթի տեղւոյն վրայ փութայ եւ ՄԱԿ-ը միջամտէ որպէսզի Ջարդը վերջ գտնէ: Թուրքիա ալ դիմած է Ապահովութեան Խորհուրդին, այլ պատճառաւ, քանի որ շուրջ 200.000 Քիւրտ կը գաղթէ դէպի Թուրքիա, ուր արդէն 30.000 են գաղթակայաններու մէջ, Իրաքէն փախած 1988-ին:

Փարիզի քրտական Հիմնարկին նախագահը՝ Քենտալ Նէզան, Քոթիտիէնի մէջ (Ապրիլ 3) կը շեշտէ սենիզմի յաղթանակը, յիշելով թէ մէկ խօսք կը բաւէր Միացեալ - Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ, որպէսզի Սատտամ Հիւսէյն դադրեցնէ զինուորական գործողութիւնները, բայց, կ'աւելցնէ Քէնտալ.- «Համոզուած ենք որ Ամերիկացիք Սաուտցիներու հետ ծրագիր մը ունին Իրաքի համար, որ ներկայ վարչակարգին փոխարինումն է զինուորական այլ մենատիրութեամբ մը կամ նոյն վարչակարգը առանց այս ղեկավարին, ուրեմն կը ձըգեն որ Սատտամ Հիւսէյն ազատ գործը տեսնէ, այսինքն ընդդիմադիր շարժումները՝ քրտական թէ շիի ճզմէ...»: Եւ ճիշդ այդ նպատակով ալ, անկասկա՛ծ, չփճացուցին բանակ ու զինամըթերք, որոնք բաւական առատօրէն մնացած են Իրաքի ձեռքը: Հաւանաբար ոչ մէկ պատերազմ աւելի ազատ էր քան մաքուր որակուած այս մէկը: Քէնտալ գիտակից է թէ Թուրքիայէն ալ ոչինչ կայ ակնկալելիք: Էօզալ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ պիտի ջանայ վերահաստատել Պաղտատի հետ:

Քիւրտերը կրնան դեռ մխիթարուիլ Պուշի խօսքերէն. ան յայտարարած է որ «խռովիչ» կը գտնէ Քիւրտերու պատահածը, բայց, անշուշտ չի միջամտեր: Ծանօթ է որ Ամերիկա ուրիշ պետութիւններու ներքին գործերուն երբեք միջամուխ չըլլար...:

Ֆրանսայի մէջ գեղեցիկ խմբագրականներ կը գրուին (ինչպէս՝ անցեալին մեզի համար եւ որոնք ցայսօր մեզ կը զօտեպնդեն...), Մոնտ երկրորդ բրոնիք մը կը նուիրէր (Ապրիլ 3)՝ «Անարդարութիւն Քիւրտերուն համար» խորագրըւած, Ֆիկառօ «Ինշ Ալլահ» խորագրին տակ դառնութեամբ կը հաստատէ որ Քիւրտերը «հետաքրքրական» մարդիկ չեն, որպէսզի իրենցմով զբաղող ըլլայ...:

Իր Թղթակիցը, որ վերջերս Անատոլու էր (Կզաւիէ Կօթիէ) եւ կարգ մը այլ Թըղթակիցներ անհերեւակայելի պայմաններու տակ կրցած են իրաքեան Քիւրտիստանէն Թուրքիա անցնիլ, լողալով սահմանային Հէզիլ գետէն կամ լաստերու վրայ եւ Սիլոփի հասած, ուր յայտարարած են թէ կռիւներու սաստկացումը թոյլ չէր տար որ մնան:

X Զորեքշաբթի առտու, տասնեակ մը Քիւրտեր գրաւած էին Պրիւսէլի Իրաքի դեսպանատունը, պահակ մըն ալ պատանդ բռնած եւ քրտական դրօշակը պարզած շէնքին վրայ: Իրաքի դեսպանը արտօնեց ոստիկանութեան որ յարձակի ու պարպէ: Քիչ ետք պարպուած էր դեսպանատունը:

***

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ՈՒ ԷՕԶԱԼԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

Մեծերու եւ փոքրերու առընչուած բեմադրութիւնը անգամ մը եւս կը կրկնուի Իրաքի հիւսիսային շրջանին մէջ ուր քիւրտ բնակչութիւնը կարծեց թէ հասած էր ազատութեան ժամը: Զախօ, Քէրքիւք քաղաքները գրաւելէ ետք քիւրտ ղեկավարները սկսած էին ինքնավարութեան մասին յայտարարութիւններ ընել, դաշնակիցներ որոշել, երբ Ս. Հիւսէյնի հաւատարիմ զօրքը քանի մը օրուան բախումներէ ետք ետ առաւ գրաւուած քաղաքները: Քիւրտ բնակչութիւնը այս պարտութենէն ետք խիստ կը պատժուի որպէս ապստամբ եւ նոյնիսկ լուրեր հասան թէ Իրաք քիմիական զէնք գործածած է: Հազարաւորներու բազմութիւններ խոյս կու տան դէպի Իրան ու Թուրքիա, փրկուելու համար անխնայ կոտորածներէ:

Քիւրտիստանի Հայրենասէրներու Միութեան պարագլուխը Ճէլալ Թալապանի շաբաթավերջին կոչ մը ուղղած է շրջանի քիւրտ բնակչութեան, զայն պայքարի հրաւիրելով: Ան գանգատած է նաեւ Ամերիկայի անտարբերութենէն. ըսած է թէ Միացեալ - Նահանգներու նախագահը Սատտամը տապալելու կոչով ոտքի հանած է զիրենք, սակայն ոչ մէկ օժանդակութիւն կատարած է ու այսօր երբ քիւրտ ժողովուրդը նոր ջարդերու կ'ենթարկուի, իր ղեկավարներուն օժանդակութեան յամառ կոչերը Պուշին կամ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարութեան, անպատասխան կը մնան: Ընդհակառակն, Թալապանի կը նկատէ որ Ամերիկա Հիւսէյնի բռնակալութեան հետ հաշտուելու ազդանշաններ կու տայ. իսկ Սպիտակ Տունէն շաբաթավերջին կատարուած յայտարարութիւն մը կ'ըսէր թէ հակառակ այն լուրերուն թէ իրաքեան ուժերը կը կոտորեն ու կը չարչարեն ապստամբ ժողովուրդը, Ամերիկա պիտի չմիջամտէ Իրաքի քաղաքացիական պատերազմին:

Այս զարգացումներու լոյսին տակ դըժուար չէ հասկնալ Թուրքիոյ նախագահին Քիւրտերու ի նպաստ անակնկալ Թոյլատուութիւնները:

Քիւրտերու մղած պայքարին ու անոնց ենթարկուած կոտորածին դէմ լուռ մընալու ամերիկեան որոշումը մէկ օրէն միւսը ընտրուած քաղաքականութիւն չէր անշուշտ. իսկ Էօզալ շատ լաւ գիտէր թէ նոյնիսկ Իրաքի մէջ քիւրտ-արաբ-Թուրքմէն դաշնակցութեան մը բառացի հաւանութիւնը ոչինչ պիտի արժէր իրեն գործնականին մէջ, բացի լայնախոհ ու մարդկային իրաւանց յարգանքի տէր առաջնորդի համբաւէն:

***

Ապրիլ 3, Զորեքշաբթի օրուան Թուրք մամուլը Իրաքի Քիւրտերուն յատկացուած էջերուն մէջ հրատարակած է քիւրտ պարագլուխ Թալապանիի քրիստոնեայ կրօնաւորի մը հետ քաշուած լուսանըկարը. երեք օրաթերթերն ալ այս կրօնաւորը կը ներկայացնեն որպէս Զախոյի հայ քահանան՝ տէր Գէորգ: «Թէրճիման»ի համաձայն Զախոյի հայ գաղութը գործակցած է քիւրտ ապստամբներուն հետ, մինչ «Միլլիյէթ»ի եւ «Հիւրրիյէթ»ի համար Թալապանի Զախօ այցելութեան ընթացքին հանդիպում ունեցած է նաեւ տեղւոյն Հայութեան ու անոր հովիւին հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈՒՇ-ԷՕԶԱԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ խանդավառութենէ մը ետք, Թուրք մամուլը կը խոստովանի թէ հակառակ Թեւանցուկ պտոյտներու, Պուշի սիրալիր վերաբերումին, մտերմական արտայայտութիւններու, Էօզալ Ամերիկայէն վերադարձած է ձեռնունայն: Կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ նախագահին առատօրէն միակ տրուածը գովասանքները եղած են: Ան յատկապէս հետամուտ էր Ծոցի պատերազմին ցոյց տրուած «բարի վարուց» փոխարէն մէկ միլիառ տոլարի յատկացում մը ստանալու Ամերիկայէն. կար նաեւ ռազմավարական գործակցութեան համաձայնագրի մը ստորագրութեան հարցը: Առաջինին մասին ակնկալութիւնները ցնդեցան երբ Քէմփ Տէյվիտէն վերադարձին, Պուշ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին շեշտեց թէ Ամերիկա այս միջոցին նման օժանդակութիւններ ընելու կարելիութիւն չունի: Գալով ռազմավարական գործակցութեան, Ամերիկա անոր ալ դրական պատասխան չէ տուած անմիջապէս. ըսուած է որ հարցը մօտէն պիտի քննարկուի ու ապա որոշում տրուի: Թուրք մամուլը երկու պատճառ ցոյց կու տայ այս զգուշութեան. առաջինը՝ այն է որ Ծոցի պատերազմի վաղորդայնին Ամերիկայի վարկը բարձրացած ըլլալով շատ մը երկիրներու հետ գործակցութեան կարելիութիւններու տիրացած է. երկ-

(Շար. ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ Բ. ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ
ԿԱՊԱՆ

Միջադէպեր, բախումներ չեն դադրիր: Երեքշաբթի օր Կապանի (Ղափան) ճամբուն վրայ է որ յարձակումի մը հետեւանքով Հայ մը վիրաւորուած է:

Ապրիլ 1-ին կը բացուէր նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդի Բ. նստաշրջանը Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կողմէ:

Առնուազն հետաքրքրական երեւոյթ մը կարելի է նկատել չորս երեսփոխաններու յայտարարութիւնը: Արդարեւ, անոնք՝ Մեխակ Գաբրիէլեան, Տիգրան Կիւրեղեան, Ռուբէն Ցակոբեան (լրատուական կեդրոնի հրաժարեալ ղեկավարը) եւ Սէյրան Պաղտասարեան յայտարարած են թէ իրենք այլեւս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնեն Խորհրդարանին մէջ, ինչ որ բաւական անօրինական կը թուի: Ինչպէս ընտրուած երեսփոխաններ կրնան նման անհեթեթ քայլ առնել: Մնաց որ, ընտրութիւններու առեն ոչ մէկ արտասահմանեան կուսակցութիւն (Հ. Յ. Դ., ՌԱԿ թէ Ս. Դ. Հ. կուսակցութիւն) ցանկ ունէին: Եւրոպայի մէջ գոնէ, նման բան չի կրնար ըլլալ, դեռ վերջերս է որ Միշէլ Նուար նախ հրաժարեցաւ երեսփոխանի իր հանգամանքէն, ապա կրկին ներկայացաւ ընտրողներուն քաղաքական այլ անունի տակ: Բայց, ըստ երեւոյթին, «դեմոկրատիան» (որ Չրչիլի համար վատթարագոյն վարչակարգն էր, բայց աւելի լաւը չէր գտնուած) որ իր աշկերտութեան շրջանը կը բոլորէ Հայաստանի մէջ, դեռ շատ չըլլալիք բաներ ըլլալիքի պիտի վերածէ...:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 29 / ԱՊՐԻԼ 1)

«ԳԹՈՒԹԻՒՆ»Ը
Կ'ՕԳՆԷ ԲԱՆԹՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի «Գթութիւն» Բարեսիրական Ընկերութիւնը 60 հազար ռուբլի յատկացուցած է գործադուլ ընող հանքագործներուն:

***

ԿՈՂՈՊՈՒՏ
ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Կը շարունակուի Հայաստան ղրկուող ապրանքներու առեւանգումը Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի մէջ: Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան նախագահութեան ղրկըւած ութ վակոն ծղօտը եւ եօթը բեռնակառք անասնակերը «անյայտ» կորսուած են Վրաստանի տարածքին վրայ: Նոյն բախտին արժանացած են նաեւ Առեւտուրի եւ Սնունդի արդիւնաբերութեան նախարարութեանց ղրկուած 2,1 թոն կարագը Ատրպէյճանի մէջ, 13 թոն կաթի փոշին՝ Վրաստանի մէջ:

***

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԲՈՂՈՔԸ

«Արցախի հայ բնակչութեան դէմ Ատրպէյճանի ոստիկանութեան օգտագործած զէնքն ու զինամթերքը Խորհրդային Միութեան Ներքին նախարարութեան զինանոցէն կուգան», կ'ըսուի Հայաստանի Ներքին նախարարի պաշտօնակատար Աշոտ Մանուչարեանի բողոքի նամակին մէջ՝ ուղղուած խորհրդային Ներքին նախարար Պուգոյի:

Այդ զէնքով է որ վերջերս Ատրպէյճանցիները գնդակոծած են Եղծահող եւ Մեծշէն գիւղերը: Բողոքին մէջ ըսուած է որ մարզին մէջ կը շարունակուին թալանն ու ահաբեկումները: Ցափշտակուած է Հայաստանի պատկանող թռան մը, որ օգտագործուած է հայ բնակչութեան գնդակոծման ժամանակ: Այս ամէնը տեղի կ'ունենայ խորհրդային բանակի զինուորականներու անտարբեր հայեացքին տակ:

***

ԿԱՌՈՒՂԻՆ ՓԱԿ Է

Ութ ամիսէ ի վեր փակ է Հայաստանի հիւսիս - արեւելեան շրջանները եւ այնտեղ գտնուող Վրաստանի Մարնէուլի եւ Թիֆլիսի հետ կապող կառուղին (Նոյեմբերեան - Թիֆլիս, Կիրովական - Ալավերդի - Թիֆլիս): Ճամբան փակուած է Մարնէուլի շրջանի Ատրպէյճանցիներու պահանջով՝ հայ «յելուզակներ»ու յարձակումները կանխելու պատրուակով:

Ցարդ Վրաստանի ներկայացուցիչներուն հետ բանակցութիւնները որեւէ արդիւնք չեն տուած. Այս վերջինները ճամբան չբանալու պատճառը կը կապեն Ցխինվալի (Օսէթիոյ մայրաքաղաքը) տեղի ունեցող դէպքերուն. Ճամբուն փակ մնալը կը վնասէ նաեւ Մարնէուլի շըրջանը բնակող Հայերուն, որոնք Հայաստանի հետ կապուելու անկարելիութեան մէջ են:

«ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ»Ի

Ա. ԹԻՒԸ

Տասը օրուան տարբերութեամբ Հայաստանեան մամուլը ունեցաւ Հ.Յ.Դ. կուսակցութեան զինանշանը կրող երկու շաբաթաթերթ. առաջինը՝ «Դաշնակցութիւն»ն էր որուն առաջին թիւը կը կրէր Փետրուար 25 թուականը (տե՛ս «Յառաջ», Մարտ 27): Երկրորդը՝ «Ազգային, հասարակական, քաղաքական շաբաթաթերթ» կարմրատառ «Ազատամարտ»ն է (16 էջ), որ Մարտ 8-ին սկսած է լոյս տեսնել որպէս «Հրատարակութիւն Հ.Յ.Դ.-ի» Երեւանի մէջ: Անունին սկզբնատառ «Ա»ին լայնարձակ գիրկը զետեղուած է նոյն զինանշանը, հոս թեթեւակի տարբեր գծագրութեամբ մը:

Թերթը որ անշուշտ կը խորհրդանշէ տասնամեակներու արգելքէն ետք Հ.Յ.Դ.-ի երկիր վերադարձը, առաջին էջին վրայ տեղ տուած է թեւաբաց արծիւներու նկարի մը որ խորագրուած է՝ «Դէպի Երկիր»: Նոյն վերադարձը կը տարփողէ նկարին տակ զետեղուած բանաստեղծութիւնը՝ «Դաշնակցութեան» որ կը կրէ Ռ. Դաւոյեանի ստորագրութիւնը: Ան

> «Հայոց Արծիւը թեւը չի ծալում,
> Հայոց մրրիկը կրկին ծաւալւում,
> Հայոց թեկորներն առած իր թեւին
> Դէպի հայրենի տուն է սաւառնում»:

տողերով կ'ողջունէ Հ.Յ.Դ.-ի վերադարձը:

Ա. թիւին «Ազատամարտից Ազատամարտ» խորագրուած խմբագրականը եւս «պատմական մի իրադարձութիւն, առաջընթաց մի քայլ հայրենի հողի վրայ» կը նկատէ թերթին հրատարակութիւնը, որով՝ «իր ներկայութիւնն է վերահաստատում նաեւ դաշնակցական մամուլը»:

Խմբագրականով կը յայտնուի թէ «Դաշնակցութիւնը իր բոլոր կարելիութիւններով, ուղեկից կազմակերպութիւններով ու շարքերով պատրաստ է աջակցել Հանրապետութեան ամրապնդմանն ու զօրացմանը, տնտեսական, ընկերային ու մշակութային վերելքին, ինքնապաշտպանութեանը»: Կ'ըսուի նաեւ թէ "Ազատամարտ"ի էջերում մշտապէս կ'արծարծուեն հանրապետութեան ներկայ քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքի վերաբերեալ հարցերը»: Առաջադրութիւններուն մէջ կայ տակաւին թերթը «մտքի ու խօսքի խորհրդարան» դարձնելու, «հայ ժողովրդի համար բախտորոշ հարցերը արծարծել»ու պարագաները:

Ա. թիւին մէջ լոյս տեսած է «Ազատամարտ»ի մեծ եղբօր «Դրօշակ»ի ողջոյնի խօսքը որ կը նկատէ թէ անով «դաշնակցական գործն ու խօսքը կ'ունենան իրենց ուղղակի եւ պաշտօնական բանբերը, որուն այնքան ժամանակէ ի վեր կը սպասեն ե՛ւ Երկրի, ե՛ւ արտերկրի ժողովրդային մեր բազմութիւնները»:

Պարագայական, ծանօթացումի ու բարեւի այս էջերէն ետք «Ազատամարտ» որպէս հրապարակախօսութիւն, տեղ կուտայ նախ երկու յօդուածներու. առաջինը «Օրէնքը դալաշապիկով» խորագրուած ու անստորագիր, կը ծանրանայ կուսակցութիւններու առնչուած Գերագոյն Խորհուրդի օրէնքին տրամադրութիւններուն վրայ. զանոնք կը նկատէ անորոշ, անկատար ու բազմաթերթի սխալ ընթերցումով: Երկրորդը՝ ստորագրուած Արտաշէս Շահբազեան, կը շօշափէ ՀՀՇ - իշխանութիւն կապերը:

Յաջորդող էջերը կը վերաբերին միջազգային քաղաքականութեան. Հանրաքուէ, Ծոցի պատերազմ, Թուրքիոյ դիրքորոշում եւայլն: Յետոյ, լայն տեղ տրուած է Հայաստանի տնտեսական կացութեան առնչուած գրութիւններու. Բորիս Կարապետեանի ու Հեղինէ Մանասեանի ստորագրած էջը իր խորագիրով իսկ կը բնորոշէ այդ կացութիւնը. «Հայաստանի Հանրապետութեան տնտեսութիւնը անկում է ապրում»: Նոյն նիւթին մասին Վարուժան Փամբուխչեան «Համազգային նպատակ եւ տնտեսական քաղաքականութիւն» վերնագրով գրութեան մէջ առաւելապէս կ'արտայայտուի Թուրքիոյ հետ տնտեսական յարաբերութիւն հաստատելու մտադրութեան մասին: Կ'ըսէ թէ Հայաստանի պայմանները կը թելադրեն գրանել «միայն մեզ համար նախասահմանուած տնտեսական զարգացման ուղի որը չի կարող ու չպէտք է ունենայ զուտ տնտեսական ուղղուածութիւն»: Այսինքն, Հայաստան պէտք է ունենայ տնտեսական այնպիսի դրութիւն մը որ թոյլ տայ նաեւ «լուծելու մեր ազգային - տարածքային հարցերը, պէտք է զարգացման ու անհիւրաքանչիւր աստիճանում հնարաւորութիւն տայ մօտենալու հայահաւաք - հողահաւաք հիմնահարցի լուծմանը»: Ու մեկնելով այս պահանջկոտ դիրքաւորումէն, հեղինակը յարմար չի գտներ Հայաստան - Թուրքիա տնտեսական մերձեցումը, նախընտրելով օգտագործել Իրանի ընձեռած կարելիութիւնները: Առաջարկը հիմնուած է ոչ մէկ թուական կամ այլ տուեալի, ապացոյցի վրայ. ոչ իսկ նկատի կ'ունենայ երկրին ներկայ անել վիճակը ուր ամէնէն նախնական կենսանիւթերու պակասը կայ ամիսներէ ի վեր: Ու վերջաւորութեան, որպէս անլուծելի հարցին յարմարագոյն բալասան կը յիշուի Հ.Յ.Դ.-ի Պլատֆորմի տնտեսական բաժինը:

Թերթին մէջտեղի զոյգ էջերը յատկացուած են կուսակցութեան Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հ. Մարուխեանի ուղղուած վեց հարցումներէ առաջինին ու անոր տրուած պատասխանին: Հարցումը կը վերաբերի Հ.Յ.Դ.-ի Հայաստանի կազմակերպութեան գործունէութեան:

Արցախեան էջ մըն է 10-րդ էջի «Բերդաձոր»ը որ կը պատմէ թրքական յարձակումներու տակ հեծող շրջանին մասին:

«Ազատամարտ»ի առաջին թիւին ամէնէն խրապաշտ տողերը ոչ քաղաքական մարզին առնչուած են, ոչ ալ տնտեսական. անոնք սրտցաւ արտայայտութիւններն են թատերական աշխարհէն Կարէն Ջանիբէկեանի: Ան խօսելով այդ աշխարհին մասին, բաւական տխուր պատկեր մը կը պարզէ. վերջին ժամանակներուն թատերական բազմաթիւ խումբեր յայտնուած են որոնք մրցակցութեան ու հետեւաբար աւելի վաւերական յաջողութիւններու կրնան առաջնորդել արուեստի այս ճիւղը. սակայն ինչպէս Կարէն Ջանիբէկեան կ'ըսէ «մրցակցութիւնը ոչ թէ ստեղծագործական է, այլ՝ աւելի հարուստ երաշխաւոր գտնելու: Մրցակցութեան մի նոր ձեւ էլ է առաջացել. ով աւելի շատ արտասահման կը գնայ»:

Ջանիբէկեան դերասաններու կացութիւնը կը բացատրէ հետեւեալ նախադասութեամբ. - «յարմարուել ենք եւ դժգոհ չենք»: Իսկ թատրոնին վիճակը՝ «Սունդուկեանի անուան թատրոնը տաղանդաւոր մարդու համար սպանդանոց է: Անմնակազմը մեծացել է, լցուել ապաշնորհներով: Դերասանները կորցրել են արուեստագէտի խիղճը: ... Անհատականութիւնները հեռացել են թատրոնից: ... Բոլորը լռում են: Խօսելու դէպքում վտանգ կայ, որ կը զրկուեն արտասահմանեան յաջորդ հիւրախաղերից: Ըմբոստանալ՝ նշանակում է կորցնել փող, մեքենայ, տարադրամ, ապագայ ...: Թատրոնն ուղղակի ծրիակերներ է պահում»:

Այս տողերը կարդալով դժուար է չյիշել Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահին հետ մտաւորականներու հանդիպումը: Նոր իշխանութեան գործունէութիւնը արժեւորելու եւ թերութիւնները քննադատելու հրաւիրուած մտաւորականները, որպէս այդ մեղադրած էին ղեկավարները թէ եթէ ժողովուրդը թատրոն չերթար, իշխանութիւնն ալ իր յանցանքի բաժինը ունի տոր մէջ (տե՛ս «Յառաջ», Մարտ 28): Ջանիբէկեանի պատասխանները ճիշդ հասցէն կուտան նաեւ պարապ թատրոններու մեղաւորներուն, որոնք ղեկավարութենէն բոլորովին տարբեր տեղ կը գտնուին: Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ հանդիպումին ներկայ գտնուած վերոյիշեալ մտաւորականները երանի թէ կարդացած ըլլային Ջանիբէկեանի ախտորոշումը այս մասին. «Ժողովուրդին չես խաբի: Չես խաբի, որովհետեւ նա սրտով է զգում իսկական արուեստը»:

«Ազատամարտ»ը որուն խմբագրական կազմը կը գլխաւորէ Մուշեղ Միքայէլեան, կը հրատարակուի զգաստ ուղղագրութեամբ. չեղումներէ, ինքնակամ կարգաւորումներէ զերծ ուղղագրութիւն մըն է ան որ յայտնապէս կը գտնուի քաջատեղեակ եւ ուշադիր հսկողներու հսկակշռին տակ, ինչ որ միշտ պարագան չէ դասական ուղղագրութեամբ այլ հրատարակութիւններու:

Հաճելի էջադրումով, խնամուած ներկայացումով թերթ մըն է «Ազատամարտ»ը որ այս կէտերուն մէջ կը վկայէ մամուլի փորձառութեան ու ճաշակի տէր կազմի մը ներկայութեան մասին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

ԺԱՄՆ Է ՀԱՄԱՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻ ՄԸ՝ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Իմ խօսքը կ'առնչուի, այսօր, որքան լեզուական հարցի առնչուող մտահոգութիւններու՝ նաե՛ւ ու մանաւանդ լեզու - մշակոյթ յարակցութենէն թելադրուող որոշ հաստատումներու եւ մտածումներու: Ուղղուած է մանաւորաբար ա՛յն ընթերցողներուն, որոնք հետաքրքրուած են լեզուական - մշակութային հարցերով եւ ընտանեկան երդիքներէ մինչեւ դպրոց ու մամուլ, գիր ու գրականութիւն հայերէնի աստիճանական նահանջով:

Չունիմ որեւէ ապահովութիւն այն մասին, որ պարբերային այս գրոյցները կրնան յանգիլ դրական հետեւութիւններու: Պարզապէս չեմ ուզեր առանձին ոգբալ:

Չունիմ նաեւ բաբեմութիւնը հաւատալու, որ պատճառային կէտերու մատնանշումով կարելի է դարմանել այն անտարբերութիւնը, որ կը տիրէ ընտանեկան յարկերու տակ, բեմերու վրայ, թերթերու եւ գիրքերու մէջ, հո՛ն ուր տակաւին մարած չէ հայ ժողովուրդի ապրած ճրագը...

Լեզուական մարզի մէջ ի զօրու չէ այն համոզումը որ ախտաճանաչումը բանուկ ճամբայ է դէպի դարման: Որքան ատեն որ անհրաժեշտ լեզուական - հայերէնագիտական կառոյցը չունինք - իր մարդուժով, հաստատութեամբ, գործօն դերակատարութեամբ, ծաւալուն նախաձեռնութիւններով, գիտական, մշակութային, հրատարակչական, կրթական - դաստիարակչական, գրական եւ յարակից այլ մարզերու մէջ - աստիճանական օտարումը անխուսափելի է՝ իր բոլոր աննպաստ անդրադարձումներով:

Եթէ առնուազն գրական, ուսումնա - կրթական, մամուլի եւ մշակութային գործունէութեան մարզերուն մէջ պահած ըլլայինք որոշ կռուաններ լեզուի անխաթար պահպանման համար, շարունակած ըլլայինք վերջին 150-է աւելի տարիներու աւանդը՝ անխախտ եւ անխաթար պահելու համար մտածողական - արտայայտչական այն ինքնուրոյն արժէքները, որոնք հայ-երէնի ազգային խորյատուկ «անհատականութիւնը» յատկորոշած են դարաշրջանէ դարաշրջան, այսօր խրաւունք կրնայինք զգալ հաւատալու որ տարագիր մեր համրանքը նոր ելք մը կրնայ գտնել վերականգնելու համար 1840 - 1990 հարիւրյիսունամեայ դրուագի մինչեւ 1960-ական տարիներու մակարդակը:

Չեմ գիտեր թէ ուրիշներ ի՛նչ կը մտածեն Հայկական Սփիւռքի լեզուական մերօրեայ պատկերին, արեւմտահայերէնի այժմեան անտիրութեան եւ անոր հաւանական հետեւութիւններուն մասին: - Մինչեւ 1960-ական տարիներ, լեզուական այդ որակը մասնաւորաբար Միջին - Արեւելեան գօտիներու մէջ պահեց ո՛չ միայն 1840 - 1940 հարիւրամեայ շրջանի գրողական - արտայայտչական իր որակը՝ այլե՛ւ անոր վրայ գումարեց գրականական եւ լրագրային - հրատարակչական մարզերու նոր նպաստը, առանց վտանգելու հայերէնի ինքնութեան: Այդ թուականէն ասդին, վերջին երեսունէ աւելի տարիներուն, տեղատուութիւնն ու վայրէջքը կը շեշտուի ե՛ւ խօսակցական եւ գրական - հրատարակչական մարզերու մէջ, ընտանեկան յարկերէ մինչեւ կրթական - հրատարակչական ճակատ, հանրային հաստատութիւններ եւ հոսանքներ, - հո՛ն՝ ուր է՛ր երբեմն լեզուական աղճատումի ամէն երեւոյթ արթո՛ւն կը գտնէր մեր մտաւորականութիւնն ու հիներու աւանդին անկոտրում պահպանման նախանձախնդիր փոքրամասնութիւն մը:

Գիտնալ կամ գիտակցիլ թէ ի՛նչ աննպաստ պայմաններու հետեւանք է հայերէնի մերօրեայ տագնապանքը՝ դատողական գրական երեւոյթ է թերեւս, նկատելով որ մեր ժողովուրդի բացարձակ մեծամասնութիւնը տարրական անդրադարձումն անգամ չունի վերահաս աղէտին, բայց զոյգն իսկ նպաստ չէ անխուսափելի ապասերումը սանձելու եւ նոր ելք ապահովելու դէպի լեզուական ժառանգի անխափան զարգացում: Իմ եւ ուրիշներու մտահոգութիւնը որեւէ երաշխիք չէ պահպանումէ զերծ մնալու. եւ, կը կարծեմ, արժանիք մը չէ ողբը իմ եւ շատերու՝ երբ Սփիւռքի տարագիր համրանքը, իր հանրային մարմիններով, կազմակերպութիւններով, հոսանքներով, «հայ»ութեան իր գիտակցութեամբ ապրող զանգուածով ու յատկապէս ազգային գոյատեւման գաղափարական ստիպողութիւններուն գիտակ դէմքերու գումարով կը չարունակէ ... Աստուածմէ՛ անկնկալել վերահաս վտանգի խափանումը:

Ո՛չ, անգիտակ չեմ մէկ մի հայ ընտանեկան յարկի մտահոգութեան՝ ո՛չ ալ մեր հանրային մարմիններու դատումի կարողականութեան: Ողբի ձայներ շատ են լսած: Յոռետեսութիւններու եւ մտահոգութիւններու ներկայութիւնը բացայայտ իրողութիւն է, եւ քիչ չէ թիւը գոհարաբական տրամադրութիւններով յայտնի դէմքերու, աւելի՛ն ալ ընելու տրամադիր կամ յօժարակամ մարդոց: Բայց ո՞ւր է շարժումը հովանաւորելու եւ վերահաս աղէտը խափանելու մեկնակէտով իրագործելի նախաձեռնութեանց համակարգանի ծրագրումներով աշխատանքի դաշտ իջնելու վճռակամութիւնը: Այս՛, գաղութային ամէն շրջան իր տեղական պահանջներուն ու պայմաններուն գրգռումով կը ձգտի ուսումնա - կրթական եւ դաստիարակչական որոշ գործունէութեան. բայց նման քայլերու արդիւնաւորումը ի՞նչ չափով կը նպաստէ համասփիւռքեան ուսումնա - դաստիարակչական շարժումի մը՝ որ պիտի ներառէ ոչ միայն յետնորդ սերունդի հայախօսական որոշ կարողականութիւնը, այլե՛ւ ուսումնական - գրական - մշակութային, լրագրական - հրատարակչական եւ ընկերային - համահայկական աշխուժութեան մը առարկայացման առաջադրանքը, համապատասխան գործօններու ալ ապահովումով:

«ԱՄԷՆ ԳԱՂՈՒԹ՝ Ի՛Ր ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ ԵՒ Ի՛Ր ԳՈՅԱՏԵՒՄԱՆ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ», ա՛յս է եղած ցարդ բնոյթն ու տարողութիւնը սփիւռքեան մեր մշակութային քաղաքականութեան ու շարժումին: Մինչ Հայկական Սփիւռքը անհամեմատօրէն շատ աւելի համապարփակ եւ ընդհանրական ծրագիրներու իրագործման կը կարօտի, եթէ կ'ուզենք փրկել զայն անխուսափելի մաշումի վտանգէն եւ ձեւ. որքն ապաւութեան կամիտումներէ: Կը կարօտի համասփիւռքեան մեր մշակութային գործօնները համապատասխան համազգային մարմիններով եւ հաստատութիւններով օժտելու անմիջական նախաձեռնութեան՝ գործի կոչելով ո՛չ թէ անուններ, այլ մշակութային մէն մի մարզի մէջ մասնագիտացած հեղինակութիւններ, գործօններ՝ որոնք ի վիճակի ըլլան համասփիւռքեան դերակատարութեան, համապատասխան իրագործելի ծրագիրներով՝ բայց մանաւանդ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՈՎ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՎ:

Ո՛չ, երեւակայական - երազական թերթիքներու թելադրանքը չէ որ կ'ընեմ: 1990-ի Սփիւռքը ե՛ւ նիւթական ե՛ւ մարդուժի անհրաժեշտ տարրերը ունի, եթէ նկատառումներ առաջնահերթ սեփականութիւն հարցի համապարփակ քննարկումը համասփիւռքեան մարմնի մը կողմէ, իր եզրակացութիւնները ենթարկէ գաղութային գօտիներու ժողովներուն, գործօն բոլոր կազմակերպութեանց նկատառման, ապա նաեւ հայ դրամատիրական դասու ապագային առողջ ուժերուն ներկայանայ համապատասխան եւ ապահովութիւն ներշնչող ծրագրանքներով:

Աւելի կ'ունենամ աւելին ըսելու:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՑ ԱՄԻՍ ԱՌԱՋ

— Ռ —

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Մարտ 24-ի թիւին մէջ Վիկտոր Գրիգորիեւ այս խորագիրով կը սեւեռի Հայաստանի անկախութեան գործընթացին ու անոր յարուցած հարցերուն:

Նախ կը ներկայացնէ Վ. Մանուկեանը, անդրադառնալով Մոսկուայի անոր մամուլի ասուլիսին. դայն կը ներկայացնէ որպէս նոր հոսանքի պետական դէմք մը որ ութ ամիսէ ի վեր կը վարէ վարչապետի պաշտօնը: Կ'ըսէ թէ նախապէս դասախօս էր Երեւանի համալսարանը եւ ձերբակալուած՝ որպէս «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամ:

Մամուլի ասուլիսին Վազգէն Մանուկեան ըսած է թէ Հայաստանի անկախութեան հարցը կը վճռուի Սեպտեմբեր 21-ին եւ կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն չի տար Միութեան Ուխտին զոր կարճ ժամանակի կարգադրութիւն մը կը նկատէ:

Վ. Գրիգորիեւ հարց կուտայ թէ ի՛նչ հիմերով կը ծրագրուի Հայաստանի անկախութիւնը, երբ երկրին աշխարհագրական դիրքն ու բնական հարստութիւնները չատ ձեռնտու չեն դերիշխանութեան:

Խորհրդային Միութենէն խզումը, յօդուածագիրին համար տնտեսական առումով արտայայտութիւն մըն է որոշ չափով, քանի որ Միութեան ու Հայաստանի միջեւ փոխանակուած ապրանքը 700 միլիոն ռուբլի տարբերութեամբ կը հակի Միութեան կողմը: Հայաստան ի՞նչպէս պիտի փակէ այս բացը. յետոյ կան «Նախիջեւան»ի, աթոմակայանի վերաբացման հարցերը:

Վ. Գրիգորիեւ կ'ըսէ թէ դեկավարութիւնը գերագնահատած է արտաքին օժանդակութիւնը. ճիշդ է որ կարելի է միչտ վստահիլ ատոր, բայց ան չի կրնար նոր մղում մը տալ երկրաշարժով բոլորովին քայքայուած Հայաստանի տնտեսութեան: Ու կը մնան միշտ հարցականները. հանրապետութիւնը որ առանց արտաքին օժանդակութեան չի կրնար պաշտպան տալ Կումայրիի աղէտեալներուն ու Ազրպէյճանէն հասած գաղթականներուն, ծրագրած է սեփական զօրք ունենալ. ուրո՞ւ, ի՞նչի վստահելով: Երկրին մէջ խորհրդային բանակի զօրակայաններ պահելն ալ նոյնպէս սուղ կ'արժէ իրեն համար:

Այսուհանդերձ, կ'ըսէ Վ. Գրիգորիեւ, Հայաստան յայտնապէս ամէնէն աւելի յառաջացած հանրապետութիւնն է անկախութեան ճամբուն վրայ. հոն սեփականացուած աւելի մեծ թիւով ձեռնարկութիւններ կան: Մինչեւ ամառ մշակելի հողերուն 80%-ը պիտի տրուի որպէս անհատական սեփականութիւն: Պաշտօնապէս խոստում կատարուած է որ երկու տարիէն Հայաստան պիտի կրնայ ինքնաբաւ դառնալ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐՔ ԿՐԿԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- («Յառաջ»).-

Երեւանի «Նորք» կրկէսը իր շրջապտոյտի ընթացքին Ֆրանսա, չատ կարճ կեցութիւն մը ըրաւ Մարսէյլ, պատասխանելով Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու կողմէ եղած հրաւէրին, եւ ունեցաւ ելոյթ մը, Մարտ 23-ին, Օմէոն թատրոնը:

Վերջին երկու - երեք տարիներու ընթացքին, յատկապէս գեղարուեստական, բազմաթիւ եւ բազմազան խումբեր շրջագայութիւններ կատարեցին Ֆրանսա: Լաւ է, ընդհանուր ձեւով, Հայրենիք - Սփիւռք կապերը միշտ սերտացնել, փոխ - յարաբերութիւնները բազմապատկել եւ ասիկա առանց մենաշնորհի, ինչպէս էր պարագան տասնեակ տարիներ, կուսակցութեան մը, հոսանքի մը: Մէկէ աւելի անգամներ ծանրացած ենք փոխանակութիւններու խիստ կարեւորութեան վրայ: Սակայն, յանուն այդ կապերուն ամէն բան «արտածելի» չէ Հայրենիքէն - Սփիւռք, եւ փոխադարձաբար, մանաւանդ երբ ինքնուրոյն մշակոյթի մը արտայայտութիւնը չէ եւ բաղդատութեան եզրեր կան տեղական կեանքին մէջ: Կրկէսը կը պատկանի այդ շարքին:

Անկէ դուրս, իրաւ է որ կրկէսային խումբերը, բաղկացած մեծերէ եւ փոքրերէ, վերջին տարիներուն բազմապատկուած են Հայաստանի մէջ: Հազուադէպ չէ հրապարակներու վրայ հանդիպիլ անոնց, մանաւանդ տօնական օրերուն:

Երեւանի «Նորք» կրկէսը 31 հոգիով, որոնց մէջ քսան արուեստագէտ, եւ գլխաւորութեամբ իր տնօրէնին՝ Էնրիկ Պօղոսեանի, ճամբայ ելած է Երեւանէն հանրակառքով եւ 8 օր երկար, դժուար, յոգնեցուցիչ ճամբորդութենէ մը յետոյ հասած է Փարիզ: Չկրցանք հանդիպիլ տնօրէնին աւելի լայն տեղեկութիւններ քաղելու համար:

Վարագոյրը բացուեցաւ «ուրախ պարաններ» տեսարանին վրայ որուն ընթացքին բոլոր արուեստագէտները, խումբով կամ առանձին, բեմ եկան եւ պարեցին եւ ցատքեցին եւ կապկեցին եւայլն... զուգուկի եւ դհոլի ընկերակցութեամբ եւ կչռոյթով: Յաջորդեց աճպարար Արթիւր Պառաւեանի «խորոված» խաղը: Ապա, Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերու անունով ողջոյնի խօսք ըրաւ Քլեմանս Թիւթէլեան եւ բեմ հրաւիրեց շրջանային վարչութեան նախագահուհին՝ Էլէն Մերճանեան: Հակիրճ խօսքերով գոհունակութիւն յայտնեց Հայաստան - Սփիւռք ձեռք ձգուած նոր շրջթային, ակնարկեց ձեռնարկուելիք կարեւոր աշխատանքներուն: Յետոյ, հանդէս եկան երեք պատանիներ՝ Լուսինէ Մակարեան 9 տարեկան, Հայկ Մակարեան 10 տարեկան եւ Մելանիա Գասպարեան 6 տարեկան օդային լարախաղացութեան մը մէջ: Հապիտ եւ միմոս՝ Արմէն Յովակիմեան, Մանուկ Ֆաթըրմաճեան եւ Զօրիկ Համբարձումեան զանազան ելոյթներով ծիծաղներ բարձրացուցին: Շոթա Աւետիսեան իր վարպետ լարախաղացութեամբ խլեց ծափահարութիւններ: Սօս Պետրոսեան՝ աճպարար եւ մանաւանդ Լիանիա Գաբրիէլեան 11 տարեկան, կրծկումի խաղի մը մէջ հանդիսատեսներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւեցին: Յայտագիրը վերջ գտաւ «Ծիծաղի բացիլը» կատակերգութեամբ:

Երեւանի «Նորք» կրկէսը, հաւանաբար, անմոռանալի յիշատակ մը պիտի չձգէ ներկաներուն մօտ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 19, Շնորհք Պատրիարքի վախճանման տարելիցին առթիւ կազմակերպուած գրական երեկոյթի ընթացքին հանրութեան ներկայացուած է Գէորգ Պ. Յակոբեանի «Շնորհք Պատրիարքի վերջին հինգ տարիները» հատորը: Ժողվին էրմէնի հանդիսավարած երեկոյթին բանախօսած են Տարօն Քահանայ Սիրականեան, «Մարմարա»ի փոխ - խմբագրապետուհի՝ Օր. Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, նոյն թերթի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան, բանաստեղծ՝ Զարեհ Խրախունի, իսկ հուսկ բանքը ըրած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Մայր տաճարին մէջ, Մարտ 3, Զօրք - Մարգպանի Հայրենակցական Միութիւնը կազմակերպած է մեծարանքի երեկոյթ մը՝ նուիրուած Հայաստանէն հիւրաբար Միացեալ - Նահանգներ գտնուող 103-ամեայ Պօղոս Վարդապետ Տէր - Նշանեանի: Առժամեայ վարչութեան ատենապետ Նուպար Յակոբեան կենսագրական ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուցած է օրուան մեծարեալը: Խօսք առած են 91-ամեայ Զօրք - Մարգպանցի Ալեք Գըլճեան եւ Պօղոս Վարդապետ: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԿԸ ՅԱՒԱԿՅԻՄ»

Այսպէս կը կոչուի այն շարժանկարը, որուն առաջին ցուցադրութիւնը տեղի ունեցաւ Մոսկուա: Ժապաւէնի բեմադիրն է Շկուրինի ստեղծագործական խումբը: Ան ստեղծուած է Ուկրանիոյ վաւերագրական ֆիլմերու արհեստանոցին մէջ:

Շարժանկարին նիւթը 1988 Դեկտեմբեր 7-ի Հայաստանի աւերիչ երկրաշարժն է: Հեղինակները կ'անդրադառնան ողբերգութեան ամենատարբեր կողմերուն՝ կը խօսին իրենց հարազատները կորսնցուցած մարդոց վիշտին, աշխարհի տարբեր անկիւններէն եկած փրկարարներու մասին: Անոնք կը պարզաբանեն նաեւ մեծ թիւով զոհեր ունենալու պատճառները, կ'անդրադառնան բնական այս աղէտին մասին ուկրանացի երկրաբան Նեսմեյանովիչի վաղօրօք կատարած կանխագուշակումներուն, որոնք անուշադրութեան մատնուած էին:

***

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՑԷՆ՝ ՇԻՐԱԿԱՄՈՒՏ

Շիրակի երկրաշարժի վերնակեդրոնը աշխարհին յայտնի է Նալբանդ անունով, թէեւ այն երկար ատեն է Շիրակամուտ վերանուանուած է: Այստեղ կ'ապրին հարիւրէ աւելի ծնողազուրկ երախաներ, որոնցմէ չատերը կարի գործատան նախկին բանուոր - բանուորուհիներու զաւակներ են եւ այժմ ձեռնարկութեան տնօրինութեան խնամքին տակն են: Վերջերս Վրաստանի Ախալքալաքի հայաշատ շրջանի կարգ մը հիմնարկ - ձեռնարկութիւններ եւ այլ կազմակերպութիւններ գործատան դրամատնային հաշուին դրամական փոխանցումներ կատարած են, որոնց ընդհանուր գումարը 40 հազար 200 ռուբլի է: Ան ամբողջութեամբ տրամադրուած է որբերուն:

***

ՄՐՑԱՆԱԿ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

Երեւանի կոնեակի գործատան նոր մէկ մասնաշէնքը ճարտարապետական լաւագոյն լուծման համար արժանացած է Խորհրդային Միութեան Գեղարուեստի Ակադեմիայի Ա. կարգի մրցանակին եւ ոսկի մետալի:

«Երեւաննախագիծ» հիմնարկի ճարտարապետներ՝ Սերգէյ Ներսիսեանի, Պաղտասար Արզումանեանի եւ Յասմիկ Ալեքսանեանի կողմէ պատրաստուած նախագիծին իրագործումը սկսած էր 1983-ին, սակայն ընդհատուած էր ոգելից խմիչքներու դէմ ծայր տուած արշաւէն ետք:

Այսօր այդ շէնքը արդէն կը գործէ, իսկ մրցանակակիր ճարտարապետներուն նախագծերով ներկայիս աղէտի գօտիին մէջ կը կառուցանուին երկու - երեք յարկանի բնակելի տուներ եւ երկյարկանի մենատուներ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ԿԵՍԱՐԻԱ

Սերունդներ կրթող եւ մանկավարժի իր կարողութեամբ՝ Կեսարիոյ ազգային վարժարանաց բարեկարգիչը Հանդիսացող, այսինքն Տաճկաստանի մէջ լուսաւորեալ տարր ստեղծող այս բազմարդիւն երէցն ալ չի վրիպիր կառավարութեան լուրջ ուշադրութենէն: Աղէտի օրերուն, ինք եւս կը ձերբակալուի եւ կ'ենթարկուի բանտային խոշտանգումներու, ամբաստանուելով Պատերազմական Ատեանէն թէ պայթուցիկ նիւթեր պահած էր - խմա՛ միտքի կայծեր ցրցքնած անդուլ: Դատավարութեան ընթացքին, իր անմեղութիւնը - հրաշք - երեւան ելլելով՝ կ'աքսորուի Սեբաստիա: Հոն հասնելուն՝ գոհ կ'երթայ բարբարոսութեանը Մուամմէր բորենիին որ կը գլխատէ զինք քաղաքէն դուրս տեղ մը: Եւ այսօր ո՛չ ոք գիտէ թէ ո՞ւր ցըրուած են նշխարհները մեծանուն դաստիարակին...:

Պետրոս Քահանայ Պարսամեան.- Ծնած՝ 1867, Մայիս 10-ին Պուրհան (Կիւրինի վիճակ) աշխարհական անուամբ Համբարձում, Տ. Կարապետի որդի, ուսած ծննդավայրին Լուսաբերեան վարժարանը, պահ մը առեւտրական գործով յիզմիր, 1897 Մայիս 2-ին ձեռնադրուած Ստեփաննոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Պուրհանի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վրայ, ուրկէ փոխադրուած Կեսարիոյ Մայր Եկեղեցին: Տարագրութեան մէջ անհետ:

Սուքիաս Քահանայ Չիլինկիրեան.- Ծընած՝ 1873-ին Թալլուսում, 1907-ին ձեռնադրուած Մուշեղ Եպիսկոպոս Սերոբեանէ՝ Տարօնի Եկեղեցւոյն վրայ, ուրկէ փոխադրուած Կեսարիոյ Մայր Եկեղեցին: Բախտակից Տ. Պետրոս Պարսամեանի:

Յակոբ Քահանայ Բիրլեան.- Ծնած՝ 1854-ին Կէրմիր, աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած ծննդավայրին Պարթեւեան ուսումնարանը, ուսուցիչ, 1897-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Զօրումի Եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ, Գաղատիա, Գալէճիք, Զանղըրի, Սեբաստիա եւ հուսկ ուրեմն Կեսարիա: Երիցուհին ու զաւակները կորսուած ըլլալով՝ մենիկ կեանք մը կը բոլորէր եկեղեցւոյն մէջ: Ժողովուրդին հետ կ'աքսորուի եւ Ուլու Գըշլա հասնելուն՝ ոստիկանք այս անմեղուկ քահանան չարաչար կը ծեծեն, որովհետեւ ճչող անիրաւութեան մը առթիւ համարձակած էր ըսել. - «Պէն իմ պու սիւրիւնին չօպանը...»: Նահատակ:

Երկրորդին մէջ կը պաշտօնավարէին

Ղեւոնդ Քահանայ Կէմիճեան.- Ծնած՝ 1859, Նոյեմբեր 13-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Սաղաթիէլ, ուսած ծննդավայրին Յակոբեան դպրոցը, 17 տարի ուսուցչական պաշտօն վարած վարժարաններու մէջ, 1892-ին քաղաքական յանցանօք ձերբակալուելով՝ յիսուն օր բանտարկուած, 1897 Հոկտեմբեր 30-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ, անդամ Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց:

Խուզարկութեանց շրջանին, կառավարութիւնը Ս. Լուսաւորիչ ժամէն գտնուած կշռոցի մը (պալանս րոմէն) գունդին՝ ումբանակի հանգամանք տալով, գործը ծանր համեմատութիւններ կը ստանայ, հէք երէցն ալ «պօմպաճի»ի հռչակ...: Կը նետուի բանտ՝ ուր անգութ ձեռքերէ տեղացող ծեծուփետ իրեն կը սպասէր, չորս դին տրորելու համար: Եւ Պատերազմական Ատեանը չուշանար մահավճիռն արձակել 1915 Յուլիս 30-ին: Գիշերը, ոստիկան մը կը մտնէ զնտան եւ այս քահանան միայն գտնելով արթուն՝ մահապարտներու ցուցակ մը կը ներկայացնէ անոր, որպէսզի ցոյց տայ առտուան դէմ կախուելիք Հայերուն խշտեակները: Տ. Գէորգ ակնարկ մը կը ձգէ մահաբեր թուղթին վրայ եւ «Ե՞ս ալ կամ եղեր մէջերնին» կը ձայնէ ահաբեկ. յետոյ ծունր կը դնէ հոն՝ գերագոյն հուսկ աղօթքը մատուցանելու Արարչին: Իրեն պէս անմեղ ազգակիցներու հետ ընդ այգն կը բարձրանայ կախաղան: Ժամեր վերջ, կուգան լակոտներ որոնք արեւին մէջ ճօճող այդ դիակին հետ կը զբօսնուն, մէկ քանին՝ բուռ - բուռ յարդ նետելով դէմքին, ուրիշներ՝ աքեմին քղանցքը քաշքըշելով: Միեւնոյն մահապատիժով վկայակից եղողները 14 հոգի էին, իրենց կառափնատներով՝ կիսաբոլորակ աղեղ մը ձեւացուցած, որուն մէկ ծայրն էր - ականատես պատանիի մը՝ Բ. Գաղանճեանի պատմածին համեմատ - Տոքթոր Նալբանդեան, իսկ միւս ծայրը Տ. Ղեւոնդ, չուանէ պարոյրին ուժգին պրկումով՝ գլուխը հակած կուրծքին՝ ուր փակցուած կար «պօմպաճի»ի դատապարտութեանը պիտակը, զայն դառնութեամբ կարդալու արժանացումով մը՝ որ կարծես Մահը կը հեգնէր, իր դահիճներն ալ միասին...: Տ. Ղեւոնդի մարմինը՝ նախքան թաղումը՝ քարշածուփ կը շրջի հողերուն վրայ, ոտքէն չուան կապուած:

(Շար. 214)

(Շար. Ա. էջէն)

րորդը՝ կախում ունի Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութենէն. Ամերիկա կ՚ուզէ գիտնալ թէ խօզալի ընդդիմադիրները ի՛նչ կեցուածք պիտի ունենան վերոյիշեալ համաձայնագրին հանդէպ:

Հակառակ անոր որ Թուրքիոյ նախագահին յոյսերը լիովին չարդարացան, Ապրիլ 1-ի «Միլլիյէթ» օրաթերթը Թուրքիոյ արտաքին յարաբերութիւններու հիմնական փոփոխութիւններուն յատկացուած էջի մը մէջ կը շեշտէ ամերիկամէտ կեցուածք մը: Հոն կ՚ըսուի որ Եւրոպայի հասարակապետութեան մէջ Թուրքիոյ ներկայութեան յամառ մերժումին դէմ Թուրքիոյ արտաքին նոր քաղաքականութիւնը Ամերիկայի աւելի մօտ գիծով մը կ՚ընթանայ. կարելի չէ ըսել թէ Եւրոպայի պաշտպանութեան համար Թուրքիա կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ, հետեւաբար Եւրոպա Թուրքիան որպէս դաշնակից կորսնցնելու մտահոգութիւնը չունի: Այս կացութիւնը կրնայ պատճառ ըլլալ որ Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի հասարակապետութեան յարաբերութիւնները պաղ շրջան մը բոլորեն: Այս մարզին մէջ կենդանութիւն մը կրնան բերել Կիպրոսի հարցին կարգադրութիւնը եւ մարդկային իրաւանց յարգանքը: Ճիշդ է որ բանակցելու եւ ի հարկին ոչ բացայայտ որոշ զիջումներ ընելու տրամադրութիւնը Թուրքիոյ նպաստաւոր հանրային կարծիքի մը գոյանալուն պատճառ եղաւ, սակայն խնդիրը առանց ձգձգումի, ընդունելի լուծում մը գտնելու կը վերաբերի: Թուրք պաշտօնատար մը հարցին ձգձգումը յունական կողմին՝ կը վերագրէ, քանի որ բանակցութեան պակասը եւ հարցին առանց լուծումի մնալը Յունաստանի գործին կը ծառայէ որպէսզի շարունակէ արգիլել Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը:

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան փոփոխութիւններուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն Խորհրդային Միութեան հետ փոխյարաբերութիւնները: Այս յարաբերութիւնները դրական շրջան մը կը բոլորեն ու Անգարա զինուորական լուրջ սպառնալիքի մը վախը չունի այդ կողմէն. թէեւ Խորհրդային Միութեան մէջ զինուորական հարուած մը բոլորովին անհաւանական չէ Թուրքիոյ համար:

Ծոցի պատերազմին թրքանպաստ մէկ արդիւնքն ալ Սուրիոյ հետ ոչ թշնամական յարաբերութիւններու զարգացումն է: Քիւրտիստանի Բանուորական կուսակցութեան ղեկավարը Դամասկոսի հակակշռին տակ է այլեւս եւ Սուրիա Ջուրի խնդրով գլխու ցաւ պատճառելէ դադրած է Անգարայի:

Իրաքի հետ յարաբերութիւններն ալ յարմարած են նոր պահանջքներու. Թուրքիա կեցուածքը փոխած է ու առաջուան պէս փափաքող չէ Հիւսէյնի իշխանութենէն մեկնումին. կրօնամոլ շիի տարրերու ղեկավարութիւն մը աւելի նախընտրելի պիտի չըլլայ Անգարայի համար ինչպէս, անկասկած, նաեւ Ամերիկայի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԼՈՂ

• ԳԱՎՖԱՅԵԱՆ ՇԷՖԻԼՏԻ ՄԷՋ

Միջազգային մրցումներ տեղի ունեցած են Զատկին, Անգլիոյ Շէֆիլտ քաղաքին մէջ: Քրիսթոֆ Գալֆայեան մասնակցած է 50 եւ 100 մեթր ազատ լողի վազքերուն: 6-րդ առաջինին մէջ, 5-րդ 100 մեթրի վրայ: Ժամանակ՝ 22'',76 եւ 49''36 համեմատութեամբ իր նախկին արդիւնքներուն, յառաջդիմութիւն, թէեւ հեռու լաւագոյններէն 50 մեթրը, առաջինը, խորհրդային մարզիկ մը, Փրէտքին՝ 22'',29 100 մեթրը, անգլիացի մը Փիլըրնս՝ 48'',89:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

• ՎԵՐՋԱԳԻԾԸ ՄՕՏ Է

Մարզաշրջանը կը մօտենայ աւարտին. կազմակերպիչ յանձնախումբերը կը ջանան կարգի բերել դասաւորումի տախտակները, խաղալ տալով, նախ, ետ մնացած մրցումները, որպէսզի, վերջին երկու - երեք Կիրակիներուն, մրցակիցները հաւասարութեան մէջ ըլլան, իրենց արդէն կատարած խաղերուն քանակով:

Այսպէս Վիէնի Հ. Մ.-ը խաղացած է իր յետաձգուած մրցումը Վօ - Միլիէօի դէմ. պարտուած է 1 - 0, ինչ որ կը տկարացնէ վերելքի իր կարելիութիւնները:

Զատկուան օրերուն համար նախատեսուած են՝ Ալֆորվիլ Հ. Մ. - Ռէօնժիս, Հ.Մ.Մ. - Սուր, Սէն Ֆորթէն - Վալանս Հ. Մ. (2):

Վալանս խաղացած է ի հաշիւ լիկի բաժակին եւ յաղթած Կրընոպլի՝ 5 - 0: Ռոնի բաժակին համար, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին (2) պարտուած է Վիէնի ֆրանսական խումբէն՝ 3 - 0:

***

ՀԵԾԱՆԻՒ

• ՇԱՔՈՅԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ

Քանի մը տարի է արդէն, հեծանիւի մրցումներուն մէջ, խորհրդային մարզիկներ կը յաջողին քիչ - շատ փայլիլ Արեւմուտքը, արհեստավարժներու միջեւ կատարուած վազքերուն ընթացքին: Բայց, տակաւին, ոչ մէկ Հայ: Հայաստանի մէջ կան միայն քանի մը պատանիներ՝ որոնք երբեմն կը գրաւեն պատուոյ տեղեր համամիութենական մրցումներու մէջ:

Այսպէս, վերջերս, Աշխաբադի մէջ (Թիւրքմէնիստան) 16 - 17 տարեկան մարզիկներու միութենական ախոյեանութեան ընթացքին, Մեսրոպ Շաքոյեան շահած է առաջնութիւնը անհատական հետապնդումով (փուրսուիթ) 15 քիլոմեթր վազքին մէջ:

Քաջալերիչ արդիւնք մը թէ՛ իրեն եւ թէ՛ Հայ վարիչներուն համար: Դժուար է անշուշտ, ներկայիս, զարկ տալ Հայաստանի մէջ հեծանիւի մարզաձեւին: Անհրաժեշտ են առաջնակարգ մեքենայ, կօշիկ եւ մանաւանդ մարզուելու, լաւ սննդառութեան նպաստաւոր պայմաններ:

Վ. Մ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Նալպանտ եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Ապրիլ 7-ին իրենց մօր, մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
(Ծնեալ՝ Տաւուտեան)
ՆԱԼՊԱՆՏ ՀԱՃԻՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ եւ նմանապէս իր ընտանիքին՝ Նալպանտեան Հանիյակոբեան, Հանիպօղոսեան, Ճէպէճեան - ներու յիշատակին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures

dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը, Տէմիրճեան սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Կարապետ Պալեան 200 ֆրանք:

***

ՎԱՆՎ. - Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 200 Ֆր.:

CENTRE CULTUREL SAHAK - MESROP

ARMENIE

photographies de
ARMINEH JOHANNES

exposition
du 6 au 16 Avril
de 9 h à 12 h et de 14 h à 18 h

diaporama
présenté par Armineh Johannes
le 6 avril à 21 h

entrée libre

Cathédrale apostolique Arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
Parking Métro: Rond Point du Prado
tél. : 91 77 84 70

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Տատուրեանէ 300 ֆրանք Տիկին Հայկանոյշ Նալպանտեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեան իրենց զաւկին մահուան տարելիցին առիթով 2300 ֆրանք:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ՚Անթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Կիւլիւզար Պարսամեանի (Ծնեալ՝ Գալուստեան) մահուան առթիւ՝ Տիկին Աննա Մարկոսեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Ասլիկեան 100 Ֆր.: Նուարդ Միսերլեանի (Ծնեալ՝ Արզարեան) մահուան առթիւ՝ Ներսէս Միսերլեան և իր զաւակները՝ Յարութիւն, Ղազարոս և Կարապետ իրենց ընտանիքները եւ թոռները 3000 Ֆր., Զամանդեան եւ Էլմասեան ընտանիքներ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Չէօրտիւքեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միսաք Չէօրտիւքեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Չէօրտիւքեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սահակ Միսերլեան 150 Ֆր., Տիկին Ռօզ Տօնիկեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Սրկ. Քէյլիչեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պռճըեան 100 Ֆր., Պր. Օհաննէս Չէօրտիւքեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միսաք Չէօրտիւքեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քաշիշեան 200 Ֆր.: Յովհաննէս Պոստուրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Վարդանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Ժիրայր Մալխասեան 200 Ֆր.:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Է. Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ Տիկին Մ. Ինճէեանի մահուան առթիւ եւ 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեանէ Է. Զօրաքաքեյեանի յիշատակին:

***

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Ռիշար, Պըճուա եւ Լորան Ճանիկեանի արկածալի մահուան առթիւ. - Տէրտէրեան քոյրեր եւ եղբայրներ 650 Ֆր., Փիլոեան եւ Գրիգորեան ընտանիքներ 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տամլամեան, Յովհաննէսեան, Սէմէրճեան, Դաւիթեան, Վարպետեան, Արշալոյս Տէրտէրեան, Յակոբեան ընտանիքներ եւ Կի Նիքոլա ընտանիք 100-ական ֆրանք:

ՍԷՆԹ՚ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Ապրիլ 7, կրկնազատիկ, կիւ-չատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց Համաշխարհային Ա. եւ Բ. պատերազմաց:

Ժամերգութիւն ժամը 8.30, պատարագ ժամը 10-ին, հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին Սէն - Ժեռոմ Կիրակի, Ապրիլ 7-ին Ներսէս Շնորհալի շքանշանի յանձնում կը կատարուի, շնորհուած Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ:

Պր. Պերճ Կարապետեանի (նախագահ),
Պր. Յակոբ Էսքիճեանի (փոխ - նախագահ):

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ժամը 11-ին Կոնդակներուն ընթերցում:

Ժամը 12-ին «Գինեձօն» ընդունելութիւն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ եւ շքանշաններու յանձնում մեծարեալներուն:

DIMANCHE 7 AVRIL à 15h
— Eglise St. Julien le Pauvre —
1, rue St. Julien le Pauvre, Paris 5e
Métro : St. Michel

CHANT AU CLAVECIN

Astrig DEDEYAN

CHANTAL PERRIER-LAYEC
au clavecin

MONTEVERDI (Lamento d'Arianna) - CACCINI
VIVALDI - PURCELL - PERGOLESI
GOMIDAS - CHANTS MEDIEVAUX ARMENIENS

Prix des places: 120F - 80F - 50F Etudiant
Réservations: 47 50 46 93
Billets en vente sur place le jour même

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

SEMINAIRE

«ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ»

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր անդամները մասնակցելու «Վարժընթաց»ի մը որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 7, Կիրակի, ժամը ճիշդ 10-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան մէջ՝

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 - 94 - 37 - 36

Մասնակցութեամբ ընկերուհիներ՝
ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՆ - ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ-ի
եւ ԱՐՓԻՆԷ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ-ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. - Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աւագեան 250 Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ 250 Ֆր. Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ վարժարանին, Տիկին Սեդա Կօշկարեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Պր. Զանեան 500 ֆրանք Եկեղեցւոյ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յունիս 7 - 8 - 9

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

կազմակերպուած՝
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ
Մարսէյլ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 5
VENDREDI
5 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.509

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

66e ANNÉE — No 17.509

Մ Ա Կ

ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ՈՒՐ ԽՕՍՔՆ ԻՍԿ ՉԿԱՅ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՋԱՐԴԻՆ

ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԹԱՐԹԻՒՖՆԵՐԸ ՄԻԱՑԱԾ ԵՆ

Թիւը՝ 687 : Նոր բանաձեւ մը Իրաքի հրադադարին վերաբերեալ, ուր բաւական խիստ պայմաններ կան Սատտամ Հիւսէյնի համար, բայց ակնարկ իսկ չըկայ Քիւրտերու ջարդերուն : Պուշ, որ ձգտիլու է արձակուրդի եւ խախթին վրայ կը պտըտի, չեշտած է կրկին թէ «Իրաքի ներքին հարցն է» :

Ի՞նչ կ՚ըսէ այս նոր բանաձեւը, որ 12 ձայն ապահոված է Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, 15 անդամներուն վրայ, Գուպա դէմ քուէարկած է եւ Եմէն ու Էքուաթոր ձեռնպահ մնացած են : Խաղաղութեան փոխարէն, Իրաքի կը պարտադրուի ծանր պայմաններ : Աւելորդ չէ, թերեւս, չեշտել թէ բնագիրը շատ փոքր փոփոխութիւններով («քանի մը ստորակէտ» կը գրէ Լիպերասիոն, ո-րոշ հեգնանքով) ամերիկեան առաջարկն է : Իրաք պէտք է փճացնէ քանդումի իր բոլոր զէնքերը, այսինքն՝ «Իրաք պէտք է ընդունի առանց պայմանի, որ փճացուին կամ վերնան քիմիական, կենսաբանական եւ հիւլէական բոլոր զէնքերը» : Պէտք է վերջնապէս ընդունի Քուէյթի հետ 1963-ին գծուած սահմանագլուխը, պէտք է վերջ տայ ահաբեկչական բոլոր արարքներուն, հուսկ՝ քարիւղային արտադրութեան մէկ մասը պիտի վերապահուի պատերազմական վնասուց հատուցման վճարումներուն :

Ինչպէս կը տեսնուի, Պաղտատ կրնայ շարունակել Քիւրտ ջարդել, ատոր որեւէ ակնարկ չկայ, հակառակ Ֆրանսայի ջանքերուն, որ գոնէ տող մը դրուի, բայց եւ այնպէս Ֆրանսան ալ, ընկերվարական Ֆրանսան առանց որեւէ վերապահութեան քուէարկեց բանաձեւը : Ճիշդ է որ բոլոր երկիրներու Թարթիւֆները փառաւոր երգչախումբ մը կազմած են, ներառեալ Խորհ. Միութիւնը, Չինաստանը, որոնց դիրքին մասին Իւմանիթէ կը նախընտրէ լուռ մնալ : Պերնար Քուշնէր ճամբայ ելած է, անգամ մը եւս, մարդասիրական օժանդակութիւն տանելու համար, պայմանաւ որ կարենայ հիւսիսային Իրաք մտնել, ուրկէ հարիւր հազարաւոր Քիւրտեր Թուրքիա կը խուժեն, անդին ալ՝ Պարսկաստան : Բաւական լեռն պէտք է ըլլայ Քիւրտերուն համար, փրկութիւնը... Թուրքիա փնտռել :

Պարզ է որ Քիւրտերը խաբուեցան եւ զարմանալին այն է որ կը զարմանան Արեւմուտքի դիրքէն, ինչ որ կը փաստէ թէ պատմութեան դասերը օգուտ չունին : Ի վերջոյ, այս մարդիկը ինքնագլուխ ոտքի չելան, մէկը դրդեց եւ իրենք ալ խորհեցան, որ դրդողը զօրավիգ պիտի կենայ : Մամուլը կը հաղորդէր Ապրիլ 4-ին ալ, որ Պուշ, Յունուարին, հրահանգներ ստորագրած է թոյլ տալով Սի - Ի - Ա-ին գաղտնի գործողութիւններ ի նպաստ Իրաքցի ապստամբներուն (լուրին աղբիւրը Ուաշինկթընի գաղտնի սպասարկութեանց մօտ շրջանակներն են) : Էն - Պի - Սի հեռատեսիլի կայանն ալ հաստատած է որ «ազատ Իրաքը», որ կը լսուէր Իրաքի մէջ Սի - Ի - Ա-ի կողմէ հրապարակ հանուած է : Նոյնը չէ՞ր 1956 Հոկտեմբերին, երբ նման ռատիոներ էին, որոնք ոտքի հանեցին Հունգարները :

X Թուրքիա փակած է իր սահմանագլուխը եւ կը սպասէ ՄԱԿ-ի տնտեսական

ԹՈՒՐՔԸ ՀԱՅԷՆ ԱՐԱՐԱՏԸ ԱՌԱՒ
ԹՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔԷՆ ԱՐԱՐԱՏԸ Կ'ՈՒԶԷ

Թուրք թերթերը կը պատմեն Արարատի գլխուն եկած այս նոր պատմութիւնը, որու առթիւ աւելի լաւ է խնդալ քան լալ : Արդէն ուրիշ ելք չէ մնացած մեզի :

**

Ծագումով կարսեցի Թուրք գործատէր մը որ ծանօթ անուն մըն է կալուածներու առուծախի հրապարակին վրայ, պաշտօնապէս դիմած է պատկան իշխանութիւններու, Արարատը վարձելու փափաք յայտնելով : Ան կը ծրագրէ լերան վրայ զբօսաշրջական կեդրոն մը կառուցանել հանգստեան տուներով, պանդոկներով : Զբօսաշրջիկները ճօպանուղիով Կարսէն հոն պիտի փոխադրուին անցընելու համար ձմեռնային իրենց արձակուրդը : Թուրք գործատէրը կը գանգատի որ շրջանը լքուած վիճակ մը ունի ներկայիս մինչ իր մանկութեան օրերուն «Կարսը Արեւելքի Փարիզն էր : Ռուսերու կառուցած այս քաղաքը ծաղկալից ծառուղիներ ունէր : Ամէն տան մուտքին արուեստագէտներու պաստառներուն կը հանդիպէինք : Այսօր ճամբաներուն վրայ միակ ծառ մը իսկ չկայ» կ՚ըսէ ան : Շրջանը աւելի հետաքրքրական դարձնելու համար գործատէրը կ՚ուզէ նաեւ որ Թուրք Պետութիւնը հրապարակաւ յայտնէ թէ Նոյեան տապանը գտնողը մէկ միլիոն տոլարով պիտի վարձատրուի :

եւ դրամական օգնութեան մը երաշխաւորութեան : Թեհրան աւելի «բարեացակամ» է, 50 հազար ներս առած է արդէն, 250 հազար ալ խռնուած են սահմանը ջանալով մտնել :

Գաղթականներու վիճակին նկարագրութիւնները ահաւոր են միշտ, նորութիւն ալ չեն : Ամէնէն անըմբռնելին մանուկներու վիճակն է, տխուր նայուածքը մանուկներու, որոնք չեն գիտեր թէ ո՞ւր կ՚երթան, ինչո՞ւ անօթի-ծարաւ են : Դեռ չեն գիտեր թէ այս բոլորը եղաւ, որովհետեւ Քուէյթ եւ Սաուտի Արաբիա շատ կուշտ մարդիկ կային, որոնք յանկարծ վախն ունեցան թէ օր մը, հեռաւոր օր մը, կրնան անօթենալ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՌԱՀԱՄ ԿՌԻՆ, դարուս մեծագոյն գրագէտներէն մէկը, մեռաւ Զուիցերիա, ուր կը խնամուէր, 86 տարեկանին : Անգլիացի, կաթողիկէ դարձած, գրագէտ, թատերագիր, լրագրող եւ դիւանագէտ, Կռին նախընտրած է միշտ Ֆրանսան իբրեւ բնակավայր (քաշուած կեանք մը կը վարէր Անթիպ, Քոթ տ'Ազիւր) : Հեղինակն էր՝ «Երրորդ մարդ»ուն, «Զօրութիւնն ու փառքը» եւ աւելի քան 40 վէպերու :

ԻԶԱՊԷԼ ԿԱԹՈՂԻԿԷՆ, Սպանիոյ թագուհին, սրբացման պիտի չարժանանայ 1992-ին, սուրբերու դատերու ժողովը ցընոր տնօրինութիւն յետաձգած է հարցը, հակառակ անոր որ կողմնակիցները նախատեսած էին, որ ան յայտարարուի Քրիստափոր Գոլոմպոսի կողմէ Նոր Աշխարհի յայտնաբերման հինգհարիւրամեակին առթիւ (1492 Հոկ. 12 / 1992) : Այս յետաձգման գլխաւոր պատճառն այն է

(Շար.ը Դ. էջ)

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն — Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ — Փ Ա Ր Ի Զ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 29 / ԱՊՐԻԼ 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ԿԱՊԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի նախագահութեամբ տեղի ունեցած խորհըրդակցութեան ընթացքին քննարկուած են Սփիւռքի հետ կապերու զարգացման, Մայիս 25-ին Հայաստան տեղի ունենալիք գործի մարդոց ժողովին առթիւ նախապատրաստական աշխատանքներու, դրացի երկիրներու, ի շարս որոնց Իրանի ու Թուրքիոյ հետ տնտեսական յարաբերութիւններ հաստատելու հարցերը : Քննարկուած են նաեւ յառաջիկայ վեց ամսուան ընթացքին իրագործուելիք ծրագրերը, որոնց համաձայն Հայաստան պէտք է մնայուն ներկայացուցիչներ ունենայ Միացեալ - Նահանգներու, Ֆրանսայի մէջ, պայմանագրեր կնքէ Հեսէնի երկրամասի (Գերմանիա), Քալիֆորնիա նահանգին հետ :

**

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Ապրիլ 2-ին ընդունած է Մեծն Բրիտանիոյ Մոսկուայի դեսպան Ռոտրիկ Պրէյթուէյթը, որ Հայաստան կը գտնուէր իր կնոջ ու դեսպանատան Ա. քարտուղարին հետ : Նախագահը յատուկ շնորհակալութիւն յայտնած է Մեծն - Բրիտանիոյ աղէտեալ Հայաստանին ցուցաբերած օգնութեան համար :

**

«ՂԱՐԱԲԱՂ» ԿՈՄԻՏԷ ՄՈՍԿՈՒԱ

Խորհրդային գրողներու «Ապրիլ» անկախ միութեան, ԼՂԻՄ-ի հայ բնակչութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան ընկերակցութեան, Լենինգրադի «Ղարաբաղ» Կոմիտէի եւ «Մոսկովեան ամպիոն» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ Մոսկուայի Գրողներու Տան մէջ հիմնըւած է «Ռուս մտաւորականներու Ղարաբաղ Կոմիտէ» : Կոմիտէի անդամ դարձած են յայտնի գիտնականներ եւ գրողներ՝ ակադեմականներ Բոգոմոլով եւ Բուրակովսկի, փրոֆ. Ն. Շմէլյով, «Ինոստրաննայա Լիտերատուրա» («Արտասահմանեան գրականութիւն») ամսագրի գլխաւոր խմբագիր՝ Վ. Լակշին, Ֆիւզացիական կուսակցութեան նախագահ, երեսփոխան՝ Ե. Չերնիչենկօ, յայտնի լրագրողներ եւ այլ անձնաւորութիւններ :

ԼՂԻՄ-ի հայ բնակչութեան իրաւունքներու պաշտպանութենէն զատ, Կոմիտէն միաժամանակ մարզին մէջ կը ծաւալէ մշակութային աշխատանքներ :

**

ՀԱՅ - ՔՐՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան քիւրտ գրողներու նախաձեռնութեամբ, հայ եւ քիւրտ գրողներու հանդիպման մը ընթացքին ստեղծուած է հայ - քրտական մշակութային կապերու ընկերութիւն :

Ընկերութեան նպատակն է համախմբել Խորհրդային Միութեան եւ արտասահմանի հայ եւ քիւրտ մտաւորականներու ջանքերը՝ երկու ժողովուրդներու մշակութային առնչութիւնները ուսումնասիրելու նպատակաւ :

Հայաստանի Մշակոյթի փոխուն Կիմ Հայ - քրտական մշակութային կապերու ընկերութեան խորհուրդի նախագահ ընտրըւած է Սօս Սարգսեան :

**

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐ

Սպիտակի մէջ, հողային աշխատանքներու ընթացքին, շինարարները յայտնաբերած են մարդու հնադարեան բնակավայր - գերեզմանատուն : Քարէ սալերով կառուցանուած «դամբարան»ներու մէջ յայտնաբերուած են նաեւ կաւէ կճուճներ եւ թասեր, ընտանի կենդանիներու մնացորդներ : Հայաստանի հնագէտներու կարծիքով անոնք կը պատկանին Ն. Ք. 3-րդ - 2-րդ հազարամեակներուն :

**

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Դասական ոճի ըմբշամարտի Փեշտայի միջազգային մրցումներուն յաջողութեամբ հանդէս եկած է երեւանցի Ալֆրէտ Տէր - Մկրտչեան (52 քկղմ.) : Աւարտականին յաղթելով աշխարհի ախոյեան Ի. Կուչերենկոյի, ան աւելի ամրապնդած է իր տեղը խորհրդային հաւաքականին մէջ :

**

Կրասնոդար տեղի ունեցած խորհրդային երիտասարդական ախոյենութեան մէջ ազատ ոճի ըմբշամարտիկ՝ Նորայր Գէորգեան գրաւած է երկրորդ տեղը, իսկ Հայաստանի հաւաքականը՝ հինգերորդ տեղը :

**

ՃԱՏՐԱԿ

Սանթիակոյի միջազգային մրցաշարքին Վլադիմիր Յակոբեան 9-ի վրայ 7 կէտով գրաւած է երրորդ տեղը : Իսկ Պուէնոս - Այրէսի մէջ 9 խաղերէ նաք 7,5 կէտ արձանագրելով բաժնած է 1 - 5-րդ տեղերը :

**

Լենինգրադ տեղի ունեցած Խորհրդային Միութեան եւ Եուկոսլաւիոյ պատանեկան հաւաքականներու մրցումին արծաթէ մետալի արժանացած է երեւանցի Յովհաննէս Դանիէլեան :

Նոյն քաղաքը, խորհրդային պատանեկան ախոյենութեան մէջ լաւ արդիւնք մը ձեռք ձգած է երեւանցի Անդրէի Մատիկոչեան : Ան գրաւած է երրորդ տեղը եւ իրաւունք ստացած է գալ տարի հանդէս գալու Խորհրդային Միութեան աւելի տարեց պատանիներու ախոյենութեան մէջ :

**

ԺԻՒՏՕ

Հայաստանցի երկու մարզուհիներ՝ Նոյեմզար Պօյաճեան եւ Էլվիրա Աւետիսեան յաջող արդիւնք ձեռք ձգած են Վոլգոգրադի մէջ : Անոնք յաջորդաբար գրաւած են Բ. եւ Գ. տեղերը :

ՍԵՊՈՒՀ ԼԵՌԸ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Տոքթ. Ժ. Մ. Թիէրի, Revue des Etudes Arméniennes-ի XXI-րդ հատորին (1988 – 1989) մէջ, չահեկան յօդուած մը ունի Հայաստանի երբեմնի 15 նահանգներէն Բարձր-Հայքի, Սեպուհ Լերան մասին։ Տոհմական մանուածով որ Հայաստանի այս լեռնաշխարհը, Սեպուհ Լեռը, հակառակ քրիստոնէութեան ըսկզբնական շրջաններուն իր հարուստ աւանդութիւններուն, շատ քիչ հետազօտուած է։

Ժ. դարուն, Յովհաննէս Կաթողիկոս Ե. իր ուխտագնացութեան առիթով կը նկարէ եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տուած է։ Սակայն, հոն այցելող քանի մը [illegible] յատկացուած են յուշարձաններուն։ Պոլսոյ լրագիրներուն մէջ ժամանակին, քանի մը համառօտ յօդուածներ լոյս տեսած են. մնացեալ աշխատասիրութիւնները, մէկը միւսէն օգտուած, մօտաւորապէս միեւնոյն տեղեկութիւնները կու տան։

Հաւանաբար անցեալին, ճամբորդութեանց դժուարին պայմանները ոտքով կամ ձիով միայն, դժուարանց լեռնահովիտին մէջէն, չեն քաջալերած հնախոյզները եւ ճամբորդները։ Ներկայիս, կառքերու համար մատչելի ճամբայ մը գոյութիւն ունի. թէեւ դժուարին, բայց նուաղ յոգնեցուցիչ։

Հակառակ բոլոր այս դժուարութեանց, Թիէրի ամոլը յաջողած է կատարել երկու ճամբորդութիւններ Բարձր-Հայքի նահանգը, ուսումնասիրել Սեպուհ Լերան կիսաքանդ եւ լքուած յուշարձանները, ճշդել անոնց typologie-ն, ծանօթանալ հոն դրշագրուած ձեռագիրներու յիշատակարաններուն, հին եւ նոր մատենագիրներու, օտար հեղինակներու աշխատանքներուն, անցեալին հայերէն թերթերու մէջ երեւցած յօդուածներուն։ րուն։

Տոքթ. Թիէրի, Արեւելքի քրիստոնեայ եւ խլամ ժողովուրդներու պատմութեանց եւ արուեստներուն քաջատեղեակ, մանաւանդ հմուտ մասնագէտ հայկական ճարտարապետական յուշարձաններու, մեր առջեւ կը վերակենդանացնէ պատմական Հայաստանի Բարձր-Հայքի Սեպուհ Լերան քրիստոնէական նախնական շրջանի յուշարձանները։ Ան անխոնջ եւ յամառ հետազօտողի խանդավառութեամբ կը քննէ, կը չափագրէ, կը վերլուծէ յուշարձաններու հնագիտական մասնայատկութիւնները որոնք ուսումնասիրուած չեն երբեք։ Թուագրութեանց կնճռոտ հարցին կը մօտենայ մեծ խոհեմութեամբ, վերապահութեամբ կը յայտնէ իր կարծիքը, մանաւանդ երբ գրաւոր յիշատակութիւն գոյութիւն չունի։

Կը բաւէ աչքէ անցընել յօդուածին վերջաւորութեան ներկայացուած մատենախօսութիւնը, դատելու համար աշխատանքին տարողութիւնը։

Մարդ հիացումի եւ շնորհակալութեան զգացումներ կ'ունենայ յոգնիլ չըգիտցող այս հնախոյզ ամոլին հանդէպ, առանց որոնց պրպտումներուն, շատերու պէս մենք ալ պիտի անգիտանայինք Սեպուհ Լերան յուշարձաններու գոյութիւնը։ Անոնք դարերու խորերէն եկող մեր իմացական եւ հոգեւոր մշակոյթին վըկաներն են բարձրաղաղակ, քրիստոնէական առաջին դարերու մեր հաւատքին բերդերը ամրակուռ եւ անխոցելի։ Ահա ինչո՛ւ ուզեցինք համառօտ կերպով ներկայացնել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Տոքթ. Թիէրիի այդ յօդուածը, հարուստ՝ նուիրական դարձած պատմական առասպելախառն աւանդութիւններով։

***

Սեպուհ Լեռը կը գտնուի պատմական Հայաստանի Բարձր-Հայքի գաւառին մէջ, որ այժմ Արեւելեան Թուրքիոյ Երզնկա վիլայէթին մաս կը կազմէ։ Ծըրջապատուած Եփրատ գետի օժանդակ ճիւղաւորումներով, սահմանին է Դարանաղիք եւ Եկեղեաց երկու գաւառակներու, առաջինը կեդրոն ունենալով Կամախ (Անի), երկրորդը՝ Երէզ (Երզնկա) քաղաքները։

Սեպուհ Լեռ նախապէս մեր մատենագիրներէն ճանչցուած է Մանէի Քարայրի Լեռ անունով։ Աւանդութեան մը համաձայն ան կոչուած է նաեւ Գռհանամ Լեռ։ Ներկայիս մահմետականները զայն կը կոչեն Քարատաղ։

Քրիստոնէութեան մուտքէն առաջ, այս գաւառը պաշտամունքի կարեւոր կեդրոն մը եղած է։ Արտաշէս Ա. (123 – 94 Ն.Ք.) մտադրութիւն ունեցած էր Հայաստանի մէջ կանգնեցնել քանի մը չաստուածներու եւ չաստուածուհիներու արձանները, որոնք յունական սրբավայրերէ վերցուած էր։ Իր վաղահաս մահը արգելք եղաւ այս ծրագրին գործադրութեան եւ արձանները մնացին Անիի բերդին մէջ։ Իր որդին, Մեծն Տիգրան Բ. մեհեաններ կանգնեց, Արամազդի արձանը տեղադրեց Անի, Նանէինը՝ Թիլ, Անահիտինը՝ Երէզ (Երզնկա)։ Թորդան փոխադրել տուաւ սերիա-փիւնիկեան չաստուած Բա'ալ Շամէնի (Բարշամէն) արձանը որ բերած էր Միջագետքի իր մէկ արշաւանքէն։

Տրդատ Թագաւոր եւ Գրիգոր կատարեալ արշաւանքի ձեռնարկեցին Դարանաղիք գաւառին մէջ։ Թորդանի մէջ Բարշամէնի մեհեանը խորտակեցին, եւ անոր արձանը կտոր կտոր ըրին։ Գանձերը բաժնեցին աղքատներուն եւ եկեղեցիին։ Բնակիչները պարտադրուեցան ընդունիլ քրիստոնէութիւնը։ Անիի մէջ կոտրեցին Արամազդի արձանը, խորտակեցին անոր մեհեանը, նաեւ Երէզի մէջ Անահիտին եւ Թիլի մէջ՝ Նանէի մեհեանները։

Սեպուհ Լեռը Մանէ Կոյսին եւ Սուրբ Գրիգորին ճգնարանը հանդիսացաւ։ Թորդանը՝ Թագաւորներու եւ հայրապետներու ընտանեկան պանթէոնը դարձաւ, իսկ Թիլի մէջ ամփոփուեցաւ Գրիգորի որդի Արիստակէսի եւ Ներսէս Հայրապետի գերեզմանները։

Բոլոր այս նշանաւոր հեթանոսական վայրերը, Սեպուհ Լեռը վերածեցին նոր կրօնքի սրբավայրի մը։ Գրիգոր Դարանաղցի, ԺԷ. դարուն Սեպուհ Լեռը կը բաղդատէր Երուսաղէմի հետ, Նոր Thébaïde (1) կոչելով զայն։

Դ. դարուն վերջը, Հայաստան կորսնցուց իր անկախութիւնը, այս շրջանը անցաւ Հռովմէացիներուն։ Վաղ միջնադարեան աղբիւրները լուռ են քաղաքական դէպքերու իրարու յաջորդող անցուդարձերու հետեւանքով։

1228-ին, Ռումի Սելճուքները ջախջախեցին Սուլթան Խվարէզմի, Ճալալ-ալ-Դինի բանակները որոնք Երզնկայի շրջանը կրակի եւ արիւնի մատնած էին։ 1243-ին յաջորդեց Մոնկոլներու տիրապետութիւնը։ Այս ժամանակամիջոցէն մեզի հասած են մեծ թիւով ձեռագիրներ։ Սեպուհ Լեռը նոյնիսկ մտաւորական կեդրոն մը եղած էր ուր բազմաթիւ վարդապետներ (2) անուանի եղած են որոնց մէջ նշանաւոր՝ Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացին։

Աւելի վերջը երկիրը անցաւ Կարակոյունլու եւ Ակկոյունլու Թուրքոմաններուն։ Յիշատակարաններէ կը տեղեկանանք թէ 1425-ին եւ յետոյ 1439-ին այս վերջինները կողոպտեցին, հրդեհեցին բազմաթիւ վանքեր։ Կարակոյունլու Ճիհանշահ աւերեց երկիրը եւ գերութեան տարաւ բազմաթիւ բնտարկեալներ։ Այս դժնդակ պարագաներուն մէջ, ի՞նչ զմայլելի նուիրուածութիւն շինարարական եւ դրչագրական գործունէութեանց։ ԺԳ. եւ ԺԵ. դարերուն Սեպուհ Լերան վարդապետներուն գրիչները ծաղկեցան իրենց բեղուն աշխատանքներով։

1514-ին Դարանաղիք վերջնականապէս Օսմանեան Կայսրութեան մաս կազմեց։

1895 – 1896-ի Երզնկայի արիւնահեղ դէպքերը, Սեպուհ Լերան կրօնաւորներու միաբանութեան մեծ վնասներ չեն պատճառած, սակայն 1915-ի դէպքերը աղէտաբեր եղան. Հայերը իրենց երկրէն տեղահանուեցան, բնաջնջուեցան։ Թէեւ իրենց մշակոյթին եւ կրօնքին հետքերը մասամբ մնացած էին, սակայն 1939-ի երկրաշարժը մեծ վնասներ հասցուց։

Բոլորովին անյայտացած են Թիլի, Սօխայի եւ Տճաճարիճի վանքերը։ «Թեբեւս Լերան դժուարամատչելի վայրերուն մէջ ուրիշ շինութիւններ գոյութիւն ունենան» կ'ըսէ Տոքթ. Թիէրի։ Հովիւ մը իրեն ըսած է թէ Թորդանէն չորս ժամ հեռաւորութեան վրայ եկեղեցի մը կայ։ Սակայն գէշ եղանակը արգելք եղած է չարունակելու իրենց ճամբորդութիւնը։

Մասնագէտներուն թողելով այս յօդուածին մաս կազմող յուշարձաններու հնագիտական մասնայատկութիւններու ուսումնասիրութիւնը, պիտի ուզէինք յիշատակել անոնցմէ երկու համբաւաւոր վանքեր, իրենց վերագրուած հրաշապատում առասպելախառն աւանդութիւններով, նաեւ հերոսական մարտնչումները բարձրաստիճան հոգեւորականներու, որոնք ըստ մեր պատմիչներուն, մեզի փոխանցուած աւանդներ են թանկագին, ի փառս մեր բազմադարեան մշակոյթին։

Սուրբ Լուսաւորիչի Վանք.

Այս վանքը զանազան անուններով կը յիշատակուի։

Հանգիստ Լուսաւորչի Վանք, Սեպուհ Լերան Վանք,, Մանէի Այրիվանք եւայլն։ Ինչ կը վերաբերի այս վանքին եւ շրջակայքի աւանդութիւններուն, պատմական տուեալները հետեւեալներն են.–

Ա.– Սուրբ Հռիփսիմէի ընկերուհի՝ Մանէի մենակեաց կեանքը եւ մահը։

Բ.– Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի ճգնաւորական կեանքը եւ մահը։

Գ.– Տրդատ Թագաւորին այցելութիւնը Գրիգորին։

Դ.– Գրիգորի մասունքներու գիւտը Գառնիկ ճգնաւորին կողմէ եւ անոնց փոխադրումը Թորդան։

Ա.– Ըստ Մովսէս Խորենացիի, Հռիփսիմեանց կոյսերու մէկ ընկերուհին՝ Մանէ, չհետեւեցաւ անոնց։ Ան գնաց ճըգնիլ Սեպուհ Լերան քարայրի մը մէջ, որ Մանէի Քարայր կոչումը ստացաւ։ Գրիգոր Լուսաւորիչ աւելի ուշ բնակեցաւ այդ քարայրը։ Սուրբ Հռիփսիմեանց պատմութեան մէջ, կրօնաւորուհիները Եղեսիայէն կը մեկնին Դարանաղեաց գաւառը եւ Խլաթ չհասած, կը բնակին Սեպուհ Լերան մէկ առանձնացած խորշին մէջ։ Աւելի վերջը, վանքին կրօնաւորները Մանէի քարայրին քով ցոյց կու տային այն խորշը որ Սուրբ Հռիփսիմէի ծառայած էր որպէս աղօթարան։ Ըստ ուրիշ գրոյցի մը, Վաղարշապատի մէջ, Հռիփսիմեանց նահատակութեան ժամանակ է որ Մանէ կը յաջողի փախչիլ եւ ապաստանիլ Սեպուհ Լերան քարայրը։

Բ.– Գրիգոր Լուսաւորչի ճգնաւորական կեանքին տեւողութեան եւ վայրին մասին, աղբիւրները հակասական են։ Ըստ Խորենացիի, ան առանձնացաւ Մանէի քարայրը կոյսին մահէն յետոյ, սակայն ըստ Յովհաննէս Կաթողիկոսին ան կը բընակէր Թորդանի մէջ։ Լուսաւորիչ մեռաւ անչչուկ եւ թաղուեցաւ հովիւներու կողմէ։ Աւելի նոր աղբիւրներ կ'ըսեն թէ անոնք ճանչնալով որ սուրբ անձ մըն էր ան, անոր գլխուն վերեւ կառուցանեցին տեսակ մը դմբէթ, առանց զայն հողը դընելու։

Գ.– Ըստ Վարդան Արեւելցիի, Տրդատ Թագաւոր, Սեպուհ Լերան վրայ այցելած է Գրիգորի, եւ իրեն տուած սուր մը որ Կոստանդին Կայսրը նուիրած էր։ Սուրբը կ'օրհնէ այդ սուրը եւ կը կախէ օդին մէջ, երկիւղածութեան նշան. ան տեսանելի էր միայն անոնց որոնք արժանի էին։ Ըստ ուրիշ աւանդութեան մը, Տրդատ մեռած է Սեպուհ Լերան վըրայ, թունաւորուած իր մտերիմներուն կողմէ։

Դ.– Գառնիկ անունով ճգնաւոր մը, շնորհիւ տեսիլքի մը գտած է Գրիգորի նշխարները Ե. դարուն վերջը ապահովարար եւ զանոնք տեղափոխած Թորդան եւ հոնկէ կ'ըսեն թէ Զենոն Կայսրը Պոլիս տարած է անոր նշխարները։ Անոնց յայտնաբերուած վայրը, Գառնիկ փոքրիկ վանք մը շինել տուած է։

Ինչպէս կը տեսնենք, այս վայրը հարուստ էր առասպելախառն աւանդութիւններով։ Բազմաթիւ ուխտաւորներ, Մանէի, Գրիգորի, Հռիփսիմէի քարայրներուն մէջ աղօթելու կ'երթային։ Հակառակ այս աւանդավէպերու առասու-թեան, պատմական տուեալները աղքա-են։ Ժ. դարուն է որ Յովհաննէս Կաթո-ղիկոս, ուխտագնացութիւն մը կատա-րած է Մանէի եւ Գրիգորի քարայրները եւ այս առիթով յիշատակած է թէ հա-նալի եկեղեցի մը կառուցանել տուած է հոն։

Ըստ Վարդան Արեւելցիի, Գրիգոր կը հանգչէր Սեպուհ Լերան իր գերեզմանին մէջ։ Թորդան եւ Պոլիս իր տեղափոխու-թիւնը ընդունուած չէ առհասարակ։

Վանքը հակառակ իր կղզիացումին, 2000 մեթր բարձրաւանդակ դիրքին, կա-րեւոր ուսումնասիրութիւններու կեդ-րոն մը եղած ըլլալ կը թուի։ Անուանի վարդապետներ ինչպէս Յովհաննէս Պը-լուզ, Գրիգոր Երզնկացի, Մովսէս Եր-զընկացի հոն կը դասաւանդէին։ ԺԳ.–ԺԵ. դարերուն, դրչագրութիւնը փայլուն գործունէութիւն ունեցաւ անուանի գը-չագրերու անուններ մեզի հասած են։

1439-ին վանքը կողոպտուեցաւ Ակկո-յունլուներու կողմէ եւ միաբանութիւնը ցրուեցաւ որոշ ժամանակի մը համար։ ԺԶ. դարուն վանքին գործունէութիւ-նը կը տկարանայ։ Յիշատակարաններէ կը տեղեկանանք որ բազմաթիւ եկեղեցիներ քանդուած են եւ վանքը լքուած՝ աւա-զակներու ոտնձգութիւններուն պատճա-ռաւ, սակայն քանի մը քաջարի հոգեւո-րականներու ջանքերով երբեմն որոշ աշ-խատանքներ առաջ կը տարուէին։

1895-ին, հակառակ Քիւրտերու յար-ձակումներուն, վանքը տեւական կեր-պով չլքուեցաւ։ Հոն պահուած էր Գրի-գորի Աջը եւ լանջախաչը։ 1939-ի երկրա-շարժը մեծ վնասներ պատճառեց։

Աւագավանք՝ Սեպուհ Լերան գլխաւոր վանքը

Ամենակարեւոր վանքն է այս շրջա-նին, ճանչցուած զանազան անուններով։ Թադէոս Առաքեալի Վանք, Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներու վանք, Լուսաւորիչ Անապատ (ermitage) եւայլն։ Մ'ահմետականները զայն կը կոչեն Տէրէ-վանք։

Այս վանքին անունին շուրջ շփոթու-թիւններ յառաջ եկած են, որովհետեւ յիշատակարաններու մէջ կը յիշուին ու-րիշ Աւագավանքեր եւս. հատ մը Դերջա-նի մէջ. ուրիշ մը Թորդումի մէջ, Դրա-գարկի նշանաւոր վանքը երբեմն կոչուած է Աւագ - վանք։

Վանքը բաւական լաւ վիճակի մէջ է. մօտաւորապէս 2000 մեթր բարձրու-թեամբ, կառուցուած է գետի մը օժան-դակ ճիւղաւորումներով կազմուած գա-րաստանի մը վրայ, հիմնուած է Սուրբ Թադէոսի կողմէ, որ իր որդւոյն ժառանգ թողած է։

ԺԳ. դարէն բազմաթիւ յիշատակարան-ներ ունինք որոնց հինգը Երեւանի Մատե-նադարանին մէջ պահուած են։ Անոնք հե-տեւեալ թանկագին տեղեկութիւնները կու տան.–

1227 թուակիր ձառընտիր մը, վանքին 4 եկեղեցիներուն անունները կը յիշատա-կէ։

Վանքը արուեստի եւ դրչագրութեան կարեւոր կեդրոն մը եղած է։ Նկարազարդ երկու ձեռագիրներ պահուած են հոն։ 1201 թուակիր Աւետագիրք (Evangélière) մը եւ համբաւաւոր Մուշի Հոգեւոր ճառերու (Homélies) հաւաքածոյ մը 1202 թուա-կիր։ Այս նկարները իրենց անթերի ար-ուեստով թերեւս ԺԳ. դարէն աւելի հին ըլլան, կ'ըսէ Իզմաիլովա։

1230-ին, Խվարէզմ Սուլթանին, Ճալալ-ալ-Դինի վոհմակները, յետոյ Մոնկոլ-ներու արշաւանքները կասեցուցին միա-բաններու գործունէութիւնը։ Դար մը վերջ, Մովսէս Երզնկացի, վանահայր վարդապետը քանդուած պարիսպները վերաշինեց։

ԺԵ. դարը, դրչագրութեան եւ ար-ուեստի ամենածաղկուն շրջանը եղած է։ Զարմանալի է որ երկրին քաղաքական եւ զինուորական անխչխանութեան շրջանին, 30 ձեռագիրներ գրուած են Աւագավանքի մէջ 1400 եւ 1500 թուականներուն։ Բազ-մաթիւ մեծաւորներ, վարդապետներ եւ գի-տուններ մեծ համբաւ թողած են իրենց շինարարական եւ այլ աշխատանքներով։

ԺԹ. դարուն, վանքը կողոպտուեցաւ Քիւրտերու կողմէ, բայց կարեւոր մա-սունքները պահպանուեցան, ինչպէս համ-բաւաւոր յուռութք մը որուն կը գի-մէին բազմաթիւ ուխտաւորներ. (ամփ-մեծութեամբ կապտորակ քար մը, թե-

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԵՐ՞ՏՔ

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Մարտ 24-ի թիւին մէջ Եւկէնի Համբարձումով որ Ռուսաստանի երեսփոխան է, հանրաքուէն կը նկատէ ո՛չ թէ երկու լուծումներու միջեւ կատարուած ընտրութիւն, այլ՝ երկու քաղաքականութիւններու առճակատումը:

Այդ հանրաքուէին, նկատելի մեծամասնութիւն մը քուէարկեց Ռուսաստանի նախագահութեան պաշտօնին հաստատումին ի նպաստ. իսկ Գորբաչովի յաղթանակը նոյնքան ապահով չէ. Մոսկուայի եւ Լենինգրադի 50% համեմատութիւնը բարձրացաւ կեդրոնական Ասիոյ 90%-ով, սակայն այս միաձայնութիւնն ալ աւելի տպաւորիչ չէ, քան ստալինեան կամ բրեժնեւեան շրջաններու ընտրութիւններու նման արդիւնքները:

Հանրաքուէին առիթով, «անխորտակելի միութեան» յոգունդին ալմկալի բեմադրութիւնը, քաղաքացիական պատերազմի մը սպառնալիքը եւ Ելցինի դէմ [illegible]

Սոցնուրց աւս զերիչխան պետութիւններու համագործակցութեան մը կազմութիւնը:

Ստեղծուած կացութիւնը ոչ ժողովրդավար ձախին, ոչ ալ պահպանողական աջին յաղթանակով կը յատկանշուի: Հանրաքուէն չեշտեց թէ անհեթեթ բան էր առճակատումը եւ թէ անհրաժեշտ էր չէզոք լուծում մը գտնել: Այս առումով յուսալից էր «ժողովրդավարական Ռուսիոյ» ներկայացուցիչ ութ երեսփոխաններու եւ Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լուկեանովի հանդիպումը, հանրաքուէի նախօրեակին: Հաւարակաց է արեւմտեցոյթենէ խուսափելու տրամադրութիւնը: Կարեւոր կէտ մըն ալ այն է որ այս հանդիպումին ընթացքին երբ խօսքի նիւթ եղաւ հեռատեսիլէն արտայայտուելու հարցը, Լուկեանով անդրադարձաւ թէ որքան անբնական էր կացութիւնը, երբ Ռուսաստան ու իր ղեկավարը զրկուած էին լրատուութեան այս կարեւոր միջոցէն:

Լուկեանով այն տպաւորութիւնը գործեց թէ շատ լուրջի չէր առներ կեդրոնամէտ կարծուած կազմակերպութիւնները, իսկ ութ երեսփոխանները նկատեցին թէ ընկերա-քաղաքական ուժեր գոյութիւն

ԳՈՂԳՈԹԱՅԷ ԳՈՂԳՈԹԱ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ, Մարտ 15-ի երեկոյեան, Պէշկէօթիւրեան սրահին մէջ, բացումը կատարուած է լիբանանահայ գեղանկարիչ Փօլ Կիրակոսեանի ցուցահանդէսին, որ շարունակուած է յաջորդող երկու օրերը եւս: Ցուցահանդէսին բացումը կատարած է Վաչէ Սեմերճեան, ցուցադրուած են շուրջ յիսնեակ մը գործեր:

**

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Մարտ 22-ին, իր մահկանացուն կնքած է վաստակաւոր ուսուցչուհի Զարուհի Ցարութիւնեան, որ այրին էր Կեդրոնական Վարժարանի նախկին տնօրէններէն, մաթեմաթիքի եւ երկրաչափութեան ուսուցիչ Համբարձում Ցարութիւնեանի (Ջոհական): 1912-ին Իզմիթ ծնած ողբացեալը քոյրն էր նաեւ «Մարմարա»ի աշխատակից Նուպար Ազարեանի: Ան ուսուցչութիւն ըրած էր Անարատ Ցղութիւն, Բանկալթի Մխիթարեան [illegible]

**

ՊՈԼՍՈՅ «Աթենքը» [illegible]

ուժերին զօրս պէտ չէր անոնց առնել: [illegible] ակսի. Հակառակ արձանագրուած ձախողութիւններու, պէտք չէ հրաժարիլ համաձայնութեան եզրեր փնտռելէ. ու մերժողը միշտ Գորբաչովը կ՚ըլլայ. այդ կը փաստեն հանրաքուէին յաջորդած իր յայտարարութիւնները: Ան պատրաստ է ժողովրդավարներուն հետ համաձայնութեան մը գալու, սակայն Ելցինի կեցուածքին մէջ «օգտակար ոչինչ» կը տեսնէ: Գոնէ, կը կարծուի որ Լուկեանովի հետ կլոր սեղանի ժողով մը կարելի էր: Նման ժողովով մը կրնայ ազգային համաձայնութիւն մը գոյանալ ու պատշաճ կառավարութիւն մը կազմուիլ: Այս տարբերակով դաշնակցային նախագահը պիտի կրնայ արտաքին քաղաքականութեան իր նախասիրութիւնները պահպանել, յաջողութեամբ կիրարկել զանոնք, որոնք արեւմուտքի նախագահներուն համար առաջաւոր տեղ ունին:

Ամէն բան ցոյց կու տայ թէ նոր ուղիներ պէտք է փնտռուին: Միակ պայման մը պէտք է յարգուի. իւրաքանչիւր կողմ յարգանքով պէտք է վարուի դիմացինին հետ, առանց դայն խաբել ջանալու:

ՀԱՅԸ ՊԷՏՔ Է ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Վերջին շրջանին յաճախ կը խօսուի բանակի եւ ժողովուրդի փոխ - յարաբերութեանց, ազգային զինեալ ուժեր ստեղծելու եւ խորհրդային բանակին առընչուող այլ խնդիրներու մասին: «Հայաստան» օրաթերթի թղթակիցը հանդիպած է Երեւանի քաղաքային խորհուրդի երեսփոխան, մայրաքաղաքի զունդի հրամանատարի քաղաքական հարցերու տեղակալ, սպայ Աշոտ Պետրոսեանի եւ խնդրած է պարզաբանել կարգ մը հարցեր:

Թղթակիցը՝ Ս. Դաւթեան, խորհրդային բանակին վերաբերեալ կարգ մը հարցեր շօշափելէ ու պատասխաններ ստանալէ ետք, կը հաստատէ թէ Հայերուն համար զինուորական ծառայութիւնը վերջին տասնամեակներուն ամփոփուած է գլխաւորաբար շինարարական ջոկատներու մէջ, ուր անհնար է լուրջ մարտական պատրաստութիւն ստանալ: Ատիկա արդիւնք է ստալինեան քաղաքականութեան՝ հանրապետութիւններու մէջ ռազմական կրթական կեդրոններու վերացման: Այդ քաղաքականութիւնը շարունակուեցաւ բրեժնեւեան տարիներուն, երբ նոյնիսկ միութենական ռազմական բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ պատնէշներ դրին հայ եւ անբարեյոյս այլ ազգերու զաւակներուն առջեւ:

Ա. Պետրոսեանի համաձայն, ճիշդ է որ ներկայիս ռազմական վերնախաւին մէջ Հայեր չկան: Ինք շատ շփումներ չէ կրցած ունենալ հայ զինուորականներու հետ, քանի որ անոնք խիստ մեծ մասամբ զրկուած են շինարարական գումարտակներ եւ, իր կարծիքով, ատոր պատճառը անվստահութիւնն է Հայերու հանդէպ:

Հայ սպան աւարտած է Նովոսիբիրսկի զինուորական բարձրագոյն ուսումնարանը, ծառայած է Հունգարիա, Հեռաւոր Արեւելք, ապա յաճախած է Մոսկուայի ռազմա - քաղաքական ակադեմիան, որմէ ետք նշանակուած է Թիֆլիսի առաջին զունդի հրամանատարի տեղակալ: Վերջապէս՝ 1990 Մայիսէն, նոյն պաշտօնը կը վարէ Երեւանի զունդին մէջ:

Ըստ Ա. Պետրոսեանի, նման պաշտօններու մէջ Հայերու բացակայութեան պատճառներէն մէկն ալ այն է թէ բանակին մէջ՝ խաղաղ ժամանակներուն, զոհերուն թիւը մեծցած է: Մարդիկ կը սպաննուին տարբեր պատճառներով. անփորձութեան, անկարգապահութեան, հրամանատարներու անհետեւողականութեան, ազգամիջեան լարուած յարաբերութիւններու...

- Իսկ ինչպէ՞ս է Հայաստանի մէջ իրենց ծառայութիւնը բնող Հայերու վիճակը:

- Մեր զունդին մէջ անոնք բաւական մեծ թիւ կը կազմեն եւ բնաւ փափաք չունին ծառայելու: Մինչդեռ իրենց հայրենի հողի վրայ են, պէտք է սորվին պաշտպանել զայն, իրենց հարազատ տունն ու ժողովուրդը: Մեծամասնութիւնը այդ գիտակցութիւնը չունի:... Հայաստանի Խորհրդարանը որոշեց որ հայ զօրակոչիկները պէտք է ծառայեն Հայաստանի մէջ: Հազարաւոր երիտասարդներ այսօր լքած են բանակը եւ ոչ մէկ տեղ կը ծառայեն, ո՛չ բանակին, ոչ ալ երկրապահ ջոկատներուն մէջ: Այսինքն դասալիքներ են: Եւ գրական նպատակներ հետապնդող այդ որոշումով պորտաբոյծներու թիւը ալ աւելի մեծցաւ: ... Մեր զունդին մէջ, օրինակ, տասնեակ երիտասարդներ տեւականօրէն կը բացակային:

- Գուցէ անոնք քաղաքական համոզումներով դէ՞մ են խորհրդային բանակին մէջ ծառայելու:

- Իսկ ի՞նչ տարբերութիւն: Չէ՞ որ Հայոց հողի վրայ են: Առայժմ մենք ազգային պետական բանակ չունինք, մինչդեռ անհրաժեշտ է ծառայել այս բանակին մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ անհրաժեշտութեան պարագային տիրապետել ռազմական արուեստին: Հարկաւոր է գիտակցիլ որ այստեղ տեղակայուած բանակին առաջին պարտականութիւնը Հայաստանի պաշտպանութիւնն է: Ինծի կը թուի թէ որոշ չափով մեղաւոր են նաեւ ծնողքները, որոնց փափաքն է տեսնել իրենց զաւակները խոհարարի, դերձակի, ղեկավարի վարորդի դերին մէջ...

- Ազգային բանակ ստեղծելու հարցը մեծ դժուարութիւններու հետ կապուած է: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այդ մասին:

- Նախ ըսեմ որ Մոսկուան ամէն կերպ պիտի ջանայ արգիլել ազգային բանակներու ստեղծումը հանրապետութիւններու մէջ: Ռուսաստանը, որ տնտեսական, մարդկային վիթխարի պաշարներ ունի, ցարդ չէ կրցած այդ գաղափարը իրագործել: (...) Եկէք առայժմ չխօսինք բանակի մասին, զոր ներկայ իրավիճակի մէջ անհնար է ստեղծել: Դժուար է նոյնիսկ պաշտպանողական գունդ մը ստեղծել:

(...) Այսօր փաստօրէն գոյութիւն չունի Վարշաւայի Ուխտը: Գոյութիւն ունի միայն Խորհրդային Միութիւնը, ուր կարելիութիւն պէտք է տրուի հանրապետութիւններուն ունենալու գոնէ մէկական գունդ: Այդ պարագային հարկ է զայն ամբողջացնել արհեստավարժ բառերով: Առ հասարակ, բոլոր ասպարէզներու մէջ անհրաժեշտ է հիմնուիլ լաւագոյն մասնագէտներու վրայ: Նոյնիսկ երկու տարի ծառայած, աւելին՝ Աֆղանիստանի մէջ պատերազմական գործողութիւններուն մասնակցած զինուորը տակաւին մասնագէտ չէ: Ռազմական գործը նոյնպէս գիտութիւն է եւ ես պիտի ըսէի՝ լուրջ գիտութիւն: Առանց բանակի կարելի չէ անկախ հանրապետութիւն հիմնել

(...) Ինչ կը վերաբերի ազգային զօրամիաւորներ կազմելուն, ես այդ ոչ միայն կարելի կը համարեմ, այլեւ անհրաժեշտ: Ես համոզուած եմ որ նման պատասխանատու գործին պէտք է ներգրաւուին ամենափորձ եւ հմուտ մասնագէտներ:

րեւս amethyste, ուր քանդակուած էր հռովմէացի կայսերական ամոլի մը կիսանդրին, որուն մէջտեղը դրուագուած էր Լուսաւորչի ակռան): Ջենոբ Գլակ կ՚ըսէ թէ ըստ տեղական աւանդութեան, այդ առարկան Կոստանդին կայսեր կողմէ նուիրուած էր Տրդատին. ուրիշ աւանդութեան մը համաձայն, թանկագին քար մըն էր Սուրբ Գրիգորին տրուած կեսարիոյ Լեոնտիոս մարզպանին կողմէ. քար մը որ շատ մը հիւանդութիւններ կը բուժէր:

Սեպուհ Լեռան, 30-ի մօտ յուշարձաններու լուսանկարները եւ անոնց յատակագիծերը, ինչպէս նաեւ քարտէս մը կը լրացնեն վաւերական տուեալներով հարուստ Տօքթ. Թիէրիի այս հնագիտական հմտալի ուսումնասիրութիւնը:

Ա. Խ.

---

(1) Հին Եգիպտոսի, քրիստոնէական շրջանի կարեւոր կեդրոն վանականութեան: Ըստ տեղական աւանդութեան Սեպուհ Լեռը 24 վանքեր եւ եկեղեցիներ ունէր:

(2) Վարդապետական բարձր կոչում. աստուածաբանութիւն, գրականութիւն, գիտութիւններ եւ արուեստներ ուսած՝ համբաւաւոր համալսարաններու մէջ, ինչպէս Տաթեւի, Հաղբատի եւլն. համալսարաններուն մէջ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ԿԵՍԱՐԻԱ

Սահակ Քահանայ Տէր - Յովսէփեան. - Ծնած 1868 Յուլիս 15-ին Գարաձօրէն (Էվէրէկ), աշխարհական անուամբ Կարապետ, ուսած Զօմագլու եւ Էվէրէկ, 1898 Փետրուար 7-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ ծննդավայրին եկեղեցւոյն վրայ, պաշտօնավարած ուր անդ, Նէվ Շէհիր եւ Զօմագլու, ուրեմն փոխադրուած Կեսարիա: Տարագրուելէն վերջ, հնարքով մը կը յաջողի քաղաք վերադառնալ փախստական վիճակի մէջ եւ հոն մնալ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջերը: Նոյն միջոցին եղած մասնաւոր կարգադրութեան համաձայն, շատերու հետ կ՚ուղարկուի Ադիպէ, ուր կը մարտիրոսանայ: Քաղաքին մէջ՝ զանազան թուականներու կառափնատ բարձրացող Հայոց վերջին օրհնութիւնը տուող քահանան էր: - «Ջամենայն մեղս զոր գործեալ եմ, քանզի մեղայ...» ահաւոր խոստովանանք ու արձակումդ ըրած ատեն, ի՛նչ զգացիր, Տէր Հայր, անմեղ զոհերուն դէմ յանդիման...:

Մելքիսեդեկ Քահանայ Եարտըմեան. - Ծնած 1875-ին Զախմախ (Պօղազլեան), 1907-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ ծննդավայրին Եկեղեցւոյն վրայ, յետոյ փոխադրուած կեսարիոյ Սուրբ Լուսաւորիչ Եկեղեցին: Նահատակ:

Երրորդին մէջ կը պաշտօնավարէին

Արիստակէս Քահանայ Թիմուրեան. - Ծնած 1875 Հոկտեմբեր 15-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Յակոբ, ուսած ծննդավայրին Յակոբեան դպրոցը, 15-ամեայ ուսուցիչ անդ եւ ի շրջակայս. 1906 Մարտ 5-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ, 1913 Յունիսէն սկսեալ փոխ առաջնորդ, քահանայութեան ընթացքին ալ շարունակած դասախօսութիւններ կրօնի եւ բարոյագիտութեան, անդամ Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց: Երկերը. Գոհարներ (աշօթագիրք եւ մեկնութիւն Ս. Պատարագի, տպագրուած), Կրօնքի փաստաբանը (որուն համար մօտ օրէն մամուլի յանձնելի կը նըշանակէ եղերաբախտ քահանան՝ ինքնակենսագրութեանը մէջ, մարտիրոսանալէ տարի մը առաջ:

Աղէտի օրերուն, ինք եւս առարկայ կը դառնայ ոստիկանաց ուշադրութեանը, որպէս լուսամիտ եւ երիտասարդ երէց: Բանտ նետուելով կատաղօրէն կը դանակոծուի, Փալախայի ենթարկուած իր ոտքերուն մէկ մասն ալ կը կորսնցնէ, վասնզի ամբաստանուած էր թէ ռումբ կը պահէր իր տունը կամ Ս. Սարգիս ժամը: Հակառակ որեւէ փաստի չգոյութեան, 10-ամեայ բերդարգելութեան թեթեւագոյն (!) դատապարտութիւնը կը շալկէ ուսին եւ քանի մը ազգայիններով կը հանուի ճամբայ, Տիգրանակերտ տարուելու պատրուակին տակ: Գաթմայէն անդին՝ կը բացուի Եղեռնի վարագոյրը: Կը նահատակուին կեսարացի դպրապետ Փանոս Գուզուպաշեան եւ աշուղ Նիզամ, ընդ որս եւ Տ. Արիստակէս՝ խժդժօրէն:

Պետրոս Քահանայ Մամբրէեան. - Ծընած 1871-ին Թօմարզա, աշխարհական անուամբ Յովհաննէս, ուսած անդ, վարած ազգային երեսփոխանական պաշտօն ի Կեսարիա, 1897-ին ձեռնադրուած Ստեփաննոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ: Քաղաքին 10 երէցներուն մէջէն միա՛կ վերապրողը, որ չէ կրած բանտի չարչարանք, բացի Դամասկոս իր աքսորումէն՝ ուր 1916 Օգոստոս 26-ին խիստ հրամանը (իսլամացում) չընդունիր աներկիւղ, փէնէսէցի Տ. Բենիամինի եւ Թօմարզացի Տ. Գրիգորի նման:

(Շար. 215)

(Շար. Ա. էջէն)

որ չատ մեծ վրդովում ծագած է Հրեայ համայնքներու մէջ, ուր հին վէրքերը (Սպանիոյ Հրեաներու հալածանքը) չեն սպիացած հինգ դար ետք: Այս որոշումին վաղորդայնին իսկ, Հրեաները ապերախտ չմնացին եւ գլխաւոր կազմակերպութիւններէն մէկը՝ Անթի–տիֆէմէյշըն Լիկ օֆ Պնայ Պրիթ, պաշտօնական նամակով մը շնորհակալութիւն յայտնած է Վատիկանի առկախման որոշումին համար: Ապրիլ 2 թուականը կրող այդ նամակը կը շեշտէ որ Վատիկանի որոշումը «փաստ մըն է կաթողիկէ Եկեղեցւոյ զգայնութեան Հրեայ ժողովուրդին եւ իր պատմութեան վերաբերող հարցերուն մէջ»: Իզապէլ Կաթողիկէի սրբացման դատին առկախումը, ինչպէս ըսինք, հետեւանք էր անոր հակահրեայ արարքին (150 հազար Հրեայ արտաքսած էր Սպանիայէն 15-րդ դարու վերջաւորութեան):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգային զուտ եկամուտին աճը 9,2% եղած է 1990-ին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ֆրանսայի 3-րդ բաժանումի ախոյենութեան մէջ, դիրքերը յստակ են, առժամաբար: Իւրաքանչիւր ակումբ խաղացած է 23 մրցումներ: Կը մնան եօթը: Վալանսի Հ. Մ.-ը՝ որ մրցում չունէր անցեալ շաբաթ, 5-րդ է. իր ետին կը ձգէ իր առաջական մրցակիցը Ֆ. Ք.-ը երկու կէտերու տարբերութեամբ:

Ֆ. Ք.-ը, Շաբաթ իրիկուն, հաւասար մնացած է Սէն - Փրիէսթի մէջ: Հ. Մ.-ը, իր կարգին, պարտի խաղալ նոյն քաղաքին մէջ այս շաբթու վերջը եւ պիտի ջանայ լաւագոյն արդիւնք մը ձեռք ձգել: Երբ մրցման, հայանուն ակումբը յաղթած էր՝ 2 - 0:

Շրջանային ախոյենութիւններուն համար նախատեսուած գլխաւոր խաղերն են.

Լա Սէյն - Սէն թ'Անթուան Հ. Մ.
Ժէմբլնոզ - Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ
Քոթ Նոտ - Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն Տէսին
Վալանս Հ. Մ. (2) - Մաթէլ Ռոան

Կարեւոր է մանաւանդ Լա Սէյնի մրցումը. Սէն - Թ'Անթուան պէտք է կրկնէ իր երթ մրցման յաղթանակը (1 - 0), կարենալ մնալու համար վերելքի ճամբուն վրայ:

***

● ՆՈՐԵԿ ՄԸ ՎՈՐՈՆԷԺԷՆ

Գրեցինք արդէն Ապարան քաղաքի Նիգ ֆութպոլի խումբին մասին. առաջին անգամ ըլլալով պիտի մասնակցի Խորհրդային Միութեան իգական բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութեան: Անոր մրցակից պիտի ըլլայ նաեւ Երեւանի Նայիրին՝ որ Վորոնէժէն բերել տուած է Էլէնա Վարդանեանը զօրացնելու համար կազմը: Խումբին մաս կը կազմէ նաեւ 16-ամեայ Ցասմիկ Ղարիպեան՝ որ ուշադրութիւնը գրաւած է համամիութենական հաւաքականին պատասխանատուներուն:

Հայաստանի մէջ գարկ կը տրուի երկու տարիէ ի վեր իգական ֆութպոլին:

Վ. Մ.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

SEMINAIRE

«ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ»

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր անդամները մասնակցելու «Վարժընթաց»ի մը որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 7, Կիրակի, ժամը ճիշդ 10-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան մէջ՝

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 - 94 - 37 - 36

Մասնակցութեամբ ընկերուհիներ՝
ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՆ - ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ-ի
եւ ԱՐՓԻՆԷ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ-ի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան եւ զաւակները, Օր. Արաքսի Փիլիպպոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 7, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 ավրնիւ Պուռկէն, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ճամճեան, Ռոտոսթօ)

ինչպէս նաեւ իրենց մօրեղբօր եւ մեծ - մօրեղբօր՝

ՍԻՄՈՆ ՃԱՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցներուն առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

CENTRE CULTUREL
SAHAK - MESROP

ARMENIE

photographies de
ARMINEH JOHANNES

exposition
du 6 au 16 Avril
de 9 h à 12 h et de 14 h à 18 h

diaporama
présenté par Armineh Johannes
le 6 avril à 21 h

entrée libre

Cathédrale apostolique Arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
Parking Métro: Rond Point du Prado
tél. : 91 77 84 70

DIMANCHE 7 AVRIL à 15 h
— Eglise St. Julien le Pauvre —
1, rue St. Julien le Pauvre, Paris 5e
Métro : St. Michel

CHANT AU CLAVECIN

Astrig DEDEYAN

CHANTAL PERRIER-LAYEC
au clavecin

MONTEVERDI (Lamento d'Arianna) - CACCINI
VIVALDI - PURCELL - PERGOLESI
GOMIDAS - CHANTS MEDIEVAUX ARMENIENS

Prix des places: 120F - 80F - 50F Etudiant
Réservations: 47 50 46 93
Billets en vente sur place le jour même

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA LIBRAIRIE
BOGHOSSIAN

VIDEOTZAYN II

présente

Un des chefs-d'œuvre du cinéma mondial

LES CHEVAUX DE FEU

du cinéaste arménien
SERGE PARADJANOV

prix : 119 Frs.

toujours disponible :

le video-film documentaire arménien
du cinéaste suédois PeA HOLMQUIST
PRIX DU MEILLEUR FILM SUEDOIS 1989

BACK TO ARARAT
RETOUR VERS ARARAT

Un voyage que nul Arménien ne puisse faire... Le Génocide oublié... Le rêve du retour des Arméniens.

Vente sur place
et par correspondance.

Prix : 149 Frs. + 15 Frs. Frais d'envoi

Je désire recevoir ...... exemplaires
de ....
Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
CP : .... Ville : ....

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է,ի նպաստ դպրոցին հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Տիկին Մ. Փիլավեան 500 Ֆր., Տիկին Ա. Սանոսեան 400 Ֆր., Տիկին Մ. Վիօլ 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Մ. Կէմճեան 350, Տիկին Մ. Օսմանճեան 200 Ֆր., եւ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Արշակուհի Դաւիթեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր. Տիկին Փիօթէ Թաճեանի Ս. Օսմանեանի մահուան առթիւ 400 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը, Տէմիրեան սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

SAISON 90/91
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

CYCLE PREMIERES AUDITIONS
Vendredi 12 Avril à 20h30
Grands et Jeunes Solistes Internationaux
STEPHEN HACIKYAN - MUZA RUBACYKTE
GERARD GASPARIAN - ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

Vendredi 24 Mai à 20 h 30 | CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE
QUATUOR CHILINGIRIAN
Haydn - Mozart - Bazil - Beethoven

PRIX DES PLACES
Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F - Balcon IIe 120 F
Etudiants, C.V. 60 F
CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :
3, rue des Saints-pères - 75006 Paris -Tél. 42.60.74.78

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին Սէն-Ժեռոմ Կիրակի, Ապրիլ 7-ին Ներսէս Շնորհալի շքանշանի յանձնում կը կատարուի, շնորհուած Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ:

Պր. Պերճ Կարապետեանի (նախագահ),
Պր. Յակոբ Էսքիճեանի (փոխ - նախագահ):

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ժամը 11-ին կոնդակներուն ընթերցում:

Ժամը 12-ին «Գինեձօն» ընդունելութիւն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ եւ շքանշաններու յանձնում մեծարեալներուն:

Dîner
aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un diner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE
pour son Centre de Vacances pour
Juillet / Août 1991
— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs diplômés (BAFA)
— des assistant(e)s sanitaires (infirmier(e)s ou étudiant(e)s de 2ème année de médecine)
— économes
— coursiers

●

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE
pour ses camps rayonnants et itinérants pour
Juillet / Août 1991
— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs ayant un diplôme de secouriste.

Les inscriptions pour le Centre de Vacances de BELLEFONTAINE de la Croix Bleue des Arméniens de France seront ouvertes à partir
du 23 Avril 1991 jusqu'au 15 mai
S'adresser à la Section de la C.B.A.F. la plus proche de votre domicile ou au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : 17, rue Bleue - 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Մայիս 25-ին:

***

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան պաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 2-ին:

***

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի ճաշը՝ Կիրակի, Յունիս 23
Hôtel SEVAN — Pertuis
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ, 6

SAMEDI
6 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.510
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
66e ANNÉE — No 17.510

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԹԵՐԵՒՍ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՂ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ, ԵԹԷ...

ԳԱՂԹԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐԱՆ

Ուրբաթ առաւօտ, գլխաւոր լուրն այն էր, որ Ապահովութեան Խորհուրդը կընդունէր ընթացք տալ բանաձեւի Ֆրանսական առաջարկի մը Քիւրտերու ջարդերը դատապարտող, ինչ որ, գոնէ, թոյլ կրնայ տալ արեւմուտքի որ խնդիրը հանդիստ քնանայ չարաթուղերջին: Կ'ըսուէր թէ Միացեալ - Նահանգները տրամադիր են երկրորդելու, բայց, Խորհրդային Միութիւն եւ Չինաստան դէմ են, որովհետեւ խախտումը կ'ըլլայ ՄԱԿ-ի ուխտին, որ կ'արգիլէ երկրի մը ներքին գործերու միջամուխ ըլլալ... : Խորքին մէջ, կը վախնան պարզապէս նախընթաց մը ստեղծելէ, ... Չինաստան եւ մանաւա՛նդ Խորհրդային Միութիւն ներքին շատ հարցեր ունին: Կը բաւէ սակայն, որ չօգտագործեն վէթոյի իրենց իրաւունքները (ծանօթ է որ միայն 5 անդամները՝ Խորհրդային Միութիւն, Չինաստան, Միացեալ - Նահանգներ, Մեծն - Բրիտանիա եւ Ֆրանսա վէթոյի իրաւունք ունին) եւ ձեռնպահ մնան՝ այդ պարագային 9 ձայն հարկ է որպէս մեծամասնութիւն, եւ բանաձեւը կ'անցնի, նոյնիսկ եթէ միայն բարոյական գետնի վրայ մխիթարութիւն բերելէ զատ, մեծ օգուտ մը չունի ողբերգութիւն ապրող ժողովուրդի մը համար: Նիւ - Եորքի մէջ կ'ըսուէր թէ «տժգոյն» բանաձեւ մը պիտի շարադրուէր որպէսզի անցնէր... :

Խօզալ միշտ փակ կը պահէր սահմանը, Ուրբաթ օր, եւ Պերնար Քուշնէր Վանէն իր հիացումը կը յայտնէր հանդէպ Թուրքիոյ, որ արդէն 60 հազար գաղթականի ապաստան տուած է եւ կը խորհէր որ մարդասիրական օժանդակութիւնը պէտք է Թուրքիոյ տալ եւ ամէն ինչ կը կարգադրուի: Ֆրանսայի Նախարարը Թեհրան պիտի անցնէր Փարիզ վերադառնալէ առաջ: «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը կ'ըսէր թէ (Ապրիլ 5) Քուշնէրի գործը դիւրին չէ, Վան 250 Իրաքցի դասալիք զինուոր ալ կայ եւ անոնցմէ մէկն էր որ կ'ըսէ Ֆրանսացի նախարարին. - «Մեզ հրաւիրեցիք չկռուելու համար Սատտամ Հիւսէյնի համար, մեզ հրաւիրեցիք դասալքութեան: Ըրինք: Ի՞նչ պիտի ընէք հիմա մեզի համար»:

Պարզ է՝ ոչինչ:

Դառնութիւնը մեծ է ոչ միայն Քիւրտերու, այլեւ՝ Իրաքցի ընդդիմադիրներու մօտ:

X Թուրքիան ալ բանաձեւի ծրագիր մը պատրաստած է, ուր կը չեշտուի մանաւանդ թէ Իրաք պէտք է վերջ տայ իր բնակչութեան ջարդին՝ «որ կը վտանգէ դրացի երկիրներուն եւ շրջանին ապահովութիւնը եւ կայունութիւնը, այլ խօսքով եթէ դրացիները չխանգարուէին (գաղթողներու պատճառաւ) ջարդը ինքնին իրար անցնելիք բան մը չէ:

X Միջազգային իրաւունքի փրոֆէսօր մը՝ Պրիժիթ Շթերն կ'ըսէ թէ երբ մարդկային իրաւանց նման բռնութիւն կայ, հարցը կը դադրի ներքին ըլլալէ:

X «Սատտամ Բ.ի տիրապետութիւնը» խորագրին տակ է որ Փաթրիք Վաժսման յօդուած մը գրած է («Ֆիկառօ», Ապրիլ 5), ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. - «Սատտամ Ա. Քուէյթը կը գրաւէր, պարտուեցաւ: Սատտամ Բ. Շիի եւ Քիւրտ կը բնաջնջէ եւ կը ձգեն որ ընէ, ինչո՞ւ»: Նման «ինչո՞ւ»ներու պատասխանները քաղաքական շահ բանաձեւումին ետին եղած են միշտ եւ նոր չէ որ փոփոխութիւն պիտի ըլլայ այդ առընչութեամբ: Վաժսման

ԵՐԵՒԱՆ
ՀԵՌԱՏԻՊ
ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 2 / 5)

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԻ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

Կառավարութեան որոշումով, Ապրիլ 1-էն, 1,6 - 1,7 համեմատութեամբ յաւելում կը կրեն ժողովրդական կրթութեան, առողջապահութեան, մշակոյթի եւ գիտական հիմնարկներու պաշտօնեաններու աշխատավարձքերը:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Հայաստանի Հանրապետութեան խումբ մը երեսփոխաններ հանդիպում ունեցած են Մեծն - Բրիտանիոյ Մոսկուայի դեսպան՝ Ռոտրիկ Պրէյթուէյթի հետ: Տեսակցութեան մասնակցած են Հ. Հ. Շ.-ի, Ա. Ի. Մ.-ի, Հ. Յ. Դ.-ի, ազգային երեսփոխանական խումբի ներկայացուցիչներ: Այս առթիւ, շեշտուած է թէ հակառակ ռազմավարական հարցերու մէջ կարգ մը տարակարծութեանց, բոլոր կազմակերպութիւնները կ'աշխատին նպաստել Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէի դրական արդիւնքներ ապահովելու համար:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱՆ

Տեղի ունեցած է հայկական սակարանի (ապրանքի ու նախանիւթի) հիմնադիր ժողովը: Հիմնադիր 20 կազմակերպութիւնները՝ Երեւանի քաղաքապետութիւն, Կապի եւ Շինարարութեան նախարարութիւններ, Գիտութեան եւ Բարձրագոյն Կրթութեան Պետական Կոմիտէ, Քանաքեռի Ալիւմինի գործատուն եւայլն, միաւորուելով սակարանի մէջ՝ նպատակադրած են ուսումնասիրել եւ վերլուծել շուկայի պահանջը, զայն իրագործել սակարանի միջոցով: Հիմնադիրները 150-ական հազար ռուբլի ներդնելով բաժնետէր դարձած են: Նորաստեղծ սակարանին անդամ կրնան ըլլալ պետական, կոոպերատիւ, օտար երկիրներու հետ համատեղ ձեռնարկութիւններ: Հիմնադիրներէն ոեւէ մէկուն երաշխաւորութեամբ անդամ կրնան դառնալ անհատ անձեր, 75 հազար ռուբլի մասնակցութեամբ, օտար քաղաքացիները՝ 30 հազար տոլար:

Հիմնադիր ժողովին ընթացքին հաստատուած է սակարանին կանոնագիրը, ընտրուած են ղեկավար մարմինները: Սակարանի Կոմիտէի նախագահ ընտրուած է Հայաստանի Պետմատի (Պետական մատակարարում) նախագահ՝ Վիկտոր Վիրաբեան, գլխաւոր տնօրէն՝ Ստանիսլավ Բաբայեան:

***

ԱՐՑԱԽ՝ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Ասկերանի շրջանային խորհուրդի նստաշրջանը բաց քուէարկութեամբ գործադիր Կոմիտէի նախագահ ընտրած է Համայնավար կուսակցութեան Շրջանային Կոմիտէի Ա. քարտուղար Քոչարեանը: Երեսփոխանները դատապարտած են Նախագահ Գորպաչովի ուղերձը, զայն որակելով որպէս Արցախի հայութեան մարդկային իրաւանց ոտնահարման նոր քայլ մը, եւ իրենց վճռականութիւնը յայտնած են շարունակելու ազատութեան եւ ինքնորոշման համար երեք տարի առաջ սկսած պայքարը:

***

Ստեփանակերտի քաղաքապետութեան որոշումով քաղաքին «Հոկտեմբեր» թատերասրահը վերակոչուած է «Խաչէն», «Կոմունիստական» եւ «Կույբիշեւ» փողոցները՝ «Արովեան» եւ «Բակունց»: Աւելի առաջ կարգ մը օտարանուն փողոցներ վերանուանուած էին Սասունցի Դաւիթ, Մեսրոպ Մաշտոց, Զօրավար Անդրանիկ, Գարեգին Նժդեհ, Յովհաննէս Շիրազ, Պարոյր Սեւակ եւայլն, անուններ որոնք արցախեան շարժումէն առաջ Արցախի մէջ արգիլուած էին:

***

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Ի՞նչ պայմաններու մէջ կ'աշխատին Արցախի բժիշկները: Հայաստանը գործնական ինչ օգնութիւն կրնայ բերել մարզի բժշկական հիմնարկներուն: Այսօր ինչպէ՞ս է ղարաբաղցի բժիշկներու մասնագիտական մակարդակը: Նման հարցումներու պատասխան տալու համար Արցախ այցելած է Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը՝ Առողջապահութեան նախարար Միսաք Նազարէթեանի ղեկավարութեամբ: Անոնք կարճ միջոցի մը մէջ կրցած են դիտել ոչ միայն Ստեփանակերտի, այլեւ Մարտակերտի, Մարտունիի եւ Շահումեանի շրջաններու բժշկական հիմնարկները:

***

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ ԿՈՉԸ

ԼՂԻՄ-ի եւ Ազրբէջանի սահմանամերձ շրջաններու քաղաքացիներուն դիմած է արտակարգ վիճակի շրջանի հրամանատար, գնդապետ՝ Ժուկով:

Զինուորական հրամանատարութիւնը կոչ ըրած է գիւղատնտեսական աշխատանքներու այս ժամանակաշրջանին բոլոր բռնի գործողութիւններու դադրեցում յայտարարել:

Ուղերձին մէջ կ'ընդգծուի որ Խորհրդային Միութեան Ներքին նախարարութեան զօրքերը բոլոր օրինական միջոցներով կ'ապահովեն դարնան դաշտային աշխատանքներու կատարումը, վճռական հակահարուած կուտան բոլոր անոնց, որոնք կը փորձեն ապակայունացնել շրջանի իրավիճակը:

***

ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ՄԷՋ

ԼՂԻՄ-ի սահմաններէն դուրս, հիւսիսային Արցախի Շահումեան շրջանին մէջ սպաննուած են ագարակի մը երկու հայ պահակներ: Այս մասին ԼՂԻՄ-ի մէջ «Արմէնփրէս»ի յատուկ թղթակիցին տեղեկացուցած է շրջանի ղեկավար Վլադիմիր Աղաջանեան: Սպաննելէ ետք Եաշա Օսիփեանը եւ Արտաշ Առուշանեանը, ազրբէջանցի յելուզակները իրենց հետ տարած են մօտ 160 գլուխ եղջերաւոր անասուն:

Այստեղ մինչեւ օրս կը բացակայի հեռաձայնային ու հեռագրական կապը արտաքին աշխարհին հետ:

***

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԱՃՈՒՐԴ

Երեւանի Քաղաքապետարանի գործադիր Կոմիտէն սենեկային երաժշտութեան Տան մէջ Մարտ 23-ին աճուրդ մը կազմակերպած է, որմէ գոյացած գումարը կը յատկացուի մտային տկարութիւն ունեցող երախաներու դպրոցին, ինչպէս նաեւ Հրազդանի ձորի ու Երեւանի կենդանաբանական պարտէզի բարեկարգման նպատակին:

Բարեսիրական այդ ձեռնարկին իրենց ստեղծագործութիւնները նուիրած են Գրիգոր Խանջեան, Յակոբ Յակոբեան, Գարի Ամբատեան, երիտասարդ նկարիչներու Նորաստեղծ Ընկերակցութեան նախագահ Խաչիկ Աբրահամեան եւ բազմաթիւ այլ նկարիչներ: Ընդհանուր առմամբ վաճառքի դրուած են մօտ յիսուն

(Շար.ը Դ. էջ)

քաջ հրապարակագիր մըն է որ Հայերու համար (1989, Յունուար) սրտցաւ խօսքեր գրած էր: Մնաց որ բարոյական ըմբռնում եւ քաղաքականութիւն իրարու հետ կապ ունեցող բաներ չեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ի վերջոյ քուէարկեց Քորսիքայի նոր կանոնագրի օրինագիծը հակառակ ընդդիմութեան բուռն հակառակութեան: Գլխաւորաբար՝ «քորսիքացի ժողովուրդը՝ բաղկացուցիչ ֆրանսացի ժողովուրդին» բանաձեւումը չէր ընդունուած եւ Ծերակոյտը բաւական փոփոխութիւններ բերած էր օրինագիծին: Այս ամբողջը օգուտ չունեցաւ եւ օրինագիծը, իր նախնական ձեւին մէջ քուէարկուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ, Բ. ընթերցումին, թէեւ միայն ընկերվարականներով: Արդարեւ, թեր քուէարկեցին ընկերվարական երեսփոխաններ, համայնավարները ձեռնպահ մնացին եւ ընդդիմութիւնը դէմ քուէարկեց, այլ խօսքով օրինագիծը խուսացուեցաւ 274 ձայնով 262-ի դէմ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (159) թիւը նուիրուած Վահէ Օշականի, հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Հարցազրոյց Վ. Օշականի հետ Ա. Թ.

Վ. Օ. թակարդին մէջ
ԱՆԱՀԻՏ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Ձայն մը մարդ մը եւ Հոգեհանգիստ
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Հոգեհանգիստ
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՀԵՐ ՅԱՂԱԳՍ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ ամիսը եկաւ հասաւ, եւ անշուշտ ամէն տարուան պէս բանախօսներ, հրապարակագիրներ, եկեղեցականներ, պատմաբաններ ու եղեռնագէտներ անգամ մը եւս պիտի ձեռնարկեն կրկին ու կրկին պատմելու, բացատրելու, փաստարկելու եւ ապացուցանելու հայկական ցեղասպանութիւնը:

Բայց որովհետեւ այս ազգանուէր աշխատանքը պիտի կատարուի ըստ հեղինակներուն անձնական համոզումներուն կամ գիտելիքներուն, առանց ընդհանուր ծրագրի, առանց համակարգեալ ներդաշնակութեան, ճշգրիտ ու տեղին խօսքերու կարգին պիտի լսուին ու գրուին իրարմէ տարբեր, իրարու ներհակ եւ զիրար հակասող բաներ ալ:

Արդարեւ, մինչ Թրքական կողմը ի սկզբանէ որդեգրած ըլլալ կը թուի միակ թէզ մը, որ յստակ, կտրուկ ու անփոփոխ կը մնայ միշտ, քանի որ ժխտումով կը սկսի ու ժխտումով կը վերջանայ պարզապէս, մերինները հարիւրաւոր տարբեր բացատրութիւններ կը փնտռեն անընդհատ, այդ փնտռտուքին մէջ շատ անգամ իյնալով լուրջ սխալներու մէջ ալ, ինչ որ անշուշտ կը տկարացնէ իրենց փաստարկութեան ուժը, յաչս՝ օտար հանրային կարծիքին:

Եւ ինչո՞ւ համար մինչ Թուրքերը անայլայլ կ'ըսեն ու կը կրկնեն միայն մէկ բան, մերինները կ'ըսեն հարիւր ձեւով հարիւր բան: 76 տարին չբաւեց, որպէսզի կարելի ըլլայ համաձայնիլ որոշ ու յստակ ընդհանուր բանաձեւի մը շուրջ, թոյլ տալով որ հասնողը իւրայատուկ բացատրութիւն մը յօրինէ, եւ ամէն գլխէ տարբեր ձայն մը բարձրանայ, ծնունդ տալով անհեթեթ սխալներու իսկ:

Շատերու մէջէն ընտրելով, կ'արժէ մատնանշել քանի մը թարմ օրինակներ:

1) «Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը» գրքին հեղինակ Ֆրանց Վերֆէլի մասին շատ բան գրուեցաւ անցնող տարուան ընթացքին, իր ծննդեան հարիւրամեակին առիթով: Չափազանց հետաքրքրական է Peter Stephan Jungle-ի կողմէ գրի առնուած ընդարձակ կենսագրականը, որուն մէջ ան երկու տեղ յաջորդաբար կը յիշատակէ 1915-ի ցեղասպանութիւնը ծրագրող Իթթիհատի երեք գլխաւոր ղեկավարներուն անունները, Էնվէր Փաշա, Թալաթ Փաշա եւ Մուսթաֆա Քէմալ:

Կը ստորագծեմ անունը Մուսթաֆա Քէմալի, նկատելով որ ան թէեւ Իթթիհատական եղած էր սկիզբէն, բայց մաս չէր կազմած կուսակցութեան ատեանին, եւ ո՛չ ալ՝ կառավարութեան: 1915-ին Մուսթաֆա Քէմալ դեռ գնդապետի աստիճանով պարզ զինուորական մըն էր, եւ Հայոց տեղահանութեան օրերուն զբաղած էր Տարտանէլի պաշտպանութեամբ: 1918-ի պարտութենէն վերջ է որ միայն իջաւ քաղաքական բեմ: Բայց այդ տարբեր պատմութիւն է անշուշտ:

Jungle, որ աղբիւրներ կը յիշատակէ միշտ, Հայոց վերաբերեալ իր տեղեկութիւնները քաղած ըլլալ կը թուի Մխիթարեան հայրերէն: Եռապետութեան մը ձեւին տակ Մուսթաֆա Քէմալի անունը կցել Էնվէրի եւ Թալաթի անուններուն, պատմական անճշդութիւն մըն է անշուշտ, որ կրնայ օգտագործուիլ հակաճառող Թուրք պատմաբաններուն կողմէ, մեծ գոհունակութեամբ:

2) Encyclopédie Universalis-ի 1990-ի տպագրութեան Բ. հատորին մէջ, Սասունի ջարդերուն մասին խօսուած առեն, փակագիծի մէջ ճշդուած է թէ ներկայ Սամսուն քաղաքն է ան: (Փակագիծի դէմ փակագիծ մը բանալով կարելի է յիշեցնել թէ Սասունը կը գտնուի հարաւ, իսկ Սամսունը՝ բոլորովին հիւսիս, Սեւ Ծովու ափին, առաջինէն առնուազն 600 քմ. հեռաւորութեան վրայ):

Կան ուրիշ սխալներ ալ: Օրինակի համար, հոն գրուած է թէ 1915 Ապրիլ 24-ին Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցան եւ սպաննուեցան 600 Հայ երեւելիներ: Մինչդեռ, այդ երեւելիները, այսինքն՝ մտաւորականները, Պոլսոյ մէջ չէ որ սպաննուեցան, այլ՝ աքսորուեցան Այաշ ու Չանղըրը, ուրկէ մաս առ մաս այլուր փոխադրուելով, ճամբան բնաջնջուեցան:

Ուրիշ տեղ մըն ալ կը պատմուի թէ, Սարդարապատի ճակատամարտին հրամանատարներն էին զօրավարներ՝ Անդրանիկ և Դրօ, ինչ որ անշուշտ իրականութեան չի համապատասխաներ: Այս յօդուածը կարեւոր համայնագիտարանին Հայոց յատկացուած 13 մեծադիր էջերը զարդարուած են նման պատմական զարտուղութիւններով, բոլորն ալ անշուշտ արդիւնք՝ Հայերու կողմէ տրուած սխալ տեղեկութիւններու, որոնք կրնան միայն վնաս բերել հայկական դատի պաշտպանութեան, իբր անճիշդ վկայութիւններ:

3) Դարձեալ նոյն համայնագիտարանին մէջ կ'ըսուի թէ 1915 Ապրիլ 7-ին Վան քաղաքը կ'ապստամբի (s'insurge) եւ հայկական առժամեայ կառավարութիւն մը կը հիմնէ, որուն իբր անմիջական հակազդեցութիւն՝ ի գործ կը դրուի ցեղասպանութիւնը: Այս ալ անշուշտ իր աղբիւրը կը գտնէ, հայկական տեղեկատուութեանց մէջ:

Վանի ինքնապաշտպանութեան հերոսամարտը իբր ապստամբութիւն ներկայացնողները, յօնք շինելու տեղ աչք կը հանեն անգիտակցօրէն, քանի որ ձեւով մը հաստատած կ'ըլլան նոյնինքն թրքական թէզը:

Ապստամբութիւն (insurrection) կը նշանակէ պետութեան օրինաւոր իշխանութիւնը զէնքի ուժով տապալելու ձեռնարկ, եւ իբր այդ կրնայ հետեւաբար իշխանութեան կողմէ ճզմուիլ, զէնքի ուժով: Այս մասին շատեր ի զուր զգուշութեան հրաւէր ուղղած են, խօսքով ու գրիչով: Եւ սակայն, մերինները բաւ չհամարելով ինքնապաշտպանութեան հերոսամարտ բացատրութիւնը, կը շարունակեն անվերջ խօսիլ ապստամբութեան մասին (տե՛ս օրինակ՝ «Հայրենիքի Ձայն»ի 1990 Ապրիլ 11-ի թիւին մէջ յօդուած մը, ստորագրուած՝ անուանի անձնաւորութեան մը կողմէ):

4) Անցեալ տարի, Ապրիլ 24-ի առթիւ, մէկ միլիոնի մօտ ընթերցող ունեցող ֆրանսական կարեւոր օրաթերթի մը մէջ գրուեցաւ (անշուշտ միշտ մեր ազգայիններուն կողմէ տրուած տեղեկութեանց հիման վրայ) թէ Հայերը ջարդուեցան Թուրք Ենիչէրիներուն կողմէ:

Նկատելով որ Ենիչէրիները ամբողջովին բնաջնջուած են 1826-ին, Մահմուտ Բ. Սուլթանին օրով, այդ կը նշանակէ թէ հայկական ջարդերը տեղի ունեցած են 165 տարի առաջ:

Հետեւութիւնը կը ձգեմ ուշիմ ընթերցողներուն:

***

Վերոյիշեալ օրինակները կրնան բազմապատկուիլ յանհունս, եւ կրնան իրաւունք տալ հակառակորդներուն յայտարարելու.. «Ի բերանոյ քումմէ՛ դատեցայր», այսինքն՝ «բոզը դո՛ւք էք»:

Ցեղասպանութիւնը չափազանց կարեւոր հարց մըն է, որուն պէտք է մօտենալ մեծ լրջութեամբ եւ զգուշութեամբ: Բայց մեր մէջ ամէն ոք ինքզինքը իրաւասու կը զգայ այդ մասին խօսելու, բացատրելու, պատճառաբանելու, եւ երբ առիթը ներկայանայ, չի վարանիր նոյնիսկ մամուլով, ռատիոյէն կամ հեռատեսիլէն ալ արտայայտուելու, կամ բանավէճերու մասնակցելու իբր հայութեան ներկայացուցիչ, ծուռն ու շիտակը իրար խառնելով ամենայն անպատասխանատուութեամբ:

Մղուած իրենց հայրենասիրական խանդավառութենէն, բայց ըլլալով անփորձ ու անիրազեկ, մերինները անխուսափելիօրէն կ'իյնան ծուղակը ընդդիմախօսներուն, որոնք ընդհակառակն շատ լաւ պատրաստուած են միշտ, եւ գիտեն իրենց դատը պաշտպանել արհեստավարժ օտար փաստաբաններու բերնով ալ:

Ասկէ զատ, քանիցս տեսնուած է որ, հրապարակային հակաճառութեանց ընթացքին, մերինները միամտօրէն կը բռնեն ճամբան, հարցում ուղղող ճարպիկ լրագրողներուն, որոնք իրենց արհեստին նրբութիւնները ի գործ դնելով կը յաջողին անվարժ խօսակիցին ըսել տալ, ի՛նչ որ իրենք կ'ուզեն որ ըսէ ան: Եւ արդիւնքը կ'ըլլայ ողորմելի, հայութեան համար:

Անոնք որոնք լուրջ աշխատանք կը տանին ի խնդիր ցեղասպանութեան ճանաչման, պարտին աչալուրջ ըլլալ ներքին ճակատի վրայ ալ, արգելք հանդիսանալու համար հայկական աղբիւրէ բխող անհեթեթութիւններուն: Եւ ատոր համար ալ անհրաժեշտ չէ՞ միթէ ճշդել պարզ ու յստակ բանաձեւ մը, «հաւատոյ հանգանակ»ի մը պէս, զայն ընդունիլ տալով բոլորին:

Բայց հարց է թէ, ո՞վ պիտի ընէ այդ գործը:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ԹՈՒՐՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

ԽՄԲ. – «Թարիհ Վէ Թօփլում» ամսաթերթէն արտատպելով, «Մարմարա» յաջորդական թիւերու մէջ կը ներկայացնէ Բարսեղ Թուղլաճեանի այս շահեկան ուսումնասիրութիւնը:

***

Օսմանեան հպատակ Հայերու իրենց ազգային մշակոյթը վերակենդանացնելու ջանքերը, մասնաւորաբար 1839 թուականի Թանզիմաթի հռչակումէն յետոյ մեծ թափ առած են: Հայերը Թանզիմաթի գաղափարախօսութեան ձեւաւորման եւ կենսագործման մէջ այնպիսի մեծ տարողութեամբ սատար էին հանդիսացած, որ այդ ժամանակամիջոցին կրցած էին Օսմանեան կայսրերու եւ պետական բարձր շրջանակներու մօտ յարգանքի արժանանալ, եւ ատոր շնորհիւ ալ տիրացած էին մենաշնորհներու եւ հասած բարձր դիրքերու:

Թանզիմաթի բերած կարգ մը նորութիւններու եւ բարեկարգութիւններու կարգին, Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ ապրող ոչ - իսլամ հայրենակիցներու որոշ չափով մը հաւասար իրաւունքներ տրուեցան: Հայերը կարողացան այս իրաւունքները լաւագոյնս օգտագործել: Անոնք զարկ տուին թէ իրենց մշակութային գործունէութեանց եւ թէ մեծապէս սատարեցին երկրին մշակութային եւ տնտեսական վերելքին:

Ըստ պատմական տուեալներու, Օսմանեան հպատակ Հայերը Թուրքերէն շատ աւելի առաջ, արեւմուտքի հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու հնարաւորութիւնը ունեցեր էին:

Հայերու մօտ արեւմտեան առումով հանրային եւ կրթական մտքի զարգացումը, Թանզիմաթի հռչակումէն առաջ, որոշ մակարդակի հասած էր արդէն: Արդարեւ, անոնք, ի մասնաւորի հիմնած ըլլալով իրենց վարժարանները, ուսումնարաններն ու կրթական ընկերութիւնները, հասցուցած ըլլալով մտաւորական ընտրանի սերունդ մը, իրենց մէջ յաջողած էին հասարակական ու մշակութային բարեկարգութեան գաղափարը տարածել: Հետեւաբար, Հայերը արդէն վաղուց նախապատրաստուած էին, յառաջիկային պետականօրէն մշակուած, «Թանզիմաթը Հայրիյէ» կոչուած բաւական ընդարձակ բարեկարգութեան մը ծրագրին կենսագործման համար:

Իրօք ալ, եւ Թանզիմաթի շրջանին (1839 - 1880) եւ յետագայ շրջաններուն, Հայերը յաջողեցան մեծ ազդեցութիւն ունենալ երկրին քաղաքակրթականացման, մէկ խօսքով գոյատեւման մէջ:

Պէտք է անպայման ի մտի ունենալ, թէ Հայ մտաւորականութիւնն էր, որ նախ հիմնեց իր ազգային սահմանադրութիւնը, եւ յետոյ ծնունդ տուաւ 1876 թուականի Օսմանեան պետութեան առաջին սահմանադրութեանը:

1863 թուի Հայոց ազգային սահմանադրութիւնը, որ կը կոչուէր «Նիզամէի Միլլէթի Էրմէնիյան» կազմուած էր լրիւ տէմոքրաթական հասկացողութեամբ: Սահմանադրութեան յանձնաժողովին կ'անդամակցէր ծանօթ իրաւագէտ Գրիգոր Օտեան:

Ըստ Թրքական արխիւային փաստաթուղթերու վկայութեան, այդ նոյն անձնաւորութիւնն էր, որ Միտհաթ Փաշայի թելադրութեամբ պատրաստած էր նաեւ առաջին Թրքական պետական սահմանադրութեան կանոնագիրը, որ կը կոչուէր «Քանունը էսասի»:

Որպէսզի հնարաւոր ըլլայ մանրամասնող կերպով ուսումնասիրել Հայերու՝ Թուրք մշակոյթին եւ տնտեսութեան բերած բազմակողմանի եւ անժխտելի նպաստը, պէտք է ձեռք առնել անոնց գործունէութեան բնագաւառները:

Մենք այժմ կ'ուզենք ծանրանալ այդ բնագաւառներէն մէկուն՝ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայկական տպագրական արուեստին եւ Թրքական տպագրութեան մէջ Հայերու բերած նպաստին վրայ:

Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ տպագրուած առաջին Թրքերէն գիրքը «Քիթապը Լիւկաթը Վանքուլու» է, որ 1729 Յունուար 3-ին լոյս տեսած է Պոլսոյ մէջ: Այդ բառագիրքը տպուած է 1727 Դեկտեմբեր 14 - 16-ին, արքունի թիկնապահներէն եւ հունգարական ծագում ունեցող Իպրահիմ աղայի ջանքերով հիմնուած տպարանին մէջ: Գիրքի հրատարակութենէն մինչեւ այսօր անցած է 250 տարի:

Կարգ մը Թուրք հետազօտողներ կը սխալին, երբ կը կարծեն թէ Թուրքիոյ մէջ հիմնուած առաջին տպարանը վերոյիշեալն է: Մինչդեռ իրականութիւնը այն է, որ նախապէս կատարուած որոշ նախաձեռնութիւններու արդիւնք է Թուրքիոյ մէջ հիմնուած այդ տպարանը: Հետեւաբար, առանց երկար մանրամասնութիւններու միջամուխ ըլլալու, կը փափաքինք կանգ առնել այդ շարժումներու մէկ մասի սկզբնաւորութեան, զարգացումին եւ անոնց կատարած դերին վրայ:

Թուրքիոյ մէջ տպագրական արուեստի ստեղծման համար ճանապարհ բացող գլխաւոր գործօններ հանդիսացած են՝ Եւրոպայի մէջ արաբական տառերով կատարուած հրատարակութիւնները, եւրոպական լեզուներով Թրքերէն լեզուի քերականութեան եւ բառագիրքերու տպագրութիւնը, Եւրոպայէն Պոլիս բերուած գիրքերու վաճառքը, ինչպէս նաեւ Օսմանեան Կայսրութեան սահմաններուն մէջ իրենց գոյութիւնը պահպանող Հրեաները, Հայերը եւ Յոյները եւ այլ տարրեր, որոնք իրենց լեզուով հրատարակութիւններ կատարելու համար տպարաններ հիմնած են Թուրքիոյ մէջ:

Փրոֆ. Ավրամ Կալանթէն իր «Թուրքերը ու Հրեաները» աշխատութեան մէջ կը գրէ, թէ Պոլսոյ մէջ առաջին տպարանը հիմնած են Հրեաները, դեռ 1492 թուականին: Իսկ Ֆիրմէն Տիտօն կը նշէ, որ Նաւէֆի որդի Օրիոնը 1490-ին Պոլսոյ մէջ գրած է «Եբրայեցիներու Պատմութիւն»: Մաքսուրիզադէն «Նէթայիճիւլ վուքուաթ» (Դէպքերու հետեւանքը) անունով իր երկին մէջ կը խօսի, թէ արաբական տառերով գիրքեր տպագրելու եւ ատոնք առանց մաքսատուրքի Թուրքիա մտցնելով ծախելու համար, 1587 թուականին, Սուլթան Մուրատ Գ.-ի կողմէ հրովարտակ մը յանձնուած է օտարականի մը: Այդ հրովարտակը ստացող Պրանքօն Պանտինի եւ Օրացիօ Պանտինի անուանակոչեալ երկու վաճառական եղբայրներ, առաջին անգամ Թուրքիա մուծած են Էօքլիտի (Եւկլիդէս) արաբերէն թարգմանութիւնը եղող եւ 1594-ին Հռոմ տպագրուած «Եւկլիդէսի Երկրաչափութիւն» «Թահրիր - իւլ Էօքլիտըս ֆի ուսուլ՝ իլ հէնտէսէ»: Սուլթան Մուրատ Գ.-ի նշուած հրովարտակն ալ իր մէջ պարունակող այս գիրքը վաճառքի հանուած է Պոլսոյ մէջ:

Հրեաները, որոնք 1483-ին Պոլսոյ, 1515-ին Սելանիկի եւ 1534-ին Ադրիանապոլսի (Էտիրնէ) մէջ հիմնած են ա-

առաջին տպարանները, 1495 թուականէն վերջ այս տպարաններուն մէջ լոյս ընծայուած են եբրայերէն լեզուով հին կտակարանը մեկնութիւններ եւ քերականութեան դասագիրքեր։ Ծանօթ է, որ երբայատառ առաջին «Աստուածաշունչ»ը Է. Կ. Գ. Սոնցինօյի կողմէ տպագրուած է 1547-ին, Պոլսոյ մէջ։

Հրեաներէն յետոյ, Հայերն ու Յոյներն ալ տպարաններ հիմնած են Թուրքիա։ Մասնաւորաբար Հայերը, այս մարզին մէջ, չեն բաւարարուած միայն իրենց մշակոյթի զարգացումին նպաստելու համար ջանքեր կիրարկելով, այլ միեւնոյն ատեն նպաստած են թրքական տպագրութեան եւ ամբողջ երկրի մշակոյթի զարգացման։ Նկատի առնելով այս հանգամանքը, մեր փափաքն է, յօգուտ մտաւորականութեան, համառօտ կերպով ներկայացնել հայ հայրենակիցներու կատարած գործունէութիւնը տպագրութեան բնագաւառին մէջ, որ բաւականին լայնօրէն հետազօտուած է մեր կողմէ։

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

Թուրքիոյ մէջ տպագրութեան նախակարապետը հանդիսացող Աբգար Դպիր Եւդովկիացին, 1562 թուականին, Էջմիածնի Միքայէլ Սեբաստացի Կաթողիկոսին կողմէ Հռոմ ուղարկուած պատուիրակութեան նախագահն էր։ Հայ թագաւորներէն Սենեքերիմի սերունդէն Աբգարը, որ Պիոս Դ. Պապէն եւ Վենետիկի դուքս Հերոնիմոս Տօժէն արտօնութիւն ստացաւ հայերէն գիրքեր տպելու, առաջին անգամ 1565-ին իր լոյս ընծայած հայերէն օրացոյցը «Խառնայ փոքր տոմարի» եւ 1565-ին լոյս ընծայած «Սաղմոսարան»ը ձօնեց Պապին։ Յետոյ, իր որդի Սուլթանշահի հետ մեկտեղ տպագրական մեքենաներն ու կաղապարները առնելով եկաւ Պոլիս, ուր ձեռնարկուեցաւ։ Որոշ ատեն մը վերջ ազատ արձակուելէն յետոյ Թոփհանէի արուարձանին Քէֆէլի Թաղի Ս. Նիկողայոս Եկեղեցիին մէջ հիմնեց Թրքահայերու առաջին տպարանը։ Ասիկա, 1483-ին Հրեայ Րաֆֆի Կէրսոնի կողմէ Պոլսոյ մէջ հիմնուած առաջին տպարանէն վերջ երկրորդը կը հանդիսանար։ Աբգար Թոխաթեցին, 1567-1569 թուականներուն այդտեղ վեց գիրք տպագրեց։ Ասոնք Թուրքիոյ մէջ տպուած առաջին հայերէն գիրքերն էին։ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ, Պոլիսէն յետոյ։ Մկրտիչ Խրիմեան վարդապետն է (աւելի վերջ՝ Թրքահայերու Պատրիարք եւ ապա Կաթողիկոս) որ Վան (Վարագայ վանք) եւ Մուշ (Գլակի վանք) քաղաքներուն մէջ հիմնած է տպարաններ (1855 - 1862)։ Աբգար Դպիրէն վերջ Պոլսոյ երկրորդ հայկական տպարանը հիմնեց անուանի մտածող եւ պատմագիր Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան, Գումգաբուի Պատրիկա Թաղը։ Սակայն այս տպարանի կեանքը կարճատեւ եղաւ (1677 - 1678)։ Երկու գիրք տպագրելէ վերջ փակուեցաւ։

ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ

(Շար. 1)

ՌՈՒՍԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՏԱՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ (Տեղեկատու Դիւան). — Հինգշաբթի, Մարտ 28-ի երեկոյեան ժամը 6.30-ին, Ամենայն Ռուսաց Պատրիարք Ալէքսէյ Բ.ը պաշտօնական այցելութիւն տուաւ Հայոց Պատրիարք՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանին։

Ռուսաց Պատրիարքի առաջին այցելութիւնն էր Ս. Երկիր։ Իր այս այցը պատմական, քաղաքական եւ կրօնական բնոյթ ունէր, մանաւանդ ներկայ ժամանակին, երբ Ս. Երկիրը քաղաքական անկայուն եւ անորոշ վիճակի մը մէջ կը գտնուի։

Ռուսաց Պատրիարքը կը յաջորդէ Երջանկայիշատակ Պիմէն Պատրիարքին որ մօտ տարի մը առաջ Մոսկուայի մէջ իր մահկանացուն կնքեց։

Հայոց Պատրիարքութեան այցելութեան ընթացքին, իրեն կ'ընկերակցէր Տիմոթէոս Եպիսկ.ը, որ Յունաց Տիոտորոս Ս. Պատրիարքի ներկայացուցիչն է, ինչպէս նաեւ Յունաց եւ Ռուսաց Եկեղեցիներու թարգմանը եւ քարտուղարը եկեղեցական պատասխանատու գործերու։

Պատրիարքութեան չքերթը Վանքի դուռ կը հասնէր եւ պաշտօնական եւ հանդիսաւոր կերպով կը դիմաւորուէր Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ խուռներամ բազմութեան կողմէ։ Ս. Աթոռոյ Լուսարարապետ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան և Աւագ Թարգման Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան կ'առաջնորդեն Ամենայն Ռուսաց Պատրիարքը դէպի Ս. Յակոբի Գաւիթը ուր Թորգոմ Պատրիարքը կ'ընդունի եւ կ'ողջագուրէ Ամենայն Ռուսաց Հոգեւոր Պետին հետ։

Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարը լեցուած էր հարիւրաւոր հաւատացեալներով։ Ներկայ էր նաեւ Ս. Թարգմանչաց Երկ. Վարժարանի երկսեռ աշակերտութիւնը։

Մայր Տաճարին մէջ Հայաստանի Ռատիոյի եւ Հեռատեսիլի 40 անձերէ բաղկացած երգչախումբը դիմաւորեց Ռուսաց Հոգեւոր Պետը, երգելով հայկական եկեղեցական մեղեդիներ, ինչպէս նաեւ ռուսերէն երգ մը։ Ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդը ապրեցաւ խորհրդաւոր երեկոյ մը Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարէն ներս։

Ս. Գլխադրի մատուռին եւ Մայր Տաճարի աւագ խորանին առջեւ կարճ աղօթքէ ետք Թորգոմ Պատրիարքը եւ Ռուսաց Եկեղեցւոյ Պետը առաջնորդուեցան Պատրիարքարանի դահլիճը հիւրասիրու- քրիստոնեայ համայնքներուն համար։

Պատրիարքը իր հակիրճ ճառին մէջ ըսաւ որ «Ձերդ Ամենապատուութեան այցելութիւնը կարեւոր է Ս. Երկրի բոլոր քրիստոնեայ համայնքներուն համար»։

«Այս երկիրը սրբավայր մըն է քրիստոնեաներու, հրեաներու եւ մահմետականներու համար, բայց մեզի՝ քրիստոնեաներուս համար այս երկրին մէջ ապրիլը օրհնութիւն եւ մեծ ուրախութիւն մըն է։ Ս. Երկրի մէջ է որ Յիսուս Քրիստոսը ծնած, ապրած, քարոզած, մեռած եւ Յարութիւն առած է։

«Մեր Միաբանութիւնը Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցւոյ եւ Լատին Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հետ միասին, իրաւատէրն է Սրբատեղեաց եւ պատասխանատու՝ անոնց պահպանութեան գործերուն։ Դժբախտաբար, քրիստոնեաներու թիւը Ս. Երկրին մէջ հետզհետէ կը նուազի։ Անհրաժեշտ է որ քաջալերենք Ս. Երկիր ուխտագնացութիւնը աշխարհի զանազան երկրամասերէն։ Քրիստոնեաներու ներկայութեամբ, Ս. Երկրի կրօնական կեանքը աւելի աշխոյժ կը դառնայ։

«Ձեր ներկայութիւնը այս օրերուն յոյժ կարեւոր է։ Մենք դժուար օրեր է որ կ'ապրինք եւ զանազան դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուինք։ Բայց մենք պիտի յաղթահարենք այդ բոլորը, այնպէս ինչպէս անցեալին, քանի որ Հայ եւ Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցիները միշտ հաստատակամ մնացած են իրենց հաւատքին եւ իրաւունքներուն։ Մենք այսօր ուրախ ենք որ Յունաց Պատրիարք Տիոտորոսը հաստատակամօրէն նուիրուած է պահպանելու համար քրիստոնէից իրաւունքները Ս. Երկրի մէջ»։

Թորգոմ Արք. մէջբերում ըրաւ նաեւ վերջերս Հայաստան կատարած իր այցելութենէն։ Ան հակիրճ կերպով անդրադարձաւ Հայաստանի և Խորհ. Միութեան մէջ կրօնական զարթօնքի և ազատութեան մասին։ Հարկաւոր է որ Խորհ. Միութեան մէջ ուղիղ քրիստոնէական ուսում տրուի։ Անհրաժեշտ է որ երիտասարդ հոգեւորականներ Քրիստոսի վարդապետութիւնը քարոզեն ժողովուրդին, որ այնքան ալ դիւրին պարտականութիւն մը չէ։ Մեր հոգեւորականներէն իւրաքանչիւրը երեք հոգիի գործ կը տեսնէ։ Անոնք իրենց գործը կը կատարեն ուրախութեամբ, ծառայելով քրիստոնէութեան սուրբ դաւանանքին։

«Մենք յոյսով ենք որ մօտ ապագային հաւատացեալ ուխտաւորներ Ս. Երկիր պիտի այցելեն ոչ միայն Ռուսաստանէն այլեւ աշխարհի չորս կողմերէն։ Ձեր այստեղի այցելութիւնը ուրեմն հոգեւոր օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ բոլոր քրիստոնեաներուն համար», ըսաւ Թորգոմ Պատրիարք։

Ռուսաց Պատրիարք՝ Ալեքսէյ Բ. իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնեց Հայոց Պատրիարքութեան և համայնքի կողմէ ցուցաբերուած ջերմ ընդունելութեան համար։

«Մենք խորապէս ազդուած ենք Ձեր ջերմ խօսքերէն եւ զգացումներէն», ըսաւ Հոգեւոր Պետը։

Նաեւ ըսաւ որ Խորհ. Միութեան մէջ քրիստոնէութիւնը զանազան դժուարութեանց առջեւ գտնուած է, բայց ներկայիս նոր զարթօնքի շրջան մըն է որ կ'ապրի։

Յիշեց որ անհաւատներ եւս դարձի կու գան բոլոր Հանրապետութիւններուն մէջ։ Քրիստոնէութիւնը մեծ դեր պիտի խաղայ միջազգային կարեւոր հարցեր լուծելու համար։

Ռուսաց Պատրիարքի այցելութիւնը կը զուգադիպէր Ուղղափառ Եկեղեցիներու Ս. Զատկուան տօնակատարութիւններուն։ Այդ առիթով Հոգեւոր Պետը ըսաւ.

«Մենք կ'աղօթենք քրիստոնէական Եկեղեցւոյ եւ Ս. Երկրի ժողովուրդի բարգաւաճման համար։ Կ'աղօթենք եւս որ խաղաղութիւն տիրէ Ս. Երկրին մէջ եւ այս երկրի բնակիչները սիրով ապրին միմեանց հետ։

Պատրիարքը ըսաւ նաեւ որ Ռուսաց Եկեղեցին միշտ լաւ յարաբերութիւններու մէջ եղած է Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ հետ, յանձին իր հոգեւոր պետին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին։

Իր խօսքը աւարտելէ ետք, Ռուսաց Պատրիարքը ոսկեթել հակիթ մը նուիրեց Թորգոմ Պատրիարքին։ (Ռուս Եկեղեցին կ'ընդունի հակիթը որպէս կեանքի խորհրդանիշ)։

Թորգոմ Արք. Պատրիարքն ալ իր կարգին քոյր Եկեղեցւոյ հոգեւոր պետին «Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան Գանձերը» գիրքը նուիրեց, ինչպէս նաեւ սատափէ Վերջին Ընթրիքի քանդակ մը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐԱԴ ԽԱՐԱԶԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 24-ին, Կիրակի իրիկուն, Լիոնի Հ. Բ. Ը. Մ. սրահը լեցուած էր ընտրանի բազմութեամբ մը, որ եկած էր հանդիպում ունենալու Հայաստանի Մշակոյթի նախարարի տեղակալ՝ Մարադ Խարազեանի հետ (ծանօթ դէմք մը, գլխաւորաբար Փարիզի Հայութեան, քանի մը տարիներ առաջ խորհրդային դեսպանատան Ա. քարտուղար էր եւ լայն շփումներ ըստեղծած էր գաղութին հետ)։

Ռոն - Ալփ շրջանի Թէքէեան Մշակութային Միութեան կազմակերպած այս ճաշը առիթ տուաւ Մարադ Խարազեանի եւ Լիոնի Հայութեան երկուստեք ծանօթութիւններ փոխանակելու Հայաստանի եւ Ռոն - Ալփ շրջանի մշակութային գործունէութեան մասին։

Թէքէեանի նախագահ Պ. Կ. Պետրոսեանի բացման խօսքէն ետք, Անդրանիկ Քէշիշեան ներկայացուց կարգ մը անձնաւորութիւններ, ապա խօսք առաւ Կ. Վրդ. Մալճեան եւ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական հարցազրոյց մը։ Մարադ Խարազեան, հայերէն թէ ֆրանսերէն իր պատասխաններով գոհացում տուաւ ներկաներուն, լայն տեղեկութիւններ հաղորդելով Հայաստանի մշակութային գործունէութեան մասին։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ԿԵՍԱՐԻԱ

Կեսարիոյ Կաթոլիկ Հայոց կղերական դասը կը ներկայացնէին

Անտոն Գերապայծառ եւ

Հ. Վարդան Վ. Ադամեան, որոնք զերծ կը կացուցին տարագրութենէ՝ տեղւոյն կառավարութեան թոյլատուութեամբ ուղարկուելով Պոլիս։ Զինադադարէն վերջ կրկին կը մեկնին Կեսարիա։

Իսկ Աւետարանական Հայոց հովուութիւնը ստանձնած էին հետեւեալ քարոզիչները.-

Վերապատուելի Քերովբէ Եագուպեան.- Ծնած 1836-ին, ընիկ, Պոլիս՝ Պէպէքի Գոլէճէն, յետոյ Սկովտիա՝ Էտիմպըրկի Աստուածաբանական Ճեմարանի ընթացաւարտ, կը դառնայ ծննդավայր ու երէց ձեռնադրուելով՝ 42 տարի անընդմիջաբար կը պաշտօնավարէ։ Այնուհետեւ երկու տարի կը քարոզէ Եօզղատ, ուրկէ նորէն Կեսարիա դառնալով՝ 3 տարի եւս կը ստանձնէ աւետարանական իր գործը, զոր կը հարկադրուի շարունակել օգնական քարոզիչներով՝ խոր ծերութեանը պատճառաւ։ Դասընկեր հանդուցեալ փրոֆէսէօր Ալ. Պէզճեանի եւ Վերապատուելի Գ. Շմաւոնեանի։ Կեսարիոյ բոլոր ժողովուրդէն սիրուած դէմք մըն էր։ Կառավարութիւնը խնայած է զինք աքսորէ՝ ալեւոր տարիքին ի յարգանս։ Բայց իր հօտին, զաւակացն ու պարագաներուն միահամուռ վտարումը խորապէս ընկճած է իր Ֆիզիքականը։ Սրտի անհուն մորմոքանօք աւանդած է հոգին՝ ութսունամենի։

Իր որդին՝

Պատուելի Հայկազուն Ք. Եագուպեան.- Ծնած է 1865-ին, ընիկ։ Այնթապի «Կեդրոնական Թուրքիոյ Գոլէճ»էն ընթացաւարտ, կը դառնայ հայրենիք եւ 15 տարի ուսուցչութեամբ կը վարէ տեղւոյն Բարձրագոյն վարժարանը։ Տեղահանութեան օրերուն՝ զինքն ալ կը խառնեն գաղթականական հոսանքին։ Օսմանիէ հասնելուն, չտոկալով ճանապարհի դժուարութեանց՝ կը հիւանդանայ ու կը կնքէ մահկանացուն։ Հանգուցեալը թէեւ պաշտօնապէս քարոզչութիւն ըրած չէ, բայց իր պարզ քարոզներով եւ առաքինակրօն կենցաղով՝ սիրելի եւ օգտակար եղած է իր համայնքին։

Պատուելի Վահրամ Թահմիզեան. - 40 տարու, այնթապցի, ուսումը ստացած է Մարաշ եւ Այնթապ, երկար տարիներ պաշտօնավարած Զինճի Տէրէի ամերիկեան որբանոցը։ Զինճի Տէրէէն կալանաւոր Կեսարիոյ բանտը կը փոխադրուի։ Անխուսափելի էր իր սպանութիւնն ալ, եթէ ծանօթ եւ ազդեցիկ Թուրքի մը բարեխօսութիւնը չըլլար։ Իր աքսորականի կեանքը կը վարէ Դամասկոս, եւ Զինադադարէն վերջ կը մեկնի Ամերիկա։

Զինադադարէն յետոյ, հետզհետէ հայրենադարձ եղող կեսարահայոց կոտորակուած հօտին հովիւ եւ առաջնորդական փոխանորդ կարգուելով՝ իր պաշտօնատեղին մեկնեցաւ Սերովբէ Քահանայ Պուրմայեան (Աստ Փաշարէն)։ (Տե՛ս զինքն այդ գլուխին մէջ)։ Յիշեալը 1920 տարւոյ կիսուն՝ մեզ ուղղեալ նամակի մը մէջ «միլլի» շարժման հետեւանօք գաւառահայոց անապահով վիճակը պարզելով, կ'աւելցնէր սա տողերը. - «Ըստ հրաւէրի՝ գրելու վրայ եմ իմ աքսորի կեանքս, եթէ նոր դէպքեր այդ հոգն ուրիշի մը յանձնելու չստիպեն...»։

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Քաղաքին հսկայ արուարձանը կրնայ համարուիլ

1.- Թալաս գիւղաքաղաքը, մէկ ժամ հեռու՝ արեւելեան - հարաւ, Ս. Բարսեղ լերան ստորոտ։ Ըստ Տ. Աշոտ Երկաթ նահատակ քահանայի՝ 1913 Օգոստոսին պատրաստած եւ մեզ հաղորդուած վիճակագրութեան, իր բնակչութիւնը կը կազմէին 1300 տուն Յոյնի, 900 տուն Հայու եւ 600 տուն Տաճկի։ Հայնոցները՝ Վերի եւ Վարի Թաղ, նաեւ Գըչը Քէօյ. վերջինս Ս. Ստեփանոս Եկեղեցին միայն ունէր, բնակչութիւնը ցրուած ըլլալով միւս թաղերու մէջ, այլամերժ հարեւաններու երեսէն։

(Շար. 216)

(Շար. Ա. էջէն)

գործ, ի շարս որոնց նաեւ Գառզուի մէկ գծանկարը:

Մեծ մրցակցութիւն ծաւալած է Գ. Խանջեանի «Արեւածաղիկներ» կտաւին շուրջ, որ սկզբնական 12 հազարէն փոխարէն ծախուած է 66 հազար ռուբլիի, Յ. Յակոբեանի նախապէս երեք հազար ռուբլի գնահատուած կտաւը՝ 27 հազար ռուբլիի:

Աճուրդէն գոյացած է 200 հազար ռուբլի:

***

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ

Երեւանի մաքսատունը կանխած է Մինաս Աւետիսեանի, Արմինէ Կալենցի եւ կարգ մը այլ նկարիչներու գործերը մաքսանենգութեամբ արտասահման փոխադրելու փորձը: Նկարները հանող անձը «երաշխաւորուած» էր խորհ. մշակոյթի նախարարութեան արտօնութեամբ, որ կը հաստատէր թէ այդ նկարները գեղարուեստական որեւէ արժէք չեն ներկայացներ:

***

ԱՐՑԱԽ

Ի՞նչ վիճակի մէջ է Արցախի տնտեսութիւնը: Այս հարցումին կը պատասխանէ ԼՂԻՄ-ի տնտեսական ծառայութեան պաշտօնեայ Մարսէլ Պետրոսեան. —

«Առանց չափազանցութեան նշեմ որ մարզին բոլոր արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները հասած են օրհասական սահմանագծին: Շրջափակման պատճառով գործատուները նախանիւթ ու այլ ապրանքներ կը ստանան միայն օդային ճամբով, ինչ որ այնքան սուղ է մեզի համար: Այստեղ տեղաբաշխուած զօրամասերու օգնութեան շնորհիւ միայն կը յաջողինք ձեւով մը բաւարարել բնակչութեան կաթնամթերքի նուազագոյն պահանջները: Շատ զգալի է հացի պակասը:

«Դժուար է գիւղացիներուն վիճակը. գարնանացանի համար չկայ սերմնացու, վառելանիւթ, դաշտերու եւ ագարակներու աշխատողներու կեանքը ապահովուած չէ: Սակայն Արցախցիները վարժուած են այս վիճակին. ես վստահ եմ, մենք կ'ունենանք թէ՛ հաց, թէ՛ գինի եւ թէ՛, անշուշտ, հարսանիքներ: Աշխատանքի սէրը չես կրնար շրջափակել»:

***

«ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ» ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստան հասած է ֆրանսահայ «Ազատագրութիւն» կազմակերպութեան օգնութիւնը՝ 55 հազար ֆրանք արժողութեամբ ատամնաբուժական դեղեր, հագուստեղէն եւ սննդեղէն: Նոյն կազմակերպութեան ջանքերով, ատենին սննդեղէն ղրկուած է Արցախի մանկական հիւանդանոցին, մանկապարտէզներու, երկրապահ ջոկատներու: Օգնութիւնը Հայաստան հասած է պատուիրակութեան հետ, գլխաւորութեամբ ֆրանսահայ լրագրող Ժան Քէհէեանի:

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ անդամանդամուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Արարողութենէն ետք հոգեճաշ կը տրուի եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Բլիշի-լա-Կառէնի Գարտինէ Աղապապեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տիւյմէճեանէ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պօղոսեանէ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերնար Անդրէասեանէ 500 Ֆր., Արնուվիլի Աստղիկ մասնաճիւղէն 500 Ֆր. եւ Տիկին Լիւսիա Արթինեանէ 500 Ֆր. իր ամուսնոյն՝ Յովհաննէս Արթինեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

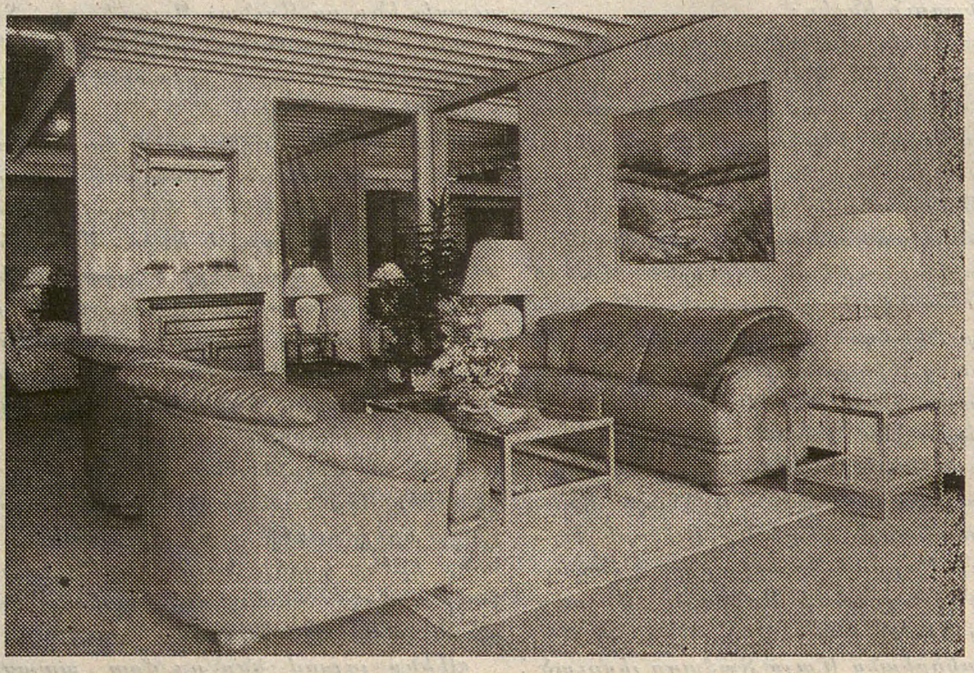

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

FONDATION LEA et NAPOLEON BULLUKIAN

COMMUNIQUÉ

Suivant le testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE

ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer;
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine;
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à

LA MALMAISON
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une nouvelle attribution des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1991.

Les attributions seront proclamées ultérieurement.

pour le Conseil d'Administration de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Le Président
Professeur Pierre MARION

CENTRE CULTUREL SAHAK - MESROP

ARMENIE

photographies de
ARMINEH JOHANNES

exposition
du 6 au 16 Avril
de 9 h à 12 h et de 14 h à 18 h

entrée libre

Cathédrale apostolique Arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
Parking Métro: Rond Point du Prado
tél. : 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

pour son Centre de Vacances pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs diplômés (BAFA)
— des assistant(e)s sanitaires (infirmier(e)s ou étudiant(e)s de 2ème année de médecine)
— économes
— coursiers

•

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

pour ses camps rayonnants et itinérants pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs ayant un diplôme de secouriste.

•

Les inscriptions pour le Centre de Vacances de BELLEFONTAINE de la Croix Bleue des Arméniens de France seront ouvertes à partir
du 23 Avril 1991 jusqu'au 15 mai
S'adresser à la Section de la C.B.A.F. la plus proche de votre domicile ou au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : 17, rue Bleue - 75009 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. présente

EXPOSITION D'ILLUSTRATIONS DE CONTES ARMENIENS

création d'ARTISTES d'ARMENIE

du 05 au 13 Avril

Cette exposition a été réalisée par L'Association Culturelle Arménienne de Marne-la-Vallée

Entrée libre

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գարուն Մանկա - Պատանեկան երգչախումբի հիմնադրութեան 7-րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած է ճաշ, Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 13-ին, Մայր

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 7
DIMANCHE
7 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 159

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆ ր ա ն ս ա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.511 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.511

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ 3

Եղբօրս

ԾՆՈՒՆԴ 1

Զփնտռեցիր բայց գտար —
հիմա գիտես անգութ անգայթ մերկացումով
մութի իջնող պաստառին վրա՞յ ընդողնած էր՝
թէ պէտք եղաւ ծռիլ գետնէն վերցնել
նոյէն տարուած հին թերթի մը լուրին պէս :
Սակայն պատռէ՛
յառ՛ ձեռքդ ինծի՛ դարձիր —
կ'արժէ՞ր, ըսէ, կէս գիշերի փշաթելի պարիսպէն
վար նետուիլ
կտրել կռիը՝ բայց չկենալ քաշկռտուիլ փախիլ փախի՛լ
թաղուտքներու քարայրներու սոսկումին մէջ պահուըտիլ
Լէնկ Թիմուրի լրտեսներէն Աթիլլայի մարդորսներէն սառ պակնած
Սուլթաններու դահիճներէն ու Ներոնի կրկէսներէն պախավէծ՝
վազել սուրալ սողալ սողսկիլ լռղալ անդուլ նետուիլ դէպի
ո՞ւր ո՞ւր է
մէկ ու միակ յոյսի հեռու պարոյկ կախուեր ուռեակին
ժամանակի անդրդուելի կայծ մը գտնել ցատքել բռնել
եւ ըլլա՛լ :

Անջրպետի էն անմատոյց զնտաններէն եամբայ ինկած
ու հեւն ի հեւ նկուղներէն հազարաւոր միլիոնաւոր դարերու
սերմի սրտի զարկը զարկը զարկը
խուլ սարսափով պատը թակեց
ձուի խեւլառ աղաղակը՝ խաւարին մէջ արձագանգեց···
մեզի ըսին լոյս մը յանկարծ պիտի վառի ու մարի
ծունկի իջէք պաղատագին պաշտօնեայէն թրանզիթ վիզա խնդրեցէք
— էֆէնտի Պէյ աղա փաշա մէկ անգամ մը ձգէ անցնիմ սահմանը
կայարաններ օֆիսները շուկաները պանդոկները չգոցուած
— Պիտի հասնի՞նք··· ո՞րն է դուռը···ա՞ս է···ա՞յդ է···
շատ ըսէք··· ատեն չկայ
կամ հիմա է ակնթարթը սպրդելու նողոպրելու ներս մտնելու
եւ կամ երբեք ալ յոյս չկայ յաւիտեան
հեռաձայնը կը կտրեն յետոյ թիւը կը փոխեն
դրան զանգը կը հանեն յետոյ տախտակ կը զամեն
հացէդ ոչ ոք կը գիտնայ :

Սակայն հասան ժամադրութեան :
Ու ձեռք ձեռքի օտարի պէս մութերուն մէջ կայնեցան
պլլուեցան իրարու
լացը լուաց աչքերնին
զանգը զարկաւ դուռ վազեցին՝
բայց չճանչցան եկողը : ˙
Կամաց կամաց տարտամ ձեւեր նշմարեցին մութին մէջ
ատեն մը ետք առանձնութեան շշուկին ալ վարժուեցան
իրիկուն մը իրար դիմաց լուռ նստած՝ խօսակցութեան նիւթը հատաւ :
Դուռ պատուհան գոցեցին
մէյ մէկ սանտուխ բերանընին՝
փողոց իջան :

ԾՆՈՒՆԴ 2

Ոտքը հազիւ մայթին դրած՝
խառնուեցան ձեռք ձեռքի խուժաններու հեղեղին
ու տարուեցան օձագալար գռիհներէ
ամէն կողմէ ստահակներ աւազակներ ու մակըրներ գօշեցին
կոխկռտեցին կողոպտեցին դանկտեցին ու փախան
ու խումբը արմատ նետեց :

Յետոյ կայնիլ բազմութեան մէջ
բռնած կառչած ամէն կողմէ պլորուած
կուրծքին սեղմած՝ որ խումբը կարելի է մեղմանայ
սա աչքերս շրթունքներս մարմիններս որո՞ւնն են ես ի՞նչ ըսեմ
հոս բերեր են թափեր գիրկս ու գացեր
հիմա սակայն անտես ձեռքեր ետ կը ծալեն երազները ու գորգերը
կոյր հիւլէներ ուռած փորեր ցցած կայներ՝ կը բամբասեն
աշխարհն անոնց գաղտնի անվերջ խօսակցութեան դիակներով կը շինուի ու կը քակուի
իմաստներու թաքուն ցանցեր զիրենք իրար կապելու են
միայն ես եմ որ դուրսն եմ :

Լոյսը միշտ ուշ կը հասնի
երբ կը զգաս թէ ալ կը կուրնաս ու պէտք չկայ փնտռել ճամբայ
որուն հետքերն իսկ աւրած են կօշիկները խուժաններու ձեռքերը
քեզ առեր են կը տանին երգչախումբի փորձի սրահ
սեւ ահարկու նեղքը պատին ուրկէ քամին կը գոռայ
մինչ դուն նստեր մարմնիդ մէջի հիւրանոցի կակուղ գորգին
կը զարմանաս տակաւին ինչու շարք շարք ակիւսները կը փլին
քնատ մուկեր սոված դաժան մարախներ որը անդուլ կը կրծեն
արդէն իրկուն եղեր է
փողոցները նորէն տեղ մը չտարին մարդիկ ետ տուն կը դառնան
մոխիրի համ բերաննուն աչքերը խուփ ափը պատին քսելով
ուրկէ՞ եկան շարուեցան քովէս մինչեւ անհունը
ես դեռ հազիւ փողոց իջած թերթ գնելու՝
հրշէջ կառքեր արդէն ամէն կողմէն դէպի վրաս կը սուրան
ոստիկաններ ճամբան գոցեր՝ զիս ետ սենեակ կ'աքսորեն :

Ահա այսպէս
նորէն կրցանք կեանքն ու մահը սահմանագլխէն փախստական անցընել
առանց շատ լաւ գիտնալու որը որն է ուր կը սկսին ուր կը հատնին
եր մը եւս
գիտակցութեան կախարդական ոստայնին մէջ բռնուած
վազվզեցինք տապլտեցանք օրօրուեցանք ու քուն մտանք :
Բայց ալ ուշ էր բողոքելու ետ դառնալու նախնախուտքին
երթեւեկի խճողումէն մայթին կայնիլ իսկ չըլլար
շուրջդ մարդիկ բառի ծծակ բերաննին՝ ինչպէ՞ս խօսին
ինչպէ՞ս քեզի հասկցնեն թէ իրենք ալ կանաչ լոյսին կը սպասեն
թէ իրենց ալ հիւրերը նուէրները կէս գիշերին ետ կ'առնեն
տոկի-պէկեր կը լեցնեն գինարբուքի սեղանէն ու կը փախին
սատծու առտուն յիշողութեան մառաններէն նոր կարասի գտնելու է
բլասթիքէ գոյն գոյն աղուոր պզտիկ տուներ ծառեր մարդեր
մէկիկ մէկիկ զգուշութեամբ շարելու է մինչեւ գիծը հորիզոնին
ամէն մէկուն անուշ խօսք մը ըսելով որ հասկնան թէ ինչու
ժամանակը աղքատ թաղի նեղլիկ մթին բեմ մըն է
ամբողջ կեանքը ծայրէ ծայր՝ մէկ օրէ մը աւելի պիտի չապրիս
որ նոյն օրն է ամէն առտու բեմահարթակ ետ կու գայ՝
միայն ծպտումը փոխուած է
որ չըլլայ թէ փորձուիս լուրջ լուրջ հաշուել երերդ
իրար վրայ գումարել պողպատ թելով խուրձ կապել
ուսդ նետել աս իմս է ես եմ տէրը ճամբայ բացէք···
մինչ ամբոխը քեզ ձեռքէ ձեռք կը խլէ կուրծքին սեղմած կը փախի
անկիւն դարձած՝ քեզ կը նետէ փողոցներէն հովը կ'առնէ կը տանի
տանիքներուն կը ցանէ անձրեւին հետ կը կաթկթիս նորթաններէն կը տարուիս

ո՞ւր ես խեղճ մարդ Կարմիր Ծովը քեզ կլլեր է
բայց դուն անգէտ՝ դեռ յատակէն յամառօրէն կը քալես
մինչդեռ անդին քաղաքն արդէն յուղարկաւոր թափօր կազմեր՝ քեզ կը սպասէ

ու չի գիտեր···

ԾՆՈՒՆԴ 3

բայց մենք գիտենք
հի՛մա գիտենք··· այնպէս չէ՞
ազբարիկ
որ չենք ծնիր ու չենք մեռնիր
այլ լոյսին հետ ամէն առտու կը բաշխուինք
իբրեւ մասունք
առուներէն մինչեւ նազիկ կռատուկ
շուկաներէն մինչեւ մտքի թիռերը
ամէն ինչին ու բոլորին
ու կեանք կ'առնենք
ու կ'ապրինք··· :

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՄԱՐԴ ՄԸ

Այդ ձայնը կայ, կենդանի ու կենսաւէր, ջերմ ու յանկարծ ողողացող անկաբելի ցրտութենէ, մերթ կտրատ, հատուդանակի մը պէս կտրող-անցնող տեւողութիւնը, մերթ ալ կանոնաւոր, ընդարձակ ամանակներու վրայ երկարող, եւ սանց համաչափ, կշռութաւոր ընթացքին մէջ տանող տիեզերական ողբերգութեան մը բոլոր փոքր ու մեծ եղելութիւնները: Օսաննայէն մինչեւ Մաշտոց ու Եղիշէ: Յանկարծակի բռնկումներ եւ կամ անսպասելի փայլատակումներ իմաստի, գոյնի, չեշտի, տեսակ մը խճողումի մը, խուճապումի մը մէջ: Ներքին տենդէ մը առնուած, կամ խուսափող ալեբախ ու զինք անդադար վերաւորող ճգնաժամէ, ձայնը կարծէք հասած աւարտի մը սահմանին, այդ սահմանէն իսկ կը խօսի, կը խօսի այդ սահմանը որ մեր մէջ է, որ կը բնակի զայն լսողներուն մէջ, բայց անտեսանելի, անշօշափելի կերպով՝ ինչպէս աստուած, որ անշուշտ գոյութիւն չունի:

Վահէ Օշական ամէնէն առաջ ձայն մըն է, որ կը խօսի այդ ձայնը: Սկիզբ մը ունի անշուշտ անիկա, գիրքերուն մէջ, ինչպէս առօրեայի գեղեցիկ ու գռեհիկ մանրամասնութիւններուն առջեւ, բայց կարծէք թէ կար ան չատոնց, տիրական ինչպէս տիրապետումը ճշմարտութեան:

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Սկիզբը՝ անդուլթ ու մերկ գիտակցութիւն մը, որ կ'ապաստանի միայն անյուսօրէն տարականոն իր իմացականութեան:

Սկիզբը՝ կայ անանուն եւ տարակայ Աստուած մը, որ հաւանաբար սարքած է տիեզերական դաւ մը, Թակարդ մը, ուր

●▶

●►

նետած է մարդուն գոյութիւնը: Եւ Թակարդը կը դառնայ, կը ծաւալի, կը նեղնայ, կ'արտադրէ դիտութիւն, կրօնք, գրականութիւն, մշակոյթ՝ մեր ապրելու միջոցները, մեր «վերապրելու» միջոցները, որովհետեւ կ'ուզենք անպայման Թակարդը չտեսնել ու քողածածկել զայն երգով, պատրանքով, բանաստեղծութեամբ: Հայեր, ուրիշներու պէս, երբեմն անոնցմէ աւելի, երբեմն ալ պակաս, յօրիներ են իրենց միթոսները, իրենց վերապրումը ապահովող անվաւեր կառուցուածքները, եւ սմքեր՝ մնացեր անոնց չուքին ու փառքին: Մարդկային ողբերգութիւնն է ասիկա, կատակերգութիւնը մարդկային: Ձայնը կը պատմէ այս միթոսը եւ կը պատմէ նաեւ ծածկումի մեր փորձերը, կը յայտնէ մեր պարտելները, կը խայտառակէ ճշմարտութեան հետ մեր խաղերը, մեր մոռացումները: Եւ կը պատմէ դեռ անոնց ձախողութիւնը:

Ձախողութիւնը՝ քանի որ ինք՝ ձայնը կայ: Եւ ան ահազանգ կը հնչեցնէ բոլորիս համար, քանի որ ինք գիտէ, քանի որ ինք թերեւս միակ արթունն է: Այսպէս կ'ըլլայ առհասարակ, ձայնը որ կը լսենք միշտ առանձնաշնորհեալ է, կը հերքէ ուրիշ որեւէ ձայն: Ձայնը կը ճանչնայ ճշմարտութիւնը, ո՞վ գիտէ ի՞նչ գաղտնի ճամբաներէ յաջողած է թափանցել կոչկոռ կապած մեր մշակումներուն տակէն, Թակարդի առեղծուածին եւ մարդկային ապրելու տենդին ու կամքին: Եւ անգամ մը հոն հասած, կը մնայ ձայնին միայն յանձնառու դառնալ այս սկզբնական յայտնութեան, մնալ սոր ահարկու եւ անմարդկային ու բրտագոյն սահմանին վրայ, երբեք չհեռանալ անկէ, երբեք չըյամենալ լճակներու ափին, ծաղիկներու բուրումներուն մէջ, բանաստեղծութեան վերին կամ վարին ոլորտներուն, չկառչիլ սուրբին ու Թուրքին, չկենալ հոս ու հոն: Ո՛չ աստուած, ո՛չ մարդ: Աստուած մը, մարդ մը ձեր գիտցածէն տարբեր, որ ձեր գիտցածն ալ է ի հարկէ:

Ձայնը կ'ուզէ որ զինք լսենք, որ մինակ չմնայ ու բաժնենք բան մը իրարու հետ, պահ մը, օր մը, րոպէ մը գոնէ, ճշմարտութիւնը կրէ մեզ ու զինք: Ահա տեղը ուր սէրը, մտերմութիւնը, բարեկամութիւնը հնարաւոր են, տեսակ մը յայտնութենական թափանցկութեան մը մէջ: Ձայնը կու գայ տեղէ մը ուրուն չենք կրնար հասնիլ, եւ կը թուի մարգարէաչունչ, վախճանաբանական: Թերեւս է՛ ալ այդպէս:

Ձայնը մինակ է: Սուտի ամէն դիմակազերծում, ամբաստանութիւն կ'առանձնացնէ ճշմարտողը եւ իր դէմ կը հանէ ստողներու ամբոխը: Ասոր համար է որ Վահէ Օշականի ձայնը կը փորձէ ջնջել անապատը որ կը բացուի իր չուրջ, կու գայ կը բախի մեզի, որ չենք ուզեր կէս ձգել մեր տեւական մրափը, կը բարկանայ, կը բռնանայ մեր ականջին, ոչ թէ որպէսզի զի՛նք լսենք միայն, այլ լսենք այն որուն ինք միայն պատգամաբերն է:

Մինչ ձայնասփիւռը կը պոռայ.

«— Բայց ասիկա գայթակղութիւն մըն է, եղբայր, ի՞նչ իրաւունք ունի մեզ խանգարելու, ո՞ւրկէ այս բռնութիւնը, Զօհրապին ու Պարոյրին դէմ:

— Բայց ո՞վ կ'արտօնէ իրեն պղծելու մեր սրբութիւնները, մեր եկեղեցին, մեր լեզուն: Իր այս բոլոր մեղանչումներուն համար, պէտք է զինք բանադրել:

— Բայց Պ. Վահէ Օշական բանաստեղծ չէ, թող արձակ գրէ, հանդիստ թողու իր չհասկցածը:

— Բայց Պ. Վահէ Օշական պարզապէս կը չարաչահէ հօր անունը:

— Բայց յանուն ի՞նչ բանի Պ. Օշական իր ճշմարտութիւնները կը նետէ հոսհոն:

— Ոչ, Պ. Օշական տարուած է ինքզինք ցոյց տալու եւ տարբեր դառնալու մարմաջէն»:

Ձայնասփիւռը կը գոցեմ, հարկ է վերջ տալ վլվլուկին ու բամբասանքին:

Ձայնը կը խօսի աւելի ու աւելի ուժգնօրէն եւ ինքն իր մէջ կը տանի իր անհրաժեշտութիւնը, իր օրէնքը:

Ոչինչ պիտի կարենանք ընել, եթէ ոչ ձգել որ ան խօսի: Լաւագոյն ձեւը մենք մեզ պատուելու թողուլ է որ ան խօսի մեր ականջին մեր եւ իր լեզուով, այլացընելով մեր լեզուն, խաթարելով զայն:

Ո՞վ չէ յոգներ կուսութենէն, թող տունը մնայ:
Ո՞վ չի վտանգեր ինքզինք, կը մեռնի անբան:
. . . .

Զուգեցի կրկնել այդ ձայնը· անկրկնելի է, թէեւ ունի արդէն իր հետեւակները: Կը մնայ միայն զայն մեծարել, այսինքն՝ ընդունիլ, ինչպէս հինները կը հիւրընկալէին անծանօթ անցորդը: Աւանդութիւնը կ'ուզէ, որ մեծարենք առհասարակ միայն անոնք որ այլեւս ձայն չունին՝ մեռեալները, եւ կամ խոպոտները՝ անոնք որոնք լմցած են չատոնց եւ աւելի ու աւելի կ'ուզեն համապատասխանել այն պատկերին որ կու գայ իրենց՝ հանրութենէն: Վահէ Օշականի ձայնը ո՛չ լմցած է, ոչ ալ ընդունուած: Ահա թէ ինչու հարկ է խախտել կարգ կանոնը, մեծարել զայն այսօր իսկ, որպէսզի երկը արձակուի ու մտնէ իր հունին մէջ· ասիկա կարեւոր հարկ մըն է, ըստիպողականութիւն մը, ո՛չ այնքան բաժնելու իր հետ կամ իրմէ առնելու ճշմարտութիւն մը որ իրն է միայն, անվերադարձօրէն իրը, դովաբանելու զայն ուրուն պէտքը չունի, որքան արձագանգելու անոր, խնդալու համար մեր անհեթեթութիւններուն վրայ, վայելելու զանոնք, յետոյ գուցէ վառելու համար այս թանձրացած դիչերին մէջ մտածման լամբը:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի տեսակցութիւնները

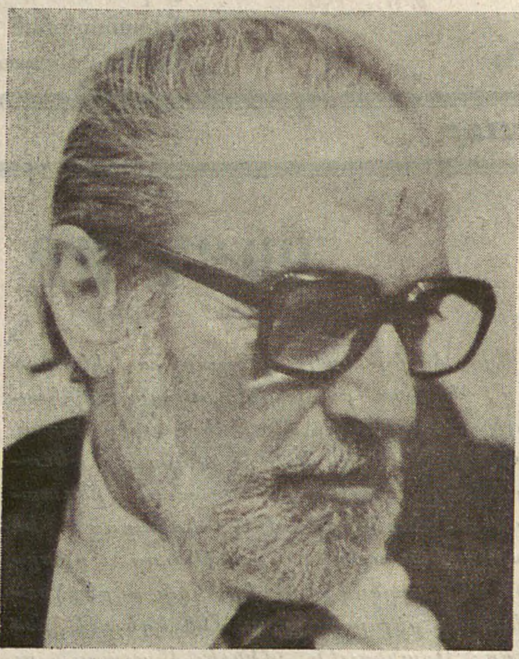

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

Իր անունին ու գործին շուրջ հիւսուած մշակոյթի ամսուան առթիւ անոր ներկայութիւնը Փարիզի մէջ, այդ գործին նորագոյն էջերէն մէկուն դէմ բարձրացած խժաձայնութիւնը ու առնցմով աւելցած հետաքրքրութիւնը մղեցին «Միտք եւ Արուեստ»ի այս թիւը նուիրել Վահէ Օշականի: Այս որոշումին մէջ լռելեայն կար հաւանաբար զինքը քիչ մըն ալ իր երիտասարդութեան ոստանին՝ Փարիզի պատկանող ցոյց տալու փափաքը: Եթէ երկչոտ, ներամփոփ պատանին իր ապրումներն ու արձակի առաջին էջերը կու գային Երուսաղէմի բնտանեկան միջավայրէն, «Օսաննա»ն, «Պրն. Վրէժ»ը, «Նուարդն ու Արա»ն Պէյրութէն, «Օծում»ին «Տէր Աւետիս»ը Ամերիկայէն, իր քաղաքը քիչ մըն ալ Փարիզն էր· ինքնամփոփ պատանին հո՛ս դարձած էր գոյութենապաշտ երիտասարդ ու այդ գիծը կը քալէր անոր հետ հորիզոնէ հորիզոն:

Ինչպէս ինք կը սահմանէ ինքզինք, ամբողջութեան մը ձգտող կեանքի մը թիավարն է Վ. Օշական: Ամբողջութիւն նաեւ որպէս գրականութեան մարդ: Խոշոր մէկ պատառը այդ ամբողջութեան՝ նախ բանաստեղծութիւնը· ո՛չ միայն ժամանակի առումով: Ան բանաստեղծն է որ կը փորձէ նաեւ ուրիշ սեռեր· ուրիշ պարտէզի մը մէջ եւս ման գալու պէս: Այդ «ուրիշ պարտէզ»ը կ'ըլլայ թատրոնը, վէպը, պատմուածքը, քրոնիկները...:

Այսպէս է ասիկա, նոյնիսկ երբ ամբողջ Սփիւռքի բանաստեղծութիւնը հասակի կարգով, խնամքով տեղաւորելէ ետք գոյնզգոյն տուփերու մէջ, ի՛ր տեղը հարցնողի մը կը պատասխանէ. «Ի՞նչպէս, ինչպէ՛ս մարդ կրնայ ըսել թէ ինք բանաստեղծ է ու տեղ սահմանել իրեն»:

Բանաստեղծութեան —«Պատուհան» (1963), «Քաղաքը» (1963), «Քառուղի» (1971), «Ահազանգ» (1980), «Խուճապ» (1983)— ու արձակի հատորներէն —«Փախստականը» (1987), «Թակարդին շուրջ» (1988)— մինչեւ գրական քրոնիկները, անոր գործին ընթերցողը, ի՛նչ ոլորտի կամ ճաշակի ալ պատկանի ան, չի կրնար մաս չկազմել հասարակաց յայտարարի մը· ան չի կրնար անտարբեր մնալ: Կրնայ հաւնիլ կարդացածը, չհաւնիլ, խանդավառուիլ անով, զարմանալ, զայրանալ, քրթմնջել ու տակաւին հազար բան, բայց երբեք անտարբեր մնալ:

Այդպէս է նաեւ իր խօսքը· այդպէս՝ նաեւ իր անձը: Անակնկալ անցումներ, զարմացնող հակասութիւններ, խուճապ ու խանդավառութիւն, տագնապ ու լաւատեսութիւն ձեռք ձեռքի, միասնաբար կը վարեն զայն· ու այս գրոյցը կը միտի փորձել քրքրել այդ «զարմացնող»ին, «հակասական»ին ծալքերը· այն էջերը որոնք մտաւորականի իր հարստութեան մաս կը կազմեն անկասկած ու նաեւ բախտն են մեր գրականութեան:

Հ.— Ինչո՞ւ արձակի այս հատորները, բանաստեղծութենէն ետք:

Պ.— Առաջին սէրս, առաջին սիրուհիս արձակն էր. տունէն կը փախչէի, լեռները կ'երթայի Երուսաղէմ, գաղտնի բաներ մը կը գրէի. հայրս արգիլած էր. «մէկ գրող մէկ ընտանիքի մէջ, կը բաւէ ու կ'աւելնայ» ըսած էր: Ուրեմն կը գրէի, տուն կը բերէի, տեղ մը կը պահէի. ատիկա տարիներով...: Գրելը յանցանքի ախտ մըն էր. հօրս հեղինակութեան դէմ ելլելու պէս բան մը: Պաշտամունք էր հայրս ինծի համար. աստուծոյ տեղ: Ամէն անգամ երբ գրածներուս մէջ ատուած կը յիշեմ, կամ երբ հայրս կը յիշեմ, կարելի է ատոնք միշտ փոխանակել:

Պատանութեանս, մինակ ապրող, կեանքին չխառնուող թիփ էի. դասընկերներս խաղի կ'ելլէին, կը կռուէին, ես անկլին մը քաշուած կը մնայի. քաֆքայական բան մըն էի:

Առանձնութեան այդ առաջին ապրումներս արձակով եղան. յետոյ տեսայ որ արձակը դանդաղ է, արագ չի շարժիր, ներքին չունչը դանդաղ է, բանաստեղծութեան անցայ ու հոն աւելի արագ, աւելի ուժով, աւելի խիտ թափ առի. բայց միշտ արձակներ կը գրէի: Հօրս գործն ալ վրաս շատ ազդած է. իր վէպերը մեծ յափշտակութեամբ կարդացած եմ: Հօրս նմանիլ կեանքիս իտէալներէն մէկը եղած էր:

Երբ հոս եկայ վերջը, արձակը հոս սկսայ գրել, տեսակ մը ամբողջութիւն ստեղծելու համար: Գրադէտը իր գործէն դուրս չապրիր. ես չեմ խօսիր իմ մասիս: Որքան ատեն որ արձակներս ցրուած էին, կեանքս կէս բան մը ունէր. գործէս բացակայութիւն մը կար: Ես հոն պիտի ապրիմ, արձակով ալ, բանաստեղծութեամբ ալ: Ուրեմն, անցումը դէպի արձակ, իմ ներքին անձս ամբողջացնելու կը ծառայէ:

Հ.— Ամբողջութեան մը հասնելու այս ձգտումը հասկնալի է: Որոշ նիւթեր որոշ տարողութեամբ մը տալու համար եւս պէտք չէ՞ր արդեօք արձակին անցնիլ:

Պ.— Այո, երկուքը տարբեր տարածութիւններ կը գոցեն: Բանաստեղծութեան մէջ երեւակայութիւնը իր առաւելագոյն թափը կրնայ առնել. հոն կը հանդիպիս մեծագոյն մարտահրաւէրներուն: Աստուած, անհունութիւն, վերացական բոլոր մեծ հարցերը բանաստեղծութեան կալուածին մէջ կ'իյնան, մինչդեռ մարդկային կեանքի՝ հետ կապուած հարցերը արձակին կալուածն են:

Հ.— Ուրեմն, կարելի չէ ըսել թէ տարբեր սեռ մըն ալ փորձած ըլլալու, անով եւս ներկայ գտնուելու մղումն է միայն:

Պ.— Չէ: Բանաստեղծութիւնը բառերուն ընդմէջ կը գրուի. բառերը հոն սահմաններն են բովանդակութեան մը որ այլեւս լռութիւն մըն է, բայց բոլոր պատկերները հոն կը խռնուին եւ ըստ իս բանաստեղծութեան հիմնական բնոյթը այնպէս մը բառերը դասաւորել է որ յանկարծական մտերմութիւններ ստեղծուին, պատկերներ ու բառեր որոնք իրար չեն ճանչցած տակաւին ու յանկարծ կայարանի մը մէջ կը հանդիպին իրարու, նստարանի մը վրայ նստած են քով քովի... այդ յանկարծական տեսարանէն բաներ կը ծագին որ կը տանին դէպի անտարազելի միջոցներ ու մտածումներ որոնք արձակով երբեք չես կրնար տալ:

Հ.— Իսկ այս ընթացքին, ի՞նչ վիճակի մէջ է բանաստեղծութիւնը. այսինքն, բանաստեղծութիւնը մէկդի դրուած է եւ արձա՞կն է որ Վ. Օշականը կը զբաղեցնէ այսօր:

Պ.— Չէ՛, չէ՛. երբե՛ք, երբեք: Բանաստեղծութիւնը միշտ կայ. երէկ կ'աշխատէի. նոր գործերու ծրագրով եկած եմ: Երկու անտիպ հատոր ունիմ բանաստեղծութեան:

Հ.— Իսկ ինչո՞ւ ուղղակի բեմի համար թատրոն չէք գրեր: Ձեր թատերական գործերը միայն լսելիքի մարզին առընչուած են, ռատիօսֆէչներ են:

Պ.— Միշտ կը փորձեմ թատրոն ընել: Թատրոնը այն ժանռն է որ ամէնէն շատ գիս կը մօտեցնէ կեանքին. ի վերջոյ միսը բառեր են եւ նորէն դուն ես: Երբոր թատրոնին մէջ մարդիկ կը ստեղծես, մօտ կ'ըլլաս կեանքին:

Ամբողջ կեանքիս մեծագոյն տառապանքը ու հարցը եղած է՝ ի՛նչպէս ընել որ ապրիմ. ինչպէս ընել որ մօտենամ կեանքին: Կեանքը անհասանելի, անմերձենալի, անիծեալ չեմ ըսեր, բայց կարողութենէս դուրս բան մըն է:

Հ.— Նոյնիսկ ձեր բանաստեղծութեան մէջ դժուար է թատրոնը չյիշել: «Օսաննա»յին, «Փին»ին, ամէնուն մէջ թատրոնը, թատերականը կայ:

Պ.— Կեանքի կարօտս է. կեանքի չոչափելիութեան ամենամօտ կենալու տեղը: Կա՞յ ուրիշ բան մը որ արուեստի ճամբով մօտեցնէ ապրելու խորհուրդին, անբացատրելի այդ իրարանցումին որ կեանքը ըլլալու է. չեմ գիտեր: Իմ կեանքս ուրիշները կ'ապրին. կը գողնան, կ'երթան, ես մէջտեղ կը մնամ: Կենդանիներ, տերեւներ, հովը, կ'առնեն կ'երթան: Այնպէս կը զգամ եւ ես այստեղ կեցեր կը սպասեմ որ ապրիմ. օր մըն ալ գլուխս պիտի առնեմ երթամ, առանց ապրած ըլլալու:

Հ.— Վերադառնալով արձակին, ձեր արձակին ու անոր ամէնէն հզօր ու միեւնոյն ատեն ազմկայարոյց մէկ էջին՝ «Օծում»ին, կ'ըսէիք թէ ձախողեցաւ. ինչո՞ւ:

Պ.— Որովհետեւ ատոր նպատակն էր գտնել հանրութիւն մը որ հանդիստ գըլխով նստէր կարդար ու առնէր անոր պատգամը:

Եթէ նկատի առնէք, միակը որ կը շարժի, պարսկահայ կինն է հոն. եւ այդ քահանան՝ գիւղէն, Այնճարէն կու գայ: Ասոնք ամբողջ ընտրուած թիփեր են: Ընդհանուր գիծ մը կայ պատմութեան մէջ որ կ'երթայ հայ ժողովուրդի տագնապներուն ամէնէն խոր մակարդակին: Ասով ցոյց պիտի տայի ի՛նչն է ճշմարտութիւնը Հայութեան:

Ես եկեղեցիի արժէքին կը հաւատամ, ան որ եկեղեցիին ուժը կը նուազեցնէ, կը վնասէ հայ ժողովուրդին դիմադրական կարողութիւններուն: Ես եկեղեցի կ'եր-

թամ, Հայաստան երթալու, Հայրենիք երթալու պէս: Մշակոյթի ամէն ձեւերը կան հոն:

Հ.— Իսկ անոր միքի հանգամա՞նքը:

Պ.— Միթերը պայթեցնել կ'ուզեմ, որպէսզի ճշմարտութեան հասնիմ: Այսպէս, գրականութիւնը արժէք ունի ինծի իննն, գրականութիւնը արժէք ունի ինծի համար այն չափով որ գիս կամ ընթերցողը կը մօտեցնէ ճշմարտութեան: Զեմ ըր կը սահմանել ճշմարտութիւնը: Արուեստի մէջ նախ ինքնայայտարարութիւնը կայ. ատիկա առաջին աստիճանն է: Սակայն բուն արուեստը կը սկսի անկէ վերջ, երբոր կը զգաս ռատիօակտիւ ուժերը ճշմարտութեան: Խելքդ կը սկսի չփոթիլ, կը զգաս որ կը մօտենաս, եւ որքան տակնուվրայ ըլլաս, այնքան լաւ է: Այդ միթերը սակայն, որ մարդիկ հնարեր են, առոնք օգնի խաւեր են որ պաշտպանեն քեզ ճշմարտութենէն:

Որովհետեւ ճշմարտութիւնը կ'այրէ. առանկ բան մը ըլլալու է: Միթերու ահարեկումը առոր կը ձգտի: Եւ նաեւ ես ինքզինքս կը դաւանիմ յանձնառու գրող, մտաւորական. մէկը որ բարոյական պարտաւորութիւններ ունի, որպէսզի Հայութիւնը տեւէ եւ իմ գործս կարգացողներ ըլլան առնուազն: Եթէ ես չպայքարիմ որ Հայութիւնը դիմանայ աշխարհի երեսին, Հայերէն լեզուն կորսուի 50-60 տարի վերջը, ես ո՞ւր կ'ըլլամ: Անմահութեան ախորժակը շատ սուր է մարդուն մէջ...:

Հ.— Քիչ մը եսասիրութիւն ալ չկա՞յ առոր մէջ:

Պ.— Այո, բայց միայն ատիկա չէ: Կ'ուզեմ նաեւ օգտակար ըլլալ ժողովուրդիս: Կայ նաեւ հարցումը՝ ինչպէ՞ս արժանի ըլլալ Յակոբ Օշականի զաւակը ըլլալու: Ասիկա մեծ անձկութիւն մը եղած է կեանքիս ընթացքին:

Իսկ միթերու պատմութիւնը կամ նախապաշարումներու դէմ եղած յարձակումը, հրապարակը մաքրել էր որպէսզի ճշմարտութեան կարելի ըլլայ մօտենալ որ գերագոյն նպատակն է արուեստին: Ժամանց չէ... մանաւանդ չեմ ուզեր որ կեանքիս փոխանակումը ըլլայ: «Եթէ կեանքը չես կրնար ապրիլ, գոնէ արուեստին մէջ ապրէ չապրածդ» կ'ըսեն շատեր: Ատիկա ինծի համար վտանգ մըն է. կը զգամ յաճախ որ քայլերս հոն կ'երթան եւ ես կը քաշուիմ որ չըլլայ թէ գրականութիւնը լեցնէ այն պարապը որ կայ կեանքին մէջ: Գրականութիւնը այդ պարապին մասին է, բայց ոչ այդ պարապը լեցնելու մասին:

Հ.— Այդ պատմուածքէն սա հետեւութիւնն ալ կարելի էր հանել որ միթերը այդքան ալ դիւրին տեղի տուող չեն. յետոյ, այդքան խեղճուկ թուող քահանային այդ դիմադրութիւնը արդեօք նաեւ խորհրդանիշը չէ՞ որ միթերը պայթեցնելը եթէ ոչ անկարելի, գոնէ այսօրուան մեր գործը չէ տակաւին:

Պ.— Այդ տղաքը կ'ըսեն որ եթէ ձախողին ալ, յաջողած են. «Հոս պիտի կենանք, ոստիկանութիւնը թող գայ, մեզ տանի, որովհետեւ սխալ բան չենք ըրած» կ'ըսեն:

Միթը մեր գլխուն մէջ էր. «մենք եկեղեցին կը սիրենք, պատրաստ ենք զոհուելու», բայց բան չենք ըներ. այդ ամբողջ մանրամասնութիւնները տուի համոզիչ դարձնելու համար որ ասիկա կարելի չափով իրականութեան մօտ գրուած բան մըն է: «Տեսէք, ի՛նչ կ'ըլլայ ձեզի, ի՛նչ երկտասարդութիւն մը կայ որ աչքը կ'առնէ ինչ վտանգներ» աս ալ կ'ուզէի փոխանցել:

Հ.— Եթէ աւելի խելացի ըլլայիր, պիտի ըսէիր. այո, դուն փորձ մը ըրիր որ մեզի համար ընդվզեցուցիչ է եւայլն, սակայն ի վերջոյ չյաջողեցար ու այդ տկար քահանան խորտակեց ամէն բան:

Պ.— Այդ քահանան ես հիացումով գրեցի: Գալով սկզբնական հարցումին, բոլորովին ձախողանք չէր, որովհետեւ ատիկա մէջտեղ հանեց մեր մտաւորականութեան յանձնառութեան աստիճանը: Ամբողջ մտաւորականութենէն երկու — երեք հոգի առանկ երեւոյթի մը մէջ պատեհ առիթը գտան ճշմարտութիւններ ըսելու: Գրութեան բուն նպատակը ստեղծել էր աւելի դրական հակազդեցութիւն մը, անդրադարձում մը եւ առոր մասին վիճաբանութիւն մը:

Հ.— Թէեւ բուն ձախողանք պիտի ըլլար, եթէ ոչ մէկ հակազդեցութիւն ըլլար. դրական կամ ժխտական:

Պ.— Թերեւս. ժապաւէն մը պիտի պատրաստէին. համաձայնեցանք, սէնարիօն սկսաւ գրել մէկը, վերջը փնտռեցինք եկեղեցի մը եւ կարելի չեղաւ գտնել:

Հ.— Պիտի ձգէի՞ք որ «Օծում»ը ժապաւէնի վերածուի. հապա անցեալ օր կ'ըսէիք թէ «Պատարագ»ը պիտի չհրատարակէք, թիրախ չըլլալու համար բիրտ հակազդեցութիւններու...

Պ.— Չէք գիտեր ի՛նչ է «Պատարագ»ը: Հոն աստուած կը գղջայ մինչեւ մեզ խաբելուն, եւ աշխարհ կու գայ եւ կ'ուզէ պատժուիլ մարդոց կողմէ: Բայց եթէ այդ աստուածը վերցնէք, գիտէ՞ք ինչ կ'ըլլայ. ի՛նչ ահաւոր բան կ'ըլլայ մեր կեանքը: Տէր Աւետիսին տիեզերական աստուածը կը մնայ որ իր ահաւոր դաժանութեամբ, անաստուածային աստուած մըն է:

Հ.— Թերեւս մեր ճամբան աւելի լաւ կը գտնենք եթէ հայրը սպաննենք:

Պ.— Առոր համար գրուած է. մարդիկ կ'ուզեն պատգամ մը. պատգամ չկայ: Աստուած ինքզինքը կ'ամբաստանէ հոն, ամբողջ ոճիրներով որ կան աշխարհի վրայ, Նարեկացիական հեղեղով մը. ատիկա մեր ժողովուրդը չի տանիր, գիտեմ:

Հ.— Ատիկա սակայն Դուրեանէն սկսած բան չէ՞. երբ կ'ըսէր «Աստուծոյ ծաղրն է աշխարհն ալ արդէն», կաթիլ մըն էր թէեւ, բայց 120 տարի առաջ կար նոյն գիծը:

Դառնալով հայ մարդ Վահէ Օշականին, ո՞ւրկէ կը գտնէ ան այդքան ըմբոստ ու յատկապէս այդքան լաւատես ըլլալու էներժին:

Պ.— Զեմ գիտեր. ո՛վ գիտէ ինչ ակեր ունի ատիկա: Բայց խոր դժգոհանք մը կայ, բարկութիւն մը տեւական կ'ապրի մէջս. բարկութիւն աշխարհին դէմ, աստուծոյ անարդարութիւնը, անհասկացողութիւնը, լռութիւնը եւ տգիտութիւնը ուր կ'ապրինք, կ'ապրի նետուած, մոցուած մարդկութիւնը: Ատիկա բարկութեան էներժին է:

Հ.— Բարկութիւն, աստուծո՞յ մը հանդէպ:

Պ.— Այո, աստուծոյ մը հանդէպ որ տիեզերք մը ստեղծած է. հոս է ան եւ գործիքները, «mode d'emploi»ն չունինք որ ապրինք: Զէ՛, լաւատեսութիւնս շատ խորունկ վստահութիւն մըն է, ուրախութիւն մըն է ապրելու. ես ամէն առտու կ'արթննամ ու կը խորհիմ որ ողջ եմ: Միշտ այդպէս եղած է: Մանկութեանս ու պատանութեանս հիւանդկախ մարմնով մը քաշկռտուած եմ կեանքի մէջ, բայց այդ լաւատեսութիւնը, վստահութիւնը, խանդավառութիւնը՝ ողջ ու ապրող ըլլալու, շատ շատ կարեւոր կը գտնեմ: Եւ մեր ժողովուրդին մէջ կայ ատիկա: Ես տարիներով քննած եմ մեր մշակոյթի պատմութիւնը, եւ այն դժուարութիւնները որոնց դէմ յանդիման կը գտնուինք այսօր, միշտ մեր հետ եղած են: Դիւրին չէ եղած Հայ ըլլալը: Ես ինչո՞ւ յուսահատիմ, ըսեմ թէ ա՛հ գացինք, կ'երթանք կոր, հայրենիքը, լեզուն կը կորսուին... սխա՛լ կեցուածք է. այդ ամբողջին մէջ բան մը կայ. — ողջ ըլլալու խանդավառութիւնը: Ասիկա պզտիկ բան չէ. ատիկա միակ բանն է որ կայ:

Հ.— Դժգոհանքի, բարկութեան մասին կը խօսէիք. ի՞նչպէս անցաք այս լաւատեսութեան:

Պ.— Լաւատես եմ, այո: Արգիլուած բան մըն է կեանքը: Լաւատեսութիւնս կու գայ վստահելով որ պիտի գտնեմ ատիկա: Երբեք չյուսահատիլ որ ձեռքէս կը փախի, կ'երթայ: Այո, կը հալածեմ այդ կեանքը. իմ սիրուհիս է: Բուն կեանքի սէրն է որ կարելի է սիրել, որ սակայն միշտ հոն չէ:

Լաւատեսութիւնս կու գայ անկէ որ ապրիլը մեծ հաճոյք մըն է, գոհացում մը: Ես լաւատես մարդ եմ խառնուածքով եւ չեմ տեսներ ի՛նչ պատճառ կայ յուսահատելու: Այո, գործերը ծուռ կ'երթան աշխարհի վրայ, բայց ուրախութիւն մը ունիմ մէջս որ գրելու աքթին մէջ է նաեւ: Իմ բոլոր գրածներս մռայլ բաներ են, բայց վերջին վայրկեանին միշտ լոյս մը կը պայթի հոն. միշտ յոյս մը կը քալէ. երբեք չեմ ընդունիր պարտուիլս: Կը մերժեմ որ ծունկի բերուած եմ. եւ որքան ատեն որ մէջս կեանք կայ, ուժ կայ, ես աւելի զօրաւոր եմ քան բոլոր ժխտական հարուածները:

Հ.— Իսկ եթէ այս լաւատեսութիւնը անձնականէն տանինք դէպի ժողովուրդ՝ ալ աւելի դժուար պիտի ըլլայ հասկընալը: Այնքան շատ ժխտականներ կան յատկապէս այս օրերուն ու մենք մեծ մասով ներկայի տուեալները աւելի յոռետես ըլլալու տարրեր կը նկատենք. դուք այդպէս չէք:

Պ.— Որքան ես կը նայիմ մեր մշակոյթի, ժողովուրդի պատմութեան մռայլ օրերուն վրայ, այնքան կը զգամ որ ասիկա նոր չէ: Եւ մեր ժողովուրդին մէջ կան զօրաւոր ակեր: Մենք գաղտնի զէնքեր ունինք: Միթ մըն ալ այդ է որ կ'երթա՛նք կոր...: Հո՛ս ենք մենք, հոս մնալու դատապարտուած ենք դրեթէ: Հայը դժուարութիւններ ունի, ճիշդ է. թիւը կը նուազի, հողը ձեռքէն կ'երթայ, ճիշդ է: Սակայն ձեւով մը ես իմ վրաս կը չափեմ Հայութիւնը որ ծունկի պիտի չգայ: Եթէ իմ մէջս կեանք կայ, Հայութեան մէջ ալ կայ: Ասիկա փաստելու պէտք չըկայ. այս բաները կը զգաս, գիտես: Նորէն հօրս կը յղուիմ. վերջին ապաւէնս Հայրս է որ իր բոլոր տառապանքներով ծունկի չեկաւ: Գնաց, որովհետեւ մարմինը դաւաճանեց. մարդիկը չյաղթեցին:

Հայութեան ներքին ուժերուն մասին ես քիչ մը Թումանեանի պէս կը մտածեմ. Լուսաւորչի կանթեղը տեսնողը միայն ուժ կը գտնէ: Ես կը տեսնեմ զայն:

Հ.— Այս բոլորը նաեւ Սփիւռքի՞ մասին. ճիշդ է որ Հայու թիւ մը պիտի մնայ միշտ, սակայն այդ չէ հարցը:

Պ.— Լաւ, այս կացութեան մէջ ի՞նչ կրնանք ընել. դուք յօդուած կը գրէք, ես ալ կը գրեմ, կը խօսիմ եւ եթէ կանք մենք, ուրիշներ ալ կան: Այսինքն, մեծ ապահովութիւն մը չունինք, բայց յուսահատելու պատճառ ու իրաւունք ալ չունինք: Այս գէշ օրերուն, բնա՛ւ չունինք:

Հ.— «Յանձնառու գրող եմ» ըսիք. կ'անդրադառնամ որ Սփիւռքի մէջ այս յատկանիշով ներկայացող շատ անուն չունինք. գրեթէ չունինք: Ըսենք թէ մինչեւ երեք տարի առաջ նման հարց մը շատ շեշտուած չէր: Բայց այսօր, կարելի չէ անտարբեր մնալ: Արդեօք ձերը պարագան է այս միշտ անհաշտ, միշտ փնտռտուքի, կեանքը բռնելու հետքին մէջ գտնուող մտաւորականի՞ն:

Պ.— Կայ ատիկա, այո:

Հ.— Միւսները կարծէք իրենց թուղթերուն, գիրքերուն աշխարհէն դուրս չեն ելլեր. ասիկա անկախ անշուշտ իրենց գործին արժէքէն:

Պ. Իրենց կեցուածքը կը յարգեմ. բացատրեմ մտածումս. — ինծի համար յըստակ է, շատ պարզ երեւոյթ մըն է՝ որ մարդ լեզուին մէջ կը ծնի. լեզուն է որ աշխարհը կը բացատրէ իրեն: Արդ, այս լեզուին մէջ ծնած եմ եւ առոր թափով կը շարժիմ: Ուրեմն, այս իրողութիւնը գիս կը տանի դէպի այդ լեզուին պաշտպանութեան. գուրգուրանքէն աւելի պաշտպանութեան: Կեանքը իր տարազը կը գտնէ լեզուով: Ինծի համար ամէնէն յստակը, ամէնէն վճիտ վայրը լեզուն է: Եւ մասամբ հայ լեզուն, հայ մշակոյթը եւ ինքնութիւնը պաշտպանելու համար է որ պզտիկ տարիքէս կուսակցութեան մէջ մտած եմ, որովհետեւ այդ ձեւով կրնամ քաղաքական գործ տանիլ ի շահ մեր մշակոյթին, մեր աւանդութիւններուն, մեր հայկականութեան. տեսակ մը պատասխանատուութիւն կ'առնեմ վրաս, իմ միջավայրս՝ հոգեկան ու մարդկային միջավայրս պաշտպանելու եւ հաշտ ըլլալու անոր հետ. անկախ ատկէ, այդ ընկերային կեանքը մարդկային մօտիկութիւն կը ստեղծէ: Շրջանակ մը կը ստեղծէ որ անանձնական, հեռաւոր շրջանակ մը չէ. շատ մօտ կը զգամ ինքզինքս: Աստուած գիտէ որ Դաշնակցութեան մէջ ահաւոր թերութիւններ, անարդարութիւններ կան, ես մէջն եմ, գիտեմ: Բայց եթէ հիմա առոր համար դուրս ելլեմ, կամ չխառնուիմ անոր կեանքին, ի՞նչպէս կրնամ ժողովուրդիս բարիքին, օգուտին համար բան մը ընել: Կարելի է գրելով-մրելով քաղաքական, ընկերային ծրագիրներ իրականացնել, այո, բայց այս կերպ կուսակցութեան մէջէն աւելի ջերմ, աւելի անմիջական, շօշափելի կապ մըն է:

Հ.— Հոս հակասութիւն մըն ալ չկա՞յ մէկուն համար որ միթերը մաքրելու այնքան զօրաւոր ձգտում ունի, անկախանալու, ամբողջ ճշմարտութիւնը կեանքի բերելու համար: Այս նկարագիրը դժուար է հաշտեցնել անոր կուսակցականի հանգամանքին հետ, որովհետեւ ի վերջոյ կուսակցութիւնն ալ կարգապահութեան մը պարտադրանքը ունի. ան ալ օգոնի խաւ մը չէ՞:

Պ.— Այո...

Հ.— Եւ մէկ կողմէն ատիկա կոտրելու, միւս կողմէն առոր գոնէ հանդուրժելու երեւոյթը ի՞նչպէս կարելի է հաշտեցնել:

Պ.— Ըսենք, միեւնոյն ժամանակով կեանքի մը մէջ սեղմել: Տեսէք, կուսակցութիւնը հերոսապատում մըն է ինծի համար: Առոր մէջ հերոսական բան մը կայ:

Հ.— Ատիկա վերացական պատկեր մըն է որ —անկախ անկէ թէ խօսքը որ կուսակցութեան կը վերաբերի—, իրականութեան հետ շատ կապ չունի. այդ հերոսական անցեալին պատրանքն անգամ չեն կրնար պահել անոնք իրենց այսօրուան ձեւով. մանաւանդ վերջին սա երկու-երեք տարուան պատահարներէն ետք: Մեր իրականութիւնը զանցած, անցած է այսօր մեր կուսակցութիւններուն պահած, տուած պատրանքը:

Պ.— Կեանքի կիրքին, սիրոյն դնենք ատիկա. կեանքը որ քատր մըն է ուր անցեալ ու ներկայ իրար խառնուած են. հէքեաթն ու իրականութիւնը, առասպելն ու ճշմարտութիւնը, ամբողջը մէկ կու գան մտերիմ շփումներ կը ստեղծեն, ազգային աւանդութիւններ երեւը կ'ելլեն. այսպէս՝ խառնարան մըն է ապրումներու, զգացական, ոգեկան ուժերու որ այլեւս մեղմէ կախուած է որուն ո՛ւր երթալը: Ինչ որ դնես, ան կայ կեանքի մէջ: Եթէ դուն չդրիր կեանքիդ մէջ բովանդակութիւն մը, պարապ է անիկա. ուստի այդ կուսակցական սեղմումներով, ճնշումներով ... ահագին ժամանակ ալ կ'առնէ, բայց ներքին խորունկ գոհունակութիւն մը կու տայ ինծի որ իմ պզտիկ բաժինս կը բերեմ մեր ժողովուրդին. անոր պայքարին՝ որ դիմանայ, որպէսզի աւելի մաքուր, աւելի ուժով ըլլայ:

Տեսակ մը ներքին պարտականութեամբ մտած եմ հոն. որեւէ փառասիրութիւն չունիմ կուսակցութեան մէջ. տեղ մը չեմ ուզեր հասնիլ: Մարտահրաւէր մըն է: Պիտի մտնես որ յառաջանայ: Ես չընեմ, դուն չընես, ո՞վ պիտի դրագի:

Հ.— Սակայն միթերը պայթեցնելու աշխարհին հետ հակասական չէ՞ն այս բոլորը:

Պ.— Ո՛չ, ոչ: Դաշնակցութիւնը իր միթիք կողմը ունի, այո, բայց ես հոն ալ միթերը պայթեցնելու գործ մը կը տեսնեմ: Կը կարծեմ որ յաջողած եմ տարազ մը գտնել որ կ'արտօնէ մաքիս անկախութիւնը:

Հ.— Յետոյ, թերեւս նաեւ պէտք է ըսել որ միայն ժխտական բաներ չկան կուսակցական կեանքի մը մէջ. օրինակ, յանձնառութեան պարագան կարծեմ այդ դաստիարակութենէն կու գայ:

Պ.— Ինծի համար ամբողջութիւն մը, միութիւն մը կազմելու հարց մըն է. ամբողջութիւն մը հաւանաբար կազմեմ. բանասիրութիւն, գրականութիւն, ընկերային ու մշակութային գործ, քաղաքական գործ կը տեսնեմ, ուսուցիչ եմ, հայր... այսինքն, մարդկային գոյութիւն մը իր փորմը գտած է ձեւով մը. մեծ թերութիւններ չկան. եթէ մեծ արժէքներ ալ չկան, մեծ անարդարութիւններ չկան մէջս:

Հ.— Դուք Արեւելքէն կու գաք. այսօր Արեւմուտքի մէջ կ'ապրիք: Իր կուսակցականի կարգապահութեամբ ու գրողի ըմբոստութեամբ, դժգոհութեամբ, զայրոյթով ու լաւատեսութեամբ, ընդվզումով ու յոյսերով անհատին մէջ ո՞ւր են արդեօք Արեւելքն ու Արեւմուտքը: Այս անհատը ի՞նչ համադրութիւն կատարած է անոնցմէ:

Պ.— Փաստօրէն Ֆրանսան շատ մեծ դեր ունեցած է իմ պատանութեանս ընթացքին, ոչ միայն մշակոյթով, այլ նաեւ մարդոցմով, Ֆրանսացի մտաւորականութեան հետ շփումներովս: Ֆրանսական էկզիսթանսիալիզմը շատ մօտ կը գտնեմ մեր՝ Հայերուս հոգեկան վիճակին: Մարդը լքուած տիեզերքի մէջ, աստուծոյ խաւարումը... այս բոլորը յետ սփիւռքեան կացութիւն մը կը ստեղծեն: Անոր համար իմ մաքիս յարմարեցումը արեւմտեան աշխարհին, Երուսաղէմի պէս տեղէ մը գալէ ետք, շատ մեծ ուժով մը տեղի ունեցաւ ու մնացած է մէջս: Գիտեմ թէ այդ փիլիսոփայութիւնը հիմա անմոտէ է, մարդ լուրջի չառներ զայն. բայց իր բերած տագնապը տագնապ մնացած է Հայութեան համար գոնէ: Ուրեմն ինծի համար այժմէականութիւնը տակաւին պահած է ատիկա. նաեւ կը յարմարի իմ անձնական կեանքի զգայութեանս:

Գալով արեւելեան աշխարհէն առածիս, ատիկա կուսակցական կեանքն է. միթերու հայրենիքն է որուն մէջ ապրեցայ բաւական տարիներ եւ Հայութեան

●▶

●►

բարախօսղ սիրոյ զգացի հոն իր բոլոր թերութիւններով:

Ամէն պարագայի մէջ, հայկական աւանդը գոյութեան մէջ մտնի գոհացում տուաւ, մինչեւ եւրոպական համալսարան, մշակոյթի մէջ մայրը ուրիշ պահանջք գոհացուց:

Հիմա Ամերիկա մնալու հարց մը սուր կերպով դրուած է ինծի համար: Բանլ չէ թէ ուրիշ մարդիկ աւելի մաքուր են. բայց հիմա համեմատութեան եզր մը ունիմ եւ ասիկա չեմ կրնար անտեսել:

Հ.— Այս ամբողջութեան մէջ ի՞նչ տեղ ունի Հայաստանը:

Պ.— Հայաստան չեմ գացած· ան ալ ուրիշ աշխարհ մըն է: Հոն չերթալուս պատճառը այն է որ մենք հոն պէտք է մեր գլխուն ճարը նայինք, անոնք՝ իրենց: Կը կարծեմ որ Սփիւռքի մտաւորականը կրնայ լաւագոյն ձեւով Հայու իր պարտականութիւնը կատարել, այսօրուան Հայաստանի ղեկավարութեան հետ հաշտ չերթալով: Անկախաբար համայնավարութենէն ու գաղափարականէն, այսօրուան մտաւորականութիւնը որ հոն գործի գլուխ է, պիտի չահագործէ մեծ գիւղէններուն հոն երթալը, իր դիրքերը զօրացնելու համար: Այդ առիթը չեմ ուզեր տալ իրենց: Ինծի համար Հայաստանը կը մնայ իր գեղեցկութեան մէջ, խէալին մէջ: Հաւանաբար երբ երթամ, յուսախաբ ըլլամ:

Հ.— Նորէն ճշմարտութիւնը փնտռողի կեցուածքին հակառակ բան մը չկա՞յ հոս:

Պ.— Ճիշդ է· հակասութիւնները պակաս չեն· բայց այդ ձեւով չէ որ ճշմարտութիւնները պիտի գտնեմ: Նախ պարտականութիւններ ունիմ հայ ժողովուրդին հանդէպ ու ատոնք կ'ընեմ: Կ'ուզե՞մ Հայաստան երթալ· միթէ չկան որ խափանեն ակնարկս· այսուհանդերձ, Հայաստանը կը մնայ թիւ մէկ տամներէն մէկը կեանքիս եւ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ: Երթա՞լ թէ մնալ: Երթալ ինչո՞ւ, մնալ ինչո՞ւ: Եթէ հոս կը մնամ, ուրեմն պէտք է բան մը ընեմ: Հոս չեւ կրնար մնալ եւ Հայաստանը սիրել այսքան հեռուէն: Կեղծ եւ խօթանթիք վիճակ է: Ատոր մէջ չեմ ուզեր իյնալ: Ուրեմն, Հայաստանի հանդէպ սէր մը երբեք չեմ բացադանչեր: Կարօտ մը կայ:

Հ.— Ըսիք թէ Հայաստան երթալով չէք ուզեր այսօրուան իշխանութեան ջաջացքին ջուր տանիլ: Արդեօք կուսակցութեան համար ալ պարագան նոյնը չէ՞: Կուսակցութիւնը որոշ գոհունակութեան մը պատճառը չունի՞ իր շարքերուն մէջ ունենալով Վ. Օշական մը: Ծախագործումի առիթ մը կուսակցութեան ալ տրուած չէ՞ արդեօք:

Պ.— Ես լուռ կեցողը չեմ կուսակցական կեանքի մէջ: Եւ հոն աւելի լաւ գործ կը տեսնեմ, քան եթէ դուրսը ըլլայի: Իսկ չահագործումը... չեմ գիտեր:

Հ.— Յետոյ, որքան ալ հեռուէն մարդ Հայաստանը ճանչնայ, կ'արժէ այդ ապրումը ունենալ, նոյնիսկ յուսախաբ ըլլալու գնով:

Պ.— Հաւանաբար, այո: Արդէն երթալով աւելի կարեւոր կը դառնայ Հայաստան երթալու հարցը: Սկիզբը դէմ էի իբրեւ թուրիստ հայրենիքս այցելելու գաղափարին: Վերջը ըսի որ եթէ պիտի երթամ, երթամ որովհետեւ պէտք ունի հայրենիքս ինծի: Երկրաշարժէն երկու օր վերջ նամակ մը գրեցի կառավարութեան որ ես եւ կինս պատրաստ ենք Հայաստան գալու, քանի մը տարի կենալու, եթէ ուսուցիչի պէտք ունիք. հոս ամէն բան կը ձգենք ու հոն կու գանք: Վեց ամիս ետք ըսին որ շնորհակալ ենք, պէտք չունինք: Այնպէս որ հայրենիք երթալու, հոն մնալու գաղափարին կամաց կամաց կը վարժուիմ: Բայց տակաւին չէ եկած պահը որ խղճի հանդարտութեամբ ըսեմ որ հոն երթալով ըրած կ'ըլլամ այն որ Սփիւռքի մտաւորական մը պէտք է ընէ:

Հ.— Իբրեւ հայ գրող մարդ եւ դիտող որ շուրջը կը նայի, ի՞նչ կը տեսնէք այսօրուան Սփիւռքին մէջ:

Պ.— Մեր ժողովուրդին կրած ցնցումները վերջին 25 տարուան ընթացքին, Ի. դարու մեր փորձանքները եթէ կրցանք պարտկել մեր կեանքին մէջ ու պրծիլ այս դարէն եւ ԻԱ. դարուն մէջ շունչ մը քաշել, արդէն մեծ բան է: Մեր գրականութիւնը ուզէ չուզէ այս տառապանքին ապասին դրած է ինքզինքը: Մեր գրագէտները ժողովրդական խոհօղօծիով մը կը գոհանան ու ատոր սնունդ կու տան: Ուրեմն, հիմա ժամանակ պիտի տանք որ այս ժողովուրդը իր շունչը գտնէ, խելքը գլուխը բերէ: Եթէ ասոնցմէ ուրիշ ցնցում չպատահի, շատ մեծ բախտ է մեզի համար: Հիմա պահակներ ենք, ոչ թէ յառաջադնաց մարդիկ: Իմ գործիս մեծ մասը —կուսակցութիւն, Համազգային, քրոնիկներս— աւանդը պահելուն կու տամ:

Այսօր վիճակը գունաթափ է, խեղճ է, կիրք ու հաւատք չկայ գրողներու մէջ: Ու շատ դիւրին պիտի ըլլայ քանդել, մէջտեղը բան չձգել: Խիստ չափանիշ որդեգրելը դժուար չէ, գիտեմ, բայց չեմ ըներ:

Քրոնիկներուս մէջ, մտահոգութիւնս՝ ինչ պզտիկ բան, տաղանդ որ կայ, խնամել, մեծցնել, պահել է: Այս բոլոր նըկատողութիւններուն վերջին մտածումը այն է որ, այո, մեծ բան մը չենք եւ շատ տուժած ենք, սակայն ոչ մէկ յուսահատութիւն տեղին է ու ամէն յոյս արտօնելի է. ամէ՛ն յոյս: Միայն քիչ մը շունչ քաշենք. մեր ժողովուրդը շունչ չէ քաշած դարերէ ի վեր: Եւ եթէ գրագէտները իրենց գործը տեսնեն իբրեւ թէ՛ պահպանող, թէ՛ ստեղծող, այն ատեն կարելի է ամէն բան յուսալ:

Տեսակցեց՝
Ա. Թ.

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ԹԱԿԱՐԴԻՆ ՄԷՋ

Էլիզ Գավուքճեան – Այվազեան գրական մրցանակի դատակազմը որոշեց Վահէ Օշականին տալ 1991-ի մրցանակը, «Թակարդին շուրջ» հատորին համար: Այս հատորով՝ Վահէ Օշական կը վերանորոգէ Սփիւռքի արձակը, անոր մէջ կը մտցնէ կենդանութիւն մը, արդիականութիւն մը, որոնց նմանները ուրիշներու մօտ չենք տեսած ու չենք տեսներ: Իրականին մէջ՝ Վահէ Օշական արժանի էր մրցանակաւոր հռչակուելու իր ամբողջ գործին համար, ինչպէս կ'ըսեն ֆրանսերէն՝ pour l'ensemble de son œuvre: Ու քանի որ այդպիսի հանգամանք չէր նախատեսուած մրցանակի կանոնագրին մէջ, ուզեցինք այս ձեւով անիրաւութիւն մը սրբագրել, եւ Վ. Օշականը պատուել մեր չնչին չափերով, իր վերջին հատորի հրատարակութենէն օգտուելով: Պէտք է աւելցնել որ մրցանակը իրեն յանձնելու որոշումը տուած էինք արդէն իսկ, երբ աշխարհի այս կողմերը հասան Վահէ Օշականի դէմ բացուած նոր քամփանեին տղեղ լուրերը: Կ'անդրադառնամ այս մասին վերջաւորութեան: Կը յուսամ միայն որ ներկայ մրցանակը պիտի նպաստէ Վահէին դէմ խօսողներն ու գործողները զգաստութեան հրաւիրելու:

Ասկէ առաջ ալ՝ կը ճանչնայինք Վահէ Օշականի վիպական արձակը: Կը կարդայինք իր պատմուածքները թերթերուն մէջ: Կը կազմակերպէինք ընկերներու միջեւ հաւաքոյթներ, զանոնք միասնաբար կարդալու եւ լսելու համար, անոնց շուրջ վիճելու համար: Հոն կը գտնէինք մտային սնունդ, իմացական սովի այս շրջանին: Կարդացած էինք իրմէ անտիպ վէպ մը նոյնիսկ, պէյրութեան կեանքին վերաբերեալ, պէյրութեան բարքերու միջամտութեամբ: Կը սիրէինք նաեւ «Խունապ»ի վերջաւորութեան գտնուող կտորները, որոնք բանաստեղծութեան, թատրոնի եւ պատմուածքի քաուղիին կը գտնուէին: Անզուգական կը թուէին անոնք մեզի՝ հայ տիպարներու վրայ պտըտցուած իրենց չար, բիրտ, անզիջող նայուածքով:

«Թակարդին շուրջ» հատորէն ճիշդ առաջ՝ Վ. Օշական պատմուածքներու առաջին հաւաքածոյ մը հրատարակած էր, «Փախստականը» վերնագրով: Դժբախտաբար՝ Անթիլիաս տպուած այդ հատորէն քանի մը օրինակ միայն կը շրջի Սփիւռքի մէջ, քանի որ մեզի անծանօթ պատճառներով՝ մնացեալ օրինակները դուրս չեն ելած Լիբանանէն: Հոն գլխաւոր թեման՝ յոյսի բացակայութիւնն է, կեանքի երեւոյթներու նկատմամբ տեսակ մը գոյութենապաշտ մօտեցումով մը: Մինչդեռ վերջին հատորը գրեթէ ամբողջութեամբ կը դառնայ ահաբեկչութեան հարցին շուրջ: Կան անշուշտ հոս ալ դուրս յորդող կարեւոր կտորներ, ինչպէս սկիզբը դրուած հէքեաթը, որ կը բեմադրէ հայ պոռնիկ մը, ու կը զանցէ այդ ձեւով սովորական թապուն, որուն համաձայն՝ կարելի չէ գրականութեան նիւթ դարձնել պոռնկութեան իրողութիւնը հայ իրականութենէն ներս: Այս բոլորը անկախ անկէ՝ որ գրութիւնը կրնայ նաեւ դժուար դուշակելի այլաբանական իմաստ մըն ալ ունենալ: Ի վերջոյ՝ Վ. Օշականի ամենադնահատելի արժանիքներէն մէկն է թապուներէն չվախնալը, արդիլուած թեմաներ գրականութեան մէջ մտցնելը, գրականութեան ընդունուած սահմանները ընդլայնելու հակայ ճիգը:

Երկրորդ կտորը որ չի շօշափեր ահաբեկչութեան թեման ու կը շարունակէ նախորդ հատորին թեմականութիւնը՝ «Գրական հերոսին ծնունդը» վերնագրուած պատմուածքն է, ամէնէն յաջողներէն մէկը այս հատորին մէջ: Ահաբեկչութեան հետ անմիջական կապ չունի վերջապէս Եղիշէ պատմիչին հետ հարցազրոյցը, ուր Վ. Օշական կը գործադրէ ռատիօ-սքեչի մը մէջ՝ ժամանակավրէպ նշումներու իր սիրեցեալ թէքնիքը, զոր օգտագործած էր ասկէ 30 տարի առաջ՝ «Խանգարուած վերելակը» անունը կրող ռատիօ-սքեչին մէջ: Վ. Օշականի մօտ կայ այսպէս գրական խաղերու զանազանութիւն մը, գրական հնարքներու բազմապատկութիւն

Գրեց՝
ԱՆԱՀԻՏ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

մը, որ գրական գործին առաջին պայմանն է ի վերջոյ: Բայց կայ միեւնոյն ատեն շատ լուրջ ծրագիր մը, քանի որ Հայութեան ճակատագիրն է, անոր գոյութեան իմաստը, որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ այդտեղ, Եղիշէին վերագրուած մտածումներով:

Ահաբեկչութեան թեման է սակայն հոս՝ գլխաւորը: Հայուն եւ Թուրքին յարաբերութիւնը նաեւ, այսքան տարիներ ետք: Այս մտահոգութիւնը կը վկայէ Վ. Օշականի մտաւորականի եւ գրագէտի լրջութեան մասին: Գրականութիւնը կրնա՞յ շօշափել ամբողջ ազգը յուզող հարցերը, եւ ի՞նչ ձեւով: Որքան որ գիտենք՝ Վ. Օշական միակ հեղինակն է Սփիւռքի տարածքին որ փորձած է դիմագրաւել այդ հարցին դժուարութիւնը, փորձած է ընկալել գրականութեան մէջ ահաբեկչութեան իրականութիւնը, ու ցոյց տալ պարզ մարդոց հակազդեցութիւնները: Երկու բան կայ ուրեմն այս էջերուն մէջ: Նախ՝ Վ. Օշական կ'ուզէ նկարագրել ահաբեկչական հոգեբանութիւնը: Կ'ուզէ հասկնալ թէ ի՛նչ տեղ կը գրաւէ այսօր Թուրքին տիպարը Հայոց անգիտակիցին մէջ: Բայց երկրորդ՝ կը փորձէ պատմել դէպքերուն արձագանգը այսօրուան մարդոց հոգիներուն մէջ, այսօրուան Հայերուն կրած ցնցումը, կամ ինչո՞ւ չէ՝ անոնց ցուցաբերած անտարբերութիւնը:

Ահաբեկչութեան թեմային կը պատկանի նաեւ այս հատորին մէջ ամէնէն շատ աղմուկ հանած կտորը՝ «Օծումը»: Այս երկար վէպակը կը պատմէ ի հարկէ ահաբեկչական արարք մը, որ կը գործուի Հայերու կողմէ Հայերու դէմ: Երիտասարդ ահաբեկիչներուն խմբակը կ'ուզէ հայ եկեղեցի մը պղծել, քահանայ մը մերկացնել: Ծայրագոյն վիճակ մը կը բեմադրուի հոս Վ. Օշականի կողմէ, որպէսզի անոր ընդմէջէն կարելի ըլլայ ուսումնասիրել աւանդութեան փարող ուժերուն եւ արմատական թարմացումի մը ձգտող չարժումին բախումը:

Սքանչելի է ուրեմն այս կտորը նախ՝ իր թեմականութեամբ, իր փաղոլինեան ծայրայեղութեամբ: Բայց նաեւ իր գրական փնտռտուքով: Գ. Շահինեան Ասպարէզի մէջ անցեալ ամառ՝ այդ գրական փնտռտուքին յատկանիշները երեւան հանող երկար ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց: Գլխաւոր կէտերէն մէկն է հոս դիտանկիւնի բազմակիութիւնը, թէքնիք մը զոր Վ. Օշական կը գործածէ շատ յաջող կերպով, տեսարանները տալով յաջորդաբար այս կամ այն մասնակիցի դիտանկիւնէն:

Ըսի սկիզբը որ հպարտ էինք մեր մրցանակը այս հատորին տուած ըլլալով, որովհետեւ վերջին ամիսներուն փրթած հաւարը կը փորձէր նսեմացնել Վ. Օշականի անձը ինչպէս գործը: Ծանօթ է որ անցեալ ամառ սկսաւ այդ նոր քամփանեը Վ. Օշականի դէմ, ու առաջինը չէր անշուշտ իր տեսակին մէջ: Յարձակումին գլխաւոր դերակատարը եղաւ Լոս Անճըլըսի «Նոր Կեանք» թերթը: Վ. Օշականի դէմ գրեցին ի միջի այլոց՝ Տիւկէրեան, քահանայ ի պաշտօնէ, Շամլեան, ազգային բարերար, Փօսթաճեան, որուն պաշտօնը անորոշ է, բայց ամբարտաւանութիւնը՝ շատ որոշ: Այդ յարձակումը գլեց անցաւ բոլոր ընդունելի սահմանները, Վ. Օշականի դէմ թափած լուտանքներով, գինքը բանադրելու հրապարակային հրաւէրով, իր դէմ արձակուած ազտեղութիւններով, եւ... գրական չափանիշներու բացարձակ բացակայութեամբ: Պատասխանեցին Մ. Նշանեան, Պ. Գուրբէլեան, որոնք իրենց կարգին դարձան անորակելի լուտանքներու թիրախը: Մեր մրցանակը ուրեմն ճիշդ ժամանակին կու գայ, հաստատելու համար թէ ո՛ւր է արժէքը, եւ ո՛ւր՝ մոքի եւ ոճի կաղապարներուն ամուլ եւ անարուեստ կրկնութիւնը:

Եւ քանի որ մեր բարեկամներէն մէկը Վարդան Մատթէոսեան քաջութիւնն ունեցաւ այս հարցին շուրջ արտայայտուելու զուսպ ու հաւասարակշռուած կերպով(*), պիտի փակեմ Վ. Օշականի դէմ բացուած դրոհին մասին խօսքերս՝ մէջբերելով իր յօդուածէն քանի մը հատուած.—

«Անկասկած, վահէ Օշականի լեզուն կրնայ խրտչեցնել շատերը...: Ո՛չ իր գեղարուեստական գործերը, ոչ ալ լրագրական յօդուածները գրուած են մեր "գիտցած" կերպով: Մարդ կրնայ համաձայն չըլլալ իր տեսակէտներուն, ... "գռեհկութեան": Բայց պէտք չէ շփոթել գրականութիւն եւ քերականութիւն, վարժապետական շեշտով ելլել եւ ըսել թէ այս կամ այն ձեւը "ճիշդ հայերէն" չէ: Մեր աչքերը յոգնած են մաքրամաքուր հայերէնով գրուած, բայց լեզուն սպաննող ճապաղ ու շքեղ բառակոյտեր կարդալէ, մեր ուղեղները զզուած են լեզուն բռնաբարող եւ մանուածապատ սըխալագրութիւններ վերծանելէ: Ո՞վ պիտի զարգացնէ (այսինքն՝ փորձարկումի ու փորձութեան ենթարկէ) լեզուն, եթէ ոչ գրագէտը»:

Ինչո՞ւ կը սիրենք Վ. Օշականը:

Որովհետեւ իր ժամանակին հետ կը քալէ: Որովհետեւ մեր ամէնէն ինքնատիպ գրողներէն է: Որովհետեւ կը հաշտեցնէ մեզ մեր կեանքին հետ, մեր աշխարհին հետ, շնորհիւ իր ըմբոստի գրականութեան: Որովհետեւ իր մօտ՝ խելքը անբաժին չի մնար գրականութեան աշխատանքէն: Որովհետեւ չի զիջիր փուվուարներուն առջեւ, ըլլան անոնք բարոյական թէ քաղաքական բնոյթի: Որովհետեւ լեզուն խաղալիկ չի դարձներ գեղագիտական մարզանքներու: Որովհետեւ ամէն ինչով՝ արդիական է: Որովհետեւ չի կրկներ հալումաշ գրական փորմերը, չի կրկներ Հայութեան հինցած գաղափարները: Որովհետեւ իր գրականութեան մէջ կայ միշտ պայթուցիկ ուժ մը, որ մարդուն խորքերէն կու գայ: Որովհետեւ գիտէ մեր ժպիտը եւ մեր դաղտնի ծափահարութիւնները արթնցնել, երբ կը դպի Հայութեան բոլոր կոշկոռ կապած կէտերուն: Վերջապէս որովհետեւ լեզուի վարպետ մըն է: Բոլոր մեծ ըմբոստներուն պէս, գիտէ լեզուին վերադարձնել առօրեային կենդանութիւնը, կենսունակութիւնը, իրապաշտ կամ աւելի ճիշդ՝ իրական գռեհկութիւնը, ու երբ հարկ է՝ աղտն ու տափակութիւնը:

Կը սիրենք Վահէն, նորէն կ'ըսեմ, որովհետեւ գիտցած է երբեք չզիջիլ, հակառակ աւանդական Հայութեան յարուցած միլիոն արգելքներուն:

Ու հպարտ ենք այսօր, մենք, երբ պատիւն ունինք զինքը պարգեւատրելու:

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Փետրուար 8:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 9

MARDI
9 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ ; 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը ; 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.512 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — № 17.512

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԱՊՐԻԼԸ

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽԻՂՃԸ Կ'ԱՐԹՆՆԱՅ ԵՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՓՈՒԹԱՅ

ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ՆԱԽԸՆԹԱՑ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ

Երկուշաբթի առտու, Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմանները գտնուող Թղթակիցները կը վկայեն՝ դեռ ոչ մէկ օգնութիւն հասած է, հակառակ տրուած որոշումին եւ ՄԱԿ-ի բանաձեւին: Այդ օգնութիւնը արդէն երկինքէն պիտի իյնայ, առանց բաւախաղի, քանի որ ամէնէն արագ եւ տրամաբանական ելքը նկատուեցաւ օդանաւերէ անկարգելներու միջոցաւ հասցընել: Կացութիւնը աւելի քան ողբերգական է եւ դժբերուն թիւն ալ կարելի չէ ճշգրիտ իմանալ: Ըստ քրտական կարգ մը աղբիւրներու հարիւր հազար մեռեալ կայ, մեծ մասը, մանաւանդ մանուկները՝ սովէ, ծարաւէ, հիւանդութենէ, ցուրտէն: Կ'ըսուի թէ երկու միլիոնի կը հասնի Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմանը խռնուած Քիւրտերու թիւը: Ջուր չկայ եւ փորքշուքը աւեր կը գործէ: Հեռատեսիլէն ցոյց տրուած նկարները արդէն ահաւոր են եւ Ապրիլեան սերունդէն վերապրողները կրնան հաստատել թէ 76 տարի ետք, արեւմտեան աշխարհը նոյն կեղծաւորութեամբ կը գործէ փոքր ժողովուրդներուն հետ, երբ ոչ մէկ շահ ունի անոնցմէ: Գաղտնիք չէ ի վերջոյ, որ շիի թէ քիւրտ ոտքի ելան, քաջալերուած Պուշի յայտարարութիւններէն, որոնք կարծել տուին իրենց թէ Ամերիկան եւ Արեւմուտքը իրենց ետին են, բայց Պուշ Ֆլորիտայի բացը իր եախթէն կը հետեւէր անցուդարձին (շատ յատկանշական էր, Կիրակի իրիկուն 5-րդ կայանի, իրարու յաջորդող սովամահ լացող երախաներու եւ Պուշի ժպտադէմ նկարները): Ինչ որ նորութիւնն էր, սակայն, եւ հարկ է շեշտել թէ արդիւնք էր Ֆրանսայի յամառ միջամտութեան, Ապահովութեան Խորհուրդի նոր բանաձեւն էր, որ ձեւով մը կը նուիրագործէր երկրի մը ներքին գործերու միջամուխ ըլլալու հնարաւորութիւնը, երբ ան կը վերաբերի մարդասիրական հարցերու: Անշուշտ, քաղաքական նրբութիւնները չեն անտեսուած եւ Քիւրտերու ջարդին դատապարտումը եւ օժանդակելու որոշումը առանձին - 688 - բանաձեւի մը նիւթ կազմեցին եւ կարելի չեղաւ ներմուծել 687-ին մէջ, որ կը խրտչեցնէր Խորհրդային Միութիւնն ու Չինաստանը: Այս մէկն ալ, սակայն, նախընթաց մը կը ստեղծէ, որ կրնայ եւ պէտք է ժիւրիսփրիւտանսի ուժ ունենայ: Ի՞նչ կ'ըսէ այս բանաձեւը: Նախ կը թուէ այն յօդուածները, ըստ որոնց հարցը կը քննէ, ընդառաջելով Թուրքիոյ եւ Իրանի դիմումներուն, կը յայտնէ թէ խորապէս յուզուած է (Ապահովութեան Խորհուրդը) բնակչութեան տառապանքներու ծաւալէն ու..

Ա) Կը դատապարտէ Իրաքի զանազան վայրերը գործուած հալածանքը բնակչութեան դէմ, ներառեալ, վերջերս քիւրտ բնակչութեան գօտիները:

Բ) Կը պահանջէ, որ Իրաք ժամ առաջ վերջ դնէ այս հալածանքին, ջնջելու համար շրջանի խաղաղութեան եւ միջազգային ապահովութեան եղած սպառնալիքները եւ այս առընչութեամբ յոյս կը յայտնէ որ լայն երկխօսութիւն մը հաստատուի ապահովելու համար մարդկային իրաւանց յարգանքը:

Գ) Կը պնդէ, որպէսզի Իրաք թոյլ տայ անմիջական մուտքը մարդասիրական միջազգային կազմակերպութեանց Իրաքի բոլոր շրջանները եւ հարկ եղած դիւրութիւնները ընծայէ անոնց:

Դ) Կը խնդրէ ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղարէն որ անյապաղ շարունակէ իր մարդասիրական ջանքերը եւ տեղեկագիր մը ներկայացնէ նոր առաքելութիւն մը կատարելէ ետք շրջանին մէջ:

Ե) Կը խնդրէ նաեւ ընդհ· քարտուղարէն որ հարկ եղածը ընէ դէմ դնելու համար գաղթականներու եւ տեղահան բնակչութեանց հիմնական կարիքներուն:

Զ) Կոչ կ'ընէ անդամ բոլոր Պետութեանց եւ մարդասիրական կազմակերպութեանց, որպէսզի մասնակցին այս ջանքերուն:

Է) Կը պահանջէ որ Իրաք գործակցի ընդհ· քարտուղարին հետ այս նպատակաւ:

Ը) Կ'որոշէ միշտ հետապնդել հարցը:

Այս բանաձեւին դէմ քուէարկած են՝ Գուպա, Եմէն եւ Զիմպապուէ եւ ձեռնպահ մնացած են Չինաստան եւ Հնդկաստան, այլ խօսքով թեր քուէարկած են 10 Պետութիւններ:

Աւելցնենք թէ Ֆրանսայի մարդասիրական գործունէութեան նախարարը՝ Պերնար Քուշնէր, Թուրքիայէն Իրան անցած էր եւ միշտ շատ ողբերգական նկարագրութիւն մը կ'ընէր գաղթականներու վիճակին, անօթի-ծարաւ, ձիւներու մէջ սառած: Եւրոպա մէկ ձայնասփիւռին, Թեհրանի ֆրանսական դեսպանատունէն, Պերնար Քուշնէր կը յայտնէր թէ իր կեանքին ամէնէն ահաւոր տեսարաններէն մէկն է, որու ականատես եղած է: Դեռ կ'ըսուի որ գաղթողները ֆոսֆորի ռումբերու տակ է որ կը փախին, քանի Իրաքցիք կը շարունակեն ջարդը գաղթականներու:

× Մամուլը, գրաւոր թէ բերանացի, լայն տեղ կու տայ Քիւրտերու այս ողբերգութեան: Պատմական ոդեկոչումներ ալ կ'ըլլան: Սեւրի եւ Լօզանի Դաշնագրերը այժմէականացած են: Լիպերասիոն (Ապրիլ 8) կը յիշէր որ Քիւրտիստանը կ'երկարի 530 հազար քառ· քիլոմեթրի վրայ, բաշխուած 5 Պետութիւններու մէջ - Թուրքիա, Իրաք, Իրան, Սուրիա եւ շատ երկրորդական ձեւով՝ Խորհ· Միութիւն: 20-էն 25 միլիոն են եւ ամէնէն կարեւորն են իրենք անհայրենիք ժողովուրդներուն: Թուրքիոյ մէջ 12 միլիոն են, Իրաք՝ 4-էն 5, Իրան՝ նուազ, Սուրիա՝ մէկ միլիոն, կէս միլիոն ալ Խորհ· Միութիւն: Քրտերէնը հնդեւրոպական լեզու է, կ'ըսեն թէ Մեդացիներէն կը սերին, մեծ մասը սիւննի մահմետական է, բայց Թուրքիոյ մէջ երկու միլիոն ալեւի կայ:

× Փարիզի մէջ, Ուրբաթ օր, ցոյցեր եղան Քիւրտերու կողմէ եւ Երեքշաբթի օր ալ համայնավարները կը նախաձեռնեն ցոյցի մը, ժամը 18·30-ին, Ռեփիւպլիքէն Պասթիյլ: Ուրբաթ իրիկուն, յանուն իր կազմակերպութեան՝ Ֆրանս – Լիպերթէ, Տիկին Միթերան կոչ մը ըրաւ (5-րդ կայանէն), որպէսզի մարդկային խիղճը ցնցուի: Կոչը կը հրատարակենք քիչ անդին («Յառաջ» իր մասնակցութիւնը - հազար Ֆր· - յանձնեց Շաբաթ օր, Փարիզի քիւրտ Հիմնարկին):

× Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմէնիէն, Ապրիլ 6-ին, բաց նամակով մը Քէնտալ Նեզանի, կազմակերպութեան համախոհութիւնը կը յայտնէ, ձաղկելով միջազգային հաւաքականութեան անտարբերութիւնը, որ թոյլ տուաւ նման կացութիւն մը, ուր իրաւունքն ու բարոյականը զոհուեցան Պետութեանց շահերուն պաղ տրամաբանութեան:

× Իւմանիթէ, միակն էր մեր տեսած օրաթերթերէն (Ապրիլ 8) որ կ'արձագանգէր Թուրք ոստիկանութեան բիրտ միջամտութեան Տիարպէքիր, ուր քանի մը հարիւր քիւրտ ձերբակալուած ու 70 ուրիշներ ալ մահակով վիրաւորուած է, երբ անոնք ցոյց կ'ընէին ձաղկելով «Քիւրտերու ցեղասպանութիւնը Սատտամ Հիւսէյնի կողմէ» եւ դատապարտելով «Պուշ սատանան եւ անոր ճորտը՝ Էօզալ»:

× Միացեալ – Նահանգներու ապահովութեան ազգ· ծրագրի տնօրէնը՝ Պերնըրտ է· Թրէյնըր Նիւ–Եորք Թայմզի (եւ Ֆիկարօ-ի) մէջ յօդուած մը ստորագրած է խորագրուած՝ «Պուշ յանցաւո՞ր է», ուր կը վերլուծէ Պուշի հրադադարի որոշումը, երբ Իրաքի հանրապետական պահակազօրքը բնաջնջուած չէր: Պատմութիւնը պիտի վճռէ, բայց, կ'ըսէ Թրէյնըր, ապստամբները (շիի եւ քիւրտ) սերունդներու վճիռին չեն կրնար սպասել եւ անոնք կը նկատեն Միացեալ – Նահանգներու նենգամտութիւնը: Անոնք իրաւամբ կը հաստատեն Պուշի քաջալերանքը ոտքի ելլելու:

**

Անգամ մը եւս, փոքր ժողովուրդ մը կրնայ հաստատել մեծ ժողովուրդներու ապաբարոյ քաղաքականութիւնը: 76 տարի ետք, Քիւրտն ալ կ'ապրի իր Ապրիլը:

**

S.O.S. - KURDES

France-Libertés — Fondation Danielle Mitterrand poursuit son action en faveur des Kurdes et des populations civiles massacrées en Irak et lance un appel à la solidarité.

Adressez vos dons,
par chèque bancaire à l'ordre de :

«FRANCE-LIBERTES—S.O.S. KURDES»
Palais de Chaillot — 1, Place du Trocadéro
75116 Paris

ou par virement bancaire :
CAISSE DES DEPOTS
ET CONSIGNATIONS
— 45310 Z

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ չեն յաջողիր թօթափել Ռէնի ձախող համագումարին ձգած հետքերը եւ կը շարունակեն պարզել իրենց ներքին հաշիւները, ամէն հանդիպումի առթիւ: Ցաւալին այն է որ տարակարծութիւնները կամ զանազան «հոսանքները» ինչպէս պարագլուխներ կը նախընտրեն որակել ներկայացուած պատկերը, գաղափարական չեն այլ պարզապէս՝ անձնական փառամոլութեանց հարցեր են եւ բոլորին աչքը սեւեռած 1995-ին պարպուելիք աթոռին: Այս ուղղութեամբ ինքնաքննադատութենէ ալ չխուսափեցաւ Ժան Փոփըրէն 7/7 յայտագրէն, ցաւալի նկատելով որ Քաշան հաւաքուած ժողովը փոխանակ զբաղելու միջազգային ծանր հարցերով, ինչպէս կը նախատեսէր օրակարգը, վիճեցաւ յաջորդ համագումարին Թուականը կանխելու մասին (Մոռուայի փափաք): Ֆապիուս դէմ է փոփոխութեան, մինչ Ռոքար բաւական հաշիւ մաքրեց իրեն դէմ արտայայտուողներուն հետ, ներառեալ Նախագահ Միթերան, որուն Թաքուն հակառակութիւնը գաղտնիք չէ: Նախարարապետը սրամտութիւններ ալ փորձեց, ակնարկելով Ամերիկայի ենթարկուելու վիճակին, որ ձաղկուեցաւ քանիցս, ան նախ ոդեկոչեց Կարլ Մարքսը որ ըսեր է· - «Հակամերիկականութիւնը յիմարներու ընկերվարութիւնն է» ու կ'աւելցնէ թէ իբրեւ մենատիրութիւն, նոյն մակարդակի վրայ չի դներ Սատտամ Հիւսէյնի եւ քոքա - քոլայի մենատիրութիւնը:

ԵԼՑԻՆ յաջողեցաւ բացարձակ իրաւասութիւններ ձեռք ձգել Գերագոյն Խորհուրդէն, բայց պէտք է համբերէ մինչեւ Յունիս 12, որպէսզի ձեռք ձգէ իր երկրորդ պահանջը՝ ընտրուի Ռուսաստանի Նախագահ, ժողովուրդին քուէարկութեամբ: Իր յաջողութիւնը կը պարտի նաեւ ընկերային մթնոլորտին, հանքագործներու գործադուլին: Առիթէն օգտուելով, Ելցին կրկին քննադատեց Գորբաչովը, պահանջելով անոր հրաժարումը:

ՄԻՆՍԿԻ մէջ, գործադուլ եւ ցոյց բաւական իրարանցում ստեղծած են, Ապրիլ 2-ին: Անսովոր երեւոյթ է, որ պահպանողական այս Հանրապետութեան մէջ - Բելօռուսիա - նման բողոքներ արտայայտուին, Ցոյցերը գիներու յաւելումին դէմ եղած են:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Զ· Գամսախուրդիա ազդարարեց Մոսկուայի, որ ընդհանուր գործադուլի կոչ կ'ընէ, եթէ Կրեմլինը հարաւային Օսեթիայէն իր զօրքը չքաշէ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ մահափորձերը կը շարունակուին: Ուրբաթ օր, ոստիկան մը սպաննուած է անծանօթներու կողմէ: 24 ժամ ետքն ալ նախկին զօրավար մըն է - Մեմտուհ Ինլիւթիւրք - որ սպաննուած է եւ արարքին տէր եղած է ծայրայեղ ձախ Տեւ - Սոլ կազմակերպութիւնը: 74 տարեկան նախկին զօրավարը պատասխանատու մը եղած է Պոլսոյ մէջ, բանակի հարցաքննութեան կեդրոնի մը:

ԼԵՀԵՐԸ այլեւս վիզա-ի պէտք չունին եւրոպական Համարակապետութեան վեց երկիրներու համար՝ Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն - Բրիտանիա եւ Պենելիւքս:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին նախարարը Ազգային Ժողովի արտաքին յանձնախումբի անդամներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին ըսած է թէ ամբողջ աշխարհ ճնշում կը բանեցնէ Կիպրոսի հարցին լուծում մը գտնելու համար: Ներկայիս կղզիին 33%-ը Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուի· Ալփթէմոչին յայտնած է թէ ընդունելի լուծումի մը սիրոյն իրենք տրամադիր են այս համեմատութիւնը 29%-ի իջեցնելու, մաս մը հող զիջելով յունական կողմին:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 2 / 5)

ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԸ

170 տարի առաջ, 1821 Մարտին, յոյն ժողովուրդը ապստամբութեան դրօշ կը բարձրացնէր ընդդէմ օսմանեան բռնակալութեան եւ կը վերագտնէր իր անկախութիւնը: Այս նշանակալի տարեդարձին նուիրուած էր Արտասահմանեան երկիր-

(Շար·ը Դ· էջ)

ATLAS DES DIASPORAS

Ժեռար Շալեանի անունը այլեւս ծանօթ է բոլոր անոնց որոնք միջազգային քաղաքականութեամբ կը զբաղին: Շալեան ծանօթ է որպէս Ֆրանսայի բարձրագոյն վարչական դպրոցին École Nationale d'Administration-ի(1) դասախօս, որպէս միջազգային քաղաքականութեան հմուտ մասնագէտ եւ մանաւանդ՝ որպէս հեղինակ քանի մը շահեկան աթլասներու: Ժան Փիէռ Ռաժօի անունը անբաժան է իր անունէն, քանի որ այս աթլասները կը կրեն իրենց զոյգ ստորագրութիւնները:

Երկու գործակիցներուն աշխատութիւնները եւ յատկապէս առաջինը՝ Atlas géo-stratégique: Géopolitique des rapports de force dans le monde(2) շատ մեծ աղմուկ հանած էր պատմաբաններուն, ռազմավարական աշխարհագէտներուն եւ քաղաքականագէտներուն մօտ: Իրենց ընտրած մօտեցումները բոլորովին նոր էին եւ շատերուն համար յեղաշրջում մը, եւ ինչու չէ, «յեղափոխութիւն» մը կը ներկայացնէին:

Առաջին անգամ ըլլալով գանգուածներուն կը հրամցուէր աթլաս մը ուր Եւրոպան կը դադրէր «Աշխարհին պորտը» ըլլալէ, մէկ կողմ ձգելով «եւրոպակեդրոնադիր» (Européocentrique) բոլոր աւանդական ներկայացումները: Շալեան եւ Ռաժօ կ'որդեգրէին խիրաքանչիւր ցամաքամասի, պետութեան տեսակէտը, տնտեսական եւ քաղաքական ներքին եւ արտաքին հարցերուն շուրջ:

Կարեւոր տեղ մը կը տրուէր «Մեծ Պլոքներուն» Խորհրդային Միութեան եւ Արեւելեան Եւրոպայի նախկին «ընկերվարական երկիրներուն» - Չինաստանի, եւրոպական ժողովրդավարական երկիրներուն եւ «Երրորդ աշխարհի» թերաճ երկիրներուն յարաբերութիւններուն: Այս մեծ հարցերուն կողքին չէին անտեսուիր նուազ ծանօթ հարցեր ինչպէս հայկական եւ քրտական հարցերը որոնք առաջին անգամ ըլլալով գուցէ մասնագիտական սուր բնոյթ ունեցող այսպիսի հատորի մը մէջ համեստ - սակայն-ոչ զանցառելի տեղ մը կը գտնէին (էջ՝ 136 - 137):

1984-ին, երկու հեղինակները նոր հատոր մը կը հրատարակէին նոր աթլաս մը՝ Atlas de la découverte du monde (3) որ ամբողջութեամբ նուիրուած է տարբեր աշխարհամասերուն յայտնութեան: Այս նոր քարտարանը նախորդին պէս կ'արժանանար բոլորին գնահատանքներուն: Նոյն սկզբունքներէն մեկնելով հեղինակները ինքնատիպ մօտեցում մը ունին այս անգամ եւս ապացուցանելով որ իւրաքանչիւր ժողովուրդ կամ քաղաքակրթութիւն նոյն ցամաքամասերուն կամ շրջաններուն ծանօթացած է տարբեր ժամանակներու եւ տարբեր ձեւերով: Հատորը հարուստ է ոչ միայն նիւթերով այլեւ ներկայացուած փաստաթուղթերով, ի մասնաւորի արաբական, չինական, իտալական, կաթալան, թրքական եւ ճափոնական ամենահին քարտէզներուն վերարտադրութիւններուն շնորհիւ:

Այս աթլասը իրականութեան մէջ միայն աշխարհագրական արժէք չի ներկայացներ եւ աւելի հետաքրքրական կրնայ ըլլալ նոյնիսկ պատմաբաններուն քան աշխարհագէտներուն համար: Ահա թէ ինչպէս հրատարակիչները կը ներկայացնեն զայն՝ «Աշխարհին յայտնութիւնը չի նշանակեր միայն ինչպէս որ կը թելադրէ եւրոպակեդրոնադիր (մեր) ըմբռնումը Երատոսթենէս եւ Պտղոմէոս պատմութեան հնագոյն շրջաններուն մէջ (4), ապա Մարկօ Փոլօ, Մակելլան կամ Գողոմպոս: Կան նաեւ մահմետական վաճառականները, միջնադարի չինացի նաւաստիները կամ փոլինեզեան ժողովուրդներուն զարմանահրաշ արշաւանքները որոնք խաղաղական ովկիանոսը կը նեղքէին հարաւէն դէպի հիւսիս … Այս բոլոր նամբորդութիւնները պատճառ եղան բազմաթիւ քարտէզներու գծագրութեան (եւրոպական, չինական, արաբական, մելանեզեան եւայլն…) որոնք գրեթէ միշտ անյայտ մնացին լայն հասարակութիւններուն համար (Այս) աթլասը չի ներկայացներ միայն աշխարհամասերուն ծանօթացման հանգրուանները: Ան նաեւ՝ (մեզ) կը հրաւիրէ հոյակապ նամբորդութեան մը մեր երկրագունտի տարբեր մշակոյթներուն երեւակայականին մէջ»:

Այս հատորին մէջ եւս, հազնեալ կըրպով, կը յիշատակուին հայ եւ հրեայ ազատագրական շարժումները որոնք կը ներկայացուին որպէս «Միջնորդ տարրեր» խոյսով կան եւ քրիստոնեական աշխարհներու միջեւ, մինչեւ ԺԸ. դար (էջ՝ 81):

Այս երկու յատուկ հրատարակութիւններուն կը յաջորդեն «Ի. դարու քաղաքական քարտէսը» եւ «Եւրոպացիներուն քարտէսը» նաեւ ծանօթացուած զոյգ հատորները (5) եւ այս տարուան Մարտ ամսուն «Սփիւռքներու աթլաս»ը (6) որ մեզի համար յատուկ նշանակութիւն եւ արժէք կը ներկայացնէ բնականաբար: Հատորին մէջ հետեւեալ հեղինակութեամբ կը ներկայացուին հրէական, հայկական, յունական, չինական, հնդկական, լիբանանեան, պաղեստինեան եւ քրդական սփիւռքները: Հատորը կը բացուի շահեկան նախաբանով մը, որուն մէջ Շալեան եւ Ռաժօ կը փորձեն «Սփիւռք» կոչուած այլազան այս հաւաքականութիւնները բնորոշել: Ասոր համար հեղինակները չորս չափանիշեր նըկատի ունին՝

Ա. - Սփիւռքը միշտ կը ծնի «աղէտ մը որ յաճախ քաղաքական բնոյթ կ'ունենայ եւ պատճառ կ'ըլլայ կրօնական եւ ցեղային խումբի մը բռնի եւ գանգուածային ցրուումին» (7):

Բ. - «Սփիւռքը կը բնորոշուի նաեւ հաւաքական յիշողութեան խաղացած դերով, որ միաժամանակ կը ժառանգէ այն պատմական իրադարձութիւնները որոնք ցրուումին պատճառը հանդիսացան եւ բառին ամենալայն իմաստով մշակութային ժառանգ մը»:

Գ. - Սփիւռքը կը բնորոշուի ոչ միայն իր սփռումով, այլեւ՝ «Որպէս փոքրամասնութիւն յարատեւելու իր կամքով փոխանցելով հանդերձ ժառանգ մը»:

Դ. - Ժամանակը այս չորս չափանիշներուն վերջինն է:

«Ժամանակը միայն կ'որոշէ եթէ փոքրամասնութիւն մը որ կրնայ ամբողջութեամբ կամ մասամբ համապատասխանել վերոյիշեալ չափանիշներուն, սփիւռք մը կը կազմէ կամ ոչ ապահովելով իր վերապրումը եւ իր համարկումը (intégration)»:

Նախաբանին կը յաջորդեն նշուած տասնմէկ սփիւռքներուն նուիրուած ուսումնասիրութիւնները: Հատորին էջերուն կարեւոր մէկ մասը վերապահուած է հրէական, հայկական, չինական սփիւռքներուն (72 էջ առաջինին … 22 էջ յաջորդներուն իւրաքանչիւրին համար, 18 էջ ցիկաններուն համար, 5-էն մինչեւ 12 էջ միւսներուն համար) հայկական Սփիւռքին ձօնուած գլուխը կը բացուի 1820 թուականին փորագրուած Վենետիկի Սուրբ Ղազար վանքին պատկերի մը վերարտադրութիւնով եւ կ'աւարտի Սինկափուրի, Հոլիվուտի եւ Կլէնտէյլի Հայոց Եկեղեցիներուն լուսանկարներով: Ուսումնասիրութիւնը կը պարունակէ տասնեւերեք պարբերութիւններ որոնք կը ներկայացընեն պատմական Հայաստանը եւ հայկական Սփիւռքին կազմաւորման պարագաները եւ հանգրուանները (Բիւզանդիոն, Ղրիմ, Լեհաստան, Կեդրոնական Եւրոպա, Ռուսաստան, Չինաստան եւ Ծայրագոյն Արեւելք, Ամերիկա): Հեղինակները, հաւանաբար Շալեան, կ'անդրադառնան մասնաւորաբար հին «առեւտրական գաղութներուն» որոնք իրօք կարեւոր դեր մը ունեցած են Հնդկաստան: Ֆրանսացի անուանի պատմաբան Ֆեռնան Պրոտել կը գրէր, օրինակի համար՝ «Ինչ պիտի ըլլար Մատրասը առանց Հայերուն» (8), Փիլիպեան եւ Ինտոնեզեան կղզիները տնտեսական կեանքի մէջ, եւ աւելի անըսպասելի մինչեւ Թիպէթ եւ Մանչուրիա (9):

Ուսումնասիրութենէն ներս կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն անշուշտ Մեծ Եղեռնը եւ յաջորդող «Նոր» Սփիւռքը:

Վերջին պարբերութիւնները կը ներկայացնեն Հայ Եկեղեցին եւ քաղաքական «աւանդական» որակուած կուսակցութիւնները ինչպէս նաեւ քաղաքական ներկայ պահանջատիրութիւնը՝ Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչում, Արցախի հարց, Անկախութիւն եւայլն…

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ՀԱՑԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ԹՈՒՐՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

Մարզուանցի Գրիգորը, Երեմիա Չելէպի Քէօմիւրճեանի տառերու օրինակով նոր տառեր ձուլեց եւ հիմնեց երրորդ տպարան մը, որ իր գոյութեան 45 տարիներու ընթացքին տպագրեց 14 տեսակ գիրք (1698 - 1734): Տարակարծութեան հետեւանքով իր գործակիցէն՝ Գրիգոր Մարզուանցիէն բաժնուող Աստուածատուր Դպիր Կոստանդնուպոլսեցին, 1699ին տպարան մը հիմնեց: Աստուածատուրի մահէն վերջ (1748) անոր որդիները՝ Յովհաննէսը, Մինասը եւ Յարութիւնը, տպագրական եւ հրատարակչական գործը շարունակեցին 26 տարի (1750 - 1776): Այդ թուականէն վերջ տպարանը անցաւ Ապուչեխցի Յովհաննէս Արապեանին: Սարգիս դպիրն ու անոր որդին Մարտիրոս Սարգիսեանն ու Թոռները իրենց տպարանին մէջ տպեցին 38 գիրք: Այդ միջոցին, 1730-էն սկսեալ Պոլսոյ մէջ բացուեցան գրախանութներ: Անոնցմէ առաջինն էր Աստուածատուր Դպիրի գիրքերը վաճառող Երզրումցի Մանուկի գրախանութը:

Անկէ յետոյ, կարգով, Սեբաստացի ոսկեզօծող Բարսեղ եւ Յակոբ եղբայրներու 1735 թուականին հիմնած տպարանը, 5 տարի վերջ իր տէրերու մահուան հետեւանքով անցաւ Բարսեղի որդիներուն՝ Գաբրիէլեան, Սարգիսին, Աստուածատուրին եւ Միքայէլին: Այս տպարանին մէջ, 1736 - 1755 թուականներուն տպագրուեցաւ 6 գիրք: Այս ժամանակաշրջանէն է որ երեւան կուգան վիմատիպ նկարները տպագրուած գիրքերուն մէջ: Իսկ 1734 - 1746 թուականներուն Աբրահամ Թրակացին կը տպագրէ 10-է աւելի գիրքեր:

1766-ին Յովհաննէսի եւ Յակոբի կողմէ հիմնուած տպարանին մէջ առաջին անգամ կը հանդիպինք տառաձուլիչ Պօղոսին (Պօղոսը, որ Յովհաննէսի որդին էր, աւելի վերջ պիտի յիշուի Արապեան կամ Արապօղլու անունով): Այստեղ մինչեւ 1769 թուականը տպագրուեցաւ 7 գիրք: Ստեփանոս Պէրպէրեանի տպարանին մէջ տպագրուեցան 8 գիրք (1770 - 1792): Յովհաննէսն ու իր որդին Պօղոսը 1777-ին Աստուածատուր Դպիրի տպարանին մէկ մասը գնելով, մինչեւ 1796 թուականը միասին աշխատեցան: Յովհաննէսի մահէն վերջ, Պօղոս Արապեանը, իր որդիներուն հետ իր գործունէութիւնը շարունակեց մինչեւ 1841 թուականը եւ լոյս ընծայեց 150 գիրք: 1792-ին Գումգաբուի Մայր Եկեղեցիին մէջ հիմնած տպարանը մինչեւ 1825 թուականը շարունակեց իր գոյութիւնը: Յովհաննէս Միւհէնտիսեանը, 1840 - 1873 թուականներուն տպագրեց բազմաթիւ հայերէն եւ յունարէն գրքեր: Այն անձերու անունները որոնք նշեցինք՝ 16-րդ, 17-րդ, 18-րդ եւ 19-րդ դարերուն Պոլսոյ մէջ գործող ամենահին Հայ տպարանատէրերն են:

ՏՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔԱՆԱԿԸ

Օսմանեան Կայսրութեան սահմաններուն մէջ, 1567-էն մինչեւ 1923 թուականը, Պոլսոյ մէջ 131, իսկ գաւառային շրջանները հիմնուած 63 տպարաններուն մէջ հայերէն լեզուով եւ հայատառ թրքերէնով տպագրուած լրագիրներու եւ ամսագիրներու թիւը 598 է:

Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեաններու գրադարանները, Երեւանի Ալեքսանդր Միասնիկեան գրադարանը, Մեսրոպ Մաշտոց Ձեռագրերու Մատենադարանը եւ Հայաստանի Արուեստի եւ Գրականութեան Թանգարանի գրադարանը, ցարդ կատարուած աշխատանքներու համաձայն մինչեւ 1850 թուականը՝ այսինքն 283 տարիներու ընթացքին լոյս տեսած գիրքերու քանակը, 525 որոնց 14-ը անթուական են:

Հայերէն եւ հայատառ թրքալեզու ըլլալով լոյս տեսած են հազարներով կրօնական, եկեղեցական, լեզուական, պատմական, աշխարհագրական, գրական (վէպ, չափածոյ, երգիծանք, թատերական) մանկավարժական, ճանապարհորդական, տրամաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան վերաբերեալ երկեր, անթոլոժիներ, բառարաններ, յուշագրութիւններ, օրացոյցեր, տարեգիրքեր, դասագիրքեր՝ գրուած հայ հեղինակներու կողմէ, ինչպէս նաեւ թարգմանութիւններ: Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ տպագրուած հայատառ - թրքալեզու գիրքերու եւ ամսագրերու քանակը կը հասնի 1000-ի: Թուրքիոյ պատմութեան եւ գրականութեան առնչութեամբ մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող այս հրատարակութիններու գերակշիռ մէկ մասը կը գտնուի Վենետիկի եւ Վիէննայի մատենադարաններուն: Պոլսոյ հայկական տպարանները լոյս

Յօդուածը կը վերջանայ Ուիլլիմ Սարոյեանի համբաւաւոր քերթուածով:

Բնագրին եւ լուսանկարներուն հետ, ի յօգուտ ընթերցողին զետեղուած են ութ քարտէզներ որոնք կը ներկայացնեն Հայաստանը եւ հայկական գաղթաշխարհը պատմութեան զանազան շրջաններուն:

Ինչ կը վերաբերի բովանդակութեան, գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք որ շնորհիւ այս հատորին հրատարակութեան, հայկական Սփիւռքը կ'արժանանայ վերջապէս լուրջ ուսումնասիրութեան մը որուն գլխաւոր առաքինութիւններէն մէկն է տասնեակ հազարաւոր ընթերցողներուն մատչելի ըլլալը:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

---

(1) ENA-ն այն բարձրագոյն հիմնարկն է ուր կը պատրաստուին մեր երկրի ամենաբարձր պաշտօնեաները եւ քաղաքական ղեկավարները:

(2) «Աշխարհառազմավարական աթլաս՝ միջազգային ուժերու յարաբերութեանց աշխարհագրական քաղաքականութիւնը» - Fayard, Paris, 1983, 224 p.

(3) Աշխարհի յայտնութեան աթլաս - Fayard, Paris, 1984, 192 p.

(4) Երատոսթենէս աղեքսանդրացի, յոյն փիլիսոփայ, աստղագէտ եւ թուաբանագէտ, ապրած պէտք է ըլլայ մեր թուարկութենէն առաջ 284-էն մինչեւ մօտաւորապէս 192 թուականը:

Պտղոմէոս յոյն աստղագէտ (Բ. դար, Մ. Թ. ա), իր գրած "Աշխարհագրութիւնը" մինչեւ Միջնադարեան շրջան կը սեպուէր աշխարհագրագիտական լաւագոյն գործը:

(5) Atlas politique du XXème siècle - Editions du Seuil, Paris, 1988,
Atlas des Européens - Fayard, Paris, 1989.

(6) Atlas des Diasporas - G. Chaliand et J.P. Rageau, Ed. Odile Jacob, Paris, 1991, 183 p.

(7) Այսուհետեւ բոլոր չակերտեալ մէջբերումները կատարուած են սոյն նախաբանէն. (էջ՝ 12-էն 21):

(8) *F. Braudel*, Civilisation matérielle, économie et capitalisme, tome II.

(9) Մանչուրիայի Խարպին քաղաքին մէջ ուր կ'ապրէին հազարաւոր «սպիտակ Ռուսեր» եւ Հայեր, Հայոց Եկեղեցին բաց մնաց մինչեւ երեսունական թուականները (մինչեւ ճափոնական գրաւում) Անդրէի Արքեպիսկոպոս Ղազարեան - յետոյ Իրաքի Հայոց Առաջնորդ - վերջին այցելող հոգեւորականը եղաւ եւ Չինաստանի հայկական գաղութին մասին բացառիկ վկայութիւններ ունի Սուրբ Էջմիածնի կարդինալական դիւանին մէջ պահուած իր օրատետրին մէջ:

ընծայած են նաեւ Թրքերէն լրագիրներ ու ամսագրեր։

Այն հաշուառման աղիւսակը որը կը ներկայացնենք, իր մէջ կը բովանդակէ Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաք Պոլսի եւ գաւառի այլ եւ այլ շրջանները գործունէութիւն ցոյց տուող հայկական տպարաններուն մէջ տպուած հայերէն լրագրերու և պարբերականներու քանակը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՏԱՐՈՂՆԵՐԸ

Օսմանեան հպատակ Հայերը, մասնաւորաբար 1839 Դեկտեմբեր 3 Թուականին յայտարարուած Կիւլհանէի Բարենորոգումներէն անմիջապէս վերջ եւ մինչեւ Թուրքիոյ Հանրապետութեան կազմութիւնը, տպագրական մարզին մէջ բուռն թափով չարունակելով իրենց գործունէութեան շնորհիւ, սատարած են Թրքական տպագրութեան ճարտարարուեստին, հրատարակութեան եւ գրավաճառութեան զարգացումին եւ այսպիսով նպաստած են Օսմանեան մտաւորականութեան վերափոխութիւններու հետամուտ ամէն տեսակ շարժումներուն։ Այստեղ կը փափաքինք ներկայացնել միայն մի քանի փաստեր, որոնք կը հաստատեն այս իրողութիւնը։ Բաւական է նշել եւ ներկայացնել կեանքն ու գործունէութիւնը այն քանի մը ականաւոր անձնաւորութիւններու, որոնք մեծապէս նպաստած են 1839 - 1923 Թուականներուն մէջ ինկած ժամանակաշրջանին Օսմանեան Թուրքիոյ տպագրական եւ տառատեղծումի աշխուժացման եւ զարգացման։

ՊՕՂՈՍ ՍՐԱՊԵԱՆ կամ ԱՐԱՊՕՂԼՈՒ - Տպարանատէր եւ գրաձուլիչ։ 1742-ին ծնած է Ակնի Ապուչեխ գիւղը եւ 1835-ին մահացած է Պոլիս։ Որդին է տպարանատէր Յովհաննէս Աստուածատուրեանի։ Սուլթան Սէլիմ Գ.-ի իշխանութեան ժամանակ, երբ տակաւին փոքր էր, իր հօր հետ կու գան Պոլիս եւ կը հաստատուին Այազմա Թաղը։ Տպագրութեան եւ տպարանային արհեստը իր հօրմէն սորվելէ ետք, Պօղոս նախ իր հօր, աւելի յետոյ իր զաւակներուն հետ 70 տարի ծառայեց այս ասպարէզին մէջ եւ դարձաւ Թուրքիոյ ամէնէն նշանաւոր տպարանատէրը եւ միեւնոյն ատեն նպաստեց Թրքական տպագրութեան զարգացումին։

Արապեանը, ինչպէս ըսինք, նախապէս աշխատեցաւ իր հօրը տպարանին մէջ (1766-1769) եւ կարճ ատեն մը ետք համբաւի տիրացաւ, որպէս տպարանագործ եւ գրաձուլիչ։ Վրաստանի Թագաւոր Հերակլ Բ.-ի հրաւէրով գնաց Թիֆլիս (1770), վրացական տառեր պատրաստեց եւ ձուլեց, տպարան հիմնեց եւ վրացերէն գիրքեր տպեց։ Հոնկէ անցաւ Էջմիածին եւ օժանդակեց այնտեղ հիմնադրուող առաջին տպարանի զարգացման։ Արապեանը, Պոլիս վերադառնալէ վերջ, նախ Յովհաննէս եւ Պօղոս անուան տակ տպարան մը հիմնեց (1777)։ Այս տպարանին մէջ ձուլեց «Նեսխի» եւ «Թա՛լիք» կոչուած տառատեսակները, որոնք յետագային իր անունով «Արապօղլու» կոչուեցան։ Սուլթան Մահմուտ Բ.-ը տպարան այցելելով կը հետեւի կատարուած աշխատանքներուն եւ արքունական արտօնագրով մը զինք Պետական օրացոյցներու արհեստանոցի (Թաքվիմհանէի Ամիրէ) տնօրէն կը կարգէ (1816)։ Առաջին անգամ ըլլալով Արապեանին կը տրուի առանձնաշնորհը, իր գլխագիրին վրայ կրելու տպարանային շքանշանը։ Յատուկ արտօնագրով մը Արապօղլու Պօղոսին եւ անոր որդիներուն՝ Աստուրին եւ Գալուստին կը շնորհուի «Թա՛լիք» տառերու կաղապարներուն ձուլումը։ Այսպիսով, քանի մը ամսուան մէջ կարելի կը դառնայ այդ տառերով գիրքերու հրատարակութիւնը։ 1820-ին, Արապեանը իր անունով նոր տպարան մը կը հիմնէ, իսկ Պետական օրացոյցերու պատրաստման արհեստանոցին մէջ կը տպագրէ առաջին Թրքերէն լրագիրը՝ «Թաքվիմի Վէքայիի» (Դէպքերու օրագիր) (1831) եւ այդ լրագրի հայկական օրինակը հանդիսացող «Լրոյ Գիր Մեծ ի Տէրութեանն Օսմանեան»ը (1832)։ Պետական արհեստանոցի տառերը կը պատրաստուէին Արապեանի Օրթագիւղի ձուլարանը։ Այս վիճակը տեւեց մինչեւ Առաջին սահմանադրութեան հռչակումը (1876)։ Ենիչէրիներու խռովութեան ատեն (1826), քաղաքէն հեռու մնալու համար, Արապեան կը հաստատուի Օրթագիւղի Թաշ Մէրտիվէն Թաղը եւ այնտեղ կը հիմնէ տպարան մը, ուր իր զաւակներուն հետ կ՚աշխատի մինչեւ իր մահը։ 95-ամեայ Արապեանի մահէն վերջ, իր որդիները՝ Գէորգ, Գալուստ եւ Սիմոն Արապեան եղբայրները կը շարունակեն իրենց աշխատանքները մինչեւ տպարանի հրկիզումը՝ 1853 Թուականը։ Հրդեհէն յետոյ տպարանի Թրքական տառերու կաղապարները կը փոխանցուին Ծովային Նախարարութեան։ Արապեան տպարանի գործունէութեան ընթացքին տպուած ու հրատարակուած են մօտ հարիւր յիսուն Թերթեր, ամսագրեր ու գիրքեր։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ - Երաժիշտ, փորագրիչ, ոսկերիչ, տպարանատէր եւ գրաձուլիչ։ 1810 Թուականին ծնած է Պոլսոյ Սամաթիա արուարձանը եւ մեռած է 1891 Նոյեմբեր 17-ին։ Որդին է Սուլթան Մահմուտ Բ.-ի արքունի ճարտարապետ Գրիգոր Պալեանի օգնականներէն երկրաչափ Գէորգի։ Նախնական ուսումը կը ստանայ Սամաթիոյ հայկական վարժարանը։ Գեղաձայն ըլլալուն համար փոքր տարիքէն կը սկսի երգել Գումգափուի հայկական եկեղեցիին մէջ։ Կը սորվի եկեղեցական երաժշտութիւն եւ նօթա։

ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ

(Շար. 2)

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՀՍԿԷ ԶԷՆՔԵՐՈՒ ՇՈՒԿԱՅԻՆ

Ներկայիս երբ աւարտած է Ծոցի պատերազմը ու դիւանագէտներ անոր փլատակներուն տակ Միջին-Արեւելքի համար մնայուն խաղաղութիւն մը կը փնտռեն, երկու հարցումներ կը ծագին միտքերու մէջ. ի՞նչպէս Սատտամ Հիւսէյնի նման փոքր բռնատէր մը, խռովալի ու քարիւղով հարուստ այդ շրջանին մէջ կրցաւ դիւրութեամբ կազմել աշխարհի չորրորդ բանակը. երկրորդ՝ ի՞նչ պիտի պատահէր եթէ ան գործածածներէն աւելի հզօր, կորիզային հրթիռներ ունեցած ըլլար։

Այս հարցումները կ՚ուղղէ Լոնտոնի «Թիը էքոնոմիսթ» Թերթին մէկ խմբագիրը որուն յօդուածը արտատպուած է «Քուրիէ էնթէրնասիոնալ»ի 21-րդ Թիւին (Մարտ 28) մէջ։

Սատտամ Հիւսէյնի զինական զօրութիւնը երկինքէն որպէս պարգեւ չինկաւ անոր գլխուն. Արեւմուտքը ծախեց անոր զէնքերը։ Դիւրին գործ չէ հակակշռել այդ առեւտուրը որուն տարողութիւնը տարեկան 50 միլիառ տոլար է։ Զէնքի, զինամթերքի արտադրումը եկամուտի ու աշխատանքի աղբիւր է վաճառող չորս մեծերուն՝ Միացեալ-Նահանգներու, Խորհրդային Միութեան, Ֆրանսայի ու Անգլիոյ համար բայց հետզհետէ աւելի, նաեւ Պրազիլիայի եւ Եգիպտոսի նման երկիրներու։ Ի վերջոյ, անպայման դատապարտելի բան մը չէ զէնքի վաճառքը. ամէն Պետութիւն ինքնապաշտպանութեան իրաւունք ունի։ Ան կրնայ նոյնիսկ որոշ կայուն վիճակ մը ստեղծել։

Ամբողջ հարցը կը վերաբերի ճշդուելիք սահմաններուն. միայն «պաշտպանողակա՞ն» զէնքեր պէտք է ծախել. այս կամ այն շրջանին համար առաւելագոյն սահմա՞ն մը պէտք է որոշել։ Ո՞վ պիտի հակակշռէ կանոններու ճշգրիտ գործադրութիւնը։

Պատերազմական նպատակներով կորիզային Թէքնիքին վաճառքը երկար ատենէ ի վեր արգիլուած էր։ Ճիշդ է որ փախուստներ եղան սակայն արդիւնքը նախատեսուածէն աւելի լաւ էր։ Աւելի դժուար է արդելք հաստատել քիմիական զէնքերու մարզին մէջ. ատոր Թէքնոլոժին չատ տարածուն է։ Միջատասպան դեղերու գործատան մը մէջ, օրինակ, չատ դիւրութեամբ կարելի է Թունաւոր կազ արտադրել։ Զէնքերու մեծ մասը կարելի չէ հակակշռել, սակայն մաս մը կրնայ յատուկ ուշադրութեան առարկայ դառնալ։ Այս առումով օգտակար եղած է «Հրթիռներու Թէքնոլոժիին հակակշիռ»ը որ 1987-ին որոշուած է արեւմտեան եօթը երկիրներու կողմէ։ Իսկական յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ Խորհ. Միութեան եւ Չինաստանի, որոնք զէնքի կարեւոր վաճառողներ են, եւս անդամակցութիւնը ապահովել։ Յուսալի է որ երկու Պետութիւններու ներկայի մերձեցումը նպաստէ այս անդամակցութեան։

Կորիզային զէնքերու տէր հինգ մեծերը --Միացեալ-Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Խորհ. Միութիւն եւ Չինաստան-- զէնքի միջազգային արտադրողները, որոնք ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին կորիզը կը կազմեն, բարոյական հեղինակութեան մը եւ որոշ վարկի մը տէր են։ Հետեւաբար, անոնք կրնան արտադրումներու վերաբերեալ կարգ մը սկզբունքներ ճշդել։ Անոնք կրնան նաեւ աշխարհի զանազան կողմերու իրենց դաշնակիցներուն վրայ ճնշում բանեցնել։

Անշուշտ, որքան ալ խիստ ըլլայ հաստատուելիք հակակշիռը, միշտ զանցումներ պիտի ըլլան. սակայն գոնէ կարելի է զէնքերու տարապայման առատութիւնը սահմանափակել ու բարձրացնել անոնց գիները։

Պէտք է նաեւ կարելի դարձնել պահանջքին հակակշիռը. հաւանաբար Թէքնոլոժիք գերակշռութիւնը պարտութեան մատնեց Իրաքը, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ Քուէյթը գրաւուեցաւ պարզ հրասայլերով։ Պէտք է քննուին օժանդակութեան ու վարկերու խնդրանքները։ Պէտք չէ այս կամ այն երկիրը օգնէ դաշնակիցի մը որ զինամթերքի չափազանցուած ծախքեր կ՚ընէ։ Պէտք չէ նաեւ անտեսել ապահովութեան միջոցառումները։ Վերջապէս, պատերազմները պէտք է ղեկավարեն զէնքի միջազգային վաճառքը եւ ոչ Թէ հակառակը պատահի։

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ՍԱՆԹԱ ԱՆԱՅԻ «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Մարտ 3-ին, Հ. Յ. Դ. «Արմէն Գարօ» կոմիտէի կազմակերպութեամբ՝ յիշատակի հանդէս մը տեղի ունեցած է՝ նուիրուած մտաւորականներ ու ազգ. գործիչներ Մուշեղ Իշխանի, Բարգէն Փափազեանի եւ Շաւարշ Թորիկեանի։ Այս վերջինոյն՝ հայ դատին ծառայած իրաւագէտին մասին խօսած է Մարտիկ Հերկելեան. Վարդուհի Ֆիլհաննէսեան ներկայացուցած է տոքթ. Բ. Փափազեան կուսակցականը, հանրային գործիչը, մշակոյթի մարդը եւ մտաւորականը։ Մ. Իշխանի բանաստեղծական, վիպագրական, Թատերական ու կրթական վաստակին մասին խօսած է Ռիթա Հինդլեան։ Մէջ ընդ մէջ գործադրուած է երգ ու արտասանութենէ բաղկացեալ յայտագիր մը։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Յունիսի սկիզբը տեղի կ՚ունենայ ձերբակալութիւնը տեղւոյն 22 երեւելեաց, որոնք մէկ ամիս բանտի չարչարանք կրելէ վերջ՝ Յուլիս 2-ին շղթայակապ կ՚աքսորուին, միահաղոյն նահատակուելով Կէմէրէկէն քիչ հեռու՝ ամայի վայր մը։ Թուենք անունները՝ Մահու ճանապարհը բռնող այդ անդրանիկ աքսորախումբին. Ուսուցիչ Գրիգոր Ալչըճեան, դեղագործ Ստեփան Եազըճեան, փաստաբան Արսէն եւ Մատթէոս Գալֆայեան (որոնց եղբայրն էր Մաքրիքէօյէն Ալյաշ տարագիր «պէլէտիէ րէիսի» Արթին), Թալասի հրաժարեցուցուած «միւտիր» Հայկ, լուսանկարիչ Սարգիս եւ Յարութիւն Ստեփանեան, առեւտրականք՝ Աբիսողէս Խորխոռունի, Սարգիս եւ Կարպիս Էմիրեան, Տիգրան Սելեան, Աբրահամ Սայապալեան, Լութֆիկ Սվաճեան, Բղք. Պարոն Պօղոս, Ճէպրայիլ Քէօրհաճեան, Աստուր Տաշըեան եւայլն։ Ջարդարարք՝ Թալասի «միւտիր» Սատըգ, տասնապետ Մէհմէտ եւայլն։ Մնացորդ Հայութիւնը կը տարագրուի քանի մը կարաւանով։ Կառավարութիւնը 25 տուն միայն գերծ կը կացուցանէ չհօթակէ, 15 տուն զինուոր ընտանիքներ ալ կը ցրուէ մերձակայ տաճկընոցները։ Թալաս պաշտօնավարող կըրթական եւ հասարակական անխոնջ վաստակաւոր մըն էր Գառմէն (Նախկին Տաճատ վարդապետ Մելքոնեան, էջմիածնական), որ դէպի Հալէպ քշուելով՝ ըսպաննուեցաւ անկէ անդին։

Վերի Թաղի Եկեղեցին էր Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Գարեգին Ա. Քահանայ Սէֆէրեան. - Ծնած 1868 Մայիս 7-ին Կէմէրէկ, աշխարհական անուամբ Խաչէնտէր, ուսած անդ, եւ Թալասի Վարդ. Պատրիկեան Վարժարանը, ուսուցիչ ի գիւղօրէս, 1895-ին եւ 1896-ին երկիցս Սեբաստիա բանտարկուած՝ քաղաքական յանցանօք, 1898 Մայիս 14-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ ծննդավայրին Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյն վրայ, ուր 13 տարի քահանայագործելէ վերջ՝ Թալաս փոխադրուած։ Կ՚աքսորուի անորոշ ուղղութեամբ եւ կը նահատակուի Եղեսիոյ ճամբուն վրայ։

Յակոբ Քահանայ Այվազեան, Ժողովուրդին հետ տարագրուելով՝ ճամբան նահատակուած։

Վարի Թաղի Եկեղեցին էր Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Հմայեակ Քահանայ Տէր-Բարսեղեան. - Ծնած 1858 Փետրուար 14-ին, Մունճուսուն, աշխարհական անուամբ Յովհաննէս, ուսած ծննդավայրին Մծրնեան դըպրոցը, նաեւ Մարզուանի «Անաթոլիա» Գոլէճը, իբր ուսուցիչ՝ պաշտօնավարած վեց տարի Մունճուսուն եւ 13 տարի Թալասի Աշըգեան աղջկանց վարժարանը, 1893 Օգոստոս 15-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Մունճուսունի Եկեղեցւոյն վրայ, ուր վեց տարի քահանայագործելէ վերջ՝ անցած այս գիւղաքաղաքը։ Աքսորի վերջին հանգրուանը՝ Տէր Զօր հասնելէն վերջ, կը նահատակուի հոն տեղւոյն ընդհանուր ջարդին։

Թալասի Աւետարանական Հայոց հովիւներն էին

Վերապատուելի Միպար Յ. Մնչերեան. - Ծնած 1870 Փետրուար 27-ին Կեսարիա, նախնական կրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալով՝ 1886-ին Այնթապի Գոլէճը կը մտնէ եւ ուսանողական շրջանին՝ տարի մը պաշտօն կը վարէ Եէնիճէ Գալէ իբր ուսուցիչ-քարոզիչ։ 1892-ին նոյն կրթարանէն, երեք տարի ետքն ալ Մարաշի Աստուածաբանական Ճեմարանէն ուսումնաւարտ՝ կը նետուի կրթական եւ հովուական ասպարէզ, դասաւանդելով Մարաշի Բողոքական բարձրագոյն վարժարանին մէջ եւ երկու տարի աւետարանելով տեղւոյն եպիսկոպոսական Եկեղեցին։ Ծննդավայր դարձին՝ կ՚ամուսնանայ եւ 1899-էն սկսեալ տարի մը Բումտիկին, 6 տարի ալ Էվէրէկ կը շարունակէ քարոզչութիւնը, վերջինոյն մէջ երէց ձեռնադրըուելով 1903-ին։ Երկու տարի վերջ կը հրաւիրուի Թալաս՝ ուր կը մնայ մինչեւ Աղէտի տարին եւ մինչեւ իր տխուր վախճանը։ Հեղինակ Աստուծոյ գոյութիւնը եւ Համաձայնութիւն Չորս Աւետարաններու հայատառ-թրքաբարբառ գիրքերուն։ Նախագահ Բողոքական Կեդրոնական Միութեան (Մարզուան-Սեբաստիա-Կեսարիա), յոյժ ի պատուի յաչս միախոնաբաց։ Սարսափի օրերուն՝ տկարութիւնը կ՚ունենայ ընդունելու մահմէտական կրօնքը, քիչ յետոյ մտատանջութեան մատնուելով կը կնքէ մահկանացուն։ Թաղումը կը կատարուի իսլամական արարողութեամբ։ (Աւետարանական Հայոց հովիւներուն կենաց եղերապատում անցքերէն մեծագոյն մասը քաղած ենք Ազգապետարանի քարտուղար եւ «Հայ Պատանի»ի խմբագիր Գր. Հ. Գալուստեանէ)։

Պատուելի Մեսիա Մահտեսի Դաւիթեան. - Ծնած 1880-ին Սարը Համզա (Եօզղատ), երկրագործի որդի։ Մարզուանի Գոլէճէն ընթացաւարտ՝ կը վերադառնայ Հայրենիք, վեց տարի պարբերաբար վարելով կրթական եւ քարոզչական պաշտօններ ծննդավայրին եւ անոր մերձակայ գիւղին՝ Էյլէնճէի, նաեւ Զօմալըի (Էվէրէկ) մէջ։ 1914-ին մատակարար Թալասի Ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանի։ Տարի մը հազիւ անցած, կը տարագրուի Տէր Զօր եւ Հիւանդանոցի մէջ կ՚աւանդէ հոգին, տաժանագին իր ճամբորդութենէն ժառանգած ոտնացաւէն չկրնալով գլուխ փրցնել։

(Շար. 217)

(Շար. Ա. էջէն)

ներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած երեկոյթը, որուն մասնակցած են հայաստանաբնակ բազմաթիւ Յոյներ:

Ընկերութեան փոխ նախագահ՝ Գէորգ Զաքոյեան, ակադեմիկոս՝ Գագիկ Սարգսեան եւ ուրիշներ իրենց ելոյթներուն մէջ անդրադարձած են Հայ - յունական կապերու պատմութեան, ընդգծած են Յունաստանի հանրային եւ մշակութային կազմակերպութիւններու հետ ուղիղ կապեր հաստատելու կարեւորութիւնը:

Փիլիսոփայութեան եւ իրաւունքի հիմնարկի գիտաշխատող, ազգութեամբ յոյն Լֆտալիա Պարոնեան խօսած է 1821-ի ապստամբութեան եւ անոր պատմական նշանակութեան մասին:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ երեւանցի յոյն երախաներ արտասանած են յունական դասական եւ ժամանակակից բանաստեղծութենէն նմոյշներ, երգած են յունական փառերգը: Հանդէս եկած է նաեւ «Աւնօ Բարաջանեան» լարային համոյթը:

**

«ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՄԵԶԻ Կ'ՕԳՆԷ»

Այս խորագրին տակ Մոսկուայի «Անկախ թերթ» պարբերականը տպագրած է նիւթեր, որոնց մէջ անդրադարձած է Թուրքիոյ նախագահ Թ. Էօզալի, Խորհրդային Միութիւն կատարած այցելութեան: Յօդուածներէն մէկուն համաձայն այդ այցելութիւնը արտասովոր է, քանի որ երկու երկիրները բազմաթիւ պայմանագրեր կնքեցին այն ատեն, երբ արեւմտեան երկիրները եւ Միացեալ - Նահանգները կը խուսափին նոյնիսկ որեւէ տնտեսական համաձայնութիւն վաւերացնելէ Խորհրդային Միութեան հետ՝ յատկապէս Պալթեան Պալթեան Ռուսիան —

Թուրքիոյ նախագահը մեծ խանդավառութեամբ ընդունուած է Ազրպէյճան, կ'ըսուի ...

**

ՆՈՐ ԹԵՐԹ «ԱՐԱՐԱՏ»

«Արարատ» արհեստավարժ ֆութպոլի ակումբը լոյս ընծայած է «Արարատ» անկախ թերթի առաջին թիւը: Այնտեղ յօդուածներ ստորագրած են «Արարատ» ակումբի նախագահ՝ Կարէն Փահլեվանեան, գլխաւոր մարզիչ Արմէն Սարգսեան, Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահի Ա. տեղակալ Արամայիս Սահակեան, գլխաւոր խմբագիր Լորիս Ղուկասեան: Այս վերջինը կը յայտնէ թէ առայժմ թերթը լոյս կը տեսնէ ամիսը երկու անգամ, եւ յետագային թերեւս երեք անգամ:

**

ՃԱՏՐԱԿ

Սոչի տեղի ունեցած մինչեւ 14 տարեկան աղջիկներու ճատրակի աշխարհի ախոյենութեան համամիութենական ընտրական մրցումներուն 13-ամեայ Էլինա Դանիէլեան գրաւած է առաջին տեղը: Երեւանցի դպրոցականը, 9 խաղի վրայ 7.5 կէտ շահելով, իրաւունք ստացած է մասնակցելու աղջիկներու աշխարհի ախոյենութեան, որ տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբերին՝ Լեհաստան կամ Աւստրիա:

**

ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏ

Ռուսաստանի Սմոլենսկ քաղաքը տեղի ունեցած ախոյենութեան յաղթողի կոչումը նուաճած է երեւանցի ճկասուսերամարտիկ Գագիկ Յովհաննիսեան: Առաջին տեղը գրաւած է նաեւ իր խումբը, որ պարտութեան մատնած է Ղազախստանի, Ռուսաստանի եւ Վրաստանի խումբերը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ՝

Ապրիլ 5-ին, Ուրբաթ օր, Արարատ իր դաշտին վրայ հանդիպում ունեցաւ Օդեսայի Չերնոմորեցին հետ: Արդիւնքը՝ 0 – 0:

ԼԻՈՆ - ՎԻԼՓՈՐՊԱՆՆ..

Տէր եւ Տիկին Ժագ Զամկոչեան եւ աղջիկը,

Տիկին Մաթիլտ Զամկոչեան եւ աղջիկը,

Տէր եւ Տիկին Իվ եւ Սիւզան Ալլիէն,

Տէր եւ Տիկին Արման Զամկոչեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ՝ Փելթէքեան, Պարտաքճեան, Սարգիսեան եւ Վարդանեան ընտանիքները եւ ընտանեկան համայն պարագաները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԶԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Իսկուհի Փելթէքեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 5-ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 15-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի

Nouveau Cimetière de Villeurbanne - Cusset

ժամը 16.15-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը տրամադիր է տարեց անձով մը զբաղելու: Սնունդ, բնակութիւն եւ աշխատավարձք:

Հեռաձայնել. - 48 - 22 - 95 - 06

U.G.A.B. - LYON

est heureuse de vous annoncer qu'un déjeuner de bienfaisance aura lieu:

le Dimanche 28 Avril à 12 h 30

à l'Hôtel PULMANN Perrache
12, cours de Verdun, 69002 Lyon
en l'honneur de

Monsieur Setrak SANDJIAN

président sortant de l'U.G.A.B.-Lyon et de son épouse

Pour tous renseignements complémentaires, contacter le :
78 89 21 69 de 9h à 13h.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 15-րդ տարեդարձի հացկերոյթը Շաբաթ, Մայիս 11-ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շավիլի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ անդամ-անդամուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի փիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Արարողութենէն ետք հոգեճաշ կը տրուի եկեղեցւոյ կից սրահը:

Դպրոցասէրի Աւուրիս - հանդիպումը

Վարժարանս իր նիւթական վիճակին, կրթական աշխատանքներուն, ապագայ հեռանկարներուն եւ առընչուող խնդիրներուն մասին գաղութս տեղեակ պահելու պատասխանատուութեամբ՝ կը կազմակերպէ աւուրիս - հանդիպում, Ապրիլ 15, Երկուշաբթի օր, ժամը 19-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Սիրով կը հրաւիրուին մամլոյ ներկայացուցիչներ, համայնքի կազմակերպութիւններու պատասխանատուներ, նախկին սաներ, ծնողներ եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը հաճոյքը ունի յայտնելու, թէ Տիկնանց Ընկերակցութեան անդամական ընդհանուր ժողովը պիտի գումարուի, Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 14.30-ին վարժարանին մէջ:

Պարտ կը զգանք յիշեցնելու, որ անդամավճարը 300 Ֆր. է:

1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340

Le Conseil d'Administration de l'Ecole Arménienne Tebrotzassère a le plaisir de vous convier à l'Assemblée Générale de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère qui se tiendra le DIMANCHE 28 AVRIL à 14h30 au siège social de l'Association :

1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340

Nous vous rappelons que le montant de la cotisation annuelle s'élève à 300 Frs.

CENTRE CULTUREL SAHAK - MESROP

ARMENIE

photographies de

ARMINEH JOHANNES

exposition
du 6 au 16 Avril
de 9 h à 12 h et de 14 h à 18 h

entrée libre

Cathédrale apostolique Arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
Parking Métro: Rond Point du Prado
tél. : 91 77 84 70

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ամսթերտամի Ս. Հոգի Եկեղեցին խորին շնորհակալութեամբ ստացած է խորանի կարմիր վարագոյր մը, երկու ուրար եւ Յիսուսի խաչելութեան նկարը, Տէր եւ Տիկին Տիգրան եւ Երանուհի Մանուկեանէ, որ անձամբ, Փարիզէն Ամսթերտամ տարած են իրենց նուէրը:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Պոլսահայ Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի նախկին սաներու կազմակերպութիւնը եւ Սիլոբի - Վարթօգիներու նորակազմ «Շնորհք Գալուստեան» Մշակութային Միութեան անդամները կազմակերպած են երջանկայիշատակ՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

յիշատակը ոգեկոչելու հանդիսութիւն մը՝ հացկերոյթով, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, ժամը 13-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ, պատշաճ յայտագիրով մը:

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներն ու թաղականութիւնները, միութեանց եւ կազմակերպութեանց վարչութիւնները եւ մերազն ժողովուրդը սոյն ոգեկոչման հացկերոյթին:

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures

dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

A I F C
ASSOCIATION INTERNATIONALE
DE FEMMES CREATRICES
MARIANNES A TRAVERS LE MONDE

MIKELIAN Lucie

TRAVAUX RECENTS

Exposition du 8 Avril au 20 Avril

Tous les jours de 14h30 à 19h
sauf le dimanche

33, rue Campagne Première
75014 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. présente

EXPOSITION D'ILLUSTRATIONS DE CONTES ARMENIENS

création d'ARTISTES d'ARMENIE

du 05 au 13 Avril

Cette exposition a été réalisée par L'Association Culturelle Arménienne de Marne-la-Vallée

Entrée libre

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 10

MERCREDI
10 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.513 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.513

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՒՐՈՊԱ «ԱՊԱՍՏԱՆ ԳՕՏԻ ՄԸ» Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԵՒ ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐ. ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ

ԵԹԷ ԱՄՕԹԻ ԶԳԱՑՈՒՄ ՄՆԱՑԱԾ ԸԼԼԱՐ...

Անհանդուրժելի, անընդունելի է տեսնել ինչ որ հեռատեսիլը ցոյց կուտայ: Վիրաւոր, այրած, կերպարանափոխուած դիմագիծերը եւ այս ամբողջը՝ 1991 ապրիլեան օրերուն, ԻԱ. դարու սեմին, «մաքուր» պատերազմի մը վախճանին, քաղաքակրթուած Արեւմուտքի մը աչքին առջեւ: Մարդ մարդ ըլլալուն պէտք է ամչնայ, երբ կրնայ համակերպիլ նման տեսարաններու: «Լիպերասիոն» Ապրիլ 9-ի թիւին Բ. էջին վրայ նկար մը հրատարակած է, ուր քաշ-քաշ կը խողան Եւրոպայի քանի մը մեծերը, հաւաքուած Լիւքսամպուրկ, որովհետեւ անդամի մը համար, չատ չուտ համաձայնութեան եկեր են Քիւրտերու օգնութեան հարցերու շուրջ: Մեծն - Բրիտանիոյ նոր վարչապետը՝ Ճոն Մէճըր առաջարկ մը բրած է, որ բոլորին հաւանութեան արժանացած է: Ան կ'ուզէ որ չէզոք, ապաստան գօտի մը հաստատուի Իրաքի հիւսիսը, հոն, ուր երկու միլիոն Քիւրտեր խռնուած են եւ Թուրքիա սահմանը փակ կը պահէ: Այս որոշումն է եւ մէկ միլիառ ֆրանքի օժանդակութիւնը, որոնք այդ երանելի վիճակը պարզուած են եւրոպացի ղեկավարներուն: ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը սակայն, Տէ Քուէյար բնաւ համաձայն չէ եւ կ'ոգեկոչէ ՄԱԿ-ի Ուխտը, որ թոյլ չի տար միջամուխ ըլլալ երկրի մը ներքին գործերուն եւ դպչիլ անոր ինքնիշխանութեան, քանի որ այդ չէզոք գօտին Իրաքեան հողամասի վրայ է: Ուրեմն, ժողովներ հարկ են, բանակցութիւններ, սակարկութիւններ, մինչ անդին, լեռներուն վրայ, ձիւներուն մէջ, ժողովուրդ մը կը մեռնի, անօթի - ծարաւ կամ ցուրտէն եւ հիւանդութենէն, որովհետեւ Արեւմուտքը խօսքերով եւ թռուցիկներով զինքը ոտքի հանեց Սատտամ Հիւսէյնի դէմ ու լքեց, ըստ իր սովորութեան: Ի վերջոյ, ապստամբութեան հրաւէրները, զինուորներու եղած կոչերը որպէսզի չկռուին եւ այսօրուան պարզուած պատկերը, ամբողջականութեան բոլոր մրցանիշները կը կոտրեն, եթէ անշուշտ դեռ կարելի է բարոյական փընտռել քաղաքական աշխարհին մէջ: Երբ, այսօր, նոյնիսկ պարզ օգնութեան համար, Ուաշինկթըն խորութիւն կը դնէ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ (700 - հազար Քիւրտ մտած է), այն պատճառաբանութեամբ՝ որ Իրանը՝ Թուրքիա չէ իրեն համար, անտեսելով իր պատճառով իսկ տեղահանուած ժողովուրդի մը ահաւոր ողբերգութիւնը, այլեւս ըսելիք չի մընար: Եւ դեռ, ապստամբութեան կոչերը չեն դադրիր: «Ազատ Իրաքի Ձայնը» կոչ կ'ընէ պետական հարուածի, Սատտամ Հիւսէյնի սպանութեան: Ձայնասփիւռը կը սփռուի Սաուտի - Արաբիայէն եւ կուտայ Սի - Ի - Ա-էն ներշնչուած յայտարարեր, կը գրէ «Քոթիտիէն» (Ապրիլ 9), զոր կարելի չէ ամբաստանել որպէս հակաամերիկեան մամուլ: Որպէսզի սպաները ոտքի ելլեն, խօսնակը կը պնդէ որ «իրաքեան բանակը պատմական պարտութիւն մը կրեց եւ նուաստացած եղաւ Ծոցի պատերազմէն» (այդ նուաստացած բանակին ջախջախիչ պարտութեան համը առին Քիւրտ եւ Շիի...):

Երեքշաբթի առտու, Քէնտալ Նէգան, քրտական հիմնարկի տնօրէնը, յայտնեց ձայնասփիւռէն թէ այդ «ապաստան գօտիի» առեղծումը եթէ անմիջականին համար լաւ է, Քիւրտերու հարցը չի լուծեր:

Մնաց որ, մեծ աղմուկով ընծայուած օգնութիւնն ալ ցարդ տեղը չէ հասած, ինչպէս կը վկայեն թղթակիցներ եւ օգնութեան հակի չորս սնտուկ նետուած էր Երկուշաբթի օր, ինչ որ գլխաւորաբար խուճապ կը ստեղծէ եւ նոյնիսկ ծեծուըրտուք, քանի սովահար բազմութիւններ ձեռք ձեռք պատառ մը հաց կը քաշեն, ինչ որ չատ ալ բնական երեւոյթ մըն է:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը «ցեղասպանութեան» մասին կը խօսի, Պեռնար Քուշնէր 2 միլիոն կը գնահատէ Թուրքիոյ սահմանը խռնուած Քիւրտերու թիւը, զոր Թուրքիա 3 միլիոնի կը հասցնէ: Ինք ալ սահմանը փակ կը պահէ ու միայն օժանդակութիւն կ'ապահովէ: Վիրաւորներն իսկ հիւանդանոց չեն փոխադրուիր, տեղւոյն վրայ պէտք է խնամուին, ըստ Անգարայի կարգադրութեան:

Կ'ըսուի թէ բրիտանական առաջարկին հայրութիւնն ալ Էօզալի կը պատկանի: Ըսած է նաեւ որ թրքական ուժերն ալ, այդ պարագային (ապաստան - գօտիի) կը դնէ ՄԱԿ-ի հակակշռին տակ, որպէսզի, ի հարկին, պարտադրուի Պաղտատի: Մնաց որ բաւական հետաքրքրական է, որ նման, տեսակ մը նօ մէն'ս լէնտի ստեղծումին համար, չի խօսուիր Սատտամ Հիւսէյնի համաձայնութեան մասին, քանի՝ հողը իրն է. որքան ալ Մեծն - Բրիտանիոյ նախարարապետը ըսէ.- «Մենք չունինք փոխելու Իրաքի սահմանները, այլ պաշտպանութիւն մը հայթայթել հալածանքներուն դէմ»: Երկուշաբթի օրուան այս արտակարգ նիստին, Եւրոպայի Խորհուրդը կրկնած է որ Իրաքի ամբողջականութիւնը պէտք է պահպանուի, քանի որ կ'ըսէ.- «Ի՞նչպէս Իրաք կրնայ յաւակնիլ միանալու քաղաքակրթուած ազգերու աշխարհին, ցորչափ Սատտամ Հիւսէյն իշխանութեան գլուխ կը մնայ» (ընդգծումը՝ մեր կողմէ): Աւելի ճիշդ պիտի չըլլա՞ր խոստովանիլ թէ ինչպէս Արեւմուտքը դեռ կրնայ ինքզինք «քաղաքակրթուած ազգերու աշխարհ» նկատել, երբ իր իսկ նենգ քաղաքականութեան հետեւանքով է որ ժողովուրդ մը տեղահան եղաւ, չարդուեցաւ, ֆօսֆորի ռումբերէ այրեցաւ, ու անօթի - ծարաւ կը թափառի: Բայց, ծանօթ է որ երբ քաղաքականութիւն մը ամէն բարոյական սկզբունք մէկ կողմ դնելով, միայն շահ կը հետապնդէ, կը բաւէ զայն մկրտել՝ ռէալ - փոլիթիք եւ՝ վերջ:

× Ճէյմս Պէյքըրի Անգարա այցելութեան առթիւ, Թուրքեւամերիկեան միացեալ զեկոյց մը հրապարակուած է, Տիարպէքիր, ուր կ'ըսուի թէ Միացեալ - Նահանգներն ու Թուրքիա չեն փափաքիր միջամուխ ըլլալ քաղաքացիական պատերազմի մը: Բայց կ'աւելցնեն՝ «պիտի չհանդուրժեն որեւէ միջամտութեան մարդասիրական օժանդակութեան ջանքերուն դէմ»: Այլ խօսքով՝ ջարդեցէ՛ք, չենք խառնուիր, բայց փոշի կաթ պիտի հասցնենք, չդպչիք...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Նախագահը՝ Լէխ Վալեսա 48 ժամուան համար հիւրն է Ֆրանսայի: Այս այցելութեան ընթացքին բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշինք մը պիտի ստորագրուի: Միւս կողմէ, Ֆրանսա ջնջեց Լեհաստանի պարտքին կէսը եւ նախագահ Միթերան աւելցուց թէ տրամադիր է յաւելեալ զեղչ մըն ալ չնորհելու 2-էն 3 միլիառի:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդը անկախութիւն հռչակեց, Երեքշաբթի առտու, Ապրիլ 9-ին: Թուականին ընտրութիւնը թերեւս պարզ զուգադիպութիւն չէ, քանի կ'ոգեկոչէ Թիֆլիզի ջարդը (1989): Գերագոյն Խորհուրդը անմիջական խզում որոշեց Մոսկուայի հետ:

ԿՈՎԿԱՍԻ եւ Անդրկովկասի ներքին նախարարութեան զօրքերու պետին կցորդը՝ գնդապետ Վլատիմիր Բլախոտին ըսպաննուեցաւ առջի օր Ռոստով (հարաւային Ռուսաստան), անծանօթներու կողմէ:

ԼԵՀԵՐԸ Գերմանիա խուժեցին առաջին օրն իսկ, ինչ որ միշտ լաւ ընդունելու - թիւն չգտաւ: Առաջին «զբօսաշրջիկները» - 35.000 - յարձակման ենթարկուեցան ծայրայեղ աջ տարրերու կողմէ: Լեհերը գլխաւորաբար գնումի համար է որ սահմանը կ'անցնին: Վարչաւայի եւ Շէնկէնի պայմանագրութիւնը ստորագրող պետութեանց համաձայնութեան չնորհիւ, Լեհերը այլեւս մուտքի վիզայի կարիք չունին Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա (եւ ոչ՝ Անգլիա, ինչպէս գրած էինք երէկ, թիւրիմացութեամբ) եւ Պենելիւքս:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Շաբաթավերջի թուրք մամուլը լայն տեղ տուած է Քիւրտերու նոր աքսորին, ընդհանրապէս գործածելով «մարդկային ողբերգութիւն» բացատրութիւնը: Աքսորականներու տառապանքն ու թշուառութիւնը պատկերացնող էջերու կ'ընկերանայ Արեւմուտքի հանդէպ ծանր այն ամբաստանութիւնը, թէ քիւրտ բնակչութիւնը անգամ մը եւս խաբուած է ու ապա լքուած իր բախտին. Թուրք մամուլը կը դատապարտէ նաեւ այն ճնշումը որ ներկայիս կը կիրարկուի Թուրքիոյ, ստիպելով որ սահմանները բանայ եւ ընդունի քիւրտ փախստականները: Տեղ կը տրուի նաեւ թուրք քաղաքական դէմքերու արտայայտութիւններուն, որոնք կը չեշտեն թէ առանց արեւմտեան չօշափելի օժանդակութեան մը երկիրը կարող չէ ապաստան տալու հարիւր հազարաւոր այդ բազմութեան:

Այս կացութիւնը յայտնի լարում պատճառած է թուրքեւիրաք յարաբերութիւններուն. Թուրքիա յատկապէս մտահոգ է տեսնելով որ Իրաք քիւրտ բնակչութեան դէմ զինուորական գործողութիւնները կասեցնելու ոչ մէկ յանձնառութիւն կը յայտնէ: Թուրք պաշտօնատար մը յայտնած է թէ հետեւելով Պաղտատի գործընթացին, «Թուրքիա պիտի դիմէ հարկաւոր միջոցառումներուն»: «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը Ապրիլ 7-ի թիւով կ'արձագանգէ Նախագահ Էօզալի հետեւեալ արտայայտութեան. - «պէտք է Քիւրտերու հոսքը կանգ առնէ. մենք այդ շրջանը ելեկտրականութիւն կը տանինք, ճամբայ կը շինենք. օրը 100 հազար հաց կը բաժնենք. եթէ այս խնամքը ցոյց չտանք, այդ մարդիկը ցուրտէն կը մեռնին: Սակայն եթէ հոսքը կանգ չառնէ, ես ալ կը պաշտպանեմ զանոնք»:

Յաջորդ օրուան «Միլլիյէթ»ը տեղեկացնելով որ Էօզալ Հանրապետութեան ապարանքը հրաւիրած է Իրաքի դեսպանը, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ նախագահը հրահանգած է անոր որ հրապարակ հռչակուի, հակառակ պարագային Թուրքիա պիտի

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 4 / 8)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի կառավարութիւնը Ապրիլ 8-ին յայտարարութիւն մը կատարած է վերջերս Մոսկուայի թոյլտուութեամբ Ազրպէյճանի կողմէ Արցախի մէջ ծաւալած սադրանքներուն մասին: Հոն կը չեշտուի որ ատոնց նպատակը երկու երկիրները - Հայաստանն ու Ազրպէյճանը - ռազմական ծանր բախումի մը մէջ քաշել է:

Ազրպէյճանական կողմը օգտագործելով զրահապատ կառքերով, թնդանօթներով ու գնդացիրներով զինուած ջոկատները, կանոնաւորապէս յարձակումներ կը կատարէ հայկական գիւղերու եւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններու վրայ. ամէն օր տեղի կ'ունենան սպանութիւններ, պատանդներու առեւանգում, տուներու հրկիզում: Վերջնագրեր կը տրուին հայ բնակչութեան որ լքէ իր բնակավայրերը ու մեկնի: Այսինքն, կը կատարուի բռնի տեղահանութեան փորձ:

Իսկ Միութենական կողմը կը չարունակէ զինել Ազրպէյճանի կազմաւորումները, լրատուութեան միջոցներով կը մոլորեցնեն հանրութիւնը: Խորհրդային ղեկավարութիւնը կը հրահրէ երկու հանրապետութիւններու միջեւ գոյացած կնճիռը, անոր միջամուխ դարձնելով խորհրդային բանակի եւ ներքին նախարարութեան զինեալները:

Հայաստանի կառավարութիւնը չեշտակի կը յայտարարէ թէ ինքը վճռակամ է բոլոր անհրաժեշտ միջոցներուն ձեռնարկելու, բռնութեան ենթարկուած հայ բնակչութեան կեանքի ու կայքի պաշտպանութեան համար:

**

ԴԵՍՊԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 3-ին, վարչապետ Վազգէն Մանուկեան ընդունած է Մոսկուայի մէջ Մեծն - Բրիտանիոյ դեսպան Ռոտրիկ Պրէյթուէյթը: Վարչապետը ներկայացուցած է Հայաստանի մէջ տիրող ներկայ տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակը, խօսած է անկախութեան գործընթացին, Մեծն - Բրիտանիոյ ու Հայաստանի միջեւ յետագայ համագործակցութեան հեռանկարներու, Արցախի հարցի մասին:

Դեսպանը յայտնած է թէ իր կառավարութիւնը կարեւոր կը նկատէ խորհրդային հանրապետութիւններու հետ ուղղակի տնտեսական եւ քաղաքական կապերու հաստատումը: Ըստ իրեն Հայաստանի հետ կապեր հաստատելու կարելիութիւններ կան, եւ պէտք է զանոնք օգտագործել: Անգլիացի ձեռնարկատէրերուն համար կարեւոր են կայուն երաշխիքները համատեղ ձեռնարկութիւններ ստեղծելու համար:

Երրորդ անգամ Հայաստան այցելող դեսպանը, անդրադառնալով Բաքու, Թիֆլիս եւ Երեւան կատարած իր այցելութիւններուն, նշած է որ երեք հանրապետութեանց մէջ ալ կը զգացուի անկախ ապրելու ձգտումը, սակայն Արեւմուտքը չի կրնար ազդել այդ գործընթացին վրայ, ան պէտք է կատարուի միայն ու միայն բանակցութիւններու ճամբով: Այս տեսակէտէն բացառութիւն չի կազմեր նաեւ Արցախի խնդիրը:

ԱՍՊՆՋԱԿ

Ինքնատիպ անունով այս շաբաթաթերթը կը պատկանի «Ջաւախք» Հայրենակցական Միութեան. Վրաստանի հայաշատ այն շրջանին, որ իր լեզուով, վարք ու բարքով կատարեալ փոքրիկ Հայաստան մըն է: Առաջին թիւը կը կրէ Մարտ 25 թուականը: Հոն, խմբագիր Վահան Սաղաթէլեան «Ինձ տարէք մեր դաշտերը պայծառ» խորագրուած խմբագրական խօսքին մէջ հետեւեալ տողերով կը բացատրէ թերթին հրատարակութեան դրդապատճառը «Հայաստանին մօտ ու միաժամանակ հեռու Ջաւախքում «ոգու սով» էր: Ջաւախք գնացող իւրաքանչիւր մարդ ընկնում էր հարցերի տարափի տակ: Եւ քաղաքական այս բարդ իրավիճակում մի լրաբեր, մի զրուցակից ընկեր էր պէտք, որ Հայաստանից գնար ու Հայաստան աշխարհի տաք ու պաղ քամիները ջաւախքցուն հասցնէր: Եւ ահա այդ առաքելութիւնը իր ուսերին առաւ «Ասպնջակ» շաբաթաթերթը»:

Ա. էջին վրայ ակնարկելով Վրաստանի Մարտ 31-ի անկախութեան հանրաքուէին, խմբագրութիւնը հարց կու տայ թէ անկախանալէ ետք, Վրաստանի իշխանութիւնը նոյնպէս կը շարունակէ՞ ժողովրդավարական քաղաքականութիւն՝ մասնաւորապէս ազգային հարցին մէջ: Հարցում մը որ այսօր կը յուզէ հայ համայնքը:

Արդարեւ, գաղտնիք չէ թէ Վրաստանի այդ շրջանին հոծ հայութիւնը լուրջ բախումներ կ'ունենայ երկրին ղեկավարութեան հետ, որ կը ջանայ կանխել պահանջքի հաւանական արտայայտութիւններ: Իսկ ղեկավարութիւնը ամէն առիթով կը ջանայ Հայաստանի իշխանութենէն ապահովութիւն ստանալ թէ հողային կամ այլ պահանջք պիտի չներկայացուի իրեն:

Բ. էջին մէջ Վալերի Այվազեան «Թիֆլիս քաղաքն պատուական» խորագրուած տողերով կը յիշէ հայկական գոյութիւնը ջնջելու հետամուտ վրացական գործունէութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ «Վրաստանի վարած քաղաքականութեան "շնորհիւ" հարիւր հազարաւոր վիրահայեր պարզապէս լքեցին իրենց օճախները ու բախտ որոնեցին ուր որ պատահէր, տասնեակ հազարաւոր Հայեր ստիպողաբար ազգափոխ եղան, Ջւարիի Եկեղեցու եւ տասնեակ այլ եկեղեցիների վրայից քերուեցին հայերէն արձանագրութիւնները եւ հայաշունչ զարդաքանդակները»:

Շաբաթաթերթին նոյն թիւին մէջ տրուած են Վրաստանի բնակչութիւնը բաղկացնող ժողովուրդներու քանակները. 5 միլիոն 400 հազար է ընդհանուր թիւը որուն 432 հազարը Հայեր են, 308 հազարը՝ Ադրբեջանցիներ եւայլն:

Ջաւախքի հայութեան անհանդստութիւնը կը ցոլացնէ նաեւ «Ջաւախք» Հայրենակցական Միութեան նախագահ, երեւանեան՝ Մերուժան Տէր - Գուլանեանի արտայայտութիւնները. ան պատասխանելով «որպէս ջաւախքահայ, մայր երկրից ի՞նչ բարեմաղթանքներ ունէք ձեր ժողովրդին» հարցումին, կ'ըսէ. - «ապրել ու շէնացնել սեփական հողը, երջանկութիւնը փնտռել ոչ թէ օտարութեան մէջ, այլ՝ Ջաւախքում, եղբօր նման ապրել վրացու հետ՝ չմոռանալով, սակայն, մեծ Ջիւանու խորհուրդը՝ հայիս, կրօնիս, պատուիս մի՛ կպիր»:

Նոյն գաղափարները կը շարունակուին «Ջաւախք» ժողովրդական շարժման նախագահ՝ Սամուէլ Պետրոսեանի հետ կատարուած ուրիշ հարցազրոյցի մը մէջ. հոն աւելի կը մանրամասնուի Ջաւախքի հայութեան անհանդստութիւնը. ատոր, ինչպէս ծանօթ է, նախ պատճառ դարձած էր շրջանի կառավարիչը կեդրոնէն նշանակելու որոշումը, որուն ընդդիմացած էր շրջանի հայութիւնը, առաջարկելով իր թեկնածուն: Անհանդստութեան երկրորդ պատճառ մըն է գործավարութիւնն ու դատավարութիւնները վրացերէն կատարելու որոշումը: Անդրադառնալէ ետք բոլոր այս պարագաներուն, Սամուէլ Պետրոսեան համոզում կը յայտնէ որ հայեւվրացական աւանդական բարեկամութիւնը այս անգամ ալ կը դիմանայ փորձութեան:

«Ասպնջակ»ի վերջին էջին վրայ տեղ տրուած են խանդոցիներու կատակներուն. վարի երկուքը առնուած են այդ սիւնակէն:

Հոռոմ մամի փողերը գողանում են:

Նա այդ մասին յայտնում է միլիցիոներին:

- Ո՞ր գրպանիցդ են հանել, - հարցնում է նա: Հոռոմ մամը հերթով վեր քաշելով շրջազգեստների փէշերը, հասնում է հօթերորդին ու ասում.

- Այ, էս նէպիցս:

- Բա, այստեղ որ հասան, չիմացա՞ր որ փողերդ են գողանում:

- Բալա ջան, ես ինչ իմանայի, թէ ինչ նպատակով էր վեր քաշում...:

***

Մէկը իմանալով որ տասը երեխայ ունեցողին մեքենայ են տալիս, կնոջն ասում է.

- Երթամ Ռուստաւէն տղոցս բերեմ՝ տասը կլլին:

Երբ տուն է վերադառնում, տեսնում է երեխաները չկան:

- Կնիկ, մեր տղաքը ո՞ւր են:

- Էնոնց ա իրենց հայրերը տարան:

Բարի գալուստ «Ջաւախք»ին մեր մամուլի աշխարհը, մաղթելով որ ներկայի հարցեր ու վաղուան կարելի նեղութիւններ չմթագնեն անոր երգիծելու ախորժակը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ԹՈՒՐՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

Դաշնամուրի դասեր կ'առնէ Իտալացիէ մը: 15 տարեկանին կը մտնէ ոսկերիչի մը քով եւ կարճ ատեն մը ետք կը տիրապետէ արհեստին բոլոր նրբութիւններուն ու գործատիրոջը գործընկեր կը դառնայ: Միջոց մը կ'աշխատի Պետական օրացոյցի արհեստանոցը (1831), սակայն աշխատավարձի անբաւարարութեան պատճառով կը հեռանայ հոնկէ եւ Զուխաճի խանին մէջ կը գրաւի ադամանդ ու գոհարեղէններ յղկելով եւ շատ չանցած կը դառնայ ոսկերչապետը՝ ամիրաներու եւ աչքառու հայ ընտանիքներու: Աւելի յետոյ մօտէն հետեւելով տառաձուլման եւ տպարանային արհեստին, եւ արքունի ճարտարապետ Յովհաննէս Սէրվէրեանի քաջալերութեան եւ նիւթական օժանդակութեան շնորհիւ Սկիւտարի մէջ կը հիմնէ տպարան մը (1839): Այստեղ կը պատրաստէ հայկական տառերու 8 համարի տպատառերը: Նոյն միջոցին, իրենց յանձնուած Ճեմարան Վարժարանի տպարանին մէջ 100 հազար օրինակով կը տպագրէ 1840 թուականի հայկական օրացոյցը (Նոյեմբեր, 1839): 1842-ին, երբ օսմաներէն (Թա'լիք) գրերու ձուլման եւ պատրաստութեան գործը իրեն կը յանձնուի եւ Պետական արհեստանոցի տնօրէն կը կարգուի, իր տպարանը կը փոխադրէ Զուքուր Չէշմէ խանը եւ հոն իր ձուլած տառերով կը շարէ եւ կը տպէ «Րիսալէի Իթթիքատիէ»ն (Գիրք Հաւատարմութեան»:

Ռափայէլ Գազանճեանէն վերջ, Միւհէնտիսեանը, Ամերիկայէն բերած մեքենաներով եւ այլ կազմածներով բարենորոգած իր տպարանին մէջ տպեց 5000 դրուշնոց, 1000, 500 եւ 250 դրուշնոց «Տոկոսաբեր» «Փայիզլի» թղթադրամները (1844): Նոյն տարին Պետական Տպարանին մէջ իր իրագործած յղկուած «Թա'լիք» տառերուն համար 10.000 դրուշով պարգեւատրուած ըլլալուն մասին փաստաթուղթեր կան պետական արխիւներուն մէջ: Աւելի վերջը Փարիզէն բերել տըւած նոր մեքենաներով արդիական տպարան մը հիմնեց Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին ճիշդ դիմացը, քարուկիր շէնքի մը մէջ (1856): Այս նոր մեքենաներով տպեց Միհրան Տիւզ Պէյի կողմէ յղացուած քոնսօլիտները (պետական փոխառութեան պարտատոմսերը (1856 Մայիս 26), 1000-նոց եւ 100-նոց արժեթուղթերը («Թահվիլաթը միւմթազէ», 1857), մաքսատան տնօրէն Մկրտիչ Ճէզայիրլեան էֆէնտիի կողմէ յանձնարարուած պետական պաշտօնաթուղթերն ու ապսակները: Երբ կառավարութիւնը նոր որոշմնագիրով մը թղթադրամները շրջանառութենէ հաւաքեց, յատկապէս այդպիսի գործերու համար բերուած մեքենաներ ու կազմածները այլեւս պիտանի չեղան եւ մեծ պարտքերու մէջ մխրճուած Միւհէնտիսեանը ստիպուեցաւ փակել իր տպարանը: Այս դէպքէն վերջ ան դիմեց նշանաւոր գեղագիր եւ Րումէլիի գլխաւոր դատաւոր Մուսթաֆա Իզզէթ էֆէնտիին (1801 -1876) եւ անկէ «Նեսխի» գիրերու օրինակներ առնելով փորագրեց անոնց արական կաղապարները: Այսպիսով, Օսմանեան ժամանակաշրջանի տպագրութեան ընթացառին մէջ գործածուած տառերն ալ Սուլթան Ազիզի օրով գտան իրենց վերջնական ձեւերը:

Միւհէնտիսեանի ձուլած կաղապարները օգտագործուեցան մինչեւ լատինական տառերու ընդունման տարիները: Միւհէնտիսեանը, իր ստեղծած «Նէսիհ» տիպի տառերով տպագրեց Թրքերէն լեզուով բանաստեղծութիւններու ժողովածու մը եւ ներկայացուց ժամանակի պետական աւագանիներէն ոմանց: Եպարքոսը եղելութիւնը բարձր գնահատեց եւ Միւհէնտիսեանին ըսաւ. - «Դուք հոյակապ յիշատակ մը նուիրեցիք, ազգովին պէտք է ձեզ շնորհակալ ըլլանք»: Յովհաննէս Էֆէնտին նոր ձուլարան մը հիմնեց Գատըգիւղի իր տան պարտէզին մէջ եւ իր յօրինած տառերու կաղապարներով պատրաստեց նաեւ «Վարաքայի Սահիհէ» («Վաւերացուած դրոշմանիշեր») կոչուած դրոշմաթուղթերու կաղապարները: Այս կաղապարները կը նմանցնէին այդ ժամանակաշրջանին Եւրոպայի մէջ պատրաստուած կաղապարները: Միւհէնտիսեանը 76 տարեկանին փորագրեց 16 համարի «Նէսիհ» տիպի (1886), 79 տարեկանին վեց համարի «Նէսիհ» տիպի (1889) եւ 81 տարեկանին ալ, այսինքն իր մահէն քանի մը օր առաջ, ձեռագրատիպ 24 համարի տառերու պղպատեայ արական կաղապարներ:

Ասոնք բոլորն ալ յետագային կոչուեցան «Միւհէնտիսեան» տառեր անունով: Պէյօղլուի իր բնակարանին մէջ ձուլարան մը ունեցող Միւհէնտիսեանը տարի մըն ալ գործակցեցաւ Գրիգոր Ռափայէլեանի հետ (1882 - 1883): Բացի Թրքերէն տառերէն, զանազան տարիներու ընթացքին, ան փորագրեց 11, 8, 14 եւ 18 համար տառատեսակներով գլխատառ եւ մանրատառ 14 տեսակ հայկական գիրեր եւ երաժշտական նօթաներ (1846 - 1855): Տարբեր նիւթեր բովանդակող մեծաթիւ հայերէն եւ քանի մը յունարէն գիրքեր (1840 - 1873) եւ լրագիրներ (1853 - 1863) տպեց ան: Իր փորագրած եւ ձուլած Օսմաներէն տառերով կազմեց գեղատիպ ժողովածու - ալպոմ մը եւ Ելեւմտական նախարար Մահմուտ Ճէլալէտտին Փաշայի միջոցաւ, ան ընծայեց Թագաւորին: Թագաւորը պարգեւատրեց զինք չորրորդ կարգի Մէճիտիյէ եւ Գեղարուեստից (Սանայիի Նէֆիսէ) շքանշաններով: Իր մահուան ատեն, մամուլի գործիչները զովաբանեցին, մինչեւ անգամ չվարանեցան հռչակել զինք որպէս «Թուրքերու Կիւթէմպերկ»ը: Դարձեալ Միւհէնտիսեան էֆէնտին է, որ Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ կիրարկած է «Կալվանօ»ի, «Սթէրօթիփի» եւ «զինկօկրաֆի» մեթոտները:

ԽԱԶԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ. - Տպարանատէր եւ գրաձուլիչ: 1850 թուականին ծնած է Պոլսոյ Պալաթ արուարձանը եւ մեռած է 1932 Յուլիս 6 թուականին: Հայրը, որուն անունն էր Գէորգ, Ամասիացի դերձակ մըն էր: Նախնական կրթութիւնը ստացաւ Պալաթի Խորէնեան նախակրթարանը: Տասնեւչորս տարեկանին աշխատեցաւ Վէզիր Խանին մէջ գրաձուլիչ Տիգրան Ալանեանին քով: Տասը տարի վերջ գործատեղին փոխանցեց իր անունին (1880): Գէորգեանը, կարճ ժամանակի մէջ մեծ ընդունակութիւն ցոյց տըւաւ եւ 11 տեսակ տառատիպար ստեղծեց եւ անոնց կաղապարները պատրաստեց: Այս տառերը, որոնք ձեւով մը կը լրացնէին Արապեան տառերը, երկար տարիներ գործածուեցան Թրքական տպարաններու մէջ: Այդ տառերէն քանի մը հատը հետեւեալներն են «Նէսիհ», (8, 12, 24 համար շրիֆտով), «հարէքէլի», («Զայնանիշային» 18 եւ 36 համար շրիֆտով), «րիք'ա» (Ձեռագրատիպ 18 համար շրիֆտով), «Քյուֆի» (16 համար շրիֆտով): Իր գործատեղին նախ փոխադրեց Օսմանպէյի տպարանը, այնուհետեւ ալ Պապը Ալիի Սահմանադրութենէն ետք Րէշատիյէի Իքտամ խանի մէջ գործեց, յետոյ Ճաղալօղլուի վրայ հիմնեց իր գործատեղին: Խաչիկ էֆէնտին, որ իր ժամանակաշրջանի տպագրական ասպարէզին մէջ կարեւոր դեր մը կը գրաւէ, իր հնարած գեղատիպ տառերէն զատ, Ահմէթ Միտհաթ Փաշայի առաջարկով, 2200 կտորէ բաղկացած օսմաներէն այբուբենի տառատեսակները նուազեցուց 1600 կտորի: Այս առիթով ան արժանացաւ շքանշաններու (1880)՝ Սուլթան Ապտիւլհամիտ Բ.-ի եւ Մէհմէտ Րէշատ Ե.-ի կողմէ: Հանրապետութեան հաստատումէն վերջ ալ պարգեւատրուեցաւ «Կրթական Մէտայլ», «Մատրիֆ Մատալէասը» (շքանշանով) 1923:

Թուրքիոյ մէջ առաջին թղթադրամը տպագրած է Ռափայէլ Գազանճեան (1842): Ան մեծ ծառայութիւններ մատուցած է Ծովայիններու բարձրագոյն ուսումնարանի վիմատիպ քարտէսներու կաղապարներու փորագրութեան, նոր թղթադրամներու կաղապարներու փորագրութեան եւ տպագրութեան գործին: Այս առիթներով եւ Պետական փողերանոցի մէջ ալ կատարած իր ծառայութիւններուն համար արքունական հրամանագրով մը պարգեւատրուած է «Բարձր Շքանշանով» («Նշանը Ալի»):

ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ

(Շար. 3)

ԱՆԵԼԷՆ ԵԼՔԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Նաւլինսկի Խորհ. Միութեան տնտեսական մարզի կարեւոր անուններէն է, որ նաեւ հեղինակներէն է «500 օր» ծրագրին: Երկրին տնտեսութեան տագնապալի կացութեան մասին զինքը զրոյցի մը հրաւիրած է Մոսկուայի «Արկումէնթի ի Ֆաքթի» շաբաթաթերթը, որ լոյս կը տեսնէ 33 միլիոն տպաքանակով: Զրոյցը արտատպուած է «Քուրիէ Ընթէրնասիոնալ»ի Մարտ 28-ի թիւին մէջ:

Այսօրուան կացութեամբ ան երկու կէտ անյետաձգելի կը նկատէ. առաջինը՝ պէտք է բոլոր խորհրդարաններու քաղաքական գործունէութեան կեդրոնը տեղ տալ տնտեսական յեղաշրջումին, երկրորդ՝ պէտք է հասկնալ որ տնտեսական իշխանութեան կեդրոնը մասնաչափ մը նոյն տեղէն շարժած չէ: Դրամատուները, շահը, վարկերը, մաքսատուները անոր ձեռքը կը գտնուին: Այս բոլորը հակակշռի ենթարկելու համար միջ-հանրապետական տնտեսական զօրաւոր կոմիտէի մը պահանջքը կայ: Այլ անհրաժեշտութիւն մըն է մարդոց բացատրել յստակօրէն թէ ինչեր են կացութեան պատճառները:

Հոս, որեւէ ուղղակի դեր չունի նախագահական վարչարարութիւնը. եթէ Հանրապետութիւններուն իսկական իշխանութիւն տրուած ըլլար ու անոնք ատիկա օգտագործել գիտցած ըլլային, կարելի էր հասկնալ նախագահին իշխանութեան վրայ տնտեսական ծրագրին եւս կեդրոնացումը: Սակայն անոնց ոչ ոք իսկական իշխանութիւն տուաւ: Անհեթեթ բան է նաեւ հիւանդ տնտեսութեան մը զօրքին օժանդակութեամբ նեցուկ կանգնելու գաղափարը: Երեք տարիէ ի վեր քարիւղ արտահանելու աշխատանքին որեւէ յատկացում չըլլար: Ուժանիւթի ճարտարարուեստը հազիւ մինչեւ տարեվերջ կրնայ տոկալ: Այսօր աւելի լրջօրէն պէտք է քննենք օտարներու մեր տնտեսութեան յատկացումներուն ծրագիրները: Պէտք է շահինք անոնց վստահութիւնը:

Ներկան բարդ պատկեր մը կը պարզէ. ծանր տագնապ մը կ'ապրինք: Անվարան կարելի է ըսել թէ այս կացութիւնը հետեւանք է կեդրոնացած կառոյցները ղեկավարելու անկարողութեան: Երբ այս անկարողութիւնը իր գագաթնակէտին հասնի, ինչպէս այսօր, կը սկսի յանցաւորներու որոնումը. մամուլ, գործակիցներ եւլն.: Տնտեսական խափանարարութեան դէմ պայքարի հրամայականը տարօրինակ գաղափարի մը ծնունդ է. «երկրին մէջ ոչինչ կը պակսի, սակայն մարդիկ կը պահեն ապրանքները»: Ու մեր լրահաւաք սպասարկութիւնները կը լծուին այս կամ այն անկիւնը պահուած ապրանքները գտնելու, փոխանակ ժողովուր-

գին բացէ ի բաց ըսելու թէ որոշ բանե-րու պակասը կայ ու պէտք է արտադրել զանոնք: Մինչեւ երեք կամ չորս ամիս, հօս ամէն մարդ կը տեղեկանայ թէ այ-սօրուան միջոցառումները բաւարար չէն տագնապը փարատելու: Պէտք է նկատի ունենալ նաեւ լարումը ազգութիւններու միջեւ:

Եաւլինսկի կարելի չի նկատեր որ միակ հանրապետութեան մը մէջ կիրարկը-ւի տնտեսական յեղաշրջումը. պէտք է բո-լորը նախ նոյն սեղանին շուրջը ու հա-մաձայնին այն բոլոր հարցերուն մասին որոնք պէտք է կարգաւորուին ամէն մէկ հանրապետութեան մէջ եւ այն միւթնե-րուն՝ որոնք կը վերաբերին կեդրոնին:

Ամէն պարագայի մէջ, արմատական քաղաքականութեան մը սկիզբը լաւատե-սութեան առիթ մը կրնայ ըլլալ. բոլոր կարելիութիւնները սպառած չեն: Կացու-թիւնը շատ աւելի ծանր պիտի ըլլար եթէ ամէն բան փորձուած ըլլար առանց դրա-կան արդիւնքի: Այս մասին, օրինակ, դրամական ոչ մէկ քաղաքականութիւն կիրարկուած է որ խնայէս յարմարեց-ուած ըլլայ մեր երկրին կացութեան: Ոչ ոք տակաւին ուսումնասիրած է պիւտճէն: Ծանօթ չէ թէ կեդրոնը ի՞նչպէս կը գոր-ծածէ ոսկին, միջազգային շուկային վը-րայ: Նոյնն է քարիւղին պարագան: Թե-րեւս յարմար կ'ըլլայ ոսկիի վաճառքը դադրեցնել մէկ-երկու տարի, գիները բարձրացնել, ինչ որ աւելի շահաւոր ա-րարք մը կ'ըլլայ: Կարելի է նաեւ որ Մի-ութիւնը փորձէ ռազմական որոշ ապ-րանքներ ծախել, օրինակ՝ սաւառնակներ, փոխանակ առանց երկար-բարակ մտա-ծելու այդ գործառուները այլ բանի ծա-ռայեցնելու: Սակայն ատոր համար պէտք է ձեռնարկատէրերուն ապահովութիւն տալ որ իրենց արտադրութիւնը կրնայ յա-ճախորդ գտնել օտար շուկաներու վրայ:

Ցոռետեսութեան դէմ գլխաւոր երաշ-խիքը, Եաւլինսկիի համար, երկրին բը-նական անծայրածիր հարստութիւնն է. յետոյ, պէտք չէ մոռնալ որ քաղաքաչի-նութիւնը զարգացած է, ժողովուրդին մէջ անգրագիտութիւնը վերջ գտած է: Այսօր մարդիկ յօժար են ամէն բան ըն-դունելու, շուկայի տնտեսութեան անց-նելու, միայն կարելի չափով արագօրէն: Ամէն մարդ կ'ուզէ համբերել քիչ մը, սա-կայն պէտք է որոշ ժամանակամիջոց մը ճշդել:

Շատ հաւանական չէ որ ամբողջատիրու-թիւնը չարունակուելու տուեալներ գտնէ ասկէ ետք. եօթը տասնամեակ ան ապրե-ցաւ նախ արտաքին բոլոր պարտքերը ու-րանալով, մակարոյծերու վերածելով գիւ-ղացիները եւ ձրի աշխատանք պարտադ-րելով բանտարկեալներու մեծամթիւ զան-գուածները: Այսպէսով վատնուեցան քա-րիւղի, կազի, ոսկիի, տախտակի բնա-կան հարստութիւնները: Այլեւս քիչ բան մնացած է բռնատիրութեան ախորժակ ու-նեցողներու. ի՞նչ բան կրնան չահագոր-ծել, բնակչութեան նոյնիսկ ցած կենսա-մակարդակ մը ապահովելու համար: Պա-հեստները սպառած են:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ մէջ, Մարտ 25-ին իր մահկանացուն կնքած է Զգօն Եպիսկոպոս Տէր - Յակոբեան, որ անցեալին եղած է նաեւ Միլանօ, որպէս հոգեւոր հովիւ: Տան կարգը կատարուած է Մարտ 31-ին, Ս. Վարդան Մայր տաճարը, թաղումն ալ Ապրիլ 1-ին: Ողբացեալը ծնած էր Վան՝ 1904-ին, վարդապետ ձեռնադրուած է 1930-ին, եպիսկոպոս՝ 1958-ին:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 5-ին, Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի «Գարեգին Նժդեհ» Կոմիտէի կազմակեր-պութեամբ, դասախօսութեամբ հանդէս եկած է ռուս գրող Իննեսա Բուրկովա, որ աւելի քան երկու տարի է կը զբաղի ղարաբաղեան հարցերով, գրած է յօդ-ուածներ: Գրողը իր միտքերը ներկանե-րուն փոխանցած է թարգմանիչի օգնու-թեամբ, դատապարտած է խորհ. գինուոր-ներու արարքները, կեդրոնական իշխա-նութիւնները, մամուլն ու հեռատեսիլը: Ան պատասխանած է նաեւ ներկաներու բազմաթիւ հարցումներուն:

***

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Կարմիր Խաչի կեդրո-նատեղիի հրապարակին վրայ բարձրացած արձանին բացումը տեղի ունեցած է Մարտ 15-ին: «Մայր եւ զաւակ» մկրտուած ար-ձանը գործն է մոսկուաբնակ քանդակա-գործ Ֆրիտրիխ Սողոյեանի - նուիրուած ամերիկացի ժողովուրդին, առ ի երախ-տագիտութիւն երկրաշարժէն ետք ցոյց տրուած օգնութեան: Ամերիկայի հայ-կական համագումարի գործադիր տնօ-րէն Ռոս Վարդեանի բացման խօսքէն ետք ելոյթ ունեցած են Ուաշինկթընի մօտ խորհրդային դեսպանատան մշակութային հարցերու խորհրդական Ալեքսանդր Փո-թեմքին, Ամերիկեան Կարմիր Խաչի տը-նօրէնուհի Էլիզապէթ Տոլ, քանդակագործ Ֆրիտրիխ Սողոյեան: Նոյն երեկոյեան, խորհրդային դեսպանատան մէջ տեղի ու-նեցած ընդունելութեան խօսք առած են փոխ դեսպան՝ Ս. Զէտվերեկով, Ռոս Վարդեան եւ դեսպանատան Գ. քարտու-ղար՝ Գ. Նանակիւեան:

***

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Հայ մշակութային եւ կրթական կեդրոնի «Յովնանեան» սրա-հին մէջ, Մարտ 16-ի երեկոյեան տեղի ու-նեցած է Պոսթընի հայկական անկախ ձայնասփիւռի 11-րդ տարեդարձի հանդի-սութիւնը: Օրուան բացումը կատարած է վարչութեան նախագահ Կարպիս Զէրազէլ-եան: Ձայնասփիւռին կատարած ազգա-յին ու մշակութային ծառայութիւննե-րուն մասին խօսած են Հուրի Պօյաճեան (հայերէն) եւ Թոմ Վարդապետեան (անգ-լերէն): Արտասանութիւններու բաժնէն առաջ ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է ձայնասփիւռին հիմնադիրը՝ Ժիրայր Ղարիպեան:

***

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ համալիրի «Զարլզ եւ Նուարդ Թալանեան» սրահին մէջ, Մարտ 17-ին տեղի ունեցած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Ամերիկայի Արեւելեան շրջանակի զոյգ պաշտօնաթերթեր՝ «Պայքար»ի ու անգ-լիատար «Տի Արմինիըն Միրըր - Սփէքթէյ-թըր»ի ճաշ - յայտագիրը: Ճաշէն ետք յայտագրին բացումը կատարած է կազ-մակերպիչ յանձնախումբի ատենապետ՝ Տոքթոր Գէորգ Քէչիշեան, հանդիսավա-րած է Պարպրա Թէլալեան, բանախօսած են Պէնթլի գոլէճի նախագահ՝ Տոքթոր Կրէկըրի Ադամեան (անգլերէն) եւ Մոն-րէալի Արմէն - Քէպէք Ալեք Մանուկեան վարժարանի տնօրէնուհի՝ Վարդուհի Պալ-եան: Գործադրուած է նաեւ գեղարուես-տական յայտագիր մը:

***

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Յակոբ եւ Ս. Երրորդու-թիւն Եկեղեցիներուն մէջ, Ծաղկազարդի չարաթավերջի արարողութիւններուն մասնակցած է Էջմիածնի Մայր Տաճարի երգչախումբի մեներգչուհի Լուսինէ Զա-քարեան: Արուեստագիտուհին երգած է Ս. Յակոբ Եկեղեցիի երեկոյեան կիրա-կամուտ ժամերգութեան ընթացքին ու աւարտին հանդէս եկած է փոքր մենահա-մերգի յայտագրով մը: Ամերիկայի արե-ւելեան թեմի (Էջմիածնի) կարգադ-րութեամբ Միացեալ - Նահանգներ ժա-մանած երգչուհին յաջորդ օրը՝ Մարտ 24-ին, որպէս մեներգչուհի մասնակցած է Սուրբ Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ պատա-րագին:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղե-ցիին մէջ, Մարտ 16-ին տեղի ունեցած է Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ պուլկարա-հայ թեմի Ե. պատգամաւորական ժողո-վը՝ 18 տարիներու դադարէ մը ետք: Ժո-ղովին ներկայ եղած են 23 պատգամաւոր-ներ (26 ընտրուածներէն), ինչպէս նաեւ հիւրեր՝ «Երեւան» կազմակերպութեան նախագահ տոքթոր Սարգիս Սարգիսեան, հայ աւետարանական համայնքի հոգեւոր հովիւը, Սոֆիայի, Փլովտիւի եւ Վառ-նայի հոգեւոր հովիւները, թեմական խորհուրդի անդամներ եւ ուրիշներ: Թեմական խորհուրդի 9 տարուան աշխա-տանքներու հաշուետու զեկոյցը կարդա-ցած է նախագահ Կարօ Տէր - Մեսրոպ-եան: Այս միջոցին ձեռնադրուած են երեք քահանաներ: Իսկ Էջմիածնէն Պուլկարիա ղրկուած են վարդապետ մը եւ արեղայ մը: Պատգամաւորներու միաձայնու-թեամբ ու գաղտնի քուէարկութեամբ Տի-րայր Արք. Մարտիկեան վերընտրուած է Պուլկարահայ Թեմի Առաջնորդ. կազմը-ւած է նաեւ կրօնական խորհուրդ, որ կը բաղկանայ առաջնորդէն եւ Սոֆիայի, Փլովտիւի ու Վառնայի քահանաներէն: Պատգամաւորական ժողովի որոշումով ներկայ թեմական խորհուրդը կը բաղ-կանայ 9 անդամներէ:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ կեդրոնի «Համազ-գային»ի գրադարանին մէջ, Մարտ 20-ին, տեղի ունեցած է գրական դասախօսու-թիւն մը: Յասմիկ Պապեանի բացման խօսքէն ետք, Գրիգոր Նգրուրեան ներկա-յացուցած է «Շաւարշ Նարդունին իբրեւ յանձնառու գրագէտ» նիւթը ու ապա պա-տասխանած է ներկաներու հարցումնե-րուն:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Մգ Կիլ համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութեան կազմակերպու-թեամբ, Մարտ 22-ի երեկոյեան տեղի ունեցած է երգեհոնահար՝ Պերճ Ժամկոչ-եանի համերգը, ձէզու Եկեղեցիին մէջ: Համերգին ներկայ եղած է շուրջ չորս -հարիւր հանդիսատես:

***

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւո-րիչ Եկեղեցւոյ «Ազաճանեան» սրահին մէջ, Մարտ 16, ճաշ - պարահանդէսով մը նշուած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Արշակ Տիգրանեան» վարժա-րանի 10-ամեակը: Տնօրէն Վարդգէս Գու-րուեանի հանդիսավարած երեկոյթին ըն-թացքին՝ Արշակ Տիգրանեանի, Ալեք Մա-նուկեանի ու այլոց նուիրատուութիւննե-րուն շնորհիւ գոյացած է շուրջ քառորդ միլիոն տոլար:

ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ՃՊԻՏ

— Եթէ ովկէանոսի վրայ ինքնաթիռը ա-ղէտի ենթարկուի եւ փրկուած տղամար-դիկ ու կանայք յայտնուին տարբեր ան-մարդաբնակ կղզիների վրայ, ի՞նչ էք կարծում, տղամարդիկ ինչպէ՞ս կը պահեն իրենց…:

— Շատ բնական: Քսան տարեկանները կ'ասեն, տղաներ, շտապեցէք, լողանք դէպի կանանց կղզին: Երեսուն տարեկան-ները կը ժպտան, տղաներ, ախր, ինչո՞ւ էք շտապում, շուտով կանայք իրենք կը լողան այստեղ: Իսկ յիսուն տարեկանները կը զարմանան, կ'ասեն ինչո՞ւ էք իրար անցել, չէ՞ որ այստեղից էլ ամէն ինչ պարզ երեւում է…:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

2.- Տէրէվանք կամ Տէրէվէնկ, Թալա-սէն քսան վայրկեան հեռու՝ 66 տուն հա-յութեամբ: Եկեղեցին Ս. Թորոս՝ ուր պաշտօնավարող երէցներէն Տ. Ստեփան Մանուկեան փախճանած ըլլալով Աղէտի նախօրեին՝ կը մնար միայն

Վահան Քահանայ Տէր - Ստեփանեան.- Ծնած 1861 Յուլիս 15-ին Կեսարիոյ Սուրբ Կարապետի վիճակին Քէչի Քէօյ գիւղը՝ որուն ծխատէրն էր իր հայրը Տ. Ստեփան (Եկեղեցին Ս. Ստեփանոս), աշխարհա-կան անուամբ Բարեղ, ուսած Տէրէվա-նույ Ս. Թարգմանչաց եւ Թալասի Վարդ Պատրիկեան վարժարանները, 1876-էն մին-չեւ 1910 ուսուցիչ ի գիւղօրէս, 1911 Մա-յիս 22-ին ձեռնադրուած Մաղաքիա Եպիս-կոպոս Տէրունեանէ՝ Գատըքէօյ (Պոլիս), ծննդավայրին եկեղեցւոյն վրայ: Արգիլ-եալ գիրքեր պահած ըլլալու կեղծ ամ-բաստանութեան տակ կը նետուի բանտ եւ Թալասի Պատերազմական Ատեանէն կը դատապարտուի եօթնեայ բանտարկու-թեան՝ զոր կը լրացնէ: Տառապանքի այդ երկար ժամանակամիջոցին ֆիզիքապէս քայքայուած՝ կը վախճանի Թալաս: Թէ՛ իր արգելանոցին մէջ եւ թէ անկէ դուրս՝ Տ. Վահան շատ հեղ մերժած է հաւատա-փոխութեան սոտր առաջարկներ:

Գիւղիս մէջն էր «Սուրբ Սարգիս» մե-նաստանը՝ որուն փոխ - վանահայրութիւ-նը կը վարէր

Սարգիս Վարդապետ Միքայէլեան.- Ծնած 1858-ին Թօմարզա եւ ձեռնադրուած 1885-ին: Միաբան Կեսարիոյ: Ժողովուր-դին հետ տարագրուելով՝ միասնաբար կը նահատակուի ճանապարհի ընթացքին:

3.- Թավլուսուն, ձորամէջ գիւղաքա-ղաք՝ Թուրք եւ Յոյն խառն բնակչու-թեամբ: Հայք 30 տուր՝ Թրքախօս: Եկե-ղեցին Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավա -րէր

Կարապետ Քահանայ Չիչէքեան.- Ծը-նած 1851-ին, ընիկ, աշխարհական ան-ուամբ Ղուկիանոս, ուսած ծննդավայրին Մեսրոպեան եւ Կէրմիրի Պարթեւեան դըպ-րոցները, ուսուցիչ, 1879-ին ձեռնադրը-ուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալ -ճեանէ, հոգաբարձու Տէրէվանույ «Ս. Սարգիս» մենաստանին: Տէր Զօրի կող-մերը վախճանած:

4.- Ս. Դանիէլ Վանք, Ս. Կարապետէն քսան վայրկեան հեռու՝ Ս. Աստուածա -ծին եկեղեցիով: Իր թեմերն էն Կէրմիր, Մունճուսուն եւ Պալակէսի՝ որոնց պիտի անդրադառնանք քիչ յետոյ: Մենաստանիս վանահայրութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը վարէր զաւառի բազմաթիւ քահանանե-րու եւ վարդապետներու ձեռնադրիչ՝ Պրուսացի

Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեան (Ծնած 1837-ին, ձեռնադրուած 1868-ին), որ վախճանած է անդ՝ Աղէտէն առաջ: Իրմէ յետոյ 1911-ին, փոխ վանահայր կարգուած էր

Գէորգ Վարդապետ Պօյաճեան.- Ծնած 1853 Սեպտեմբեր 8-ին Թօմարզա, աշխար-հական անուամբ Եղիա, ուսած անդ, 1885 Հոկտեմբեր 6-ին ձեռնադրուած եւքարացի Եղիա Եպիսկոպոս Դերձակեանէ՝ ծնըն -դավայրին «Ս. Աստուածածին» վանքը, պաշտօնավարած Կեսարիա, Գըր Շէհիր, Նիյտէ, Գոնիա, Հունկ ուրեմն փոխադ -րուած «Ս. Դանիէլ»: Իր անհետացման պարագաները մեզ անծանօթ:

5.- Կէրմիր կամ Կարմիր (Կարմրակ), այգիներով բոլորուած՝ ձորամէջ քաղա-քաւան, Կեսարիոյ արեւմտակողմը՝ մէկ ժամ հեռու, Թուրք եւ Յոյն խառն բնակ-չութեամբ: Հայք՝ 78 տուր: 1858-ին այ-րած Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյն տեղ նորը կառուցուած էր, Սուրբ Ստեփանոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Ստեփան Քահանայ Գույումճեան.- Ծը-նած 1865-ին, ընիկ, աշխարհական ան-ուամբ Աբրահամ, ուսած ծննդավայրին Պարթեւեան դպրոցը, ուսուցիչ անդ եւ ի Կեսարիա, 1898-ին ձեռնադրուած Ստե-փանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ: Այս հաւատրնտիր եւ քրիստոսազօր երէցը՝ Թուրանեան երաշխէպի եւ մահուան ըս-պառնալեաց ներքեւ կ'իսլամանայ. յետոյ կ'աքսորուի Հալէպ ու կը պատռէ գլխուն փաթթոցը, հայ քրիստոնէի բուն անու-նովն ու սիրտովը վախճանելով հոն՝ աղ-ցաւոր վիճակի մէջ:

6.- Պալակէսի կամ Պէլէյսի, Եւքարա-յէն մէկ ժամ հեռու, երկուքին մէջ գը-նուելով Ս. Կարապետի վանքը: Հայք՝ 186 տուն: Գիւղիս մօտ է «Ս. Դանիէլ», որուն մասին գրեցինք չորրորդ թուահա-մարով: Եկեղեցին Ս. Խաչ՝ ուր կը պաշ-տօնավարէր

Կարապետ Քահանայ Ասլանեան.- Ծնած 1874-ին Զախմախ (Պօղայլեան), 1906-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ ծննդավայրի եկեղեցւոյն վրայ, ուրկէ հոս փոխադրուած: Իր ան-հետացման պարագաները մեզ անծանօթ:

(Շար. 218)

(Շար. Ա. էջէն)

պարտաւորուի միջամտելու: Դեսպանին հետ Հանդիպումին մասին երեսփոխաններուն տեղեկատուութիւն մը կատարած միջոցին իրեն հարց տրուած է թէ «միջամտել» բացատրութիւնը զինուորական գործողութի՞ւն մը կը նշանակէ. Խօզալ պատասխանած է. - «Անշուշտ. քանի որ չենք կրնար մեզի դիմողներու հօսքը կասեցնել, միւս կողմը կը կեցնենք»:

Թուրք Արտաքին նախարարն ալ գանգատ յայտնած է թէ աշխարհ անգամ մը եւս Թուրքիոյ վճարել տալ կ'ուզէ քրտական հաշուեցոյցը, սակայն իրենք պիտի չարտօնեն որ երեք տարի առաջուան վիճակը կրկնուի:

Թուրք մամուլը Արեւմուտքի կեցուածքին հանդէպ արտայայտուած դժգոհութեան մէջ յատկապէս կը շեշտէ Սեւրի դաշնագրին առընչուած յաճախադէպ յիշեցումները: Կը նկատէ թէ արեւմտեան Պետութիւններ մեկնելով Քիւրտերու կոտորածէն, առիթ գտած ըլլալ կը թուին յիշեալ դաշնագիրը այժմէականացնելու:

«Միլլիյէթ»ի Ապրիլ 6-ի թիւին մէջ Մ. Ալի Պիրանտ կը շեշտէ թէ քրտական ողբերգութեան մէջ Սատտամ Հիւսէյնի չափ պատասխանատու են նաեւ Միացեալ-Նահանգներ, որոնք անգամ մը եւս խաբած են Քիւրտերը: Ան կ'ըսէ թէ Ամերիկա զօրավիգ ըլլալէ ետք քրտական ապստամբութեան այսօր կը դիտէ պարզապէս անոնց ենթարկուած չարչարանքը. այդ զօրակցութեան նպատակը ներքին խռովութիւններով բոլորովին տկարացնել էր Իրաքի բանակը, սակայն երբ քրտական գինեալ դիմադրութիւնը նախատեսուածին սահմանները գանցեց, Հաշիւները փոխուեցան, որովհետեւ ոչ ոք - ոչ Թուրքիա, ոչ Իրան ու Սուրիա կամ Խորհրդային Միութիւն - շրջանին մէջ քրտական անկախ պետութիւն մը տեսնել կ'ուզէր: Մինչդեռ ապստամբութեան ընթացքը սկսած էր այդ վախը ներշնչել, մանաւանդ որ հաւանական էր շիիներու միջոցով Իրանի եւս մասնակցութիւնը, ինչ որ պիտի ընդլայնէր կռիւին տարողութիւնը: Ու այս կացութեան առջեւ Արեւմուտքը դադրեցուց իր նեցուկը, չտեսնել ձեւացնելով Հիւսէյնի բռածները: Այս բոլորէն ետք Մ. Ալի Պիրանտ հարց կուտայ. - «Այսպէսով կը կարծենք թէ լուծուա՞ծ է քրտական հարցը» ու կը պատասխանէ. «Ընդհակառակն, այսուհետեւ գործերը շատ աւելի պիտի կնճռոտին»:

**

«Թէրճիւման»ի Ապրիլ 6-ի թիւը կը գրէ թէ քիւրտ պարագլուխ Պարզանի հերքած է Քէրքիւք եւ Էրպիլ քաղաքներուն իրաքեան զօրքին կողմէ վերագրաւուած ըլլալու լուրը. ան ըսած է թէ Էրպիլ իրենց հակակշռին տակ է, իսկ Քէրքիւքի շուրջ կռիւները կը շարունակուին, ու նոյնիսկ ձեռք ձգած են չորս ուղղաթիռ եւ երեք օդանաւ: Պարզանի դանդատելով հանդերձ արեւմուտքի անտարբերութենէն ու անընդմիջ թերքի պակասէն, շեշտած է թէ պատերազմը պիտի շարունակեն այնքան ատեն որ Իրաք զէնքերը վար չի դներ ու երկրին մէջ ժողովրդավար իրաւակարգ չի հաստատուիր:

**

Մինչ Թուրքիա կը ձաղկէ արեւմտեան անտարբերութիւնը ու կը հպարտանայ Քիւրտերու կատարած իր օժանդակութեամբ, ցոյց տրուած մարդասիրութեամբ, միւս կողմէ կը շարունակէ նոյն խստութեամբ հալածել Փ.Ք.Ք.-ի զինեալ մարտիկները: Շաբաթ օրուան «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը կը տեղեկացնէ թէ անցեալ շաբաթավերջին Թուրք ապահովութեան ուժեր հետապնդելով քիւրտ զինեալները, թափանցած են իրաքեան հողամասը ու 21 մարտիկ սպաննած: Բախումներուն ընթացքին մահացած են նաեւ հինգ զինուորներ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Գեղամ Տէվէճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն մը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցին 13, rue du Perche
ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ անդամանդամուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Արարողութենէն ետք հոգեճաշ կը տրուի եկեղեցւոյ կից սրահը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆԹ - ԹԻԻՎ.- Արուսեակ Ագայեան իր ծնողքին եւ եղբայրներուն յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը տրամադիր է տարեց անձով մը զբաղելու: Սնունդ, բնակութիւն եւ աշխատավարձք:
Հեռաձայնել. - 48 - 22 - 95 - 06

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ, Շաբաթ, Ապրիլ 13, ժամը 14.30-ին, սովորական վայրը. բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Պոլսահայ Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Նախկին սաներու կազմակերպութիւնը եւ Սիլորի - Վարթօցիներու նորակազմ «Շնորհք Գալուստեան» Մշակութային Միութեան անդամները կազմակերպած են երջանկայիշատակ՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

յիշատակը ոգեկոչելու հանդիսութիւն մը՝ հացկերոյթով, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, ժամը 13-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, պատշաճ յայտագրով մը:

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներն ու թաղականութիւնները, միութեանց եւ կազմակերպութեանց վարչութիւնները եւ մեր ազն ժողովուրդը սոյն ոգեկոչման հացկերոյթին:

CHERCHE

Assistante maternelle sur Créteil ou région pour garder bébé de trois mois à partir de début mai.

Tél. : 49. 80. 05. 62

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 15-րդ տարեդարձի հացկերոյթը Շաբաթ, Մայիս 11-ին:

Sous l'égide du
Club de la Presse Marseille-Provence
LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12, rue St. Bazile. 13001 Marseille
vous invite
le vendredi 12 avril à 21 h.
GERARD CHALIAND
présentera et dédicacera son nouvel ouvrage
«ATLAS DES DIASPORAS»
(Ed. Odile Jacob)
et sera face à la presse régionale sur le thème «L'AVENIR DES PETITES REPUBLIQUES D'URSS»
(Pays baltes, Moldavie, Arménie...)
Le débat sera animé par
Garo Hovsépian et Jean Kéhayan

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան այցելութիւն մը կը կազմակերպէ՝

Շաբաթ, Ապրիլ 13-ին

Օթօքարը կը մեկնի Մշակոյթի Տան առջեւէն՝

45, rue de la Défense - Issy-les-Moulineaux
ժամը 13.30-ին եւ ժամը 13.45-ին եկեղեցիէն՝

6, avenue Bourgain - Issy-les-Moulineaux

Փափաքողները սիրով կրնան մասնակցիլ այս այցելութեան:

Դպրոցասէրի Աուդիօ - համդիպում

Վարժարանս իր նիւթական վիճակին, կրթական աշխատանքներուն, ապագայ հեռանկարներուն եւ առընչուող խնդիրներուն մասին դպրոցասէր տեղեակ պահելու պատասխանատուութեամբ կը կազմակերպէ աուդիօ - հանդիպում, Ապրիլ 15, Երկուշաբթի օր, ժամը 19-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Սիրով կը հրաւիրուին մամլոյ ներկայացուցիչներ, համայնքի կազմակերպութիւններու պատասխանատուներ, նախկին սաներ, ծնողներ եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը հրաւիրէ
ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ՄԸ
ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ի գլխաւոր խմբագիր-երեսփոխան՝
ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ի
եւ
ֆրանսահայ մամուլի ներկայացուցիչներու
միջեւ
ղեկավար՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ
Ապրիլ 13, Շաբաթ, ժամը 20-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES
— Մուտքը ազատ է —

SAISON 90/91 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

CYCLE PREMIERES AUDITIONS

Vendredi 12 Avril à 20 h 30

Grands et Jeunes Solistes Internationaux
STEPHEN HACIKYAN - MUZA RUBACYKTE
GERARD GASPARIAN - ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

Vendredi 24 Mai à 20 h 30 — CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE
QUATUOR CHILINGIRIAN
Haydn - Mozart - Bazil - Beethoven

PRIX DES PLACES
Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F - Balcon IIe 120 F
Etudiants, C.V. 60 F
CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :
3, rue des Saints-pères - 75006 Paris Tél. 42.60.74.78

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 11

JEUDI
11 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.514 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.514

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ՇՈՒՌՆՈՒԽ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Երկուշաբթի օր շատ ծանր միջադէպեր պատահած էին Գորիս - Կապան (Ղափան) ճամբուն վրայ, գլխաւորաբար Շուռնուխ, սպաննուած էր մէկ ռուս սպայ, կային հինգ հայ վիրաւորներ, ոչ ծանր, մեռած էին նաեւ 2 ադրբէջանցի եւ 7 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Առաջին առթիւ, գրգռիչ լուրեր տարածուած էին Հայերու վերագրելով յարձակման դէպքեր: Տեղւոյն վրայ փութալով Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան եւ Ապահովութեան եւ պաշտպանութեան յանձնախումբի նախագահը՝ Վազգէն Սարգսեան, հանդիպումներ կ'ունենային զինուորական պատասխանատուներու հետ եւ թիւրիմացութիւնները կը հարթուէին: Կը պահանջուէր որ Մոսկուայէն չէզոք յանձնախումբ մը գայ իրականութիւնը հաստատելու համար: Այլ խօսքով կը պարզուէր, որ Ադրբէջանցիք յարձակած էին: Տեսակցութիւններու արդիւնքն էր նաեւ որ բացուի Կապան - Գորիս ճամբան, որ փակ էր, ինչ որ պէտք է կատարուէր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8-ին եւ չէր եղած ժամը 22·30-ին ալ:

Նախորդ օրերը ազերի յարձակումներ եղած էին նաեւ Մեղրի, Գետաշէն, ուր կը սպաննուէր Մարտիրոս Շահնազարեան, որ անդամ էր Հ. Յ. Դ. Հայաստանի կազմակերպութեան:

Այդ շրջանը կառախումբերը ամբողջ կեցուցած են եւ կառախումբ բնաւ չէր մտներ Հայաստան:

**

Երկուշաբթի, Ապրիլ 8-ին, Երեւան կը ժամանէր Մոսկուայի Թուրք դեսպանը՝ Վոլքան Վուրալ, որ 48 ժամուան այցելութիւն մը կը կատարէր: Նոյն օրը, տեսակցութիւն կ'ունենար Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի եւ Արտաքին յարաբերութեանց յանձնախումբի նախագահ՝ Դաւիթ Վարդանեանի հետ: Զուսպ ընդունելութիւն մը եղած է դեսպանին եւ շեշտուած թէ յարաբերութիւնները միայն տնտեսական հիմքերու վրայ կրնան ըլլալ: Ըստ երեւոյթին, Թուրք դեսպանը շփոթութեան մէջ եղած է, ինչ կը վերաբերի Հայաստանի հռչակագիրի 11-րդ յօդուածին որ կը վերաբերէր ցեղասպանութեան: Իր մտքին մէջ, վիճաբանութիւնը որ եղած է Գերագոյն Խորհուրդի նիստին կը վերաբերէր ցեղասպանութիւն որակումին իսկ: Ճշդուած է իրեն թէ նման հարց չկայ, ցեղասպանութիւնը ցեղասպանութիւն է եւ այդ մասին վէճ չկայ, այլ՝ վէճը եղած է միայն անոր յիշատակութեան մասին հռչակագրին մէջ: Դեսպանը անդրադարձած է բազմաթիւ հայկական յուշարձաններուն, որոնք կան Թուրքիոյ մէջ եւ որոնց պահպանման եւ վերականգնման համար գործակցութիւն առաջարկած է: Երեքշաբթի օր դեսպանը կը տեսնուէր նաեւ Տնտեսական Արտաքին հարցերու նախարար՝ Եսայի Ստեփանեանի հետ: Չորեքշաբթի օր, Վոլքան Վուրալ Մոսկուա կը վերադառնար:

**

Օփերայի հրապարակին վրայ, Քիւրտերը հանրաժողով մը ըրած են իրենց համախոհութիւնը յայտնելով Իրաքի Քիւրտերուն:

Միւս կողմէ Հայաստանի Կարմիր Խաչի Կեդրոնական Կոմիտէն, Հայաստանի Գրողներու Միութեան, Քիւրտ գրողներու մասնաճիւղը, Հայ - քրտական մշակութային կապերու ընկերութեան խորհուրդը կոչ ըրած են Հայաստանի բնակչութեան, հանրային եւ բարեգործական կազմակերպութիւններուն ու հիմնարկ - ձեռնարկութիւններուն որպէսզի իրենց բողոքը արտայայտեն կատարուածին դէմ եւ օգնութիւն ցոյց տան քիւրտ ժողովուրդին:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

ԱՆՀԱՄԱՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեծն-Բրիտանիա սկսաւ նահանջել եւ իր առաջարկած քրտական ապաստան-գօտին (անքլաւ), որու զօրավիգ էր Ֆրանսա, ապա՝ միացած էին միւս տասը Եւրոպացիները, վերածեց «պաշտպանութեան գօտի»ի, ի տես Իրաքի բուռն բողոքին եւ ՄԱԿ-ի անդամներու վերապահ դիրքին: Գալով Ուաշինկթընի, յայտնեց թէ առաջնահերթ հարց մը չէ: Մարդ կը մեռնի, մանաւանդ մանուկներ եւ նորածիններ: Երկու հազար մեթր բարձրութեան վրայ, երախաներ մեծ մասամբ զոհ են ջրատութեան (տէզիհտրաթասիոն) եւ Փարիզիէնի թղթակիցն ալ (Ապրիլ 10), չի վարանիր ըսելու թէ Թուրքերը կը ձգեն որ գաղթականները մեռնին: Սահմանը փակ է, հարիւրհազարաւորներ են, որոնք ոչ կրնան յառաջանալ ոչ ալ ետ երթալ ու կը մնան իրենց մահուան սպասել: Թիէրի Տէժարտէն «Համաշխարհային կարգ եւ ցեղասպանութիւն» խորագրին տակ չի ծածկեր իր զառն վրդովումը (Ֆիկառօ, Ապրիլ 10) ի լուր «ներքին գործերու միջամուխ չըլլալու» սկզբունքին որ կրկնուի, երբ հարցը կը վերաբերի մարդկութեան դէմ ոճիրի մը, բայց, չըգործածուեցաւ, երբ իրաքեան երկինքը կը բռնաբարուէր Թռուցիկներ նետելու եւ ապստամբութեան հրաւէր ընելու համար Սատտամ Հիւսէյնի դէմ: Ճիշդ է, որ կ'աւելցնէ յօդուածագիրը «իրաւունքի պատերազմ մըն էր Քուէյթի քարիւղահանքերը փրկելու համար»:

× Ֆրանսա կը գործակցի Իրանի հետ օգնութիւն հասցնելու համար եւ տեղւոյն վրայ Պերնար Քուշնէր կը հսկէ: Բայց, այս տեղահան ժողովուրդին վիճակը աննկարագրելի է եւ օրը օրին հասած օգնութիւններն ալ առժամեայ լուծումներ են: Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ո՞ւր պիտի երթայ երկու-երեք միլիոնի հասնող այս բազմութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ բաւական պղտկալից նիստ մը ունեցաւ Երեքշաբթի, որ երկարեցաւ ալ գիշերը: Հարկ եղաւ որ պաշ-

(Շար·ը Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ, ԷՕԶԱԼ ԵՒ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐ

Քիւրտ ապաստանեալներու բազմութիւնը լրջօրէն կը մտահոգէ Թուրքիոյ իշխանութիւնը, որոնք միշտ անբաւարար կը նկատեն միջազգային օժանդակութիւնը ու կը գանգատին ընդհանուր անտարբերութենէն:

Ապրիլ 9-ի Թրքական մամուլը տեղ կուտայ նախագահ Էօզալի ամերիկեան եւ անգլիական հեռատեսիլներուն տրուած զեկուցումներուն, որոնք բացատրութիւն կը բերեն իր նախկին արտայայտութիւններուն, որոնց մեր երէկուան թիւով արձագանգած էինք. Էօզալ ըսած էր «Հիւրիյէթ» օրաթերթի թղթակիցին «եթէ խուֆր (Քիւրտերու) կանգ չառնէ, ես ալ կը պաշտպանեմ զանոնք»: Էօզալ անբաւարար նկատելով միայն օդային ճամբով կատարուած օժանդակութիւնը, շեշտած է թէ ցամաքային ուժերու միջամտութիւն մը եւս հարկաւոր է. ու Ապրիլ 9-ի Թուրք մամուլը այս արտայայտութիւնը կը մեկնաբանէ որպէս Թուրքիոյ կողմէ զինեալ միջամտութեան մը հաւանականութեան վրայ Արեւմուտքի ուշադրութիւնը հրաւիրելու պարագայ մը:

Նոյն ժամերուն Անգարա հասած է Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարը, որուն հարց տրուած է թէ ի՞նչ դիրք կը բռնեն եթէ Թուրքիա զինեալ միջամտութիւն մը փորձէ: Պէյքըր պատասխանած է թէ նման որոշում պիտի պատկանի Թուրք կառավարութեան. իրենք օժանդակութեան համար օդային կամուրջ մը հաստատած են ու այս գործողութեան Իրաքի կողմէ որեւէ միջամտութեան առիթ պիտի չտան:

**

Նոյն թուականի թերթերը տեղ կուտան նաեւ Էօզալի վարած քաղաքականութեան ուղղուած քննադատութիւններու: Ընդդիմադիր ճակատէն Էրտալ Ինէօնիւ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը արտաքին միջամտութիւններու վրայ հիմնուած անպատասխանատու քաղաքականութեամբ մը կը հրահրէ գաղթականներու հարցը. եթէ արկածախնդրական նոյն ընթացքը շարունակուի, երկիրը աւելի մեծ փորձանքներու դէմ յանդիման պիտի մնայ:

Իսկ «Միլլիյէթ»ի յօդուածագիրներէն՝ Մէթին Թօքէր ակնարկելով Սեւրի դաշնագիրը այժմէականացնելու արեւմտեան ջանքերուն, կը դատապարտէ Թ. Էօզալի արտաքին քաղաքականութիւնը. կ'ըսէ թէ ան այնպէս ընթացքի մը մէջ է որ իբրեւ թէ Սատտամ մեկնած է ու Իրաքի ճակատագիրը վճռելու հարցը Թուրքիոյ գործն է. ու այդ հողերուն վրայ սա կամ նա պետութիւնը հիմնելու Էօզալի հաշիւները պատճառ եղած են որ հարիւր հազարաւոր ապաստանեալներ կուտակուին Թուրքիոյ սահմանագլխուն: Բազմութիւն մը որ տարիներով Ամերիկայի հետ Թուրքիան ալ պիտի ամբաստանէ զիրենք դրդած ու ապա դաւաճանած ըլլալու յանցանքով:

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ որ թէեւ կարելի չէ անտարբեր մնալ մարդկային այս ողբերգութեան դէմ, այսուհանդերձ, իրաքեան Քիւրտերու երկիրը Իրաքն է եւ եթէ Թուրքիոյ Քիւրտերը Թուրք հայրենակիցներ են, միւսները չեն: Ու Թուրքիա Հարաւային Անատոլուի ցեղային հաւասարակշռութիւնը խախտող որեւէ վտանգի դէմ չի կրնար լուռ մնալ: Այս պարագան հակակշռելու ատակ ուժեր գոյութիւն ունին Թուրքիոյ Հանրապետութեան մէջ:

ՄԱՀ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ - ԽՄԲԱՎԱՐ ՌՈՒԲԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

Ցաւով իմացանք, ամերիկահայ մամուլէն, որ Մարտ 28-ին, Պոսթընի Մաունթ Օպըրն հիւանդանոցին մէջ իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ երաժշտագէտ, երգահան, խմբավար՝ Ռուբէն Գրիգորեան:

Ողբացեալ արուեստագէտը ծնած էր Թիֆլիս, 1915-ին: Մանուկ տարիքին արտակարգ ձիրք մը կը ցուցաբերէ երաժշտութեան հանդէպ եւ իր հօր հոգածութեամբ եւ անխոնջ աշխատանքներով, պատանի Ռուբէն կը տիրանայ ջութակի թեքնիքին՝ ապագայ վարպետ ջութակահարի մը արժանիքները ցոյց տալով:

Թիֆլիսէն կը փոխադրուի Թաւրիզ, ուր կը հետեւի Ազգային Թեմական Վարժարանի դասընթացքներուն: Մասնագիտանալու համար, հօրը ջանքերով մուտք կը գործէ Թեհրանի երաժշտանոցը, ապա՝ Փարիզի Ecole Normale de Musique: Շրջան մը կը վարէ Թեհրանի երաժշտանոցի ջութակի բաժանմունքի տեսչութիւնը: Համերգներ կուտայ Թեհրանի, Թաւրիզի եւ Ապատանի մէջ:

1951-ին կը հաստատուի Միացեալ - Նահանգներ, ուր պիտի մնար մինչեւ իր մահը:

1952-ին առաջին անգամ ըլլալով կը վարէ Պոսթընի համբաւաւոր POPS-ը, Սիմֆընի Հոլի մէջ: Այդ պաշտօնը կը շարունակէ երկար տարիներ, միեւնոյն ժամանակ խմբավարը հանդիսանալով Պոսթընի «Կոմիտաս» երգչախումբին: Տասնամեակներ շարունակ դասաւանդած է Պոսթընի Երաժշտանոցին մէջ:

60 տարիներու ծառայութեամբ, հանգուցեալ խմբավար՝ Ռուբէն Գրիգորեան Սփիւռքի եւ հայրենի երաժշտական շրջանակներու գնահատութեան արժանացած է եւ այդ առիթով նաեւ ոսկեայ շքանշաններով մեծարուած Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ երջանկայիշատակ Կաթողիկոս Խորէն Ա.ի կողմէ: Յատկապէս հայկական եւ հոգեւոր երաժշտութեան իր բերած ծառայութեան համար կը ծրագրուէր 1991-ի Սեպտեմբերին համահայկական տարողութեամբ տօնախմբել 60 տարիներու իր վաստակը:

Ձայնագրած եւ դաշնաւորած է Պարսիկ ժողովրդական երգեր, արժանանալով պալատի եւ Պարսիկ երաժշտական շրջանակներու գնահատութեան:

Յօրինած է «Տարագրի Հարսը» թեմայով համանուագ մը, Iranian Suites շարքը եւ հայկ. ժողովրդական երգեր:

Իր գլուխ - գործոցը կը նկատուի «ՊԱՏԱՐԱԳԸ», որ դժբախտաբար իր կենդանութեան լոյս չտեսաւ: Ինչպէս քիչ անդին դիտել տուեցաւ, իր այս յօրինումը, որ աւելի քան 200 էջերէ կը բաղկանայ, լոյս պիտի տեսնէր Սեպտեմբերին, յոբելեանի տօնախմբութեան շրջանին:

**

Ռուբէն Գրիգորեանը, զոր ճանչցանք, դժբախտ առիթով մը, 1968 Օգոստոսին, երբ Պոսթընի մէջ, իր մահկանացուն կը կնքէր Ժիրայր Միսաքեան (Եւրոպացի) նաեւ ազնիւ հոգիի տէր, եզակի անձ մըն էր: Ընկերական, հաղորդական, անոյշ մարդ մը, ինչպէս կ'ըսեն: Մտերիմ ընկերն էր Ժիրայր Միսաքեանի, որու մօտ, Մաունթ Օպըրն գերեզմանատունը, կ'երթայ այսօր, գտնելու իր վերջին հանգիստը:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Գրիգորեանի եւ ընտանիքին:

ԲԱՐՈ՛Վ ԵՐԹԱՍ «ԱՌԱԳԱՍՏ»

Բնական էր որ Հայաստանի մամուլին ընդարձակ ու բաւական խայտաբղէտ ներկայի բեմին վրայ տեղ ունենար նաեւ «ազգի լաւագոյն կէսը»։ «Կիներու Հանրապետական Խորհուրդ»ի նախագահ Նորա Յակոբեանի այս բնորոշումը կը վերաբերի երկրին բնակչութեան 51%-ին, այսինքն՝ կիներուն։ Եւ մեր մամուլին նորագոյն անուններէն «Առագաստ» չաբաթաթերթը ամէնէն առաջ կը դիմէ այս զանգուածին։

Իգական սեռին յղուած թերթ մը, թերթեր, ամէնէն ազնուականէն մինչեւ ամէնէն գռեհիկ «մտահոգութիւն» ունեցողը, սովորական երեւոյթ են արեւմուտքի մէջ։ Իսկ մեր ածուն այդ մարզին մէջ տակաւին չէ տուած անուն մը որ վերապանցէ Հայկանոյշ Մառքի «Հայ Կին»ը, լոյս տեսած՝ Պոլիս, 1919 - 1932։

Մտայնութիւններով ու ժամանակով մեզմէ հեռու այս պարագաներուն ընդմէջէն մարդ երբ կը մօտենայ «Առագաստ»ին, նախ հետաքրքրութիւնը փնտռել կուտայ զայն յղացող ու իրագործող միջումը։ Կինը, գաղտնիք չէ թէ Հայաստանի մէջ չէ կրցած բոլորովին կտրել, զանցել աւանդութիւններու ա՛լ ժամանակավրէպ օղակը։ Եթէ ոչ արհամարհուած, արժանի տեղն ու կարեւորութիւնը յաճախ զլացուած էակն է ան ընտանիքին ու ընկերութեան մէջ, որ կը քալէ տակաւին արական սեռին գերակշռութեան վրայ հիմնըւած սովորամոլութեամբ։ Ու կարելի չէ ըսել որ այս դիտարկումը կուգայ յատկապէս դեղջկական շրջաններէն...։ Եւ երբ այս է կացութիւնը, աւելի չեշտակի հետաքրքրութեան մը առարկայ կ'ըլլայ կնոջական թերթը։

«Առագաստ»ի առաջին թիւին (Յունուար, 1991) Բ. էջը յատկացուած է խմբագրական կազմի գլխաւոր անուններուն ողջոյնի խօսքերուն։ Ութ էջնոց չաբաթաթերթին գլխաւոր խմբագիրն է Ալվարդ Պետրոսեան որ անծանօթ անուն մը չէ գրական շրջանակներու։ Անոր գրութեան մէջ հազիւ քանի մը տողեր կը գտնուին զորս վերոյիշեալ հետաքրքրութեան կարելի է առընչել. կինը հոն կը բնորոշուի "մայրութեան հզօր ուժով, կանացի անսխալ բնազդով, յամառ ձեռներէցութեամբ ու դիմացկունութեամբ, համբերութեամբ եւ հաւատով, կանացի հմայքով ու արութեամբ..." եւայլն։ Ու Ալվարդ Պետրոսեան «յատկանիշների այս ողջ համալիրը» խաթարուած կը նկատէ «եօթանասունամեայ ողբերգական փորձարարութեան ժամանակ»։ Կ'ըսէ թէ այդ համալիրը «ահռելի մի էներգիա է, որը օգտագործում են բոլոր հզօր եւ քաղաքակիրթ ազգերը»։ Ըսենք թէ պարագայական, աւելի պատշաճի սահմանին մէջ պիտի տեղաւորուէին բոլոր այս արտայայտութիւնները եթէ Ալվարդ Պետրոսեանի արամախոհութիւնը չհասնէր մինչեւ ըսելու "վայ այն ազգին որ չգիտակցեց, չտեսաւ այդ էներգիայի աղբիւրն ու նշանակութիւնը։ Արդիւնքը՝ աշխարհի 1/6-ը կազմող փլուզուող կայսրութիւնն է ու նրա մասը կազմող Հայաստանը»։ Ու գրութիւնը կը շարունակուի քիչ մը գանգատողի, քիչ մը հռետորի ոճով, առանց մոռնալու նորօրեայ «արժանապատուութիւն», «հաւատ», «յոյս», «մենք ինքներս», յանկերգները, յամառօրէն շրջանցելով «ինչո՞ւ»ներն ու «ի՞նչպէս»ները։ Յետոյ, որպէս վերջաբան կը տրուի վճռակամութեան նոր տարազ մը. «"Առագաստ"ը չի ճնուալու՝ պայքարելու է», առանց նշելու գոնէ այդ պայքարին թիրախը. ու այս առաջին թիւով թերթը կը մնայ աշխարհի 1/6-ին փլուզման ախտորոշումին հետ գլուխ գլխի, առանց կարենալու այդ աշխարհին մէկ հազարերորդ անկիւնին դարմանին դեղագիր մը տալու...։

Ողջոյնի միւս էջերուն մէջ ալ ապարդիւն է նպատակի կամ ուղղութեան մը փնտռտուքը. Թերթին պատասխանատու քարտուղարը Վան Արեւան նման մտահոգութեան մը չատ հեռուներէն, միայն սէր ունենալու, սիրելու և սիրելի ըլլալու պարտաւորութիւնը կը յիշեցնէ իգական սեռին, տալով միայն այդ նպատակին հասնելու իր դեղագիրը. «դրա համար դուք պիտի լինէք հպարտ ու գեղեցիկ»։

Ապա, կ'երեւի վախնալով որ հայ կինը կ'անճրկի այս ծանր պարտաւորութեան տակ, քաջալերական երկու խօսք ալ կ'աւելցնէ. «համոզուած եմ, մի փոքր ճիգ, եւ դուք կը լինէք այդպիսին։ Դուք դա կարող էք»։

Վան Արեւանի ճաչակը կը բաժնէ նաեւ բաժնի վարիչ Ալ. Թոփչեան. ան յիշելէ ետք Կ. Զարեանի հետ զրոյց մը որուն ընթացքին վիպագիրը որպէս Հայաստանը լքելու պատճառ կիներու թշուառ տեսքը ցոյց կուտայ, կ'ըսէ՝ "այո, "կիներու պատճառով" կարելի է նոյնիսկ հայրենիքից հեռանալ, կարելի է վերադառնալ, բացի մի հայրենիք որը գեղեցիկ եւ հրմայիչ կին չունի, դժուար, չա՛տ դժուար է հայրենիք համարել»։ Այսուհանդերձ, բաժնի խմբագիր Գայեանէ Աղաբաբեանի հետ Ալ. Թոփչեան միակն է որ նպատակ կ'արտայայտէ իր տողերուն մէջ. «միայն մէկ ճանապարհ գոյութիւն ունի մեզ համար՝ միայն վերածնունդ որ նոյն է թէ հայ կնոջ վերածնունդը։ Ահա թէ ինչին պիտի նպաստի մեր նորաստեղծ շաբաթաթերթը»։ Աւելի իրապաշտ մօտեցում մը կը մատնեն Գ. Աղաբաբեանի խօսքերը. - «Առագաստ»ը պէտք է պայքարի նախ եւ առաջ՝ «տղամարդկանց շովինիզմ»ի դէմ։ Եւ քանի որ Հայաստանը անկախութիւն է հռչակել, կանայք էլ դնում են իրենց անկախութեան գործընթացի սկիզբը»։

Նպատակի այս տարտամութիւնը, յայտնի կը դառնայ որ զգալի եղած է ընթերցողներուն եւս. Բ. թիւին մէջ հրատարակուած նամակի մը նախաբանին մէջ կ'ըսուի. - «կը ներէք, աւելի լաւ բառեր չունեմ ասելու, ոչ միայն նրա համար որ դեռ պարզ չէ թէ դուք մեզ՝ ժողովրդին ինչ էք ասելու»։

Ա. թիւին մէջ կը կարդանք Կանանց Խորհուրդի նախագահին հետ կատարուած հարցազրոյցը ուր եւս մարդ կը հանդիպի լուրջի առնուելիք դատումներու. ան կ'ըսէ «մեր երկիրը տասնամեակներ կնոջ նկատմամբ կիրառել է խեղաթիւրուած քաղաքականութիւն։ Հռչակուած հաւասարութիւնը կրել է ձեւական բնոյթ»։ Կամ՝ «Մենք կազմում ենք Հայաստանի ազգաբնակչութեան 51 տոկոսը, բայց խորհրդարանում ընդամէնը ութ պատգամաւոր ունենք»։ Ու Խորհրդարանի գործընթացին արձագանգներուն քիչ մը տեղեակ սեւէ անձ կրնա՞յ պնդել որ տասնէն մէկի իսկ չհասնող այդ համեմատութիւնը կարողութեան, ձեռնհասութեան անաչառ չափանիչ կը մնայ...։

«Առագաստ»ի հարցազրոյցի հիւրերը եղած են Վարդուհի Իշխանեան - Մանուկեան որ կինն է Հայաստանի վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի, յետոյ, Բ. թիւին մէջ թերթին հիւրը կ'ըլլայ Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Լուսմիլլա Յարութիւնեան։ Անոր հետ կատարուած զրոյցը կը շօշափէ քաղաքական մարզը. երեսփոխանուհին կը խօսի անցեալին, համայնավարներու, ներկային, նորերու եւայլ նիւթերու մասին. բաւական յստակ կրանդներ ունի երբ կը խօսի նոր իշխանութեան մասին. «Համայնավարները ղեկավարում էին Կեդրոնից եւ իրենց համարում էին ամենախելօքը։ Թւում էր թէ նորերը ազատուած կը լինեն այդ հիւանդութիւնից, բայց, ցաւօք, ոչ»։ Ան նաեւ պատանայիքներու չուքը կը տեսնէ Հայաստանի քաղաքական կեանքին վրայ. «"Պայքար, պայքար մինչեւ վերջ" կարգախօսը դրսի դէմ չկայացաւ եւ սկսեց կիրառուել Հայաստանի ներսում, մեր դէմ։ Եթէ այսպէս շարունակուի, ստալինիզմը անխուսափելի է"։ ... «Այսօրուայ խորհրդարանի ընկերային հիմքը ողջ ժողովուրդը չէ, դա մի խմբի հիմքն է։ Ժողովրդի մի մասը դուրս է մնացել քաղաքականութիւնից եւ շուտով կը դառնայ ուրիշ խմբի ընկերային հիմք, այսինքն կը պայքարի խորհրդարանի դէմ»։

Լ. Յարութիւնեան խօսելով Հ. Յ. Դ.-ի հայրենիք վերադարձին մասին, զայն ալ կը քննադատէ թէ «յստակ չեն պատկերացնում Հայաստանի իրական հարցերը։ Նրանց գործելակերպը դեռ համահունչ չէ Հայաստանի իրական կարիքներին, բայց դա ժամանակի հարց է» եւ սակայն վստահութիւն կը յայտնէ որ՝ «Դաշնակցութիւնը այն կուսակցութիւնն է որը կը լուծի այդ հարցերը շատ կարճ ժամանակամիջոցում»։

Գ. թիւին մէջ Յովհ. Զատիկեան եւս նոյն լարերուն վրայ կը պտըտի իր պատասխան յօդուածով որ ուղղուած է «Ժողովուրդ»ի 5-րդ թիւին մէջ հրատարակուած Ա. Զատիկեանի «Հարկաւո՞ր է արդեօք սփիւռքահայութեանը անկախ Հայաստան» յօդուածին։ Հոն կ'ըսուի՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վերադառնալով հայրենիք, առաջին յայտարարութիւնում իսկ նշեց, որ հայ ժողովրդին ճգնաժամային վիճակից դուրս բերելու, հայրենի ժողովրդավարական կառավարութեան հետ համագործակցելուց բացի այլ նպատակ չունի եւ որ «Դէպի երկիր» կարգախօսը չի ենթադրում իշխանատենչութեան թաքուն ծրագրեր»։ Այս տողերը յիշե՞ց արդեօք Յ. Զատիկեան երբ կարդաց թէ այլ ցանկերով ընտրուած չորս երեսփոխաններ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ, Ապրիլ 1-ին յանկարծ դաշնակցական պատկանելիութիւն հրապարակած են (տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 4)։ Թերեւս ալ զանոնք տեղաւորած է այլախոհ դաշնակցականներու ցանկին մէջ...։

«Առագաստ», անկասկած, որպէս կիներու խօսող թերթ, առաջին քայլէն, նոյնիսկ հրատարակուելէն առաջ, համակրանքին արժանացած է Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Օգնութեան Միութեան, որուն շրջանային վարչութիւնը «առաջիկայ ծախսերի համար» թերթին նուիրած է 100 հազար ռուբլի։ Կանխակալ համակրանք, քանի որ այս կարեւոր եւ մեզի ծանօթ չափով աննախընթաց նուիրատուութիւնը յայտարարուած է առաջին թիւին վերջին էջին վրայ։

«Առագաստ»ի հետաքրքրական էջերէն են անցեալէն արձագանգողները, ինչպէս՝ Բ. թիւի Շուշիի «Տիրամայր Ս. Մարիամի օրհորդաց» ուսումնարանին, կամ Բ. եւ Գ. թիւերուն մէջ իշխանուհի Մարիամ Թումանեանի մասին պատմողը։

Հետաքրքրական է նաեւ անունին ընտրութիւնը որ առաջին ակնարկով, իր երկիմաստ բնոյթով երեւակայութիւններու թափ տուող յատկանիշ մը կը ստանայ՝ սակայն Բ. թիւին մէջ կարդալէ ետք բաժնի խմբագիր Վահան Թամարեանի «Բարի առագաստ ձեզ» ներկայացումը երեւակայութեան ամէն սլացք կը մարի, հաւուն բացակայութեան թեւերը ծալուած կայմերուն նման. Վ. Թամարեան կը գրէ. «Ասելով Առագաստ, դուք գուցէ թագուհիների ննջարանները յիշեցիք։ Որպիսի՜ երանութիւն...։ ...Ափսոս որ մենք թագաւոր չունենք, թէ չէ տեսնես ձեզանից ո՞ր մէկը, ո՞ր երանելին էր թագուհի օծուելու։ Իսկ դուք, բոլորդ, արժանաւորներ էք։ Օ՜, դուք՝ տիկնայք եւ օրիորդներ՝ թագուհի՛, արքայադուստր... հազար ներողութիւն որ ես թագաւոր չեմ»։

Թագաւորական նման ախորժակներէ դէպի ներկայի ու ապագայի ապահով հունը բերողը բարի ու առողջ հովեր Հայաստանի «Առագաստ»ին։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ԹՈՒՐՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

Միւհէնտիսեանի մահէն յետոյ Մաքէսեանն ալ Թրքերէն նոր տառեր ձուլած եւ կաղապարներ պատրաստած է։ Նշուած անձնաւորութիւններէն զատ աչքառու դէմք մը եղած է Ճանիկ Արամեան, որ 19 տարի Փարիզ ապրած եւ հոն ունեցած է իր տպարանը։ Ան յօրինած է 73 տարբեր տեսակի հայերէն տառեր։ Իսթանպուլ վերադառնալուն պէս նշանակուած է Արքունի Տպարանի տնօրէն (1865)։ Թուրքիոյ մէջ պատի օրացոյցներու յղացումը տպարանատէր Գէորգ Զարդարեանին կը պատկանի։ Մինչեւ իր մահը (1880, Մայիս 30) այլեւայլ լեզուներով պատի օրացոյցներ տպագրող Զարդարեանը պատրաստած է նաեւ Օսմանեան պետութեան զինանշանը եւ չատ մեծ չափով՝ 24 կտորներէ կազմուող մէկ քարտէսը։ Սիկարէթի թուղթ պատրաստող Կարապետ Պէրպէրեանը յղացած է «Բերա» անունով քարտէսաւոր սիկարէթի թուղթերը։ Իսթանպուլի մէջ առաջին անգամ Միսաք Գոչունեանն (Քասիմ) է, որ իր հիմնած լրագրին մէջ տպած է եւրոպական առեւտրական ընկերութիւններու գովազդները (ռեքլամները)։ Կիւթէմպէրկ տպարանի տէր Երուանդ Մսրլեանն ու գործընկերն է, որ Կ. Պոլսոյ մէջ առաջին անգամ պըրակներով գիրք ծախելու սիստեմն է որդեգրած։ Պուլկարերէն գիրքը առաջին անգամ փորագրած եւ ձուլած է Թադէոս Տիվիթճեան որ առկէ զատ իր հնարած գիրերով տպագրած է բազմաթիւ պուլկարերէն գիրքեր։

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՀՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ (ՍԵՆՏԻՔԱԼ) ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ՏՊԱՐԱՆԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶԻՆ ՄԷՋ

Հայ տպարանագործներու կողմէ Իսթանպուլի մէջ հիմնադրուած են «Գրաշարներու Ընկերութիւնը» (1880, հիմնադիր՝ Ա. Մավեան), «Գրաշարներու Խնայողական Սնտուկ», «Օսմանեան Տպարանային Բանուորներու Միութիւն» (հիմնադիր՝ Գարեգին Կէօզիկեան), «Օսմանեան Համագործակցական Ընկերութիւն» (հիմնադիր՝ Բիւզանդ Պօզաճեան) արհմիութենական կազմակերպութիւնները։

Ատոնցմէ ամենակարեւորն էր «Օսմանեան Տպարանային Բանուորներու Միութիւնը» Կովկասէն Իսթանպուլ եկած սոցիալ-դեմոկրատ Գարեգին Կօզիկեանն է այս միութեան հիմնադիրը։ Կօզիկեանը ծանօթ էր բանուորական շրջանակներու մէջ կատարած իր գործունէութեամբ եւ կարգ մը հրատարակութիւններով։ Թուրք եւ հայ տպարանային բանուորները ի մի կը հաւաքէ եւ ժողով գումարելով անոնց կը բացատրէ միութեան կարեւորութիւնը, որմէ յետոյ կը խմբագրուի կանոնագրութիւն մը եւ կը տպուի Կիլիկիա տպարանը եւ լոյս կը տեսնէ առանձին գրքոյկով մը։

Միութեան կեդրոնը կը գտնուէր Պիւյիւք Եէնի Խանի մէջ (Մեծ Նոր խան)։ Ունէր նաեւ երկու մասնաճիւղ՝ Պապը Ալիի պողոտային վրան։ Միութեան պիւտճէն հետզհետէ կ'աւելնար եւ ան կը դառնար կազմակերպութիւն մը, ուր բանուորներն ու գործատէրերը փոխադարձաբար մեծ յարգանք կը տածէին իրարու հանդէպ։ Աշխատանքի ժամերը 10 - 12 ժամէն իջեր էին 3-ի, բանուորներու աշխատավարձքերը կրկնապատկուած էին եւ բազմաթիւ տարակարծութիւններ հարթուած։ Միութիւնը գոյատեւած է մինչեւ Մարտ 31-ի դէպքը (1909)։

Թուրքիոյ նոր պատմութիւնը, որ առումով մը անուանուեցաւ Թանզիմաթի Դարաշրջան, կը ներկայացնէ այնպիսի հասարակատնտեսական կազմաւորում մը, որուն խարսխուած են բաւական հետա-

քըրքըրական քաղաքական եւ պատմամշակութային յատկանիշներ :

Թանզիմաթի այդ ժամանակաշրջանը դարձաւ Թուրք, խորհրդային եւ եւրոպացի գիտնականներու բազմապիսի եւ մանրազնին ուսումնասիրութեանց առարկան : Այդ ուսումնասիրութիւնները կ՚ընդգրկեն Թուրքիոյ հանրային, քաղաքական եւ մշակութային կեանքի տարբեր բնագաւառները՝ սկսած 19-րդ դարու առաջին քառորդէն մինչեւ վերջը :

Շնորհիւ այդ պրպտումներու եւ վերլուծումներու արդէն կարելի է խօսիլ այդ հարցի ուսումնասիրութեան յարաբերական եւ ամբողջական մակարդակի մասին, մանաւանդ Թանզիմաթի գաղափարախօսութեան բնագաւառի մէջ :

Բայց եւ այնպէս, մեր կարծիքով, վերյիշեալ ժամանակաշրջանի գաղափարախօսութիւնը ուսումնասիրողներու ուշադրութենէն վրիպած է Օսմանեան կայսրութեան ոչ-իսլամ ժողովուրդներու դերը եւ գործունէութիւնը՝ այդ գաղափարախօսութեան սաղմնաւորման եւ կազմաւորման մէջ :

Անհնար է ի յայտ բերել այդ շրջանի ազգային իւրայատկութիւնը բառին բուն իմաստով, եթէ այդ ժամանակաշրջանը չդարձնենք քիչ թէ շատ ազգային ձեւաւորման պայմաններուն մէջ : Հետեւաբար, Թուրք ազգի ձեւաւորման սկզբնաւորութեան առեն, այնպիսի ազգը ինչպիսին Հայերն էին (մենք նկատի ունինք Հայերու պատմամշակութային, հանրային, քաղաքական ազգային աւանդութիւններու ժամանակագրական վաղեմութեան ամբողջութիւնը), պէտք է բաց արամադրանութեան եւ յանուն իր ազգային շահերուն, գործօն դեր խաղային ազդեցիկ պատմական իրավիճակին մէջ :

Պատմութիւնը եւ պատմական փաստերը եկան ապացուցանելու, թէ Հայերու խաղացած դերը բաւական մեծ է Թուրք մշակոյթին համար եւ անգնահատելի :

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՀԱՅ ՏՊԱՐԱՆԱՏԷՐՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՏԵՒՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Աստուածատուր Դպիրէն ետք, մինչեւ Առաջին Համաշխարհային Պատերազմը, Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայ տպարանատէրներու եւ անոնց անունը կրող տպարաններու գործունէութիւնը կը ներկայացնենք ստորեւ՝ ժամանակագրականօրէն :

Սարգիս Դպիր (1703-1721), Տիրացու Գէորգ (1705), որդին Մարտիրոս Դպիր (1721-1752), Պետրոս Լատինացի (1704 - 1712), Թոքաթցի Սարգիս Վարդապետ, Սիվասցի Բարսեղ եւ Յակոբ Եղբայրներ (1735-1740), որդիները՝ Սարգիս եւ Միքայէլ (1740-1776), Գաբրիէլ Դպիր Բարսեղեան (1745-1750), Թոխաթցի Աբրահամ Դպիր (1737- 1746), Ջինչին Օհաննէս Աստուածատուրեան (1746 - 1767), Ակնցի Ստեփաննոս Պետրոսեան (1750-1776 իր որդին Պօղոսի հետ՝ 1776-1790), Յովհաննէս եւ Պօղոս Եղբայրներ (1766-1769), Յովհաննէս եւ որդին Պօղոս Աստուածատուրեան (1777-1790), Մկրտիչ Ամիրա Միրիճանեան (Գումգաբու, Ֆըչըճը փողոց, 1790-1805), Մատթէոս Դպիր (Պալաթ, 1800-1825), Պօղոս Յովհաննէսեան (Քիւրքչիւ խանը, 1809 - 1819), Ապուչեխցի Պօղոս Արապեան (Օրթագիւղ, Քիւրքչիւ խանը, 1820 - 1835), Արապեան եղբայրներ (Օրթագիւղ, 1836-1853, Կէտիկլի Մուսթաֆափաշա խանը, 1855), Պօղոս Յովհաննէսեան եւ կամ Արապեան (Օրթագիւղ, 1777-1826), Ակնցի Անդրէաս Վարդապետ Նարինեան (Գումգաբու, Ս. Աստուածածին Մայր Եկեղեցի, 1817-1825), Աբրահամ Ամիրա Թէրզեանց (Պէյազիտ, Հասան փաշա խանը, 1824-1826), Յովհաննէս Միւհէնտիսեան (Չուխաճը խանը, Սկիւտար, Ղալաթիա, Գատըգիւղ, Պէյօղլու, 1839 - 1891), Յարութիւն Մինասեան (Վէզիր խանը, Ասմաալթը Զամլը խանը, 1860 - 1871), Ա. Ճէվահիրեան (Իմամ-ը Ալի խանը, 1844-1865), Կարապետ Իւթիւճեան (Չինիլի խանը, Ղալաթիա, 1855 - 1883), Յովհաննէս Մարգարեան (Սկիւտար, 1853), Յարութիւն (Արթին) Փափազեան (Ճէրիտէհանէ, 1853-1879), Թահմիզեան (Էմիրգէր խանը, 1854-1862), Յովհաննէս Զամուրճեան Տէրոյեանց (Վէզիր խանը, Քէպէճի խանը, Աշիր Էֆէնտի խանը, 1854-1888), Մկրտիչ Վարդապետ Խրիմեան (Սկիւտար 1855, Վան 1852, Մուշ 1861), Թադէոս Տիվիթճեան (Վէզիր խանը, Ֆէնէր-Հալիչ-Քիրէչիթ մահալէսի, 1856-1879), Ռուբէն Քիւրքճեան (Ֆինճանճըլար խօճաշու - Ամերիկեան Պօբրտ հրատարակչական գրասենեակ, Պայպլ Հաուզի տեղը, Ղալաթիա 1857-1877, Բալլի խանը 1901-1912), Միհրան Մարտիրոսեան (Պապըալի ճատտէսի, 1903-1909), Օննիկ Արզումանեան (Յակոբեան խանը, 1908 - 1912), Միսաք Գոչունեան (1908), Արշակ Կարծեան (Պապըալի Իճտամ խանը, 1908 - 1912), Յովնան Փալազաշեան (Մօլլա Թաշ, Պիւյիւք Եէնի խանը, թիւ 55, 1901-1912), Տիգրան Տողրամաճեան (Փարիզ 18, Կօպրէն փողոց, Իսթանպուլ Մօլլա Թաշ խանը, 1894-1912), Յովհաննէս Ադնունի (Պապըալի ճատտէսի, թիւ 48, 1908-1912), Երուանդ Մըըրեան եւ Գաբրիէլ Յովհաննէսեան (1902-1912), Մեսրոպ Պարսամեան (Ղալաթիա Ճամի Գափըսը, թիւ 9, 1909-1915), Ասատ Շահէն (Պէյօղլու Եէնի Չարշը, թիւ 52, 1909 - 1915), Մեսրոպ Բէխմէճ եւ Աբրիկ Վանլեան (Մօլլա Թաշ, թիւ 16, 1909-1915), Վաղինակ Սմբատ Բիւրատ (Չէմպէրլիթաշ, Մօլլա Թաշ, Պէյօղլու Այազփաշա, Իսթանպուլ Օրհանեէյ խանը, թիւ 25, 1908-1915), Հայկ Թիրեաքեան (1911 - 1915), Պետրոս Նշանեան եւ Արշակ Պապիկեան (Մօլլա Թաշ, 1910-1915) :

ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ

(Շար. 4)

ՍԻՈՒՆԵՐՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ԿՌԻՒԸ

«Վիրաւոր ծունկ» գետը կը հոսի Տաքօթայի մէջ. շրջակայ դաշտի մը վրայ մեռելաթաղերը կը հաւաքեն փայտացած դիակներ : Սիուներու պետը ձեռքերը երկինք կը բարձրացնէ. փետուրներ չեն զարդարեր դէմքը. հին վզնոց մը փաթթած է գլխուն ու բարակ վերարկու մը որպէս պատանք կը ծառայէ հրացանաւոր պետին որ մեռնելու վրայ է թօքատապէ : Երեկոյեան, դաշտին ձիւնէ ծածկոյթը ծածկող մութ ստուերներէ պիտի անհետանան ու անոնց հետ նաեւ կարմրամորթ մեծ ցեղ մը :

Ինը տարիէ ի վեր անոնց վերջին պատերազմական պետը՝ Նստած Ցուլը յանձնուած էր կապոյտ զինուորներուն : Ափաչներէն, Շէյէններէն, Նաւահօներէն ետք, Սիուներն ալ վերջապէս վար դրին իրենց զէնքերը : Անոնց քաջութիւնը ոչինչի կը ծառայէ անօթութեան դէմ. սպիտակամորթը պիզոնները սպաննելով աւելի ստոյգ մահ մը պատրաստեց Սիուներու, քան զինուորական ջոկատներ :

Մեծ եղած էր Նստած Ցուլին փառքը որ կարմրամորթերու դիմադրականութիւնը կը մարմնաւորէր : Հեռու վայրերէ կուգային նշանաւոր այս մարտիկին այցելելու. 1884-ին պետը համոզուեցաւ Միացեալ - Նահանգներու շրջապտոյտ մը կատարելու գաղափարին. ամբողջ երկրին մէջ ան հանրութեան ներկայացուեցաւ որպէս այն անձը որ 1876-ին բնաջնջած էր զօրավար Քասթըրի զօրքը : Յաջորդ տարի Պիւֆալօ Պիլ զինքը կը հրաւիրէ «Վայրագ Արեւմուտք»ի հանդէսին. երկուքը բարեկամներ կը դառնան ու կը շրջին երկրին մէջ :

Այսուհանդերձ, 1887-ին Նստած Ցուլը կը մերժէ Անգլիոյ Թագուհին կոչել ու նոյն խումբին հետ Անգլիա երթալ : Կը յամառի մնալ իր ցեղակիցներուն մօտ, որպէսզի կարենայ դիմադրել կառավարութեան կողմէ իրենց հողերու մէկ մասին գնումին : Կը ձախողի. հովտարնակ կարմրամորթները հողամշակութեան գործին չեն կրնար վարժուիլ ու սպիտակամորթներուն համար միշտ դիւրին է գտնել պետ մը որ կը յօժարի հողի կտոր մը փոխանակել : Նստած Ցուլը նախատեսած է այս կարգադրութիւնը սակայն բան չի կրնար ընել :

Օր մը դուշակ Թռչուն մը իրեն կը յայտնէ թէ Սիուներ զինքը պիտի սպաննեն : Քիչ ժամանակ ետք, 1889-ի ընթացքին, լուր կը տարածուի թէ Փայիւթներու ցեղապետը յայտնատեսութիւնը ունեցած է որ կարեւոր դէպքեր պիտի պատահին : Մեռած մարտիկները հողէն պիտի ելլեն, պիզոնները պիտի վերադառնան, սպիտակամորթները պիտի մեկնին ու կարմրամորթները յաւիտենական կեանքին պիտի ծանօթանան, եթէ իրենց կեանքէն վտարեն բռնութիւնը, սուտը, գողութիւնը : Ստեղծուած խանդավառութիւնը մեծ կ՚ըլլայ, սակայն Նստած Ցուլը կը գդուշացնէ թէ նման տարաձայնութիւններ թշնամիին կողմէ կը ստեղծուին բեկանելու համար իրենց դիմադրականութիւնը :

1890-ի աշնան կ՚որոշուի անոր ձերբակալութիւնը. Պիւֆալօ Պիլ կը մերժէ գործավարի մը առաջարկը ու չուզեր միջամտել որպէսզի հեռացնէ իր բարեկամը ու ընդհանուր հակազդեցութեան մը արգելք ըլլայ : Դեկտեմբեր 14-ին ոստիկաններու խումբ մը ցեղապետին հիւղակը կը շրջապատէ. ան կ՚ընդունի հետեւիլ անոնց, սակայն իր ցեղակիցներէն մէկը գնդակով մը կը սպաննէ ոստիկան մը, ինչ որ հրաձգութեան մը պատճառ կ՚ըլլայ : Նստած Ցուլը եւ 14 հոգի կը սպաննուին : Անոր հպատակները կը լքեն իրենց հողերը ու ապաստան կը գտնեն սիուուրիշ ցեղապետի մը՝ Մեծ Ոտքին մօտ : Այս վերջինը եւս յանձնուելու կը հրաւիրուի : Դեկտեմբեր 28-ին սառեցնող ցուրտ օդով մը կիները կը հեռանան իրենց բնակավայրէն : Զինուորները յաջորդ օրը զէնքերը կը պահանջեն, ինչ որ զայրոյթի ալիք մը կը ստեղծէ : Կարմրամորթներու կողմէ արձակուած քանի մը գնդակներու կը պատասխանեն գնդացիրները, որոնք 25 սպիտակամորթի ու 180 կարմրամորթի մահուան պատճառ կ՚ըլլան :

Մարդ կը տարուի մտածելու թէ ինչո՞ւ այսքան մեծ թիւով զոհեր, երբ նոյնիսկ ճմրան մէջ, հիւանդ ցեղապետի մը առաջնորդած ցեղը զուրկ է դիմադրելու ամէն միջոցէ : Պատճառն այն է որ ինչ որ ալ ըլլան անոնց պայմանները, կարմրամորթները վախ կ՚ազդեն :

Այս կռիւը կարմրամորթ մարտիկներու պատմութեան վերջին կռիւը կ՚ըլլայ. ցեղախումբերը այլեւս երբեք չեն ընդդիմանար. այսուհանդերձ, Վիրաւոր Ծունկ անունը խորհրդանիշը կը դառնայ ամէն պահանջի ու 1937-ին երբ Սիուները Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան դէմ կ՚ըմբոստանան, կը հաւաքուին հոն ուր մեռած էին իրենց մեծերը : Իսկ Մեծ Ոտքին պատկերը որ կը կրէր զոյգ մահերու - հիւանդութեան ու գնդակին - դժխեմ դրոշմը, թէ՛ սպիտակամորթ եւ թէ կարմրամորթ Ամերիկացիներու համար կ՚ըլլայ վէրք մը զոր ժամանակը չի յաջողիր սպիացնել :

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
Բանաստեղծութիւններ
1990 - 1991
Թադէոս Ի. Եսայեան

Աթէնք, 1991

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

7.- Ս. Կարապետ վանք, Կեսարիայէն երեք ժամ հեռու՝ հիւսիս - արեւելք, ձորի մը վերեւ կառուցուած հնամենի եւ հսկայ մենաստան - ուխտավայր, Թանկ հնութիւններովը ճոխ (Մշոյ համանուն վանուց նման), որոնցմէ ոչինչ մնացած է այսօր, ցորչափ կը ջնջէին այդ կողմերն ալ տաճարակապուտ հեթանոսներ, ընչաքաղց եւ քրիստոնէադաւ զգացումներով տոգորուն : Իր հիւսիսակողմն է Նախկին վանահօր՝ Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանի ծաղկեցուցած Ժառանգաւորաց Վարժարանը : Եկեղեցին Ս. Հրեշտակապետ : Վերջին վանահայրն էր

Սմբատ Վարդապետ Սալպաշեան. - Ծընած 1874 Յուլիս 17-ին Թոմարզա, աշխարհական անուամբ Գալուստ Տիրացուեան, ուսած անդ, 1900 Մայիս 28-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ, մատակարար Ս. Կարապետ Վարժարանին, միաբանութեան կողմէ ներկայացուցիչ Կեսարիոյ Գաւառական Երեսփոխանական ժողովոյ 1906 - 1908 : Աքսորի յետին կայանը եղած է Իթլիպ (Հալէպի գիւղերէն մին) եւ շատերու նման բոլորած սեւ օրեր՝ մինչեւ վախճանը պատերազմին : 1919-ին դարձած է վանք : Բացառիկ վերապրող մը՝ Կեսարիոյ շրջանի կուսակրօն եկեղեցականներէն :

Դարձեալ, Աղէտի տարին այս վանքը կը գտնուէր Սեբաստիոյ Պիւնեան զաւառակի ընիկներէն

Յակոբ Քահանայ Մըսըրլեան. - Ծնած 1855 Օգոստոս 18-ին, աշխարհական անուամբ Ստեփան, ուսած ծննդավայրին դպրոցը, 1897 Դեկտեմբեր 9-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Կիկի գիւղի Ս. Նիկողոս Եկեղեցւոյն վրայ, ուր երեք տարի քահանայագործելէ վերջ՝ այցելու հովուութիւն ըրած մէկ տարի Թալաս, երեք տարի Քէօհնէի Քէպիր եւ 7 տարի Պիւնեան, այս վերջինոյն «մէհլիը խարէ»ի անդամակցած, հուսկ անցած Ս. Կարապետ : Կը փոխադրուի ծննդավայրը՝ Պիւնեան, ուր բանտարկուելով կ՚ենթարկուի անլուր չարչարանքներու, ապա կը նահատակուի բանտէն դուրս՝ ամայի տեղ մը : Վկայակից Տ. Գարեգին Սավալեանի (տե՛ս զինքն անդ) :

8.- Եւքարա կամ Էֆքէրէ, զուտ հայաբնակ եւ հայախօս գիւղ՝ Կեսարիայէն 3 ժամ հեռու, իսկ Սուրբ Կարապետէն 10 վայրկեան : Ծննդավայր մեծանուն Հայրենասէր Տոքթոր Նահապետ Ռուսինեանի : Յաջորդ գիւղը՝ Կէսին միասին առնելով՝ Հայ բնակչութիւնն էր 405 տուն, Ս. Ստեփանոս եկեղեցիով, ուր կը պաշտօնավարէին

Մատթէոս Ա. Քահանայ Տօնիկեան. - Ծնած 1858 Օգոստոս 15-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Ստեփան, հօրեղբայր՝ Աստ Փայարէն Կուտինա տարագիր մըտաւորական Ենովք Արմէնի : Ծննդավայրին Թորգոմեան վարժարանի դասընթացքը լրացնելով՝ ուսուցչութեամբ կը պարապի քանի տարի անդադար : Կ՚ամուսնանայ եւ 1895 Հոկտեմբեր 1-ին քահանայ կը ձեռնադրուի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Յովհաննիսեանէ : Եւքարա դարձէն մինչեւ աքսոր Թուականը, քանի տարի արդիւնաւորապէս հովուած է իր ժողովուրդը, միշտ զարկ տալով կրթական գործին : 1990-էն ի վեր այրիացեալ :

Կուգայ անիծեալ տարին՝ մահ եւ աւեր սփռելու Կեսարիոյ եւ շրջակայ հայաբնակ վայրերուն վրայ. ինք եւս ճամբայ կը հանուի տեղւոյն երիտասարդներուն հետ, բոլորն ալ կալանակապ եւ նշաւակ դարձած՝ իրենց ընկերացող ոստիկան - զինուորներուն բռնութեանց : Կեսարիա հասնելնուն, Տ. Մատթէոս կը զատուի խումբէն եւ ձեռքերուն գելոց, գրեթէ կիսամերկ, կը վերադարձուի Էֆքէրէ : Իր երկու աղջիկները բռնութեան տակ խլամացուցեր եւ կարգեր էին : Զինքն ալ կ՚ընկերացնեն 95 հոգինոց խումբի մը : Իր երկրորդ եւ վերջին Գողգոթան էր այս : Կէմէրէկլի ճամբուն վրայ, ամայի տեղ մը, դահիճները ամենասիրելի մէկ բարեկամին՝ Գարաքէհեան Մկրտիչի ձեռքը կացին մը դնելով, յօշոտել կուտան, նախ թեւերէն, ապա սրունքներէն, ծառ ջարդելու պէս, վերջին հարուած մըն ալ գանկին - ոճիրին կերպը յղացող վայրենիներուն անգութ հրամաններուն համաձայն : Կարգը կուգայ միւսներուն՝ որոնք փոխնիփոխ մէկզմէկ կը փղոտեն, կամքի ըմբոստութեան դերագոյն ճիգերէ յաղթահար, գիւղային հաճոյք առնելով հանդիսատեսներուն... : (Գրավաճառ Զարգարեան եղբարց կը պարտինք վերոյիշեալ նօթերը՝ քաղուած տեղացի վերապրողէ մը) :

Մեսրոպ Քահանայ Սահակեան. - Ծընած 1863ին, բնիկ, 1896-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ : Իր անհետացման պարագաները մեզ անծանօթ :

(Շար. 219)

(Շար. Ա. էջէն)

տնտեսութիւններ պաշտպանելէն արդարութեան պատուիրակ-նախարարը՝ Մէթր Քիէժման, որպէսզի ծեծ չուտէ: Հարցը կը վերաբերի Թիէրի Ժան-Փիէր դատաւորին, որ Կիրակի օր, երբ նոր կատարած իր խուզարկութիւն մը Իւպաթեքնիք հաստատութիւնը (ռիւ տը Ռօշըշուար, Փարիզ) եւ կնիք դրած ուր որ հարկ տեսած էր, անակնկալօրէն ձեռքէն առնուեցաւ այդ հարցին քննութիւնը եւ ուրիշ դատաւոր մը նշանակուեցաւ: Ծանօթ է որ, Իւպաթեքնիք ընկերվարական կուսակցութեան (Ներառեալ Միթերանի) ընտրապայքարներուն դրամը կը հայթայթէր եւ մեղադրուած է կեղծ հաշուեցոյցերու բաւական աղմկալից պատմութեան մէջ: Կը թուի որ դատաւորին փոփոխութիւնը կը կատարուէր որովհետեւ Թիէրի Ժան-Փիէր սկսած է բաներ մը գտնել, որոնք գործին չէին դար իշխանութեան գլուխը գտնուող կուսակցութեան: Ընդդիմութիւնը որոշեց դատապարտումի բանաձեւ մը ներկայացնել (որ կը քուէարկուի, հաւանաբար Հինգշաբթիէն Ուրբաթ) ձաղկելով իշխանութեան միջամտութիւնը արդարութեան մէջ եւ պահանջելով անկողմնակալ Պետութիւն մը եւ արդարութեան անկախութիւնը: Երեքշաբթի բարձրացած աղմուկը ունէր նաեւ այլ պատճառ մը, որ կը վերաբերէր ընկերվարականներու «խարդախութեան»: «Հանրապետութեան հողային վարչութեան» օրինագիծը քուէարկուած էր միայն մէկ ձայնի մեծամասնութեամբ (287 ընդդէմ 286-ի), այն ալ կեդրոնի երեսփոխանի մը ձայնն էր, զոր ընկերվարական երեսփոխան մը թերի վերածած կ'ըլլայ...: Դատապարտումի բանաձեւին ճակատագիրը կախում ունի համայնավար երեսփոխաններէն, բայց եւ այնպէս մեծամասնութիւն ապահովելու պարագային ալ կառավարութիւնը պարտաւոր չէ հրաժարելու: Բոքարի համար ներման օրէնք մը քուէարկուեցաւ եւ կեղծ հաշուեցոյցերու հարցը փակուած է:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ 65 յոյն զբօսաշրջիկ փոխադրող հանրակառք մը կրակ առաւ, Երեքշաբթի առտու, պանդոկին առջեւ (Համիտիէ), ուր կեցած էր, որպէսզի հետզհետէ բոլորը (120) դրաւեն իրենց տեղերը եւ կարենայ մեկնիլ քաղաքին տեսարժան վայրերը այցելելու համար: Անկարելի չէր նկատուեր որ խափանարարական արարք մը ըլլայ, թէեւ Թուրք հրշէջները միայն արկածի կը վերագրեն, բայց Յունաստան քննութիւն պահանջած է: 36 մեռեալ կայ եւ միւսներն ալ վիրաւորուած, ոմանք շատ ծանրօրէն այրած:

ՄԻՇԸԼԷՆ որ փնէօներու թիւ մէկն էր, տարիներէ ի վեր տագնապի մէջ է եւ տնօրէնութիւնը յայտնեց թէ Ապրիլ 17-էն ընկերային նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ 4900 աշխատաւորի գործազրկութիւն միայն Ֆրանսայի համար, գլխաւորաբար՝ Քլերմոն-Ֆեռան ուր է կեդրոնը: 1990-ի համար իր բացը աւելի է քան նախատեսուած 2,3 միլիառ Ֆր.ը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

«Արարատ» իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթած է Դնեպրի: Կէտը, 33-րդ վայրկեանին նշանակած է Ալպէր Սարգսեան: Նոյն օրուան (Ապրիլ 9) միւս արդիւնքներն են.-

ԲԿՄԱ - Չերնոմորեց	4 - 3
Մետալուրգ - Շախտեոր	0 - 0
Դինամօ Կ. - Մետալիստ	1 - 1
Պամիր - Տարպեդօ	0 - 0
Պախտակոր - Լոկոմոտիւ	1 - 0

Այս խաղերէն ետք, դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.-

1.- ԲԿՄԱ. 12 կէտով
2.- «ԱՐԱՐԱՏ» 9 կէտով
3.- Շախտեոր 9, ապա՝ Դնեպր՝ 7, Տորպետօ 6, Մետալուրգ, Մետալիստ, Չերնոմորեց, Դինամօ Կ., Պամիր 5-ական, Սպարտակ Մ. 4, Դինամօ Մն. 3:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ անդամ-անդամուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Արարողութենէն ետք հոգեճաշ կը տրուի եկեղեցւոյ կից սրահը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան այցելութիւն մը կը կազմակերպէ՝

Շաբաթ, Ապրիլ 13-ին

Օթօգարը կը մեկնի Մշակոյթի Տան առջեւէն՝

45, rue de la Défense - Issy-les-Moulineaux

ժամը 13.30-ին եւ ժամը 13.45-ին եկեղեցիէն՝

6, avenue Bourgain - Issy-les-Moulineaux

Փափաքողները սիրով կրնան մասնակցիլ այս այցելութեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ԼԱՒ ԱՌԻԹ ՄԸ՝ ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Սէն - Թ'Անթուանի Հ. Մ.-ը առաւելութիւնը ունի խաղալու, յառաջիկայ Կիրակի, իր նախավերջին մրցումը իր իսկ դաշտին վրայ, Մանթոնի դէմ:

Հակառակորդը արհամարհելի ուժ մը չէ. 5-րդ է: Այսուհանդերձ, հայանուն ակումբին համակիրները կը սպասեն անշուշտ որ իրենց սիրելի խումբը յաղթէ եւ իր ետին ձգէ Փրըմիէ Քանթոնը, վերելքի ճամբուն վրայ, իր մօտիկ մրցակիցը՝ որ նոյն օրը պիտի խաղայ հակառակորդի դաշտին վրայ, Սէնթ - Մարթի դէմ: Այս վերջինն ալ չէ կորսնցուցած իր յոյսերը առաջնութեան համար:

Անցեալ Կիրակի, Սէն - Թ'Անթուան եւ Փրըմիէ Քանթոն՝ որոնք միասնաբար առաջատար են, իրենց մրցումները վերջացուցած են, առանց կոլի, առաջինը Լա Սէյնի մէջ, երկրորդը՝ Հիէրի դէմ:

Երթ մրցումներուն արդիւնքները՝ Մանթոն - Սէն Թ'Անթուան 4 - 1, Փրըմիէ Քանթոն - Սէնթ - Մարթ՝ 1 - 1:

***

● ԱՐԺԻՒ՝ ՄԵԾ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ չէ կրցած հասնիլ մրցաշարքին վերատուրութեան, առանց պարտութեան: Յաղթուած է, Կիրակի օր, Ժէմէնոզի մէջ անակնկալ մեծ տարբերութեամբ մը 4 - 0: Իր առաջին պարտութիւնը:

Քանի որ վերելքը ապահովուած է արդէն, հասկնալի է որ ճնշումը իջած է. մարզիկներուն կամքը թուլցած է թերեւս քիչ մը: Ցաւալի կը նկատենք սակայն որ, այնքան մօտիկ վերջագիծին, Արծիւ չյաջողեցաւ ամբողջ մրցաշրջանը կատարել առանց պարտութեան: Եթէ յաջողէր, այդ պիտի ըլլար առաւելապէս յիշելի դէպք մը Մարսիլահայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկար պատմութեանը մէջ:

Յառաջիկայ Կիրակի՝ այլեւս անկարեւոր խաղ մը, Փոր Սէն Լուիի մէջ. երթ մրցման, Արծիւ յաղթական՝ 7 - 1:

Փրովանսի առաջին դասակարգի ախոյեանութեան մէջ

Սէն Լու - Արծիւ (2)	1 - 1
Ռոքվէր - Սէն Թ'Անթուան Հ.Մ. (2)	1 - 1

Սէն - Թ'Անթուան մէկ կէտով միայն ետ է առաջատարէն եւ կրնայ յուսալ վերելքի: Կը մնան տակաւին չորս խաղեր:

Վ. Մ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տալկալեան ընտանիքը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իր սուգին՝

ԺԱՆ ՏԱԼԿԱԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Դպրոցասէրի Ասուլիս - հանդիպումը

Վարժարանս իր նիւթական վիճակին, կրթական աշխատանքներուն, ապագայ հեռանկարներուն եւ առընչուող խնդիրներուն մասին զաղութս տեղեակ պահելու պատասխանատուութեամբ՝ կը կազմակերպէ ասուլիս - հանդիպում, Ապրիլ 15, Երկուշաբթի օր, ժամը 19-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Սիրով կը հրաւիրուին մամլոյ ներկայացուցիչներ, համայնքի կազմակերպութիւններու պատասխանատուներ, նախկին սաներ, ծնողներ եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

CHERCHE

Assistante maternelle sur Créteil ou région pour garder bébé de trois mois à partir de début mai.

Tél. : 49. 80. 05. 62

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան իրենց քրոջ՝ Մաննիկ Պալըքճեանի եւ եղբօր՝ Ղազարոս Խաչատուրեանի մահուան Բ. տարելիցերուն եւ իրենց բարեկամին՝ Վահրամ Տէվէճեանի թարմ յիշատակին 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Sous l'égide du
Club de la Presse Marseille-Provence,
LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12, rue St. Bazile, 13001 Marseille

vous invite

le vendredi 12 avril à 21 h.

GERARD CHALIAND

présentera et dédicacera son nouvel ouvrage

«ATLAS DES DIASPORAS»

(Ed. Odile Jacob)

et sera face à la presse régionale sur le thème

«L'AVENIR DES PETITES REPUBLIQUES D'URSS»

(Pays baltes, Moldavie, Arménie...)

Le débat sera animé par Garo Hovsépian et Jean Kéhayan

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ, Շաբաթ, Ապրիլ 13, ժամը 14.30-ին, սովորական վայրը. բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ՄԸ

ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ի գլխաւոր խմբագիր-երեսփոխան՝

ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ի

եւ

Ֆրանսահայ մամուլի ներկայացուցիչներու

միջեւ

ղեկավար՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Ապրիլ 13, Շաբաթ, ժամը 20-ին

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES

— Մուտքը ազատ է —

SAISON 90/91 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

CYCLE PREMIERES AUDITIONS

Vendredi 12 Avril à 20 h 30

Grands et Jeunes Solistes Internationaux
STEPHEN HACIKYAN - MUZA RUBACYKTE
GERARD GASPARIAN - ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

Vendredi 24 Mai à 20 h 30 — CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE
QUATUOR CHILINGIRIAN
Haydn - Mozart - Bazil - Beethoven

PRIX DES PLACES
Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F - Balcon IIe 120 F
Etudiants, C.V. 60 F
CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :
3, rue des Saints-pères - 75006 Paris Tél. 42.60.74.78

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 12
VENDREDI
12 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.515 Fondateur; SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNEE — No 17.515

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 4 / 8)

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ՝ Բ. ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Բ. նստաշրջանի բացումին ելոյթ ունենալով, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յետադարձ ակնարկ մը նետած է նորընտիր Խորհրդարանի անցած 7 ամիսներու գործունէութեան վրայ: Ներկայ իշխանութիւններու իրագործումներուն ու թերացումներուն անդրադառնալէ յետոյ, նախագահը մասնաւորապէս հետեւեալը ըսած է.—

«Ամփոփելով այս համառօտ ակնարկը, կրնանք նկատել որ Հանրապետութեան իշխանութեանց գործունէութեան մէջ, անհրաժեշտութենէն թելադրուած, առայժմ առաջնակարգ տեղ գրաւած են քաղաքական խնդիրները: Ի դէպ, նոյն պատկերը կը տիրէ նաեւ միւս Հանրապետութիւններուն մէջ, քանի որ խորհրդային հանրութեան զարգացման անհրաժեշտ պայմանը նախ եւ առաջ քաղաքական վերափոխումներն են...

«Յառաջիկային եւս, ամենայն ակնյայտութեամբ, քաղաքական խնդիրները մեր Հանրապետութեան կեանքին մէջ ամէնէն կարեւոր տեղը կը գրաւեն (...), սակայն քաղաքական որեւէ վերափոխում՝ որքան ալ յառաջդիմական, չի կրնար էապէս ազդել հանրութեան զարգացման վրայ, եթէ ան չամրապնդուի լուրջ տնտեսական միջոցառումներով: Այս նկատառումով յառաջիկային իրենց կարեւորութեամբ հանդերձ, անխուսափելի է որ քաղաքական խնդիրները իրենց տեղը զիջին տնտեսական խնդիրներուն:

(...) Հարկ կը համարիմ միայն քանի մը խօսքով անդրադառնալ այսօրուան կարեւորագոյն գործնական խնդրին՝ հողաբաժանման հարցին: Հողաբաժանման գործը արդէն սկսած է եւ, որքան ալ թերի՝ սպասուածէն աւելի լաւ կ'ընթանայ: Ինչպէս գիտէք, կասկածներ կային, թերահաւատութեան դրսեւորումներ եւ, նոյնիսկ, ընկերային բախումներու վախ, որոնք սակայն իրականին մէջ փարատեցան: Կար (եւ դժբախտաբար մինչեւ հիմա ալ կայ) լուրջ դիմադրութիւն յատկապէս իշխանութեան ստորին օղակներու մէջ, գիւղական տնտեսութիւններու մակարդակին վրայ: Ասոր բացատրութիւնը այն է որ հողը յատկացնելով գիւղացիին, այդ տնտեսութիւններուն ղեկավարները փաստօրէն իշխանութենէ կը զրկուին, որուն հետեւանքով ալ տեղի կ'ունենան առկայ ճգճգումները եւ երբեմն նաեւ՝ բացայայտ խափանումները:

«Այնուամենայնիւ ուրախութեամբ պէտք է նշել որ հակառակ այս բացասական երեւոյթներուն, ժողովուրդը մեծ խանդավառութեամբ ընդունած է այս կենսական միջոցառումը, եւ այն շրջաններուն մէջ, ուր հողաբաժանման գործընթացը սկսած է, արդէն լուրջ տեղաշարժեր կատարուած են: Այդ նախ եւ առաջ կը վերաբերի Արարատեան դաշտավայրին, ուր հողաբաժանման աշխատանքները, եղանակային պայմաններէն թելադրուած, աւելի կանուխ սկսած են: Կը յուսամ որ Արարատեան Դաշտի պարագան օրինակելի կը դառնայ նաեւ Հայաստանի նախալեռնային եւ լեռնային գօտիներուն համար:

«Կը կարծեմ, սակայն, որ պէտք չէ բաւարարուիլ այսքանով: Մեր երեսփոխանները, կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ, նստաշրջաններու մէկամսեայ դադարին ընթացքին բաւական աշխատանք տարած են հողաբաժանման գործին մէջ: (...)Կը խնդրեմ որ երկրորդ նստաշրջանի ընթացքին ալ այս օգնութիւնը չդադրի եւ որքան կարելի է շատ երեսփոխաններ ընդգրկուին հողաբաժանման աշխատանքներու կազմակերպման մէջ»:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՈՉԻՆՉ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

Ի վերջոյ կը թուի որ Միացեալ-Նահանգները սկսած են քիչ մը շարժիլ, թերեւս ազդուած -յուսանք- միջազգային հանրային կարծիքէն, որ չի ծածկեր իր վրդովումը ի լուր կատարուածին, այլ խօսքով ՄԱԿ-ի եւ Ուաշինկթընի կեղծաւորութեան եւ պատասխանատուութեան այս ողբերգութեան մէջ: Ուրեմն, Միացեալ-Նահանգները զգուշացուցած են Իրաքը՝ «պիտի չհանդուրժենք օդանաւային կամ ցամաքային որեւէ յարձակում երկրին հիւսիսը, քիւրտ գաղթականներուն վրայ»: Աւելի մանրամասնելով, Ճէյմս Պէյքըրի ընկերացող պաշտօնատարը ճշդած է որ օդանաւերու եւ թռաններու բոլոր թռիչքները արգիլուած են 36րդ զուգահեռականին հարաւը: Եթէ այս ազդարարութիւնը չյարգուի, վար կ'առնուին: Միւս կողմէ, Պաղտատի համար՝ «քրտական հարց չկայ», փախող Քիւրտերը իրաքեան զօրքերէն չեն փախիր այլ՝ քիւրտ անջատողական պարագլուխներու պատճառած սարսափէն եւ կեղեքումներէն: Նախագահ Պուշ ալ ի վերջոյ համաձայնած է, հեռաձայնային խօսակցութենէ մը ետք Մեծն-Բրիտանիոյ նախարարապետին հետ, որ «ապահովութեան գօտիներ» հաստատուին գաղթականներուն համար:

× Պերնար Քուշնէր հանդիպում ունեցած է Թալապանիի հետ, իրաքեան Քիւրտիստան եւ քիւրտ պարագլուխը յայտնած է որ իրաքեան իշխանութիւնները փորձած են հանդիպիլ քիւրտ ղեկավարներուն, քաղաքական համաձայնութեան մը յանգելու համար, իրաքեան Քիւրտիստանի շուրջ: Այդ պաշտօնատարները թելադրած են հանդիպում մը Փէնճվին քիւրտ ղեկավարներուն հետ, Պերնար Քուշնէրի եւ ֆրանսացի լրագրողներու ներկայութեան: Ամէն պարագայի մէջ, տեղւոյն վրայ կացութիւնը միշտ ծանր է: 800 հազար գաղթական կայ Իրան եւ 300 հազար խռնուած Թուրքիոյ սահմանը: Ըստ Տոքթ. Մ. Ռուի (Առանց Սահմանագլուխի Բժիշկներ) ամէն անցնող ժամ, 1000 Քիւրտ կը մեռնի: Սովին, ցուրտին վրայ աւելցած են ժանտատենդի եւ թոքախտի համաճարակները:

× Նոթր-Տամ Մայր Տաճարին առջեւ 50-ի հասած է հացադուլ ընող Քիւրտերու թիւը: Սկիզբը (Ապրիլ 3) 45 էին, ապա ուրիշներ ալ, Ֆրանսացի կին մ'իսկ միացած են Արեւմուտքի ուշադրութիւնը գրաւելու համար: Անոնցմէ մէկը յիշելէ ետք թէ ամէն գիշեր Քիւրտիստան 200 մանուկներ կը մեռնին ցուրտէն եւ սովէն, կը բացատրէ որ իրենց արարքը բողոք մըն է զինակիցներու վարուելակերպին դէմ, զինակիցներ որոնք գործածեցին Քիւրտերը եւ անոնք ալ խաղի եկան, ապա՝ երեսի վրայ ձգեցին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱԿԱՆԱԽԱՂ

● ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՂ

Հայաստան ներկայ է երեք ակումբներով խմբական մարզաձեւերու Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութիւններուն մէջ՝ «Արարատ» (ֆութպոլ), Հատիս (իգական պասքէթպոլ) եւ Հրազդան՝ որ մականախաղի (հոքէ խոտի, կամ սէնթէթիք ծածկի վրայ) միութենական ընտրանիին, 12 ուժեղագոյն ակումբներու խմբակին կը պատկանի:

Ախոյենութեան մեկնարկը տրուեցաւ Ապրիլի սկիզբը Ալմա Աթայի մէջ, Ղազախ Հանրապետութիւն՝ որուն գլխաւոր ակումբը համամիութենական ախոյեանն է:

Հրազդանի ղեկավարները շատ լաւատես չեն: Ակումբը չէ գտած տակաւին սփոնսոր մը, հովանաւորող հաստատութիւն մը. ուրիշ խօսքով՝ վարիչները կը գտնուին անորոշ վիճակի մը մէջ: Ուրկէ՞ պիտի ճարեն ռուբլիները, հոգալու համար մրցաշրջանին ծախքերը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Մ.-Ը ԱՌԱՋԱՏԱՐԻՆ ԴԷՄ

Այս շաբթու վերջը, Վալանսի Հ. Մ.-ը պիտի կատարէ մրցում մը՝ որ կրնայ նոր հորիզոններ բանալ իր առջեւ: Պիտի հիւրընկալէ Կրընոպլի Ֆ. Ք.-ը՝ որ Ֆրանսայի 3-րդ դասակարգի ախոյենութեան հարաւի այս խմբակին առաջատարն է: Երբ մրցման, Հ. Մ.-ը չարաչար պարտուած էր՝ 4 - 0: Փոխ - վրէժի առիթ մը, ուրեմն, թէեւ անտեղի կ'ըլլայ շատ լաւատես ըլլալ:

Անցեալ շաբաթ իրիկուն, Հ. Մ.-ը յաջողած է, Լիոնի մօտ, Սէն - Փրիէսթի մէջ, տանիլ դժուար յաղթանակ մը (1 - 0)՝ որ զինքը աստիճան մը վեր կը մղէ դասաւորումին վրայ, 4-րդ է ներկայիս, Կրընոպլէն ետ՝ չորս կէտերու տարբերութեամբ, բայց նոյնքան կէտերով առաջ՝ իր տեղական մրցակիցէն Ֆ. Ք.-էն՝ որ պարտուած է Նիսէ, Վալանսի մէջ իսկ 2 - 1, եւ կը կորսնցնէ վերելքի գրեթէ իր բոլոր յաւակնութիւնները:

Իր մրցակիցին այս ձախողութիւնը կարեւոր է Հ. Մ.-ին ղեկավարներուն համար, որովհետեւ, եթէ Ֆ. Ք.-ը յաջողէր անցնիլ արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին մէջ, Վալանսի քաղաքապետութեան դրամական նպաստը Հ. Մ.-ին կրնար խնդրոյ առարկայ դառնալ եւ երկու ակումբներուն միասին ձուլումը վերստին օրակարգի վրայ գալ, ինչ որ կը կարծենք թէ տեղւոյն հայ համայնքը չի փափաքիր, եթէ նոյնիսկ իր խումբին մէջ հայածնունդ խաղացողներու թիւը մէկ կամ երկու է միայն:

***

● Հ. Մ. Ը. Մ. ԼԻՈՆ - ՏԷՍԻՆ (2) ԱՌԱՋԱՏԱՐ

Ռոն - Ալփ լիկի ախոյենութեան ի հաշիւ, նախատեսուած Քոթ Շոտ - Հ. Մ. Ը. Մ. մրցումը յետաձգուած է: Վալանսի Հ. Մ.-ին պահեստին խաղացած է Սէն - Սէնֆորիէնի մէջ եւ անակնկալօրէն պարտուած տեղական խումբէն (1 - 0)՝ որ դասաւորումին վերջինն է: Այս խմբակին մէջ, Աննօնէ այլեւս անհասնելի կ'երեւայ: Պիտի ըլլայ ախոյեան:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին (2)՝ յաղթելով Սէն - Ռոմէնի (1 - 0), կը զօրացնէ առաջատարի իր դիրքը: Վիէնի Հ. Մ.-ն ալ, պարտութեան մատնելով Ռիլիէօի երրորդ խումբը (3 - 0), վերստին դիրք կը բռնէ վերելքի ճամբուն վրայ:

Փարիզեան շրջան՝ Սիւսի - Ալֆորվիլ Հ. Մ. յետաձգուած, իսկ Հ. Մ. - Ժընըվիլիէ 5 - 0, Առնուվիլ Հ. Մ. - Սէրժի 0 - 1, Պոննէօյ - Հ. Մ. Մ. 6 - 0:

Վ. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԵՏԱՇԷՆ՝ ՄԱՆՈՒԿ ՄԸ ԱԶԵՐԻՆԵՐՈՒ ԶՈՀ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ
ԴԵՌ ՈՉ ՄԷԿ ԿԱՌԱՒՈՒՄԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄՏՆԷՐ

Հինգշաբթի առաւօտ (Ապրիլ 11) Երեւանէն տեղեկացանք թէ նախորդ օրը Ազրպէյճանցիք Խուշչի - Արմաւիրէն կրակ բացած էին Գետաշէնի վրայ եւ սպանուած էր 11 տարեկան մանուկ մը:

Ցարձակումներ կան նաեւ Եղեգնաձորէն Խաչիկ գիւղի վրայ:

Խիստ մտահոգիչ էր նաեւ հաստատել նոյն առաւօտը, որ տակաւին ոչ մէկ կառախումբ Ազրպէյճանէն Հայաստան մտած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՎՈՐՆՈՅԻ բացը, իտալական զբօսանաւ մը կրակ առաւ բախելէ ետք քարիւղատար նաւու մը, Չորեքշաբթի, (Ապրիլ 10) գիշեր, հաւանաբար մշուշի հետեւանքով: Զբօսանաւը Սարտենիա կ'երթար եւ անձնակազմով միասին 142 հոգի կար, որոնց 141-ը անհետացած են: Հրաշքով փրկուած է նաւաստի մը, որու առաջին ծովային ճամբորդութիւնն էր:

ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ ԵՒ ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ համաձայնութեան եկան ի վերջոյ եւ հասարակաց թեկնածուներ պիտի ներկայացնեն բոլոր ընտրութիւններուն անխտիր, այսինքն՝ ներառեալ նախագահական: Այս ձեւի, ընդհանուր բնոյթի, համաձայնութիւնն է որ երկար բանակցութիւններու առիթ տուած էր ամիսներէ ի վեր:

ՌՈՔԱՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ այլեւս որեւէ մտահոգութիւն չունէր դատապարտումի բանաձեւին համար (Հինգշաբթի առտու) քանի որ նախորդ օրը համայնավարները որոշեցին չմիանալ ընդդիմութեան եւ իրենց քուէով նպաստել մեծամասնութիւն ստեղծելու: Համայնավարներուն համար արդարութիւնը եթէ այսօր անկախ չէ, յանցանքը աջինն է, որ իր օրով պետութեան ենթարկեց զայն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 10-ին, Ֆրանսայի համար ճակատագրական էր Մոսկուայի Սպարտակին հետ, Մարսէյլի Օլէմփիքին հանդիպումը հակառակորդին դաշտին վրայ:

Մարսէյլ յաղթեց 1-ի դէմ 3 կէտով, ինչ որ ամէնէն լաւատեսներն իսկ չէին ակնկալեր, բայց, այլեւս այս յաղթանակով աւարտականի ճամբան բաց կը նկատուի: Դարձի մրցումը տեղի կ'ունենայ Մարսէյլ, Ապրիլ 24-ին:

Ախոյեաններու բաժակին միւս արդիւնքն է.— Պայէրն (Միւնիխ) - Պելկրատի Կարմիր Աստղ՝ 1 - 2: Բաժակներու բաժակին, Մանչէսթըրի Եունայթըտը յաղթեց Վարշաւայի Լեկիայի 3 - 1: Իւէֆայի բաժակին Դանիոյ Պրոնտպին եւ Հռոմի Ա. - ԷՍ-ը 0 - 0 արդիւնք արձանագրեցին:

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ

ԵՒ ԵՀԱՍ

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆ

Այլեւս մեզի ծանօթ Մարսէյլի կեդրոնին մեծ քառակուսիին մէջ բոյն դրած Հայերը, իրենց չուրջ ամէն տեսակի պահանջներուն հայթայթիչ խանութները ունենալով հանդերձ, անոնք չէին կրնար դուրս չելլել ընկալեալ սահմանէն, գոնէ մօտէն ճանչնալու իրենց մատղաշ երեւակայութեան տարիներով երազած Եւրոպան, քանի որ բախտը զիրենք մինչեւ անոր չեմին հասցուցած էր:

Արդէն օրուան ընթացքին չափչփած փողոցներուն Ֆրանսական անունները, յատկապէս կիներուն կողմէ, Հայու իրենց բերանին պատշաճեցուցած էին. օրինակ, Rue des Petites Maries–ին վերջին երկու բառերը տեղափոխուած էին եւ անգուրեկան յօդն ալ մկրատած, դառնալով՝ Rue Maries Petites և Rue Longue des Capuçines–ն ալ վերածուած էր Լոնտոն Գաբուսին (դուռ Լոնտոնի), Rue des Chevaliers–ն ալ Արաբներով խճողուած՝ դարձած էր բնականաբար Արաբներուն փողոցը, Rue Saint Féréol–ն ալ, չես գիտեր ինչո՞ւ, մկրատուած՝ թախտալը փողոց:

Այս նոր «օրէնքին» հետեւելով, քաղաքին շուկաներն ալ փոխեցին իրենց անունները: Քաղաքապետարանին ետեւի նեղ ու երկար, գրեթէ անանցալի շուկան, զրաւման շրջանին Գերմանացիներու կողմէ օդը հանուած, եւ որուն սկիզբը հին գաղութէն տրապիզոնցի Խլպիզեան Նըպարավաճառատունը կը գտնուէր, կոչուեցաւ Հոտած Պազար, թերեւս հետեւեալ բացատրութեամբ:

Այս շուկային մէջ, մեր նորահաս հայրենակիցները զմայլանքով կը դիտէին փտած պտուղներու բեռնաչղթաները: Ու երբ կը փորձուէին ձեռք երկարել, ետեւը կեցող լայնափոր կնոջմէն կը լսէին սարսափազդու յուտանքներ: Եւ չմոռած՝ երբ կ'որոշէին քիլօ մը գնել անոնցմէ, վաճառող կինը, այժմ հանդարտած՝ մոխրագոյն հաստ թուղթէ ձագարաձեւ տոպրակին մէջ կը սկսէր լեցնել իր առջեւ շարած պտուղները, եւ ձեռքի կշիռին վրայ ուժգին զարնելէ ու պոն փուա մը արձակելէ ետք, ծրարը տալը եւ դրամը առնելը մէկ կ'ըլլար: Սակայն, քանի մը քայլ անդին, անոնք ծրարը բանալով՝ միայն լըկած պտուղներու կը հանդիպէին: Օր մըն ալ, Հայուն մէկը, տեսնելով որ կինը դարձեալ իր առջեւ ալպրանքով կը լեցնէ տոպրակը, գնումէն հրաժարելու շարժումներ ցոյց կուտայ: Ասոր վրայ, գլխուն կը տանայ իսկոյն փտած պտուղներուն ծրարը... Թէեւ անսպասելի երեւոյթ, բայց աղուոր դաս մը նոր առեւտուրի ծանօթութեան, պարզապէս հոտած պազարէն:

Մարսէյլը աշխարհահռչակ դարձուցած Քանըպիէրի աջ կողմը, Թիւնէլին առջեւէն սկսող շուկային անունն ալ, Հայերը Ջէնկին Պազար դրած էին, որուն սկիզբը հին գաղութէն ազգային գործիչ՝ Գարեգին Շահլամեանի հաւկթավաճառի խանութը կը գտնուէր: Ի՞նչպէս բացատրել այս մակդիրին ալ գործածութիւնը, եթէ ոչ՝ պտուղը, քանի մը Հայերու քմահաճոյքին, ինչպէս Ռոֆըփորին հոտած պանիր յորջորջումը, մինչեւ այսօր եւս գործածելի:

Այս շուկայի կողքին կը գտնուէր Հալ Տըլաֆրուա, բոլորովին անծանօթ այս անունով Հայերուն կողմէ, այլ Ջուկին պազարը, ուր բնականաբար միայն ձուկ կը ծախուէր: Բայց ձկնավաճառ կիներուն բարկասրտութիւնը, մեր մայրերուն ճըշգըրիտ հասկացողութեամբ՝ էտէպսիզութիւնը, շա՛տ աւելի խառնուրիկ էր: Մօտենալ անոնց ծովային բոյսերով շարած ձուկերուն, թերահաւատի արտայայտութիւն ցոյց տալ, կասկածելի շարժումներ ձեւակերպել, արդէն ձկնավաճառ կինը՝ չբաւականանալով կապուած չուանի բըպանակին մօլտոցը արձակելէ, իր գըռեհիկ հայհոյանքներուն տեղատարափին ալ կը միացնէր անոր: Յաճախ, քովի ընկերուհիներն ալ երբ անոր օգնութեան կը հասնէին, ստիպուած եւ արագօրէն կըծիկդ գնել՝ գլխուդ ձուկի կտորներ չըստանալու համար:

Մերոնք, համանուն առեւտրականներէն խորշելով, կը հասնէին վերջապէս Քուռժիւլիէնի, երկարաձիգ մագլցող պողոտան, որուն անմիջապէս անունը դըրնուած էր, Էրկան պազար: Այստեղ գոնէ կարելի էր շօշափել սեղաններուն վրայ շարուած ապրանքները եւ վաճառող կիներն ալ ժպտադէմ էին ու բարեացակամ: Այս շուկայի բարձունքին աջ կողմը, կը գտնուէր Մալաքեաններու արհեստանոց-բնակարանը, ծնողքը պարզապ աշխարհահռչակ սինեմայի բեմադիրին:

Երբ, 1938-ին, եղբօրս զինուորակոչութեան պատճառով, թէեւ պատանի, բայց ստիպուած էի ստանձնել մեր թաղային նպարավաճառի «պաշտօնը», առաւօտ կանուխ բանջարեղէնի շուկան գնումի երթալու: Եւ այդ տեղ, ես մի ոմն Պօմոնի դպիր, յաճախ կը հանդիպէի, իր գիրքովը ամէնուն ծանօթ եւ Հայերուն կողմէ կոչուած՝ ոչ Մայր, այլ՝ Փրատոյի եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պր. Յակոբ Մալաքեանին: Ան մէկ ձեռքը պայուսակ, իսկ միւսով ալ, իր խոհանոցով բծախնդիր տան տիկիններուն՝ ապրանքներովը մտահոգ՝ սեղաններուն վրայ կքած՝ քննութեան կ'ենթարկէր շարուած դդումներ, լոլիկներ, պղպեղներ, մանաւանդ սմբուկներ, տոլմային՝ երկար ու բարակ, քէպապին՝ հաստլիկ, իմամ պայըլտիին ու գառնը եարըգին՝ միջակ, տապկոցին՝ կակուղ, եւայլն, եւայլն:

Երկար պազարէն փողոց մը անդին, Նոթր - Տամ - Տիւ - Մոնի հրապարակին վրայ, աշնան օրերուն, Ղաւունին պազարը կուգար, ուր հեռաւոր տեղերէն, գիւղացիներ իրենց արտադրած սեխն ու ձմերուկը կը բերէին: Մեր հայրերն ալ այստեղէն պարկերով կը գնէին ճերմակ ու սեւ պզտիկ սեխերը մանաւանդ - մեծերը աւելի սուղ էին - եւ տուն բերելով, մահճակալներուն տակ կը շարէին:

Բայց, Հայերուն կողմէ ամէնէն գնահատուած շուկան Կլոր պազարն էր, Մարսէյլի Ֆրանսացիներուն համար ալ La Plaine. Թող մեր այսօրուան ընթերցողները դիւրութեամբ չմեղադրեն ժամանակուան մեր հայրենակիցները, իբրեւ անուն չինողներ: Անոնց մկրտած Կլոր պազարի պաշտօնական անունն է՝ Փլաս Ժան - Ժօրէս, բայց ամբողջ քաղաքին կողմէ ճանչցուած՝ Լա Փլէն, նոյնիսկ յայտարարութիւններու վրայ մասնաւոր ալ տըպուած: Ո՞վ կրնար այսպէս մկրտած ըլլալ: Բնակիչնե՞րը, որոնք ամբարուած կը տեսնէին այնտեղ բանջարեղէն, պտուղ, ծաղիկ... թէ գիւղացիները՝ իրենք քանի որ աշխարհագրական տեսակէտով՝ քաղաքին մէջ բարձունք մըն է ան, որուն տակէն կ'անցնի միակ հանրակառքի թիւնէլը:

Այս հարիւրամեայ սօսիներով հովանուտ մեծ բոլորակին վրայ, շաբաթը երեք անգամ, գիշերանց ագարակներէն այստեղ կը բերուէին անհամար կառքերով բանջարեղէն, պտուղ, ամէնքն ալ իրենց նոր քաղուածի փայլուն թարմութեամբ: Եւ իրապէս, հայ կիները զովասանքով եւ զմայլանքով կ'արտայայտուէին այն տեղ վաճառուած կանանչեղէններուն առասպելական չափերու մասին... Առտուն կանուխ, խանութպաններուն գնումներէն ետք, մնացած ապրանքն ալ կը ծախուէր հասարակ յաճախորդներուն, գրեթէ նոյն գինով: Ամէն ինչ գետինը փռուած էր, պարկերու վրայ: Բաւական էր ծռիլ եւ ընտրել ուզածիդ չափ: Մասնաւորաբար Շաբաթ օրերը, Հայերը գունդ առ գունդ կը վերադառնային Կլոր պազարէն զոյգ - զոյգ լեցուն պայուսակներով: Հազուադէպօրէն թուզի ալ հանդիպած եմ այստեղ: Պատարագի մասին նման ճաշակուած այդ թուզերը ինքզինքս պահ մը կը փոխադրէին մեր կորուսեալ գիւղը, ուր Պաղ աղբիւրի գուռին մէջ թափած անկուտ թուզերը ափով ուտելը՝ դրախտային հաճոյք մըն էր իսկապէս:

Գալով միւս գործածութեան, գաւառացիները, իրենց սովորութեան եւ քիչ մըն ալ խնայողութեան ու դիւրութեան համաձայն, կը նախընտրէին իրենց տան մէջ պատրաստ ունենալ ղաւուրմային պտուկը եւ ամէն կերակուրի մէջ գործածել զայն: Իսկապէս, ղաւուրմայով եփած պլղուրէ փիլաւը՝ Կիրակի օրերուն մեր իշխանական կերակո՛ւրն էր, թուրշիով համեմուած: Իսկ ձէթը դեռ այնքան ալ հանդուրժելի չէր մեր քիմքերուն: Վերջին պահուն կ'իմանամ որ այսօր Թուրքիայէն Անատոլիէն ապաստանող Հայեր ալ ղաւուրմա կը գործածեն:

Ֆրանսացի մսավաճառներուն մօտ, աժան գինով անպէտ նկատուած ոչխարի եւ հորթի իւղի կտորները կը գործածուէին: Հայրս տասը տարեկան, մօրս գործի երթալուն պատճառաւ, մեր տան առօրեայ գնումներով կը զբաղէի: Ծուռ ու մուռ սորված քանի մը բառերով կը յաջողէի թաղին մսավաճառներէն այդ իւղերէն գնել: Իրիկուան, հայրիկս միսի մեքենան սեղանին անկիւնը լարելով, (անհրաժեշտ գործիքը ամէն տան), փոխն ի փոխ կը քաշէինք հաւաքուած իւղը: Յետոյ մեր մայրը խոշոր կաթսայի մը մէջ զայն կը խանծէր եւ հալած իւղն ալ բղուղներու մէջ կը լեցնէր: Երբեմն ալ գոյացած խարխնծիով՝ սոխով համեմուելէ ետք, խմորին մէջ շարուած եզմալան, սաճին վրայ եփելով, խնկական կոչունք մըն էր ամէնքիս համար:

Հա՞րկ է յիշեցնել այստեղի երիտասարդներուն, որ մեր երկրի ոչխարները դմակաւոր էին, այսինքն քանի մը քիլօ ամբարող պատկառելի պոչեր ունէին, որոնք մեր առօրեայ անարատ իւղը կ'ապահովէին վեց ամիս տեւող ձմրան:

Վերը անցողակի յիշուած թուրշիին տեսակները՝ ամէն տուն իր պաշարը վաղուց կ'ապահովէր, զանազան բանջարեղէններով պատրաստուած: Ի՞նչպէս կարելի էր առանց թուրշիի սեղան նստիլ: Ի՛նչ մեղքս պահեմ, մենք ընտանիքով չորս - հինգ հոգի, անտարակոյս մեզի պէս շատե՞ր ալ, մեր վաղեմի սովորութեան համեմատ, խոնջային մէջտեղը դրուած լենկեռէն կ'ուտէինք, համապատասխան թուրշին ալ տարբեր խորունկ ամանի մը մէջ: Իսկ թուրշիին ջո՛ւրը... հիւանդի դեղ ալ էր: Ջայն խմողը, օ՜ֆ - օ՜ֆ մը քաշելով՝ անմիջապէս թմրութենէն կը սթափէր:

Այլեւս շատ դիւրութեամբ կը պարզուի որ Մարսէյլի այս պէսպիսուն շուկաները կը լիացնէին մեր նորահաս Հայերը: Նոյնիսկ իբրեւ ձմեռուան պաշար, դդումի, սմբուկի, լուբիայի շարոցները՝ պատուհաններէն կախուած՝ հանդարտօրէն կը չորնային: Ա՜խ, այն արեւուն տակ չորցած սմբուկի դլուխները՝ ծեծած պղպեղին մէջ (լուբիա, սոխ, սխտոր միացած) մսի կտորներէն ալ աւելի համեղ էին...

Մեր Հայերը, տեղացիներուն պէս հատ - հատ կամ զոյգ - զոյգ չէին գներ, այլ քիլօներով, զարմանք եւ գոհունակութիւն պատճառելով գիւղացիներուն: Այնպէս որ, 30.000-ի չափ Հայերուն պահանջին գոհացում տալու համար, անոնք ստիպուեցան բազմապատկել իրենց արտադրութիւնները: Երբ պատահմամբ Փարիզէն Հայեր Մարսէյլ այցելութեան գային, իրենց Արեւելքը յիշեցնող բանջարեղէնները տեսնելով՝ երանի՛ կուտային Մարսէյլի Հայերուն: Եւ բնականաբար, այսպէսով ծայր տուաւ դէպի Փարիզ արտածումը հազուագիւտ եւ թանկագին արտադրութիւններուն, ինչպէս սեխ եւ ձմերուկ մանաւանդ:

Մէկ - երկու տարուան ընթացքին, Միջերկրականի այս մեծ քաղաքին ճնշող պանդոկներուն եւ ապականած ճէմփերուն մթնոլորտին մէջ մեր Հայերը բաւական մը ինքզինքնին հաւաքելէ ետք, սկսան Կիրակի օրերը, ազմկալից հանրակառքերը նստելով, նորածին մանուկները գիրկերնին՝ ուղղուիլ դէպի դաշտերը, ծառ ու ծաղկունքի բուրմունքը վայելելու համար: Այսպէս Միռապոյի եւ Օստոյի ճէմփերուն բնակիչները դէպի հիւսիս իրենց արշաւանքին մէջ, հանդիպեցան ձորի մը աջ ու ձախ բարձունքներուն վրայ, Մարսէյլի հին գերդաստաններու ծախու հանած երկու կարեւոր ագարակներուն, Campagne Frèze և Campagne Perrier:

Եւ ահա՛, առանց վարանելու, անոնք, իրենց խնայած դրամներուն վրայ հիմնըւելով ու քիչ մըն ալ պարտքով՝ գնեցին հողաբաժիններ եւ անմիջապէս սկսան կառուցանել -կին, երախայ եւ դրացիներու օգնութեամբ - իրենց սեփական տուները, պարտէզով շրջապատուած: Եւ տարին չանցած, այս երկու բարձունքներու կողերուն, սկսան ծաղկիլ հայկական օճախներ, իրարու աստիճան - ճամբաներով միացած: Տեսնելու բան էր այս տուներու շինութեան օրերուն ստեղծուած խանդավառութիւնն ու արդարացի գոհունակութիւնը: Դեռ քանի մը տարի առաջուան որբերը՝ հիմա պարտաճանաչ հայրեր են:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ՉԷ

Մինչ հանրային կարծիքը զբաղուած է բազմիցս վտարանդի ժողովուրդի մը - Քիւրտերու - նոր աքսորին եղելութեամբ, «Ֆրանքօ-Հայկական զօրակցութիւն»ը փորձեց կրկին այժմէականացնել տասնամեակներու ուրիշ տառապանք մը. Ղարաբաղի Հարցին նուիրուած երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Ապրիլ 4-ի երեկոյեան Հ.Բ.Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահին մէջ: Երեկոյթը ուշացած էր նախ մասնակիցներու հարուստ ցանկով մը ուր առաւելապէս յարգուած էր յատկապէս բազմազանութիւնը. այդ ցանկը կը կազմուած էր հարցին լաւատեղեակ հայ, Ֆրանսացի, վրացի, օսէթ եւ ազերի մասնագէտներէ: Իսկ երեկոյթին ղեկավարն էր Արման Սարեան:

Ան ողջունելէ ետք սրահը լեցուցած բազմութիւնը, յայտնեց թէ կազմակերպիչներու նպատակը եղած էր պատահարներու վրայ հիմնուածէն անդին, քաղաքական շրջանակի մէջ վերլուծում մը ներկայացնել. ըսաւ թէ երեկոյթը որպէս նիւթ պիտի ունենար Արցախի Հարցը, Կովկասի քաղաքական անցքերը, Հայաստանի, Ազրպէյճանի դիրքաւորումը, Վրաստանի փոքրամասնութեան խնդիրները, Անդրկովկասի ազգային խնդիրները:

Առաջին խօսք առնողը՝ Փաթրիք Տօնապետեան ամփոփ ձեւով անդրադարձաւ Արցախի պատմական անցեալին, վերջին երեք տարուան զարգացումներուն, Արցախի հայութեան ենթարկուած ճնշումին, սպառնալիքին ու անոր արտայայտած վճռակամութեան: Փաթրիք Տօնապետեան նշելէ ետք թէ հարցին լուծումը կը ճգճգուի կեդրոնական իշխանութեան կողմէ որպէսզի միշտ պայթելու պատրաստ հնոցի մը հանգամանքը ունենայ, խօսքը աւարտեց նման համախմբումներու առթիւ գոհունակութիւն յայտնելով, որոնք կրնային օգնական ըլլալ հանդիպումի չէզոք գետիններու ստեղծումին:

Երեկոյթին երկու ազերի մասնակիցներէն առաջինը Շիրին Մելիքօֆ, թուրքական ու հանրագիտարանային տուեալներով ներկայացուց Ազրպէյճանի փոքրամասնութիւններու պատկերը. ըսաւ թէ մինչեւ վերջին պատահարները, հոն գլխաւոր փոքրամասնութիւնը Հայութիւնն էր, իսկ այսօր 128 ազգային խմբաւորումներ կը նկատուէին այդ պետութեան տակ, ու երկիրը փոքրամասնութիւններու յատուկ քաղաքականութիւն չունէր: Ան հակիրճ ձեւով անդրադարձաւ նաեւ զանազան տիրապետութիւններու որոնց ենթարկուած էր երկիրը մինչեւ 1918 - 1920-ի անկախութիւնը ու ապա խորհրդայնացումը:

Իրեն յաջորդեց երիտասարդ ազերի ուսանող Ալեքսի Տախթախթենսկի որ Արցախի Հարցին ազրպէյճանական տեսակէտը ներկայացուց. այս սահմանումը արդէն կը բաւէ ենթադրել տալու անոր ելոյթին շրջանակն ու միջուկը, յատկապէս երբ աւելցուց նաեւ որ երիտասարդ Ազերին բոլորովին անտարբեր կը թուէր տարկայական մօտեցումի մը թէ՛ ողջին եւ թէ այդպէս ձեւացնելու գոնէ երեւութական ջանքին:

Իրեն պատասխան - ելոյթով մը ներկայացաւ Արմէն Մութաֆեան որ յատկապէս հերքեց Արեւմուտքը Հայերու բարեկամ ցոյց տալու ջանքը, ըսելով թէ ատիկա ճշմարտութիւն ըլլալու պարագային 1920-ին Անգլիա պիտի չարգիլէր որ Անդրանիկ իր զօրքով քալէ նաեւ դէպի Արցախ, որուն հետեւանքը եղած էր Շուշիի քանդումը: Ապա յիշեց 1939-ին Ալեքսանդրէթի սանճաքին Թուրքիոյ յանձնուելու պարագան, Նախիջեւանի մասնատումը ու Ազրպէյճանի յանձնումը ուր 70 տարուան ընթացքին ոչ մէկ Հայ մնացած է, եւ վերջապէս Ջաւախքի վրացական ըլլալու երեւոյթը:

Հարցը աւելի դուրսէն դիտողի մը արտայայտութիւնն էր վրացի Շառլ Ուրժեւիչինը որ գլխաւորաբար Կովկասի հարցին ակնարկելով, կնճիռներու կեդրոնը զետեղեց համակեցութեան խնդիրը: Ըսաւ թէ 70 տարուան խորհրդայնացումի ընթացքին շրջանի ժողովուրդները ոչ մէկ առիթ ունեցան իրարու հետ խօսելու կամ վիճաբանելու. ու այսօր կը տիրէ այն գաղափարը թէ «միւսներուն հետ ապրիլ

կարելի չէ»: Այսօր չքացած է կովկասեան տխպար ինքնութեան պատկերը, ինչպէս նաեւ փոխադարձ սէրն ու յարգանքը: Չքացած է բազմակարծութիւնը: Փոքրամասնութիւններու հանդէպ հանդուրժողականութիւնը կը պակսի ու այս ընթացքով ամէն ժողովուրդ պիտի փակուի ինքն իր վրայ:

Երեկոյթին Բ. Վրացին՝ Ջուրաբիշվիլի որ Վրաստանի նախագահ Զ. Գամսախուրդիայի ներկայացուցիչն էր, անդրադառնալով երկրին փոքրամասնութիւններու հարցերուն, պաշտպանեց այն թէզը թէ այդ մարդի հրահրումները իրենց ուժը կ'առնէին կեդրոնէն եւ միեւնոյն ժամանակ կը մատնէին Մոսկուայի անկարողութիւնը: Ան այս ճամբով կը ջանար արդէք ըլլալ Վրաստանի անկախութեան գործընթացին: Ջուրաբիշվիլի այս շրջանակին մէջ անդրադարձաւ նաեւ Օսեթիոյ հարցին:

Վրաստանի խնդրայարոյց այս փոքրամասնութեան պատկանող միակ անունն էր երեկոյթին, Տիկին Նասվինաշվիլի. ան շատ ամփոփ տեղեկութիւն մը կատարեց 100 հազարնոց այս ժողովուրդին մասին. ըսաւ թէ հնդեւրոպական ցեղ են հնդեւիրանեան լեզու մը ունին: Վրացիներու հետ յաճախակի են խառն ամուսնութիւնները ու մինչեւ այսօր իրենց միջեւ խնդիր ծագած չէր: Ան յիշեց հարաւային Օսեթներու Հանրապետութեան հռչակումը, որուն յաջորդած էր Վրաստանի իշխանութեան մարզը որպէս այդ ջնջելու որոշումը: Յիշեց նաեւ Մարտ 23-ի Ելցին - Գամսախուրդիա հանդիպումը որ նպատակ ունէր օգնելու կնճիռին հարթումին:

Իրմէ ետք խօսք տրուեցաւ անոր ամուսնին որ բաւական լիրապաշտ մօտեցումով մը անուղղակի պատասխանեց մեղքը կեդրոնին վերագրող Ջուրաբիշվիլիի. ըսաւ թէ եթէ դրդող մը կայ, պէտք է ընդունիլ նաեւ թէ պտուեցան դրդուողներ: Ապա հարկաւոր նկատեց տիրակալութեան ախորժակներու չափաւորումը, որպէսզի կարելի ըլլար ընդունելի լուծումներու յանգիլ:

Երեկոյթին հրաւիրուած էր նաեւ - անկասկած խորհրդայնագէտի իր որակումին համար - Ֆրանսուազ Թոմ. ան ի սկզբանէ յայտնեց թէ ինք փոքրամասնութիւններու հարցերուն քաջատեղեակ չէ ու ընդհանուր մօտեցումով մը փորձեց ծանրանալ հանրապետութիւններու անկախութեան հանդէպ Մոսկուայի ռազմավարութեան վրայ. այդ ռազմավարութիւնը կը խօսնար ճնշումի ու դանդաղօրէն խեղդելու քաղաքականութեան վրայ: Առարկելի կամ մերժելի պարագաներ կային երեկոյթին խօսք առնողներու կարգ մը արտայայտութիւններուն, ինչպէս օրինակ Ա. Շախթախթենսկիի ըսածներուն մէջ. սակայն նկատի առած ազգային պատկանելիութեան պարագաներ եւայլն, կարելի էր բացատրել զանոնք. մինչդեռ որոշ յուսախաբութեան մը արդէք չկրցաւ ըլլալ Ֆ. Թոմի փոքրամասնութեան հարցերուն լաւատեղեակ չըլլալու չքմեղանքը ու տակէ մեկնած միայն շատ ընդհանուր ու հանրածանօթ պարագաներու ներկայացումը երբ անոր անունին կ'ընկերանար «խորհրդայնագէտ»ի որակում մը «Գիտական հետազօտութեան ազգային կեդրոն»ին ալ մակդիրով...:

Բաւական հետաքրքրական էր լրագրող Փիէռ Վերլուիգի ելոյթը. ան եւս ծանրացաւ կեդրոնի բռնած դիրքին վրայ. Մոսկուա թէ՛ արտաքին աշխարհին ամենայն վարկաբեկումով կը ներկայացնէր ազգային պոռթկումէն ծագած խնդիրները, զանոնք նկատելով որպէս ազգայնամոլ ու ծայրայեղական եւ թէ կը ջանար անելի մատնել գլխաւորաբար անկախութեան ձգտումները: Այս նպատակին մէջ որ մղուած էր կայսրութեան փլուզումի վախէն, չահագործեց տեղական ուժեր, ինչպէս՝ օրինակ Հայաստանի պարագային ՀԱԲ-ը (Հայ Ազգ. Բանակ) եւայլն: Փիէռ Վէրլուիգ այս կարգին յիշեց նաեւ Պ. Հայրիկեանի պարագան, որուն քաղաքացիութիւնը վերադարձուած էր ու արտօնուած որ երկիր վերադառնայ, հոն քաղաքական իշխանութեան գործը խոչընդոտելու, կացութիւնը ապակայունացնելու Կրեմլինի հաշիւներուն օգնելու նախատեսութեամբ: Ու կեդրոնի այս քաղաքականութիւնը պատճառ եղած էր որ փաթթարանան հանրապետութիւններու եւ Մոսկուայի կապերը, տեղական ընդդիմութեան շարժումներ ձեւաւորուին (ինչպէս ՀՀՇ.-ն): Այս ամէնէն կեդրոնին չահը այն պիտի ըլլար որ պատճառ պիտի ունենար վերակառուցումին ձախողութիւնը բեռցնելու ազգային հարցեր հրահրողներուն:

Երեկոյթին վերջին խօսք առնողը եղաւ Խորհրդային Միութեան պատմութեան մասնագէտ, «Գիտական հետազօտութեան ազգային կեդրոն»ի գիտաշխատող Գլէր Մուրատեան: Ան Արցախի հարցը նկատեց տիպար նմոյշը Խորհրդային Միութեան ազգութիւններու հարցերուն ու անոնց հանդէպ Մոսկուայի կեցուածքին: Ըսաւ թէ մարքսական մտայնութիւնը ազգային հարցերը կը սքօղէր ընկերային ծածկոցով ու Խորհրդային Միութիւնը կը ձգտէր միայն մշակութային ինքնութեան մը ձեւաւորումին. ու այսօր ազատութեան, այդ ծածկոցէն դուրս ելլելու ջանքերը իրարու կը բախէին: Ապա Գլէր Մուրատեան ներկայացուց Հայաստանի կացութիւնը ուր ակնյայտօրէն, յուսաւոր ոչ իսկ կէտ մը կը նշմարէր. այդ կացութիւնը սահմանեց տնտեսական - քաղաքական ուժերու փտումով, հիներու աթոռները չզիջելու յամառութեամբ ու նորերու անփորձութեամբ. սինիզմը, բարոյական անկումը համատարած էր, առողջապահական վիճակը զէրոյի հաւասար, ժողովուրդը ցոյցերէն յոգնած էր, երկրաշարժէն ուժաթափ ու երկրին մէջ կը տիրէր անապահովութեան, քաոսէ վախի զգացումը եւայլն, եւայլն:

Գլէր Մուրատեանի Հայաստանի վերագրած յատկանիշերը կարելի չէ ըսել թէ բնաւ տեղ չունին իրականութեան մէջ. կան անշուշտ սինիքներ ալ, բարոյական անկում ապրողներ ալ, յոգնածներ, վհատածներ, յուսալքուածներ ալ, ինչպէս՝ Հայաստանէն աւելի բնականոն պայմաններու տէր բոլոր երկիրներուն մէջ նաեւ: Այս յատկանիշերը իմաստ մը պիտի ունենային եթէ զետեղուէին ամբողջութեան մը մէջ ուր արտայայտուած դրական արժէքները այնքան անհրաւօրէն ու միակողմանի կերպով անտեսուած չըլլային ու ամբողջութիւնը իսկապէս տար ներկայ Հայաստանի պատկերը: Մինչդեռ Գլէր Մուրատեանի պատկերացումը այն տպաւորութիւնը գործեց որ չառաջնորդուիր գիտական միտքի շօշափելի տուեալներէ: Այնքան զարմացնող էր ելոյթը, որ մարդ կը մտածէր թէ նոյնիսկ ոչ - Հայերու առարկայական ըլլալու ջանքին դէմ արդեօք Ազերիներու թէզը հաւասարակշռելու միտում մը չէ՞ր հետապնդեր Գլէր Մուրատեանի արտայայտութիւնները:

Մէկդի դնելով նման պարտադրուած պոռթկումներ, պէտք է ըսել թէ հետաքրքրական ու անկասկած օգտակար ձեռնարկ մըն էր «Ֆրանքեւհայկական զօրակցութեան» երեկոյթը, որուն աւարտէն առաջ, հարցումներու բաժնին մէջ խօսք տրուեցաւ նաեւ Հայաստանի Գեր. Խորհուրդի երեսփոխան, ՀՀՇ.-ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ի գլխաւոր խմբագիր Սամուէլ Գէորգեանի: Ան խօսեցաւ Արցախի հարցին որպէս ժողովրդավարութեան ահարցին որպէս ժողովրդավարութեան ապացոյց Կրեմլինի կողմէ չահագործումին, Մոսկուայի խաղերուն ու Ջաւախքի հայութեան վիճակին, հարցերուն մասին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՈՅԹԻ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցիին մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Մարտ 11-ին, տոքթ. Ժօզէֆ Քէչիչեան դասախօսած է «Միջին Արեւելքի տագնապը ու Հայ ժողովուրդի ապագան» նիւթին շուրջ: Տիրպոնի համալսարանէն տոքթ. Տենիս Փափազեանի հանդիսավարած երեկոյթին, Միացեալ-Նահանգներու ազգային ապահովութեան հարցերու խորհրդատու Ժ. Քէչիչեան վերլուծած է Ծոցի պատերազմը եւ միջին արեւելեան կնճռոտ հարցերը: Ակնարկելով հայեւթուրք յարաբերութեանց, ան հայկ. շահերու տեսակէտով նպատակայարմար դտած է որ Հայաստան բնականոն յարաբերութիւններ մշակէ Թուրքերուն հետ, յատկապէս առեւտուրի մարզին մէջ:

***

ՌԷՅՍԻՆԻ «Սուլթանեան» սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, ճաշով մը նշուած է Հայ Օգնութեան Միութեան 81ամեակը, գաղութի նոր հովիւ Գրիգոր քհնյ. Քէչիչեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, տեղւոյն «Սօսէ» մասնաճիւղի ատենապետուհի Վարդենի Գրիգորեան հանդէսը բանալով, բեմ հրաւիրած է օրուան բանախօսուհին՝ Անի Աղդար, որ Տիթրոյթէն ժամանած էր: Ան իր խօսքին առանցքը ըրած է է. Ակնունին, որ հիմը դրած էր կանայի այս կազմակերպութեան: Ձեռնարկը շարունակուած է գեղարուեստական յայտագրով:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ԹՈՒՐՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

Պոլսոյ մէջ գործած տպարաններու շարքին, ստորեւ ժամանակագրական կարգով կը նշենք նաեւ հետեւեալ անուանի գրաձուլիչներու անունները ու անոնց ձուլարաններու գտնուած վայրը:

Գրիգոր Ռաֆայէլեան (Ճաղալօղլու Ճատտէսի Սէթեան խան, Գահիրէ, 1846 - 1911), Յովհաննէս Միւհէնտիսեան (1839 - 1891), Խաչիկ Գէորգեան (Վէզիր խան, Պապըալի, Բէշատիյէ Իֆտամ խան, Ճաղալօղլու Ճատտէսի Նօ. 34, 1870 - 1915), Յակոբ Ծերունեան (Ղալաթիա, Պէյօղլու, Պապըալի Ճատտէսի, Իֆտամ խան, Սօֆիա, Իսթանպուլ Շարք խան, Ղալաթիա Փէրշէմպէ Փազարը, 1896 - 1908), Միհրան Տէօքմէճեան (Չէմպէրլիթաշ, Պապըալի, Մէսէրրէթ Պանդոկի դիմացը Նօ. 1, - 1909), Յովսէփ Գավաֆեան (Քիւրքչիւ խան, 1860 - 1892), Ճանիկ Արամեան (Փարիզ, Մարսէյլ, Պոլիս Մըսըր Չարշըսըի մօտ, Ճամլը խան, Զաքմաքճըլար Ուզուն Չարշը փողոց, Շէրիֆ փաշա խան Նօ. 13, Զաքմաքճըլար Յակոբեան խան, Նօ. 12 - 16, 1859 - 1879), Արշակ - Յակոբ Պօյաճեան (Վէզիր խան, Ղալաթիա, Ամերիկա խան, 1872 - 1869), Գէորգ Զարդարեան (Սուլթանհամամ, Նօ. 12 - 14, 1870 - 1887), Պետրոս Ճէզվէճեան (- 1882), Յարութիւն Մարգարեան (Քիւրքչիւ խան, Երլտըզ խան, Էօլիւ Զըքմազ խան, 1870 - 1878), Վահրամ Մարգարեան (1880 - 1911), Սամուէլ Պարտիզպանեան (Եուսուֆեան խան, Նօ. 12, 1813 - 1912), Սիմէոն Միքայէլեան (Պիւյիւք Եէնի խան, Նօ. 10, 1874 - 1878), Եղիա Տնտեսեան (Եուսուֆեան խան, Նօ. 17, Պահչէքափը Էսատ էֆէնտի խան, Նօ. 13, 1872 - 1882), Կարապետ Քէչիչեան (1875 - 1910), Համբակ Դիմաքսեան (Եէնի գափու, 1875 - 1910), Միքայէլ Սարեան, (Մէրճան, Էօրիւճիւլէր Ճամիի, Րիւշտիւ էֆէնտի խան, Պապըալի Ճատտէսի Նօ. 36, 1869 - 1902), Արամ Աչճեան (Սիւմպիւլլիւ խան Նօ. 35, Եուսուֆեան խան Նօ. 15, 1878 - 1933), Յովհաննէս Մանուկեան (Աշիր Էֆէնտի խան, Էպիւզ Զիյա Տպարան, Ղալաթիա Շէհսուվար փողոց Նօ. 37, 1877 - 1895), Գարեգին Պաղտասարեան (Սուլթանհամամ Ճատտէսի Նօ. 14, Սիրքէճի Նօ. 18, Սալքըմ Սէօյիւթ Նօ. 41, 1880 - 1896), Սէրվիչէն Զաքըրեան (Րասիմ փաշա խան, Ֆընտըգլեան խան, Հատէքի Համամ փողոց, Սուլթան Համամ Հօճա խան Ճատտէսի, 1880 - 1912), Տիգրան Ճիվէլէկեան (1881 - 1912), Նշան Պէրպէրեան (Էսքի Զապթիյէ, Իֆտամ խան, 1882 - 1907), Ստեփան Տամատեան (Ղալաթիա, Նորատունկեան խան, 1863 - 1889), Յովհաննէս Թոլայեան (Պէյօղլու, Շիշլի փողոց, Նօ. 5, 1884 - 1889), Օննիկ Բարսեղեան (Ղալաթիա Փէրշէմպէ Փազարը, Սաքսը խան, Ղալաթիա Փէրշէմպէ Փազարը, Կիւլզատէ խան, Նօ. 7, 1888 - 1909), Սահակ Նիկողոսեան (Սաղըր խան, Ֆինճանճըլար, Սիւմպիւլլիւ խան, 1885 - 1889), Գարեգին Բարսեղեան (Ղալաթիա Փէրշէմպէ Փազարը Կիւլզատէ խան, Նօ. 7, 1909 -), Գասպար Գայսէրեան (Պապըալի Ճատտէսի Նօ. 25, 1888 - 1890), Գրիգոր Գայսէրեան (Պապըալի Ճատտէսի, 1899 - 1903), Յովհաննէս - Ֆէրիտ Գայսէրեան (Պապըալի Ճատտէսի Նօ. 54, - 1909), Ներսէս Արամեան (Յակոբեան խան Նօ. 26, 1879 - 1898), Թագւոր Սանճագճեան (Պէյօղլու Հալէպ Զարսըշը, Պապըալի Իֆտամ խան Նօ. 38, 1891 - 1912), Միհրան Փափազեան (Սիւմպիւլլիւ խան Նօ. 12, 17, 21, 18, 19, 21, 1891 - 1899), Ռօքոս Սաղայեան (Ղալաթիա Հալի փաշա խան, Քուրշունլու խան Նօ. 4 - 7, 1892 - 911), Վահրամ եւ Հրաչեայ Տէր - Ներսէսեան Եղբայրներ, (Սուլթանհամամ, Մէսաթէթ խան, Նօ. 2 - 3, Սիրքէճի):

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳՏՆՈՒԱԾ ՎԱՅՐԵՐ
ԵՒ
ԱՅԴ ՎԱՅՐԵՐԸ ՏՊՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ, ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ԵՒ
ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔԱՆԱԿԸ

ՏՊԱՐԱՆԻ ՎԱՅՐԸ	(Ա)1	(Բ)2	(Գ)3
Իսթանպուլ	131	397	324 (1801–1850)
Ատանա	8	11	–
Ատափազար	2	2	5
Ամարա	–	1	–
Ամասիա	2	2	–
Արմաշ	1	1	15 (1864–1879)
Այնթապ	1	–	–
Պարտիզակ	2	7	–
Պրուսա	–	2	2
Տիգրանակերտ	–	3	–
Տէօրթեօլ	–	3	–
Էտիրնէ (Ադրիանապոլիս)	1	–	–
Երզնկա	1	2	–
Էրզրում (Կարին)	1	8	1
Կըլման	–	1	–
Կիրէսուն	1	1	1
Խարբերդ	1	5	1
Իզմիր (Զմիւռնիա)	15	53	140 (1835–1850)
Իզմիթ	2	3	–
Գարահիսար	–	1	–
Կարս	1	4	–
Կեսարիա	1	5	–
Գոնիա (Իկոնիա)	1	2	–
Երուսաղէմ	3	1	131
Մարաշ	1	4	–
Մերզիֆոն	3	5	9
Մուշ	1	4	–
Մունճուսուն	1	1	1
Սամսուն	1	1	–
Սեբաստիա	2	12	2
Սիվրիհիսար	1	1	–
Շատախ	–	3	–
Թարսուս (Տարսոն)	1	2	–
Թէքիրտաղ	–	1	–
Թօքաթ (Եւդոկիա)	1	2	–
Տրապիզոն	3	9	7
Վան	5	24	–

1 Տպարաններու քանակը
2 Տպուած հայերէն լրագիրներու եւ պարբերականներու քանակը
3 Տպուած հայերէն գիրքերու քանակը:

ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ

(Շար. 5 եւ վերջ)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ժասմին Խաչիկեան - Տըլաքրուա,
Մարինա Պետրոսեան,
Րաֆֆի Պետրոսեան,
ընտանիքը եւ բարեկամները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԷՏՏԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ-Ի

ճարտարապետ - տէքորաթէօր

մահը, որ պատահեցաւ, 1991, Մարտ 20-ին:

Իր յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն մը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 17-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon — Paris 8e

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն:

STÉ C.A.A.
93240 STAINS
Recherche jeune dessinateur ayant de bonnes connaissances en informatique à intégrer au sein de son bureau d'études en automatisme électrique industriel, après formation.
TEL. : 48. 23. 68. 03
48. 23. 67. 61

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 14, աշխարհամատրան տօնին առթիւ՝
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ․․
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9:
Պատարագ՝ ժամը 10.30:

Organisme de Promotion d'Art Contemporain

Union Générale Arménienne de Bienfaisance

La Fondation Culturelle Arménienne

présentent

HRATCHIA HAKOPIAN
(peintures)

EXPOSITION

du 16 Avril au 22 Avril

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Vernissage le 19 Avril
à partir de 19h 30

—— Entrée libre ——

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան այցելութիւն մը կը կազմակերպէ՝

Շաբաթ, Ապրիլ 13-ին

Օթօգարը կը մեկնի Մշակոյթի Տան առջեւէն՝
45, rue de la Défense - Issy-les-Moulineaux
ժամը 13.30-ին եւ ժամը 13.45-ին եկեղեցիէն՝
6, avenue Bourgain - Issy-les-Moulineaux
Փափաքողները սիրով կրնան մասնակցիլ այս այցելութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Գեղամ Տէվէճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցին 13, rue du Perche

ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ անդամ-անդամուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Արարողութենէն ետք հոգեճաշ կը տրուի եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Պոլսահայ Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի նախկին սաներու կազմակերպութիւնը եւ Սէլորի - Վարթօցիներու նորակազմ «Շնորհք Գալուստեան» Մշակութային Միութեան անդամները կազմակերպած են երջանկայիշատակ՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

յիշատակը ոգեկոչելու հանդիսութիւն մը՝ հացկերոյթով, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, ժամը 13-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, պատշաճ յայտագիրով մը:

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներն ու թաղականութիւնները, միութեանց եւ կազմակերպութեանց վարչութիւնները եւ մերազն ժողովուրդը սոյն ոգեկոչման հացկերոյթին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ, Շաբաթ, Ապրիլ 13, ժամը 14.30-ին, սովորական վայրը. բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ՄԸ

ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ի գլխաւոր խմբագիր-երեսփոխան՝
ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ի
եւ
ֆրանսահայ մամուլի ներկայացուցիչներու
միջեւ
ղեկավար՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ
Ապրիլ 13, Շաբաթ, ժամը 20-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES
— Մուտքը ազատ է —

«ESPOIR POUR L'ARMENIE»

BILAN

Le 7 Décembre 1988 à 11h41: Tremblement de terre en Arménie.

Les conséquences sont effrayantes: des dizaines de milliers de morts, des centaines de milliers de sans-abri, des milliers d'orphelins, une centaine de villes et de villages totalement détruits.

Dès les premières heures de la catastrophe, toutes les Eglises Evangéliques Arméniennes de France ont participé à l'organisation des secours d'urgence dans le cadre des grandes organisations arméniennes de secours.

Très vite, le Conseil Mondial Evangélique Arménien décide de mettre en place une structure spécifique d'aide à l'Arménie. Et c'est la naissance d'ESPOIR POUR L'ARMENIE. Cette action sera menée de façon coordonnée par l'A.M.A.A. (Association Missionnaire Arménienne d'Amérique) aux Etats-Unis et le Comité «Espoir pour l'Arménie» en Europe.

Tout d'abord un grand merci à tous ceux qui nous ont transmis des dons de diverses manières : individus, églises, organisations, média...

C'est grâce à vous que le Comité «Espoir pour l'Arménie» a pu intervenir en Arménie.

Après deux ans de présence sur le terrain, il était normal que nous vous rendions compte des actions entreprises.

Souvenez-vous, nous vous avions sensibilisé dès le début au travers d'un dépliant spécial «Espoir pour l'Arménie» avec la photo d'une jeune orpheline arménienne de Spitak hospitalisée à Erevan. Ce dépliant avait été diffusé à 80 000 exemplaires. Nous profitons de cette évocation pour remercier les nombreuses revues qui avaient accepté d'insérer cette communication dans leur envoi périodique.

Notre action en Arménie comprend plusieurs domaines. Citons les trois principaux : familles-enfants, action médicale et de reconstruction, action morale et spirituelle.

1. ACTION AUPRES DES FAMILLES ET DES ENFANTS

Auprès des familles

Dès les premières semaines qui ont suivi le séisme, nous avons envoyé plusieurs représentants d'Espoir pour l'Arménie, afin de visiter les familles sinistrées sur le terrain et leur apporter une aide matérielle directe. Plusieurs centaines de familles arméniennes ont ainsi bénéficié d'un apport financier non négligeable. C'était l'occasion également de manifester un soutien moral et spirituel.

Auprès des enfants

Plusieurs enfants ont été pris en charge sous forme de parrainage. «Espoir pour l'Arménie» envisage d'amplifier cette action dans les mois à venir.

Des Etats-Unis, trois fois par an, nous envoyons des colis personnalisés à 3 000 enfants orphelins. Ces colis comportent des vêtements, des jouets, de la nourriture.

Depuis la France, deux opérations ont été menées vers l'Arménie :

— l'opération «Résurrection» en Mars 1990 : avec l'envoi par camion de 2 000 colis alimentaires;

— l'opération «Vartanank» en Janvier 1991 : envoi de plusieurs camions de denrées alimentaires de première nécessité.

Toutes ces opérations ont été accompagnées par nos délégués de France ou des Etats-Unis en collaboration avec nos partenaires sur place pour la distribution (églises, œuvres de bienfaisance).

Colonies de vacances

Lors de l'été 1989, nos deux centres de vacances en France («La Source» et «La Fontanelle») ont reçu 11 enfants sinistrés de Leninakan. Ce fut une expérience inoubliable pour ces enfants mais combien émouvante pour tous les responsables de France.

En août 1990, «Espoir pour l'Arménie» a envoyé 12 personnes de France et 4 des Etats-Unis en Arménie, afin de participer à l'encadrement d'un centre de vacances pour 140 enfants arméniens près du Lac Sevan (à Tsakhkadzor).

Que ce soit en France ou en Arménie, «Espoir pour l'Arménie» a posé les bases d'une collaboration fructueuse dans le domaine de l'enfance et de l'adolescence (action éducative et spirituelle).

2. ACTION DANS LE DOMAINE MEDICAL ET DE LA RECONSTRUCTION

Action médicale

Envoi de deux cliniques mobiles médicalisées. Ce sont de véritables hôpitaux ambulants qui permettent des soins et des interventions médicales de pointe. L'une se trouve à Leninakan et l'autre à Goris. Un véhicule spécial permet de les déplacer en fonction des besoins.

Dans ce cadre-là, notre antenne des Etats-Unis a envoyé plusieurs médecins, psychologues et des tonnes de médicaments. D'autre part, du lait en poudre pour nourrisson est envoyé régulièrement par avion pour les hôpitaux des zones sinistrées.

Reconstruction

Envoi d'une machine moderne qui permet de fabriquer des briques avec la terre d'Arménie, sans utiliser de ciment. La production journalière est d'environ 10 000 briques. Avec cela vous pouvez construire une maison de deux étages. Les premières maisons sont terminées près de Spitak.

Action technique

Afin d'aider l'Arménie à obtenir une certaine autonomie énergétique, nous avons installé dans un village sinistré à Dzaghgahovit (sur les pentes du Mont Aragats, 4 090 m.) des turbines à vent pour produire de l'électricité pour tout le village. Toujours dans la même perspective, nous avons installé des pompes à eau pour les paysans avec un système d'éolienne.

3. ACTION MORALE ET SPIRITUELLE

Ce qui nous a frappés dans cette Arménie sinistrée, c'était à la fois le malheur des Arméniens, mais en même temps leur recherche de Dieu et leur soif de mieux connaître les Saintes Ecritures. Nous n'avons pas pu résister devant cet appel qui nous parvenait non seulement des Eglises, mais de toute part. Nous avons compris que l'Arménie se trouvait à un tournant de son histoire et que l'apport spirituel constituait un des aspects fondamentaux de son redressement.

Opération Bibles pour l'Arménie

«Espoir pour l'Arménie» a fait imprimer et envoyer en Arménie 45 000 bibles en arménien, 50 000 brochures illustrées expliquant les événements bibliques de Noël et de Pâques. L'opération la plus récente se situe la première semaine du mois de décembre 1990 avec le lancement de la distribution de 50 000 bibles illustrées en arménien pour enfants, 30 000 exemplaires d'une histoire Sainte illustrée du Nouveau Testament, ainsi que 15 000 calendriers avec versets bibliques en arménien. Ce programme a été conçu spécialement pour toutes les écoles d'Arménie.

Eglise Evangélique Arménienne de Leninakan (Gumaïri)

Mise à disposition de locaux nouveaux pour l'Eglise de Leninakan. En effet, le bâtiment d'église avait été endommagé lors du séisme.

Au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président,
Pasteur RENE LEONIAN

(A suivre)

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայ բանտարկեալներու պաշտպան միութիւնը կը հաղորդէ որ յարգանքի այց մը կազմակերպած է տարաբախտ՝

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

յիշատակին, այս Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, ժամը 10.30-ին (Փէռ - Լաշէզ):

Ժամադրավայր՝ Անդրանիկի շիրիմը:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 13-14

SAMEDI-DIMANCHE
13-14 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.516 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.516

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ԶՈՀԵՐԸ՝ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՆ ԵՆ...

ՄԻԹԵՐԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ

Անոնք որոնք տեղւոյն վրայ գացած են, մանաւանդ բժիշկները եւ ականատես են ժողովուրդի մը ահաւոր ողբականին, չեն զգար իրենց յուզումը: Հարիւրաւորներ են, որոնք կը մեռնին ամէն օր եւ անշուշտ՝ նախ եւ առաջ երախաներ, նորածիններ. [illegible] (3 - 4 տարեկան [illegible]), անօթութենէ, ծարաւէ եւ հիւանդութենէ: Իրանեան [illegible] համաձայն 700 հազար գաղթականներ կը հասնին սահմանը անցնիլ, 300 հազար ալ Թրքական սահմանին [illegible] են: Իրանեան առած մը կ'ըսէ «Քիւրտերը լեռներէն, բարեկամ չունին»:

Անտրէ Կլիւքսման (որ նաեւ Փրանսական խումբին մաս կը կազմէ) կ'ըսէ թէ շրջանին մէջ 500 հազար զինուոր կայ, զինակից, որոնք ջուր ունին, վրաններ, երեք ամսուան ուտելիք եւ դեղ: Ինչո՞ւ չեն օգներ: Պէտք է պահանջել որ անոնք [illegible] տեղւոյն վրայ իրենց ունեցած միջոցները գործածեն փրկելու համար մարդիկ, [illegible]

[illegible]

ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ Է ԲԱՅՑ ԻՆՉ ՕԳՆԵՑ

[illegible]

վուրդները, Պաղեստինցիները, Հայերը եւն. եւն.: ... Ուրեմն նախընտրեցինք վճարել մեր միօրեայ լաւ բարեկամները՝ Թուրքիա, Իրան, Սուրիա, բոլորն ալ շահակից քրտական հարցին եւ տեղական այլ հարցերու մէջ: Մօտակայ օր մը, չխաբուինք, այս Պետութիւնները նոր գրաւականներ պիտի պահանջեն յանուն ռէալփոլիթիքի:

Մինչ այդ, մեր ձեռքերը լուանք»:

**

Ֆիկառօ ալ (Ապրիլ 12) հրատարակած է ծանօթ (նաեւ մեզի) Փաթրիք Վաժոմանի յօդուածը, որ նամակի ձեւ առած է. դառնութեամբ լեցուն 20-ամեայ Քիւրտի մը նամակը ուղղուած՝ պարոնայք զինակիցներուն:

**

Մամուլի գործակալութեանց ալ նամակ մը ղրկած է վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեան,, ուր կը յիշէ թէ Սեւրի Դաշնագիրը անկախ Քիւրտիստան մը եւ անկախ Հայաստան մը կը նախատեսէր, ժամն է անցեալի սխալները դարմանելու: Մարդասիրական եւ դիւանագիտական յայտարարութիւնները չեն բաւեր:

**

Նախագահ Միթերան ծանրացաւ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն վրայ, Հինգշաբթի օր, պատերազմական վարժարանի միջազգային Փորումի փակման ելոյթին ընթացքին, բաւական դուրս ելլելով նիւթին սահմաններէն եւ ըսելով բաներ, որոնք չէին կրնար բոլորին ալ հաճելի ըլլալ: Միթերան պաշտպանողականն ըրաւ փոքրամասնութեանց, պահանջելով երաշխաւորութիւններ անոնց համար, գոհունակութիւն յայտնեց Թիւ 688 բանաձեւին, որու շնորհիւ. — «Զմիջամտելը կանգ առաւ հոն ուր կը սկսէր ոչ-օգնութիւնը վտանգուած ժողովուրդի մը: Այս առաջին արդիւնքները կը քաջալերեն քանի մը ուրիշներ աշխարհի մէջ, աւելի հեռու եւ աւելի արագ երթալու համար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, ընդդիմութիւնը, ինչպէս կը նախատեսուէր չկրցաւ մեծամասնութիւն ստեղծել դատապարտումի իր բանաձեւին մէջ, միայն ընդդիմութեան 261 ձայները ապահովելով: Համայնավարները որոշած էին չքուէարկել:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ի պատիւ Ծերակոյտին տուած ընդունելութեան ընթացքին (Ապրիլ 10), ՄԱԿ-ի մօտ Ֆրանսայի նախկին դեսպանը՝ Գլօտ ըը Քեմուլարիա (ծագումով՝ վրացի) Վրաստանի դատը պաշտպանած է արտաքին յանձնախումբի նախագահ՝ Ժ. Լըքանիւէի մօտ: Ան ըսած է որ պէտք է ընդունիլ Վրաստանի Արտաքին նախարարը, որ ներկայիս Փարիզ է եւ Լըքանիւէ խոստացած է:

ՎՐԱՍՏԱՆ որոշած է խորհրդային բոլոր խումբերէն քաշել իր մարզիկները, իբրեւ հետեւանք անկախութեան հռչակման: Վրաստանի մարզական բաժանմունքին համաձայն, մարզիկներ, որոնք այլեւս անկախ Պետութիւն մը կը ներկայացընեն, չեն կրնար այլ պետութեանց դրօշին տակ մրցիլ:

ՓԷՕԺՕ Խումբը որոշած է 51%-ը գնել Թրքական «Զուքուրօվա Հոլտինկ»էն Իզմիր կազմելու համար տարին 100 հազար կառք, ի մասնաւորի Սիթրօյէն զէտ-իքսներ: Գործողութիւն աւելի քան 2 միլիառ ֆրանք պիտի արժէ:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ Միրայլ թաղամասը շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Թուրք եւ Մաղրեպցի համայնքներուն միջեւ: Երեք թեթեւ վիրաւոր կայ: 150 երիտասարդ Մաղրեպցիներու եւ 50 Թուրքերու կռիւներու դրդապատճառը այն եղեր է որ Թուրքերը Մաղրեպցի կիներուն քիչ մը շատ նայեր են:

ՊՈԼԻՍ կրակ առած հանրակառքին առաջքը ոճրային եղած է, ըստ առաջին քննութեան: Ծանօթ է որ 35 Յոյներ զոհ գացին: Արարքին հեղինակը՝ դատարկապորտ մը - Քատիր Զալ - մեռեր է հրդեհին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼԷ ԱՌԱՋ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԱՅՑԵԼԵՑ

Չորեքշաբթի առտու, Մոսկուայի Թուրք դեսպանը Վոլքան Վուրալ Էջմիածին այցելեց եւ տեսակցութիւն ունեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ: Դեսպանը շեշտած է, այս առթիւ, թէ Թուրքիա, այժմ, նոր ոգիով առաջնորդուած Պետութիւն մըն է եւ թէ երկրին մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի մարդկային իրաւանց եւ խաղաղասէր մերձեցումներու: Փափաք յայտնած է նաեւ որ հետզհետէ աւելի ամրապնդուին Թուրք եւ Հայ ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութիւնները զանազան մարզերու մէջ, ինչպէս՝ տնտեսական, մշակութային, զբօսաշրջական: Արծարծուած է Թուրքիոյ հայկական յուշարձաններու ու վանքերու պարագան եւ Վոլքան Վուրալ յայտնած է թէ Թուրքիա մեծ խնամք կը տանի ներկայիս այդ պատմական յուշարձաններուն եւ կը փափաքի անհրաժեշտ բոլոր նորոգութիւնները կատարել, որպէսզի անոնք բարեկարգ վիճակի մէջ պահուին եւ պատմութեան անցնին որպէս հայկական յուշարձաններ...: Դեսպանը խնդրած է նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն որ նպաստէ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ բարւոք յարաբերութեանց հաստատման:

Վոլքան Վուրալ փափաք յայտնած է նաեւ Վեհարանէն, Գանձարանէն եւ այլ վայրերէ զատ տեսնել նաեւ Մայր Տաճարը, ուր մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է եկեղեցւոյ ներքին կառոյցին եւ ճարտարապետութեան:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Թուրքիոյ դեսպանին միջեւ խօսակցութիւնը կատարուած է ֆրանսերէն:

Աւելցնենք որ այս տեսակցութեան վերոյիշեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Պոլսոյ «Մարմարա»էն, որ անմիջական հեռաձայնային կապ հաստատած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 4 / 8)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

1990 Յուլիս 3-ի «Ազգային միասնական հանրակրթական դպրոցի մասին» որոշումին համաձայն, 1990 - 1991 տարեշրջանին, առաջին անգամ դպրոց յաճախող բոլոր հայ մանուկները ընդգրկուեցան հայկական դասարաններու մէջ: Սակայն քանի մը տասնեակ հազար երախայ տակաւին ռուսերէն ուսում կը ստանայ Բ. - ԺԱ. դասարաններու մէջ: Այս դասարաններուն մէջ հայեցի կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը բարելաւելու հարցը վերջերս քննարկուած է Լուսաւորութեան նախարարութեան կողմէ, ու այդ առթիւ «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետեւեալը կ'ըսէ Լուսաւորութեան նախարար Արէգ Գրիգորեան.-

«Այսօր կը մտահոգէ այն իրողութիւնը, որ մօտ 70 հազար աշակերտներ տակաւին ուսումը օտար լեզուով կը շարունակեն: Մեզի ի՞նչ կը մնայ ընել. կամ սպասել 9 տարի, կամ արագացնել հայեցի կրթութեան գործընթացը: Վերլուծելով դասագիրքերու և ուսուցչական քատրերու հարցը, որոշեցինք 1991 - 1992 տարեշրջանին ռուսերէն ուսուցումով Գ. — Զ., իսկ յաջորդ տարեշրջանին՝ մինչեւ Ժ. դասարաններու մէջ հայ երախաներու ուսուցումը կազմակերպել հայերէն:

«Այսօր շատ կը խօսուի այն մասին թէ, կը փակուի ռուսական դպրոցը: Հարկ է նշել որ մեր ազգը երբեք դպրոցներ չէ փակած. ընդհակառակն՝ կառուցանած է: Մեր նպատակն է հայ մանուկները կրթել մայրենի լեզուով: Ինչ կը վերաբերի օտար երախաներուն, ապա անոնց ուսուցման հարցը կը մնայ ծնողքներու հայեցողութեան:

«Այս ամէնը բնաւ չի նշանակեր որ մենք կը հրաժարինք օտար լեզուներու ուսուցումէն: Մայրենին անթերի գիտնալով ու գնահատելով միայն կարելի է գնահատել ուրիշինը: Պէտք է ջանանք պատշաճ մակարդակով դասաւանդել թէ՛ ռուսերէնը, եւ թէ՛ միւս օտար լեզուները հայկական դպրոցի մէջ:

«Ռուսական ուսուցմամբ այդ դասարաններուն մէջ դասաւանդող ուսուցիչներուն համար մտադիր ենք գալ տարեշրջանին կազմակերպել որակաւորման դասընթացքներ»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ապրիլ 11-ի «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ Մոսկուայի դեսպան Վոլքան Վուրալի Երեւան կատարած այցելութեան: Կ'ըսէ որ դեսպանը մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ որ ըսած է իրեն. - «Խորհրդային Միութիւնը, Հայաստան փոփոխութիւններ կ'ապրին: Մենք բարեկամ ըլլալ կ'ուզենք: Կողմնակից ենք ամէն տեսակ գործակցութեան որ օգտակար կրնայ ըլլալ երկու երկիրներուն»:

Թուրքիոյ դեսպանը իր կարգին պատասխանելով թերթին թղթակիցին հարցումներուն ըսած է.. «Հայերը շատ մեղմ վերաբերում ցոյց տուին: Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան շեշտեց թէ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն մեր այցելութեան: Մենք ալ ըսինք թէ բարեկամութեան նպատակով ու ամէն բան բացէ ի բաց խօսելու համար հոն էինք: Այսուհանդերձ, շեշտեցի թէ անհանգստութիւն պատճառած էր ու յառաջիկայ գործակցութեան հորիզոնը պիտի մթագնէր 1915-ի ցեղասպանութեան օրինագիծը որ ստորագրուած էր Հայաստանի խորհրդարանին կողմէ: Յայտնեցի նաեւ թէ կողմնակից էինք որ Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ ծագած խնդիրները ոչ թէ զէնքով, այլ հաշտարար ճամբով լուծուին»:

Դեսպան Վոլքան Վուրալ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ հանդիպումը որակած է «անկեղծ», աւելցնելով որ Հայաստանի նախագահը ընդունած է իր շինարար քննադատութիւնները»:

**

Թուրքիոյ նախագահը Ամսթերտամի մէջ մասնակցած է «Կլոպալ Փանէլ» կոչուած միջազգային ժողովին, միջազգային ծանօթ ղեկավարներու, տնտեսագէտներու շարքին ու խօսք առնելով ըսած է. -«Եւրոպայի Համարակապետութիւնը ամբողջական անդամութեան պիտի ընդունի՞ Թուրքիան, թէ ոչ. կ'ուզենք այս պարագան յստակ գիտնալ: Որովհետեւ աշխարհը արագօրէն կը փոփոխուի եւ Թուրքիա սպասելու շատ ժամանակ չունի»:

Նոյն ժողովին մասնակցած է նաեւ Հայաստանի վարչապետը Վազգէն Մանուկեան:

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ

ԵՒ ԵՀԱՍ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յաջորդաբար, ինչպէս կ'ըսեն, մէկը միւսին նայելով, եւ միշտ արուարձաններուն մէջ ծախուող պարապ հողերու առիթէն օգտուելով, Հայերուն կողմէ բարգաւաճիլ սկսան Սէն-Ժեռոմի, Պօմոնի, Սէն-Լուի եւ Սէնթ-Մարկրիթի թաղամասերը, ամէնքն ալ ինքնատիպ ու սեփական տուներով։ Հայը՝ իր աշխատասիրութեամբ եւ խնայողի ու ժուժկալի առաքինութեամբ, արդէն գաղթականի ածականը իր վրայէն նետելու վրայ էր։

Շատ չէր անցներ որ քանի մը հարսանիք տեղի կունենար։ Ոմանք գրագրութեան միջոցներով ծանօթութիւն մշակելէն, ոմանք Արեւելքէն բերել տալէն իրենց գիւղացի աղջիկներ, ոմանք ալ գիտցին Capelette-ի արուարձանին մէջ տպատուն գտնող Դպրոցասէրի որբուհիներուն պատասխանատուներուն՝ Տիկին Պօյաճեանի եւ Օր. Պալթազարի քաջալերական յուզմունքներուն։ Հայրիկս կը պատմէր թէ իր ջութակով եւ իր գիւղի բարեկամ Քէլէշենց Սուրէնին ուտով եւ զոյգ մը պարապ շիշերու վրայ զգալի բախումներով՝ քանի-քանի հարսանիքներ չէնցուցած էին օթէլներուն մէջ։

Որքան պսակուող զոյգերը կը բազմանային այնքան ալ անոնց յաջորդող ծնունդները։ Ու երբ մեր երիտասարդ հայերը քաղաքապետարան կ'ուղղուէին, իրենց նորածինները արձանագրել տալու, բոլորովին անտեղեակ Ֆրանսական անուններուն՝ պարզապէս մանչերուն Ժան, եւ աղջիկներուն Մարի կը դնէին։

– Եղբա՛յր, թուղթին վրայ գրուածը ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ։ Մկրտութեան ժամանակ, մեր ուզածը կը դնենք։

Այսպէս, մէկ կողմէն, մայրանդներուն պաշտօնէութիւնը Ժաներով եւ Մարիներով կ'ողողէր ծննդեան տոմարները, միւս կողմէ, հայ ծնողներն ալ, իրենց նահատակ՝ հօր, մօր, եղբօր, քրոջ անուններով կը կանչէին իրենց զաւակները։ Հաւանաբար, Վալանսի, Լիոնի եւ Փարիզի պարագան նոյնը ըլլալու էր։

Անձնական վկայութիւն մը արժանավայել, Մարսէյլ ծնած մեր քրոջ օրինակը։ Այդ տարին մեզի հետ կ'ապրէր հօրս ազգական Նազարէթը, որ դերձակութեան հետեւելուն, չաք-փաք Ֆրանսերէն կը փչէր, ինքզինքին բանգէտի հովեր կուտար, նախանձ գրգռելու աստիճան. ձերմակ չապիկ, թիթեռնիկ փողկապ, ձեռնոց ու գաւազան կը ճօճէր եւ ալաֆրանկա պարել իսկ գիտէր։ Հայրիկս ալ երկու օր ետք զայն ղրկեց քաղաքապետարան, մեր տան ամէնէն գիտունը, նորածինը յայտարարելու։ Եւ ան ալ, ընդհանրապէս Marieին կ'աւելցնէ Louise, և եղև Marie-Louise, թերեւս մեր ճէնթըլմէն Նազարէթին տանսինկներու մէջ հանդիպած համակրելի Ֆրանսուհիներէն մէկուն անունը։ Արդէն Նազարէթն ալ յետագային, գնաց եկաւ իրմէ քանի տարի պզտիկ զմայլելի Ֆրանսուհի մը առաւ վերջապէս, իր գիւղացի ընկերները զարմացնելով։

Սակայն, մեր մանկիկի մկրտութեան պահուն, մեր հայրը կրնա՞ր 1915-ին իր նահատակուած մօր՝ Երմոն անունը չտալ իր առաջնեկ աղջկան։ Մեր դեռատի քոյրն ալ, շատ ուշ, տասնեւմէկ տարեկանին, հայկական վարժարանի չգոյութեան՝ երբ սկսաւ յաճախել Ֆրանսական դպրոց, ինքն ալ այդտեղ միայն զարմանքով իմացաւ որ իր անունը Մարիզ-Լուիզ է եղեր։

Այսպէս, ընդհանրապէս Ժան եւ Մարիներուն յաջորդեցին Ժաք, Ժաքլին, Ժորժ, Ժորժէթ, Ժանէթ, Ռոժէ, Ժանին, Մոնիք ... հասնելու վերջապէս ամենահազուադէպ Ֆրանսական անուններուն, Կի, Ալէն, Վալենտին, ապա ամերիկեան հնչումներուն, եւ այսօր, հասնելու համար, Հայաստանի երկրաշարժէն եւ Ղարաբաղի աղէտէն ետք՝ բոլորովին հայկական անուններու, Սեւան, Սպիտակ, Շուշի, Գայեանէ, Շողակաթ...։

Այս յատկանշական երեւոյթէն հեռանալով, վերադառնանք մեր խնդրոյ առարկայ շրջանին, ծանօթանալու համար վերջապէս Մարսէյլի հայութեան կենսաբեր ու նուիրեալ ռահվիրային։ Երբ 1927 Հոկտեմբեր 28-ին, Փարիզէն՝ իր Հայրապետական Պատուիրակի հանգամանքը լքելով, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանը Մարսէյլ կուգար, առաջնորդի պաշտօնով, մեր գաղթական Հայերը արդէն բաւական ընտելացած էին իրենց նոր կենցաղին։ Անոր պարտականութիւն կ'իյնար ինքնաբուս նոր գաղութը օժտել ներկայացուցչական կազմակերպութեամբ մը եւ կեդրոնական ազգային ու կրօնական ղեկավարութեամբ մըն ալ կառավարել զայն։

Գրիգորիս Եպիսկոպոս, անմիջապէս գործի լծուեցաւ։ Նորաստեղծ արուարձանները այցելելով՝ նախապէս տունտեղ կառուցողները խրախուսեց նաեւ կանգնեցնել ազգային փրկութեան անհրաժեշտ ապաւէնները՝ եկեղեցի եւ դպրոց։

Դեռ Մեծ Եղեռնէն հրաշքով ազատած ո՞ր Հայն էր որ պիտի դիմանար «Հայ Գողգոթա»յի արժանաւոր հեղինակին փայլակնացայտ աչքերու հրայրքին, անոր փոթորկայոյզ կոչերուն եւ չեշտակի իրեն ուղղուած մագնիսաւոր յուզմունքին։

Այս եռանդով շաղախուած եւ միայն գործաւորի քրտինքով խնայուած լումաներուն դիմելով, ան ութ եկեղեցի կանգնեցուց, յարակից վարժարաններով։ Հաւաքոյթներու ընթացքին, ներկաներուն մէկ խանդավառ պահը օգտագործելով՝ կ'ուզէր եւ յարմար կը գտնէր տաքը-տաքին խնդիրը կարգադրել։ Հանգանակութեան առաջին խոստումները ապահովելէ ետք, քանի մը հոգիով կ'այցելէին թաղին պարապ հողերը, յարմարութիւնները կը դատէին եւ իսկոյն որոշում կը տրուէր։ Եւ միւս օրն իսկ կը ձեռնարկուէր եկեղեցիի շինութեան, անմիջապէս տեղւոյն վրայ գործի կոչելով՝ ճարտարապետ, հիւսն, որմնադիր, առաղձագործ, օգնականներ, եւայլն, բոլորն ալ սիրայօժար՝ ազգանուէր աշխատանքին։

Եւ երբ, ամէնէն առաջ, ինքն ալ, վեղարկուն մէկդի նետած, բահն ու բրիչը կամ ձեռնասայլը բռնելու կ'ելլէր, ալ ո՞վ կրնար համարձակիլ ձեռնածալ կենալ։ Ամիսը չանցած, պատերը կը բարձրանային, Սրբազանը կը հրճուէր, ժողովուրդն ալ անձկութեամբ կը վերյիշէր ... իր կորուսեալ ժամն ու դպրատունը։ Քիչ չանցած, դուռ, պատուհան, խորան, նըստարան, դրատախտակ կը կանգնէին։ Հայրենազուրկ Հայերու ցանկութիւնը իրենց արդար քրտինքովը՝ կը դառնար իրականութիւն։ Եւ այս ամբողջին տէրը պաշտօնապէս, ի՞նչ փոյթ, որ նօտարին մօտ՝ բոլորին վստահութիւն ներշնչող մէկ կամ երկու ստորագրողներն էին ... Ո՞ր Հայն էր որ պիտի համարձակէր աչք ունենալ ազգային գոյքին վրայ ... Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ բարերարն իսկ՝. Վահան Խորասանճեան, զայն յանձնեց նորակազմ Կրօնական Ընկերակցութեան, ալ ո՞ւր կը մնայ հանգանակութեամբ գոյացած կալուածի մը պարագան։

Պալաքեան Սրբազանի քարոզներէն կը ժայթքէին հայրական խրատներու կըրթուկ ասացուածքներ, հայ գաղթականներուն զմնդակ առօրեան պատկերացնող։ Այսպէս, անփորձ երիտասարդները տանսիններէն զգուշացնելու համար, կը գոչէր ան. – «Տանսի տեղէն դառնալիդ տանսի տեղն ալ կը կորսնցնէք»։ Խնայողութեան երեսէն հիւանդանոցներուն՝ կը պոռար. «Պիփթէք կերէ՛ք»։ Ամուսնալուծումի եկող ամոլին՝ կը սաստէր. «Ատանք պզտիկ բաներու համար քով ի՞նչու կու գաք»։ Եւ գինեմոլ զոյգն ալ իրարու նայելով տուն կը դառնար։

Մեր գործունեայ առաջնորդը, իր ազգային գործունէութիւնը ամրացնելու նպատակաւ, երկու վարդապետ եւ ինը քահանայ ձեռնադրեց, ութ նոր կառուցուած եկեղեցիներուն համար։ Տարի մը ետք, կ'ընտրուի Թեմական երեսփոխանական ժողով, 25 անդամներով, եւ 1929 Մարտ 4-ին, Քիթապճեան տպարանէն կը հրատարակուի Ազգային Սահմանադրութեան սկզբունքներուն համաձայն «Կանոնագիր Մարսէյլի Թեմին», Հարաւային-Ֆրանսայի քաղաքները պարփակող, Նիսէն մինչեւ Թուլուզ։ Կ'ընտրուի Մայր Դիւանին ատենապետ՝ Լեւոն Մեսրոպ, ատենադպիր՝ Ա. Արոյեան, նախագահ՝ եւ առաջնորդ՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան, ծանուցուած «Ժուռնալ Օֆիսիէլ», 1929 Մայիս 15-ին եւ վաւերացուած Էջմիածնի կոնդակով որ միշտ կախուած էր երկար շրջանակի մէջ, Առաջնորդարանի պատէն 3, Rue Venture, Ա. յարկ։

Որքա՜ն արդիւնաշատ գործունէութիւն գաղթականներով կազմուած գաղութի մը կողմէ մէկ ու կէս տարուան ընթացքին...

Այս բարերեր քաջագործութեան համառօտ նկարագրութենէն ետք, Պալաքեան Սրբազանի, մանաւանդ անոր վերջին երկու տարիներուն ալեկոծեալ կեանքէն բխող հովանաւոր շուքը՝ Մարսէյլի հայկական անցեալին նուիրուած մեր յառաջիկայ յուշագրութեանց վրայ պիտի սաւառնի անխուսափելիօրէն։ Եւ ափսո՜ս, Պալաքեանը չտեսնող այսօրուան ընթերցողներուն ալ թերեւս տեսակ մը առասպել համարուի, դիւցազներգութեան սահմաններուն մօտեցող...։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ

գծեց՝ ՊՕՂՈՍ ՏՕՏԱՔԵԱՆ (Մարսէյլ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՐԵՐԱՐ Պ. ՎԱՀԱՆ ԽՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ ԾԱԽՔՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԿԱՌԵԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ

(Կարդալ մեր այսօրուան 4-5 էջը՝ «Հուսոփիկ Տուսու ի Մարսէյլ»)

Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՕՐԲԱԶԱՆ ՊԱԼԱՔԵԱՆ (նորակառոյց եկեղեցիին զանգակը ղօղանջեցնելով).— Տա՛ն, տա՛ն, տա՛ն ... Տա՛ն, տա՛ն, տա՛ն... Տա՛ն, տա՛ն, տա՛ն... Եթէ բոլո՛ր հայերը Խօրասանճեանի պէս տա՛ն և օգնեն կառուցմանը Հայ Ազգին Տա՛ն, Հայութիւնը ողջ՝ կ'արժանանայ երջանկութեա՛ն... Տա՛ն, տա՛ն, տա՛ն... Կեցցէ՛ Խօրասանճեան Վահան... Տա՛ն, տա՛ն, տա՛ն...

Ծաղրանկար՝ ՊՕՂՈՍ ՏՕՏԱՔԵԱՆԻ
(Լոյս տեսած 1931, Նոյեմբեր 1-ին «Կավռոշ»ի մէջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅԻՇԵԼՈՎ
ՄԵՐ ՍԻՐԵՑԵԱԼ
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Գրեց՝ ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Պոլիս, 1990

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՆԱՄԱԿ՝ ԲՈԼՈՐ ՄԵՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐՈՒՆ

Երբեմն անդիմադրելի փափաք մը կը կրծէ հոգիս։ Անդիմադրելի, բառ երեւոյթին անիրականանալի փափաք մըն է այդ։ Կ'ուզեմ նամակ մը գրել անհետացած շատ սիրելի բարեկամի մը կամ բարեկամներու։ Օրինակի համար, նամակ մը գրել դրչի հին ընկերոջ մը, որ անհետացաւ տարիներ առաջ։ Կամ նամակ մը գրել պատանութեանս անմոռանալի ընկերներէն մէկուն, որ մահացաւ երեսուն տարեկան հասակի մէջ։ Կամ պարզապէս նամակ մը գրել լուսահոգի հօրս, եւ մօրս, որոնց պատկերները կարօտով կը կրեն հոգիս։ Նամակ մը գրել անոնցմէ մէկուն եւ միւսին, եւ պատմել բոլոր այն դէպքերը, որոնք պատահեցան իրենցմէ վերջ։ Կամ պատմել բոլոր այն ցաւերն ու տառապանքները, զորս կը զգամ հիմա եւ որոնց մասին կենդանի ո՛չ մէկ արարածի կը խօսիմ։ Կամ ըսել իրենց վերջապէս այն բոլորը, զորս անոնց կենդանութեան չկրցայ ըսել։

Նամակ։

Աշխարհի վրայ տակաւին ո՛չ մէկ բան ստեղծուած է այնքան ջերմ ու հաղորդական, որքան նամակ մը։ Սա թուղթի կտորը ի՛նչպէս իր կուրծքը կը բանայ ահաւասիկ մեր հոգիէն տեղալիք կարօտներուն ու սէրերուն, սիրոյ խոստովանութիւններուն եւ հոգիի զղջումներուն, այն տաքուկ խօսքերուն, որոնք մեր ներաշխարհէն յորդիլ կ'ուզեն տարիներէ ի վեր։ Սա թուղթի կտորը որքա՜ն ծարաւի է կարծես այս բոլորին եւ որքան սիրով պիտի ընդունի զանոնք, անմիջապէս եւ նոյնութեամբ զանոնք փոխանցելու համար այն հասցէին, ուր պիտի ղրկուի։ Եւ երբ այդ թուղթի կտորին կը յանձնես այդ բոլորը, արդէն կը զգաս թէ որքա՜ն պիտի ուրախացնես խօսակիցդ, դիմացինդ, որքան պիտի երջանկանայ այն սիրելին, որ պիտի ընդունի այդ նամակը։

Ի՜հ, բնականաբար, մեր սիրտն ու հոգին լեցուած է հրաբուխի մը նման։ Կրակ կրնայ ժայթքել հոնկէ, եթէ, անգամ մը հասնի պոռթկումի պահը։ Հրաշէկ հազարումէկ զգայնութիւններ կը խլրտին ու կ'եռեւեփին մեր հոգիին խորը։ Նամակ ու այս ամէնուն մասին խօսիլ բոլոր անոնց հետ, որոնք պիտի հասկնային մեզ, որոնք պիտի ուրախանային կամ պիտի տխրէին մեզի հետ, որոնք պիտի բաժնէին մեր հացն ու մեր ապրումները։ Բայց հոս չեն, մեզի հետ չեն անոնք, որովհետեւ մեկնեցան եւ պատմութիւն դարձան։ Երբ հըրաժեշտ կ'առնէինք անոնցմէ, գիտէինք թէ ծանր էր մեր կորուստը, բայց երբեք չէինք երեւակայեր, թէ այսքան պիտի փնտռէինք զանոնք։ Երբեք չէինք երեւակայեր, թէ այսքան շուտով այսքան շատ բան պիտի ունենայինք անոնց պատմելիք։

Իրիկունները, երբ քաղաքին աղմուկները կը դադրին, երբ առօրեայ գործերս կը վերջացնեմ, երբ կը թաղուիմ մտածումներու մէջ, յաճախ կը յիշեմ զանոնք եւ կը մտածեմ անոնց նամակներ գրելու մասին։ Եւ եթէ նամակ գրելը կը նշանակէ խօսիլ հեռաւոր սիրելիի մը հետ, կը սկսիմ խօսիլ անոնց հետ։ Օ՛ ոչ ոք գիտէ, կամ թերեւս ամէն մարդ գիտէ, թէ որքա՜ն հաճելի է խօսիլ անհետացած սիրելիներու հետ։ Պիտի չպատասխանե՞ն մեր նամակին։ Պիտի չկարենա՞ն պատասխանել։ Փոյթ չէ։ Մենք Աստուծոյ հետ ալ այդպէս կը խօսինք արդէն։ Կը բանանք մեր սիրտը ու բառերու կը վերածենք այն ինչ որ կայ այդտեղ։ Եթէ մեր դիմացինները պիտի չպատասխանեն, մենք գիտենք թէ ի՞նչեր պիտի ուզէին ըսել անոնք իբր պատասխան, եթէ իրենց ձայնը հասնէր մեզի։ Մենք արդէն կարծես կը լսենք անոնց ձայնը, որովհետեւ չենք մոռցած անոնց ձայնը։ Չէ՞ որ ձայնը մարդն իսկ է։ Եթէ գիտենք թէ ի՛նչեր պիտի ըսէին մեզի, կրնանք իրենց հարազատ ձայնով իսկ հնչեցնել իրենց պատասխանը։ Օ՛ հը բաշակերտ մեր ականջը, որ կը լսէ ոչ միայն ներկայի, այլ նաեւ անցեալի ձայները։ Անոնք կը ծփան մեր ներաշխարհի մէջ, որպէս անխորտակելի ժառանգու-

ՔԱՂՈՒԱԾՔ «ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ»էՆ

(ԹԻՒ 13, ՄԱՐՏ 13)

ԵՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

«Քաղաքագէտներն ու բանաստեղծները չեն միայն այսօր որ կը հաւատան քաղաքացիական պատերազմի մը հաւանականութեան. նոյն զգացումը ունի նաեւ փողոցի մարդը: Հարցախոյզերը ցոյց կուտան որ այս հոգեվիճակը որ 1990-ին կը նշմարուէր քաղաքացիներու 17%-ին մօտ, այսօր բարձրացած է 22% համեմատութեան:

Կրկին հարցախոյզերու համաձայն մարդոց 60%-ը վստահութիւն չունի իր ապագային, 50%-ը կը վախնայ զանգուածային անգործութենէ, իսկ 40%-ը սովէ: Ընկերութեան մօտ կայ նաեւ բնապահական աղէտի մը նախազգացումը: Հանրային կարծիքի հարցատու մասնագէտներ ժողովուրդին մօտ պրպտած են անցեալ տարուան ընթացքին տիրապետող զգացումները. հարցաքննուողները խօսած են մրտահոգութիւններու, անվստահութեան, տեւլութեան, յարձակողական հակումներու մասին. այն զգացումները որոնք կը համապատասխանեն վախին:

Դժուար է աւելի յուսալքող կացութիւն մը երեւակայել ու շատ հաւանական չէ որ մօտ ապագան մեզի աւելի լաւատես ըլլալու առիթներ տայ»:

ՏԱՏԻԱՆԱ ԶԱՍԼԱՎՍԿԱՅԱ
Ակադեմական

***

«ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՉՈՒՆԵՆԱՅ»

«...Քաղաքացիական պատերազմի հեռանկար մը իսկապէս գոյութիւն չունի: Որովհետեւ պատահածը ոչ դասակարգերու, ոչ ալ ընկերային ուժերու բախում է: «Ստուերային տնտեսութեան ջատագովներն» ալ պէտք չէ ընկերային ուժ

նկատել: Համայնավար պարագլուխները գիտակից են այս բոլորին ու կը հիմնուին ազգայինին, եւ ոչ թէ դասակարգերու յարաբերութիւններուն վրայ:

... Բանակն ու ճնշումի մարմիններն ալ կը սկսին հասկնալ թէ ՔԱ-Կէ-Պէ-ն եւ զօրքը պէտք է ծառայեն ժողովուրդին եւ ոչ թէ կուսակցութեան:

... Կը յայտարարեմ թէ պիտի կրնանք խուսափիլ քաղաքացիական պատերազմէն»:

ԱՆԱՏՈԼԻ ՍՈՊՉԱՔ
Լենինգրադի Քաղխորհուրդի
Նախագահ

***

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԵԶՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

«Ելցին Մարտ 23 / 24-ի շաբաթավերջին այցելեց խնդրայարոյց շրջանները՝ Հիւսիսային Օսեթիան եւ Չէչէնօ-Ինկուշիան: Հանրապետութեան այս մասին մէջ ամէնէն կատաղի բախումները տեղի կ'ունենան:

Հարաւային եւ Հիւսիսային Օսեթիա իրարմէ կը բաժնուին կովկասեան մեծ լեռնաշղթայով որ սահման կը գծէ նաեւ Ռուսաստանի ու Վրաստանի միջեւ: Ու այս վերջինին անկախութեան հեռանկարը կը սպառնայ բաժնուած ժողովուրդի մը վերածել Օսէթները: Ասկէ զատ, հազարաւոր օսէթ գաղթականներ ներկայիս կը գտնուին Ինկուշներու պահանջած հողերուն վրայ: Այս կացութիւնը կը հրահրէ խռովութիւնը: Ելցին չէր կրնար մեղմել այս լարումը, առանց բանակցութիւն վարելու Վրաստանի ղեկավարներուն հետ:

Մարտ 23, Շաբաթ երեկոյեան Ռուսաստան - Վրաստան սահմանագլխուն վրայ երկու նախագահները՝ Ելցին ու Գամսախուրդիա համաձայնագիր մը ստորագրեցին. իրաքանչիւրը անով յանձնառու կ'ըլլար Ապրիլ 10-էն առաջ քաղաքազօրքին կից զօրաբաժիններ ստեղծելու. այդ զօրաբաժինները Հարաւային Օսեթիայի ապօրինի բոլոր ուժերը պիտի զինաթափեն: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ նաեւ երկու կառավարութիւններու համար հասարակաց յետագայ աշխատանք մը՝ գաղթականները վերադարձնելու եւ վնասները դարմանելու համար:

Յաջորդ օրն ալ Ելցին հարիւր հազար Ինկուշներու հանրահաւաքին խօսք առնելով անոնց խոստացած է Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի օրակարգին նիւթ դարձնել Ինկուշներու ինքնավարութեան վերահաստատումը»:

Գ. ՈՒՐՈՒՋԱՁԷ - Ա. ՄԻՆԷԵՒ

***

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՍՈՒՏԻ ՄԸ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

«1960 Հոկտեմբեր 24-ին, Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդը եւ կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէն յայտնեցին թէ օդային աղէտի մը զոհ գացած էին մարեշալ Նետելին որ երկրին Պաշտպանութեան փոխ նախարարն էր:

Իրականութեան մէջ մարեշալը զոհն էր փորձարկումի մը համար պատրաստուած հրթիռի մը պայթումին: Նետելինի նախագահութեամբ պետական յանձնախումբ մը հրթիռը արձակելու թուական ճշդած էր Հոկտեմբեր 23-ը: Սակայն վերջին պահու խանգարում մը պատճառ եղաւ որ քանի մը օր յետաձգուէր արձակումը: Սակայն Բրեժնեւ որ Գերագոյն Խորհուրդի այդ՝ շրջանի նախագահն էր, մերժեց քանի մը օրուան յետաձգումը ու միայն քանի մը ժամ արտօնեց: Ստիպուեցան նորոգութիւնը հապճեպով կատարել, առանց պարպելու հրթիռին վառելանիւթը: Արձակումէն ժամ մը առաջ, մինչ բազմաթիւ զինուորականներ խմբուած էին Նետելինի շուրջ, պայթում մը տեղի ունեցաւ ու բոլորը մահացան: Պայթումէն հրթիռը երկու կտոր եղաւ ու բռնկած վառելանիւթը տարածուեցաւ ամէն տեղ: Մարդիկ ողջ-ողջ կեր կ'ըլլային բոցերու, իսկ ազատարար խմբակները կրցան միջամտել միայն երբ բոցերը մեղմացան: Գտնուած դիակները անճանաչելի էին: Շատեր որոնք պայթումի գօտիէն հեռու էին, մահացան հիւանդանոցին մէջ, իրենց ստացած այրուածքներէն ու թունաւոր կազերէ:

Մինչեւ այսօր հրապարակուած չէ զոհերու ճշգրիտ թիւը. սակայն նկատի առած նման արձակումի մը պահանջած անձնակազմին թիւը, կարելի է ըսել թէ 200 - 250 հոգի մահացած է հոն:

Աղէտին համար հարցաքննիչ մարմին մը կազմուած է, Բրեժնեւի ղեկավարութեան տակ: Այդ մարմինը սկիզբը պահանջած է որ մեռեալները ... դատուին»:

«ՔՈՒՐԱՆԹԻ»

***

«Վրաստանի նախագահը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին «Ազատութիւն» ռատիօկայանին անստոյգ տեղեկատուութիւն կատարած ըլլալու յանցանքով ամբաստանած է երկու վրացի լրագրողներ. ըսած է թէ տեղեկատուութիւն կը վնասէր երկրին շահերուն: Գամսախուրդիա զանոնք «այլասերած Վրացիներ» որակած է ու սպառնացած դատական հետապնդումի ենթարկել: Երկու լրագրողները մերժած են Գամսախուրդիայի ամբաստանութիւնները ու փափաք յայտնած որ ան հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէ իրենցմէ:

***

Երեւանի մէջ կեղծ տարադրամներ - տոլար, մարք, ֆրանք եւայլն - ստուգող կոոպերատիւ մը բացուած է: Ստուգումները պիտի կատարուին Ամերիկայէն ներածուած յատուկ գործիքներով: Կոոպերատիւին անդամները վստահ են թէ շահաբեր ձեռնարկ մըն է ատիկա, քանի որ Հայաստանի մէջ շուկայի տնտեսութեան անցքով կեղծ դրամներու առատութիւն մը պիտի տեսնուի:

Ռ. Հ.

թիւն մը բոլոր մեր սիրածներէն: Այդ ձայները աւելի հարազատ եւ իրական են, քան ձայներիզի մը վրայի բոլոր ձայները: Անոնք անպայման կը խօսին մեզի հետ եթէ դադրին շուրջբոլորի աղմուկները եւ եթէ մենք վերադառնանք անոնց մտերմութեան: Եւ անոնք անպայման կը լսեն ալ մեզ, որովհետեւ բարի են եւ գիտեն թէ պահանջքը ունինք իրենց հետ հաղորդուելու, որովհետեւ գիտեն թէ մենք զիրենք կորսնցուցած ըլլալու տառապանքէն քիչ մը գոնէ կը ձերբազատինք, եթէ երկու խօսք փոխանակենք իրենց հետ:

Ռ. Հ.

ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐ

«LA VOIX DE L'EGLISE»

Տարուոյս սկիզբէն լոյս կը տեսնէ Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան երկամեայ այս պաշտօնաթերթը: Հրապարակ ելած են ցայժմ երկու թիւեր՝ Յունուար - Փետրուար եւ Մարտ - Ապրիլ:

Տասնամեակներու յապաղումով լոյս տեսնող այս պարբերականը անհրաժեշտութիւն մըն էր, ինչպէս կը շեշտուի իր առաջին թիւին մէջ իսկ: Քանիցս կըրկնած ենք թէ նման հրատարակութիւն մը անհրաժեշտութենէ աւելի՝ պարտաւորութիւն մըն էր, առնուազն տեղեակ պահելու համար գաղութը կրօնական Ընկերակցութեան գործունէութեան մասին, հաշուետուութիւն կատարելու, վերջապէս կապ մը հաստատելու համար: Կը թուի որ այդ որոշումը տրուած է այլեւս:

Կարելի չէ անշուշտ ամբողջական կարծիք մը յայտնել, երբ տակաւին միայն երկու թիւեր կան մեր տրամադրութեան տակ: Ըսենք սակայն թէ ըստ մեզի, թերթին անունը քիչ մը շատ ընդհանուր բնոյթ ունի՝ «Ձայն Եկեղեցւոյ» եւ չի յատկանշեր կամ բնորոշեր հայկական Եկեղեցին, թերեւս նախընտրելի էր «Հայց. Եկեղեցւոյ Ձայն»ը: Թերթը, անշուշտ, երկլեզու է, քանի որ ստիպուած ենք ժամանակին հետ քալել, այսինքն՝ օրէ օր հեռանալ մայրենիքի գործածութենէն, մատչելի դառնալու համար այն սերունդներուն, որոնք առիթը կամ նախանձախնդրութիւնը չեն ունեցած սորվելու իրենց մայրենի լեզուն:

Առաջին թիւին մէջ, Գիտ Արք. ուղերձով մը, կը պարզէ պարբերականին միտբանին, յիշելով թէ 1938-ին, Տիրան Արք.ի նախաձեռնութեամբ հրատարակուած էր «Մեր Տունը» ամսաթերթը, որ տարուան մը կեանք կ'ունենար: Զանազան այլ յօդուածներ, կրօնական թէ ոչ կ'ամբողջացնեն թիւը: Երկրորդ թիւը կը պարունակէ Եկեղեցւոյ Ներկայացուցչական Ժողովի վարչական խորհուրդին բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը (1990): Անկէ կը տեղեկանանք թէ տարուոյն ընթացքին կատարուած են 246 մըկըրտութիւն, 121 ամուսնութիւն (որոնց 54-ը՝ խառն) եւ 216 յուղարկաւորութիւն: Այս թիւին մէջ կայ նաեւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի ողջոյնի խօսքը, եւ հայերէն ու ֆրանսերէն յօդուածներ Եկեղեցւոյ, Նարեկացիի, Աշուղ Ջիւանիի, Էջմիածնի մասին: Քանի որ այս թիւը նախընթաց մըն ալ կը հաստատէ հաշուէտուութիւն կատարելով, կարելի է, թերեւս, ակնկալել որ օր մը Ազգային Տան մասին ալ բաներ մը ըսուին, ի վերջոյ...:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ՆՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Պօղոս Քահանայ Քէսիկպաշեան.- Ծնած 1854-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Մարգար, ուսած անդ, 1895-ին ձեռնադրուած նոյն սրբազանէն՝ Պէյլէրէնի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյն վրայ: Եօզղատի այս գիւղը Համիտեան ջարդերուն երբ աւերի տրուեցաւ, Տ. Պօղոս մազապուրծ ազատած՝ ապաստանեցաւ Մանճըլըն՝ ուր մընաց 8 տարի, յետոյ հրաւիրուեցաւ Եւքարա, մինչեւ անհետ իր կորստեան տարին քահանայագործելով անդ:

9.- Կէսի կամ Կէս, Եւքարայէն կէս ժամ հեռու, քանի մը տասնեակ տնուոր հայութեամբ: Եկեղեցին Ս. Աստուածածին, անհովիւ:

10.- Նիրզէ, Ս. Կարապետէ մէկ ժամ հեռու, Ս. Թորոս Եկեղեցիով եւ «Սուրբ Գրիգոր» աւերակ վանքով: Յաջորդ գիւղին սակաւաթիւ հայութիւնն ալ միասին հաշուելով՝ ունէր 186 տուն: Տեղւոյն նոր ծխատէրն էր

Յովհաննէս Քահանայ Սարեան. - Ծընած 1874-ին էպրէկ (Սըվազ), աշխարհական անուամբ Գրիգոր, ուսած Ազիզիէի Միացեալ Ընկերութեան վարժարանը, երկամեայ ուսուցիչ անդ եւ ծննդավայրին դպրոցը, 1911 Յունիս 30-ին ձեռնադրուած Խորէն Եպիսկոպոս Դիմաքսեանէ (Եօզղատ), քահանայագործած վեց ամիս Ագիւզէ, նոյնքան Տարսոն՝ ուր նաեւ այցելու կրօնուսոյց, յետոյ Մանճըլըն, իսկ 1912 Յունիս 23-էն ի վեր Նիրզէ: Իր անհետացման պարագաները մեզ անծանօթ: Նոյնը կը կրկնենք նաեւ նոյն գիւղի երէց

Յարութիւն Քահանայ Քէլէշեանի մասին. - Ծնած 1874-ին Կէմէրէկ (Տար Գըրլա), 1909-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ ծննդավայրին Եկեղեցւոյն վրայ, ուրկէ Նիրզէ փոխադրուած:

11.- Տաք Սիյագ, Ս. Կարապետէն կէս ժամ հեռու, հինգ տուն հայութեամբ յունարնակ գիւղ, որ պահ մը ապաստան եղած է մերձակայ գիւղերու փախստական Հայոց Աղէտի օրերուն: Եկեղեցին Սուրբ Անդրէաս (փակ):

12.- Մունճուսուն, Եւքարայէն կէս ժամ հեռու՝ հողագործական կեդրոն, 250 տուն թրքախօս հայութեամբ (1400 հոգին Լուսաւորչական, 50-ը Կաթոլիկ եւ 300-ը Բողոքական): Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Պետրոս Քահանայ Իզմիրլեան. - Ծնած 1851 Դեկտեմբեր 26-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Պօղոս, Տ. Պետրոսի որդի, ուսած Ս. Կարապետ, 1884 Մարտ 13-ին ձեռնադրուած Եղիա Եպիսկոպոս Դերձակեանէ, անդամ Կեսարիոյ Գաւառական եւ Կրօնական ժողովոց: Այրիացեալ: Իր անհետացման պարագաները մեզ անծանօթ:

Մունճուսունի Կաթոլիկ Հայոց հովիւն էր

Հ. Յարութիւն Վ. Լաչինեան. - Ծնած է 1864-ին Էվէրէկ, ուսած Զմմառ եւ քահանայ ձեռնադրուած 1886-ին: Իր վերջին աքսորավայրը եղող Մէմպիճի մէջ կը վախճանի՝ ծայրայեղօրէն թշուառ, ինչպէս լուր կուտայ մեզ Պոլսէն հոն տարագիր Տ. Եղիշէ:

Բողոքական համայնքն ալ ունէր իր հովիւը՝ յանձին

Վերապատուելի Գրիգոր Հէքիմեանի. - Ծնած 1833-ին, ընիկ: Մինչեւ 25 տարու՝ քանի մը դպրոցներու մէջ ուսում ստանալէ ետք, պահ մը կը հետեւի վաճառականութեան՝ զոր կը լքէ 1860-ին ու կը սկսի դաստիարակել գիւղին մանկտին: Չորս տարի վերջ Մարզուան անցնելով կ'աւարտէ անոր Աստուածաբանական ճեմարանը 1868-ին եւ երէց կը ձեռնադրուի ծննդավայրին նորակազմ եկեղեցւոյն վրայ: Այնուհետեւ Կէմէրէկ, Նիյտէ, կրկին Մունճուսուն յաջորդաբար կը շարունակէ աւետարանական իր պաշտօնը մինչեւ 1900, երբ՝ այլեւս խոր ծեր՝ կը քաշուի ասպարէզէ եւ երանօրէն կը հանգչի ի Տէր, առանց տեսնելու իր հօտին խղճալի վիճակը:

13.- Էրքիլէթ, Կեսարիայէն երկուքուկէս ժամ հեռու դէպի արեւմուտք, լերան մը կուշտին: Բնակչութիւնը կը կազմեն 1000 Թուրք, 500 Յոյն: Հայերը 200 - 300 տուն էին առնօք, բայց առ ահի՝ հետըզհետէ գաղթելով վեց տուն հայիւ մնացած էին: Եկեղեցին Ս. Գէորգ: Գիւղիս Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

Պատուելի Սանատրուկ Շանլեան. - 35 տարու, գէյթունցի, ուսումը ստացած Այնթապ եւ Մարաշ: Կը բոլորէ աքսորի տարիներ, կ'իսլամանայ եւ կը դառնայ Կեսարիա, աշխատելով տեղւոյն որբանոցը: «Խիղճս կը տանջէ զօր գիշեր, հետեւաբար ես կրկին իմ Քրիստոսս պիտի դառնամ» կ'ըսէ, դարձ ընելով դէպի սուրբ հաւատք: Զինադադարէն վերջ պահ մը Պոլսոյ Հայոց քարոզիչ, յետոյ ընտանեօք մեկնած Ամերիկա:

(Շար. 220)

ԼԻՈՆ

Այրի Տիկին Արշակ Գրիգորեան,
Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէրտէրեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Գրիգորեան եւ զաւակը ցաւով կը ծանուցանեն ձեզ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱՐՇԱԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 10-ին, 97 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Ապրիլ 13, ժամը 10·30-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վրնուքի գերեզմանատունը:

Դպրոցասէրի Աուլիս - Համդիպումը

Վարժարանս իր նիւթական վիճակին, կրթական աշխատանքներուն, ապագայ հեռանկարներուն եւ առընչուող խնդիրներուն մասին գաղութս տեղեակ պահելու պատասխանատուութեամբ՝ կը կազմակերպէ աուլիս - համդիպում, Ապրիլ 15, Երկուշաբթի օր, ժամը 19-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Սիրով կը հրաւիրուին մամլոյ ներկայացուցիչներ, համայնքի կազմակերպութիւններու պատասխանատուներ, նախկին սաներ, ծնողներ եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Հայ երիտասարդ զոյգ մը կը փնտռէ նորածինով զբաղող կին մը, Քրէթէյլի շրջանը, որ իր մօտ առնէ 3 ամսու աղջնակ մը, օրուան մէջ, աշխատանքի ժամերուն, Մայիսէն սկսեալ:

Հեռաձայնել.— 49 - 80 - 05 - 62

U.G.A.B. - LYON

est heureuse de vous annoncer qu'un déjeuner de bienfaisance aura lieu:

le Dimanche 28 Avril à 12 h 30

à l'Hôtel PULMANN Perrache
12, cours de Verdun, 69002 Lyon

en l'honneur de

Monsieur
Setrak SANDJIAN

président sortant de l'U.G.A.B.-Lyon et de son épouse

Pour tous renseignements complémentaires, contacter le :
78 89 21 69 de 9h à 13h.

Organisme de Promotion d'Art Contemporain

Union Générale Arménienne de Bienfaisance

La Fondation Culturelle Arménienne

présentent

HRATCHIA HAKOPIAN
(peintures)

EXPOSITION

du 16 Avril au 22 Avril

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Vernissage le 19 Avril
à partir de 19h 30

—— Entrée libre ——

STÉ C.A.A.
93240 STAINS

Recherche jeune dessinateur ayant de bonnes connaissances en informatique à intégrer au sein de son bureau d'études en automatisme électrique industriel, après formation.

TEL. : 48. 23. 68. 03
48. 23. 67. 61

«ESPOIR POUR L'ARMENIE»

BILAN

(2ème et dernière partie)

PROJETS POUR 1991

Deux fours à pain

Il s'agit de deux boulangeries industrielles. Ces fours sont prêts et quitteront la France pour l'Arménie au cours du premier trimestre 1991.

Matériel dentaire

Ce matériel est destiné à aider les praticiens arméniens dans les villages sinistrés. Il sera envoyé au cours du printemps 1991.

Animation de vacances pour les enfants

Cette animation se déroulera en Arménie au cours de l'été 1991.

Ecole

Des contacts ont été pris précédemment afin de construire une école dans un village qui a subi le tremblement de terre. Ce dossier continuera à être instruit au cours de l'année 1991.

Parrainage d'enfants

L'année 1991 sera décisive car elle permettra à «Espoir pour l'Arménie» de concrétiser un de ses objectifs initiaux: «organiser et structurer le parrainage d'enfants arméniens à une grande échelle en recherchant les enfants qui n'ont pas encore trouvé de parrain, et il y en a beaucoup. Le SEL (Service d'Entraide et de Liaison) nous sera d'un riche secours dans ce domaine.

CONTACTS

En Europe.— Nos contacts en Europe sont très larges et nous voudrions remercier tout particulièrement les partenaires français et européens qui ont contribué à la réussite de notre service en Arménie: le Conseil Œcuménique des Eglises, la Fédération Protestante, l'ensemble des Eglises Evangéliques, la Société Biblique, le SEL, l'A.C.O., la Caisse de Secours Mennonite, l'Association Protestante France-Arménie, Portes Ouvertes, le Secours Catholique, la Cimade, EquiLibre, la Ligue pour la Lecture de la Bible, la Caisse de Secours des Assemblées de Dieu, M.S.F., M.D.M.. Amitiés Suisse-Arméniens, Tear Fund, Hilfe für Brüder.

En Arménie.— Nous avons des contacts avec la plupart des composantes du peuple arménien. Nous aimerions souligner la cordialité de nos rapports avec le Catholicos, S.S. Vazken Ier ainsi qu'avec les Evangéliques Arméniens.

FINANCES

«Espoir pour l'Arménie-France» a reçu à ce jour 2,5 millions de francs. Sur cette somme, 2,3 millions ont déjà été utilisés.

MOYENS DE COMMUNICATION

«Espoir pour l'Arménie» a essayé de communiquer ses objectifs par l'intermédiaire de nombreuses conférences illustrées de diapositives ou de films vidéo, de cassettes musicales, cartes postales, calendriers de poche, auto-collants, articles dans les journaux, émissions radio...

Nous sommes conscients que notre travail reste limité, mais nous sommes heureux d'avoir pu contribuer, grâce à vous, à soulager la misère du peuple arménien.

A l'avenir, nous comptons sur vous tous et aussi sur la force que Dieu nous donne.

Au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président,
Pasteur RENE LEONIAN

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գազանճեան եւ աղջիկը 250 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆր. «Յառաջ»ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գրիգոր Գազանճեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

***

ՎԱԼԱՆՍ.- Տիկին Պայծառ Մաղաքեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Մաղաքեանի թարմ յիշատակին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 14, աշխարհամատրան տօնին առթիւ՝

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ.-
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9:
Պատարագ՝ ժամը 10·30:

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy — 75004 Paris
Tél. : 42. 77. 30. 00

et

«ESSENCES»
10, rue de Fourcy — 75004 Paris
Tél. : 42. 72. 33. 63

COMMUNIQUE DE PRESSE

Dans le quartier du Marais, deux Galeries :

— la Galerie LES CENT
et la Galerie ESSENCES —

abritent du 17 Avril au 11 Mai une exposition tout à fait particulière. Elles présentent conjointement les œuvres d'artistes d'ARMENIE connus sous le nom de «GROUPE DU 3ème ETAGE».

POURQUOI UNE CO-EXPOSITION?

Pour sensibiliser un public plus large et l'amener à la découverte de ces jeunes artistes d'Arménie qui conjuguent liberté et goût du risque à tous les temps et sous tous les cieux.

Liste des artistes exposés :

ACHOD ACHOD, BAYANDOUR Achod, BEDROSSIAN Armen, BOGHOSSIAN Sahag, HADJIAN Armen, HOVSEPIAN Ara, KEVORKIAN Armen, KHATCHATRIANS Mariam, KRIKORIAN Arman, MIGUIRDITCHIAN Garo, MIKAELIAN Krikor, ROUMELIAN Vahan, SEVHENTO, TERZIAN Garabed.

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

I

Ն Ա Հ Ա Տ Ա Կ Գ Ր Ո Ղ Ն Ե Ր

Les œuvres des écrivains martyrs du Génocide
DANIEL VAROUJAN, SIAMANTO
KRIKOR ZOHRAB
en V. O. arménien

Հրատարկութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
— Անթիլիաս —

1.– ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
Բանաստեղծական Երկեր – 1986
Լաթակազմ 125 Ֆր.

2.– ՍԻԱՄԱՆԹՕ
Ամբողջական Երկեր – 1989
Լաթակազմ, ղեղատիպ 100 Ֆր.

3.– ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
Երկեր – 1988
Լաթակազմ, ղեղատիպ 115 Ֆր.

Նաեւ Եղեռնի տարեդարձին առթիւ՝
Ձայնագրեալ դիրք՝
ՇԱՐԱԿԱՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ
հայերէն, անգլերէն ու ֆրանսերէնով
HYMNE DEDIE AUX MARTYRS D'AVRIL

Հեղինակ՝
Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւուրեան
Անթիլիաս – 1990 60 Ֆր.

Կը վաճառուին տեղւոյն վրայ եւ թղթակցութեամբ. 20 Ֆր. առաքման ծախք:

En vente sur place
et par correspondance + 20 Frs.
Frais d'envoi

Je désire recevoir ...... exemplaires
de ....
Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
CP : .... Ville : ....

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 16

MARDI
16 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.517 | Fondateur; SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.517

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՒԱՆԷՆ՝ ԳՆԱԼԸ

Եթէ մենք ալ ճանչնայինք Թուրքը, ինչպէս ան կը ճանչնայ Հայը, շատ հաւանաբար կարելի կ'ըլլար առաջքն առնել անախորժ թիւրիմացութիւններու, որոնք ծագեցան, մանաւանդ վերջին շրջանին, Երեւանի ծրագրած Հայ-Թրքական ռէալփոլիթիքի մը հեռանկարին առթիւ:

Առենին (1990, Նոյ· 6) այս նոյն սիւնակին մէջ, ակամայ խորհրդածութիւններու դուռ բացած էին, գլխաւորաբար Հայաստանի կարգ մը պատասխանատուութիւն կրող անձերու, ինչպէս արտաքին յարաբերութեանց յանձնախումբի նախագահին եւ արտաքին առեւտուրի նախարարին ձախաւեր յայտարարութիւնները Թուրք լրագրողներու: Ընդունելով հանդերձ թէ կարեւորը՝ Պետութեան վարած քաղաքականութիւնն է եւ անոր ղեկավար դէմքերուն արտայայտութիւնները, քան դիւանագիտական գլրոցին դեռ անծանօթ կարգ մը անձերու անխոհեմ խօսքերը, հարկ է անդրադառնալ թէ ի՞նչ աստիճանի կարելի է վստահիլ Թուրքերու նորարոյս «համակրանք»ին անկեղծութեան:

Նախ կրկնենք, եթէ հարկ է, որ մենք ալ բոլորովին զուրկ չենք իրատեսութենէ եւ տրամաբանութենէ, որպէսզի չգիտակցինք թէ շրջափակումի մշտական սպառնալիքն ապրող Հայաստանի մը համար, որ իր անկախութեան գործընթացին ճամբուն վրայ է, անհրաժեշտ է բնականոն յարաբերութիւններ մշակել դրացի Պետութեանց հետ, ներառեալ Թուրքիոյ, պայմանաւ անշուշտ, որ անոնք սահմանափակուին առեւտրական, տնտեսական, մշակութային եւ նման մարզերով: Շաբաթ օր իսկ ալիւր կը հասնէր Հայաստան Թուրքիոյ ճամբով:

Մնաց որ, մենք մաս չենք կազմեր ըՍփիւռքի այն բանդէտներուն, որոնք հանգիստ նստած Պէյրութ թէ այլուր, բարձր քաղաքականութեան դասընթացքներ բացած են Երեւանի ղեկավարներուն, այսինքն հայրենիքի ողջ ժողովուրդին պատասխանատուութիւնն ունեցող անաչառ մարդոց, որոնք իշխանութեան գլուխ եկան այդ նոյն ժողովուրդին քուէներով, Խորհ· Միութեան եւ առաւելաբար Հայաստանի ամէնէն դժնդակ օրերուն եւ տիւ եւ գիշեր ճար կ'որոնեն արիւնաքամ երկրի մը բարգաւաճ ապագայ մը կերտելու համար: Անոնք կրնան պատմաբան չըլլալ, բայց աւելի մեծ եւ դառն հանդամանք մը ունին, որովհետեւ անոնք ապրած են մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն սեւ էջերէն մէկը:

Այսօրուան մեր խորհրդածութեանց առանցքը այլ զուգադիպութենէ մը ծընունդ առաւ:

Թուրքը՝ ի՞նչ կ'ըսէ Երեւան եւ ի՞նչ կ'ընէ Գնալը:

Թերեւս պարզ դիպուած է, բայց, առնուազն տարօրինակ՝ քանի կը պատահի Թուրք դեսպանին Երեւանի յայտարարութեանց ճիշդ ու ճիշդ վաղորդայնին: Վոլքան Վուրալ շատ աղուոր խօսքեր ըսած էր Լ· Տէր-Պետրոսեանին եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Դեռ ըստ Թուրք թերթերուն (Հիւրրիյէթ) ըսած է նոյնիսկ թէ Թուրքիա տրամադիր է Հայաստան - Ատրբէջան առճակատման մէջ հաշտարարի դեր մը կատարել եւ Հայերն ալ գոհունակութեամբ ողջուներ են Թուրքիոյ կատարելիք երրորդ ուժի մը այդ դերը: Այլ խօսքով ինչ որ Մոսկուա չըկրցաւ (շուղեց) ընել, պիտի կարգադրէ Անգարա: Երանի՜ մեզի, tomber de Charybde en Scylla-ի նմանող այս հեռանկարին համար:

Վ· Վուրալ մեծ գուրգուրանք արտայայտած է Թուրքիոյ մեր հայկական յուշարձաններուն նկատմամբ, շեշտելով անոնց վերանորոգման սփիւռքական պահանջը: Դեռ խնդրած է Վազգէն Կաթողիկոսէն որ ան իր հեղինակութիւնը ի գործ դնէ երկու ժողովուրդներու ջերմ յարաբերութեանց հաստատման համար: Հազիւ այս լուրին կը տեղեկանայինք, երբ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութենէն կը ստանայինք օրուան հայկ· օրաթերթերու կտրօններ, ուր կը յայտնուի թէ առանց որեւէ ազդարարութեան, Թուրքերը պիւլտոզերով կը քանդէին Գնալը կղզիի Հայոց եկեղեցւոյ կից ստորերկրեայ հաւաքարահը, այն պատրուակով որ արտօնագիր չունի եւ որու շինութիւնը սկսած էր Դեկտեմբերին, այսինքն՝ չորս ամիս առաջ: Ճիշդ ա՞յդ օրը անդրադարձան: Առայժմ չենք ծանրանար այս քանդումին վրայ, քանի մեզի անծանօթ են բուն շարժառիթները եւ չունինք այս շինութեան վերաբերող բոլոր տուեալները:

Ամէն պարագայի մէջ, երեւոյթը յատկանշական է:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ՀՀՇ-ի Բ· համագումարի իր ելոյթին մէջ (1990, Նոյ· 25) կը շեշտէր «Կարծում եմ իրաւունք ունենք նաեւ սխալուելու»: Անկասկա՛ծ: Իրաւունքը չունինք սակայն անգամ մը եւս խաբուելու, նոյն սխալներու կրկնութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵՆԻՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԵՑԱՒ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՃԱՄԲՈՎ ԱԼԻՒՐ ՀԱՍԱՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկուշաբթի (Ապրիլ 15) առաւօտ, Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին թէ Շաբաթ օր, Ապրիլ 13-ին, ժամը 16·30-էն 17·30, վար առնուած է Լենինի արձանը (Արմենիա հիւրանոցի ճիշդ կողքին) հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ապա, ժողովուրդը հաւաքուած է Ազատութեան (Օփերա) հրապարակը, ուր միթինկ մը տեղի ունեցած է, զոր վարած է ՀՀՇ·-ի նախագահ՝ Վանօ Սիրադեղեան: Յաջորդաբար խօսք առած են Երեւանի քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալստեան, Դաւիթ Վարդանեան, Յուսիկ Քհնյ· եւ Խաչիկ Ստամբոլցեան: Հուսկ՝ հաւաքոյթը փակած է Վանօ Սիրադեղեան:

× Շաբաթ օր նաեւ 14 հազար ծառ տնկուած է Երեւան:

× Շաբաթ, Ապրիլ 13ին Սեւ ծովու Նովոռոսիսկ նաւահանգիստը կը հասնէր 10·000 թոն ալիւր Հայաստանի համար, բայց բոլոր ճամբաները փակ ըլլալով, այդ ալիւրը նաւով փոխադրուած է Թուրքիա, ուրկէ երկաթուղիի ճամբով (Ախուրեանէն) բերուած է Հայաստան:

× Կիրակի, Ապրիլ 14, իրիկուան 6-ին առաջին կառախումբը (Շաբաթէն աւելի է, որ ոչ մէկ կառախումբ կը մտնէր Հայաստան) մուտք գործած է Մեղրի: Երթեւեկը հետզհետէ պէտք է կանոնաւորուէր:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՄՕԹՆ Է

ԻՐԱՔԷՆ ՏԵՂԱՀԱՆ ՀԱՅԵՐ ԻՐԱՆ Կ'ԱՊԱՍՏԱՆԻՆ

Ածականները չեն բաւեր որակելու համար ինչ որ կը կատարուի «քաղաքակիրթ» աշխարհի աչքին առջեւ, ոչ թէ դարուս սկիզբը այլ ԻԱ· դարու շեմին: 1991 է, 1915 չէ, այսինքն մարդկութիւնը թեքնիքի հսկայ յառաջդիմութիւն արձանագրած է եւ Ծոցի պատերազմը ցոյց տուաւ թէ ի՞նչ կատարելագործութեան հասած են օդանաւերը, զէնքերը եւ քանդումի ու մահասփիւռ գործողութիւններու առեն, ի՞նչ արդիւնաւոր գործ կը տեսնեն: Օգնութեան պարագային հարցը կը փոխուի եւ ամերիկեան օդանաւերէն նետուած սնունդի սնտուկներէն ոմանք ալ սպաննած են գաղթականները: Ասոնց, մանաւանդ մանուկներու փոփորէն այլափոխուած դէմքերը, վիճակը դիտել ուղղակի անհանդուրժելի է եւ կարելի իսկ չէ դիմանալ: Ի՞նչպէս կարելի է որ նման բան մը պատահի այսօր: Պուշ կը կրկնէ· - «Պիտի չմիջամտենք Իրաքի քաղաքացիական պատերազմին: Չեմ ուզեր որ ամերիկացի մէկ զինուոր կամ օդաչու իսկ ծուղակը իյնայ քաղաքացիական պատերազմի մը որ կը տեւէ տասնամեակներէ ի վեր: Ատիկա պիտի չպատահի»:

Ի վերջոյ, Քուէյթի հարուստ, քաղաքատէր շէյխերը չեն այս քիւրտ կիներն ու երախաները, որպէսզի ամերիկացի զինուորներու արիւնը հաշուի չառնուի:

Բոլոր լրագրողներուն (ի շարս որոնց՝ Փասքալ Մանուկեան), բժիշկներու, հիւանդապահուհիներու նկարագրութիւնները անտանելի են: Բոլորը կը յիշեն նաեւ Թուրք զինուորներու բրտութիւնը: Հազարաւոր մանուկներու մահը անօթութենէ, ծարաւէ, մանաւանդ ջրատութենէ, ամէնօրեայ է: Ուլուտերէէն թղթակցութիւն մը («Ֆիկարօ», Ապրիլ 15) հարազատօրէն պատկերը կուտայ կատարուածին: Նոյն թերթին մէջ, Անտրէ Կլիւքսման դիպուկ յօդուածով մը կը խօսի մանաւանդ համաշխարհային կեղծաւորութեան մասին:

Շաբաթ օր, Ապրիլ 13, առաջին էջէն իսկ, «Լիպերասիոն» դիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի մէջ, եթէ ոչ - կառավարական կազմակերպութեանց զօրակոչը չի թուլնար, չի նմանիր սակայն Հայերու ի նըպաստ եղած գործողութեան: Ան Կլիւքսման իր յօդուածին մէջ ալ կը շեշտէ այս կէտը, ըսելով թէ որեւէ կապ չկայ Հայերուն կամ Ռումանացիներուն ի նպաստ ծագած շարժումներուն: Միացեալ - Նահանգները կը պարծենան թէեւ ճիշդ հակառակը (Պուշ ալ յիշած էր այդ կէտը) եւ կը շեշտեն թէ «20-րդ դարու ամերիկեան օգնութեան մեծագոյն գործողութիւնն է»: Պուշ կը մանրամասնէ· - «Արնունդ, հագուստ եւ ապաստան պիտի տանք Վիրճինիայի Ռիչմընտ քաղաքէն աւելի մեծ բնակչութեան մը»: Ասկէ աւելի ի՞նչ կ'ուզէ 2000 մեթրի վրայ արխնաքամ Քիւրտը:

ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը «Ալիք»,

ԹՐՔԱՄԱՏՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԲԱՐՈՒԲԱՆԴ ԸՐԻՆ ԳՆԱԼԸ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՅԱՐԱԿԻՑ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՈՐ ՑՈՒԶՈՒՄ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԷՋ ՈՐ, ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ «ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՆՈՒԷՐԸ» ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾԸ

Մինչ Թուրքիոյ Մոսկուայի դեսպանը աղուոր - աղուոր խօսքերով եւ խոստումներով (գլխաւորաբար Թուրքիոյ հայկական յուշարձաններու վերաբերեալ) կը ջանար սիրաշահիլ Հայաստանի ղեկավարները, համոզել որ արդի Թուրքիան նոր ոգիով առաջնորդուած Պետութիւն մըն է («Յառաջ», Ապրիլ 13 / 14), անդին Գնալը կղզիին մէջ, երբեմնի՝ Հայոց կղզին, ուր կան եկեղեցի, կազդուրման կայան եւայլն, առանց իսկ նախապէս լուր տալու, կղզիներու քաղաքապետութիւնը պիւլտոզերներով փլուզումի կ'ենթարկէր (Ապրիլ

(Շար·ը Դ· էջ)

Ապրիլ 14-ին, հետեւեալ հեռապատճէնը ղրկած է մեզի.—

ԻՐԱՔԻՑ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾ 4 ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԻՐԱՆ ՀԱՍԵԼ ԵՆ

Իրաքից բռնի կերպով տեղահանուած եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւն ապաստանած գաղթականների մէջ են գտնւում 4 հայ ընտանիքներ, որոնք շուրջ 25 օր առաջ տեղահանուել են Իրաքի Քէրքիւք քաղաքից՝ Իրաքի վարչակարգի ուժերի ռմբակոծութեան հետեւանքով բռնաւեր դառնալուց յետոյ:

Թեհրանի Հայոց Թեմի ազգային առաջնորդարանի յանձնարարութեամբ՝ Բախթարան քաղաքում բնակուող դոկտ· Արծրունի Մուրադեանի կողմից առաքուած յատուկ բանագնացների միջոցով կապ է հաստատել այդ ընտանիքների հետ, ըստ որի՝ տեղեկացուել է, որ թւով 16 հոգի այդ 4 հայ ընտանիքները տեղաւորուած են Բախթարանից դէպի Փաւէ քաղաքը տանող ճանապարհից 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող գաղթականական ճամբարում տեղադրըւած վրաններում:

16 հոգուց բաղկացած այդ խմբի կըրտսերագոյնը շուրջ 25 օրուան մի երախայ է, ծնած տեղահանման առաջին օրերին: Հայ ընտանիքները գաղթել են իրենց սեփական երկու ինքնաշարժերով, որոնք իրենց հետ վերցրած մի շարք իրերի հետ կողոպուտի են ենթարկուել գաղթի ճանապարհին:

Տեղահանուած Հայերի մէջ կան ուսուցիչներ, մասնագէտներ, աշակերտներ, մանկապարտէզի սան, տան տիկիններ ու մանուկներ:

Թեհրանի Հայոց Թեմական Խորհրդի կողմից Իրանի պետական պատկան շըրջանակների մօտ տարուող աշխատանքները շարունակւում են՝ աղէտի ենթարկուած այդ ընտանիքների կարիքներին վերահասու լինելու եւ նրանց տեղափոխելու համար:

ԱՐՑԱԽԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՐԱ ԴԱՍԵՐԸ

Գրեց՝ ՌՈՒԲԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ֆրանսախօս ընթերցողի սեղանին դրուեց «Արցախ - Ղարաբաղի պատմութիւնը» խորագիրը կրող արժէքաւոր մի գիրք, որի հեղինակները միայն վերջին տարիներին զբաղուելով այդ խնդրով, կարողացել են ծաւալով ոչ մեծ աշխատութեան մէջ ի մի բերել հարցի շուրջ առկայ բոլոր հիմնական աղբիւրներն ու փաստաթղթերը՝ հայերէն եւ մի շարք օտար լեզուներով:

Ամենեւին չնսեմացնելով նախորդների կատարածը, կարելի է ասել որ Փաթրիք Տօնապետեանի ու Գլօտ Մութաֆեանի այս նոր ուսումնասիրութիւնը, որը 1989-ին լոյս տեսած «Ղարաբաղ՝ հայկական հող Ադրբեջանում» գրքի երկրորդ ընդարձակուած ու նոր փաստաթղթերով լրացուած հրատարակութիւնն է. իր տեսակի մէջ եզակի գործ է եւ պատիւ է բերում հեղինակներին. նրանցից մէկն ի դէպ, մասնագիտութեամբ արուեստաբան է, իսկ միւսը՝ մաթեմատիկոս:

Ես համաձայն եմ գրքի յառաջաբանի հեղինակ Ժեռար Շալեանի որ շատ քիչ բան կարելի է աւելացնել Փաթրիք Տօնապետեանի ու Գլօտ Մութաֆեանի յատակ գիտական հետազօտութիւններին: Ուստի կը փորձեմ սեղմ ձեւով ներկայացնել գրքի բովանդակութիւնը եւ այն դասերը որ ըստ իս կարելի է քաղել նրանցից: Առաջին բաժինը՝ «Ղարաբաղի պատմութիւնը հնագոյն շրջանից մինչեւ ԺԹ. դարի վերջը» հեղինակել է Փաթրիք Տօնապետեանը: Երկրորդը՝ «Ղարաբաղը Ի. դարում» պատկանում է Գլօտ Մութաֆեանի գրչին: Երկու բաժիններն էլ գրուած են աղբիւրագիտական լայն ու բազմակողմանի հենքի վրայ՝ յունա - լատինական պատմիչներից սկսած մինչեւ ազերի այն «մասնագէտ»ները որոնք զարգացնում են մեզ ատած ոչ - գիտական թէզեր, առաջ քաշելով չինծու փաստարկներ: Մէջբերած արժանահաւատ փաստերը տպաւորիչ են: Այսպէս, առաջին բաժնի ծանօթագրութիւններում կայ 223 յղում, երկրորդում՝ 328: Գրքին կցուած են Ն. Ֆ. Բ. Լինչի 1901 թուականի յայտնի քարտէսը եւ աշխարհագրական հինգ այլ քարտէսներ, ինչպէս նաեւ Արցախի եկեղեցիների ու վանքերու քարտէսը:

Եթէ առաջին բաժնի շարադրանքը ընթերցողին համոզում է այն ճշմարտութեան մէջ որ պատմական Արցախը (Խաչէն) եւ Ուտիքը միշտ էլ Հայերով բնակեցուած տարածքներ են եղել, որոնք մինչեւ Ե. դարը մասն են կազմել Հայկական պետութեան, ապա, երկրորդ բաժնի նիւթերը վկայում են թէ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ այդ տարածքները Ի. դարում կտրուեցին Մայր Հայրենիքից եւ բռնակցուեցին իրենց երբեւէ չպատկանած եւ իրենց կողմից երբեւէ չնուաճուած «տէրերին»: Այս բաժնում բերուած փաստերը խիստ այժմէական են, օգնում են ընթերցողին ճիշդ կողմնորոշուելու այսօր Ղարաբաղում տեղի ունեցող իրադարձութիւններում եւ կասկածի տակ առնելու ինչպէս Խորհրդային Միութիւնում, այնպէս էլ Արեւմուտքում տարածուող այն պնդումը, թէ իբր դրանք սոսկ «ազգամիջեան բախումներ» են եւ կապ չունեն ազգերի ինքնորոշման իրաւունքի հետ: Առաւել հետաքրքիրն այստեղ այն փաստերն են որոնք ցոյց են տալիս թէ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը կարճ ժամանակում աշխարհով մէկ տարածելու անզուսպ մոլուցքը ինչ ճակատագրական հետեւանքներ ունեցաւ արցախահայութեան համար: Որովհետեւ համաշխարհային յեղափոխութեանը հասնելու համար հարկ էր «յեղափոխականացնել» նաեւ մահմեդական Արեւելքը, այդ թւում եւ Թուրքիան ու Ազրբեջանը: Իսկ եթէ դրան աւելացնենք եւ այն որ վերջինս խորհրդայնացուեց աւելի վաղ քան Հայաստանը, ապա դժուար չէ պատկերացնել թէ ո՞ւմ պիտի տրուէր նախապատուութիւնը Խորհրդային Ազրբեջան - Դաշնակցական Հայաստան հակամարտութիւնում, չհաշուած ի հարկէ Բաքուի նաւթը...:

Ուշադիր ընթերցողը գրքում բերուած փաստերից կը հասկանայ որ Ղարաբաղի հայութեան այսօրուայ ողբերգութեան հիմքը դրուել է երէկ, այն տարիներին, երբ կամայական ձեւով արհամարհելով ժողովրդի կամքը ազատ ինքնորոշման բուռն ձգտումը, կուսակցական որոշման հիման վրայ ժողովրդի մի հատուածին իր պապենական հողերով բռնի կերպով կտրել, անջատել են միւսից: Ի թիւս մի շարք այլ փաստաթղթերի, գրքի յաւելուածում բերուած է նաեւ այդ հակահայ որոշումը որ Ռուսաստանի յանցաւոր (բոլշեւիկեան) կուսակցութեան Կովկասեան բիւրոն կայացրել է 1921 թուականի Յուլիսի 5-ին Թիֆլիսում:

Գիտական անաչառութիւնն ու բարեխղճութիւնը սակայն, մղել են հեղինակին վեր հանելու նաեւ միւս մեծ տէրութիւնների յատկապէս Անգլիայի խարդախ քաղաքականութիւնը որին նա յատկացրել է յատակ գլուխ՝ «Մեծն Բրիտանիան Ղարաբաղի դէմ» խորագրի տակ: «Չափազանցութիւն չի լինի ասել, - գրում է Գլօտ Մութաֆեանը, - Ղարաբաղի ներկայ հարցըն իր մեծ մասով պարտական է Լոնտոնի դիւանագիտութեանը 1919-ի առաջին կէսին: Նա էր որ խանգարեց Լեռնային Ղարաբաղի վերջնական միացման Հայաստանին» (էջ 74): Իր հիմքում ճիշդ լինելով հանդերձ, գիտնականի այս վերջին պնդումը մեզ թւում է կատեգորիկ. այսօր դժուար է ստոյգ ապացուցել թէ ինչպիսի՞ զարգացում կ'ունենային դէպքերը 1920 - 1921-ին, եթէ նոյնիսկ Ղարաբաղը տրուէր Հայաստանին: Յայտնի է որ Կարսի մարզը, որը կազմում էր Հայաստանի Հանրապետութեան անբաժան մասը, թէեւ 1920-ի Թրքական - հայկական պատերազմից յետոյ, բայց ի վերջոյ «գիջուեց» Թուրքիային, իսկ Բաթումը, որը նոյնպէս գրաւուել էր Թուրքերի կողմից (1921-ի Մարտի 17-ին), չզիջուեց նրանց: Ուրեմն կարեւոր էր թէ ո՞վ էր զիջում եւ ո՞ւմ էին զիջում: Որովհետեւ, ինչպէս արդէն ասուեց, հայկական տարածքների կորստեան ժամանակաշրջանում խաղի մէջ էին այլ գործօններ եւ տարւում էր այնպիսի քաղաքականութիւն, որն իր էութեամբ հայավնաս էր ու հակահայկական: Բերենք բազմաթիւ փաստերից միայն մէկը: Ահա ինչ էր գրում խորհրդաթուրքական կոնֆերանսի նախօրեակին Ազգութիւնների կոմիսարիատի օրգան «Ազգութիւնների կեանքը» թերթը 1921-ի Մարտի 4-ին. «...եթէ նոյնիսկ ներկայիս Հայաստանում Բիթլիսի ու Վանի գաւառները անլուր զրկանքներ կրէին, եթէ Թուրքիայում մնացած Հայերն այժմ էլ չարունակէին հետապնդուել կառավարութեան կողմից, Հայաստանին առժամանակ ոչինչ չի մնում, քան հաշտուել դրա հետ, եւ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան շահերի զոհաբերել եւ՛ իր նախկին տարածքները, եւ այնտեղ մնացած իր ժողովրդի մի մասը:

Հայաստանը ստիպուած կը լինի հրաժարուել ոչ միայն այն տարածքներից, որոնց նկատմամբ նա յաւակնութիւն ունի, այլեւ նոյնիսկ նրանցից, որոնք արդէն մտնում էին անկախ Հայաստանի կազմի մէջ» (ընդգծումները իմն են - Ռ. Ս.):

Եւ պատահական չէ որ Մոսկուայի բանակցութիւններն անցան նշուած յօդուածի հրահանգների ոգով, եւ Մարտի 16-ին ստորագրուած պայմանագրով Թուրքիային անցան ոչ միայն Կարսն ու Արտահանը, այլեւ՝ Սուրմալուն, որը Թուրքերի կողմից չէր գրաւուել պատերազմի ժամանակ: Աւելին Թուրքական կողմի պահանջով պատմական Նախիջեւանը տրուեց Ազրբեջանին, իսկ մի քանի ամիս անց՝ նաեւ Ղարաբաղը:

Գլօտ Մութաֆեանի հեղինակած բաժնի վերջին մասը նուիրուած է այն դէպքերի քննութեանը որոնք յաջորդեցին Ղարաբաղը Ազրբեջանին բռնակցելուց յետոյ: Ցոյց են տրուած այն հալածանքները, որոնք շուրջ եօթ տասնամեակների ընթացքում բաժին ընկան արցախահայութեանը, յանգեցնելով նրա թուական կազմի նուազեցմանը 94.4%-ից 1921-ին, մինչեւ 75.9 տոկոս՝ 1979-ին:

Վրայ հասաւ 1988 թուականը՝ «պատմական տարի»ն, ինչպէս վերջնագրել է հեղինակը, երբ Ղարաբաղցիները, վերակառուցման հովերով տարուած, պատկերցրին որ հասել է պահը սահմանադրական ճանապարհով թօթափելու Ազրբեջանի ազգայնամոլների անտանելի լուծը եւ միանալու Մայր Հայրենիքին: Թէ ինչով աւարտուեց դիւրահաւատ հայութեան այդ փորձը, ընթերցողներին քաջ յայտնի է՝ Սումգայիթ, Գեանջա, Բաքու եւ այլ եղեռնագործութիւններ...:

Հնարաւորութիւն չունենալով հանգամանօրէն ներկայացնելու Փաթրիք Տօնապետեանի ու Գլօտ Մութաֆեանի արժէքաւոր գրքի բոլոր կարեւոր եզրայանգումները, նշենք միայն, որ այն իր գիտական բարձր մակարդակով ու անաչառ շարադրանքով մեծապէս կ'օգնի ֆրանսիացի ընթերցողին ճշմարիտ պատկերացում կազմելու Արցախ - Ղարաբաղի անցեալի ու ներկայի մասին եւ զուգէ համակրանքով լցուելու քաջարի Ղարաբաղցիների անհաւասար պայքարի հանդէպ:

Երեւան

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ուզբեկիստան, Տաճիկիստան, Ղազախստան, Մոլտովա, Ուկրանիա եւ Կիրգիզստան առանց հանրաքուէի, առանց մեծ իրարանցումի ընտրեցին իրենց նախագահները. սակայն պարագան նոյնը չէ Ռուսաստանի համար: Հոն, ժողովրդային խաւը հացադուլով, բողոքներով, կը բազմապատկէ իր պահանջքը, իսկ «վերնախաւը» խորհրդարանային քաշքշուքը կը շարունակէ, անելի մը տպաւորութիւնը ստեղծելով:

Ժողովրդավարները ճիշդ է որ պայքարի ձեռնարկած են, բայց ծայր աստիճան խոհեմութեամբ: Նախ, անոնք վարանեցան քուէաթուղթերուն վրայ սահմանադրական յատակ չափանիշերը զետեղելու, յետոյ, հանրաքուէէն ետք, հիմնուեցան Դաշնակցութեան ոչ թէ բնակիչներու, այլ քուէարկողներու մեծամասնութեան վրայ:

Եթէ Համայնավարները անզիջող դիրք մը ցոյց չտան, Քոնկրէն կրնայ Խորհրդարանին պարտականութիւն յանձնել նախագահական ու սահմանադրական պատժամիջոցներու օրէնքը պատրաստելու: Այդ պարագային Համայնավարները ներկայացուած ընդունելու դիրքին կրնան մատնուիլ. սակայն նաեւ ժողովրդավարները:

Ամէնէն հաւանականը այն է որ Ռուսաստանի համայնավարները անզիջող կեցուածք ունենան. անոնք նախագահութիւն ունենալու կողմնակից չեն ու իրենց կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղարը արդէն յայտնեց այս կարծիքը:

Խաղաղ ու համեմատաբար հակակշռի միջոց մը եւս կայ, այն որ ժողովրդավարները նոր հանրաքուէ մը կ'առաջարկեն. այս անգամ սահմանադրական յատակ տարազները կ'արձանագրուին քուէաթերթին վրայ եւ Քոնկրէի յետագայ քուէարկութեան մը հաւանականութիւն չի մնար: Անշուշտ, կարելի է որ ժողովուրդը անտարբեր մնայ այս նոր հանրաքուէին. այդ պարագային կը զօրանան Ելցինի հակառակորդներուն թէզերը անոր առաջնորդութեան յաւակնութեան մասին:

Այս տարբերակին ալ եթէ ձախողի գրեթէ կարելիութիւն պիտի չմնայ ըմբոստութեան ալիքը զսպելու, այդ պարագային Քոնկրէն ու Գեր. Խորհուրդը իրենք զիրենք կը լուծեն, հակառակ անոր որ Ելցին հրապարակաւ մերժած էր այս գաղափարը: Եւ կամ հաւանօրէն պէտք կ'ըլլայ կրկին ընտրել Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, այս անգամ ամբողջ ժողովուրդին քուէներով:

Վերջապէս, վտանգաւորը այն պիտի ըլլայ որ կացութիւնը անհակակշռելի դառնայ եւ ժողովուրդը իր կամքը արտայայտէ ոչ սահմանադրական ձեւով մը: Ատիկա կրնայ ողբերգական հետեւանքներ ունենալ ու ստեղծել արտակարգ իրադրութիւն մը. փոխանակ Դաշնակցութեան նախագահին, երկիրը կրնայ Միութենական նախագահին ուղղակի ղեկավարութեան ենթարկուիլ:

Այս տարբերակէն միայն շահողները կ'ըլլան Ռուսաստանի համայնավարները:

«Մոսկովեան Լուրեր»
Ապրիլ 7

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Ապրիլ 7-ին, Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցին ապրեցաւ հանդիսաւոր օր մը: Իր Թաղական Խորհուրդի անդամներէն նախագահը՝ Պերճ Կարապետեան եւ փոխ նախագահը՝ Յակոբ Խսկիճեան պատուի արժանացան ստանալով Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանը շնորհուած Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ:

Կանուխէն Եկեղեցին լայնօրէն լեցուած էր Թաղի հաւատացեալներով, եւ հետզհետէ շատ փոքր պիտի գար զանազան շրջաններէն եկող անձերուն, այլ եկեղեցիներու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներուն, օտար անձնաւորութիւններուն, որոնց մէջ Պուշ - Տիւ - Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վէյկան:

Օրուան պատարագը մատոյց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան: Խորանին վրայ սպասարկեց հոգեւոր հովիւը՝ Եղիշէ Ա. Քահանայ Փանոսեան: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց Եկեղեցւոյ դպրաց դասը, որուն իրենց շնորհալի մասնակցութիւնը բերին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի մենակատարներէն Անդրանիկ Մինասեան, Վարդուհի Մինասեան եւ այլ անդամներ:

Քարոզի պահուն, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան հանդիսաւոր կերպով կարդաց Պերճ Կարապետեանին շնորհուած հայրապետական կոնդակը «...Մենք մխիթարուած ենք որ դուք շուրջ 30 տարիներ եղած էք մեր եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդի անդամ, վարելով զանազան պատասխանատու պաշտօններ: Գալով վերջին տարիներուն դուք արդէն ձեռնհասօրէն կը հանդիսանաք այդ խորհուրդի նախագահը որով ըստ արժանւոյն կը գնահատենք ձեր վաստակը...», եւ ապա յանձնեց Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանը: Յետոյ, Եպիսկոպոսը ըրաւ ընթերցումը Յակոբ Խսկիճեանին ուղղուած կոնդակին "... մենք յոյժ ուրախ ենք հաստատելու որ դուք իբրեւ եկեղեցասէր շուրջ 30 տարի իբրեւ թաղականութեան անդամ կը վարէք գանձապահի եւ փոխ - նախագահի պատասխանատու պաշտօնները...» եւ նոյնպէս յանձնեց Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանը: Ապա, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան շատ հակիրճ բայց կուռ խօսքերով շնորհաւորեց մեծարեալները ըսելով թէ այս պատիւները կոչեր են աւելի ջերմեռանդութեամբ եւ խանդավառութեամբ շարունակելու իրենց ծառայութիւնները եկեղեցւոյ եւ ազգին:

Պատարագի աւարտին, Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ շատ ջերմ ընդունելութիւն մը ի պատիւ մեծարեալներուն, պատրաստուած Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի անդամուհիներուն կողմէ: Պաշտօնական կարճ բաժին մը ընթացքին, որ վարեց Ֆրանսուա Խորտէքեան, խօսք տրուեցաւ Կարօ Յովսէփեանին: Անդրադարձաւ կաթողիկոսական կոնդակով եւ շքանշանով շնորհուած պատիւին, բարձր նկատողութեան եւ բարոյական մեծութեան իմաստին վրայ: Յետոյ, դրուատեց արժանիքները երկու պարգեւատրեալներուն: Յակոբ Խսկիճեանը որպէս գաղափարի զինուորագրեալ դաշնակցութեան շարքերէն ներս ունեցաւ տասնամեակներու գիտակից եւ կամաւոր ծառայութիւն եւ Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան որպէս անդամ մնաց ու կը շարունակէ մնալ հաւատարիմ եւ ամուր իրեն վստահուած պաշտօններուն մէջ: Ծառայեց հաւաքական գործին միշտ համեստօրէն, պարկեշտօրէն, ազնուաբար եւ նուիրումով: Պերճ Կարապետեանի անունը եւ վաստակը աւելի քան երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր անքակտելի կերպով կապուած են Սէն - Ժերոմի Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ: Ծառայած է հաւատքով, համոզումով որպէս դպիր, սարկաւագ, անդամ Թաղականութեան եւ

ՊԱՐԶԱՄԻՏԻՆ ՕՐԱԳԻՐԷՆ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆՔ

ՊԱՐԶԱՄԻՏ. - Ի՞նչ պիտի ըլլանք, Ջինական ջան. ի՞նչ պիտի ըլլանք: Սա Միջին - Արեւելքի հարցը, այսպէս կխկատար վիճակի մէջ, մենք ի՞նչ պիտի ըլլանք:

ՑԻՆԱԿԱՆ. - Իրար մի անցնիր, Պարզօ, բան չկայ. այսպէս չի մնար:

Պ. - Ի՞նչ ալ պատգարին ես, եղբա՛յր:

Ջ. - Կ'ընդունիմ. կինս ալ նոյնը կ'ըսէ ինծի:

Պ. - Ինչ լաւ կ'ընէ եղեր: Սա Ծոցի պատերազմը աւարտած է կը թէ, բայց եկուր տես, որ պատերազմական մթնոլորտը դեռ չէ անցած: Իրաքը տակն ու վրայ է հիմա ալ···

Ջ. - Ի՞նչ կ'ուզէիր հապա. մէկ օրէն միւսը ամէն բան չի վերջանար. պատերազմին աւարտը կը խորհրդանշէ հարցերուն ծեծուիլը: Դիւանագէտները պաղպաղին ըլլալու են ընդհանրապէս: Իսկ Իրաքը նոր Լիբանան մը ըլլալու տուեալները կը ցուցաբերէ···

Պ. - Մենք ի՞նչ պիտի ըլլանք:

Ջ. - Եղբա՛յր, 16 տարի տոկացինք Լիբանանի չքնաղ պատերազմին. հիմա ալ 16 շաբաթ կամ 16 ամիս չե՞ս կրնար համբերել···

Պ. - Շա՛տ է եղբայր, շատ է···

Ջ. - Դեռ այլ երկիրներ ալ կրնան Լիբանանի ճամբան բռնել···

Պ. - Մեր քանդումները բաւարար չե՞ն···

Ջ. - Ըստ երեւոյթին՝ ո՛չ: Ցեսայ տեսա՞ր, ի՞նչ լաւ օրինակ հանդիսացած ենք արար աշխարհին, յատկապէս արաբական աշխարհին:

Պ. - Ի՞նչ օրինակ:

Ջ. - Մեր 16 տարուան քանդումը Ծոցի մէջ գերազանցուեցաւ քանի մը շաբաթէն: Չէ, ուշիմ աշակերտներ կան եղեր տակաւին···

Պ. - Սա Իրաքը խառնողը ո՞վ է···

Ջ. - Ան որ մեզ խառնեց 16 տարի···

Պ. - Ամերիկա՞ն···

Ջ. - Այո՛, Ամօ Սամոն ··· հին թէ նոր բոլոր մեծ պետութեանց պէս, ան ալ կը հետեւի՝ «բաժնէ որ···

Պ. - Տիրես···»

Ջ. - Ապրի՛ս, Պարզօ. դուն ալ ուշիմ աշակերտ ես ··· Ամօ Սամոն, որ 100 ժամուան պատերազմ մը մղեց, մեր օձիքը դիւրին - դիւրին թող պիտի չտայ···

Պ. - Միայն 100 ժամ չէր. հապա ռմբակոծո՞ւմը:

Ջ. - Անիկա յառաջաբան էր···

Պ. - Այդքան կարճ գործողութեան յառաջաբանը շատ երկար տեւեց···

Ջ. - Կը պատահի: Հիմա մեր հերոս Պուշը դերձակութեան ձեռնարկած է:

Պ. - Ի՞նչ դերձակութիւն, եղբա՛յր···

Ջ. - Ասկէ ետք Պուշ պիտի ջանայ մեր շրջանի հագուստը իր ճաշակովը կարել··· ինք պիտի ձեւէ, մենք ալ պիտի հագնինք···

Պ. - Կ'ըլլա՞յ:

Ջ. - Ինչո՞ւ չըլլայ. ի՛նքն է յաղթականը···

Պ. - Հապա Խորհրդային Միութիւնը. անիկա թոյլ չի տար որ Պուշ առանձինն շարժի հոս···

Ջ. - Դեռ տեսնենք թէ Խորհրդային Միութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ. պիտի մընա՞յ միութիւն ··· ներկայ կացութեան մէջ, Պուշ նոյնիսկ արջուկի վերարկու կարելու յոյսեր ունի···

Պ. - Ըլլալի՞ք բա՞ն է սա···

Ջ. - Ամէն բան կ'ըլլայ, Պարզօ: Այս աշխարհին վրայ ամէն բան կ'ըլլայ:

Պ. - Ճիշդ է թերեւս. բայց ես ճինզ չեմ կրնար հագնիլ. քիչ մը շատ գէր եմ···

Ջ. - Անհատներուն չէ որ հագուստ պիտի կարէ Պուշ, այլ՝ պետութեանց:

Պ. - Է՞՞՞, պետութիւնները կը հագնի՞ն իր կարածները···

Ջ. - Ներկայ կացութեան մէջ, ըստ երեւոյթին, այո՛···

Պ. - Եթէ լայն կամ նեղ բաներ ղրկէ···

Ջ. - Տարաժ մը առաջ Ճէյմս Պէյքըր հոս էր կ'երեւի թէ չափ առնելու եկած էր. ըստ երեւոյթին ոմանց ալ պահեցողութիւն թելադրած է···

Պ. - Իսկ ի՞նչ պիտի ըլլան հալած խիղճերը···

Ջ. - Պիտի լեցուին ամերիկեան գանձարանին մէջ···

Պ. - Բա՞՞՞՞՞՞:

Ջ. - Ի՞նչ իրար անցար, Պարզօ. աս ալ «պիզնէս» է: Պատերազմը մղելու համար առատ - առատ կը գանձէ մերօրեայ ախոյեանը. Ճափոնէն սկսեալ մինչեւ Գերմանիա, մինչեւ Քուէյթ, Սաուտի Արաբիա միլիառներ կը վճարեն···

Պ. - Սա Ճափոնն ու Գերմանիան տես, մարդիկը դրամ կը վճարեն եւ այդքանով կը գոհանան, մինչ ուրիշներ ռազմի դաշտ կը նետուին:

Ջ. - Այդ ալ այդ ձեւի «պիզնէս» է··· յետոյ մի մոռնար, որ ասոնց գլխուն եկածը Բ. Աշխարհամարտին ընթացքին՝ մոռցուելիք բան չէ: Պատերազմը ասոնց ոսկորին ծուծն իսկ չորցուցած է···

Պ. - Սա Միջին - Արեւելքի Պետութիւնները պիտի ուզե՞ն հագնիլ ամերիկեան ճինզ···

Ջ. - Կը հագնի՛ն, կը հագնի՛ն···

Պ. - Եթէ չհագնին···

Ջ. - Այսքան ագմուկ ինչո՞ւ էր հապա··· կը կարծեմ դեռ քիչ մըն ալ նեղ պիտի կարէ ճինզերը···

Պ. - Արաբական աշխարհին մէջ, ուր մարդիկ վարժ են «կլլապիէ» հագնելու եւ ազատ համարձակ ապրելու···

Ջ. - Ամէն բան վարժութեան հարց է. կը վարժուին ատոնք ալ···

Պ. - Ինչո՞ւ այսքան իրարանցում···

Ջ. - Որպէսզի նաւթը միշտ հոսի···

Պ. - Բա՛ն չեմ հասկնար, Ջինական, բան չեմ հասկնար:

Ջ. - Ես ալ չեմ հասկնար, ես ալ ··· պէտք է համբերել···

Պ. - Կը համբերեմ, բայց ճինզ չե՛մ հագնիր···:

ՋԻՆԱԿԱՆ

«Ազդակ»
Մարտ 20

այժմ կը շարունակէ որպէս վարչութեան նախագահ: Վեհանձն իր ճիգերուն մէջ, անկեղծ իր արտայայտութիւններուն մէջ, հաւատարիմ իր յանձնառութիւններուն մէջ, Պերճ Կարապետեանի հանրային գործունէութիւնը համակ նուիրումն է եկեղեցւոյ դարաւոր աւանդութիւններուն եւ անոնց ընդմէջէն գաղութին: Հաստատած է սերտ յարաբերութիւններ տեղական իշխանութիւններուն հետ եւ իր վաղեմի բարեկամը, Լիսիէն Վիէկան՝ նախագահը Պուշ - Տիւ - Ռոնի Ընդհանուր Խորհուրդին հաճայքով եւ գոհունակու - թեամբ վերյիշեց իր խօսքերուն մէջ: Ապա, յայտնեց իր ջերմ շնորհաւորու - թիւնները եւ բարձր գնահատեց հայ գաղութին բերած նպաստը շրջանին: Իր կարգին, Պերճ Կարապետեան շնորհա - կալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն, ըսաւ թէ իրեն եւ Յակոբ Խսկիճեանին եղած պատիւը կ'երթայ Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ շուրջ հաւաքուած բոլոր աշխատող ձեռքերուն, որովհետեւ, աւելցուց, առանց հաւաքական ուժի չկայ յաջողութիւն, չկայ դրական արդիւնք:

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի ժրաջան անդամուհիները որոնք շրջանին մէջ գնահատուած եւ անգամ մը եւս ջանք չէին խնայած լաւագոյն հիւրասիրութիւնը սարքելու, արժանացան ներկաներու ջերմ ծափահարութիւններուն եւ Թաղական խորհուրդի նուէրին՝ մէկական փունջ ծաղիկ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ՃՊԻՏ

ՈՁՆԻՓՐԷՍԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ Է

Վազգէն Առաջինը զրուցեց Վազգէն Երկրորդի (Մանուկեանի) եւ Վազգէն Երրորդի (Սարգսեանի) հետ, չորրորդ ուժի բացառման մասին···:

***

Ոզնիփրէսը յայտնում է որ Հայաստանի ժողովրդական պատգամաւորներ Թելմանը, Կիմը, Իգորը, Վասիլը, Վալերին, Մելսը, Սերժիկը, Շչորսը, Վանօն, Վոլոդեան, Վլատիմիրը, Տարիէլը, Եուրան, Ռոլեսը, Վանդոսը, Սլավիկը, Ջեմման, Ժորան, Հէնզէլը, Գրիշան, Լազրը, Միխայիլը, Սպարտակը, Համլետը, Սաշան, Ռաֆիկը, Լէոնիտը, Ալլնան, Ֆերտինանտը, Լեռվան, Ռուդիկը, Էդիկը, Լուավիկը, Թամարան, Ալեքսանտրը, Այդինը, Ալբերտը, Արկադին, Հենրիկը, Ռոբերտը, Ռադիկը, Սեմեոնը, ինչպէս նաեւ՝ Ա. Սադոյեանը, Հայեր են···:

ԺՊԻՏՆԵՐ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մի հարուստ ծերունի իր երիտասարդ հարսնացուին ասում է.

- Թռչնակս, ուզում եմ քեզ նախապէս տեղեակ պահել որ իմ առողջական վիճակը այնքան էլ յուսալի չէ: Սրտի արատ ունեմ, արեան ճնշում, գլխապտոյտ, յօդացաւեր, երիկամային նոպաներ···

- Սպասիր, սպասիր, - ընդհատում է նրան երիտասարդ հարսնացուն, - աւելի լաւ է ասես թէ ի՞նչ չունես:

- Բնական ատամներ···:

***

ԿԱՊԻԿԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Առիւծ արքան ժողով էր հրաւիրել: Երբ գազանները հաւաքուեցին, ասաց.

- Ով իրեն գեղեցիկ է համարում, թող անցնի աջ, իսկ ով իրեն խելօք է համարում, թող անցնի ձախ:

Գազանները այդպէս էլ վարուեցին: Իրեն գեղեցիկ համարողը անցաւ աջ կողմը, խելօք համարողը՝ ձախ:

Միայն կապիկը մնաց տեղում:

- Դու ինչո՞ւ ես մնացել շուարած, - նկատելով նրան, զարմացած հարցրեց առիւծ արքան:

- Բա ի՞նչ անեմ, - բողոքեց կապիկը, - երկու մասի՞ բաժանուեմ···:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ ՈՒ ՆՇՄԱՐՆԵՐ
ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԱՅԺՄՈՒ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հեղինակ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊՈՒԼՏՈՒՔԵԱՆ

Պէյրութ, 1991

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ
ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ
1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

14. - Մաճգրցն, Մունճուսունէն մէկ ժամ հեռու, 108 տուն Թրքախօս Հայու - թեամբ: Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր մինչեւ 1912 տարւոյ կիսուն պաշտօնավարող Տ. Յովհաննէս Սարըեան Նիրդէ փոխադրուած էր:

15. - Զինճի Տէրէ, 400 տնուոր զուտ յունարէնակ գիւղ՝ յունական վանքով եւ ամերիկեան որբանոցով, զոր կը վարէր Միս Կըրպըր: Մէջի Հայ աշակերտութիւնը (200 հոգի) անվտանգ կը մնայ օտար՝ պաշտպանութեան շնորհիւ: Ցիշեալ հաստատութեան ուսուցիչ - քարոզիչներէն յիշենք

Պատուելի Գաբրիէլ Հճունի (Էսկի - ճեան). - Ծնած 1890-ին Տարսոն, որուն Ամերիկեան Գոլէճէն ընթացաւարտ՝ Զինճի Տէրէ կը հրաւիրուի Մէնընայթ Միսիոնարութեան պետ Միս Կըրպըրի կողմէ, իբր ուսուցիչ: Տարի մը կը պաշտօնավարէ հոն, ապա կը մեկնի Լոնտոն, Ս. Գրոց մասնաւոր դասերու հետեւելու: Դարձին՝ կը վերստանձնէ իր պաշտօնը. ժամանակ մը վերջ կ'անցնի Մունճուսուն՝ դաստիարակ - հովիւ հանդամանօք: Տարագրութեան շրջանին՝ զերծ չի մնար հետապնդումէ. կը հասնի մինչեւ Կէմէրէկ եւ կը նահատակուի ձորի մը մէջ:

Տեղւոյն Բողոքական Ցունաց տարաբախտ քարոզիչներն էին

Վերապատուելի Խարալամպօ Պօսթանճը Օղլու. - 30 տարու, տանուտէր, Տարսոնի Գոլէճէն ընթացաւարտ, շրջիկ աւետարանիչ ծննդավայրին, Մարաշի եւ Այնթապի: Պաշտօնի բերմամբ Մարաշ անցած ըլլալով՝ իբր յեղափոխական եւ Հայ «Գոմիթաճի»ներու բարեկամ ամբաստանուելով կը նետուի բանտ: Քաղաքին Պատերազմական Ատեանը չուշանար յանիրաւի մահուան դատապարտել զինք: Ցանիրաւի կախաղան բարձրացող այս վերապատուելին Հայու սիրտով եւ Քրիստոնէի ճըշմարիտ հոգիով տոգորուն դէմք մըն էր: Կը թողու քանի մը հայատառ - թրքաբարբառ կրօնական երկեր:

Վերապատուելի Սթէֆանօ Սիրինիտիս. - Ծնած 1845-ին Թալաս, Մարզուանի Հայ ճեմարանէն ընթացաւարտ: 1875-ին Կեսարիոյ կողմերը պատահած սովին, իբր նպաստաբաշխ՝ ժրաջան իր գործունէութիւնը գնահատուած եւ աւետարանիչ կարգուած էր Իւրկիւպի, ապա նոյն եկեղեցւոյ վրայ հովիւ ձեռնադրուած: Այնուհետեւ Զինճի Տէրէի մէջ 30-ամեայ քարոզչութեամբ ամէնուն սիրելին դարձած եւ կառուցած ժողովարան մը: Զինճիտէրէցիք կ'ողբան այսօր իրենց ծերունազարդ եւ հեզահամբոյր երէցը՝ 1917-ին փոխեալ առ Աստուած, Հայոց խուժդուժ սպանդին ու աքսորին սարսափներէն խորապէս ազդուած:

ԷՎԷՐԷԿ

Ճիշդ Կիլիկիոյ սահմանին վրայ՝ Զամանթի գետով բաժնուած գաւառիս պաշտօնական կոչումն է Տէվէլու (Էվէրէկի կից՝ զուտ Թրքաբնակ գիւղ՝ 800 տնուոր, ուր առենօք «միւտիր» կը նստէր. բայց Էվէրէկ չէնանալով՝ դարձաւ տեղակալա - նիստ, որով Տէվէլու կորսնցուց իր կարեւորութիւնը, ցարդ պահելով իր պաշտօնական անունը միայն): Գեղեցկադիր, հայաշատ եւ հայախօս գիւղաքաղաք, Կեսարիայէն հինգ ժամ հեռու՝ արեւելեան դին: Իր անունը հաւանօրէն աղաւաղումն է Աւերակի, վասնզի քանի մը ժամ անդին դէպի հիւսիս՝ կը նշմարուին հին շէնքերու ափիներ: Էվէրէկ ըսելով կը հասկցուի բո՛ւն հայնոցը, Ֆէնէսէ Թիւրք Քէօյ, եւ Այ Կոստաճ գիւղախումբը, վերջին երկուքը Թուրք եւ Յոյն բնակչութեամբ: Հայք 750 տուն (որոնց մէջ սակաւաթիւ Բողոքականներ ալ կային) եւ որոնք ամբողջովին զոհ եղան «գայմագամ» Սալիհ Զէքիի վայրագութեանց, այն արիւնախում հրէշին, որ Ինձէ Սուի Հայութիւնն ալ կոտորեց եւ որ յետոյ Տէր Զօրի կառավարիչ կարգուելով՝ իր բոլոր պաշտօնակիցներուն պակաս թողուցածը լրացուց մէկ անգամէն, 1916-ի ամառը:

Էվէրէկէն հետեւեալ 14 անձինք կեսարիա տարուելով կախուած են. - Մումճիհանեան, Խաչերուկեան, Տայեան, Մինասեան, Քէօլէեան, Ազգարեան, Պուչաղճեան, Զպուքճեան, Գուլեան, Վարժապետեան, Փահանճեան, Գարագըրեան, Զէչէնեան եւ Շէմսեան: Ուրիշներ ալ տուայտած են բանտերու մէջ եւ ճաշակած անխուսափելի բռնամահը, մինչ ժողովուրդը շարունակած է իր Գողգոթան՝ մինչեւ Միջագետք անապատները:

(Շար. 221)

(Շար. Ա. էջէն)

11, ժամը 15-ին) շինութիւնը այն հաւաքատեղին, որ կը կառուցուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից:

Պոլսոյ հայ օրաթերթերը - «Մարմարա» եւ «Ժամանակ» - մանրամասնութիւններ կուտային այս առնչութեամբ, Ապրիլ 12-ի եւ 13-ի իրենց թիւերով, հրատարակելով նաեւ փլատակներու նկարները: Ապրիլ 12-ին, «Ճումհուրիյէթ» ալ կ'անդրադառնար հարցին:

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

«ՄԱՐՄԱՐԱ». - (Ապրիլ 12).-

«Երէկ իրիկուն համայնական շրջանակներէ ներս կայծակնային արագութեամբ տարածուեցաւ լուր մը, ըստ որու Կզլեաց Քաղաքապետութիւնը Հինգշաբթի, ժամը 15-ին, յատուկ պուլտոզէրներու գործածութեամբ փլցուցած է յառաջամասն ու ձեղունի մասը, ինչպէս նաեւ առջեւի հայկական ոճով շքամուտքը այն հաւաքասրահին, որ կը կառուցուի Գնալըի եկեղեցւոյ քովի հողամասին վրայ: Գնալըի Թաղականներն ու համայնական շրջանակներ մեծ ցաւով դիմաւորեցին այս լուրը, եւ համայնքին վարիչները խկոյն շարժման անցան արգելք ըլլալու համար փլուզումի որոշումին, բայց Կզլներու Քաղաքապետէն տեղեկացան թէ շինութիւնը կեցնելու որոշումը եկած է Անգարայէն, ուստի տեղւոյն Քաղաքապետութիւնը ոչինչ կրնայ ընել այդ որոշումին դէմ: Գնալըի Թաղականութիւնը կը պնդէ, թէ շինութիւնը պարտէզին քովի աստիճանաւոր բարձրութենէն աւելի բարձր պիտի չըլլար եւ ո՛չ մէկուն տեսարանին վրնաս պիտի պատճառէ: Գնալըի պատասխանատու շրջանակները մէջի կը տեղեկացնեն թէ այս շինութիւնը ամառնային եղանակին համար շատ կարեւոր պակաս մը պիտի լրացնէր Կզլի Հայ հաւատացեալներուն համար որպէս հաւաքասրահ: Շինութիւնը բաւական յառաջացած էր եւ այժմ մեծ վնաս գոյացած է կատարուած փլուզումին հետեւանքով:

«Քաղաքապետութեան պատասխանատուները, որոնք փլուզումը կատարած էին, յայտնած են որ այսօր կրկին պիտի գան եւ պիտի կատարեն մնացեալ մասին ալ փլուզումը: Մեր համայնքին վարիչները այժմ ամէն միջոցի կը դիմեն արգելք հանդիսանալու համար երկրորդ փլուզումի մը:

«Լուրը այսօր արձագանգ գտած է «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ ալ, ուր կ'ըսուի թէ Հայ համայնքի շրջանակներէ կարգ մը անձեր գտան հեգնանքով «Զատկուան նուէ՛ր» որակած են Քաղաքապետութեան այս միջամտութիւնը: «Ճումհուրիյէթ» կը գրէ որ Քաղաքապետութիւնը փլուզումը կատարած է այն ամբաստանութեամբ թէ շինութեան համար արտօնագիր չէ առնուած: Մեսրոպ Եպիսկ. ալ կը պատասխանէ որ 1936-էն առջին նմանօրինակ շինութիւններ յաճախակի կերպով կատարուած են»:

**

«ԺԱՄԱՆԱԿ». - (Ապրիլ 12).-

«Կզլեաց Թաղ. Խորհուրդի անդամներ եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Փիլօ Աթան խկոյն դիմած են Կզլեաց Քաղաքապետին, Րէճէպ Գօչի, որ եղած բողոքներուն եւ գանգատներուն պատասխանած է, թէ հարցին լուծումը իր ուժէն վեր է եւ փլուզումի հրահանգը Պոլսոյ կուսակալութեան միջոցով ստացուած է ուղղակի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան Թրքահայ համայնքի հարցերու դրասենեակէն:

«Հաւաստի աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, նոյն դրասենեակը տեղեկութիւններ ստացած է պոլսահայ անհատներէ, որոնք պնդած են թէ, Եկեղեցւոյ կցուած ստորերկրեայ կառոյցը, ոչ թէ Եկեղեցիի սրահ է, այլ՝ հայ ազգամոլութեան քարոզութեան կեդրոն:

«Կզլեաց Թաղ. Խորհուրդի անդամները հերքած են այս անհիմն զրպարտութիւնը եւ յայտնած են, որ Եկեղեցւոյ բակը որեւէ կերպով արտաքին փոփոխութեան չէ ենթարկուած, այլ Եկեղեցւոյ հարաւային պատին կից հսկայ ջրամբարը վերածուած է կրկին ստորերկրեայ սրահի մը:

«Ծանօթ է, որ Հոգեւոր Տնօրհնք Պատրիարքի ալ օրհնութեամբ, Կզլեաց Թաղ. Խորհուրդը 1989-էն ի վեր աշխատանքի լծուած էր այս ջրամբարը սրահի վերածելու:

«Ինչպէս յայտնի է, մանաւանդ ամառուան եղանակին, Իշխանաց Կղզիներու վրայ կը գոյանայ շուրջ քսան հազար ընակչութեամբ հայ գաղութ մը եւ որոնց հոգեւոր մատակարարութեան համար գոյութիւն ունի հազիւ թէ 120 հոգի պարունակող Եկեղեցին, որ 1857-ին կառուցուած է Սուլթան Ապտիւլմէճիտ Ա.ի եւ Յակոբոս Սերովբեան Պատրիարքի շրջանին: Եկեղեցին զուրկ էր սրահէ մը, ինչ որ նեղութիւն կը պատճառէր բարեպաշտ հաւատացեալներուն, ի մասնաւորի ամառուան սկիզբի եւ վերջաւորութեան հովոտ եւ անձրեւոտ շրջաններուն, ձմրան տօնական օրերուն:

«Պետութեան փլուզումի հրահանգին, երէկի գործադրութիւնը յուզում պատճառած է Պատրիարքարանի եւ համայնական շրջանակներու մէջ, որոնք չեն հասկցած թէ ի՞նչպէս Մեծ Կղզիի Յոյն Եկեղեցւոյ կից եւ նորէն Մեծ Կղզիի Հրէից Սինակոկի քովընտի շէնքերու շինութիւնները անտես կ'առնուին եւ Հայ Եկեղեցւոյ համեստ մէկ ձեռնարկը այսպէս անողորմաբար կը կացինահարուի: Առաջինները ստորերկրեայ ալ չեն, այլ՝ բազմայարկանի փառաւոր շէնքեր: Անկասկած անոնք ալ չունին շինութեան արտօնագիր, որ բոլոր փոքրամասնութեան Վաքըֆներէն կը գլացուի 2762 թիւ Վաքըֆներու օրէնքին համաձայն»:

**

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ». - (Ապրիլ 12).-

Թուրք թերթին կարգ մը արձագանգները տրուած էին վերեւ եղած արտատպումներու մէջ: Աւելցնենք սակայն թէ «Ճումհուրիյէթ» կը գրէ նաեւ՝ «Շինութիւնը, որ սկսած էր անցեալ Դեկտեմբերին եւ տակաւին ամբողջացած չէր, Կզլիներու Քաղաքապետարանին կողմէ փլցուեցաւ այն պատճառաբանութեամբ որ արտօնութիւն չունէր: Պոլսոյ Քաղաքապետարանի Շինութիւններու Բաժինին նախագահը ըսած է այս մասին. - «Ճշդուած է թէ Գնալըի հայկական Եկեղեցւոյ կից սրահին շինութիւնը, որու հիմնարկէքը կատարուած ու սիւները զետեղուած են, արտօնութիւն չունէր»:

**

«ՄԱՐՄԱՐԱ». - (Ապրիլ 13).-

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Կզլիներու Քաղաքապետութեան պաշտօնեաները երէկ ժամը 10-ին երկու պուլտոզէրներով գացին Գնալըի Եկեղեցւոյ յարակից շինութեան վրայ եւ մնացեալ մասն ալ քանդեցին ամբողջովին, քարուքանդ ընելով ու աւերակոյտի վերածելով ամբողջ շինութիւնը: Պուլտոզէրները քանդեցին բոլոր սիւները, պատերը եւ վար իջեցուցին տատասը, որ փուլ եկաւ ահաւոր աղմուկով մը: Փլուզումի ընթացքին պուլտոզէրները արմատախիլ ըրին նաեւ եղեւիններէն մէկը եւ վնասեցին հեռաձայնի ցանցերուն: Հակառակ որ քաղաքապետութիւնը խոստացած էր մինչեւ իրիկուն սպասել, չգործադրեց այս խոստումը եւ քաղաքապետութեան այս անզիջող եւ անողոք վերաբերումը մեծ ցաւ պատճառեց Գնալըի մէջ եւ համայնական շրջանակներէ ներս, ուր կը կարծուէր վերջին վայրկեանին կարելի պիտի ըլլար որոշ համաձայնութիւն մը գոյացնել իշխանութիւններու հետ:

«Երէկ Պր. Փիլօ Աթանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ուզեց տեսակցութիւն մը ունենալ Պոլսոյ կուսակալ Ճահիտ Պայարին հետ, բայց կուսակալը ժողովի մէջ էր եւ լուր ղրկեց, թէ եթէ պատուիրակութիւնը Գնալըի հարցով եկած է, այդ հարցը իր պատասխանատուութեան սահմաններէն ելած է այլեւս եւ ընելիք բան չունի, քանի որ հրահանգը եկած է ուղղակի Անգարայէն: Պատուիրակութիւնը այս պայմաններու մէջ չէ կրցած տեսակցութիւն մը ունենալ Կուսակալին հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ «մշակութային յեղափոխութեան» մը ձեռնարկեց, ինչպէս կը խորագրէր «Քօթիտիէն» (Ապրիլ 13) ջնջելով քրտերէնը գործածելու արգելքը: Թուրքիոյ Խորհրդարանը ջնջեց ուրեմն պատժագիրքին թիւ 140, 141, 142 եւ 163 յօդուածները, որոնք կը վերաբերէին «կարծիքի յանցանքի» (տէլի տ'օփինեոն): Նոր օրէնքը կը ջնջէ նաեւ մինչեւ Ապրիլ 8 տրուած բոլոր մահապատիժները եւ կը հրահանգէ տասը տարիէն աւելի արգելափակուած մահապարտները ազատ արձակել: Շուրջ քառասուներեք հազար քաղաքական բանտարկեալ պէտք է ազատ արձակուին Ռամազանի վերջաւորութեան այս օրերուն: Ուրբաթ առտէն 5230 հոգի ազատ արձակուեցան: 15 հազար ուրիշներ, որոնք արտասահման ապաստանած են, պիտի կարենան Թուրքիա վերադառնալ: 2000 հոգի բանտը պիտի մնան սակայն, անոնք ահաբեկչական կամ զինեալ արարքներու համար դատապարտուած են:

ՖՐԵՏԷՐԻՔ ՄԵՌՄԱՋ, Գիւղատնտեսութեան նախարար եւ Վիէնի քաղաքապետ Լուի Մեռմազի 20-ամեայ զաւակը զոհ գնաց Կիրակի օր, Գասպուրի ծովափը առագաստի տախտակի (Փլանշ ա վուալ) արկածի մը: «Յառաջ» ցաւակցական հեռագիր մը՝ ղրկեց, Վիէնի քաղաքապետին, որ տասնամեակներէ ի վեր անկեղծ բարեկամը եղած է տեղւոյն եւ ընդհանրապէս Հայ գաղութին:

ՃԵՆՈՎԱՅԻ բացը կիպրական Հավէն քարիւղանաւին արկածալի հրդեհը, Հինգշաբթի օր (Ապրիլ 11) բաւական մտահոգութիւն պատճառեց, ինչ կը վերաբերէր ծովափներուն (մինչեւ Քոթ - տ'Ազիւր) ապականացման, բայց, Իտալացիք կըրցան սահմանափակել քարիւղին ծաւալումը եւ նաւն ալ որ ընկղմեցաւ չճեղքուեցաւ եւ աղէտին առաջքն առնուեցաւ: Յոյս կայ որ Մոնաքօ ալ չվարակուի:

ՊԱՊԸ վերակազմակերպած է Խորհրդային Միութեան կաթողիկէ Եկեղեցին եւ մէկ արքեպիսկոպոս եւ երեք եպիսկոպոս նշանակած է՝ Բելոռուսիա, Ռուսիա, Ղազախստան:

ԵԼՑԻՆ Աթրազպուրկ ժամանեց եւ առաջին վայրկեանէն իսկ ջատագովեց Եւրոպայի եւ Ռուսաստանի միջեւ յարաբերութեանց վերահաստատման հարցը: Խորհրդային պատմաբան՝ Ալեքսէյ Խիվա կը գրէ «Իզվեստիա»յի մէջ. - «Գորբաչով եւ Ելցին, տարակայօրէն մէկը միւսին պէտք ունի: Առճակատման մէջ, այս երկու ուժերը փոխադարձաբար զիրար կը մաշեցնեն եւ կ'արդարացնեն քաոսի մերձեցումը»:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարն ալ Խոշտարիա Փարիզ է եւ հարցազրոյցներ կուտայ թերթերուն: «Ֆիկառօ»ին կ'ըսէ թէ՝ «Վրաստանը Եւրոպայի լքուած աղջիկն է», եւ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ որ Գորբաչովի ծախած ճամբորդութիւնը առիթ տայ բանակին եւ ՔԱ. կէ. Պէ-ին, որ կեղեքումներու ձեռնարկէ Խորհրդարանը, անկախութեան հռչակման իբրեւ հետեւանք, միաձայնութեամբ Հանրապետութեան նախագահ ընտրեց Զ. Գամսախուրդիան: Արտաքին նախարարը ընդունուեցաւ Արտաքին նախարարութիւն: Պաշտօնական այցելութիւն չըլլալով հանդերձ, Արտաքին նախարարը դրական կը գտնէ զայն (Քօթիտիէն) եւ առաջին առթիւ որոշուած է Մայիսի վերջ կամ Յունիսի սկիզբը, «Ֆրանսայի Տուն» մը բանալ Թիֆլիս եւ «Վրաստանի Տուն» մը՝ Փարիզ: Գործակցութեան ծրագիրներուն մէջ կայ Սեւ ծովու վրայ մեծ նաւահանգիստի մը շինութիւնը Ֆրանսացիներուն կողմէ:

Հ. Բ. Ը. Մ. ՓԱՐԻԶԻ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
Գեղարուեստական ղեկավար
«ՏԿԶԱՐ» նուագախումբի

կը ներկայացնէ
«ՏԵՂԵԿԱԳՐԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ
Հայկական հնագոյն չնչական նուագարաններու մասին»
(avec projection vidéo)

Հինգշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 20.30-ին
Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 14.30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է:

STÉ C.A.A.
93240 STAINS
Recherche jeune dessinateur ayant de bonnes connaissances en informatique à intégrer au sein de son bureau d'études en automatisme électrique industriel, après formation.
TEL. : 48. 23. 68. 03
48. 23. 67. 61

RENCONTRE
avec
TERRE et CULTURE
soirée animée par K. KEVONIAN
Chantiers des jeunes en IRAN DU NORD — KESSAB — ARMENIE
avec projection de diapositives.
Samedi 20 Avril à 20 h 30
EGLISE ARMENIENNE
6, rue Père Komitas
92370 - Chaville

CLAUDE BOISGIRARD
COMMISSAIRE-PRISEUR
2, rue de Provence — 75009 Paris
Tél. : (1) 47. 70. 81. 36
Fax. : (1) 42. 47. 05. 84

DROUOT RICHELIEU Salle II
Le Vendredi 19 Avril à 17h et 21h

art arménien

- HYMNAIRE manuscrit du XVIe siècle écrit à Khlat' (région de Van) et comportant 12 miniatures
- EVANGILE imprimé à Constantinople emboité dans une exceptionnelle reliure en argent vermeil datée 1701.
- LA 1re BIBLE des Mekhitaristes de Venise imprimée en 1733.
- LIVRES et GRAVURES du XVIe au XIXe siècle.
- Eaux-fortes, Dessins, Peintures par des artistes arméniens. TIGRAN, POLAT, EDGAR CHAHINE, LEON TUTUNDJIAN, VARTAN MAKHOKHIAN, HERAN CHABAN, ARSENE CHABANIAN.

Exposition publique : JEUDI 18 AVRIL de 11h à 18h.
Notice détaillée sur demande à l'Etude.

Expert : Mme A. M. KEVORKIAN
21, Quai Malaquais, Paris VIe — Tél. : (1) 42. 60. 72. 91

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 17

MERCREDI
17 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.518 | Fondateur; SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.518

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՐԱԿԱՆ 400-ԷՆ 1000 ՄԵՌԵԱԼ

ՇԱԼԵԱՆԻ ԵՒ ՄԱՐԵԱՆԻ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ

Միացեալ – Նահանգներու արտաքին նախարարութեան ներկայացուցած վիճակագրութեան համաձայն, օրական 400–էն 1000 Քիւրտ կը մեռնի Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ եւ Ամերիկա կը ջանայ արագօրէն օգնութեան փութալ: Բաներերն ալ ճշդած է որ մեծ մասը կը մեռնի հիւանդութիւններէ, որոնց առաջքը կարելի է առնել, ամէն օր այդ գաղթականները աւելի տկար են եւ կացութիւնը կը վատթարանայ:

Իմանիթէ կ'ըսէ թէ հեռատեսիլի ԱՆԲԷՆ 2–ի թղթակիցներու ձեռքէն առնուած է կատարուած նկարահանում մը (Կիրակի գիշեր) թրքական իշխանութեանց կողմէ: Այդ նկարահանումը կը ներկայացնէր ամերիկացի առաջին զինուորներու ժամանումը Սիլոփի եւ Պուքէօյ եւ ամերիկեան արտօնութիւնը տրուած էր, բայց, Թուրքերը չեն ուզեր որ ներկայացուին Թուրք զինուորներու վերաբերումը քիւրտ գաղթականներուն հանդէպ:

Օգնութիւնը կը հասնի. օդանաւերու տեղ թռաններէն կը նետուին ամերիկեան սնունդները, որպէսզի մարդ չմեռնի, բայց, հեռատեսիլէն ալ ներկայացուած տեսարանները ուր գաղթականները զիրար մեռցնելու ալ պատրաստ են պատառ մը հացի համար, շատ ծանր տպաւորութիւն կը գործեն:

***

Լիպերասիոնի մէջ, Ապրիլ 16–ին, «Գաղափարներ»ու էջին վրայ, լոյս տեսած են երկու վերլուծական յօդուածներ, առաջինը՝ Ժերար Շալեանէ, երկրորդը՝ Միշէլ Մարեանէ:

Շալեան, ծանօթ քրտագէտ եւ մասնագէտ ժամանակակից աշխարհի ռազմագիտական եւ քաղաքական հարցերու, իրատես պատկերը կը պարզէ Քիւրտերու ներկայ կացութեան, յիշելով Ծոցի պատերազմի անմիջական վաղորդայնը: Կը գրէ, ի մէջ այլոց.– «Վարչակարգը անկայուն թուելով, լուրթեան մատնուած մեծամասնութիւնները, փորս կը կազմեն միասնաբար Շիիներն ու Քիւրտերը ապստամբեցան յուսալով անոր անկումին դուռ բանալ, ինչ որ Միացեալ – Նահանգներու զինակիցներուն շահերուն չէր համապատասխաներ, խօսքը Սաուտի Արաբիոյ վերաբերի թէ Թուրքիոյ: Գէշ զինուած եւ առանց համակարգումի, Շիիները աւելի դիւրին ճզմուեցան, մանաւանդ որ քաղաքային կռիւներ կը մղէին: Գալով քիւրտ ղեկավարութեանց, չկրցան զսպել բնակչութեանց ինքնաբուխ ապստամբութիւնները», Սատտամ Հիւսէյնի կողմնակիցներուն մնաց բռնատէրերու ամէնէն դասական ստանդութեամբ՝ սարսափը: Շալեան, ապա, ակնարկ մը կը նետէ քրտական անցեալին վրայ, Սեւրի վիժած դաշնագրին, Թուրքիոյ, որ շնորհիւ Քեմալի յատկատես ազգայնականութեան եւ եռանդին կրցաւ փրկուիլ եւրոպական թաթէն շրջանին վրայ եւ Լօզանի դաշինքն ալ եկաւ նուիրագործելու իր յաղթանակը: Եզրակացութեան մէջ, Շալեան մտավախութիւնն ունի որ Քիւրտերն ալ գաղթականներու բնակչութեան մը վերածուին: Այդ կախում ունի Պաղտատի վարչակարգին ապագայէն:

Միշէլ Մարեան կը ծանրանայ գլխաւորաբար Ֆրանսայի քրտական քաղաքականութեան վրայ եւ անոր կատարած դերին վերջին շրջանին:

***

Եւրոպայի 12–ները առաջարկեցին որ Իրաքի նախագահը հետապնդուի «ցեղասպանութեան ոճիրի» յանցանքով: Գերմանիոյ արտաքին նախարարէն կու գայ այս գաղափարը եւ Պելժիոյ իր պաշտօնակիցն ալ չեշտած է.– «քրտական հարցին լուծումը դիւրացած կ'ըլլայ եթէ Սատտամ Հիւսէյնէն ազատինք»:

Մնաց որ եթէ ցեղասպանութեան համար նոր Նիւրէմպէրկներ նախատեսուին, Սատտամ Հիւսէյն միակ թեկնածուն չէ յանցապարտի այդ աթոռին...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ գործադրած շրջափակումը Խորհ. Միութեան ուղղութեամբ բաւական ծանր կացութիւն մը ստեղծած է, ինչպէս կը հաստատէր նաեւ Քոթիտիէնի (Ապրիլ 16) թղթակիցը, որ կը գրէ թէ ընդհ. ձեւով դադրած են ապրանքներու յանձնումը երկու ուղղութեամբ: Սեւ Ծովու նաւահանգիստները փակ են, քարիւղի առաքումները դադրած եւ կառախումբերն ալ Սամտրեդիա կեցած, այսինքն այն վայրը, որ դուռն է Անդրկովկասի միւս երկիրներուն: Այդ իսկ պատճառով, կ'աւելցնէ թղթակիցը Հայաստան եւ Ատրպէյճան առաջին զոհերն են Վրաստանի գլուխ բռնելու այս քաղաքականութեան: Ծանօթ է որ, Գամսախուրդիա ընդհ. գործադուլի այս սպառնալիքը ըրած էր, պահանջելով որ խորհ. զօրքը քաշուի Օսեթիայէն եւ Մոսկուա ճանչնայ Վրաստանի անկախութիւնը: Նախագահը աւելի առաջ ալ երթալով ընդհ. անհնազանդութեան եւ հակախորհրդային գործունէութեան կոչ ըրաւ Մոսկուայի նկատմամբ:

ԵԼՑԻՆ շատ չափաւոր եղած է իր ելոյթներուն մէջ, Ստրազպուրկ եւ խուսափած է շատ քննադատելէ Գորբաչովը: Ըսած է նոյնիսկ թէ տարբերութիւններ կան իրենց միջեւ, բայց փոխադարձ անհանդուրժողութիւն չկայ եւ եթէ աջի ուժեր յաղթելու վտանգը ներկայացնէին, այդ պարագային կը գործակցին ձախողեցնելու համար եւ առաջքն առնելու քաոսին:

ԱՆՐԻ ՔՐԱԶԻՒՔԻ, Սէ – Ժէ – Թէ–ի ընդհանուր քարտուղարը հաղորդեց թէ թեկնածու պիտի չըլլայ իր պաշտօնին վերանորոգման համար, 1992–ի համագաշնակցային համագումարին:

ՍԹԱԶԻԻ (Արեւելեան Գերմանիոյ նախկին քաղաքական ոստիկանութիւնը) չորս պատասխանատուներ հեռատեսիլէն կատարած աննախընթաց յայտարարութեանց ընթացքին, ըսին թէ համաձայն են լսելու, եթէ Պոն անձեռնմխելիութիւն շնորհէ իրենց պաշտօնատարներուն: Բաւական յուզում ստեղծուած է, մանաւանդ այն պատճառով որ վախ կայ անախորժ յայտնութիւններու, երբ կրկին կը խօսուի Արեւելեան Գերմանիոյ լրտեսի մը մասին Քոհլի շրջանակին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ԱՊՐԻԼ 10 / 15)

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին մէջ տեղի ունեցած է մնայուն յանձնախումբերու համատեղ նիստ մը՝ նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի եւ իր տեղակալներուն մասնակցութեամբ: Նիստին քննարկուած է այս շաբթուան լիագումար նիստերու օրակարգին մէջ ընդգրկուած օրինագծերու նախապատրաստման աշխատանքներու ընթացքը: Հաղորդումով հանդէս եկած են Մարդկային իրաւանց եւ ազգութիւններու հարցերու Յանձնախումբի նախագահ Ռաֆայէլ Պապայեան, բնութեան պահպանութեան եւ բնական պաշարներու հարցերու յանձնախումբի քարտուղար Գուրգէն Յակոբեան, լրատուութեան Յանձնախումբի նախագահ Մերուժան Տէր–Գուլանեան, երեսփոխաններ:

***

ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ադրբեջան ամէն ինչ կ'ընէ Արցախի հայ բնակչութիւնը իր պապենական հողերէն քշելու համար: Այդ կը հաստատէ Ադրբեջանի կառավարութեան տուած որոշումը. «Նորութիւններ» գործակալութեան համաձայն բնակարանի ու աշխատանքի սուր կարիք ունեցող Բաքուի ու Սումգայիթի բնակիչները արտօնութիւն ունին ԼՂԻՄ մեկնելու, հոն աշխատելու եւ ապրելու, միաժամանակ չկորսնցնելով այդ քաղաքներուն մէջ կեցութեան իրաւունքը:

***

ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

Երեւանի Նորք Թաղամասին մէջ հաւաքուած Երեւանցիներու, երեսփոխաններու, գրողներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է Ս. Մարիամ Եկեղեցւոյ հիմնարկէքը: ԺԱ. դարուն կառուցանուած եւ 1679 թուականին երկրաշարժէն վնասուած այդ շինութեան վերականգնման նախաձեռնողը «Նորք – Մարաշ» բարեգործական հայրենակցական միութիւնն է: Հիմնարկէքի արարողութիւնը կատարած է Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Եպիսկ. Ներսիսեան՝ թեմի հոգեւորականներուն մասնակցութեամբ:

***

ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի պահեստի եւ պաշտօնաթող սպաները հիմնած են Հայ սպաներու Միութիւն մը: Ժողովին հանդէս գալով, Գերագոյն Խորհուրդի պաշտպանութեան Յանձնախումբի նախագահ Վազգէն Սարգսեան մասնաւորաբար նշած է որ բոլոր այն զինեալ ուժերը, որոնք չեն ղեկավարուիր մասնագէտ զինուորականներու կողմէ, կազմալուծման դատապարտուած են: Հայ սպաներու Միութեան նպատակը պիտի ըլլայ Հայաստանի համար զինուորական մասնագէտներ պատրաստել:

***

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Երեւանի «Դինամօ» մարզասրահին մէջ Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն խումբի ախոյենութեան նախնական փուլին վերջին խաղերուն «Հատիս»ը երեք անընդմէջ յաղթանակ տարած է: Արովեանցի մարզուհիները Մարտ 18–էն 28 պարտութեան մատնած են «Մոլդավա»ն (71 - 67) ու դասաւորման առաջատարներ Լենինգրադի «Էլեկտրոսիլա»ն (109 - 103) եւ Վոլգոգրադի «Դինամօ»ն (70 - 69):

Եւ այսպէս, ինչպէս կը նախատեսուէր արդէն, 22 խաղերէ ետք 8 յաղթանակ ու 14 պարտութիւն արձանագրած «Հատիս»ը մնաց դասաւորումը եզրափակող քառեակին մէջ, ուր ան պայքար պիտի ծաւալէ լուծելու համար բարձրագոյն խումբի մէջ մնալ - չմնալու խնդիրը:

Թ Ր Ք Ա Պ Ա Տ Ո Ւ Մ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ ԸՐԻՆ ԳՆԱԼԸԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՅԱՐԱԿԻՑ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՈՐ ՑՈՒԶՈՒՄ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԷՋ ՈՐ, ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ «ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՆՈՒԷՐԸ» ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾԸ

(Շար. նախորդ թիւէն)

«ԺԱՄԱՆԱԿ» - (Ապրիլ 13).

ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

«Ճումհուրիյէթ» թերթի յօդուածը կարդացող տեղացի եւ օտար թղթակիցներ հեռաձայնով Պատրիարքարանի Դիւանը դիմած են աւելի լայն տեղեկութիւն ստանալու համար: Ասոնցմէ Գերմանական Քրիստոնեայ Գործակալութեան մը թղթակիցը, կէսօրէ ետք ժամը 17-ին հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Ս. Արքեպիսկոպոս Գազանճեանի հետ: Պատրիարքը յայտնած է իր ցաւը եւ ըսած է, որ ասկէ առաջ Պոլիս պաշտօնավարած միջոցին այսպիսի ցաւալի բաներ չէ տեսած: Պատրիարքարանը կ'ուզէ հաւատարիմ մնալ օրէնքներուն, բայց միաժամանակ պէտք չէ մոռնալ, որ ան վերին պաշտպանն է Հայ Եկեղեցւոյ եւ անոր անդամներուն բոլոր իրաւունքներուն այս երկրին մէջ:«Հայ համայնքը» ըսաւ Գարեգին Պատրիարք «Այս երկրին ամէնէն հաւատարիմ փոքրամասնութիւնն է և Քաղաքապետութեան միջոցով առնուած քայլը երբեք պիտի չարդարանայ»:

Թղթակիցը ապա զրոյց մը ունեցած է նաեւ Պատկառելի Կրօնական Ժողովի Ատենապետ եւ Կղզեաց Տեսուչ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանի հետ: «Փլուզումը ապօրէն է» ըսաւ Մեսրոպ Եպիսկ.: «Նախ եւ առաջ, միջազգային կանոններ ոտնակոխ եղած են: Ոչ մէկը երկրի մէջ, որեւէ տեղ, ոչ ոք իրաւունք ունի սրբատեղիի մը պարտէզէն ներս այսպիսի բռնութեամբ ներս խուժելու:

Եթէ փլցնել կ'ուզէին, ըստ օրինի գրաւոր կերպով պէտք է տեղեակ պահէին Եկեղեցւոյ վարչութիւնը: Եթէ չանսար վարչութիւնը, այն ատեն քաղաքապետութիւնը իրաւունք կ'ունենար կնքելու եղած աշխատանքը: Կնքուած գործը եթէ շարունակուէր, այն ատեն դատարան կը դիմէին եւ դատարանի որոշումով միայն կրնային փլցնել արդէն ստորերկրեայ կառոյց մը եղող մեր եկեղեցւոյ սրահը: Ասոնցմէ եւ ոչ մէկը եղաւ: Ի՞նչ ըրած էր մեր եկեղեցին կամ համայնքը, որ այսպիսի քինախնդիր արարքի մը նշաւակ դարձաւ: Ի՞նչ կը սպասուի մեզմէ հիմա. օրհնե՞նք այս քայլը առնողները»:

× Այս առտու կանուխ, Գնալըի Եկեղեցւոյ Թաղականներու առաջնորդութեամբ Պատրիարքը Պոսթանճըէն Գնալը կղզի անցած է, անձամբ տեսնելու համար կատարուած աւերը: Տրուած վնասին մեծութիւնը տեսնելով ինքն իսկ յուզուած, սակայն հայրաբար քաջալերած եւ մխիթարած է տեղւոյն Թաղային Խոր - հուրդը եւ Մեսրոպ Եպիսկոպոսը: Պատրիարքը իր Աթոռը վերադարձած է միջօրէին»:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ Ա. ՏԵՂԱԿԱԼ՝

ԱՇՈՏ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ ՀԵՏ

Մարտ 12-ին Լոս - Անճըլըս ժամանեց Երեւանի Մխիթար Սեբաստացի Կրթօճախի երկրորդական բաժնի տնօրէն Աշոտ Տապաղեան, որուն երկրորդ այցելութիւնն էր այս: Առաջին անգամ ան եկած էր անցեալ Դեկտեմբեր 12-ին, իբրեւ Կլէնտէյլի Շամլեան Ազգային Վարժարանի Երեւանի քոյր - դպրոցի տնօրէն ծանօթանալու տեղական եւ հայկական կրթական համակարգին եւ ամրապնդելու զոյգ վարժարաններու համագործակցութիւնը: Այս անգամ Աշոտ Տապաղեան կուգար իր լրումին հասցնելու նախորդ այցելութեան ընթացքին իր նախաձեռնած այն աշխատանքները, որոնք կը միտէին Հայաստանի մէջ «Ապագայի Ֆորումի Ֆոնտ» ծրագրի իրականացման:

Առիթէն օգտուելով, Մարտ 16-ին հանդիպեցանք եւ հարցազրոյց մը ունեցանք Աշոտ Տապաղեանի հետ, որ, ի դէպ, Փետրուար 14-էն ի վեր կոչուած է Հայաստանի Հանրապետութեան Լուսաւորութեան նախարարի Ա. տեղակալի պաշտօնին:

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Պր. Տապաղեան, ի՞նչ է նպատակը ձեր այս երկրորդ այցելութեան:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Ես հրաւէր ստացայ Պրաունի համալսարանի կից գործող Coalition Essential School-ի կողմից, մասնակցելու գիտաժողովին, որը կազմակերպուել էր յիշեալ հաստատութեան նախաձեռնութեամբ եւ նուիրուած էր դպրոցների բարեփոխման՝ ուսումնական, ծրագրային, մեթոտական հարցերին: Ինձ համար բաւական հետաքրքիր էր գիտաժողովը, որտեղ ծանօթացայ ամերիկեան կրթական համակարգին, մասնաւոր եւ պետական դպրոցների հետ: Ես ուզում էի ուսումնասիրել ամերիկեան կրթական համակարգը, քանի որ իմ նոր պաշտօնը որոշ իմաստով ինձ ստիպում է, որ հաշուի առնեմ համաշխարհային փորձը: Ես նկատեցի, որ հիմնական հարցերը որ կան ամերիկացի ուսուցիչների եւ մեր մօտ, հիմնականում գրեթէ նոյնն են, մի գուցէ տարբեր մակարդակների վրայ: Ամերիկեան կրթութեան մօտ կարեւորը մասնայականացումն է, այսինքն՝ պէտք է բոլորը սովորեն. առանձնապէս չեշտ չի դրւում գիտելիքների խորութեան վրայ. կարեւորը այն է՝ որ բոլորը ստանում են ինչ - որ կրթութիւն: Օրինակ, շատ զարմանալի էր նկատել, որ վերջին դասարանում ֆիզիքան սովորում էին այնպէս, ինչպէս մեր մօտ սովորում են 6-րդ դասարանում:

ՀԱՐՑ.- Այսինքն մակերեսային կերպով:

ՊԱՏ. - Այո. շատ մակերեսային էր: Ուրեմն, բացի գիտաժողովին մասնակցելուց, ես ծանօթացայ նաեւ Պրաունի համալսարանի աշխատանքներին, երկար զրոյց ունեցայ համալսարանի նախագահ տոքթոր Վարդան Գրիգորեանի հետ: Մենք պարզեցինք, որ համագործակցութեան բաւական հնարաւորութիւններ կան Պրաունի համալսարանին հետ եւ Վարդան Գրիգորեան պատրաստ է համագործակցելու Հայաստանի կրթական հիմնարկների հետ: Մենք պայմանաւորուեցինք որոշ հարցերի շուրջ, որոնք ի հարկէ պահանջում են յստակացում եւ մշակում: Կարծում եմ հէնց այս տարի աւելի որոշակի քայլեր կ'առնուեն: Շատ ուրախալի է, որ Վարդան Գրիգորեանի նման մի անձնաւորութիւն պատրաստ է իսկապէս օգնելու Հայաստանին, վերականգնման եւ բարեփոխման հարցերով:

Բացի դրանից, ես դասախօսեցի Հարվարտի Համալսարանի ասպիրանտներին, որոնք զբաղւում են կրթութեան հարցերով: Ես խօսեցի խորհրդային կրթական համակարգի մասին, ամբողջատիրական կրթութեան համակարգի հետեւանքների մասին, ապագայի մասին, յատկապէս Հայաստանի մասին, թէ ինչ կացութեան մէջ է մեր Հայրենիքը, ի՞նչ անելիքներ ունենք եւայլն: Մեր զրոյցը բաւական արդիւնաւէտ էր: Այստեղ եւս ծանօթացայ մարդկանց, որոնք պատրաստ էին Հայաստանին օգնելու, թէ՛ ծրագրեր մշակելու եւ թէ գալու Հայաստան եւ գործնապէս աշխատելու:

Այս բոլորից յետոյ, անշուշտ, ես պէտք է գայի Լոս - Անճըլըս եւ ամբողջացնէի որոշ աշխատանքներ: Գիտէք, որ դեկտեմբերեան իմ այցելութեան ժամանակ ես այստեղ հանդիպումներ ունեցայ կազմակերպութիւնների հետ, որոնք խոստումներ կատարած էին աջակցելու նորաստեղծ ֆոնտին՝ մեր «Ապագայի Ֆորումի Ֆոնտ»ին, որի հիմնական նպատակն է նպաստել կրթութեան եւ դաստիարակութեան Հայաստանում, պաշտպանել բոլոր առողջ նախաձեռնութիւնները այդ մարզում: Ծանօթ է, որ Հայաստանը մտաւոր եւ հոգեւոր ոլորտում մեծ ուժականութիւն ունի եւ անպայման անհրաժեշտ է մի համակարգ (բացի պետական համակարգից)՝ որը կարողանայ, մասնաւոր նախաձեռնութեան սկզբունքով, իրագործել օգտակար միջոցառումներ: Օրինակ, մարդիկ կան որ ուզում են դասագիրք պատրաստել՝ իրենց պէտք է օգնել այդ հարցում, մարդիկ կան՝ որ ծրագրեր են մշակում, դպրոց են ուզում բացել եւայլն. նրանց պէտք է օգնել: Ուրեմն, Լոս - Անճըլըս այս իմ այցելութեան նպատակն է որոշակի դարձնել կատարուած խոստումները:

ՀԱՐՑ. - Որո՞ւն գաղափարն է «Ապագայի Ֆորումի Ֆոնտ»ը:

ՊԱՏ. - Ֆորումի գաղափարը ունեցել ենք Աշոտ Մանուչարեանը ու ես:

ՀԱՐՑ. - Այնպէս կը հասկցուի, որ ֆորումի գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ այն է՝ որ կ'ուզէք անհատական նախաձեռնութեան յաջողութեան մը օրինակը տալ: Աւելին. այնպէս կը տեսնուի, որ այս ֆորումը իրականանալով կրնայ դառնալ նաեւ տեսակ մը մանրակերտը Հայաստանի կրթական ապագայ համակարգին:

ՊԱՏ. - Այո. անպայման: Մանկավարժութիւնը այն բնագաւառն է, որը միշտ պէտք է բարեշրջում ունենայ, զարգանայ: Ապագայի հաշուոյն որեւէ ներդրում միշտ կը լինի շահաբեր: Հայաստանի ամենածանր իրավիճակը բացատրւում է նրանով, որ մենք միշտ ստիպուած ենք զբաղուել ա՛յս բոպէի հարցերով:

ՀԱՐՑ. - Այսինքն երկար ժամանակուան համար ծրագրուած աշխատանք չէք տանիր. պարագան նոյնն է Սփիւռքի մէջ. մենք ալ այդ դառն փորձառութիւնը ունեցած ենք եւ հիմա ալ ունինք. կը զբաղինք ընդհանրապէս այսօրուան, ինչպէս դուք կ'ըսէք՝ ա՛յս բոպէի հարցերով:

ՊԱՏ. - Այո. դժբախտաբար դա պատճառ է լինում որ չկարողանանք կառուցել ապագայի հիմնական ծրագրեր: Սակայն հիմա այնպիսի կացութիւն է, որ մենք ստիպուած ենք զբաղուել այսօրուայ հարցերով: Եթէ հիմա մենք զբաղուենք ապագայի հարցերով, մենք կը կործանուենք: Ինչ է վերաբերում Սփիւռքի օգնութեան, դա պէտք է լինի ապագայի կառոյցների հաշուին, ապագայի հիմք ստեղծելով: Այն օգնութիւնը որ գալիս է՝ ուտելիք, հագուստ եւ այլ բաներ, դա ի հարկէ ողջունելի է, քանի որ այդ գործը համախմբում ստեղծեց, Հայրենիքի հարցերի նկատմամբ հասկացողութիւն յառաջացրեց, բայց իմ կարծիքով հիմնական շեշտը պէտք է դրուի ապագայի հիմնական կառոյցների վրայ. իսկ ապագայի կառոյցները՝ առաջին հերթին, մեր երեխաներն են. դրանք են մեր ապագան:

Ներկայ կացութեամբ պիտի ասել, որ Հայաստանի ժողովուրդը յուսահատուած է, որովհետեւ նա սպասում է արագ արդիւնքներ: 1988-ի յեղափոխական շարժումից յետոյ ժողովուրդը սպասում է, որ ամէն ինչ միանգամից լաւ լինի, բայց դա հնարաւոր չէ, որովհետեւ հիմք չկար: 70 տարուայ համակարգը քանդել էր բոլոր հիմքերը. պէտք է սկզբից ստեղծել այդ հիմքերը: Արդ, «Ապագայի Ֆորումի Ֆոնտ»ի հիմնական ուղղութիւնը ապագան է: Ֆոնտը ունի գլխաւոր երեք առաջադրանք. Ա.- Ստեղծել ուսումնական մի կենտրոն, որտեղ կարելի լինի համախմբել համաշխարհային մանկավարժական փորձը եւ որտեղ ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որ մարդիկ կարողանան սովորել: Թէ՛ ուսուցիչները կարողանան գալ իրենց փորձառութեան փոխանակման համար, թէ՛ կարողանանք աշակերտներին կրթել եւ պատրաստել ապագայի դպրոցների համար: Այս բնագաւառում մենք պէտք է օգտուենք նաեւ Սփիւռքի ունեցած մտաւոր ուժականութիւնից: Դրա համար էլ ուզում ենք որ այդ կենտրոնում աշխատեն նաեւ Սփիւռքից ուսուցիչներ՝ երկարատեւ թէ կարճ ժամանակով. դա կարելի է կազմակերպել: Ուզում ենք որ այդ կենտրոնում ուսում առնեն նաեւ Սփիւռքի երեխաներ, որոնք եթէ չկարողանան ամբողջ մի տարի գալ, գոնէ ամառը երկու ամսով գան եւ առողջ մթնոլորտում սովորեն Հայոց լեզու, Հայոց պատմութիւն, ման գան Հայաստանով եւ ծանօթանան մեր յուշարձաններին, որով նրանց մէջ կ'արթնանայ նաեւ ինչ-որ քնած զգացմունքը, Հայ հոգի զգացմունքը: Բ.- Հայաստանի դպրոցների համար նոր դասագրքեր պատրաստել եւ տպագրել: Գ.- Ուսումնասիրել եւ վերլուծել արտադրութի տուն տուող պատճառները եւ հարցերը, առաջքն առնելու համար այդ արտագաղթին:

ՀԱՐՑ. - Քանի՞ հոգիի համար նախատեսուած է այդ կեդրոնը:

ՊԱՏ. - Կենտրոնը կ'ունենայ 300 հոգին գիշերօթիկ պայմաններ, այսինքն՝ գիշերօթիկ. իսկ դպրոցը, հիմնականում Հայաստանի երեխաների համար, կարող է ընդգրկել 600 աշակերտ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԹԱԷՖԸ ՈՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Մօտաւորապէս մէկուկէս տարի առաջ կնքուած Թաէֆի Համաձայնագիրով եւ անոր հետեւած քայլերով, Լիբանանի քաղաքական կեանքին մէջ բացուեցաւ նոր էջ մը, որ նաեւ անցեալ Հոկտեմբերին, այսինքն՝ Թաէֆէն տարի մը ետք, ծնունդ տուաւ Լիբանանի Երկրորդ Հանրապետութեան:

Համաձայնագիրն ու անոր հետեւած քայլերը - մինչեւ այսօր - Լիբանանի քաղաքական կեանքը դրած են վերակազմակերպումի ուղիին մէջ. անցեալի դրութիւնը մէկդի չէ շպրտած, այլ անոր դրական երեսներուն վրայ սկսած է կերտուիլ նոր Լիբանանը, աւելի հաւասարակշռուած, իրաւունքներու եւ պարտաւորութեանց աւելի արդար բաշխումի հիմամբ Լիբանան մը: Լիբանանեան ընտանիքին բոլոր անդամներն ալ օրին - եւ մինչեւ այսօր - հետաքրքրուած են իրենց քաղաքական վիճակին մէջ տեղի ունեցող փոփոխութիւններով: Մէկ խօսքով, Թաէֆը պատմական անկիւնադարձ մը եղած է անկախ Լիբանանի պատմութեան մէջ:

Այս իրադրութեանց լոյսին տակ, եւ Թաէֆ - հայ համայնք փոխ յարաբերութեանց մօտեցումով, ՀԵՀՈՄ-ը Շաբաթ, Մարտ 9-ին, Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ կազմակերպած էր դասախօսական հանդիպում մը, հրաւիրելով հայկական երեսփոխանական պլոքի անդամ եւ արդարութեան նախարար մեթր Խաչիկ Պաբիկեանը՝ ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելու Թաէֆին «ծննդեան» պայմաններն ու հայ համայնքին իրավիճակը այդ հանդրուանէն առաջ եւ անկէ ետք:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ ԹԱԷՖԸ

Դասախօսութեան առաջին բաժինով, մեթր Խաչիկ Պաբիկեան ընդհանուր գիծերու մէջ եւ յիշատակութեան արժանի մանրամասնութիւններով պարզեց այն հանգրուանները, որոնցմէ անցան Լիբանան ու անոր տագնապին լուծումով շահագրգիռ կողմերը, հասնելու համար ազգային համերաշխութեան բանաձեւի նախագիծին: Ան յիշեցուց որ Թաէֆը մէկ օրէն միւսը իրականութիւն դարձած բանաձեւ չէ, այլ՝ տագնապի սկիզբէն ի վեր, զանազան հանգրուաններու մշակուած էին բազմաթիւ ծրագիրներ ու նախագիծեր, որոնց գումարը կը հասնէր 72-ի: Այդ թղթածրարները իբրեւ մեկնակէտ ունենալով է որ Արաբական Եռանդամ Յանձնախումբն ու անոր յատուկ պատուիրակը՝ Լախտար Իպրահիմի պատրաստած էին Թաէֆ ժամանող 62 երեսփոխաններուն ներկայացուած բանաձեւը:

Մեթր Խաչիկ Պաբիկեան անդրադարձաւ նաեւ փոթորկալի այն պայմաններուն, որոնք կանխեցին երեսփոխաններուն Թաէֆ մեկնումը: Ան հաստատեց որ երկարատեւ խորհրդակցութիւններէ եւ բանակցութիւններէ ետք, զօրավար Միշէլ Աունի համաձայն գտնուած էր երեսփոխաններուն մեկնումին, թէեւ նաեւ վերապահութիւն յայտնած էր որ ինք արդիւնք չի սպասեր ժողովէն: Քանի մը օրուան համար Թաէֆ հասած երեսփոխանները աւելի քան քսան օր տեւած բանակցութեններով եւ քննարկումներու ճամբով, վերջնական ձեւի մէջ դրած են բանաձեւը: Ան յայտնեց որ գործնական աշխատանքին մեծագոյն բաժինը կատարած է 16 երեսփոխաններէ կազմուած յանձնախումբ մը, որուն մէկ անդամը Հայ էր: Ի վերջոյ, վերջնական բանաձեւը դրուած է քուէարկութեան ու որդեգրուած՝ գրեթէ միաձայնութեամբ:

Համաձայնագիրին բերած փոփոխութիւններուն մասին խօսելէ առաջ, մեթր Խաչիկ Պաբիկեան պատմեց կարգ մը շահեկան մանրամասնութիւններ: Ան ըսաւ, որ Թաէֆ գացած ամէնէն վերապահ եւ թերահաւատ երեսփոխաններն անգամ, ի տես՝ համաձայնագիրին շուրջ լուրջ բանակցութիւններուն, արաբական բոլորանուէր աջակցութեան եւ հաստատ երաշխիքներուն, համոզուած են որ այս անգամ ճիգը լուրջ է ու անկեղծ, Լիբանանի տագնապը լուծելու կամքը՝ անառարկելի: Ան յայտնեց որ այս պայմաններուն մէջ, ինք անձամբ հաղորդակցութեան մէջ մտած է զօրավար Աունի հետ, որ մինչ այդ կը մերժէր հաղորդակցութիւն ընդունիլ ուեւէ երեսփոխանէ. Թաէֆի խնդրական մթնոլորտը փոխանցելով զօրավարին, մեթր Պաբիկեան յայտնած է որ ա՛ն եւս վստահ է հարար համաձայն պիտի ըլլար ընդհանուրին, եթէ ականատես ու ականջալուր ըլլար իրականութիւններուն, սակայն զօրավարը մնացած է իր մերժողական դիրքին վրայ:

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խօսելով Թաէֆի բերած փոփոխութիւններուն մասին, բանախօսը ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացուց 1926-ի Սահմանադրութեամբ տեղի ունեցած իրաւասութեանց բաժանումը՝ իշխանութեան մակարդակի վրայ, նշելով որ Հանրապետութեան Նախագահը (Մարոնի) ունէր լայն իրաւասութիւններ, ինչ որ ոչ - հաւատա

բակշռուած վիճակի մը եւ անոր զարգացումին մէկ պատճառն է եղած: Տարիներու ընթացքին արտայայտուած դժգոհութիւններն ու գանգատները տեղ չեն հասած: Աւելին, օրէնսդիր իշխանութեան մէջ եւս, քրիստոնեայ - իսլամ համեմատութիւնը եղած է 55-ի դէմ 44 (իսլամ):

Թաէֆի համաձայնագիրով, հաւասարակշռութիւն կը ստեղծուի թէ՛ գործադիր (նախագահ, վարչապետ, Նախարարաց Խորհուրդ) եւ թէ օրէնսդիր (երեսփոխաններու թիւը պիտի ըլլայ 108, որ հաւասարապէս՝ 54 եւ 54, պիտի բաժնուի քրիստոնեաներուն եւ իսլամներուն միջեւ) իշխանութեանց մակարդակին վրայ:

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Իբրեւ մէկ անդամը՝ լիբանանեան ընտանիքին, Հայ համայնքը եւս չէր կրնար անջատուիլ ու մեկուսացած մնալ, ո՛չ ապահովութեան եւ ոչ ալ քաղաքական զարգացումներուն շրջագիծին մէջ, չարունակեց երեսփոխանը:

Հակիրճ կերպով անդրադառնալէ ետք Լիբանանի մէջ կիրարկուող համայնական դրութեան մասին, Մեթր Պալիկեան հաստատեց որ հակառակ որոշ համայնքներու վերապահութեանց եւ տարակուսանաց, որոնք կը բխէին անոնց շահերէն, Թաէֆի համաձայնագիրը չջնջեց համայնական դրութիւնը: Անիկա արդարութիւն հաստատեց նաեւ Հայ համայնքին գծով. Հայ համայնքը խորհրդարանին մէջ կ՚ունենայ չորս աթոռ՝ առաքելական յարանուանութեան համար, մէկ աթոռ կաթողիկէ յարանուանութեան համար, իսկ աւետարանականներու աթոռը եւս հաւանաբար վերապահուի Հայ ներկայացուցիչի մը: Ան այս առիթով հակիրճ ակնարկ մը նետեց հայութեան ներկայացուցիչներուն Խորհրդարան մուտքի պայմաններուն վրայ, յիշեցնելով որ մօտաւորապէս 70 տարի առաջ Լիբանան հասած Հայերը, յաջորդաբար եւ դանդաղօրէն, իրենց թուական համեմատութեան, չունէին ներկայացուցչութեան համապատասխան թիւը: Ան նաեւ յիշեցուց որ նախագահ Շեհապի իշխանութեան օրով հաստատուած ընտրական օրէնքն էր որ հաստատած է ներկայացուցչութեան այժմու պատկերը:

Անցնելով գործադիր իշխանութեան Հայերու մասնակցութեան հարցին ու անոր զարգացումներուն, Մեթր Պալիկեան յիշեցուց որ նոյնպէս զօրավար Շեհապի իշխանութեան օրով էր որ առաջին հայ նախարարը մաս կազմած է լիբանանեան կառավարութեան: Ան այս առիթով մանրամասնօրէն խօսեցաւ նախարարական աթոռներու բաշխումի դրութեան մասին, համաձայն՝ կառավարութեան անդամներուն թիւին (սե՞ղմ թէ ընդլայնուած կազմ): Ան նշեց որ նախկին դրութեամբ Հայ նախարարի մը անդամակցութեան համար, անհրաժեշտ կը նկատուէր որ կազմը ունենար առնուազն 18 անդամ: Մեթր Պալիկեան պատմեց նաեւ դրուագ մը, որ նախագահ Շեհապի օրով, հայ նախարարի մը նշանակման հարց դրուած է իշխանութեան կողմէ, 14 հոգինոց կազմի մը մէջ, սակայն հայ համայնքը մերժած է, համակեցութեան եւ ընդհանուր քաղաքական կարգ ու սարքը նկատի ունենալով, ժեսթ մը՝ որ յարգանք ստեղծած է հայ համայնքի քաղաքական կեցուածքին նկատմամբ:

Խօսելով Թաէֆին մասին, Մեթր Պալիկեան յայտնեց որ այդ առիթով, հաստատուեցաւ հայ համայնքին իրավիճակը՝ իբրեւ «մէկը՝ Լիբանանի եօթը մեծ համայնքներէն» եւ ո՛չ թէ «Լիբանանի եօթներորդ համայնքը»: Հետեւաբար, հաստատուած է նաեւ հայ ներկայացուցիչներու հարցը՝ գործադիր իշխանութեան մէջ: Ան յիշեցուց որ նախորդ (Սելիմ Հըսս) կառավարութեան մէջ, այդ սկզբունքով արդէն կար հայ ներկայացուցիչ մը, իսկ այժմու կազմին մէջ, մէկ առաքելական եւ մէկ կաթողիկէ ներկայացուցիչ:

ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԷՋ ԴԻՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Դասախօսութեան վերջին բաժինով, Մեթր Խաչիկ Պալիկեան խօսեցաւ նաեւ Թաէֆի մէջ արծարծուած այլ հարցերու գծով հայկական պլոքի դերակատարութեան մասին: Ան յիշեցուց որ համաձայնագիրին երկրորդ բաժինը կը վերաբերի Լիբանան - Սուրիա կապերուն, ինչպէս նաեւ՝ Իսրայէլի նկատմամբ Լիբանանի դիրքին: Ու եթէ Իսրայէլի հարցը յստակ է, նկատի ունենալով որ Իսրայէլ թշնամի երկիր է, նոյնը չէ Սուրիոյ հետ յարաբերութեանց պարագան, որ երկարաշունչ բանավէճերու նիւթ դարձած է:

Այս հարցը յստակացնելու համար եւս, Թաէֆի մէջ կազմուած է չորս անդամներէ բաղկացած յանձնախումբ մը, որուն մէջ եղած է հայ ներկայացուցիչ մը: Եռանդամ յանձնախումբին թէ՛ սուտցի ներկայացուցիչներուն հետ այս յանձնախումբին աշխատանքներուն ընթացքին, բոլորն ալ դրուատիքով եւ մեծ գոհունակութեամբ արտայայտուած են հայ ներկայացուցիչին միջամտութեանց եւ աշխատանքին մասին, ընդգծելով որ Լիբանանի հայութիւնը իսկապէս քաղաքական մակարդակի վրայ եւ հայրենասիրական մօտեցումով դիմագրաւած է թէ՛ տագնապի յաջորդական փուլերը եւ թէ համերաշխութեան ի խնդիր տարուող բանակցութիւններն ու քննարկումները: Այս բոլորը վարկ ապահոված են հայութեան՝ յաջս արաբական երկիրներուն:

Դասախօսութեան աւարտին, Մեթր Խաչիկ Պալիկեան պատասխանեց ներկաներուն կողմէ տրուած հարցումներուն, տալով յաւելեալ լուսաբանութիւններ: Ան պատասխանեց նաեւ այնպիսի հարցումներու, որոնք անմիջականօրէն կապ չունէին դասախօսութեան նիւթին հետ եւ կը վերաբերէին, օրինակի համար, շրջանային իրադարձութեանց, յետ - Թաէֆեան կամ այժմու այլ բանավէճերու (Լիբանանի քաղաքական բեմին վրայ):

«Ազդակ», Մարտ 19

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԺԵՐԱՐ ՇԱԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ուրբաթ, Ապրիլ 5-ին, Ժերար Շալեան, երկրաքաղաքագէտ, «ԻՄԱՑ»ի եւ «ԵԱՆ՚Ց»ի հիւրն էր, ներկայացնելու համար իր վերջին գիրքը «Atlas des Diasporas»: Այս աշխարհասփիւռներու հաւաքածոն թերեւս կրնայ վկայագիրք դառնալ, այնքան որ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ քարտէզներով, նկարներով, յստակ բացատրութիւններով, եւ տալով պատմական ու աշխարհագրական դիմագիծը զանազան եւ անծանօթ սփիւռքներու:

Ներկայացումը հիմնաքարը կազմեց հարցազրոյցին:

- Սփիւռքի նշանակութիւնը ի՞նչ է: Ա՛ն, ազգի մը կենդանի յուշագրութիւնն է, որ կը յաւերժացնէ լեզուն, մշակոյթը, պատմութիւնը եւ աւանդութիւնը:

- Սփիւռքը կը սկսի ընդհանրապէս պատահական պատճառներով, երբ ազգ մը ստիպուած կ՚ըլլայ իր բնակավայրը ձգել (պատերազմ, ջարդ, ճնշում):

– Սփիւռքը կը լուծուի գլխաւորաբար մեկուսացման պատճառով, օրինակի համար Լոծի (Լեհաստան) հայկական գաղութը:

- Գալով Հայ ազգին, արդեօ՞ք Խորհրդային Հայաստանը կը ստանձնէ Սփիւռքի գոյութիւնը, պահանջները եւ ի՞նչ չափով:

Երբ գիտենք որ Խորհրդային Հայաստանը տնտեսական կապեր կը ջանայ հաստատել Թուրքիոյ հետ, վերապրելու պատճառով, մենք Սփիւռքի Հայերս, կը մընանք մեր հողերու օրինաւոր պահանջատէրը:

Դժուար հակասութիւն:

- Ու այդպէս շարունակուեցան հարցումները ողեկոչելով զանազան նիւթեր, որոնցմէ ամէն մէկը արդէն կրնայ դասախօսութեան նիւթ դառնալ:

1. - Ղարաբաղի վիճակը:

2. - Թուրքիոյ եւրոպական տնտեսական միութեան մէջ մուտքի առաւելութիւնը:

3. - Քիւրտերու կեցուածքը:

Ժերար Շալեան համառօտ եւ յստակ պատասխաններ տուաւ, բայց անշուշտ այս կարճ ժամանակը անբաւարար էր բազմաթիւ ներկաներուն սուր եւ չեշտակի հետաքրքրութիւնը գոհացնելու:

ԳԼԱՐԱ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ՓՈՂՈՒԹԷ ՓՈՂՈՒԹ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան «Սեպուհ» ուխտը հրապարակային ժողովով մը նշած է իր հիմնադրութեան 58-րդ տարեդարձը, Մարտ 17-ին, «Թերխանեան» սրահին մէջ: Հ. Յ. Դ. Ֆիլատելֆիոյ կոմիտէութենէն Յակոբ Փափազեան պատմականը ըրած է Հ. Ե. Դաշնակցութեան: Ան յայտնած է թէ 1933-ին Գարեգին Նժդեհ մէկ դրօշակի տակ միացուց զանազան երիտասարդական խումբեր ու զանոնք անուանեց ցեղակրոններ: Օրուան բանախօսը՝ «Արմինիըն Ուիքլի»ի խմբագիր՝ Անդրանիկ Գասպարեան, հայերէնով ու անգլերէնով, անդրադարձած է Հ. Ե. Դ.-ի 58 տարիներու երկայնքին կատարած աշխատանքներուն: Ան կանգ առած է նաեւ ներկայ Հայաստանի դիմագրաւած դժուարութիւններուն վրայ:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Ս. Յովհաննու Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեամբ մը, Մարտ 3, նորակազմ Զօրք - Մարզպանի Հայրենակցական Միութիւնը մեծարած է տէօրթ - եօլցի 103-ամեայ Պօղոս Վարդապետ Տէր - Նշանեանը: Առժամեայ վարչութեան ատենապետ Նուպար Յակոբեան բացման իր խօսքին մէջ ըսած է թէ էջմիածնէն ժամանած «Հայր Սուրբին Լոս - Անճըլըս այցելութիւնը Տէօրթ - Եօլցիներու գեղեցիկ առիթն ու պատեհութիւնը տուաւ քով - քովի գալու, մօտէն ծանօթանալու ... ու այս ձեւով ճամբան հարթելու Հայրենակցական Միութեան հիմնադրութեան»: Աւելի քան երեք հարիւր Տէօրթ – Եօլցիներու ներկայ գտնուած հանդիսութեան ընթացքին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր, եւ յոյթ ունեցած են մեծարեալը եւ ուրիշներ:

***

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 13, Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպած ժողովրդային հաւաքի մը ընթացքին Կլէնտէյլի քաղաքային խորհուրդի թեկնածուները (թիւով եօթը) արծարծած են հայութիւնը հետաքրքրող եւ յուզող հարցեր: 250 հոգիի ներկայ եղած հաւաքոյթին քննարկուած են այլազան հարցեր, ընդ որում՝ քաղաքի աճող հայ բնակչութիւնը ցեղասպանութեան ոգեկոչման արարողութիւնները, ինչպէս նաեւ «Շամլեան» Ազգային դպրոցին Երկրորդական Վարժարանի հանգամանք շնորհելու հնարաւորութիւնը: Թեկնածուները համաձայն գտնուած են Հայոց ցեղասպանութեան պաշտօնական ոգեկոչման՝ բացի Ճոն Պիչէ: Ինչ կը վերաբերի «Շամլեան» Վարժարանին, անոնք խուսափած են բացարձակ կերպով իրենց թեր կամ դէմ դիրքորոշումը արտայայտելէ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ԷՎԷՐԷԿ

Եկեղեցին Սուրբ Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Կարապետ Ա. Քահանայ Մէլէքեան. – Ծնած 1850-ին, բնիկ, աշխարհական անունը Սարգիս, ուսած Կէտիկ Փաշա (Պոլիս), 25-ամեայ տաճկարան ծննդավայրին Մեսրոպեան վարժարանը, 1886ին ձեռնադրուած Կեսարիոյ առաջնորդ Եղիա Դերձակեանէ, 1911-էն ի վեր անդամ Գաղատիոյ Նահանգային Ընդհանուր Ժողովի՝ Տէվէլուի «մէճլիսը խարէ»ի կողմէ: 1915 տարւոյ Փետրուարի վերջերը ձերբակալուելով՝ կը փոխադրուի Կեսարիա եւ կ՚ենթարկուի բանտի չարչարանքներու - արդար վարձատրութիւն՝ պետական լեզուն քառորդ դարէ հետէ նորահաս Հայ սերնդեան խղճմօրէն աւանդողի մը: Տեղւոյն Պատերազմական Ատեանէն անպարտ արձակուելէ ետք դէպի Տէր Զօր իր աքսորի հրամանը կ՚արձակուի եւ կը նահատակուի ճամբան:

Յակոբ Քահանայ Տէր - Յարութիւնեան. – Ծնած 1846-ին, բնիկ, աշխարհական անունը նոյն, ուսած անդ, Տ. Կարապետ Մէլէքեանի հետ՝ միեւնոյն տարին ձեռնադրուած: Այրիացեալ: Ժողովուրդին հետ տարագրուելով դէպի Տէր Զօր միասնաբար կը նահատակուի ճամբան:

Մխիթար Քահանայ Թամբզեան. - Հայրենակից, տարեկից եւ բախտակից Տ. Յակոբ Տէր - Յարութիւնեանի, աշխարհական անունը Յակոբ, ուսած անդ, 1901ին ձեռնադրուած Մովսէս Եպիսկոպոս Կէօմբիւքճեանէ՝ Հայմանայի (Գաղատիա) Եկեղեցւոյն վրայ, ուրկէ փոխադրուած էվէրէկ:

Իսկ էվէրէկի երիցագոյն քահանան Տ. Յարութիւն Նէվրուզեան, իննսունամենի, վախճանած էր Աղէտի նախընթօրին:

Ս. Թորոսի խաչերը, ոսկեայ եւ արծաթի անօթները կողոպտուած են Աղազատէ Մահմուտի կողմէ:

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԷՎԷՐԷԿԻ

Գիւղաքաղաքս հետեւեալ 16 գիւղերն ունէր, որոնց Հայ բնակչութեան 95 առ - հարիւրը կորած է Գաղթի, Քաղցի եւ Սպանդի հետեւանօք:

1.- Ֆէնէսէ, արուարձան էվէրէկի՝ 650 տուն Հայութեամբ: Եկեղեցին Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Եղիշէ Քահանայ Աստուածատուրեան. - Ծնած 1852-ին, բնիկ, աշխարհական անունը Գաբրիէլ Տրեխեան, ուսած անդ, 1888-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոսէ: Չէնք պահած ըլլալու ամբաստանութեամբ առեն մը կը մնայ Կեսարիոյ բանտը, յետոյ թէեւ անպարտ կ՚արձակուի Պատերազմական Ատեանէ, սակայն կրկին ձերբակալուելով Յուլիսի վերջերը կ՚աքսորուի դէպի Տէր Զօր, եւ ճամբան չտոկալով անվերջ զրկանքներու՝ կը վախճանի Բաքքայի մէջ:

Ղեւոնդ Քահանայ Տայեան. - Ծնած 1848-ին, բնիկ, աշխարհական անունը Կարապետ, ուսած ծննդավայրին Ռուբինեան դպրոցը, յետոյ Ղալաթիոյ Կեդրոնականը, 1895-ին ձեռնադրուած նոյն սրբազանէն: Երբեմնի հոգաբարձու գիւղին կրթարանին: Իր որդւոց՝ Յարութիւնի եւ Տիգրանի մասին եղած ամբաստանութեան պատճառաւ ինքն ալ կը ձերբակալուի եւ աննկարագրելի խոշտանգումներու կ՚ենթարկուի հրէշ Զէքիի կողմէ: Մասամբ հագիւ կ՚ապաքինի ծեծի տակ ստացած վէրքերէն, եւ դեռ Պատերազմական Ատեան չներկայացած՝ կ՚աւանդէ հոգին, բանտին մէջ խեղդումի եւ ապականութեան հետեւանօք համաճարակի երեւոյթ առած ժանտատենդէն վարակուելով: Մարմինը - ըստ նախատինք քրիստոնէութեան - կը ձգուի բանտին աղբանոցը, թշնամիներու ծաղրին ու ծանականաց առարկայ:

Բենիամին Քահանայ Վանէրեան. - Ծընած 1866 Հոկտեմբեր 30-ին, բնիկ, աշխարհական անունը Համբարձում, ուսած անդ, 1907 Մայիս 20-ին ձեռնադրըւած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ: Իր հօտին հետ կը տարագրուի եւ բարեբախտ զուգադիպութեամբ մը կ՚իյնայ Դամասկոսի շրջակայքը: Բացառիկ վերապրող - ներէն երկրորդը՝ 1916 Օգոստոս 26-ին խիստ հրամանը (իսլամացում) չընդունիր, Թօմարզացի Տ. Գրիգորի նման:

2.- Իսկիպէ, էվէրէկի եւ Ֆէնէսի մօտ գիւղ՝ առենօք հաճընէն գաղթած 50 ընտուր Հայութեամբ, Ս. Աստուածածին փիմափոր եկեղեցիով եւ չարաթը մէկ մը այցելու քահանայով:

(Շար. 222)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին՝ Կիրակի, Ապրիլ 21, յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Ապա ժամը 13-էն սկսեալ հոգեճաշ կը տրուի մահացած ընկերուհիներու յիշատակին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրելի զաւակներով՝ էտտի Պետրոսեանի թարմ յիշատակին, Մարսէյլէն Արամ Շեխիկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ժամէն Խաչիկեան - Տըլաքրուայի եւ Պետրոսեան ընտանիքին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Դաւիթ Պօտուրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խսկիճեան կը նուիրեն 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը մեծարանքի հանդիսութիւն մը կը կազմակերպէ Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ՝
40, rue d'Arménie — 69003 Lyon
որու ընթացքին յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան Ս. Սահակ - Մեսրոպ շքանշանով պիտի պարգեւատրէ կրթական մշակ Գեղամ Կանանեանը:

Հանդիսութենէն վերջ տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն:

RENCONTRE
avec
TERRE et CULTURE
soirée animée par K. KEVONIAN
Chantiers des jeunes en IRAN DU NORD — KESSAB — ARMENIE
avec projection de diapositives.
Samedi 20 Avril à 20h 30
EGLISE ARMENIENNE
6, rue Père Komitas
92370 - Chaville

CONFERENCE
organisée par
l'UCFAF — Paris - Ile-de-France
«LA NAISSANCE ET LES RACINES DE LA LANGUE ET DU PEUPLE ARMENIEN»
par BARED MANOK
Docteur en langues et littératures orientales
Vendredi 19 Avril à 20 h 30
Centre Culturel et Artistique Arménien
6, Cité du Wauxhall — Paris 10e
Conférence en langue arménienne
——*Entrée libre*——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Էլիզապէթ Ստամպոլցեան եւ զաւակները Նատիա եւ Արա, Օրիորդներ՝ Վեհանոյշ եւ Քնարիկ Ստամպոլցեան քոյրեր շնորհակալութիւն կը յայտնեն Բարձ. Տ. Գիւտ Արք. Նագգաշեանի, Հոգեշն. Տ. Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեանի, Արժ. Տ. Մեսրոպ Ա. Քահանայ Ժամկոչեանի, Առնուվիլի Վարդգայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ - Սարսէլ «Վարդան» ենթակոմիտէի վարչութեան եւ անդամներուն, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլ Աստղիկ մասնաճիւղի անդամուհիներուն, Նոր սերունդի երիտասարդներուն, ինչպէս նաեւ ազգական եւ բարեկամներու, որոնք իրենց ներկայութեամբ եւ նուիրատուութեամբ մեղմացուցին վիշտը իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՈԼՑԵԱՆԻ

մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ:

STÉ C.A.A.
93240 STAINS
Recherche jeune dessinateur ayant de bonnes connaissances en informatique à intégrer au sein de son bureau d'études en automatisme électrique industriel, après formation.
TEL. : 48. 23. 68. 03
48. 23. 67. 61

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԵՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Առնուվիլ...): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Յառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՄԷՋ
– Կ'ընդունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէն սկսեալ:
– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ
– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Աքատէմիի հսկողութիւն):
– 6 տարեկանէն սկեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկադիտութիւն (էնֆորմաթիք):
– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:
– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (զաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:
– Կրթական ծրագրի իրականացման դծով, ամբողջացուցիչ հանդամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա-տեսողական միջոցներու օգտագործ:
– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:
– Արձակուրդի շրջաններուն, գիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:
– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ շնորհիւ՝

● Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)

● Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)

Յաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.–
43. 81. 01. 72 թիւին:
Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

24 AVRIL 1915
MESSE à NOTRE-DAME
Dimanche 21 Avril à 15 h 30 précises en la Basilique Métropolitaine Notre-Dame de Paris en commémoration du 76ème anniversaire du martyre du peuple arménien, victime du premier génocide du XXème siècle
MGR. ARMAND LE BOURGEOIS
Evêque d'Autun
prononcera l'homélie.

Հ. Բ. Ը. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
Գեղարուեստական ղեկավար «ՏԿԶԱՐ» ճուագախումբի
կը ներկայացնէ
«ՏԵՂԵԿԱԳՐԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ Հայկական հնագոյն շնչական նուագարաններու մասին»
(avec projection vidéo)
Հինգշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 20.30-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Պր. Կարպիս Թուլումճեան 500 Ֆր., Տիկին Սիլվա Սերոբեան, իր ամուսնոյն՝ Արա Սերոբեանի յիշատակին 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան Աստղիկ Հախնազարեանի յիշատակին 500 Ֆր., Պր. Ժեռար Շալեան, Գեղանի Գըղելեանի մկրտութեան առթիւ 500 Ֆր., Պր. Ժ. Պետրոսեան Հրանդ Գրիգորեանի յիշատակին 200 Ֆր., Պր. Յակոբ Սիրօղլու 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Մարգարեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գույումճեան (Մարսէյլէն) Անդրանիկ Խաչերեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ 500 Ֆր., Պր. Ժան - Շառլ Գույումճեան նոյն առիթով՝ 500 Ֆր., Պր. Ալէն Թիւթիւնճեան նոյն առիթով՝ 100 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 14.30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է:

artisan
armen
4, Allée de l'Espérence
94440 VILLECRESNE
PEINTURE
PAPIER PEINT
MENUISERIE
MOQUETTE
ELECTRICITE
CARRELAGE
MACONNERIE
TRAVAIL SOIGNE — PRIX MODERES
DEVIS GRATUIT
Tél. 45 98 00 57

U.G.A.B. - LYON
est heureuse de vous annoncer qu'un déjeuner de bienfaisance aura lieu:
le Dimanche 28 Avril à 12 h 30
à l'Hôtel PULMANN Perrache
12, cours de Verdun, 69002 Lyon
en l'honneur de
Monsieur Setrak SANDJIAN
président sortant de l'U.G.A.B.-Lyon et de son épouse
Pour tous renseignements complémentaires, contacter le :
78 89 21 69 de 9h à 13h.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Պր. Կարապետ Սելթէկեանէ իր կնոջ՝ Մարիամ Սելթէկեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

***

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Քոլոմպ - Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հիսայեանէ իրենց հարսին Անի Հիսայեանի յիշատակին, Մեռելոցի առթիւ, 500 Ֆր. Տիկին Մարլէն Փափազեանէ եւ 500 Ֆր. Տիկին Արփինէ Աւետիսեանէ Զիփչի Ժիլպէրի մահուան առթիւ եւ 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժերար Պալիկեանէ իրենց ծնողաց մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ:

***

Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Տէր եւ Տիկին Ծառուկեանէ, Տէր եւ Տիկին Աստուր Միքէլեան, Զինիճեան ընտանիքէ 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թուլումճեանէ 100 Ֆր.:

CAMPAGNE D'ETE 1991
de l'Organisation TERRE & CULTURE
ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ARMENIE (Juillet et Août)
— GOGARAN (zone sinistrée) : assistance et reconstruction
— TALIN : restauration d'églises.
— Assistance aux réfugiés.
KESSAB (Août)
(Groupe de villages arméniens en Syrie du Nord)
— Poursuite des programmes de sauvegarde de l'habitat traditionnel et aménagement de terres agricoles.
Pour tous renseignements et inscriptions demander votre dossier de candidature au siège de l'Organisation :
16, Rue Notre Dame de Lorette, 75009 PARIS
Tél. : (1) 43. 68. 53. 38 —— Fax. : (1) 43. 68. 25. 72

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 18

JEUDI
18 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.519 | Fondateur; SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.519

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ, ՖՐԱՆՍԱՑԻ, ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՓՈՒԹԱՆ

ՕՐԸ ՀԱԶԱՐ ՆՈՐԱԾԻՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Նախագահ Պուշ օգնութեան նոր ծրագիր մը գտած է, ըստ որուն ամերիկացի, ֆրանսացի եւ բրիտանացի զինուորներ պիտի փութան Իրաքի հիւսիսը, օգնութիւն հասցնելու համար քիւրտ գաղթականներուն: Կ՚ըսուի թէ օրը հազար նորածին կը մեռնի: Նախագահ Պուշ ճշդած է սակայն, որ այդ զինուորներու ժամանումը հիւսիսային Իրաք բնաւ չի նշանակեր որ «գրաւում» կայ կամ ապագայ Քիւրտիստան մը, այլ պարզ մարդասիրական գօտիի մը հաստատումն է: Այս որոշումը տրուած է Երեքշաբթի երեկ «մեծերու» յաջորդական հեռաձայնային խօսակցութեանց որպէս եզրակացութիւն: Կը թուի որ Պուշ զինուորական «փայլուն» յաղթանակ մը տանելէ ետք, այսօր՝ բարոյական պարտութիւն մը կը կրէ եւ իրար անցած է, որպէսզի այս պարտութիւնը չսեւցնէ յաղթանակին փառքը:

Միացեալ — Ազգերու մարդպանը՝ Տիկին Սատաքօ Օկաթա, այցելելէ ետք Իրանի եւ Թուրքիոյ սահմանակից շրջանները, յայտարարած է թէ սահմռկած է ի տես գաղթականներու տառապանքին: Երեքշաբթի օր, Թուրքերը 3000 Քիւրտ ետ մղած են: Մնաց որ սովի, ծարաւի, ջրատութեան հարցերէն զատ, դեռ կան ականները, որոնց պատճառաւ ալ շատեր կը մեռնին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԼՊԻՍՏԱՆԻ մէջ (Մարաշի մէկ գիւղաքաղաքը) եօթը հոգի սպաննուած են եւ 6 հոգի ալ վիրաւորուած մինիպիւսի մը յարձակման հետեւանքով «ահաբեկիչներու» կողմէ: Ըստ Անատոլու կիսապաշտօնական գործակալութեան, երեք անձեր կրակ բացած կ՚ըլլան մինիպիւսին վրայ, տեղն ու տեղը սպաննելով վարորդը, ապա վար իջեցուցած են ճամբորդները եւ «գնդակահարած», փախելէ առաջ:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԵՒ ԿԻՆԸ Թոքիօ հասան Երեքշաբթի օր, բայց, օրուան մէջ քանի մը անգամ միջադէպեր պատահած են, ինչպէս 2500 ծայրայեղ աջ տարրերու ցոյցը եւ իր պաստառներով կը պահանջուէր «հիւսիսի հողամասերու» անմիջական վերադարձը: Կուրիլ կղզիներու հարցը Ճափոնի եւ Խորհ. Միութեան յարաբերութեանց փուշն է 1945-էն ի վեր: Անհաւանական չի նկատուիր, որ Ճափոն «վերադնէ» իր կղզիները, զորս Մոսկուա գրաւած է Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ծանօթ բեմադիր՝ Տէյվիտ Լին («Քուայ գետակի կամուրջը», «Լօրընս տ՚Արապի», «Տոքթէօր Ժիվակօ» եւլն.) մեռաւ Լոնտոն, 83 տարեկանին:

ԿԻԵՒԻ իր բնակարանին մէջ, սպաննուած է Ուկրանիոյ փոխ-նախագահին տղան՝ Իվան Պլիուշ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

● ՅԱՋՈՂ ՀԱՅԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Անցեալ շաբաթ, Պուլոներ - Սիւր - Մէր, տեղի ունեցան Ֆրանսայի միջազգային առաջնութեան (ամաթէօր) մրցումները: Ինչպէս անցեալ տարի, Հայաստան ալ, Խորհրդային Միութենէն անջատ խումբով մը մասնակցած է այս մրցաշարքին եւ ձեռք բերած գնահատելի արդիւնքներ:

Չորս օրեր պայքարելէ յետոյ, երեք հայ մարզիկներ հասած են աւարտական փուլին: Ղազարեան (թեթեւ ծանրութիւն) շահած է առաջնութիւնը յաղթելով Մոնկոլիոյ ներկայացուցիչին: Պապեան (աքլոր) եւ Տէր - Ստեփանեան (գեր - ծանր) գոհացած են արծաթ մրցանակներով: Երկուքն ալ պարտուած են Քուպացիներէ՝ որոնք շատ յաջող ելոյթներ ունեցած են այս մրցաշարքին ընթացքին:

Հայաստանի ներկայացուցիչներէն Յովհաննիսեան (փետուր) պարտուած է քառորդ եզրափակիչին եւ Միքայէլեան (աքլոր) կէս - աւարտականին. ան ալ՝ Քուպացիէ մը:

Եզրակացութիւն այս մրցաշարքէն՝ Հայաստան կարող է ապարէզ հանել ներկանալի խումբ մը «սիրողներու» միջեւ, միջազգային մակարդակի վրայ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՆՈՐԷՆ ԶՕՐԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Մ.-ԻՆ ՀԱՄԱՐ

Վալանսի Հ. Մ.-ը, Շաբաթ իրիկուն, իր համակիրներուն առջեւ յաղթած է առաջատարին, Կրընոպլի, նուազագոյն տարբերութեամբ՝ 1 - 0: Կարեւոր յաղթելն էր:

Մրցաշրջանին սկիզբէն ի վեր, Հ. Մ.-ը ցոյց կուտայ ամուր պաշտպանողական մը, ինչպէս այս անգամ ալ: 16 մրցակիցներուն միջեւ, ամէնէն քիչ կոլ ստացողն է. 17 միայն, 25 խաղերու ընթացքին:

Զորրորդ, ներկայիս, դասաւորումին վրայ, հայանուն ակումբը մէկ կէտով միայն ետք է Անոսիէ եւ երկու՝ Կրընոպլէ: Այս երեքէն մէկն է որ պիտի ստանայ մուտքի տոմս՝ արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին մէջ:

Թերեւս, մրցաշարքին վերջին օրը, Անոսի - Կրընոպլը մրցումը, Մարսէյլի մէջ, վճռական ըլլայ: Մինչ այդ՝ Հ. Մ.-ը պարտի շահիլ իր հինգ վերջին խաղերը, իր երկու մրցակիցները իր ետեւը ձգելու նպատակաւ:

Արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումի դրան առջեւ, ամենագլխաւոր հարցը անհրաժեշտ պիտաճէն հայթայթելը պիտի ըլլայ: Բայց տակաւին հեռու ենք մուտքէն: Անոսի եւ Կրընոպլը դիրար պիտի հրմշտկեն այդ մուտքին առջեւ: Մեծ ճիգեր պէտք են որ Հ. Մ.-ն ալ մասնակցի այդ աւարտական պայքարին: Այս շաբթու վերջը արդէն, դժուար մրցում մը՝ Մոնփըլիէի մէջ՝ որուն կազմը առաջատար է ներկայիս: Երթ մրցման՝ 2 - 2:

**

● Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՆԿՈՒՄԻ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱԿ

Ռոն - Ալփ լիկի ախոյենութեան մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին ձախողած է Սէն - Թ՚ԷԹիէնի մէջ, Քոթ - Շոտի դէմ՝ 3 - 1. իր դիրքը կը մնայ խախուտ. կայ միշտ վտանգ անկումի:

Վալանսի Հ. Մ. (2), իր դաշտին վրայ, յաղթած է Մաթէլի (Լուար՝) 2 - 0. կը մնայ 3-րդ դասաւորումին վրայ:

Նահանգային առաջնութիւններ. ջախջախիչ յաղթանակ մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին (2) - Սէն Ռոմէն 6 - 0: Հ. Մ. Ը. Մ. միշտ առաջատար է եւ վերելքի գլխաւոր թեկնածուն: Վիէնի Հ. Մ.-ը պարտուած է իր դաշտին վրայ Շասէ՝ 3 - 1: Անտեղի ձախողութիւն մը՝ որ հայանուն ակումբին կորսնցնել կուտայ իր առաջատարի դիրքը:

Փարիզեան շրջան, Ալֆորվիլ - Վիլժիւֆ 1 - 0, Մուռ - Առնուվիլ Հ. Մ. 6 - 1, Հ. Մ. Մ. - Շաւայլ 1 - 0:

Իսիի Հ. Մ.-ը չէ խաղացած:

**

● ՍԷՆ - Թ՚ԱՆԹՈՒԱՆ՝ ԴԷՊԻ ՊԱՏՈՒՈՅ ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Սէն - Թ՚Անթուանի (Մարսէյլ) «Հայ Մարզական Երիտասարդութիւն» ակումբին վարիչները - մեծ մասամբ Հայեր - լաւ պատճառներ ունին գոհ ըլլալու իրենց մարզիկներէն:

Առաջին կազմը, յաղթելէ վերջ, Կիրակի օր, Մանթոնի՝ 4 - 1, իր առջեւ բաց կը տեսնէ վերելքի ճամբան դէպի պատւոյ դասակարգը՝ ուրկէ արտաքսուած էր անցեալ տարի: «Քաւարան»ը մէկ տարի միայն տեւած պիտի ըլլայ ուրեմն:

Գոհունակութեան երկրորդ պատճառ, պահեստի կազմն ալ՝ որ հաւասար մնացած է իր գլխաւոր մրցակիցին, Լա Սիոթա (2)-ի հետ՝ 0 - 0, լաւ դիրքի վրայ է մրցանելու, յառաջիկայ մրցաշրջանին, Փրովանսի Փրոմոսիոն Բ. դասակարգին մէջ, հոն՝ ուր կը խաղայ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ:

Ծանօթ է որ Արծիւ ստացած է արդէն, ան՝ երկու շաբաթէ ի վեր, վերելքի իրաւունք: Ախոյեանն է իր խմբակին: Անցեալ Կիրակի, հաւասար արդիւնք Փոր - Սէն - Լուիի մէջ՝ 4 - 4:

Արծիւ (2) Փրովանսի Ա. դասակարգի ախոյենութեան մէջ, յաղթած է Պաթարէլ՝ 2 - 1:

Յառաջիկայ Կիրակի, վերջին մրցումներ: Սէն - Թ՚Անթուան (1) կը խաղայ Լա Սիոթայի մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. կը հիւրընկալէ Արլի խումբը:

Երթ խաղերուն՝ Լա Սիոթա յաղթական 3 - 2, Արլ - Արծիւ 1 - 1. Լա Սիոթա դասաւորումին վրայ վերջինն է ներկայիս, Արլ՝ վեցերորդ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Հիւրրիյէթ» Ապրիլ 16-ի թիւին մէջ տեղ կուտայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին արտայայտութիւններուն. Թերթին թղթակիցը նշելէ ետք թէ Վազգէն Ա.ի առաջին յայտարարութիւնն է ասիկա թրքական թերթի մը, կ՚ըսէ թէ ան խօսելով Թուրք դեսպանին Երեւան այցելութեան մասին, զօրակցութիւն յայտնած է Հայաստանի կառավարութեան կեցուածքին:

«Հին ցաւերը մոռնանք» ըսելէ ետք, Վազգէն Ա. կը շարունակէ.. «այլեւս ժամանակը հասած է առաջ նայելու: Մեր եկեղեցին, ինչպէս Թուրքիոյ կարգ մը շրջանակները կը կարծեն, անցեալին եւս թշնամութիւնը հրահրող կեցուածք չունեցաւ: Սակայն հիմա չեմ ուզեր հին նիւթերու անդրադառնալ: Զօրավիգ պիտի կանգնինք Երեւանի կառավարութեան բոլոր որոշումներուն որոնք նպատակ ունին յարաբերութիւնները բնականոնացնելու»:

**

Հաքքեարիի մէջ քիւրտ մարտիկներու կրակոցներով մահացած է 21 տարեկան հայ երիտասարդ մը, որ զինուորական ծառայութիւնը կը կատարէր որպէս ապահովութեան ուժ (ժանտարմա):

Նուրի Տէյիրմէնճիի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Գում Գափըի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուր տեղի ունեցած է նաեւ զինուորական արարողութիւն:

Թերթը այս երեւոյթը կը նկատէ երկրին միութեան ու ամբողջականութեան ամէնէն տպաւորիչ ապացոյցը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՆԱՅԻՐԻՏ»Ի ՀԱՐՑԸ

ՀԱԲ-Ի ԵՐԿՈՒ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ

Երեքշաբթի օր, Ապրիլ 16-ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նիստին գլխաւոր հարցը եղած է «Նայիրիտ» գործատան վերաբացումը: Քուէարկութեան արդիւնքը եղած է.. թեր՝ 125, դէմ 25 եւ 20 ձեռնպահ: Հայաստանի Խորհրդարանին անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը 131 ըլլալով, որոշուած է յաջորդ օրը - Ապրիլ 17 - կրկին դնել հարցը այլ տարբերակով մը: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան իր ելոյթով բացատրած է կացութիւնը, յիշելով որ իրենք իսկ պայքար տարած էին գործատունը փակելու համար:

Նիստի նիւթ եղած է նաեւ տօնական մերձաւոր օրերու ճշդումը եւ հետեւեալ որոշումները տրուած են.-

ԱՊՐԻԼ 24. - Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած օր, «ոչ - աշխատանքային» ըստ տեղական բանաձեւման (ցարդ՝ յիշատակի օր էր, բայց մերձաւոր Շաբաթ օրը հարկ էր աշխատիլ հատուցանելու համար այդ օրուան աշխատանքը):

ՄԱՅԻՍ 9. - Խաղաղութեան նուիրուած օր, բայց հարկ է աշխատիլ:

ՄԱՅԻՍ 28. - Անկախութեան տօն, առանց աշխատանքի:

**

Ապրիլ 16-ին վճիռները տրուած են նաեւ ՀԱԲ-ի երբեմնի պատասխանատուներ՝ Վարդան Վարդանեանի եւ Միրզոյեֆի: Ծանօթ է որ անցեալ Օգոստոս 28-ին, ծանր դէպքեր կը պատահէին Երեւան եւ ՀԱԲ-ի անդամներու կողմէ կը սպաննուէին երեսփոխան՝ Վիկտոր Այվազեան եւ Գ. Միքայէլեան (Զաւուշ): Այժմ՝ Վարդան Վարդանեան դատապարտուած է չորս տարի բանտարկութեան եւ Միրզոյեֆ՝ մէկ տարի:

**

«NEW-YORK TIMES»

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Նիւ - Եորք Թայմզ» ամերիկեան օրաթերթը, Ապրիլ 15-ին հրատարակած է շահեկան հարցազրոյց մը Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ՝ «Հայ ղեկավարը նրբութեամբ կը կառավարէ» խորագրին տակ, գրութեան կցելով նախագահին նկարը: Կ՚անդրադառնանք առանձին:

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

● ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

«Մարզական Հայաստան» թերթը կը գուժէ Գեղամ Վարդանեանի «ողբերգական» մահը, առանց ճշդելու պարագաները:

Գեղամ Վարդանեան ծանօթ մարզիկ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ Ա. ՏԵՂԱԿԱԼ՝

ԱՇՈՏ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՐՑ. - Ուսումնական այս կեդրոնի մասին բաւական լուսաբանութիւններ բռնանալէ ետք, յաջորդ հարցումս կը վերաբերի ձեր ստանձնած նոր պաշտօնին: Լսեցինք, որ Փետրուար 14-ին նշանակուած էք Հայաստանի Հանրապետութեան Լուսաւորութեան նախարարի Ա. տեղակալ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ, թէ ի՞նչ են ձեր պարտականութիւնները:

ՊԱՏ. - Գիտէք թէ Լուսաւորութեան նախարարն է Արիկ Գրիգորեան, երկրաչափ, բարեխղճաւոր եւ շատ ազնիւ մի անձնաւորութիւն: Ինձ նշանակեցին նրա Ա. տեղակալ: Մենք միասին աշխատում ենք, ունենք բաւական յաջող գործակցութիւն: Իմ գործունէութեան հիմնական ոլորտը Հայաստանի դպրոցներն են եւ ընդհանուր այն բոլոր հիմնարկները, որոնք կապուած են մանկավարժութեան հետ. օրինակ՝ ուսուցիչների կատարելագործման ինստիտուտ, մանկավարժական ինստիտուտներ, գիտահետազօտական ինստիտուտ եւայլն: Դպրոց խնդիրը շատ շատ է: Առաջնահերթ հարցն է ստեղծել մի համակարգ, որը յաջողութեամբ կարող է զբաղուել ուսուցիչների պատրաստութեան եւ կատարելագործման հարցերով, եւ չակել ուսումնական ծրագրերը, որովհետեւ թէ՛ Խորհրդային Միութեան եւ թէ Հայաստանի ուսումնական ընթացքը հիմնականում ուղղուած էր նրան, որ փաստօրէն աշակերտ խլացնի ինչ - որ մասնակի ծանօթութիւն, այսինքն՝ հիմնականում զարգանում էր նրա յիշողութիւնը. Նա չէր ստանում այն ուսումը, որը կարող էր օգտագործել կեանքում: Այս իմաստով պիտի ասել, որ ամերիկեան կրթական ծրագրերը օգտակար են: Ես ուսումնասիրեցի եւ նկատեցի որ դա նպաստում է մարդու մտածողութեան զարգացմանը: Մենք պէտք է անպայման բարեփոխումներ անենք այդ ուղղութեամբ, այսինքն՝ հիմնական ծրագրերը, բոլոր դասագրքերը պէտք է փոխուեն, առանց բացառութեան: Պէտք է նաեւ ըստեղծենք մի նոր համակարգ Հայաստանի ուսուցիչների կատարելագործման համար: Այս ընագաւառում կայ ուսուցիչների կատարելագործման ինստիտուտը, որտեղ պէտք է բարեփոխութիւններ անենք: Կան համալսարաններ, որտեղ պատրաստւում են ուսուցիչները. մենք պէտք է յատուկ պահանջ ներկայացնենք, որ մեզ պէտք են այսպէս - այնպէս ուսուցիչներ, ո՛չ թէ մասնագիտութեամբ, այլ ունակութեամբ եւ տուեալներով ուսուցիչներ: Ուսուցիչներ՝ որոնք մտածող են, որոնց աշխարհահայեացքը նեղ չէ, որոնք կարողանում են հեշտ կապ ստեղծել աշակերտների հետ: Փաստօրէն այս երեք հիմնական կէտերը կազմում են կրթութիւնը արդիւնաւորելու առանցքը:

Որպէսզի մեր այս խօսքերը լոզունգների տպաւորութիւն չթողնեն, ուզում ենք գործնական մի քանի կէտեր մատնանշել, որոնց ձեռնարկել ենք արդէն: Մենք ուզում ենք սկսել դասագրքերի պատրաստութիւնը եւ տպագրութիւնը: Այդ գործին կը նպաստի մեր հիմնած Ֆոնտը, որովհետեւ կառավարութիւնը դեռ երկար ժամանակ չի կարող մեծ հնարաւորութիւններ տալ այդ ծրագիրը իրագործելու համար: Եթէ նոյնիսկ նա տուեց գումարներ, պիտի նկատել որ ռուբլիի գինը օրէց օր ընկնում է, դրամահոսութիւնը մեծ չափերի է հասել, հետեւաբար այդ գումարները՝ անհասկանալի է, թէ ինչպէս պէտք է օգտագործես: Դու կարող ես շատ մեծ գումար ունենալ, սակայն չկարողանաս ոչ մի բան անել: Այդ իմաստով մեզ համար ամէնից կարեւոր հարցն է ունենալ մի տպարան, որ դրացի մի՛յն մեր դպրոցների համար դասագիրք եւ օժանդակ գրականութիւն տպելով:

ՀԱՐՑ. - Քանի որ այսքան հրատապ անհրաժեշտութիւն է տպարան ունենալը, որպէսզի դպրոցներու համար նոր դասագիրքեր տպուին, կարելի չէ՞ արդեօք Հայաստանի տպարաններէն մին յատկացնել այս նպատակի իրագործման:

ՊԱՏ. - Հայաստանում կայ միայն մի տպարան, որ գունաւոր տպագրութիւն է անում, դա էլ ծանր վիճակում է: Այդ տպարանը պէտք է այնպիսի գրքեր տպի, որ կարողանայ յաջողութեամբ պիգնըս անել. իսկ լուսաւորութեան ընագաւառում դա չի կարող նման շահաբեր պիզնըս անել: Հիմնականում անհրաժեշտ են նիւթատուութիւններ եւ այլ միջոցներ, որպէսզի կարողանանք՝ գոնէ սկզբի շրջանում, այդ մեխանիզմը աշխատեցնել: Դասագրքերը պէտք է գունաւոր լինեն: Առաջին դասարանի երեխան որ գալիս է դպրոց, նրան տալիս են մի հին դասագիրք, որ գործածուած եւ մաշած է, մնացեալը կարող էք երեւակայել: Ես յիշում եմ, 20 տարի առաջ, նոյնիսկ նոր դասագրքերի հոտը մեծ նշանակութիւն ունէր մեզ համար: Մեր մօտ հիմա նոր դասագիրք չկայ, իսկ բովանդակութիւնը՝ ահաւոր, պէտք է փոխել: Այս ուղղութեամբ ուզում եմ ուրախութեամբ յայտնել, որ առաջարկուած Ֆոնտի ծրագրում տպարանի հարցը բաւուք լուծում գտնելու ընթացքի մէջ է. այստեղ՝ Լոս - Անճըլըսում, ունեցանք 50 հազար տոլարի խոստումներ. պէտք ունենք դեռեւս 100 հազար տոլարի եւ յոյս ունենք որ Սփիւռքը նեցուկ կը լինի ա՛յն եւս ամբողջացնելով իրականացնելու յոյժ կարեւոր այդ ծրագիրը, այսինքն՝ գունաւոր տպագրութեան տպարանի հիմնումը: Մեր նպատակն է Սեպտեմբերին սկսել տպարանի օգտագործումը:

ՀԱՐՑ. - Տպագրութեան համար պատրաստ աշխատանքներ կա՞ն արդէն:

ՊԱՏ. - Այո. բաւական դասագրքեր կան պատրաստուած՝ այբբենարան, ընապիտութեան գրքեր եւն.: Մենք պիտի թարգմանենք նաեւ ամերիկեան դասագրքերը, հիմնականում՝ գիտութիւնների, որովհետեւ խիստպէս լաւ գրքեր են եւ օգտակար մեր երեխաներին:

ՀԱՐՑ. - Երբ ձեր պաշտօնը ստանձնեցիք, անշուշտ հին դիւանները աչքէ անցուցիք ծանօթանալու համար դրուածքին եւ գիտնալու, թէ ինչեր պէտք է կատարուին. տարօրինակ ի՞նչ բան նկատեցիք այդ առթիւ:

ՊԱՏ. - Տարօրինակը ինձ համար այն էր, որ հասկացայ թէ ինչքան հնարաւորութիւններ կային գործ անելու եւ ինչքան գործ չի արուել: Ինձ համար ուղղակիապշեցուցիչ էր: Զգիտեմ, թէ ինչո՞ւ համար այդ գործը չի արուել. ինչո՞ւ կարելի էր եւ չի արուել. ինձ համար անհասկանալի է:

ՀԱՐՑ. - Մասնաւոր դժուարութի՞ւն կար արդեօք:

ՊԱՏ. - Մասնաւոր ո՛չ մի դժուարութիւն. պարզապէս՝ պէ՛տք էր աշխատել: Ես հիմա էլ այն կարծիքի եմ, որ եթէ Հայաստանը այսօր ծանր վիճակում է, եթէ ամէն մէկը իր աշխատանքը անի, հոյակապ կարելի է ապրել: Պէտք է ամէն մէկը իր աշխատանքը բարեխիղճ կերպով անի:

ՀԱՐՑ. - Ծուլութի՞ւն, թէ այլ պատճառ:

ՊԱՏ. - Թէ՛ ծուլութիւն եւ թէ այն պատճառով, որ շատեր իրենց տեղը չեն գտնում, իրենց յանձնուած պաշտօնի պատասխանատուութիւնը չունեն...

ՀԱՐՑ. - Կամ հաւատքը կը պակսի:

ՊԱՏ. - Կամ հաւատքը չունի, կամ զուտ անձնական շահեր ունի, թքած է պետական գործի վրայ. չկայ մի համակարգ որը հեշտութեամբ չափանիշ լինի: Իմ համոզումը այն է՝ որ երբ մարդ մի պաշտօն է ներկայացնում, նախ ինքը պէտք է իր պարտականութիւնները լաւ կատարի, յետոյ լաւ կեանք ունենալու համար պահանջ ներկայացնի: Եթէ հիմա Հայաստանի ժողովուրդը կպնի եւ ամէն մէկը իր պարտականութիւնները բարեխիղճ ու ազնիւ կատարի, Հայաստանը դրախտ կը լինի:

ՀԱՐՑ. - 1988-էն առաջ եւ անկէ ետք Հայաստանի աշխատաւոր ձեռքերու վերաբերումին մէջ փոփոխութիւն կա՞յ. Պետութեան համար աշխատելու կամ չաշխատելու հոգեբանութիւնը փոխուա՞ծ է, թէ ոչ:

ՊԱՏ. - Գիտէ՞ք, մի քիչ դժուար է ասել, որովհետեւ հոգեբանական այդ բոլոր երանգներին խառնուել է շատ ուժեղ դրամահոսութեան հարցը: Բոլոր գները թանկացել են ահաւոր ձեւով: Հայաստանում ամէն ինչ կայ, բայց թանկ է: Շատեր գալիս ասում են, որ սով է Հայաստանում, բայց ես համոզուած եմ որ ամէն ինչ կայ, պարզապէս թանկ է, հետեւաբար պէտք է աւելի շատ աշխատել:

ՀԱՐՑ. - Անշուշտ առիթէն օգտուողներ ալ կան:

ՊԱՏ. - Այո. այն որ ծախու ապրանք ունի, կ'ուզենայ աւելի թանկ ծախել: Ի հարկէ կան դժուարութիւններ՝ հացի, կաթի, վառելիքի եւայլն: Բայց պէտք է հասկանալ այդ ամէն ինչը: Հիմնականում բոլոր դժուարութիւնները կապուած են ոչ թէ հէնց Հայաստանի հետ, այլ Խորհրդային Միութեան ճգնաժամային պահերով: Եթէ փորձենք համեմատել, ինձ թւում է թէ Հայաստանը ամենալաւ վիճակումն է: Եթէ Հայաստանի հարեւանները հանգիստ թողնեն, Հայաստանը շատ շուտ ոտքի կը կանգնի: Մեզ հարկաւոր են մի քիչ կայունութիւն, մի քիչ էլ հանդարտութիւն: Դժուար է ասել, բայց մենք պէտք է մի քիչ սպասենք: Սպասենք՝ որ Ադրբեջանում դեմոկրատական բարեփոխումներ լինեն (որը դժուար է ենթադրել առայժմ), սպասենք՝ որ Վրացիները մի քիչ աւելի հաշուենկատ դիրք գրաւեն եւ հասկանան, որ կարելի է գոյութիւն ունենալ իրարու օգնութեան տալով:

ՀԱՐՑ. - Վերադառնալով ուսումնական - կրթական մարզին, ի՞նչ կարելի է ընել, որ Սփիւռքի հայկական գաղութներու բոլոր դպրոցները ուղղակի կապ հաստատեն Հայաստանի դպրոցներուն հետ՝ քոյր - վարժարաններ դառնալով, փոխադարձ այցելութիւններ կազմակերպել եւ այդ ձեւով Հայրենիք - Սփիւռք կապերը աւելի եւս ամրացնելով:

ՊԱՏ. - Անպայման պէտք է անել դա: Անհրաժեշտ է սփիւռքում ստեղծել մի մարմին՝ որ համակարգի այդ բոլոր աշխատանքները: Քանի որ այստեղում կան կուսակցութիւններ եւ ընդհանրապէս դպրոցները հովանաւորւում են նրանց կողմից, հետեւաբար հարկ է մի մարմին՝ որ համակարգի այդ գործը, որպէսզի ամէն մի դպրոց կապ հաստատի Հայաստանի դպրոցներից մէկի հետ: Դա շատ կարեւոր է: Դրա սքանչելի օրինակը Կըլենտէյլի Ճամլեան ազգային վարժարանն է, որ առաջինը եղաւ Երեւանի դպրոցներից մէկի՝ Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի հետ քոյր - վարժարան դարձաւ: Այդ համագործակցութիւնը շատ մեծ օգուտ տուեց երկու դպրոցներին:

ՀԱՐՑ. - Այս օրինակին հետեւեցաւ Օրէնճ Քաունթիի Արի Կիրակոս Մինասեան վարժարանը, կապ հաստատելով Երեւանի Մ. Իշխան դպրոցին հետ:

ՊԱՏ. - Այո. պէտք է այս երեւոյթը վարակիչ դառնայ եւ Սփիւռքի բոլոր դպրոցները քոյր - վարժարաններ լինեն Հայաստանի դպրոցների հետ:

ՀԱՐՑ. - Վերջին հարցում մը, նման՝ գուշակութեան. քանի՞ տարի պէտք է, որ Հայաստանը ոտքի կանգնի:

ՊԱՏ. - Ինձ թւում է՝ հինգ տարի:

Շնորհակալութիւն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԱԽԸՆԹԱՑԸ

Քիւրտերու նոր աքսորը ամբողջ աշխարհի ուշադրութեան կեդրոնին է, սակայն ոչ անպայման մտահոգութեան. «դաւաճանութիւն», «խաղ», «դիրքահաւան», «մատնութիւն» բառերը անպակաս կ'ըլլան այդ աքսորին վերաբերեալ լուրերէն կամ քաղաքական մեկնաբանութիւններէն: «Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ»ի Ապրիլ 11-ի թիւն ալ մէկէ աւելի արտատպումներով կ'անդրադառնայ հարցին: Ասոնցմէ մէկն է 800 հազար տպաքանակով «Ուաշինկթըն Փոստ»էն առնուած յօդուածը զոր ստորագրած է Տանիէլ Շոր:

"Ընդհանուր լռութեան մէջ կ'ոչնչացուի մեր ժողովուրդն ու մեր շարժումը: Կը խորհինք որ Միացեալ - Նահանգները բարոյական եւ քաղաքական պատասխանատուութիւն մը ունին մեր ժողովուրդին հանդէպ որ ընտրած էր ձեր երկրին քաղաքականութեան հետեւորդ ըլլալու ճամբան": Այս տողերը անցեալ շաբաթ քիւրտ ղեկավար Մասուտ Պարզանիի կողմէ կըրնային ուղղուած ըլլալ Նախագահ Պուշի վարչութեան մէջ անոնց հեղինակը Պարզանին է, իսկ նամակը ուղղուած էր Ամերիկայի Արտաքին Նախարար՝ Հէնրի Քիսինճըրի, 1975 Մարտ 10-ին:

Այդ նամակը ամերիկեան կառավարութեան ուղղուած աղաղակ մըն էր, անոր որ այդ թուականէն երեք տարի առաջ Սատտամ Հիւսէյնի դէմ քրտական ապստամբութիւն մը կազմակերպած էր, ծառայութիւն մը մատուցանելով Իրանի շահին: Սակայն Քիւրտերը իրենց կիրարկուող ճնշումին հետ գլուխ գլխի ձգուեցան երբ Իրան եւ Իրաք հարթեցին իրենց սահմանային վէճը:

Վերոյիշեալ նամակը առնուած է չհրապարակուած տեղեկագիրէ մը որ պատրաստուած էր 1976-ին, ամերիկեան գաղտնի կազմակերպութեան ոճիրներուն մասին:

Գործողութիւններու ծրագիրը քանի մը շաբթուան մէջ պատրաստուած էր Սպիտակ Տան ու Սի - Ի - Ա-յի կողմէ ու կ'արժէր 16 միլիոն տոլար. կը նախատեսուէր գլխաւորաբար խորհրդային զէնքերով զինել Քիւրտերը: Շահը կրնար հոգալ այդ գումարը, սակայն Քիւրտերը ոչ ոքի վստահութիւն ունէին բացի Ամերիկայէն, որմէ խնդրեցին իրենց հովանաւորը ըլլալ: Մուսթաֆա Պարզանի ըսած էր թէ եթէ յաջողէին, պատրաստ էր Քիւրտիստանը դարձնել ամերիկեան 51-րդ նահանգը:

Մ. Պարզանի մեծ հիացում ունէր Քիսինճըրի հանդէպ, որ 1973-ին Արտաքին նախարարի պաշտօնին կոչուած էր: Թանկարժէք նուէրներ ղրկեց անոր հարսանիքին որոնց մասին շատ չխօսելու հրահանգ տրուեցաւ. քրտական յարաբերութիւնները ծայր աստիճան փափուկ էին:

Քիւրտերը երեք տարի պայքար մղեցին իրաքեան զօրքին դէմ եւ ծանր կորուստներ ունեցան: Ամերիկեան կառավարութիւնը զիրենք համոզեց որ ինքնավարութեան օրինավիճակի մը մասին բանակցին Իրաքի կառավարութեան հետ: Սակայն արդէնք եղաւ որ ընդհանուր յարձակումի մը անցնին, ինչ որ Իսրայէլի փափաքն էր:

1972 Հոկտեմբերին Շահը այլ նպատակներ կը հետապնդէր ու Սի - Ի - Ա. Իրան-իրաքեան վէճը հարթելու ձեռնարկներ կատարեց առանց այս մասին տեղեակ պահելու քիւրտ հրամանատարները, գանոնք մղելով պայքարը շարունակելու, որպէսզի շահը զօրաւոր դիրքի մէջ ըլլար:

1975 Մարտ 9-ին առանց Միացեալ - Նահանգներն ու Քիւրտերը տեղեակ պահելու, Շահը համաձայնեցաւ Իրաքի հետ: Անմիջապէս կտրեց Քիւրտերու կատարուած օժանդակութիւնը:

Քրտական ապայակոյտը հետեւեալ աղաղակը հնչեցուց Սի - Ի - Ա-յին. «Մեր ժողովուրդն ու ուժերը կատարեալ խառնակութեան, չփոթութեան մէջ են: Մեր ժողովուրդին ճակատագիրը աւելի քան երբեք սպառնալիքի տակ են. ամբողջական բնաջնջման վտանգին ենթարկուած ենք: Ու այս բոլորին համար ոչ մէկ բացատրութիւն ստացանք...»:

Սի - Ի - Ա-յի պատասխանատու մը կը զգուշացնէ ամերիկեան կառավարութիւնը որ եթէ Ամերիկա գոհացուցիչ կերպով մը չկարգադրէ հարցը եւ Քիւրտերը լքուած ըլլալու տպաւորութիւնը ունենան, հաւանաբար ահազանգ պիտի հնչեցնեն միջազգային հանրային կարծիքին մօտ:

Իրան ապաստանած շուրջ 200 հազար Քիւրտերէ 40 հազարը բռնի ետ կը ղըր-

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱԿԻ Դ. ՄԻՋ - ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Մարտ 29-էն 31, Փարիզի արուարձաններէն Շարանթոն - լը - Փոնի մէջ, տեղի ունեցան Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի շրջանակի Դ. միջ - մասնաճիւղային մարզական խաղերը, կազմակերպութեամբ Եւրոպայի Երիտասարդաց Յանձնախումբին եւ նախագահութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնախումբի ատենապետ Մեթր Պերճ Սեդրակեանի, (Նիս - Եարբէն)։

Մարզական խաղերուն իրենց մասնակցութիւնը բերին աւելի քան 250 մարզիկ - մարզիկուհիներ Ֆրանսայի տարբեր շրջաններէն՝ Փարիզ, Լիոն, Վալանս, Սէն - Շամօն եւ Մարսէյլ, ինչպէս նաեւ Լոնտոնէն եւ Ամսթերտամէն։

Մարզիկները ժամանեցին սկսան Ուրբաթ առաւօտեան եւ տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր։ Մասնաւոր օթօքարերով ժամանեցին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի 35 մարզիկներ եւ անձինք, Լոնտոնէն, գլխաւորութեամբ Զաւէն Ճերմակեանի եւ Հոլանտայի «Արարատ» Միութեան ատենապետ մարզիկները։ Մարզիկները տեղաւորուեցան Centre d'Accueil de Paris-Charenton-ի հանրակացարանին մէջ, հովանաւորութեամբ Տէր եւ Տիկին Ա. Փէշլեանի։

Շաբաթ, ամբողջ օրը եւ Կիրակի առաւօտ տեղի ունեցան ծրագրին համաձայն փութպոլի, պասքեթպոլի, վօլէյպոլի եւ փինկ - փոնկի մրցաձեւերուն մրցումները։ Աւելորդ է ըսել որ մարզիկները կողմէ ցուցաբերուած մրցակցական եւ պայքարի ոգին, որուն հետ գիտէին մրցումները աւելի հետաքրքրական դարձնել եւ յանդուգն պայքար մղել իրենց հակառակորդներուն։

Ասպարէզն մրցումները սկսան Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2-ին, փինկ - փոնկով։

Աղջկանց բաժնին մէջ, Լօրանս Մանկաեան (Փարիզէն) գիտցին յաղթանակ մը

Կոմս։ Ամերիկա կ'անհետէ մարդասիրական օժանդակութեան ու քաղաքական աջակցութեան խնդրանքները։

Պարզամիտ որ քաղցկեղ կը տառապէր Ամերիկա փոխադրուեցաւ։ զարմանալի չըլլալը յայտնեց թէ խնամուած էր ամեն բժշկական կարգադրութեան դէմ որեւէ ծախսով արդարութիւն չունենալ։ Կեանքին վերջին օրերը ապրեցաւ Նիւ Եորք քաղաքին մէջ։ 1979 Մայիսին, իր մահէն քիչ առաջ հարցազրոյց մը տուաւ «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթին որ կը յայտարարէր. «Մենք ալ ոչ խաղաղութիւն կը հասնինք Հին ժողովուրդն մըն ենք։ Կրնանք խաղաղ ապրիլ։ Այսպիսին հիմա կ'ուզենք՝ Զեմ զինքը թէ ով կ'ըլլայ յանդուգն իսկ, բայց չեն կրնար մնձակել մեզ»։

Զօրավիգն երիտասարդ զաւակը Մասուտ հօր ներկայ էր հարցազրոյցին։ 12 տարի ետք անոր պէտք վճռական Բիրմանու ազատագրութեան պայքարը վերջ տալ, նոր ու ապագայի կռիւները։

տարաւ Գաթրին Բիզէրճեանի դէմ, (Վալանսէն) 2 - 0։

Տղոց աւարտականին, Ռէմի Իսրայէլեան (Փարիզ) երկար պայքարէ մը վերջ յաղթեց Յարութ Սիմոնեանի (Հոլանտա) 3 - 2 արդիւնքով։

Ապա սկսաւ Պասքէթպոլի աւարտական մրցումը Փարիզի եւ Վալանսի արական խումբերուն միջեւ։ Խաղին սկիզբը Վալանս կէտերու թեթեւ առաւելութիւն մը ձեռք բերած էր, սակայն Փարիզի տղաքը կրցան շուտով վիճակը ի նպաստ իրենց խումբին շրջել եւ չորս - հինգ կէտերու առաւելութիւն մը պահել մինչեւ խաղին վերջը։ Վերջնական արդիւնք՝ 74 - 69 ի նպաստ Փարիզի։

Վոլէյպոլի աւարտականը դէմ դիմաց հանեց Փարիզի եւ Լիոնի խումբերը։ Լիոնցիք փորձեցին իրենց ամբողջ ուժով դիմադրել Փարիզի տղոց եւ թոյլ չտալ որ այս վերջինները դիւրին յաղթանակ մը տանին։ Բայց եւ այնպէս Փարիզի գերակայութիւնը զգալի էր եւ 3 - 0 արդիւնքը մեկնաբանութեան չի կարօտիր։

Օրուան վերջին աւարտականը Փութպոլի (գոց սրահի մէջ) աւարտականն էր, Լիոնի եւ Լոնտոնի խումբերուն միջեւ։ Ըստ երեւոյթին, Հայերուս մօտ ալ Փութպոլը ամէնէն ժողովրդական մարզաձեւն է, քանի այս վերջին մրցումն է որ ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծեց եւ «չիկացուց» հանդիսականները։

Բուռն պայքարէ մը ետք Լիոն տարաւ վերջնական յաղթանակը 2 - 0 արդիւնքով։

***

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի շրջանակի Դ. միջ - մասնաճիւղային մարզական խաղերուն եզրափակիչ հանդիսութիւնը սկսաւ Կիրակի գիշեր, ժամը 9·30-ին, Շարանթոնի քաղաքապետարանի ամբողջութեամբ լեցուած - աւելի քան՝ 400 անձ - էսփաս Թօփօլի դահլիճին մէջ։

Պատուոյ սեղանին շուրջ տեղ գրաւած էին Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան փոխ – Նախագահ Հայկաշէն Ուզունեան եւ իր կինը, օրուան նախագահ Մեթր Պերճ Սեդրակեան եւ իր կինը, Շարանթոնի քաղաքապետին զոյգ կցորդները, Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամ Տոքթ. Էսի Ադամեան եւ իր կինը, Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի ատենապետ Լեւոն Քէպապճեան եւ իր կինը, Փարիզի մասնաժողովի ատենապետ Արա Զընար եւ իր կինը եւ Ժընեւի մասնաժողովի ատենապետուհի՝ Տիկին Թալին Աւագեան։

Օրուան հանդիսավար Անդրանիկ Քէշիշեանի հրաւէրով ներկաներուն իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց Դ. միջ – մասնաճիւղային խաղերու կազմակերպիչ Եւրոպայի Երիտասարդական Յանձնախումբի ատենապետ Յակոբ Գասարճեան։

Այս խաղերուն գլխաւոր յաղթականը հայ երիտասարդութիւնն է որ բարձր կը պահէ հայկականութեան դրօշը Սփիւռքի մէջ եւ օր մը զայն պիտի փոխանցէ գալիք սերունդներուն, ըսաւ Պր. Գասարճեան, աւելցնելով որ Բարեգործականը միշտ հաւատք ունեցած է հայ երիտասարդութեան նկատմամբ ու ամէն տեղ զարկ կուտայ երիտասարդական շարժումներուն։

Օրուան նախագահ Մեթր Պերճ Սեդրակեան շնորհաւորելէ ետք Դ. Միջ - մասնաճիւղային խաղերուն կազմակերպիչները յայտարարեց որ Հ. Բ. Ը. Միութեան համաշխարհային մարզական խաղերը տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ տարի, 1992 Յուլիսին, Լոս - Անճըլըսի մէջ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի ատենապետ Պր. Լեւոն Քէպապճեանի երիտասարդներուն ուղղըւած քաջալերական խօսքերէն եւ Շարանթօն – լը - Փօնի քաղաքապետ Ալէն Կրիօթըրէյի - որ այդ օր քաղաքէն բացակայ էր - երկու կցորդներուն համակրական արտայայտութիւններէն վերջ, Հայրապետական պատուիրակ Գիւտ Արք. իր գոհունակութիւնը յայտնեց ի տես իր աչքերուն առջեւ պարզուող այս ոգեւորիչ տեսարանին եւ շնորհաւորեց Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր ծաւալած ազգանուէր գործունէութեան համար։

Ապա տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը եւ Վալանսի Վէզիրեան հաստատութեան կողմէ նուիրուած գեղեցիկ բաժակներ ստացան բոլոր մարզաձեւերու մէջ առաջին եւ երկրորդ հանդիսացողները, իսկ բոլոր մասնակցող մարզիկներուն յանձնուեցան յիշատակի մէտայլներ։

Պաշտօնական մասը աւարտելէն ետք սկսաւ խրախճանքի բաժինը, առաջնորդութեամբ ԼՈՐԻ նուագախումբին եւ երգիչ Յովիկի։

Մթնոլորտը զուտ հայկական էր։ Երիտասարդները, յաղթականներուն եւ մասնակցողներուն կենացը չամփանեայի բաժակներ պարպելէ վերջ, շուրջպար բռնեցին եւ քոչարի պարեցին մինչեւ առաւօտեան ժամերը, հետեւելով հայկական պարեղանակներու խանդավառ կշռոյթին։

Հաճելի անակնկալ մը եղաւ Հոլանտայի «Արարատ» Միութեան պարախումբին ելոյթը, որ հանդէս եկաւ հայկական երկու հեզաճկուն պարերով։

250 հայ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ քով – քովի բերելով եւ զանոնք ամբողջ երեք օր հայկական խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ պահելով, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը լիովին իրագործած եղաւ իր նպատակը։

Շնորհաւորութիւն կազմակերպիչներուն եւ ժամադրութիւն՝ 1992-ի խաղերուն։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՓՐՈՖ. ԼԱՆԿԻ ՄԱՀԸ

Լոնտոնի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է անգլիացի ծանօթ հայագէտ՝ փրոֆէսէօր Տէյվիտ Մարշալ – Լանկ, 67 տարեկանին։

Որբացեալ բանաստեղծը, կովկասագէտ, դասախօս եղած է Լոնտոնի համալսարանը (1968-էն), 1944 – 46-ին եղած է փոխ - հիւպատոս՝ Թաւրիզ, ուր շփում հաստատած է Հայերու հետ։

1966, 1968 եւ 1974-ին այցելած էՀայաստան։ Հեղինակ է կարգ մը գործերու ինչպէս՝ «Հայաստան քաղաքակրթութեան օրրան» (1970), «Լեռներու ժողովուրդները, հիմաւուրց Արարատն ու Կովկասը» (Զարլըզ Պըրնիի հետ, 1971), որոնք նուիրուած են հայ ժողովուրդի պատմութեան, անցեալ թէ ներկայ։

ՎԵՆԵՏԻԿ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ը. տարի 1991 Յուլիս 27 - Օգոստոս 19

Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանի Տեսչութիւնը, հովանաւորութեամբ՝ Ս. Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան Մայրավանքի Հայկական Ճեմարանին, կը կազմակերպէ ամառնային դասընթացք, նուիրուած յատկապէս հայերէն աշխարհաբար լեզուի ուսուցումին ու նոյն լեզուին մէջ գրաւոր հրահանգումներու եւ համապատասխան հսկուած ու առաջնորդուած ընթերցումներու։

Հայագիտական ամառնային այս դասընթացքներուն իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն՝ Հայաստանէն, քանդակագործ՝ Արա Շիրազ, Նախագահ Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան։ Արուեստագէտ նկարիչ Սամուէլ Պետրոսեան՝ տնօրէն Թէրլէմէզեան գեղարուեստից ուսումնարանին։ Քանատայէն դոկտոր Վարուժան Պօյաճեան, Ֆրանսայէն նախատեսուած է մասնակցութիւնը փրոֆէսէօր Յակոբ Պալեանի՝ տնօրէն վարիչ Փարիզի Ռատիօ Այր-ի սփռումներուն։

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին հետեւիլ Գրաբար լեզուի եւ Հայ գրականութեան յառաջացած դասաւանդումներուն, անհրաժեշտ է որ Յունիս 15-էն առաջ հաղորդեն իրենց փափաքը։ Իսկ բոլոր մասնակիցներէն կը խնդրուի փութով ղրկել Վարչութեանս իրենց դիմումները, չորս լուսանկարով եւ համառօտ կենսագրական նօթերով։

Դասընթացքը բաժնուած է հետեւեալ մակարդակներու.-

Ա.- Բոլորովին նոր սկսողներ

Բ.- Յառաջացած սկսնակներ

Գ.- Յառաջացածներ

Դ.- Աշխարհաբար լեզուն տիրապետողներու մակարդակը

Ե.- Գրաբարի, գրականութեան, պատմութեան դասաւանդումի բարձր մակարդակ։

Իւրաքանչիւր մակարդակի համապատասխան կը տրուին պատշաճ ծանօթութիւններ ազգային անհրաժեշտ գիտութիւններու մասին։ Դասընթացքի շրջանին կը կատարուին հանդիպումներ, բանախօսութիւններ եւ կլոր սեղաններ. ազգային եկեղեցական մշակութային հարցերու մասին։ Կը կազմակերպուին թանգարանային պտոյտներ, ծովագնացութիւններ, շրջապտոյտներ տեսարժան վայրերու եւ գիրոցէն ներս երգի ու պարի հաճելի պահեր։ Ընթացքի մասնակցութեան սակն է 5000 ֆրանսական ֆրանք, կամ 1000 ամերիկեան տոլար բոլոր երկիրներու համար, որ կը ներփակէ ննջեղէնի եւ կեցութեան բոլոր ծախքերը։ Արձանագրութեան կամ յաւելեալ այլ տեղեկութիւններու համար, դիմել հետեւեալ հասցէին.-

Collegio Armeno - Direzione Armenologia
Dorsoduro 2596 30123 Venezia/ITALIA
Tel. : 39 - 41 - 5228770

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԷՎԷՐԷԿԻ

3.- Զօմագըլ, Էվէրէկէն մէկուկէս ժամ հեռու՝ վերի եւ վարի թաղերով, 282 տուն Հայութեամբ (1500-ը Լուսաւորչական եւ 250-ը Բողոքական)։ Եկեղեցիները Ս. Լուսաւորիչ եւ Ս. Յակոբ։ Առաջնոյն մէջ կը պաշտօնավարէր

Եկեղեցիները Սուրբ Լուսաւորիչ եւ Սուրբ Յակոբ։ Առաջնոյն մէջ կը պաշտօնավարէր

Ներսէս Քահանայ Ներսէսեան.- Ծնած 1872-ին, բնիկ, աշխարհական անունով Տիգրան, ուսած անդ, ուսուցիչ, 1891 Մայիս 1-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ։ Իբր յեղափոխական եւ Բարեգործական Միութեան անդամ ամբաստանուելով՝ Թուրք չարչարանքին տեսակները կ'ըմբոշխնէ Էվէրէկի եւ Կեսարիոյ զնտաններուն մէջ։ Իր կրկնակ դատապարտութեանց համագումար տարին 111-ի բարձրացած՝ կը մնայ արդելափակ, քառամեայ բանտարկութեան դժնդակ կենցաղ մը բոլորելով մինչեւ Զինադադար, որ կը բանար բանտի դուռերն՝ իրեն պէս բազմաչարչար եւ մահամերձիկ Հայերու առջեւ։ Բացառիկ վերապրողներէն երրորդը։

Երկրորդին մէջ կը պաշտօնավարէր

Յակոմ Քահանայ Տէր - Կարապետեան.- Ծնած 1852-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ նոյն, քահանայորդի, ուսած Սուրբ Կարապետ, 1884-ին ձեռնադրուած Կեսարիոյ առաջնորդ Եղիա Եպիսկոպոս Դերձակեանէ, աշխարհականութեանը՝ Ֆէնէսէի մէջ ուսուցիչ։ Աքսորուած եւ Թշուառութեան մէջ վախճանած։

Զօմագըլի եւ մերձակայ գիւղերու եկեղեցական նուիրական անօթներ կողոպտըւած են Սթանգօլը Ահմէտի կողմէ։

4.- Ինճէ Սու, Զօմագըլէն կէս ժամ հեռու, 180 տուն Հայութեամբ։ Եկեղեցին Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր իր գերատանջ մարտիրոսութեամբ այլեւս երանելեաց կարգը դասելի

Ադամ Քահանայ Անջիկեան.- Ծնած 1882-ին, բնիկ, աշխարհական անունով Օհան, հայրանունը՝ Թորոս, մայրանունը՝ Մարկրիտ, ուսած Թոմարզայի դպրեվանուց մէջ, դասատու եւ դպիր, 1910-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ եւ եռանդեամբ հովուած իր գիւղի ժողովուրդը (որուն հին ծխատէրը Տ. Խաչատուր կքած էր արդէն 84 տարիներու բեռին տակ)։ Կեսարիոյ առաջնորդ Խոսրով Եպիսկոպոս գնահատելով այս վառվռուն երէցին խօսելու ալ կարողութիւնը՝ 912-ին շնորհած էր իրեն քարոզիչի արտօնութիւն։ Տ. Ադամի ինքնակենսագրութեանը մէջ կը հանդիպինք սա յատկանշական տողին. «Գրական գործունէութիւնս պարագաներու բերմամբ անպըտուղ մնացած է»։

Բաղդատմամբ Կեսարիոյ շրջանի բոլոր եկեղեցականներուն հալածանքին, ամէնէն շատ եւ սոսկալի կերպով չարչարուող եւ վկայուողն է այս անզուգական երէցը, որուն քաշածները - մեզ յանձնուած նոթերուն համաձայն - միրսամիոջէ չարադրած ատեննիս՝ համակուած ենք անսովոր խռովքով մը։ Կառավարութիւնը կը ձերբակալէ զինք, նախ՝ երիտասարդագոյնն ըլլալուն իր կարգակիցներուն վրայ, յետոյ՝ ուսումնական եւ պերճախօս, չնական այն համոզմամբ որ գաւառացի անձնիւր երիտասարդ հոգեւորականի խորը «յեղափոխական Հայ»ը կար ծուարած, զոր հարկ էր անճիտել անպայման։ Տ. Ադամ գիւղապետին հետ կը տարուի Էվէրէկ, ուր Զէքի կողմէ կ'ենթարկուի 20-րդ դարու նորանշան հաւատաքննութեան մը՝ զոր մանրամասնել իսկ փշաքաղում կ'առթէ պատմողին եւ ունկնդիրին հաւասարապէս։ Մայիս 8-ի իրիկուն, հայահալած այդ կառավարիչը կը կանչէ զայն բանտին պատկից խուցը - փուրսիչի առաջին կայան՝ որ տանջարան ալ էր։ Երբ իր չարանիւթ հարցմանց կը ստանայ ժխտական պատասխան, կը հրամայէ պառկեցնել զայն յորսայս եւ «փալախա»ն անցունել ոտքերուն։ Խոշոր բիրի մը հարուածներուն տակ՝ երբ արիւնը կը սկսի ժայթքիլ անոր մորթահերձ ներբաններէն, հարուածները կը դադրին, մինչ Գայմագամը կրկին կը բռնէ յայտնել պատկանած կուսակցութեանը (?) Թուղթերուն ու զէնքերուն թաքստոցը։ Անգոյ բաներու համար ի հարկէ կարելի չըլլար որոշ պատասխան մը տալ՝ դէմի հրէշը գոհացնող, որուն զայրոյթը թափ կը ստանայ՝ հարցաքըննութեանը բացասական արդիւնքէն։

(Շար. 223)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դր. Սարգիս Պօյաճեան, Օր. Փաթրիսիա Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան, Օր. Անի Խաչիկեան, Այրի Տիկին Մարտիրոս Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պօյաճեան եւ ազգականներ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 21-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ հարսին՝

ՍԻԼՎԻԱ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խաչիկեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը խոր ցաւով կ'ողբայ իր հին անդամուհիներէն Տիկին Վարդուհի Մարկոսեանի (ծնեալ՝ Զագմաքեան, 1911, Իզմիր) մահը որ պատահած է Կափի հիւանդանոցի մէջ, Ուրբաթ Ապրիլ 12-ին:

Վարչութիւնս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին բոլոր ընտանեկան պարագաներուն եւ բարեկամներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Ժերոմի Թաղականութիւն 1000 Ֆր.:

***

ՎԻԷՆ.— Պր. Հայկազուն Յակոբեան 200 ֆրանք:

***

ՔԱՆՆ. - Պարոյր Ուճուզեան 200 Ֆր.:

***

ՎԻՎԻԷ. - Պր. Քերոսլեան 400 Ֆր.:

***

ՍԷՆ - ՌԱՖԱՅԷԼ. - Տիկին Մանուկեան 200 Ֆր.:

***

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ. - Պ. Աստուրեան 200 ֆրանք:

STÉ C.A.A.
93240 STAINS

Recherche jeune dessinateur
ayant de bonnes connaissances
en informatique à intégrer au sein de
son bureau d'études en automatisme
électrique industriel, après formation.

TEL. : 48. 23. 68. 03
48. 23. 67. 61

RENCONTRE
avec
TERRE et CULTURE
soirée animée par K. KEVONIAN

Chantiers des jeunes en
IRAN DU NORD — KESSAB —
ARMENIE
avec projection de diapositives.

Samedi 20 Avril à 20h30

EGLISE ARMENIENNE
6, rue Père Komitas
92370 - Chaville

(Շար. Ա. էջէն)

մըն էր Հայաստանի մէջ եւ ատեն մը, Եւրոպա ալ, սեղանի թէնիսի շրջանակներուն մէջ:

Քանի մը անգամներ մասնակցած է, Խորհրդային Միութեան կազմին մէջ, Եւրոպայի ախոյեանութիւններուն, փայլած է մանաւանդ երբ ժիւնիոր էր: Տարի մը Եւրոպայի ժիւնիոր ախոյեանութեան ատարտականը խաղացած են երկու հայ երիտասարդներ՝ Գեղամ Վարդանեան եւ Սարգիս Սարխոյեան, ան պաթումցի: Երկուքն ալ ելոյթներ ունեցած են Ֆրանսայի մէջ ալ: Գեղամ ծնած էր Երեւան 1948-ին:

Վ. Մ.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, Յիշատակ է բիւրաւոր նահատակաց մերոց որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային Առաջին Պատերազմի:

1915-ի Մեծ Եղեռնի 76-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը ճիշդ 15-ին մասնաւոր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի մեր աւելի քան մէկուկէս միլիոն նահատակներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ծանօթ.— Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը, ըլլան դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ այլ, այսօր կրնան բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

TOUS PRESENTS A :

— 17h30 : Rassemblement à l'Etoile, dépôt de gerbe au soldat inconnu à l'Arc de Triomphe (17h — Angle rue de Tilsitt).

— 18h00 : Rassemblement Place de l'Etoile à l'angle de l'avenue Kleber.

Manifestation vers la Place des Droits de l'Homme (Trocadéro).

— 19h15 : Allocutions des personnalités politiques françaises.

— vers 19h45 poursuite de la manifestation en direction de l'ambassade de Turquie.

Avec le soutien des organismes de défense des Droits de l'Homme, en présence de nombreuses personnalités.

COMITE D'ORGANISATION DU 24 AVRIL

● *Autocars assurés à partir des banlieues.*

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՊՐԻԼ 23.— Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր կազմակերպութիւնները եւ մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Հոկումի արարողութեան եւ Ապրիլեան Եղեռնի Յուշարձանին առջեւ կատարուելիք մոմավառութեան հանդիսութեան, ի յիշատակ 1915-ի նահատակաց, որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 23, ժամը 20.30-ին, նախագահութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի:

ԱՊՐԻԼ 24.— Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ՝ ժամը 9.30-ին, Ծաղկեպսակի զետեղում՝ Յուշարձանին ժամը 10.45-ին, Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Յուշարձանին առջեւ ժամը 11-ին, որմէ ետք խօսք կ'առնէ Տոքթ. ԱԼՊԷՐ ԽԱՋԻՆԷՃԵԱՆ:

NICE

PROGRAMME DES CEREMONIES DU SOUVENIR
QUI SE DEROULERONT LES 20 - 23 et 24 AVRIL
Sous la présidence d'honneur de Monsieur Honoré BAILET
Sénateur Maire de Nice

SAMEDI 20 AVRIL à 20h30 : Complexe Barsamian
Conférence sur «la naissance de la question arménienne», son développement et ses conséquences» par le Dr. A. BEYLERIAN, *historien et auteur du livre* «Les grandes puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens» archives françaises 1914 - 1918.

MARDI 23 AVRIL à 20h40 : Veillée - office religieux en l'Eglise Apostolique arménienne Ste. Marie : 281, Bld. de la Madeleine, Nice.

MERCREDI 24 AVRIL à 9h45 : Rassemblement Promenade des Anglais, face Hôtel Méridien. Marche du souvenir jusqu'au Monument aux Morts.

à 10h30 : Dépôt de gerbes à la mémoire des martyrs arméniens et des anciens combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France 1914/1918, 1939/1945.

à 11h30 : Messe de réquiem en l'Eglise Apostolique Arménienne Ste. Marie : 281, Bld. de la Madeleine, Nice

CANNES

MERCREDI 24 AVRIL à 15h : Dépôt de gerbes à la mémoire des martyrs arméniens au Square d'Arménie (derrière la gare S.N.C.F.)

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը մեծարանքի հանդիսութիւն մը կը կազմակերպէ Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ՝

40, rue d'Arménie — 69003 Lyon

որու ընթացքին յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան Ս. Սահակ - Մեսրոպ շքանշանով պիտի պարգեւատրէ կրթական մշակ Գեղամ Կանանեանը:

Հանդիսութենէն վերջ տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 14.30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

24 AVRIL 1915
MESSE à NOTRE-DAME

Dimanche 21 Avril à 15 h 30 précises en la Basilique Métropolitaine Notre-Dame de Paris en commémoration du 76ème anniversaire du martyre du peuple arménien, victime du premier génocide du XXème siècle

MGR. ARMAND LE BOURGEOIS
Evêque d'Autun
prononcera l'homélie.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին՝ Կիրակի, Ապրիլ 21, յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Ապա ժամը 13-էն սկսեալ հոգեճաշ կը տրուի մահացած ընկերուհիներու յիշատակին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 Paris

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԿԱ - ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 12.30-ին Մարսէյլի, Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Ջրբաշեան սրահը:

Գեղարուեստական յայտագիր բաժին «Գարուն»ի կողմէ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝
91 87 43 71 կամ 91 77 84 70 թիւերուն:

CONFERENCE
organisée par
l'UCFAF — Paris - Ile-de-France

«LA NAISSANCE ET LES RACINES DE LA LANGUE ET DU PEUPLE ARMENIEN»
par BARED MANOK
Docteur en langues et littératures orientales

Vendredi 19 Avril à 20 h 30
Centre Culturel et Artistique Arménien
6, Cité du Wauxhall — Paris 10[e]
Conférence en langue arménienne

——*Entrée libre*——

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը հաճոյքը ունի յայտնելու, թէ Տիկնանց Ընկերակցութեան անդամական ընդհանուր ժողովը պիտի գումարուի, Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 14.30-ին վարժարանին մէջ:

Պարտ կը զգանք յիշեցնելու, որ անդամավճարը 300 Ֆր. է:

1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340

Le Conseil d'Administration de l'Ecole Arménienne Tebrotzassère a le plaisir de vous convier à l'Assemblée Générale de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère qui se tiendra le DIMANCHE 28 AVRIL à 14h30 au siège social de l'Association :

1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340

Nous vous rappelons que le montant de la cotisation annuelle s'élève à 300 Frs.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 19

VENDREDI
19 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.520
Fondateur, SCHAVARCH MISSAKIAN
66e ANNEE — No 17.520

Օրուան հարցեր

ՀՐԱԺԵ՞ՇՏ ՔՈՒՐԻԼԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒՆ

Նախագահ Գորպաչովի Ճափոն այցելութիւնը կարող մը յայտնել ներշնչած է Ճափոնոյ Խորհրդային Միութեան ծայրագոյն արեւելքի այս կղզիներուն պատկանելիութեան մասին:

13 հազար բնակիչ ունին անոնք, որոնցմէ 1800 [illegible] կը ապրին [illegible]: Շինութիւնները շատ քիչ են [illegible]:

[illegible]

Այդ պահակակէտերէն մէկուն հրամանատարը աւելի կարեւոր կը նկատէ «սըահմանական սահման»ներու հսկողութիւնը: Ճափոնցիները կղզիներու ցամաքամերձ ջուրերուն մէջ տարեկան շուրջ 25 միլիոն ռուբլի ձուկ, խեցափառ ու ծովային այլ կենդանիներ կ'որսան, ապիլիելու իրենց բոլոր ջանքերը ապարդիւն կը մնան: Անոնք ունին հեռավար յատուկ սարքեր ու ռոնցմով կը փոխեն նետուած ցանցերուն խորութիւնը, այնպէս որ անկարելի կ'ըլլայ գտնել զանոնք: Ցետոյ անոնց յածանաւերը աւելի արագաշարժ են, քան խորհրդային նաւերը: Մէկ խօսքով անհեթեթ պաշտպանութեան խաղ մը կը փորձուի:

Հրամանատարը համոզուած է որ Ճափոնցիներուն պէտք է վերադարձնել հոն ձկնորսութիւն ընելու արտօնութիւնը որ ջնջուած էր 1945-ին: Միայն պէտք է վըճարեն այդ արտօնութեան փոխարէն:

Տեղացի ժողովուրդը կ'անդրադառնայ կղզիները ծախելու հարցին մանրամասնութիւններու: 1959-ին հոն հաստատուած կին մը կ'ըսէ թէ իրենցը կորսուած սերունդ մը եղած է, որովհետեւ նախ իրենց ուղեղները լեցուած են խորհրդային երկրի գաղափարով, սակայն այսօր իր զաւակը կը նախընտրէ Ճափոնցիներու հետ ըլլալ. նոյնիսկ սկսած է ճափոներէն սորվիլ: Ուրիշներ ալ կան որոնք կը բաժնեն նոյն կարծիքը. Վալերի անոնցմէ մէկն է, վստահ է որ Ճափոններու տիրացումով քաղաքակրթութիւնը տարիէ մը պիտի հասնի կղզիներուն: Հաւատ չունէր ընծայել այն արտայայտութիւններուն որոնք կը փորձեն վախցնել թէ Ճափոնցիները իրենց գերիներուն պիտի վերածեն զիրենք: «Հոքայիտոյի մէջ բանուոր մը ամսական 700 տոլար կը ստանայ, մենք առոր կէսով ալ անոնց երախտապարտ կ'ըլլանք» կ'ըսէ ան, ապա կ'անդրադառնայ շրջող զրոյցներուն որոնց համաձայն, Ճափոնցիները «Թոյոթա» ինքնաշարժ մը և 10 հազար տոլար պիտի տան ամէն անոնց որոնք պիտի ընդունին կղզիները իրենց յանձնել:

Քամչաթկայի Թերակղզիին հարաւային ծայրամասի այս կղզիները 1711-ին սկսած են Ռուսերուն ուշադրութեան առարկան ըլլալ: Կոզակները այդ մասին կը տեղեկացնեն ցարին, ըսելով որ կղզիներուն բնակիչները Քուրիլ կը կոչուին ու հեռաւոր կղզիներու բնակիչներ կուգան անոնցմէ աղուէսի մուշտակ, արծիւ ու արծուի փետուր գնելու: Աւելի ետք Կատարինէ ցարուհին կը հրահանգէ իր պաշտօնակատարներուն որ ազատ ձգեն Քուրիլները, տուրք չպահանջեն անոնցմէ ու ոչինչ պարտադրեն անոնց:

1945-ին Եալթայի վեհաժողովին երբ հզօրագոյնները կը վերաձեւեն աշխարհը, Քուրիլեան կղզիները բաժին կը հանուին Խորհրդային Միութեան: Երկու տարի ետք, 1947-ին գնդացիրներու սպառնալի-

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿՍՏ

ԾՈՒԱԼՈՒ՜Ն ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՅՑ...

«Լիպերասիոն» «Մարդասիրական պատերազմ» կը խորագրէր (Ապրիլ 18) իր առաջին էջը, ակնարկելով այն տասը հազար զինուորականներուն, որոնք կը ղըրկուին հիւսիսային Իրաք, տեղւոյն վրայ կազմակերպելու համար օգնութիւնը եւ ընդունման եւ խնամքի կեդրոններ հաստատելու գաղթականներուն: Ամերիկացիք արդէն սկսած են ժամանել (8-էն 10 հազար ձի - Այ առաջին օրը), Անգլիացիք եւ Ֆրանսացիք ալ կը հետեւին:

Ճորճ Պուշ փորձանքի մը մէջ է, զոր չէ նախատեսեր, ինչպէս կը խոստովանի ալ, եւ սակայն՝ կառավարել կը նշանակէ նախատեսել: Բաւծ է՝ ո՛չ, երբ իրեն հարց տրուած է թէ նախատեսա՞ծ էր քիւրտ գաղթականներու հարցը: Մնաց որ, ինք կը նախընտրէր Իրաքի հարցը փակել, բայց Եւրոպացիները եւ ամերիկեան հանրային կարծիքին ճնշումը դեր խաղացին եւ ստիպուեցաւ կրկին միջամտել:

«Լիպերասիոն»ի մէջ, Մարք Քրավէց կ'անդրադառնայ ահաւոր վիճակին այդ գաղթականներուն, կը շեշտէ ողբերգութեան ծաւալը, որ կը ճզմէր մարդասիրական օժանդակութեան ֆիզիքական սահմանները: Ինչ ալ ըլլայ Անգարայի բարի - կամ չար - կամեցողութիւնը, Թուրքիա չի կրնար ընդունիլ 500.000 գաղթականները, որոնք լեռները կը սպասեն, սահմանին մօտ: Նոյնն է Իրանի պարագան: Ուրեմն ի՞նչ լուծում: Փոխ - վարչապետ Թ. Ազիզ դատապարտեց զինակիցներու այս միջամտութիւնը, որ երկրի մը ներքին հարցերու միջամուխ ըլլալ կը նշանակէ: Գալով Քիւրտերուն ի՞նչ պիտի ընեն, ո՞ւր պիտի երթան: Սատտամի համար, Պուշ տեղ գտած է, կը մաղթէ որ «երջանիկ կեանք մը ապրի» Իրաքի իշխանութենէն քաշուելով, մինչ Տիկին Պուշ կ'ուզէ կախաղան հանել...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ Էլիզէ ընդունուեցաւ ընդհանուր քարտուղար Ժան - Լուի Պիանքոյի կողմէ միայն եւ անոր գրասենեակը գտնուած ատեն նախագահ Միթերան որ «հոնկէ կ'անցնէր» ձեռքը սեղմեց ու քանի մը խօսք փոխանակեց, երեւոյթները փրկելով: Արդարեւ, Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը մղձաւանջն ունէր անպայման ընդունուելու Միթերանի կողմէ եւ նոյնիսկ աճապարած էր այդ մասին խօսելու հեռատեսիլէն նախքան Էլիզէ գիմելը, ինչ որ պատշաճութեան չի համապատասխաներ: Ի վերջոյ տեսակցութեան արժանացաւ միայն՝ փոխանակ ունկնդրութեան, բայց գոհ էր, հակառակ անոր որ Ստրազպուրկէն ի վեր շուրջը մասնաւոր խանդավառութիւն մը չէ ստեղծած, ոչ ոք ծածկած է թէ կը նախընտրեն Գորպաչովը, որու «այնքան պարտական է Եւրոպան»: Մնաց որ հակասութիւնն ալ հոն է, որ Գորպաչով շատ լաւ է արեւմուտքի հետ, բայց օրէ օր նուազ սիրուած իր իսկ երկրին մէջ, մինչ Ելցին, հարազատ Ռուս մը, շատ ժողովրդական է իր երկրին մէջ եւ «չի ստացւում» արեւմուտքի մէջ...:

ԱՆԱՏՈԼԻ ԼՈՒԿԻԱՆՈՎ Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Լուկիանով պաշտօնապէս ընդունուեցաւ նախագահ Միթերանի կողմէ, Ապրիլ 17-ին: Ունկնդրութիւն վայելած խորհրդային պարագլուխը խօսած է Միթերանի Խորհրդային Միութեան այցելութեան մասին, որ տեղի ունենայ հաւանաբար Մայիսին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Ապրիլ 18-ին, Պուքրէշ մեկնեցաւ երկու օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու համար: Նախագահէն զատ կը տեսնուէր նաեւ ընդդիմութեան հետ:

ԱՇԽԱՐՀԻ 50 ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐ Փարիզ հաւաքուած են Թմրեցուցիչի նուիրուած 5-րդ համագումարին առթիւ: Երրորդ տարին է որ նման ժողով մը կը գումարուի, որու քաղաքապետներէն զատ կը մասնակցին 200 մասնագէտներ, ԻՒՆԷՍՔՕՅԻ հովանաւորութեան ներքեւ: Թմրեցուցի - չին գործած աւերը աղէտալի է այլեւս եւ գործածողներու թիւն ալ հսկայ համեմատութիւններ կ'առնէ:

քով կ'արտաքսուին 16 հազար տեղացի Ճափոններ: Տակնուվրայ կ'ընեն անոնց գերեզմանոցները, աւազ առնելու պատրուակով ու մեռեալներու ոսկորները կը նետուին հոս ու հոն: Կը կտրեն ծաղիկները, ծայռերը կը պայթեցնեն, անասունները կը փճացնեն, լիճերը կը թունաւորեն, փշուր - փշուր կ'ընեն ծովափի երկայնքին զետեղուած պուտտայականութեան յուշարձանները ու բոլորին տեղը փշալարեր կը զետեղեն, սահմանելու համար արգիլեալ գօտիները: Այս մասին խօսելով տեղական գործադիր Կոմիտէի նախագահը կը գանգատի որ նիւթական միջոցները չունին կացութիւնը բարեփոխելու:

Մինչդեռ շրջանը ձկնառատ ծովերով, հարուստ հողամասի համբաւ ունի: Տարեկան 550 հազար թոն ձկնեղէն ձեռք կը ձգուի ու արժէքաւոր ծովային բոյսեր: Սակայն ինչպէս նոյն պատասխանատուն կը բացատրէ, երկրին դրութիւնը այնպէս մըն է որ կրնայ ոչինչի վերածել ամբողջ հարտադրութիւնը զայն արտադրողին համար: Քուրիլեան կղզիներու բնակչութիւնը տարեկան 6 - 8 միլիառ ռուբլի ձըկնեղէն արտադրելով հանդերձ, չի կրնար կատարել տարեկան պարտադրուած պլանը ու կ'աւելնայ պարտքը:

Այդ պատասխանատուին կարծիքն այն է որ Գորպաչով Ճափոն այցելութեան պարապ ձեռքերով չէր ուզեր երլել ու կըղզիները ծախելու առաջարկը տարաւ հետը: Այդ առուծախէն ստացուելիք 140 միլիառը պիտի օգտագործուի Զեռնոբիլի համար: Սակայն խնդիրը հոն է թէ բնակչութիւնը ինչպէս պիտի հակազդէ այս հաշիւներուն: Բ. աշխարհամարտի աւարտէն ի վեր շուրջ 14 հազար Ռուսեր ծնած են հոն որոնց ծննդավայրն է խնդրոյ առարկան. միւս կողմէն, Ճափոնները 50 հազար ստորագրութեամբ պահանջած էին որ կղզիները իրենց ետ տրուին:

Կղզիները վաճառելու գաղափարին դէմ է նաեւ Սախալինի շրջանի գործադիր Կոմիտէին նախագահը. ան կ'ըսէ թէ դրամը ամէն բանի դարման չէ ու Թայվան եւ Հարաւային Քորէա պատրաստ են ներդրումներ կատարելու Քուրիլեան կղզիները: Ճափոն տեղեակ է այս կացութեան ու պէտք չէ յամառի իր միլիոններով Գորպաչովը հմայելու ջանքին մէջ: Ցաղթապանծ ընկերվարութեան տնտեսութիւնը մեռած է ու աշխարհի ամբողջ դըրամը չի կրնար զայն վերակենդանացնել: Կարելի է երկրին կէսը ծախել, սակայն ատիկա լուծում չէ: Նախագահին համար գրեթէ դաւաճանութիւն է հող ծախելու մտածումն իսկ. «անկասկած Ճափոն աւելի ընդարձակ կենսոլորտի մը պէտք ունի, սակայն ատիկա պատճառ չէ որ ռուսական հին հողամասի մը տիրանալ փորձէ: Մեր պապերը հոս, Խաղաղականի ափին վրայ երկիրը պաշտպանող վահան մը ստեղծեցին ու հրաժարիլ անկէ, մեր յառաջիկայ սերունդներուն անէծքին կ'արժանանայ» կ'ըսէ ան:

Այս բոլորը իրաւացի ըլլալով հանդերձ, կը բաւե՞ն արդեօք արդարացնելու հոն տիրող թշուառութիւնը որ գրեթէ միակ ուտեստեղէնին վերածած է ձուկը, շրջանի թէ՛ բնակիչներուն, եւ թէ կենդանիներուն համար:

Ա. Թ. Թ.

(Քաղուած՝
«Նուվէլ տը Մոսկու»ի Ապրիլ 14-ի թիւէն)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

«ՆԱՅԻՐԻՏ»Ը ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ

ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՄ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՅՔԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 17-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստին, ուր կը տիրէր բաւական լարուած մթնոլորտ, նոր տարբերակով մը քուէարկութեան դրուեցաւ «Նայիրիտ» գործատան ձգախէժի (caoutchouc) բաժնի վերաբացման հարցը: Այս տարբերակը ձայներու մեծամասնութիւն ապահովեց (139 ձայն): Միաժամանակ, այս տարբերակը կը նախատեսէ (վեց կէտեր կան) որ գործատան համար ստեղծուի յատուկ մարմին մը –անկախ բնապահական յանձնախումբէն– Նայիրիտին հսկելու համար, Գերագոյն Խորհուրդի հակակշռի ներքեւ: Գործատան եկամուտը պիտի օգտագործուի շրջանի բնապահական կառուցումներու համար (ծառ տնկել, պարտէզներ եւլն. եւլն.): Այս որոշումը կը գործադրուի մինչեւ 1995 Դեկտեմբեր, ապա կրկին կը քննուի գործատան բաց կամ գոց մնալու հարցը: Որոշուած է նաեւ որ 1991–էն իսկ «Նայիրիտ»ը անցնի Հայաստանի հակակշռին տակ, այսինքն դադրի միութենական բնոյթ ունենալէ եւ կախում ունենայ միայն ու միայն Հայաստանէն:

Գերագոյն Խորհուրդը զբաղած է նաեւ հանրային կազմակերպութեանց եւ կուսակցութեան գոյքերու հարցով: Պարզուած է որ Հայոց Համազգային Շարժում, Սահմանադրական Միութիւն, ԱԻՄ եւլն. եւլն. ոչ մէկ սեփականութիւն ունին: Գոյքի տէր են միայն Համայնավար Կուսակցութիւնը եւ Կոմերիտմիութիւնը (Համայնավար երիտասարդական միութիւն) եւ ուրեմն քուէարկութեան դրուած է ազգայնացման օրինագիծը, որ ստացած է լայն մեծամասնութիւն մը՝ 154 թեր եւ միայն 7 դէմ: Համայնավար երեսփոխանները առարկութիւններ ըրած են եւ ամիս մը պայմանաժամ ուզած հարցը ծեծելու համար իրենց ժողովներուն մէջ, բայց, նկատել տրուած է որ ամիսներէ ի վեր այդ հանդիպումները եղած են առանց արդիւնքի: Ուրեմն այս քուէարկութեամբ Համայնավար Կուսակցութեան եւ Կոմերիտմիութեան գոյքերը կը դառնան Պետութեան սեփականութիւն:

Նոյն օրուան նիստին յիշատակի օր հռչակուած է Դեկ. 7–ը (Երկրաշարժի յիշատակի օր):

Նայիրիտի հարցը պատճառ եղած է որ ոմանք մտավախութիւն յայտնեն թէ վաղն ալ, այս ձեւով, կրնայ Մեծամօրի հիւլէակայանը վերաբացուիլ. առաջքն առնելու համար նման կարելիութեան մը, որոշուած է նաեւ որ հիւլէակայանին վերաբացման որեւէ հարց կրնայ միայն ժողովրդային հանրաքուէով որոշուիլ:

× Վրաստանէն կառախումբերը սկսած են բանիլ դէպի Հայաստան (ըստ ֆրանսական ձայնասփիւռին նաեւ դէպի Ատրպէյճան):

× Մոսկուա կրկին դրդիչ տեղեկութիւն կը կատարէ Արցախի շուրջ, խօսելով Հայերու յարձակումներու մասին:

ԱՅՈ՛ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

Մարտի կէսերուն մօտ «Հայաստանի Հանրապետութեան» *առաջին էջին վարի աջ անկիւնը տեղ գրաւեց հարցաթերթիկ մը որով կ'ուղղուէր հետեւեալ հարցումը - «Համաձա՞յն էք որ Հայաստանը լինի անկախ ժողովրդավարական պետութիւն, Խորհրդային Միութեան կազմից դուրս»: Ընթերցողները կը հրաւիրուէին ընտրելու երկու կարելի պատասխաններէն - այո, ոչ - մէկը, ապա նաեւ բացատրելու «ինչո՞ւ»ն: Պատասխանողը պէտք է նշէր տարիքը, մասնագիտութիւնը, անուն - մականունը:*

Օրաթերթին Ապրիլ 3-ի թիւին մէջ «Ընթերցողը պատասխանում է "այո"» *խորագիրով կը տրուին այս հարցախոյզին արդիւնքները: Անոնք հիմնուած են առաջին հազար պատասխաններուն վրայ: Իսկ մինչեւ այդ թուականը, խմբագրութիւնը ստացած է շուրջ երեք հազար հարցաթերթիկ: Հայաստանի ընկերաբանական ընկերակցութեան նախագահը՝ Գէորգ Պօղոսեան կատարած է պատասխանները ամփոփելու աշխատանքը:*

Տրուած տեղեկութեան համաձայն, նամակներու 73%-ը Երեւանէն ստացուած է, իսկ մնացեալը՝ շրջաններէն: Հայաստանի Խորհրդային Միութեան կազմէն ելլելու հարցումին դրական պատասխանած է ընթերցողներու 86 տոկոսը: Անոնց տարիքը 7-էն 85-ի միջեւ է, սակայն 30 - 50 տարեկաններու չերտը կը կազմէ 46% համեմատութիւնը: Մինչեւ 30 տարեկան անձեր կը ներկայանան միայն 13%-ի համեմատութեամբ: Աւելի չատ են աւագ սերունդի պատկանողները. 51 - 60 տարեկանները 22%, իսկ 60-էն վերեր 19% տոկոս կազմած են:

Պատասխանողներու գրեթէ կէսը (47%) մտաւոր աշխատանք պահանջող մասնագիտութիւններու ներկայացուցիչներ - ուսուցիչ, ճարտարագէտ, դասախօս, բժիշկ - են: Բանուորները կազմած են 21%-ը, Թոշակառուները՝ 12%, ծառայողները՝ 11%:

Դրական պատասխանողներու մեծագոյն տոկոսը (92%) կը կազմեն 30 տարեկանէն վար մասնակիցները: 60-էն վերեւ համար այս տոկոսը կ'իջնայ 73%-ի. իսկ մասնագիտական խմբաւորումներուն մէջ ամէնէն ցած համեմատութիւնը կուգայ «Թոշակառուներ, կոլտնտեսականներ»էն (79%): Այս թիւերը ցոյց կուտան որ աւագ սերունդի պատկանողներն ու կոլտնտեսականները ամէնէն զգուշաւոր չարժողներն են անկախութեան հարցին մէջ:

Ուղղակի Թուական այս պատկերէն եաք, աւելի հետաքրքրական տուեալներ կը յայտնուին «ինչո՞ւ»ներու բաժինով:

Նախ՝ դրական պատասխաններու ընկերացող բացատրութիւններու մասին. հոս գերակշիռ է «անկախ ժողովրդավարական պետութիւնում ազատ ապրելու ցանկութիւնը» (47·1%). *տաոր կը հետեւի - բաւական հեռուէն -* «համակարգից եւ կենտրոնական իշխանութիւններից հիասթափութիւնը եւ անվստահութիւնը նրանց նկատմամբ» (20·5%): *Կը հետեւին* «հայ ազգի պահպանման եւ զարգացման ապահովման միակ միջոց» *անկախութիւնը նկատողներ* (12·6%), «ինքնուրոյն պետականութեան վերականգնման ձգտումը» *ունեցողներ* (12,17%) *եւայլն:*

Քալով Միութեան մէջ մնալու փափաք յայտնողներու, անոնց գլխաւոր պատճառաբանութիւնը «տնտեսական ու քաղաքական դժուարութիւններ»ն են (43,7%), *յետոյ* «աշխարհագրաքաղաքական իրավիճակը» (20%) *եւայլն:*

Հետաքրքրական կէտ մըն է այն որ թէ՛ դրական եւ թէ ժխտական պատասխաններու բացատրութիւններուն մէջ - տկարագոյն համեմատութիւններով (5% եւ 9%) - տեղ տրուած է Արցախի հարցին: Առաջիններուն մէջ կը յայտնուի «լուծել Արցախի խնդիրը, խուսափել նոր Սումգայիթից» *փափաքը, իսկ ժխտականներու 9% տոկոսին մօտ կայ* «վախն Արցախի համար»:

Հարցաթերթիկներուն երբեմն ընկերացած են նաեւ նամակներ, որոնցմէ նմոյշներ ալ տրուած են նոյն էջին մէջ:

Հետեւեալ տողերը քաղուած են անոնցմէ.

"Մարդկութեան պատմութեան մէջ ոչ մի ժողովուրդ, թւով 250 միլիոն, չի ենթարկուել այսպիսի հրէշաւոր ցմահ բանտարկութեան եւ յանկարծ 70 տարի յետոյ ստորագրում են մեր ազատականը: Հրաժարուել դրանից՝ կը նշանակի խելագար լինել":

***

"Հերի՛ք չէ՞ ստրուկ մնալ ... Հայը ոչինչ չունի կորցնելու, բացի իր շղթաներից:

... Մարդկութեան վիժուածք բոլշեւիզմի հետ մեր ճամբաները տարբեր են":

***

"Համաձայն եմ որ Հայաստանը լինի անկախ, բայց շատ եմ վախենում մեր աշխարհագրական դիրքից":

***

" Զայրոյթը եռում է սրտումս: Չեմ հաւատարիմ ոչ մի խոստումի":

***

Այս բացատրական նամակներուն մէջ եզակի տեղ մը կը գրաւէ երեւանցի 42-ամեայ երաժիշտի մը գրածը. ան կ'ըսէ թէ «Աստուծոյ օրէնքը ուժեղ է մարդկայինից եւ դրսեւորւում է մարդկանց բարի կամքի միջոցով: Եթէ մենք ամբողջ ազգով յոյսներս դնենք Աստուծոյ վրայ, ապա կտրուկ կը նուազի շատ պետական մարմինների ղեկավար դերը եւ նշանակութիւնը եւ մենք կը դառնանք անկախ, ուժեղ եւ բոլորին ցանկալի մարդիկ»:

Հետաքրքրական վերջին պարագայ մըն ալ 100-ի չափ ռուսերէն գրուած նամակներ են. հոն, ռուսախօս բնակչութեան մօտ կը յայտնուին «հետապնդման երկիւղ»*ներ: Անդրադառնալով այս կէտին Գ. Պօղոսեան կը գրէ. -* «Վստահօրէն կարող եմ ասել որ այդ երկիւղները ուժեղացել են առանձնապէս մեր մի քանի պատգամաւորների խորհրդարանում ունեցած ելոյթներից յետոյ: Նրանց անհամբերութիւնը եւ "լեզուական ծայրայեղականութիւնը" բերեց նրան, որ հայ բնակչութեան մի մասը իրեն այնքան էլ յարմար չի զգում իր հանրապետութիւնում: Առաջացել է իւրօրինակ թերարժէքութեան բարդոյթ: Այդ պատգամաւորների նպատակամղուած ելոյթները նպաստեցին բնկերային նոր խաւի առաջացմանը՝ ռուսական կրթութեամբ այլախոհ Հայեր»: *Այս ընդրոչումէն եաք, Գ. Պօղոսեան իրաւամբ կ'ըսէ թէ չատ հարցեր իրենց բնական պատասխանը կը ստանան արդէն այս սերունդի կեանքին ընթացքին: Եւ թէ* «ազգակցի նկատմամբ անհանդուրժողականութիւնը պատմական ճակատագրի առջեւ չպէտք է ստուեր գցի միասնութեան վրայ»:

Կան անչուշտ որոշ մտահոգութիւններ, նոյնիսկ վախեր, անկախութեան գործնականացումի հեռանկարին առջեւ: Սակաւահող ու սակաւաջուր լեռնային հողամասը որ մնացած Հայաստանն է այսօր, ստորերկրեայ հարստութիւններով կամ նախանիւթերու առատութեամբ եւս չի կրնար բարօր ու դիւրին ապագայ խոստանալ. այս բոլորին եթէ աւելցնենք աշխարհագրական աննպաստ դիրքի ծանօթ յանկերգն ալ, դժուար չէ բացատրել մտահոգութիւններն ու վախերը: Սակայն, ինչ որ կ'արտացոլայ կատարուած հարցախոյզին արդիւնքէն, ղեկավարութեան ու ժողովուրդին մեծամասնութեան միջեւ համախոհութեան բարձր աստիճանն է: Ազգակ մը որ կարեւորագոյնն է անկասկած, ոչ միայն Հայաստանի համար, եւ որ առողջ յառաջընթացի մը ապահովութիւնը կը ներշնչէ, երրորդական, չորրորդական մակարդակի մանրուքներու վերածելով ներքին ու արտաքին ամէն կարգի վրդովքները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՅՔԱՐ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԱԿԻ

ԼՕ՛, ԼՕ՛, ԼՕ՛, ԼՕ՛... ՆՈՅՆԻՍԿ ՔԻՒՐՏ ՏՂՈՒՆ

(ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ ԾՈՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ)

Ա. ԱՐԱՐ

Պաղտատ սպառնաց Ուաշինկթընի: Սատտամ Հիւսէյն ծիհատ յայտարարեց Ամերիկայի դէմ: Իրաքի տէրը խոստացաւ - Ալլա՛հը վկայ - ամերիկացի զինուորները խեղդել արեան ծովու մէջ: Խոստումէն եաք երդում մըն ալ ըրաւ թէ Քուէյթը պիտի չարունակէր մնալ Իրաքի 19-րդ նահանգը:

Անցան վեց ամիսներ: Բոլոր խօսքերը սպառեցան:

Ամերիկա (որուն զօրավիգ կանգնեցան աշխարհի բոլոր ժողովրդավար եւ բռնապետական երկիրները) իր թեքնոլոճին Սաուտի Արաբիոյ աւազին վրայ տարածած՝ հոն տուն - տեղ եղած՝ իր պողպատեայ երկար ձեռքերով մէկ - մէկ կորեց Իրաքի շնչերակները, անոր սնդատար խողովակները: Զրկեց պաղտատցին իր քունէն, ջուրէն, հացէն, լոյսէն: Գրաւեց իրաքեան հողամասին մէկ հինգերորդը: Իրաքեան բանակներուն վեց ամիսներու ընթացքին պատրաստած գետնափոր - աւազափոր - տուն - պատսպարան - ամրոցները դարձուց անոնց գերեզմանը: Աստուած վկայ:

Սատտամ Հիւսէյն ծունկի եկաւ, մեղա՛յ ըսաւ: Այս չարաթ Ապահովութեան Խորհուրդը կը կանէ նաեւ այն ամուր չղթաները, որ պիտի անցընէ Պաղտատի վզին եւ ոտքերուն չուրջ, որպէս երկար չրջանի համար դատապարտեալ Թիապարտի:

Ամերիկա դարձաւ Ծոցի եւ միջձարեւելեան երկիրներու Շէրիֆը:

Բ. ԱՐԱՐ

Մահացուօրէն վիրաւոր գայլին արեան հոտը լայն բացաւ դրացի Իրանցիին քիթին ռունգերը: Ճիշդ է, կայ Թեհրանը Պաղտատի կապող Մարգարէն, սակայն ներկայ են նաեւ գիրենք անջատող Մոհամմատի հետեւորդները: Կայ Ալին, կայ Հասանը, կայ Հիւսէյնը: Եւ ինչպէս միշտ, աւելութիւնն է յաղթանակողը, նոյնիսկ եւ մանաւա՛նդ դաւանական հարցերու պարագային: Չէ մոռցուած նաեւ անիծեալ Սատտամին պատճառած տասնամեայ ցաւը օրհնեալ Այաթոլլահին: Հարաւային Իրաքի չիիները պարզեցին իրենց ազատութեան եւ անկախութեան կանաչ դրօշակը, որ անով աէրը կանգնին երկրին: Իրանի բոլոր հաճօսխալաճները եւ այաթոլլահները երջանիկ էին: Վերջապէս Ալին պիտի յաղթէր Հասանին եւ Հիւսէյնին: Անոնք պահ մը մոռցան ջուրին, ցամաքին եւ օդին իչխող Շէրիֆը, որ երբե՛ք, երբե՛ք պիտի չուզէր Իրանի պատկերը տարածուած տեսնել Իրաքի մէջ: Ընքըլ Սեմ, արդէն նախատեսելով որ Սատտամ Հիւսէյն կրնար պէտք ունենալ մի քանի հարիւր հրասայլերու եւ զրահապատ կառքերու, Թոյլ տուած էր որ անոնք ապահով դուրս՝ ելլեն իրենց չուրջ հաստատուած դաչնակիցներու կրակէ օղակէն: Ի վերջոյ, անոնք կրնային պէտք ըլլալ Սատտամին, որ պաչտպանէ ամերիկեան չահերը Իրանի դէմ: Սատտամ յուսախաբ չըրաւ Պուշը: Գոնէ այս պարագային: Մի քանի օրուան մէջ իր սազմին մէջ խեղդուեցաւ չիի ծաւալումը:

Իրան անգամ մը եւս անիծեց Ամերիկան՝ այդ Սադայէլը:

Գ. ԱՐԱՐ

Մէկ դարէ ի վեր իրենց անկախութիւնը, կիսանկախութիւնը ինքնավարութիւնը փնտռող եւ սակայն չգտնող Քիւրտերուն համար, իրաքեան բանակին արագ քայքայումը, վերապրող զօրքերուն քանդուած կորովը, չանթահար եւ չմորած իրաքցի ժողովուրդն ու ղեկավարութիւնը պատրաստ դաչտ մըն էին, որ հիւսիսային Իրաքի հողերը վերջապէս պատկանէին իրենց դարաւոր բնակիչներուն: Թերեւս վերոյիշեալ բոլոր պատճառներն ալ անբաւարար նկատուէին, Իրաքի չորս միլիոն Քիւրտերը ըմբոստութեան մղելու, եթէ Ցունուարէն սկսեալ ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւնները, Սպիտակ Տան գիտակցութեամբ եւ օրհնութեամբ, զիրենք չքաջալերէին բանիւ եւ գործով: Վերջապէս, Քիւրտերուն համար ամէն ապահով տուեալ կար, որ դարաւոր երազը մարմին առնէր:

Քաղաքներ եւ գիւղեր չարքով անցան քիւրտ մարտիկներուն ձեռքը, չրջանին մէջ գտնուող հանքահորերով միասին: Վարանող, «սպահպանողական» Քիւրտերն ալ միացան այս յաղթական արշաւին, որուն դիմաց անզօր կը նկատուէր իրաքեան բանակին միջամտութիւնը. չէ՞ որ նախագահ Պուշ պաչտօնապէս յայտարարած էր, որ Պաղտատին արգիլուած է գործածել ռազմական ուղղաթիռներ ըմբոստութիւնը զսպելու իրենց գործողութեան մէջ. արգիլուած էին նաեւ գործածել Թունաւոր կազը եւ զանգուածներ ոչնչացնող այլ զէնքեր: Կարելի պիտի ըլլար մէկ օրէն միւսը յայտարարել անկախ Քիւրտիստան մը, որուն համար անհրաժեշտ էր Ուաշինկթընի կանաչ լոյսը:

Կանաչին տեղ եկաւ կարմիր լոյսը: Այդ էր Շէրիֆին կամքը:

Գետինը չարժեցաւ, հողը չրջուեցաւ Քիւրտիստանի մէջ: Կայծակնային արագութեամբ գիւղեր եւ քաղաքներ ձեռք փոխեցին: Իրաքեան նոյնիսկ տկարացած բանակը ներքին ճակատին վրայ կը ներկայացնէր այն ուժը, ինչ որ արտաքին ճակատի վրայ դաչնակիցներուն ուժը կը ներկայացնէր Իրաքի համար: Պաղտատ անխռով գործածեց իր ռազմական ուղղաթիռները, առանց որ Ուաշինկթըն միջամտէ: Բնականաբար:

Այժմ հարիւր հազարաւոր Քիւրտեր, իրենց մեռելները ձգած իրենց ետին, կը փախչին ամէն ուղղութեամբ - դէպի Թուրքիա, դէպի Իրան, դէպի Սուրիա: Թուրքիա եւ Իրան գոցած են իրենց սահմանները, պատճառաբանելով թէ ի վիճակի չեն այդքան թիւով գաղթականներու սնունդ եւ ապաստան ապահովել: Պատճառ այլ է. Քիւրտերը Թուրքիոյ եւ Իրանի համար նոյնքան անբաղձալի են, որքան Իրաքի համար: Որքան ալ իրար ատեն, այդ երեք երկիրները բնական դաչնակիցներ են քրտական հարցով: Կարճ չրջան առաջ, Իրաք նոյնիսկ Թոյլ կուտար որ Թրքական օդուժը հալածէ քիւրտ մարտիկները մինչեւ իրաքեան հողամասին ներս եւ հոն ռմբակոծէ քրտական կեդրոնացումները:

Քիւրտ Թչուառ փախստականը այժմ կը նմանի Զարլի Չափլինի կերպարանաւորած Գաղթականին, որ հալածական երկու երկիրներու ոստիկանութեան կողմէ, կը քալէր միայն սահմաններու երկայնքին ձգտուող բարակ գծին վրայ:

Ի տես մարդկային այս անչափելի ողբերգութեան, նախագահ Պուշ որ հանգիստի եւ ձկնորսութեան համար Ֆլորիտա գացած էր, յայտնեց իր անհո՛ւն կսկիծը Քիւրտերու այս տառապանքին համար: Չմոռցաւ նաեւ ըսելու, որ Ամերիկա - «Շէրիֆը» *- իրաւունք չունէր միջամտելու Իրաքի ներքին գործերուն...:*

Հետեւաբար Ամերիկա կուտար ինչ որ կրնար, թեթեւցնելու համար Քիւրտերուն մարդկային տառապանքը. - իր ցաւակցութիւնները:

Հարիւր տարիէ ի վեր, բազմաթիւ անգամներ, Քիւրտերը քաջալերուեցան եւ զէնք ստացան ըմբոստանալու իրենց ապրած հողամասերուն մէջ, եւ ամէն անգամ ալ խաղի եկան: Գործածուեցան որպէս ժամանակաւոր զէնք եւ ... մսաղացի ուչխար:

Վերջին անգամ տարբեր չեղաւ իրենց ճակատագիրը: Այս անգամ Ամերիկան էր իրենց լօ՛, լօ՛ բռողը, եւ իրենք անգամ մը եւս արբեցան այդ ձայնէն:

Հայկ. առածը կ'ըսէ. «Լօ՛, լօ՛, լօ՛, լօ՛ *... Քրտին աղո՞ւն ալ լօ՛, լօ՛»:*

Այո՛, նոյնիսկ Քիւրտի աղուն: Ու յաջող արդիւնքով: Քիւրտը պիտի օրօրուի «լօ՛, լօ՛»ով, ինչպէս որ Հայը օրօրուեցաւ, մինչեւ որ հասկցաւ որ «անգլիական ռազմանաւերը չեն կրնար Արարատ բարձրանալ»: Սակայն արդեօ՞ք հասկցաւ

Քիւրտերը պիտի չարունակեն մեծ Պետութեանց չահերուն նոխազ դառնալ եթէ չսորվին իրենց վերաբերեալ առածին քաղաքական իմաստը:

Մինչեւ որ չըմբռնեն, որ Իրաքի ներկայ կառավարիչը, որ Ամերիկան է ... իրաւունք չունի միջամուխ ըլլալու իր կառավարած երկրին ներքին գործերուն...:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Անգլիական նամականի

Ա. ԱՂԱՆԲԷԿԵԱՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ Հայութեան նորակառոյց կեդրոնը երկու տարիէ ի վեր կը ծառայէ Հայապահպանման նպատակին. ամէն կիրակի հոն կը խմբուին զանազան երկիրներէ հասած Հայեր, հայկականութեան իրենց ծարաւը յագեցնելու նպատակով:

Հայ կեդրոնին մէջ կը կատարուին ժողովներ, հարսանեկան խրախճանքներ ու այլ տեսակի հայկական ձեռնարկներ: Հոն տեղ գրաւած է Հայ Օգնութեան Միութեան ամէնօրեայ մանկապարտէզը իր արդիական գասարաններով ու հրջապատուած զալարագեղ բնութեամբ: Իսկ Շաբաթ օրերը Հ. Մ. Ը. Մ.-ը առանձին խումբերով կը կատարէ իր աշխատանքները Հայկական Եռագոյն ծիրանիքին ներքեւ ուր մեր նորահաս սերունդը օտարութեան մէջ կը սորվի հայադրօշական զանազան նիւթեր, երգ ու պար, խաղեր եւայլն:

***

Ապրիլ 7, Կիրակի իրիկուն յառկապէս խճողուած էր Հայ կեդրոնը ուր 400 Հայրենակիցներ բոլորած էին սեղաններու շուրջ: Գեղարուեստական յանձնախումբը Ամերիկայէն հրաւիրած էր երգիչներ՝ Սարօն, Անարէն եւ Սոկրատ որոնք սրահը կը թնդացնէին հայկական երգ ու պարով: Այս մթնոլորտին մէջ դիմաւորուեցան Աբէլ Աղանբէկեան եւ իր կինը: Հայ կեդրոնի բարերար ու վարչութեան նախագահ՝ Սիմոնթօ Կարապետեան հանդամանօրէն ներկայացուց օրուան հիւրը որպէս յայտնի տնտեսագէտ որ հսպարտութիւն կ'առթէր հայ ժողովուրդին:

Ծանօթ տնտեսագէտը եւս խօսք առաւ անգլերէնով ու նախ շնորհակալութիւն յայտնեց երկրաշարժէն ետք Հայաստանի կատարուած օժանդակութեան համար, ապա յուզումով անդրադարձաւ այդ օրերուն ու Ազրբէջանէն հասած գաղթականութեան վիճակին:

Ա. Աղանբէկեան իր խօսքը աւարտեց կոչ ընելով որ «սրտով հայ մնանք եւ բոլորս միասին կառուցանենք մեր հայրենիքը»:

Ան հրաւիրուած է մասնակցելու միջազգային ժողովի մը որ կազմակերպուած է Գանատայի նախագահ Թրուտոյի կողմէ. Ա. Աղանբէկեան կը ներկայացնէ Մոսկուան: Պատասխանելով հարցումի մը, բսած է թէ երկու տարի առաջ Փարիզի մէջ կատարուած համագումարը մեծապէս օգնած է Հայաստանի կացութեան: Երկրորդը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտեմբերին, Երեւանի մէջ ուր եւս ներկայ պիտի ըլլան միջազգային ներկայացուցիչներ:

Երրորդ ժողով մըն ալ տեղի կ'ունենայ Զուիցերիա, յիսուն օտար տնտեսագէտներու մասնակցութեամբ. հոն պիտի խօսուի միայն Հայաստանի տնտեսական բարելաւումին մասին:

Ա. Աղանբէկեան ներկայացուցիչն է Մոսկուայի ակադեմիայի այն յանձնախումբին որ կ'օգնէ Հայաստանի տնտեսական զարգացումին:

Մ. ԶԱՓԱՐԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ծանօթ է, թէ 1990-ի սկիզբը, Հայաստանի պետական իշխանութիւնները առաջարկած էին Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ - Փարիզի Առաջնորդ Սրբազան Հօր՝ կազմութիւնը համայնքային յանձնաժողովի մը, որ պիտի կատարէր անհրաժեշտ դիմումները եւ 1990-ի Օգոստոսին Հայրենիք փոխադրէր Փարիզի Փէր Լաշէզ գերեզմանատան մէջ հանգչող Զօրավար Անդրանիկի աճիւնները:

Իր առենին կը կազմուէր յիշեալ Յանձնաժողովը եւ կը ձեռնարկէր օրինական դիմումներուն, որոնց ընթացքին կը պարզուէր, թէ երկրիս Գերեզմաններու Օրէնքը «Թոյլ չէր տար մարմնի արտահանում» Օգոստոս ամսուան ընթացքին:

Մինչ այդ Հայաստան կ'ունենար նոր իշխանութիւններ, որոնք եւս կ'արտայայտէին Ազգային Հերոսին աճիւններուն Հայրենի հող փոխադրելու նոյն ցանկութիւնը եւ կը դիմէին կազմուած Յանձնաժողովին՝ ծրագիրը յաջողցնելու առաջարկութեամբ:

Առ այդ, Հայաստանի մէջ կը կազմուէր պատուիրակութիւն մը՝ գլխաւորութեամբ Գերագոյն Խորհուրդի Քարտուղար՝ Դր. Արա Սահակեանի, որ յետագային պիտի ժամանէր Փարիզ՝ ընկերանալու աճիւններուն:

Նահանգապետութեան մօտ Յանձնաժողովը կը կատարէր օրինական ձեւակերպումները, ձեռք կը բերուէին պաշտօնական արտօնագրերը եւ կ'որոշուէր Զօրավարին աճիւնները Հայրենիք փոխադրել Նոյեմբեր 22-ին:

Արդարեւ, նախատեսուած թուականէն երեք օր առաջ, այն պահուն երբ կը ձեռնարկուէր դամբարանի բացման, Փէր-Լաշէզի տնօրէնութիւնը Վանա քաղաքէն կը ստանար հեռագիր մը, ինչպէս նաեւ Ժընեւէն անծանօթ փաստաբանի մը հեռաձայնը, որոնցմով արգելք կը դրուէր դամբարանի բացման եւ կը պահանջուէր փոխադրութեան առկախումը, այն առարկութեամբ, թէ Եկեղեցին եւ համայնքի ազգային կազմակերպութիւնները իրաւասու չէին նման ձեռնարկ մը իրագործելու: Այսպէս, Վանայէն Ալիս Էքմէքճեան կը դիմէր Ֆրանսայի Արդարադատութեան, իրեն կը միանային նաեւ իրենք զիրենք Զօրավարի ընտանիքին անդամ համարող երեք մը ուրիշ անձեր:

Այս պայմաններու մէջ է որ Փարիզ կը հասնէր Հայրենի Պատուիրակութիւնը, վերահաստ կը դառնար կացութեան, յուսախաբ՝ կը վերադառնար Հայաստան:

Անկէ ի վեր, ընտանեկան հարազատները հրաժարեցան իրենց դրած արգելքէն ու մնաց միայն Ալիս Էքմէքճեանը, որ Փարիզի իր փաստաբանին միջոցաւ փորձեց ինքզինք ներկայացնել որպէս Զօրավարի միակ ժառանգորդը՝ անոր այրիին վերամուսնութեան շառաւիղով:

Որպէս տեղեկութիւն յիշեցնենք թէ Զօրավար Անդրանիկի դամբարանը սեփականութիւնն է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան եւ նորոգուած է վերջերս, շնորհիւ Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութեան եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կազմակերպած ժողովրդային հանգանակութեան:

Ֆրանսայի Արդարադատութիւնը իր 1991 Փետրուար 27-ի նիստին քննարկելէ ետք հարցը, իր վճիռը արձակեց որմէ կը հետեւի, թէ Զօրավարի ընտանիքի անդամները միայն իրաւասու են մարմնի փոխադրութեան նախաձեռնելու:

Այսպէսով, Զօրավար Անդրանիկի աճիւններուն Հայրենիք փոխադրութիւնը առայժմ կը մնայ առկախ:

Ընտանիքի անդամներուն եւ Հայրենիքի պատասխանատուներուն կը մնան յետագայ նախաձեռնութիւնները:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Փարիզ
Մարտ 25, 1991

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ
ՄՏՈՐՈՒՄԻ ՇԻԹԵՐ

Հեղինակ՝ ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ.

Թեհրան, 1991

ԳՈՂԳՈԹԱՅԷ ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 14, Հ. Յ. Դ. «Գարեգին Նժդեհ» Կոմիտէն կազմակերպած է Ռուբէն Տէր - Մինասեանի «Հայ - Թրքական կնճիռը» ուսումնասիրութեան վերահրատարակման առթիւ դասախօսական երեկոյթ մը: Օրուան առաջին բանախօսը՝ Սերժ Սարխօշեան կենսագրական իր ակնարկին մէջ շեշտած է մասնաւորապէս թէ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիրը Արամն էր, իսկ կերտողը՝ Ռուբէնը: Երկրորդ բանախօսը՝ Լեւոն Գասպարեան, կեդրոնացած է «Հայ - Թրքական կնճիռը» աշխատութեան վրայ, ուր հեղինակը կը հերքէ Թուրք մտաւորականութեան հայ ժողովուրդին ուղղուած մեղադրանքները, ըստ որուն Հայերն են Օսմանեան կայսրութեան քայքայման պատճառը: Ըստ բանախօսին, Ռուբէն սպառիչ կերպով կ'ապացուցանէ թէ հայկական յեղափոխութեան հիմնական դրդապատճառը Օսմանեան վայրագ քաղաքականութիւնն էր եւ ոչ թէ օտար Պետութիւններու միջամտութիւնը:

***

ԱԹԷՆՔԻ շրջակայքի պանդոկներէն մէկուն մէջ, Մարտ 29-ի առաւօտուն պաշտօնական բացումը կատարուած է Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան համադաշնութային 5-րդ պատգամաւորական ժողովին, որուն մասնակցած են աւելի քան 70 մասնաճիւղեր ներկայացնող մօտ 70 իրաւասու եւ խորհրդակցական ձայնով պատգամաւորներ: Մինչեւ Ապրիլ 3-ի իրիկուն շարունակուած ժողովին քննարկուած են կազմակերպչական, տեղեկագրային, դաստիարակչական, կանոնագրային, սկաուտական հարցեր, ինչպէս նաեւ «Մարզիկ» պարբերաթերթին, Հ. Մ. Ը. Մ. - Հայաստանի վերաբերող խնդիրներ: Ժողովական հինգ օրերու տեւողութեան ելոյթներ ունեցած են կեդրոնական վարչութեան ատենապետ՝ Տոքթ. Միսաք Արզումանեան, Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրայր Մարուխեան, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ պատգամաւորներ, ի շարս որոնց Հայաստանէն ժամանած 7 պատգամաւորներէն՝ Վարդան Բախչեան: Նորընտիր կեդրոնական վարչութիւնը իր դիւանը ընտրած է հետեւեալ կազմով.-

Ատենապետ՝ Միսաք Արզումանեան, փոխ ատենապետ՝ Վարուժան Սերոբեան, Ա. ատենադպիր՝ Յովհաննէս Տէր - Յարութիւնեան, Բ. ատենադպիր՝ Կարօ Թիւթիւնճեան, գանձապահ՝ Միհրան Շիմշիրեան, հաշուապահ՝ Պատրիկ Կիւլպէնկեան, գոյքապահ՝ Արա Յակոբեան: Բոլորն ալ Լիբանանէն՝ բացառութեամբ Վ. Սերոբեանի (Գանատա):

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
Թ Է Ո Դ Ի Կ

ՇՐՋԱԿԱՑՔ ԷՎԷՐԷԿԻ

Կը հրամայէ նորէն պառկեցնել «խոստովանելու յամառութիւնը զործող այդ Գօմիթաճին»: Այս անգամ անոր արձակած ճիչերն այնքան ահռելի էին, որ կարծես բանտին պատերը պիտի փուլ գային. ածխինը կը հոսէր ապաժոյժ, եւ դանահար միսերուն վրայ խոցերը կը մնային բաց-նալով...: Ծեծը կը սկսի վերստին, յախուռն հարուածները կը տեղան թիկունքին, երանքին, կողերուն ու կողոփոցներուն, մինչ Տ. Ազամ գետին կը փռուի նուաղած: «Մահը կանուխ էր դեռ անոր համար որ ճշմարտութիւնը խօսելու կամակորութիւնը կ'ունենար...», այսպէ՛ս կը տրամաբանէր իր անունը տառապէս հակասող Խելացին, եւ իսկոյն պաղ ջուր թափել կուտար գլուխն ի վար, որպէսզի սթափէր ան եւ հարցումները դիմաւորէր նպաստաւոր կերպով: Շիտակ քանակէն ծուռ գիծ մուրալու անօգո՛ւտ փորձ. դուցէ քանակը կուրէր՝ բռնադատուած կորութիւնն առանց արտադրելու: Ժխտումի այդ տեւականութենէն ահա մոլեգնած, խոշտանգումի նոր գիւտ մը կ'ընէ Ջէքի - Խելքին չարափոխեալ աստուածը: Երկու ճոկաններ կը զետեղեն ծունկերուն ետեւ եւ սրունքները վրան ծալելով կը նստեցնեն, մինչ երկու հոգի ուսերուն վրայ կը դնեն արջու թաթերնին, մարմինն ուժգնակի ճնշելով վար: Յօդոսկրի եւ ձգաններու ցաւագին ճարճատ մը լսելի կ'ըլլայ յանկարծ՝ ընդհանուր լռութեան մէջ. կարամուրքը կը խախտի, եւ քահանան կը փլի ինք իր վրայ...: Ոստիկաններէն մէկը նոյն պահուն «Նարկիլէ»ի մը կաշեփողին շամբը կը մխէ դէպի սրբան, միւս ծայրէն փչելով: Որովայնը կը սկսի ուռիլ եւ առթել սայրասուր խիթեր, որոնց ազդեցութեանը տակ՝ առեն առեն կերկերուն խռնչիւններ միայն կ'արձակէ մարմնոյն ամէն գիծն ցաւակոծ երէցը: Քովի խշտեակին մէջ բռնաբարկեալ ազգակից մը, Թագուորեան, գողնիգող դացեր էր արձանանալ իր խցիկին տախտակորմին ծերպերուն առաջք, ականատես ըլլալով երաշխէպի այս բազմազան կրկնութեանց՝ որոնք անպարագրելի զուարճութիւն մը կը պատճառէին թէ՛ կառավարիչին եւ թէ իր արբանեակներուն, անո՛նց՝ որ պատրաստ էին պաղ ջուրի կիրարկումը փորձել ամէն անգամ որ զոհը թալկանար ու դէմքն օրհասականի երեւոյթ մը ստանար: Ժամերը կ'անցնին՝ տանջանքներու եղերաշուք ցանդորդութեամբ, մինչեւ որ կարգը կուգայ եղունգները քաշելու արարողութեան: Մատներուն ծայրերէն, ահա՛, կարմիր կը կաթկթէ՝ աքցանին բիրտ խածատումով: (Հողանի՛ւթ չինուածք, պարտութիւնդ ինչպէ՛ս դուրս կուտաս՝ երբ ցաւը խենթեցնէ զքեզ): Տ. Ազամ կցկտուր բառերով կը սկսի հաստատել իրեն վերագրուածները բոլոր, պատրաստակամութի՛ւն իսկ յայտնելով ցոյց տալու խնդրոյ նիւթ առարկաներուն թաքստոցը...: Դիւային ժպիտ մը կը փայլատակէ յաղթանակը վերջապէս տանող Ջէքիի աչքերուն մէջ: Անմիջապէս մարմինը կը վերցնեն եւ զօտիներով կ'ազխաղխեն ձիու մը քամակին: Ընչառութիւնը միայն կար՝ զինքը դիակէ մը զանազանող...: Մայիսի 15-ն էր: Տասներկու ոստիկան հետեւորդ ունէր այս կիսամեռ ձիաւորը: Կը հասնին Ինճէ Սու: Դա՛ոն յուսախաբութիւն: Դահիճներուն կատաղութիւնը չափ չունի այլեւս՝ երբ իրազեկ կ'ըլլան թէ գիւղին մէջ հեւիհեւ իրենց փնտռածը գոյութիւն չունէր բացարձակ եւ թէ քահանան ըրած էր անհիմն յայտարարութիւն մը՝ մահէն ազատելու յոյսով: Հրամանը չուշանար, տեսակ մը փոխ վրէժ՝ այդ անպատկառ (!) ստախօսութեան: Ինճէ Սուի Հայորդիները կը հաւաքեն եւ մարգակներով ծեծ կը քաշեն վրանին: Ըստ բախտի ձեռք անցուած 11 հոգի էին առանք. իրենց գլխները կը փռուին գետին, քահանայինն ալ մէկտեղ: (Թօմարզայէն հրաշքով վերապրող Հայու մը՝ Մատադճեանի պատմածին համեմատ, Տ. Ազամի հայրը, յիմարացած՝ կը նետուի նահատակ զաւկին դիակին վրայ եւ իսկոյն կը յօշոտուի): Գայմագամը շուարած այդ քամնելի տեսարանին առջեւ, կը հրամայէ ընդակահարել բոլոր մեռելները, որպէսզի պաշտօնապէս հաղորդէր թէ գիւղացւոց ապստամբութիւնը զսպելու համար էր որ եղած էին այդ սպանութիւնք: Ու տեղեկագիրը կը խմբագրուի քաղաքապետական բժիշկին եւ վկաներու ստորագրութեամբ, մատուցելու կեսարիոյ միւթէսարրըֆին:

Տ. Ազամի երիցուհին եւս նշաւակ կը դառնայ կերպ - կերպ վայրագութեանց. նախ կ'անպատուեն զինք. կիրքերնին յագեցնելէ վերջ՝ սռնքներն արմատաքի կը կտրեն. խեղճը ցաւերու եւ արիւններու մէջ կը փչէ հոգին:

(Շար. 224)

ԼՈՇ (Էնտր - Է - Լուառ) .–

Այրի Տիկին Անժէլ Աբրահամեան ,
Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Աբրահամեան եւ զաւակները՝ Կրեկորի եւ Թադուհի
Տէր եւ Տիկին Լուի Սոփիանա եւ զաւակները ,
Տէր եւ Տիկին Պէզիրկանեան եւ զաւակները (Երեւան) ,
Տիկին Վասիլեան ,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն , հօր , մեծ - հօր , տագրոջ եւ ազգականին՝

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

մահը , որ պատահեցաւ Ապրիլ 16-ին , Լոշ (Էնտր - Է - Լուառ) :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի , Շաբաթ , Ապրիլ 20 , ժամը 10·30-ին Լոշի Սէն -Թ'Անթուան Եկեղեցին :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

«ՅԱՌԱՋ» . - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աբրահամեանի եւ ընտանիքին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին՝ Կիրակի , Ապրիլ 21 , յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

Այս ժամը 13-էն սկսեալ հոգեճաշ կը տրուի մահացած ընկերուհիներու յիշատակին , Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ

ԽԱՉՔԱՐԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՉԸ

Հոգեկան մեծ գոհացումով , սրտի անհուն ուրախութեամբ կու գանք ձեզի յայտնելու թէ շատ մօտ ապագային հայաշատ Սէն–Շամոն քաղաքի մէջ եւս յուշարձան մը պիտի բարձրացուի յաւերժացնելու համար մեր բիւրաւոր նահատակներու սուրբ յիշատակը՝ որպէս արդար վկայութիւն խաղաղասէր հայ ժողովուրդին դէմ սարքուած եւ կատարուած անմարդկային արարքին :

Խաչքար – յուշակոթողը մարմնացնելով լաւագոյն խորհրդանիշը մեր ազգային մշակոյթի հարուստ ժառանգութեան՝ պիտի հանդիսանայ միաժամանակ գրաւականը՝ հայ ազգին ապրելու , հաւատալու նաեւ յարատեւելու պողպատեայ կամքին :

Քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպանութեան աւելի քան 1·500·000 անմեղ զոհերուն ի յիշատակ Խաչքար – յուշարձանը պիտի ներկայացնէ ուղղակի Մայր Հայրենիքէն եկած գեղանկար եւ քանդակազարդ Խաչքար մը : Միջնադարեան որբատաչ եւ պատկառազդու տեսքով հոյակերտ այս գլուխ–գործոցը պիտի զարդարէ «24 ԱՊՐԻԼ 1915, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» անուանակոչուած այն հրապարակը որ Սէն–Շամոնի բարեխնամ քաղաքապետութեան կողմէ մեծասրտօրէն ընծայուած էր արդէն՝ քաղաքի հայ համայնքին :

Ազգասիրութեան եւ յարգանքի բուռն զգացումներու տէր հայրենակիցներ , բարեկամներ , յանուն հայ նահատակ մարտիրոսներուն՝ սիրով կը հրաւիրենք ձեզ սատարել եւ օգտակար դառնալ սոյն ազնիւ նպատակին քաջալերիչ իրականացման , պարզապէս կատարելով ձեր սրտաբուխ նուիրատուութիւնները դրամատնային հետեւեալ հաշիւին .–

COMITE KHATCHKAR
N° de compte : 04083669583
Agence Caisse d'Epargne
Place de la Liberté
42400 SAINT-CHAMOND

«ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ԽԱՉՔԱՐԻ»
ժան Գրիգորեան

Յ. Գ. — Խաչքար – յուշարձանին բացման եւ օրհնէքի հանդիսաւոր արարողութիւնը՝ տեղի պիտի ունենայ բոլորին ներկայութեան եւ թուականը պիտի տեղեկացուի ձեզի առնենին :

24 AVRIL 1915

MESSE à NOTRE-DAME

EN RITE ARMENIEN

Célébrée par Mgr. GABROYAN
éparche des Arméniens catholiques de France

Dimanche 21 Avril à 15 h 30 précises en la Basilique Métropolitaine Notre-Dame de Paris en commémoration du 76ème anniversaire du martyre du peuple arménien, victime du premier génocide du XXeme siècle

MGR. ARMAND LE BOURGEOIS
Evêque émérite d'Autun
prononcera l'homélie.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ ՇԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԶԱՅՆԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ապրիլ 24 , ժամը 15·30-ին

Eglise St.Vincent de Paul (Réformés)

Կը պատարագէ՝
Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Mgr. JOSEPH MADEC
Առաջնորդ Ֆրեժիւս - Թուլոնի
prononcera l'homélie

RENCONTRE avec

TERRE et CULTURE

soirée animée par K. KEVONIAN

Chantiers des jeunes en IRAN DU NORD — KESSAB — ARMENIE
avec projection de diapositives.

Samedi 20 Avril à 20 h 30

EGLISE ARMENIENNE
6, rue Père Komitas
92370 - Chaville

Organisme de Promotion d'Art Contemporain

Union Générale Arménienne de Bienfaisance

La Fondation Culturelle Arménienne

présentent

HRATCHIA HAKOPIAN
(peintures)

EXPOSITION

du 16 Avril au 22 Avril

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Vernissage le 19 Avril
à partir de 19h 30

—— Entrée libre ——

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի , Ապրիլ 24 , Ցիշատակ է բիւրաւոր նահատակաց մերոց որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային Առաջին Պատերազմի :

1915–ի Մեծ Եղեռնի 76–րդ տարեդարձին առիթով , Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ , ժամը ճիշդ 15–ին մասնաւոր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի մեր աւելի քան մէկուկէս միլիոն նահատակներուն համար :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ծանօթ .– Պետական տնօրինութեամբ , բոլոր Հայերը , ըլլան դպրոցական , աշակերտ , պաշտօնեայ , աշխատաւոր կամ այլ , այսօր կրնան բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար :

TOUS PRESENTS A :

— 17h30 : Rassemblement à l'Etoile, dépôt de gerbe au soldat inconnu à l'Arc de Triomphe (17h — Angle rue de Tilsitt).
— 18h00 : Rassemblement Place de l'Etoile à l'angle de l'avenue Kleber.
Manifestation vers la Place des Droits de l'Homme (Trocadéro).
— 19h15 : Allocutions des personnalités politiques françaises.
— vers 19h45 poursuite de la manifestation en direction de l'ambassade de Turquie.
Avec le soutien des organismes de défense des Droits de l'Homme, en présence de nombreuses personnalités.

COMITE D'ORGANISATION DU 24 AVRIL

● *Autocars assurés à partir des banlieues.*

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՊՐԻԼ 23 .– Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր կազմակերպութիւնները եւ մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Հոկումի արարողութեան եւ Ապրիլեան Եղեռնի Յուշարձանին առջեւ կատարուելիք մոմավառութեան հանդիսութեան , ի յիշատակ 1915–ի նահատակաց , որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 23 , ժամը 20·30–ին , նախագահութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի :

ԱՊՐԻԼ 24 .– Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ՝ ժամը 9·30–ին , Ծաղկեպսակի զետեղում՝ Յուշարձանին ժամը 10·45–ին , Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Յուշարձանին առջեւ ժամը 11–ին , որմէ ետք խօսք կ'առնէ Տոքթ. ԱԼՊԷՐ ԽԱՉԻՆԷՃԵԱՆ :

NICE

PROGRAMME DES CEREMONIES DU SOUVENIR
QUI SE DEROULERONT LES 20 - 23 et 24 AVRIL
Sous la présidence d'honneur de Monsieur Honoré BAILET
Sénateur Maire de Nice

SAMEDI 20 AVRIL à 20h30 : Complexe Barsamian
Conférence sur «la naissance de la question arménienne», son développement et ses conséquences» par le Dr. A. BEYLERIAN, *historien et auteur du livre* «Les grandes puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens» archives françaises 1914 - 1918.
MARDI 23 AVRIL à 20h40 : Veillée - office religieux en l'Eglise Apostolique arménienne Ste. Marie : 281, Bld. de la Madeleine, Nice.
MERCREDI 24 AVRIL à 9h45 : Rassemblement Promenade des Anglais, face Hôtel Méridien. Marche du souvenir jusqu'au Monument aux Morts.
à 10h30 : Dépôt de gerbes à la mémoire des martyrs arméniens et des anciens combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France 1914/1918, 1939/1945.
à 11h30 : Messe de réquiem en l'Eglise Apostolique Arménienne Ste. Marie : 281, Bld. de la Madeleine, Nice

CANNES

MERCREDI 24 AVRIL à 15h : Dépôt de gerbes à la mémoire des martyrs arméniens au Square d'Arménie (derrière la gare S.N.C.F.)

Garde d'enfant

Une jeune maman ayant un bébé de 7 mois, désire garder un autre enfant à son domicile (Colombes-Quatre-Routes).
Téléphoner : 47 85 78 03

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԿԱ - ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ՃԱՇԸ

Կիրակի , Ապրիլ 28 , ժամը 12·30-ին Մարսէյլի , Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Զրբաչեան սրահը :

Գեղարուեստական լայն բաժին «Գարուն»ի կողմէ :

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝
91 87 43 71 կամ 91 77 84 70 թիւերուն :

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.521 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.521

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԻՐԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԸ

Իրաքի նախագահի նախաձեռնութեամբ առժամեայ հրադադար մը գոյացած է Քիւրտերու հետ: Իրաքեան Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան մէկ բանբերը կը հղէ որ հրադադարը որոշուած է թոյլ տալու համար Քիւրտիստանի ճակատին ղեկավարներուն ուսումնասիրելու Իրաքեան կառավարութեան մէկ առաջարկը, որ կը նախատեսէ քրտական հարցին կարգադրութիւնը հիմնուած 1970 Մարտի համաձայնութեան վրայ, որ կը վերաբերի ինքնավարութեան շնորհումին Քիւրտերուն, ինչպէս նաեւ բազմատարութեան եւ ժողովրդավարութեան իրագործում: Քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութեան (Մասուտ Պարզանի) պատասխանատուն աւելցուցած է թէ եղած առաջարկները անբաւարար են, որովհետեւ քրտական հարցին կարգադրութիւնը կապուած է Իրաքի ժողովուրդին հարցերու մէկ լուծումին, այլ խօսքով մենատիրութեան ջնջումին: Սաստամ Հիւսէյն այլ նախաձեռնութիւն մըն ալ առաւ, համաձայնութիւն մը ստորագրելով Միացեալ Ազգերու բանագնացներուն հետ, գաղթականներու օգնութեան շուրջ:

Սահմանին վրայ, սակայն, միջազգային Կարմիր Խաչը մեծ դժուարութիւններու կը բախի Թուրքերու պատճառաւ, որ արգելքներ կը դնեն իր գործունէութեան: Այսպէս, նախագահը՝ Քորնելիօ Սոմարուկա յայտարարած է որ Թուրքիա չի փափաքիր արտօնել Կարմիր Խաչի կոմիտէին, որ օգնութիւն հասցնէ Քիւրտերուն, դիմումները կը շարունակուին, բայց արդիւնք չեն տար: Կարմիր Խաչի տուած տեղեկութիւնները շատ ծանր բընոյթ ունին, մանաւանդ հիւանդութեան մասին, մանուկներու մօտ՝ փորլուծի համաճարակը եւ քոլերան ալ որ սկսած է տարածուիլ:

Х Ապրիլ 17-ի տեղեկութեանց համաձայն, գաղթող Քիւրտերու թիւը 2 միլիոն 250 հազար կը հաշուուի, որոնց՝ 901·120-ը Իրան, 700 հազար Թուրքիոյ սահմանը, 750 հազար դէպի Իրան ճամբուն վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ Ռումանիա այցելութիւնը բաւական քննադատուած է թէ Ֆրանսայի եւ թէ Ռումանիոյ ընդդիմութիւններուն կողմէ: Արեւմտեան առաջին ղեկավարն է որ Ռումանիա կ'այցելէր Չաուչեսքուի տապալումէն ետք, բայց նախագահ Իլիէսքուի վարչակարգը դեմոկրատ չի նկատուիր եւ Պուքրէշի մէջ իսկ, Ռումանացիները ցոյց մը ըրին Միթերանի դէմ, Ֆրանսայի դեսպանատան առջեւ, պաստառներով, ուր գրուած էր .- «Միթերա'ն, ներկայութիւնդ կ'օրինականացնէ ոճրային վարչակարգը»: Նախագահը ընդունեցաւ թէեւ ռումանացի 85 ընդդիմադիր մտաւորականներ, ի շարս որոնց ամէնէն ծանօթը՝ Տօյնա Քորնէա, որ բառերը չէ ծամծմած եւ բուռն կերպով ձաղկած է նախագահ Իլիէսքուն: Միթերան փորձած է չափաւորել, ըսելով. - «Համբերեցէ'ք, յեղափոխութիւն մը կը տեւէ, ամէն ինչ դէպի լաւը կ'ընթանայ, հարկ է համբերել»: Համաձայն է, բայց, համբերութեան կողքին նաեւ վճռականութիւն պէտք է, կ'առարկէ Տիկին Քորնէա:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ նախկին քաղաքապետը՝ Մեհտի Զանա ազատ արձակուեցաւ 11 տարի բանտարկութենէ ետք «անջատողական» գործունէութեան պատճառով: 1980-ին 20 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր: Ապրիլ 17-ին, յայտարարած է որ պիտի շարունակէ պայքարիլ քիւրտ ժողովուրդին ազատագրման համար: Ձերբակալուելէ եւ անմիջապէս դատուելէն ետք ալ, քանի մը անգամ նոր դատապարտումներ կրած էր, որովհետեւ կը յամառէր քրտերէն խօսիլ զինուորական ատեաններուն առջեւ, հարցաքննութեան ատեն:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Ճէյմս Պէյքըր, որ չորրորդ քանի մը անգամ Միջին - Արեւելք կ'երթայ կուգայ, հաւանութիւն տուած է, որ Եւրոպան ալ մասնակցի Միջին - Արեւելքի նախատեսուած հաշտութեան ժողովի մը, բայց չուզեր մանրամասնութիւն տալ: Մնաց որ հարկ է Իսրայէլը համոզել, այս վերջինը շատ կասկածամիտ է Եւրոպայի նկատմամբ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Փլաս Վօլթէն, օր ցերեկով սպաննուած է պարսիկ ընդդիմադիր մը՝ Ապտէլ Ռահման Պորումանտ, որ մերժուած մըն էր նախկին վարչապետ Շահփուր Պախթիարի: 63 տարեկան, փաստաբան, Պորումանտ գործի մարդ դարձած էր Ֆրանսա ապրելէն ի վեր:

ՔՈՒԷՅԹԻ մէջ, մարդկային իրաւանց բռնաբարման բազմաթիւ պարագաներ կը ձաղկուին «էմնըսթի ինթէրնէշընըլ»ի տեղեկագրին մէջ, նոր լոյս տեսած: «Կամայական ձերբակալութիւնները, չարչարանքները, մարդասպանութիւնները, դրըլխաւորաբար Պաղեստինցիներու դէմ կը գործուին» ըստ տեղեկագրին եւ բաւական ծաւալուն կերպով:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մուտքը արգիլուած էր երեք օրուան համար (մինչեւ Ուրբաթ իրիկուն) Այսրյորդանանի եւ Կազայի գրաւեալ հողերուն Պաղեստինցիներուն, որպէսզի Իսրայէլ կարենայ ապահով պայմաններու մէջ տօնել իր ստեղծման 43-րդ տարեդարձը:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 10 / 16)

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստան գործող Հայ Երիտասարդական Միութիւնը այսուհետեւ կը կոչուի՝ «Ազգային Պահպանողական Կուսակցութիւն», ըստ միութեան տուած որոշումին:

***

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Հայ - ռուս - թուրք - ազրպէյճանական յարաբերութիւնները, 1917 - 1923» նիւթին նուիրուած գիտաժողով մը տեղի ունեցած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մէջ: Ապրիլ 11-էն 14: Միջազգային գիտաժողովը ներածական խօսքով բացած է Ակադեմիայի Պատմութեան եւ տնտեսագիտութեան բաժնի քարտուղար Հրաչիկ Սիմոնեան:

«Այսօր, - ըսած է ան, - հաւաքուած ենք կլոր սեղանի շուրջ, որպէսզի միայն մասնագէտ - պատմաբաններու մասնակցութեամբ քննարկենք 1917 - 1923 թուականներուն Հայաստան ու Հայաստանի շուրջ տեղի ունեցած դէպքերը, բացայայտենք Հայաստանի Ա· Հանրապետութեան ստեղծման եւ կործանման, անոր վիճակուած ողբերգութեան պատճառները: Հարկ չկայ փաստելու որ 1915 թուականի եւ 1920 - 21 թուականներու վերիվայրումները, մեր ժողովուրդին արեւմտեան հատուածին բնաջնջումը, Հայաստանի պատմական տարածքներուն բաժան - բաժան ըլլալը այդ դժուար կացութեան պատճառներն են, որուն մէջ այսօր յայտնուած է հայ ժողովուրդը: Զեկուցումներով հանդէս եկած են ԵՈՒ-ՍԻ-ԷԼ-ԷՅ-ի Արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնի վարիչ՝ փրոֆէսէօր Րիչըրտ Յովհաննէսեան, Երեւանի համալսարանի Հայոց պատմութեան ամպիոնի վարիչ՝ Ակադեմիայի թղթակից անդամ Լենդրուշ Խուրշուդեան, Մոսկուայի համալսարանի դասախօս՝ փրոֆ· Հրանդ Եպիսկոպոսով, Հայաստանի Արեւելագիտութեան հիմնարկի բաժնի վարիչ՝ տոքթ· Ռուբէն Սահակեան, այլ պատմագէտներ ու քաղաքագէտներ (*):

(*) ԽՄԲ· - «Յառաջ»ի· - Փարիզէն կը մասնակցէր Տոքթ· Ս· Ափանասեան:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի կառավարութեան Մոսկուայի ներկայացուցիչ Ֆելիքս Մամիկոնեան ընդունած է Խորհրդային Միութեան մօտ Նոր Զելանտիոյ դեսպան Ճերըլտ Մաքկին, որ Հայաստան այցելելու փափաք յայտնած է: Հանդիպման ընթացքին քննարկուած են Հայաստանի եւ Նոր Զելանտիոյ համագործակցութեան հարցեր: Դեսպանը պաշտօնապէս հրաւիրուած է Հայաստան:

***

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Կումայրի տեղի ունեցած Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային կից յատուկ միջնակարգ դպրոցի բացման արարողութեան մասնակցած են խումբ մը գիտնականներ՝ գլխաւորութեամբ Վիկտոր Համբարձումեանի: Երկրորդ աստիճանի ջըլէճի օրինակելի ունեցող դպրոցին սաներուն համար սահմանուած են «Վ· Համբարձումեան», «Ալեք Մանուկեան» եւ «Ճոն Կիրակոսեան» մրցանակներ:

***

«ՇԻՐԱԿ» ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Կումայրիի «Շիրակ» մեծ ձեռնարկութիւնը յառաջիկայ աշնան կը նախատեսէ կազմակերպել Սփիւռքի գործի մարդոց ու գիտնականներու համաժողով մը՝ աղէտեալ գօտիին, գաղթականներուն, Արցախին աջակցելու ծրագրով: «Շիրակ» ձեռնարկութիւնը նպատակ ունի արտասահմանեան ընկերութիւններու հետ կապեր հաստատել, համատեղ ձեռնարկութիւններ ստեղծել, Հայաստանի արտադրութիւնները արտասահմանի մէջ վաճառել, ներմուծումներ կատարել եւայլն:

***

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ (*)

Իտալիոյ Ֆրիուլի Վենեցիա Ճուլիա եւ Սիկիլիա նահանգներու տեղական իշխանութեանց որոշումով 16 միլիառ լիր (75 միլիոն ֆրանք) յատկացուած է աղէտեալ գօտիի մէջ երկու մեծ ծրագիրներու իրագործման համար: Անոնցմէ մէկը կը նախատեսէ Կումայրիի մէջ կառուցանել ալիւմինէ դուռներ եւ պատուհաններու շրջանակներ արտադրող գործատուն, իսկ միւսը՝ նպաստել գիւղատնտեսական եւ անասնաբուծական որոշ աշխատանքներու զարգացման: Այս նպատակով Հայաստան այցելած է իտալական պատուիրակութիւնը, որուն մաս կազմած են Ֆրիուլի Վենեցիա Ճուլիայի արդիւնաբերութեան նախարարը, Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ Հայր Ռաֆայէլ Անտոնեան եւ ուրիշներ:

Սիկիլիոյ հանգանակած գումարով կը նախատեսուի աղէտեալ գօտիին մէջ հիմնել կարագի, պանիրի արտադրութիւններ՝ յագեցած ժամանակակից սարքաւորումներով, կիթի համալիրներ: Իտալացի մասնագէտները տեղացիներուն հետ ուսումնասիրած են ընտրուած շրջաններուն հողը, ստոյգման արդիւնաւէտ համակարգեր ստեղծելու կարելիութիւնները:

(*) Իտալիոյ այս օգնութիւնը նոր չէ, կը միանայ Լոմպարտիոյ նահանգին երեքուկէս միլիառ լիրին (տե՛ս· «Յառաջ», Մարտ 14) եւ կարգադրութիւնները եղած էին Մարտի առաջին օրերուն, երբ արտաքին առեւտուրի նախարարը՝ Եսայի Ստեփանեան այս հարցին կապակցութեամբ Իտալիա գացած էր:

***

ՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐԸ ԹԻՖԼԻՍ

Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիա Թիֆլիսի մէջ ընդունած է աւստրահայ բեմադիր Արտեմ Օհանջանեանը, որուն իրագործած «Վըրաստան» ժապաւէնը ցուցադրուած է Աւստրիոյ ու Գերմանիոյ մէջ: Բեմադիրը նախագահին յանձնած է Աւստրիոյ դիւաններու՝ Վրաստանին վերաբերող փաստաթուղթերու պատճէններ եւ ըսած՝ որ կը ծրագրէ նկարահանել Թիֆլիսի մասին ժապաւէն մը:

ԿԱՍԿԱԾՆԵՐ «ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝ ՀԱՅՐ ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

ԽՄԲ. - Ընդառաջելով հեղինակին խընդրանքին եւ նկատի առած ներկայ յօդուածին բնոյթը, կը պահենք՝ օտար անուններու հայացման նկատմամբ՝ հեղինակին առաջարկած կարգ մը նորութիւնները, որոնք կը զարտուղին թերթիս ընդունուած գրելաձեւերէն :

***

«Կասկածելի մերձեցումներ» վերնագրով Պր. Մարկ. Նշանեան հրատարակած է երկար յօդուածաշարք մը «Յառաջ»ի 5 - 7 Փետրուար 1991-ի համարներուն մէջ, արտայայտելու համար իր տարակարծութիւնը՝ հայերէն լեզուի նկատմամբ ազգային «քաղաքականութեան» մը հնարաւորութեան եւ անհրաժեշտութեան մասին վերջին երկու տարիներու ընթացքին ստորագրեալիս կողմէ արտայայտուած տեսակէտներէն :

Կը փափաքիմ նախ յայտնել՝ բարեկամ եւ Վենետիկի Համալսարանի ամառնային դասընթացքին գործակից Պր. Նշանեանին իմ շնորհակալութիւնը, որ իր յօդուածով ուշադրութիւն հրաւիրելու նոր առիթ մը կ'ընծայէ՝ ըստ իս շատ կարեւոր հարցի մը, որ այլապէս անուշադիր անցնելու կամ լռութեան մատնուելու վտանգին ենթակայ է :

Իմ պատասխանը պիտի ըլլայ համեմատաբար աւելի կարճ, քանի որ՝

ա. Կը խորհիմ թէ նման հարցերու խորացող եւ որոշ գործնական եզրակացութիւններու յանգող քննութիւնը կը պահանջէ այլեւս, չկորսուելու համար ակադեմական մասնագիտութիւններու լաբիւրինթոսի մը մէջ, ընդարձակածիր գիտաժողովի մը կամ համագումարի մը կոչը, համաձայն՝ անցեալ Օգոստոսին Վենետիկի մէջ կայացած «մանր» գիտաժողովի եզրայանգիչ բանաձեւին, որուն իր հաւանութիւնը տուած էր նաեւ Պր. Նշանեան :

բ. Երեւանի 1987-ի Հայերենագիտական Միջազգային Ժողովին ներկայացուած զեկոյցիս մէջ, - մասնագէտներու ուղղուած՝ ուստի եւ սեղմ ոճով մը շարադրուած-, աւելի խորացող ընթերցում մը պիտի գտնէ Պր. Նշանեանի յարուցած առարկութիւններէն մեծ մասին լուծումը.

գ. Պր. Նշանեան, հաւանօրէն առանց անդրադառնալու, իր փաստարկել ջանացած հիմնական մէկ դրոյթով, կուգայ հաստատել արտայայտած կարծիքներէս ոմանց առանցքային յենարանը, ինչպէս առիթը պիտի ունենամ մատնանշելու :

Բուն նիւթին մէջ մտնելէ առաջ, հարկ է խոստովանիմ որ Պր. Նշանեանի յօդուածին ընթերցումը որոշ չափով մտահոգած է զիս, քանի որ՝ մեղմարանութեամբ մը արտայայտուելու համար՝ ըսենք թէ «յուզում» մը կը մատնէ : Փափաքելի պիտի ըլլար՝ որ գոնէ մեր միջեւ որոշ զարգացման մարդիկ հրահանգուէինք, հուսկ, առանց «յուզում»ի ալ կարենալ վիճարկելու : Անշուշտ անտեղեակ չեմ որ նոյն երեւոյթը կայ նաեւ օտար զարգացած շրջանակներու մէջ. բայց հոն կը ծառայէ ատ հասարակ, «հաշիւ մաքրելու» մտադրութեան մը : Չեմ կարծեր թէ Պր. Նշանեան ստորագրեալիս հետ մաքրելիք հաշիւ մը ունենայ, վկայ նաեւ իր ժեստը՝ որով անձամբ հեռաձայնած է այս պարագան յստակելու եւ յայտնելու համար իր տհաճութիւնը բռնացուած ոճին նկատմամբ : Եւ այս է նաեւ պատճառը՝ որով կը պատասխանեմ իր յարուցած առարկութիւններուն (քննութեան առարկայ դարձնելով անոնց կարեւորագոյն կողմերը միայն), քանի որ սովորութիւնը չեմ ունեցած, ինչպէս անցեալին՝ եւ այսօր, պատասխանելու գրութիւններու՝ ուր զերակշռէ թուի կիրքը քան թէ գաղափարը : Ուստի աւելի կանգ չեմ առներ այս կէտին վրայ եւ կ'անցնիմ նիւթին, յուշելով միայն ընթերցողին՝ որ ներկայ գրութեան ընթացքին պիտի չկատարեմ վերամփոփում մը նախընթաց յօդուածներուս մէջ առաջարկած տեսակէտներուս : Փափաքողները կրնան գտնել զանոնք՝ ի միջի այլոց՝ հետեւեալ թերթերուն մէջ. «Հորիզոն. Գրական Յաւելուած», Հոկտ. 1989, «Պայքար Շաբաթաթերթ», 4, 25 Նոյ. 1989, «Մարմարա», 5, 6, 7 Հոկտ. 1989, «Նոր Օր Եռօրեայ», 23, 26 Յունուար 1990, «Յառաջ. Միտք եւ Արուեստ», Նոյ. 1990 :

Ա. Պր. Նշանեան կը կիրարկէ վիճարկումի մեթոտ մը՝ որ, ըստ էութեան, ընդդիմախօսին վարկածը անհեթեթութեան վերածելու կը ձգտի, հանելով եզրակացութիւններ՝ որոնք նախադրեալներուն մէջ չեն ներփակուիր եւ կամ կրնան հետեւիլ միայն անոնց թիւրիմացութեամբ, չըսելու համար զարտուղմամբ :

Մէկ երկու օրինակ :

Պր. Նշանեան երկարօրէն կանգ կ'առնէ՝ մէկ կողմէ բարբառներու եւ առօրեայ խօսակցական լեզուներու, միւս կողմէ՝ իր բառով՝ «սթանտարտ» լեզուներու զանազանութեան վրայ : Գրեթէ «քնարեր-գակ» շեշտերով կը ջատագովէ առաջիններուն անկապտելիութիւնը լեզուական «քաղաքականութեան» մը հունէրէն ներս, մինչ երկրորդին համար կը հաստատէ՝ «Ասոնց պարագային («սթանտարտ» արեւմտահայերէն, «սթանտարտ» արեւելահայերէն - Հ. Լ. Զ.)՝ կարելի է ի հարկէ լեզուական քաղաքականութիւն մը կիրարկել, կարելի է թերեւս անտեսել երկու տարբերակներու զարգացումը, տիրապետել ատոր որոշ չափով, կատարել ընտրութիւններ, զանոնք պարտադրել խմբագիրներուն եւ խօսնակներուն» : Բայց հարկ կա՞ր արդեօք ի պաշտօնէ լեզուաբան կամ հայերենագէտ ըլլալ՝ հասկնալու համար որ իմ բովանդակ խօսքը այդ «սթանտարտ լեզու»ի մասին է : Մանաւանդ թէ Պր. Նշանեան նոյնիսկ աւելին կ'ընդունի՝ քան ինչ որ երբեք առաջարկած ըլլամ, այսինքն՝ «պարտադրել»ը :

Այլ օրինակ մը : Պր. Նշանեան, միշտ ջերմօրէն հակաճառական շեշտերով, կը կատարէ կարգ մը առաջարկներ «արեւմտահայերէնի պէտքերուն համար» : Բայց, յօդուածներուս կամ առաջարկներուս ո՞ր տողին վրայ արդեօք ատոնց հակառակ վարկածի մը հանդիպած է : Միայն Աւետարանի չէ, այլ եւ հասարակաց մտքի հիմնական սկզբունքներէն մէկն է՝ «զայս առնել եւ զայնու մի՛ անցանել» :

Բ. Պր. Նշանեան բաւական վրդոված կը թուի՝ որ լեզուն «ինքնութեան խորհրդանիշ» նկատած եմ : Եթէ գոյներու խառնուրդ լաթի կտոր մը կրնայ ինքնութեան խորհրդանիշ դառնալ, ինչո՞ւ այդքան զարմանք եւ ոգեպնդող հերքում՝ թէ լեզուն ինքնութեան խորհրդանիշ մ'ըլլայ, հոգ չէ թէ՝ խուրաքանչիւր պարագայի մէջ՝ ուրոյն եւ փոխյարաբերական ձեւերով : Լեզուն՝ որ ժողովուրդի մը, հաւաքականութեան մը դարաւոր պատմութեան ու ճակատագրին հետքը կը կրէ իր վրայ : Կարելի՞ է հանդիպիլ Պոլսոյ մէջ հնացած սպաներէն մը խօսող հրեայի մը, առանց նշմարելու այդ լեզուին մէջ ո՛չ միայն անհատին, այլ եւ իր հաւաքականութեան դիմագիծը, մինչեւ անոնց հինգ եւ աւելի դարեր անդին երկարող աշխարհագրական ծագումը, հալածանքներու եւ աքսորի պատմութիւնը : Եւ կարելի է շարել նման անհամար օրինակներ :

Թողունք որ լեզուին էութիւնն իսկ է՝ ըլլալ նշան, նշաններու համակարգ : Լեզուի նշանակութիւնը կը բանի անշուշտ առարկային նկատմամբ, բայց անկասկած՝ նաեւ ենթակային վերաբերմամբ, որու ոչ սոսկ արտայայտութիւնը, այլ եւ ինքնին յայտնութիւնն է, եւ այդ՝ ենթակային բովանդակ ենթակայականութեան՝ որով համայնքային տարածքին ալ վերաբերմամբ :

Ես ա՛յնքան միայն հասկցած եմ՝ լեզուն ինքնութեան խորհրդանիշ նկատելով, եթէ Պր. Նշանեան անդրադարձ բովանդակութիւն մը կ'ընծայէ այդ յղացքին՝ զայն հերքելու համար, ազատ է, բայց խօսքը զարտուղելու գնով՝ առաջարկուած ատպարէզէն :

Պր. Նշանեան շատ հաւանօրէն մտահոգուած ըլլալ «արեւմտեան» Սփիւռքի կարգ մը երեւոյթներով, առանց կապուած հոգեբանական, հոգեվերլուծական, ընկերաբանական որոշ հարցերով, այսօր բաւական թիւ մը կազմող ընտ. կամ ոչ լրիւ հայախօս Հայերու պարագայով՝ որոնք կը զգան հայկական ինքնութիւնը մը, եւայլն : Պր. Նշանեանի կողմէ յիշուած յօդուածներուս մէջ այս հարցերը չեն շօշափուած, բայց անդրադարձած եմ անոնց՝ այլեւայլ բանախօսութիւններու ընթացքին, եւ մասամբ ուղղակիօրէն՝ 1982-ի Երեւանի Հայերենագիտական ժողովին ներկայացուած զեկոյցիս մէջ, որուն Պր. Նշանեան ծանօթ չի թուիր : Այդ մասին կարծիքս շատ հակիրճ կերպով ամփոփեմ այստեղ.

ա. Լեզուն՝ թէեւ ինքնութեան խորհրդանիշ, բայց միակը չէ, եւ իր գործառոյթը, դերը, կարեւորութիւնը կը փոխուին ըստ պատմական եւ մշակութային համայնքներուն :

բ. Հայ ժողովուրդի պատմական փորձառութեան մէջ, - անշուշտ չի բացառուիր՝ որ ապագային այդ փորձառութիւնը թերեւս տարբեր պատկեր մը ընծայէ-, երբ համայնքը կորսնցուցած է լեզուի ամէն նշանակ, հուսկ անհետացած է : Լեհաստանի եւ Տրանսիլվանիոյ վերապրած փոքրաթիւ խլեակները, օրինակի համար, թէեւ կորսնցուցած՝ առօրեայ լեզուն, բայց պահած են ծիսականը, այսինքն՝ ի չարս ծէսին մէջ մարմնաւորուող այլ խորհրդանիշերու՝ նաե՛ւ լեզուին խորհրդանշային գործառոյթը :

գ. Հաւանական կը թուի բանաձեւումը հետեւեալ վարկածին՝ յատկապէս յետ-Եղեռնեան արեւմտեան սփիւռքի նկատմամբ, թէ լեզուին ստացումը կը բանի իբր ինքնութեան արտայայտիչ գլխաւորապէս հաւաքական մակարդակի վրայ, եւ այդ՝ առաւելաբար իբրեւ խորհրդանիշ - օրծիսակատարական (ոչ անպայման կրօնական), վերյուշային, եւայլն - քան թէ իբր առօրեայ փոխանակութեան միջոց :

Ամէն պարագայի, ի՛նչ որ ալ ըլլան տեսաբանական կամ բացատրական վարկածները եւ անոնց կիրարկման հաւանականութեան սահմանները, լեզուն կարելի չէ մերկացնել կամ տարանջատել իր նշանի ու խորհրդանշանի համարուն, տարերային դերէն :

Գ.- Պր. Նշանեան շատ վրդոված կ'երեւի նաեւ համազգային տարողութեամբ եզրաբանական խորհուրդի մը կազմութեան առաջարկէն : Աւելցա բաւական զարմանալի թուեցաւ, նախ պարզապէս անոր համար՝ որ ինքը Պր. Նշանեան հաւանած էր մաս կազմելու Էքս - ան - Պրովանսի Համալսարանի Հայ լեզուի եւ գրականութեան դասախօս Պրոֆ. Ռ. Տէր - Մերկերեանի կողմէ վերջերս առաջարկուած Եզրաբանական Խորհուրդին : Մանաւանդ թէ աշնան, Փարիզ այցելութեանս ընթացքին, հարց տուած էր՝ թէ ինչո՛ւ գործունէութեան նշմարներ չեն երեւիր եւ, ըստ երեւոյթին, առաջ չի տարուիր առաջարկուած ծրագիրը :

Անկախաբար, սակայն այս անձնական պարագայէն (անշուշտ կարելի է կարճ ժամանակի ընթացքին ալ կարծիք փոխել), ինչո՞ւ այդքան խուլիլ նման գաղափարէ մը, երբ բազմաթիւ Պետութիւններ - նաեւ արեւմտեան ըմբռնումով ժողովրդավար՝ ինչպէս նոյնինքն Ֆրանսան - ունին հաստատութիւններ՝ որոշ չափով ու կերպերով հունաւորելու կամ հսկելու համար լեզուի (խօսքը միշտ «սթանտարտ» լեզուի մասին է) զարգացման յառաջընթացքներուն վրայ, ըստ ինքեան առանց «պարտադրել»ու, գէթ իրաւական առումով : Եզակի միջամտութիւններէն յիշենք Յունաստանի պարագան՝ ճիշդ գինուորական համախոհէն ժողովրդավարացման անցքի հանդրուանին, կամ Իտալիոյ մէջ պաշտօններու եւ արհեստներու իգականներուն կազմութեան նկատմամբ (ուր գրեթէ լաբիւրինթոս մը կը տիրէր եւ դեռ կը տիրէ մասամբ) ուղղութիւն մը թելադրելու նպատակով քանի մը տարիներ առաջ Վարչապետարանին կից հաստատուած լեզուական առժամեայ Խորհուրդը : Յիշենք, հուսկ, Թուրքիոյ պարագան՝ ուր գիտական - մտաւորական հարթակի վրայ գրեթէ ոչինչէ մեկնող արդի կամ «զուտ» թրքերէնի վերջին վաթսնամեակի ընթացքին նշած զգալի զարգացումը՝ մեծ մասամբ՝ արդիւնք է Լեզուական Կաճառի աշխատանքին, որու կերտած բառերը պետականօրէն չեն պարտադրուած, շատ անգամ ինքնաբերաբար ինկած են շրջանառութենէ, բայց մեծ մասամբ ալ ժամանակի ընթացքին ընդհանրացած են՝ նոյնիսկ ի հեճուկս որեւէ ձեւով «պահպանողական», այսինքն՝ օսմանասէր, կրօնամոլ եւ այլ խաւերու ուժեղ ընդդիմութեան :

Եթէ չեմ սխալիր, նոյնինքն Պր. Նշանեան կատարած է բառակերտումի փորձեր, անգամ մը շնորհաւորած է ստորագրեալս իմ կողմէ առաջարկուած բառի մը համար, եւ գիտենք թէ մեր խմբագիրները գրեթէ ամէն օր նման փորձեր կը կատարեն, թէեւ ոչ միշտ՝ անխուսափելիօրէն՝ լաւագոյն արդիւնքներով : Ի՞նչ վնաս կայ այս ճիգերը համակարգելու, ի պաշտօնէ ձեռնհաս յանձնախումբի մը կամ խորհուրդի մը քննութեան առաջարկելու, արդիւնքները լսելու մէջ : Արդեօք այս ծայր աստիճան անհատապաշտութիւնը եւ անկազմակերպուածութիւնն ալ հայկականութեան խորհրդանի՞շ մը նկատելու ենք :

Դ.- Իր գրութեան գինք «շատ աւելի հետաքրքրող հարցին» յատկացուած բաժնին մէջ, Պր. Նշանեան կ'ընդդիմախօսէ՝ համահայկական (արեւելահայ եւ արեւմտահայ) գրելաձեւի միութիւն մը առեղծելու մտահոգութեամբ կատարած առաջարկներէս անոր՝ ըստ որուն արեւմտահայութիւնը վերադառնար օտար անուններու եւ բառերու հնչադարձութեան մէջ իբր հիմք ընդունելու հնչիւններու դասական համակարգը, այն պարագաներուն՝ երբ ասիկա պահպանուած է արեւելահայ գրական համակարգին մէջ :

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԿԻՆ ՄԸ ԿՐՆԱ՞Յ ՅԱՋՈՐԴԵԼ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ

«Քուրիէ Ինթէրնասիոնալ»ի Ապրիլ 11-ի թիւին մէջ «Իզվեստիա»յէն արտատպուած գրութեամբ մը այս հարցումը կ'ուղղէ Թ. Խուտիաքովա : Ասպ կը պատասխանէ թէ տեսականօրէն անկարելի չէ նման բան. արդէն կին մը լրջօրէն ձեռնարկած է այս պաշտօնին իրեն սեռակից թեկնածուներ պատրաստելու գործին : Ան պատրաստած է ծրագիր մը, երեք ամիսէ ի վեր ձգած մասնագէտ թէքնոլոկի պաշտօնը, կը ջանայ այս նպատակը իրագործել :

Ան կը մեկնի այն պարզ տուեալէն որ կիները կը ներկայացնեն ընտրողներու աւելի քան 55%-ը : Մինչդեռ խորհրդային ընկերութիւնը կը շարունակէ սեռին կապակցութեամբ որոնք արական տրամաբանութեան արդիւնք են : Ու այդ տրամաբանութիւնը իշխանութեան ամենաբարձր աստիճաններուն վրայ կիներու տեղ չի տար :

Փիլչիքով ուժը կ'առնէ այն գաղափարէն որ անհրաժեշտ է պետութեան մը բարձրագոյն իշխանութեան թեկնածուները պատրաստել ու ընտրել ամենայն լրջութեամբ : Այս պատրաստութեան պակասն է ըստ իրեն, ներկայի ժողովրդավար զեկավարներու ձախողութեան պատճառը : Անոնք վերլուծելու փորձառութիւն, գիտելիք ու կարողութիւն չունին :

Ան կը նախատեսէ զանազան մարզերու մասնագէտներու - ընկերաբան, քաղաքագէտ, իրաւաբան, տնտեսագէտ եւայլն. հետ ընտրել պատրաստութեան թեկնածուներ ու անոնց տալ բազմակողմանի ծանօթութիւններ. իր «աշակերտ»ները գիտելիքներու տիրանալէ զատ գործնական փորձառութիւն ալ պիտի ունենան քաղաքական կնճիռներու աընչուած նիստերու մասնակցելով եւ ընտրողներու հետ կայանալիք հանդիպումներով :

Աշակերտներու ընտրութեան համար Փիլչիքով պատրաստ է քննելու բոլոր դիմումները. յատկապէս կ'ուզէ «աշխատիլ» այն թեկնածուներուն հետ որոնք հանրապետութիւններու խորհրդարանական ընտրութիւններուն բաւարար քուէ չստացան : Եթէ միայն Ռուսաստանը նկատի առնենք, 750 թեկնածուներ կային երեսփոխան ըլլալու համար : Նոյնն էր

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Պիլթմոր» պանդոկին մէջ, Մարտ 3, Հայ Օգնութեան Միութեան Արեւմտեան Ամերիկայի շրջանային վարչութիւնը կազմակերպած է միօրեայ սեմինար մը, որուն նիւթը եղած է «Հայ ընտանիքին հոլովոյթը եւ ներկայ կացութիւնը»: Սեմինարի բացումը կատարած է զատախարակչական յանձնախումբի ատենապետուհի՝ Շաքէ Կիւզէլ: Դասախօսած են Սոնա Սիմոնեան - Զէյթլեան («Հայ ընտանիքին հոլովոյթը»), հոգեբոյժ Արմէն Կէօնճեան («Այր եւ կնոջ փոխյարաբերութիւնը») եւ հոգեբան Մելինէ Գարագաշեան («Ծնողք եւ զաւակ փոխյարաբերութիւնը»): 137 ներկաներուն մէջ գտնուող Հայաստանի «Աւանգարդ» թերթի խմբագիրներէն Ռուզան Առաքելեան, բեմ բարձրանալով, բարի մաղթանքի խօսքեր ըսած ու ապա սկսած է երգել «Արիւնոտ դրօշ վեհ Դաշնակցութեան»...:

պարագան միւս հանրապետութիւններուն մէջ:

Այսուհանդերձ, այս մտայնութիւնը կը բախի հետեւեալ գլխաւոր քննադատութեան. նախագահ մը փորձառօթի մէջ չի պատրաստուիր. մասնագէտներ չեն որ կ'ըմբռնեն զայն, այլ բնութիւնը. ոչ ոք կրնայ առանց իր ետին քաղաքական շարժում մը, կամ ընկերային կարեւոր խումբ մը ունենալու, մտենալ նախագահական գիրքերու:

Կարելի չէ նոյնպէս վստահիլ՝ այն վարկածին թէ կրնար զօրավիգ կը կանգնին իրենց սեռակից թեկնածուի մը. անոնք մեծամասնութեամբ ապաքաղաքական կեցուածք ունին, յետոյ, նաեւ պահպանողական են ու շատ մեծ իմաստ չունի իրենց համար իգական զօրակցութիւնը:

Հակառակ այս առարկութիւններուն փիլիկով ունի իր կողմնակիցները. արդէն ընկերութիւն մըն ալ կազմուած է իր ձեռնարկին նեցուկ կանգնելու համար:

Կիրառական քաղաքականագիտութեան ազգային կեդրոնին տնօրէնն ալ նշած է որ ղեկավարներու նորաբաց դպրոցին դասընթացքներուն հետեւողներու առաջին խումբը կիները պիտի բաղկանայ ու անոնք ընկերա - քաղաքական, շուկայի տնտեսութեան մարզերուն մէջ պիտի հրմտանան:

Կիները տակաւին քաղաքական կուսակցութիւն չունին, հակառակ անոր որ կնոջական բազմաթիւ ընկերակցութիւններ կան. եւ ո՞վ կրնայ բսել թէ օրէ օր երկարող անոնց ցանկէն օր մըն ալ պիտի չելլէ այն մէկը որ ուժը ցոյց պիտի տայ նախագահութեան ծանր բեռը տանելու:

Սուրիահայ նամականի

ԲԱՑՈՒՄ Հ.Բ.Ը.Մ.Ի ԼԱԹԱՔԻՈՅ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՍՐԱՀԻՆ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»).-

Միջերկրականի արեւելեան ափին ծուարած Լաթաքիոյ փոքրաթիւ հայ գաղութը, իր բոլոր մասնիկներով, խանդավառ օր մը ապրեցաւ Ծաղկազարդը կանխող Ուրբաթ օրը, վկան դառնալով Հ.Բ.Ը.Միութեան նորակառոյց սրահին բացման հանդիսաւոր արարողութեան:

Լաթաքիոյ Բարեգործականի մասնաճիւղին 65ամեայ պատմութեան կարեւորագոյն իրագործումներէն մին եղող սոյն կառոյցին պաշտօնական բացումին հրաւիրուած էր յատկապէս՝ Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան (Հալէպէն), որ մշակութային տարբեր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու կողքին միօրեայ այցելութեամբ մը գտնուեցաւ Լաթաքիա ու հովանաւորեց ծրագրեալ հանդիսութիւնը:

Արդարեւ, Մարտ 22-ի երեկոյեան, խանդավառ ժողովուրդին ծափողջոյններուն մէջ, Սուրէն Արք. նախ կտրեց կեդրոնին մուտքի ժապաւէնը, ապա առաջնորդուեցաւ նորայարդար հանդիսասրահը, ուր տեղի ունեցաւ գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մը, շուրջ 300 Հայերու ներկայութեան:

Հ.Բ.Ը.Մ.ի Լաթաքիոյ մասնաճիւղին անունով Բժ. Խաչիկ Թօփալեանի բարիգալստեան բացման խօսքէն ետք (արաբերէն), հանդիսավար՝ Յակոբ Ադամեան ոգեկոչեց միութեան հիմնադիր Պօղոս Նուպար Փաշայի յիշատակը, չնշտը դնելով յատկապէս՝ 1500 հոգինոց փոքրաթիւ գաղութի մը կողմէ կառուցուած սրահին անհրաժեշտութեան ու բերելիք նպաստին վրայ:

Պատրաստուած գեղարուեստական յայտագիրը (երգ - նուագ - ասմունք) իրագործուեցաւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Լաթաքիոյ Երիտասարդաց բաժնին կողմէ, աջակցութեամբ՝ Հալէպէն ժամանած միութենական իրենց ընկերներուն:

Այնուհետեւ, ելոյթ ունեցան հրաւիրեալ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնք առաւելաբար ծանրացան Հ.Բ.Ը.Մ.ի գաղութային ծառայութեանց վրայ:

Տօքթ. Գրիգոր Աստանեան, Թէքէեան Մշակ. Միութեան անունով ողջունեց Լաթաքիոյ համայնքի ղոհողութեան ոգին ու վեր առաւ Սփիւռքի տարածքին Հ.Բ.Ը.Մ.ի մատուցած ծառայութիւնները՝ կենդանի պահելու մեր առհաւական արմատները, հայ մշակոյթն ու հայկ. տեսլականը: Ան դիտել տուաւ, թէ անցեալի իր հարուստ փորձով ու նպատակային կարողութիւններով՝ Հ.Բ.Ը.Մ. մեծ դեր ունի կատարելիք հայակերտման եւ ազգային մեր իրաւունքներու ձեռքբերման գործընթացին մէջ:

Հրայր Մուրատեան, Հ.Ե.Ը.ի գործադիր ատենապետը, «Սուրիահայ իրականութեան մէջ ամրակուռ լաստ մը» նկատեց նորակառոյց սրահը ու հաւաստիացուց, թէ Հալէպի մայր գաղութը պատրաստակամ է օգտակար ըլլալու Լաթաքիոյ հայ համայնքի կազմակերպչական գործունէութեանց:

Հանդիսութեան նախագահը՝ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Սուրիոյ շրջ. վարչութեան ատենապետ Բժ. Միքայէլ Տիմիճեան առաւելաբար ընդգծեց սփիւռքահայ կառոյցներու բերած նպաստը ու այդ ուղղութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.ի անսակարկելի ներդրումները: Ան ըսաւ, թէ նոր սրահին կառուցումը կորով կը ներշնչէ իրենց ու նոր տեսիլքներու եւ նուաճումներու կը սեւեռէ բոլորին աչքերը:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Թեմակալ Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, որ ներփողեց Հայու ստեղծագործ ու շինարար ոգին ու դիտել տուաւ, թէ նախճիրներէ ու աւերիչ երկրաշարժներէ ետք մեր ժողովուրդը կրկին յառնած է, շինած է աւելի կատարեալը, ականատես եղած է իր անօրինակ վերածաղկումին ու վերանորոգած իր ուխտը՝ յաւերժական Հայրենիքին նկատմամբ:

Առաջնորդը վեր առաւ նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի դպրոցաշինական, մշակութային եւ ընկերային ծառայութեանց 85-ամեայ աշխատանքը, չեշտելով յատկապէս թէ ան նիւթը զոհեց՝ շահելու համար ոգեղէնը, անժամանցելին:

Հանդիսութեան պաշտօնական բաժնի աւարտին, կայացաւ հիւրասիրութիւն - քօքթէյլ մը: Երգուեցան ազգային երգեր, ողջոյնի խօսքերով ելոյթ ունեցան Լաթաքիոյ ազգայիններէն՝ Երջանիկ Կարպուշեան եւ Բժ. Թորոս Թորանեան (Հալէպէն), մինչ կատարուած նուիրատուութիւններէն գոյացաւ շուրջ 90 հազար սուրիական ոսկիի գումար մը:

Փոքրաթիւ ու մենակեաց գաղութի մը իրականացած մէկ երազը, որ տօնախմբուեցաւ միակամ ու միասիրտ մթնոլորտի մը մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՊՈՒ ՏՀԱՊԻԻ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յանուն Ապու Տհապիի հայկ. գաղութի Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներու օգնութեան Յանձնախումբին, ներկայիս, հոգեկան անդորրութեամբ կուգանք մամուլով յայտնելու, թէ շուրջ երկամեայ ուսումնասիրուած ծրագիրներու իբրեւ արդիւնք, հանգանակուած շուրջ հարիւր հազար ամերիկեան տոլարի հասնող գումարը, միացնելով մեր քոյր գաղութներէն Շարժա - Տուպայի մէջ հանգանակուած նոյնքան համարժէք գումարի, տեղւոյս ազգային զոյգ վարչութիւններու հետ համախորհուրդ, գնուեցան ատաղձագործարանի յատուկ սարքաւորումներ եւ գործիքներ, որոնց դէպի Հայրենիք առաքումը կը կատարուէր 1991-ի Մարտ ամսուան աւարտէն առաջ:

Ապու Տհապիի հայկական գաղութը կը հաշուէ ոչ աւելի քան չորս հարիւր հոգի, բաղկացած՝ ընդհանրապէս աշխատաւոր դասակարգէ եւ պաշտօնեաներէ ու քիչ բացառութեամբ սեփական գործարարներէ և ձեռնարկատէրերէ: Սփիւռքահայ մեր «փոքր ածու»ին մէջ, իբրեւ մէկ փոքրիկ մասնիկն ու միաւորը մերազնեայ ժողովրդեան, Ապու Տհապիի հայ գաղութը, սոյն համեստ մասնակցութեամբ կու գայ յայտնել իր զօրակցութիւնը համահայկական երեւոյթ դարձած այս հայրենանուէր աշխատանքին եւ առոր մէջ կ'ողջունէ իրականացումը իր նախաձեռնութեան:

Այս առիթով, յանձնախումբս վերստին կուգայ իր շնորհակալ զգացումները յայտնելու արար ազնիւ եւ ասպնջական ժողովուրդին, որ առաջիններէն հանդիսացաւ, - առանց ցեղային թէ կրօնական խտրականութեան, - օժանդակելու հայրենիքի մեր աղէտեալ հարազատներուն: Ի մասնաւորի, կ'ուզենք մեր անկեղծ ու խորազգած շնորհակալութիւնը յայտնելու Արաբական Միացեալ Էմիրութեան նախագահ Ն. Վ. Շէյխ Զայէտ Իպն Սուլթան Էլ - Նահիանին, որ իր ընծայած պետական օժանդակութեան առընթեր, նաեւ անձնապէս բաժնեց մեր Հայրենիքին եւ ժողովուրդին կրած անդարմանելի կորուստին վիշտն ու սուգը եւ Հայաստան ուղարկեց աղէտին յաջորդող օրերուն իսկ տասնեւմէկ օդանաւ սննդամթերք, դեղօրայք, ու բժշկական գործիքներ՝ ընկերակցութեամբ խումբ մը բժիշկներու եւ հիւանդապահուհիներու:

Մերօրեայ Հայաստանը, աւելի՛ քան երբեք, անհրաժեշտօրէն կարիքն ունի սփիւռքահայ իր հարազատներուն սրտակցութեան ու միասնական ճիգին: Այս հաւատքով՝ կուգանք մեր համեստ մասնակցութեամբ զօրավիգ կանգնելու Հայրենիքի վերաշինութեան վայրերու սրբազան գործին:

Ի Դիմաց՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ԱՊՈՒ ՏՀԱՊԻԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ատենապետ՝
ՊԵՐՃ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ատենադպիր՝
ԱՐԱՄ ՍԵՓԵԹՃԵԱՆ

Ապու Տհապի
Մարտ 16, 1991

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԷՎԷՐԷԿԻ

Ինճէ Սուի նահապետն էր Խաչատուր Քահանայ Քիլիմճեան.- Ծնած 1831 Մարտ 15-ին, բնիկ, աշխարհական անունը Աստուածատուր, ուսած Սուրբ Կարապետ, փոքրաւոր Եղիա Եպիսկոպոս Դերձակեանի, 1859-ին ձեռնադրուած Սեբաստիոյ Կարապետ Եպիսկոպոս Գալֆայեանէ՝ Պոլսոյ Սուրբ Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Կ'անդրադառնանք եղերական վախճանն այս այրիացեալ ալեւոր երէցին՝ որ ատենօք Ատանա ալ քահանայագործած է եւ որուն Աղէտի օրերուն կենդանի ըլլալը կը հաստատէ 1914 Ապրիլ 10 թուակիր «կենսագրացոյց» մը, ստորագրուած Խոսրով Եպիսկոպոսէ:

5. - Ճիւճիւն, Զօմագլըէն երկու ժամ հեռու, 140 տուն Հայ (1100 հոգին Լուսաւորչական եւ 20-ը Բողոքական): Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Իգնատիոս Ա. Քահանայ Աւագեան.- Ծնած 1860-ին Զօմագլը, աշխարհական անունը նոյն եւ մականունը Եահնըճեան, ուսած անդ, ուսուցիչ ի գիւղօրէս, 1884-ին ձեռնադրուած Եղիա Եպիսկոպոս Դերձակեանէ, աւագերէց եւ քարոզիչ: Այրիացեալ: Տարագրուած եւ թշուառութեան մէջ վախճանած՝ Տէր Զօրի կողմերը:

6. - Թօմարզա կամ Թումարզաւան (Թովմա Արծրունւոյ աւան) Կեսարիոյ արեւելակողմը, 8 ժամ հեռու, դուտ հայաբնակ եւ հայախօս աւան՝ ընդարձակ դաշտագետնի մը վրայ, քառանկիւն դիրքով: Ծննդավայր տարաբախտ Մարգպետի: Հայ բնակչութիւն՝ 642 տուն: Կեսարացի գեղագործ Լ. Փանոսեան հոս սպաննուած է: Դարձեալ կեսարիայէն հոս բերուելով՝ մորթուած 21 առեւտրականներէն յիշենք Կ. Ետուսիփեան, Գառնիկ Գավճեան, Տէտէեան եղբարք, Արամ Տապանեան եւայլն: Եկեղեցին Ս. Պօղոս - Պետրոս՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Յակոբ Քահանայ Պօյաճեան.- Ծնած 1866 Յուլիս 11-ին, բնիկ, աշխարհական անունը Յարութիւն, Տ. Յակոբի որդի, ուսած ծննդավայրին Սահակեան դպրոցը, 1897-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ: Իբր թէ զէնք պահող՝ կը դատապարտուի Կեսարիոյ պատերազմական Ատեանէն, յետոյ աքսորուելով՝ անգթօրէն կը նահատակուի ճամբան: (Ստորեւ պատմուած դէպքին հետեւանօք՝ կառավարութիւնը լարուած էր իրեն դէմ):

Գրիգոր Քահանայ Տէր - Գրիգորեան.- Ծնած 1861-ին, աշխարհական անունը Բարսեղ Տէտէեան, քահանայորդի, հայրենակից եւ օծակից Տ. Յակոբ Պօյաճեանի: Թօմարզայի նախկին «միւտիր» Ահմէտ Ճէմալէտտին Փետրուար 9-ին կը վերադառնայ եւ խոկոյն ձերբակալել կուտայ տեղւոյն երեւելի Հայերը, որոնք կը կրեն բանտարկութիւն եւ սաստիկ պատիժներ, վերջէն ալ կը փոխադրուին Կեսարիոյ բանտը: Քանի մը օր յետոյ կը սկսի զինահաւաքութիւնը Հայերէ՝ նմանը չտեսնուած խստութեամբ: Ապրիլ 3-ին Վարդուկ Չէքէեան ծերունին կառավարիչի պաշտօնատան մէջ կը սպաննուի ծեծի տակ: Կը կանչուի Տ. Յակոբ Պօյաճեան որ նախ կը մերժէ թաղումը կատարել, առարկելով թէ ինք պարտաւոր է եղելութիւնը տեղեկագրել առաջնորդարան. ապա տեղի կուտայ խոհեմներու թելադրութեամբ: Տ. Գրիգոր ալ անմասն չէ մնացած հալածանքէն՝ մինչեւ իր աքսորը Դամասկոսի սահմանները: 1916 Օգոստոս 26-ի խիստ հրամանը (խլամացում) չընդունիր եւ կը վտարուի Դամասկոսէն Թաֆիլէ: Թշուառութենէն ծիւրած իր մարմինն այլեւս անատակ տոկալու, կը վախճանի Դամասկոս: Օծումը կը կատարէ տարագրեալ Կարապետ Եպիսկոպոս Մայըլմեան:

Յարութիւն Քահանայ Տէր - Կարապետեան.- Ծնած 1864, Մայիս 18-ին, բնիկ, աշխարհական անունը Եղիա, ուսած անդ, Տ. Յակոբի եւ Տ. Գրիգորի հետ միեւնոյն տարին ձեռնադրուած: Ժողովուրդին հետ տարագրուելով՝ կը նահատակուի Միջագետքի անապատներուն մէջ:

***

Թօմարզայի արեւելեան եզրն էր «Սուրբ Աստուածածին» հոյակապ մենաստանը՝ որուն հարստութեանց մեծ մասը շորթեց Զէֆի, մնացեալն ալ՝ Էվէրէկի փոխ կառավարիչ Սէզայի (հմմա Ինճէ Սու՝ «պատը»ի պաշտօնով): Աղէտի տարին, անպաշտօն կերպով այս վանքը կը գտնուէր գրոց - բրոց եկեղեցական մը՝

Յովհաննէս Վարդապետ Վահրամեան.- Ծնած 1838 տարւոյ Խաչվերացին, բնիկ, աշխարհական անունը Յովսէփ, Տ. Թորոսի որդի, ուսած անդ եւ Ս. Կարապետ, 1878 Օգոստոս 27-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Թօմարզայի վանուց վրայ, ուր 9 տարի լուսարարապետութիւն եւ երկու տարի տեսչութիւն ընելով՝ կ'անցնի Ս. Կարապետ:

(Շար. 225)

Տոքթ. Սոնա Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագըրճեան եւ զաւակը՝ Էրիք
Անի Փափազեան,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 18-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 22, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տոքթ. Սոնա Փափազեանի:

PAVILLON OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE

FOIRE DE GRENOBLE

DU 19 AU 29 AVRIL

PROGRAMME DU SAMEDI 27 ET DU DIMANCHE 28 AVRIL

SAMEDI 27

A partir de 16 heures

Réception des Présidents et responsables d'Associations — Hall d'accueil d'Alpexpo

Visite de la Foire de Grenoble

Pavillon Officiel d'Arménie, rencontre avec les membres de la délégation.

19 heures

Cocktail de bienvenue sur le Stand d'Arménie.

21 heures

Dîner officiel du Pavillon d'Arménie en présence des personnalités de la Ville de Grenoble (participation 150 frs. par personne, *inscription recommandée*).

DIMANCHE 28

10 heures à 12 heures

Salle Charteuse-Alpexpo

Réunion réservée aux responsables d'associations.

Le thème : *La vie associative, son rôle dans la vie économique de l'Arménie, sa puissance et sa capacité à s'organiser, la mise en place de rencontres régulières.*

12 heures 30

Sur place à l'Alpexpo

Buffet offert aux participants par le C. A. G.

Informations pratiques

Chaque participant recevra à réception de son inscription

— 2 billets gratuits pour entrer à Alpexpo (samedi et dimanche)
— plan de la ville de Grenoble
— 1 liste d'hôtels offrant des prix préférentiels à Alpexpo (vous permettant de réserver directement).

Contact C. A. G. — 15, Cours de la Libération — 38100 Grenoble.
Tél. : 76. 48. 59. 38.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ ՇԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՋԱՅՆԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ապրիլ 24, ժամը 15·30-ին

Eglise St.Vincent de Paul (Réformés)

Կը պատարագէ՝
Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Mgr. JOSEPH MADEC
Առաջնորդ Ֆրեժիւս - Թուլոնի
prononcera l'homélie

U.G.A.B. - LYON

est heureuse de vous annoncer qu'un déjeuner de bienfaisance aura lieu:

le Dimanche 28 Avril à 12 h 30

à l'Hôtel Pulmann Perrache
12, cours de Verdun, 69002 Lyon

en l'honneur de

Monsieur
Setrak SANDJIAN

président sortant de l'U.G.A.B.-Lyon et de son épouse

Pour tous renseignements complémentaires, contacter le :
78 89 21 69 de 9h à 13h.

Organisme de Promotion d'Art Contemporain

Union Générale Arménienne de Bienfaisance

La Fondation Culturelle Arménienne

présentent

HRATCHIA HAKOPIAN
(peintures)

EXPOSITION

du 16 Avril au 22 Avril

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

—— Entrée libre ——

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

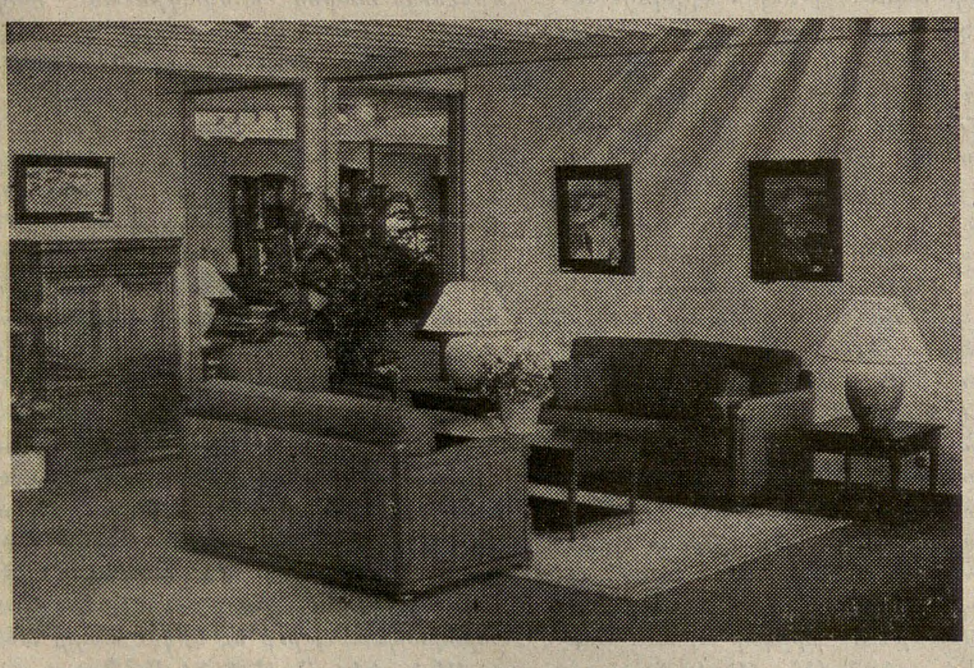

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, Յիշատակ է բիւրաւոր նահատակաց մերոց որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային Առաջին Պատերազմի:

1915-ի Մեծ Եղեռնի 76-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը ճիշդ 15-ին մասնաւոր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի մեր աւելի քան մէկուկէս միլիոն նահատակներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ծանօթ.- Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը, ըլլան դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ այլ, այսօր կրնան բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

TOUS PRESENTS A :

— 17h30 : Rassemblement à l'Etoile, dépôt de gerbe au soldat inconnu à l'Arc de Triomphe (17h — Angle rue de Tilsitt).

— 18h00 : Rassemblement Place de l'Etoile à l'angle de l'avenue Kleber.

Manifestation vers la Place des Droits de l'Homme (Trocadéro).

— 19h15 : Allocutions des personnalités politiques françaises.

— vers 19h45 poursuite de la manifestation en direction de l'ambassade de Turquie.

Avec le soutien des organismes de défense des Droits de l'Homme, en présence de nombreuses personnalités.

COMITE D'ORGANISATION DU 24 AVRIL

● *Autocars assurés à partir des banlieues.*

ARNOUVILLE

La Croix Bleue Section *Astrig* met à la disposition des participants un car ce mercredi 24 Avril à 16 heures 30 Stade Leo Lagrange.

Venez nombreux, participation 25 frs.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՊՐԻԼ 23.- Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր կազմակերպութիւնները եւ մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Հսկումի արարողութեան եւ Ապրիլեան Եղեռնի Յուշարձանին առջեւ կատարուելիք մոմավառութեան հանդիսութեան, ի յիշատակ 1915-ի նահատակաց, որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 23, ժամը 20·30-ին, նախագահութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի:

ԱՊՐԻԼ 24.- Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ՝ ժամը 9·30-ին, Ծաղկեպսակի զետեղում՝ Յուշարձանին ժամը 10·45-ին, Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Յուշարձանին առջեւ ժամը 11-ին, որմէ ետք խօսք կ'առնէ Տոքթ. ԱԼՊԷՐ ԽԱՉԻՆԷՃԵԱՆ:

NICE

PROGRAMME DES CEREMONIES DU SOUVENIR
QUI SE DEROULERONT LES 23 et 24 AVRIL
Sous la présidence d'honneur de Monsieur Honoré BAILET
Sénateur Maire de Nice

MARDI 23 AVRIL à 20h40 : Veillée - office religieux en l'Eglise Apostolique arménienne Ste. Marie : 281, Bld. de la Madeleine, Nice.

MERCREDI 24 AVRIL à 9h45 : Rassemblement Promenade des Anglais, face Hôtel Méridien. Marche du souvenir jusqu'au Monument aux Morts.

à 10h30 : Dépôt de gerbes à la mémoire des martyrs arméniens et des anciens combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France 1914/1918, 1939/1945.

à 11h30 : Messe de réquiem en l'Eglise Apostolique Arménienne Ste. Marie : 281, Bld. de la Madeleine, Nice

CANNES

MERCREDI 24 AVRIL à 15h : Dépôt de gerbes à la mémoire des martyrs arméniens au Square d'Arménie (derrière la gare S.N.C.F.)

BIBLIOTHEQUE «N U B A R»
DE L'UGAB

Fermeture pour travaux
du 22 avril au 2 mai

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունիս 2
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ
Մասնակցութեամբ, ընկերուհի՝
ՄԱՏԼԷՆ ԻԻԼԻԻՊԷՅԵԱՆԻ
Espace Arménien
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Մանրամասնութիւններ՝ յետագային:

DEBAT PSYCHO

animé par
le Dr Hovannes HOVANESSIAN

— *Thème* —

— Relations parents-enfants
— Stress des examens

Des problèmes qui nous concernent tous
le Vendredi 26 Avril à 20 h 45

Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas — Chaville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 23
MARDI
23 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE-FONDÉ EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.522 Fondateur, SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.522

ԳԵՏԱՇԷՆ

ԾԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ

ՉՈՐՍ ՀԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ուրբաթ (Ապրիլ 19) ժամը 17 – 18-ի շուրջ է որ ծանր ընդհարումներ ծայր տուած են Գետաշէն եւ միայն Շաբաթ առաւօտեան 3-ի մօտ հանդարտութիւնը վերահաստատուած է :

Դրդապատճառն այն եղած է որ առանց որեւէ պզգարարութեան կամ նախզգուշութեան, յանկարծ որոշուած է փոխարինել հոն գտնուող Ներքին նախարարութեան ուժերը այլ զօրախումբով մը, որ կուգայ Կիրովաբադէն եւ շատ պարզ է, թէ ինչ կը նշանակէ Կիրովաբադէն (Ազրբէյճան) եկած զօրամաս, ինչ տարբեր բաղկացած եւ որո՞ւ ենթակայ կրնայ :

Անմիջապէս սկսած են ծանր բախումներ, զրահապատ մեքենաներով, նոյնիսկ թնդանօթի կրակոցներ եղած են : Ի վերջոյ, Ուրբաթէն Շաբաթ լուսնալիք գիշերն է, ժամը 3-ի մօտ, որ մթնոլորտը հանդարտած է՝ եւ Կիրովաբադէն եկած զօրքն ալ վերադարձած է իր տեղը, այսինքն՝ Կիրովաբադ : Հայկական կողմը չորս վիրաւոր կայ, դիմացն ալ՝ հինգ :

**

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Լա Վըրնի համալսարանի Տոքթոր Հոնորիս Քաուզայի տիտղոսին արժանացած է :

**

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին, Ծիծեռնակաբերդ բացօթեայ համերգ մը կը տրուի, ղեկավարութեամբ Լորիս Ճգնաւորեանի :

**

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ

Հայաստանի վարչապետ Վ· Մանուկեան պաշտօնական հրաւէրով Ամսթերտամ կը գտնուէր Ապրիլ 8–10, մասնակցելու ինչպէս գրած էինք (տե՛ս «Յառաջ» Ապրիլ 13/14) եւրոպական հետազօտութիւններու «Կլոպալ փանէլ» կեդրոնին տարեկան միջազգային խորհրդակցութեան : Կազմակերպութիւնը ամէն տարի կը պարզէ աշխարհի կարեւոր իրադարձութիւնները, ըստ այնմ յաջորդ տարուան խորհրդակցութեան հարցերը որոշելու համար :

Եռօրեայ նիստերուն կը մասնակցէին Ամերիկայի արտաքին նախկին նախարարը Հ· Քիսինճըր, Գերմանիոյ նախկին վարչապետ Հ· Շմիտ, Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ նախագահները, Իսրայէլի աշխատաւորական կուսակցութեան պետ Շ· Փերես, Հոնկ Քոնկի առեւտուրի զարգացման խորհուրդին նախագահը, Եւրոպայի Դրամատան նախագահ Ժագ Աթալին եւ բազմաթիւ այլ երկիրներու ներկայացուցիչներ :

Նստաշրջանին քննարկուեցան Եւրոպայի, Հարաւ–արեւելեան Ասիոյ, Միջին Արեւելքի, Արեւելեան Եւրոպայի ու Խորհ· Միութեան առնչուած քաղաքական ու տնտեսական հարցեր : Վ· Մանուկեան իր ելոյթով շնորհակալութիւն յայտնեց Հոլանտայի ժողովուրդին ու կառավարութեան նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան որ ցոյց տրուեցաւ աղէտեալ Հայաստանին : Ան անդրադարձաւ անկախութեան հարցերուն, ըսելով թէ Արեւմուտքը ուշ կամ կանուխ ստիպուած է նկատի ունենալ Խորհրդային Միութեան տարբեր Հանրապետութիւններու բաժնուելու երեւոյթը :

Վ· Մանուկեան ապա ներկայացուց Հայաստանի իրավիճակը, նշեց որ երկիրը կը ձգտի կարելի չափով արագօրէն անցնիլ համաշխարհային չափանիշներու համապատասխանող ու մասնաւոր սեփականութեան վրայ հիմնուած տնտեսական համակարգի : Ան Հայութեան հողերանկան առանձնայատկութեամբ ու Սփիւռքի գոյութեամբ բացատրեց խորհրդային այլ ժողովուրդներէ առաջ այս նպատակներուն հասնելու կարելիութիւնը : Նման կարծիք արտայայտեց նաեւ Ամերիկայէն Հ· Թիմ, ըսելով թէ աշխարհին ծանօթ է Հայերու, Չինացիներու եւ Հրեաներու գործարար յատկանիշը, որ կարելիութիւն կու տայ անոնց շուտով յարմարելու ժամանակակից քաղաքակրթութեան ու տնտեսական կառոյցներու :

Միջազգային հանրային կարծիքին կողմէ Հայաստանի անկախութեան ճանաչման ու համաշխարհային տնտեսական համակարգին որպէս անկախ պետութիւն ընդգրկուելու տեսակէտով շատ կարեւոր է միջազգային նման հանդիպումներու մասնակցութիւնը :

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԶԱԽՕ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ

ՔԻՒՐՏ – ԻՐԱՔԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանս – Ազատութիւններ Հիմնարկին նախագահուհին՝ Տիկին Տ· Միթերան Թուրքիա գնաց, այս անգամ տեսնելու համար Իրանի սահմանի Քիւրտերուն վիճակը : Միւս կողմէ, Ամերիկայի զինուորներ Զախօ մտան, ուր պիտի հաստատեն գաղթակայաններ, բայց ի՞նչ ապագայ պիտի ունենան այս հարիւր հազարաւոր Քիւրտերը, որոնք վերջնական կայք չեն կրնար հաստատել գաղթակայաններու մէջ : Այս ահաւոր ողբերգութիւնը մաս կը կազմէ, հաւանաբար, Պուշի տարած փայլուն յաղթանակին : Աւելորդ չէ թերեւս կրկնել, թէ Ապրիլ 24-ի նախօրեակին, որքան ցնցիչ են սփռուած նկարները : Կիրակի իրիկուն, Անթէն 2ի վրայ Տանիէլ Պիլալեանն էր որ խումբ մը Թղթակիցներով նկարահանում մը կը ներկայացնէր Թրքական սահմանագլուխէն : Ի՞նչ տարբերութիւն 1915-ի հետ : Մեծ բան չէ, հեռատեսիլ չկար, Մետրսէն սան–Ֆռոնթիէռ չկար, ուրիշ ոչինչ փոխուած է մարդկային ողբերգութեան եւ մանուկներու չարչարանքին մէջ :

Պաղտատի մէջ, Սատտամ Հիւսէյն պիտի ընդունի իրաքեան Քիւրտիստանի ճակատին ղեկավարները, խօսելու համար գաղթականներու մասին եւ Քիւրտիստանի ապագային :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Անժէի վերաքննիչ ատեանին ամբաստանութեան սենեակը, որ կը քննէր դատաւոր Թիէրի Ժան–Փիէրի պարագան, Մանի դատախազին դիմումին վրայ, իր վճիռը արձակեց յայտնելով թէ դատաւորին վարած դատական գործողութիւնը համապատասխան էր իրաւունքին եւ Թ· Ժան–Փիէր սխալ չէր գործած : Այս որոշումը մեծ յաղթանակ մըն է դատաւորին համար, որու կատարած խուզարկութիւնը Կիրակի օր մը (Ապրիլ 7) Ընդպաթեֆ Ծիֆի փարիզեան գրասենեակը ապօրէնի նկատուած, աւագակութիւն իսկ որակուած էր պատուիրակ – նախարար՝ մէթր Քիէժմանի կողմէ եւ դատաւորին ալ ձեռքէն առնուած էր իրեն յանձնուած թղթածրարին (որ կը վերաբերի ընկերվարական կուսակցութեան եւ նախագահական ընտրապայքարներու նիւթականին եւ կեղծ հաշուեցոյցերուն) հետապնդումը : Ընդդիմութիւնը եւ շատեր նկատելով, որ այս որոշումը «ապտակ» մըն է արդարադատութեան նախարար՝ Նալէի եւ պատուիրակ–նախարարին՝ Քիէժմանի համար, կը պահանջեն անոնց հրաժարումը : Պարզ է որ միտք չունին, գոնէ այդպէս կը յայտարարեն : Մնաց որ, անցեալին, այլ ըմբռնում մը կար պաշտօնի բարոյականի (տէօնթոլոժի) և խնդրոյ առարկայ անձեր ինքնաբերաբար հրաժարած կ'ըլլային առանց թելադրութեան սպասելու : Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը այնքան ապականած կը թուի արդարադատութեան շրջանակներուն մէջ որ դատական պաշտօնատարները գործադուլ որոշած են Մայիս 16-ի համար կը կարծուի որ այս հարցը իր դերը ունի ձախի պարագլուխներու ժողովրդականութեան նուազումին մէջ : Նախագահ Միթերան 9 կէտ կը կորսնցնէ վերջին հարցախոյզին անցեալ ամսուան բաղդատմամբ :

ՀԵԼՄՈՒԹ ՔՈՀԼ շատ ծանր պարտութիւն մը կրեց իր իսկ բերդին մէջ՝ Ռենանի–Փալաթինա, ուր տեղի կ'ունենային տեղւոյն Խորհրդարանի վերանորոգման ընտրութիւնները : 43 տարի ետք, քրիստոնեայ – դեմոկրատները կորսնցուցին իրենց մեծամասնութիւնը ընկերային – դեմոկրատներու ի նպաստ : Աւելի քան կուսակցական, անձնական պարտութիւն մը կը նկատուի Քոհլի համար, որ ամիսէ ամիս ականատես եղաւ իր ժողովրդականութեան անկումին, որու գլխաւոր պատճառը կը նկատուի տուրքերը չբարձրացնելու իր սուտը : Արդարեւ խոստանալէ ետք յաւելում չկատարել տուրքերու վրայ, Գերմանիոյ վարչապետը գդալի յաւելումներ կ'որոշէր, ի տես սաղծուած տնտեսական ծանր վիճակի մը, հետեւանք վերամիացման : Ընկերային – դեմոկրատները ձայներու 45%ը ապահովեցին ընդդէմ քրիստոնեայ – դեմոկրատներու 38,6%-ին : Պատերազմէն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, արեւմտեան Գերմանիոյ 11 գաւառներէն (լէնտըր) ութը՝ ընկերային – դեմոկրատներու ձեռքն անցած են :

ՓՈՆՓԻՆՅԵԱՆԻ փոքրիկ գիւղին մէջ (Թարն է Կառոն) եկեղեցւոյ ձեղունը յանկարծ փլած է, երբ նուագահանդէս կը տրուէր, Շաբաթ իրիկուն (Ապրիլ 20) շուրջ 60 հանդիսականներու ներկայութեան : Ձեղունին անկումը պայթումի մը տպաւորութիւնը գործած է : 7 մեռեալ կայ եւ շուրջ տասնեակ մը վիրաւոր, որոնց եօթը ծանր վիճակի մէջ են : Պատճառները շատ յայտնի չեն, քննութիւն բացուած է :

ԳՈՐՊԱՉՈՎԻ ճափոնական առաքելութիւնը ձախողութեամբ պսակուեցաւ եւ այդ ձախողութիւնը բացայայտ դարձաւ միացեալ զեկոյցին մէջ : Ոչ Ճափոն կըրցաւ, գոնէ յոյսեր ձեռք ձգել Քուրիլեան կղզիներուն համար, ոչ ալ Գորբաչով՝ իր ակնկալած տնտեսական օժանդակութիւնը : Գորբաչով վերադարձի ճամբուն վրայ Հարաւային Քորէա գնաց, որպէսզի հո՛ն աւելի դրական արդիւնք մը ձեռք ձգէ : Որոշ չափով ալ յաջողեցաւ : Սէուլ երեք միլիառ տոլարի օժանդակութիւն մը պիտի շնորհէ խորհրդային ծայրագոյն արեւելքի կայքի սարքերկրեայ պաշարներու զարգացման համար, փոխարէն Մոսկուա զօրավիգ պիտի ըլլայ Հարաւային Քորէայի ջանքերուն աթոռ մը ունենալու Միացեալ – Ազգերու կարգին, ինչ

(Շար·ը Դ· էջ)

NOTRE-DAME

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի Ապրիլ 24-ի մերձաւոր Կիրակին, այս տարի ալ Փարիզի Նոթր – Տամ Աթոռանիստ տաճարին մէջ կը մատուցուէր հայածէս պատարագ մը, 1915-ի ապրիլեան նահատակներու յիշատակին :

Այս ձեռնարկն է, հաւանաբար, որ թոյլ կուտայ մեզի առաւելաբար դուրս ելլելու մեր կէթթոյէն եւ ֆրանսացի թէ օտար հասարակութիւններու լսելու դարձնելու մեր ձայնը՝ պատարագով եւ մեր պատմութեան ամէնէն սեւ էջերէն մէկուն արձագանգով :

Պատարագէն առաջ իսկ, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, նախ հայերէն, ապա ֆրանսերէն ոգեկոչեց Ապրիլեան նահատակները, յիշելով սաղմոսերգուին խօսքը՝ Ես պիտի չմեռնիմ, որ նշանաբանն եղաւ Վարդանանց թէ Ապրիլեան նահա – տակներուն, որոնք մահուամբ յաղթեցին մահուան եւ կ'ապրին այսօր՝ մեզմով : Կոչ ըրաւ՝ ապրեցէք որպէս մարդ, որպէս Հայ, որպէս քրիստոնեայ, չեշտելով թէ ամէնէն դժուարը այս երկու վերջիններն են եւ այդ է զոր ուզեցին ջախջախել : Տարուէ տարի աւելի կը ձուլուինք : Մեր միւս թոքը, որ Հայաստանն է կ'ապրի օրհասական պահեր, պէտք ունի մեր օգնութեան, 70 տարուան բռնատիրութենէ ետք : Ֆրանսերէն, Գրիգոր Եպիսկոպոս անդրադառնալէ ետք ցեղասպանութեան, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ անձնաւորութեանց եւ առաջին առթիւ եկեղեցականներուն՝ Մարոնի, ուկրանական եկեղեցիներու հոգեւոր առաջնորդներուն, Գիտ Արք·ի, վերապատուելի Լեւոնեանի եւ որոնց մասնակցութեամբ արարողութիւնը կը գտնուէ իսկապէս էքիւմէնիք նկարագիր : Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Փարիզի արքեպիսկոպոսին որ անգամ մը եւս կը տրամադրէր Մայր տաճարը մեր ոգեկոչումին :

Օրուան հոգեւոր ճառը կ'արտասանէր գերպ· Արման Լը Պուրժուա, որ խորապէս ուսումնասիրած էր մեր պատմութիւնը, պրպտած խոր անցեալը եւ կը յայտնէր իր գնահատանքը հանդէպ Հայոց հինաւուրց քաղաքակրթութեան, ժամանակաշրջանի մը, երբ Ֆրանսա եւ այլ պետութիւններ նորածիններ էին : Կը յիշէր Նոյեան տապանը, Գրիգոր Լուսաւորիչը, հայ ժողովուրդին աշխարհագրութիւնը, որ պատճառ եղած է յաջորդական ջարդերուն, յանգելու համար տխրատեսիլ թուականին՝ 1915, երբ կը կատարուէր ցեղասպանութիւնը, վասնզի, կը չեշտէր գերպ· Լը Պուրժուա, հարկ է զայն կոչել իր անունով : Այդ տարեդարձն է, որ կ'ոգեկոչուի, այսինքն ինչ որ կատարուեցաւ անտարբեր նայուածքին տակ ազգերու, որոնց շահերը այլուր են : Այսօր ալ, նոյնն է որ կը կատարուի Քիւրտերուն պարագային, որոնց զոհերը եղան Հայերը, թերեւս պաղապզղի խղճի խայթ մը կը զգան անոնք, որոնք այնքան քիչ սիրեցին ձեզ : Իր խորապէս տպաւորիչ եւ դիպուկ հոգեւոր ճառը վերջացուց թելադրելով նայիլ դէպի ապագան, եւ յիշատակի օրը վերածել նաեւ ապագայի օրուան :

Յիշենք որ պատարագի ընթացքին, աւետարանէն հատուածներ կարդացին նաեւ Գիտ Արք· եւ վերապատուելի Լեւոնեան : Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Անթուան Քէչիչեանի :

ԿԱՍԿԱԾՆԵՐ «ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՄԵՐԺԵՑՈՒՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝ ՀԱՅՐ ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թող ներուի գիտել տալ՝ որ այս մարզին մէջ Պր. Նշանեան երեւան կը բերէ հայերէնագիտական մասնագիտական պատրաստութեան մը պակասը, թէեւ գովելիօրէն ջանացած է լեցնել այդ թերին այլեւայլ ընթերցումներով: Անցնինք մի քանի յատկանշական դրուագներու:

ա. Ինքս ալ, Պր. Նշանեանի հետ, համակարծիք չեմ այսօր «ադիկա» կամ «ատոր» գրելու, պարզապէս՝ որովհետեւ անիկա աւելորդ հնապաշտութիւն մը կը նկատեմ: Բայց պատճառաբանութիւնները, որ կը կատարէ Պր. Նշանեան հերքելու համար այդ գրելաձեւը, մանաւանդ՝ արեւելահայերէնի ակնարկը, հարցին լեզուապատմական տարողութեան ո՛չ լաւ բաւականին թափանցում մը կը մատնանշեն: Զանց կ'ընեմ մանրամասնութիւններ՝ որոնք այս սիւնակներուն համար թերեւս շատ ծանրաբեռն ըլլային:

բ. Պր. Նշանեան, փաստելու համար թէ հարկ չկայ դասական համակարգին վերադարձի, առաջ կը բերէ հայ հնչիւնային համակարգին գուցէ եւ Ե. դարէն սկսեալ ոչ միատարր հանգամանքը, դիմելով Աճառեանի եւ Ֆեյդիի հեղինակութեան եւ հրաւիրելով ընթերցողը զանոնք կարդալու: Ապա կ'աւելցնէ. «Դասական հայերէնի հնչիւնային եռաստիճան համակարգը ամէնէն ուշը 11-րդ դարուն կատարեալ բարեշրջումի ենթարկուած է արեւմտեան բարբառներուն մէջ»: Մեծ մասամբ ճիշդ է անիկա. մանաւանդ թէ՝ այդ յեղաշրջումին (հաւանօրէն այս ըսել կ'ուզէ Պր. Նշանեան՝ երբ կը խօսի «բարեշրջում»ի մասին, որ լեզուաբանական յղացք չէ եւ կ'ենթադրէ կանխակալ վերաբերում) սկզբնաւորութեան յայտնի փաստերը այսօր կարելի է տանիլ մինչեւ Է. դար, ինչ որ Պր. Նշանեան չէ յիշած՝ հաւանօրէն հանդիպած չըլլալով այդ նորագոյն տուեալներուն Աճառեանի կամ Ֆեյդիի մօտ:

Ի՞նչ հետեւանք կ'ելլէ ասկէ: Այս բոլորը՝ եթէ բան մը կը փաստեն շատ խակ կը փաստեն. այսինքն՝ կը հաստատեն կարեւորութիւնը համազգային գրելաձեւի մը համար (միշտ վերաբերելով «սթանտարտ» լեզուին) դասական հնչիւնակարգին իբր չափանիշ ընկալման: Արդարեւ հայ ժողովուրդը, իր արեւմտեան եւ արեւելեան, հարաւային ու հիւսիսային հատուածներով խօսած է դարերով - նուազագոյն՝ 12 - 13 դար - հնչիւնային տարբեր համակարգերով, բայց չէ՛ խախտած իր գրական պաշտօնական «սթանտարտ» լեզուի գրութենային համակարգը (նկատի չենք առներ անշուշտ գրչագրային վրիպակները կամ համակարգի առանձին խախտումները: - Եւ ցաւալի է որ արեւելահայերը կը գրեն այսօր՝ ճամփայ, Փամպակեան եւայլն. հետեւելով՝ ըստ պարագային՝ իրենց կամ մեր հնչումին: Թէ ո՛ւր կրնայ տանիլ հայ լեզուն՝ այս համեմատաբար նորելուկ եւ բարեբախտաբար դեռ բաւական սահմանափակ կիրառութիւնը, եթէ վերածուի ընդհանուր սկզբունքի, կը թողում ընթերցողներուն խորհրդածութեան, աւելի ճիշդ՝ երեւակայութեան): Տեղական կամ բարբառային հնչիւնները երեւան կուգան, եւ պէ՛տք է որ գան, խօսակցական լեզուի, «ռամկօրէն»ի կամ բարբառներու գրառութիւններուն մէջ: Երեւոյթ մը՝ որ ա՛յսօր ալ պէտք չէ չքանայ Պոլսոյ կամ Բեյրութի կամ այլ որեւէ գաղութի, գաւառի կամ գիւղի բարբառին գրառման ընթացքին:

Անշուշտ պիտի առարկուի՝ թէ արեւմտահայերէնը չէ որեւէ բարբառ մը, այլ գրական «սթանթարտ» լեզուի մը օրինավիճակը կը վայելէ: Ա՛յս ալ ճիշդ է, եւ հո՛ս է արդէն ճակատագրական կէտը՝ ուր Գորդեան հանգոյցը կը քակուի՛ կամ չի՛ քակուիր, մինչ լուծման բանալին մասամբ միայն ներլեզուային է: Լուծման արտալեզուային բանալին՝ ըստ էութեան՝ սա հարցումին կը վերածուի. տրամադի՞ր ե՞նք թէ ոչ՝ վերակերտելու գրելաձեւի համազգային միասնութիւն մը, որ գոյութիւն ունեցած է դարերու տեւողութեամբ («ըսթանտարտ» լեզուին մէջ անշուշտ)՝ հակառակ հնչիւնային բազմապիսի տարբերակումներու՝ մինչեւ գրական երկու լեզուատարբերակներուն վերջնական ինքնահաստատումը: Յօժա՞ր ենք (այս պարագային՝ արեւմտահայերս) կատարելու այս նպատակին համար, եթէ զայն կը նկատենք օգտակար կամ կարեւոր՝ հայութեան դատին, կարգ մը փոփոխութիւններ, կամ եթէ կ'ուզէք՝ զիջումներ, մեր ներկայ գրելաձեւային ինչ ինչ վարժութիւններէն, որոնք եւ ոչ իսկ լրիւ համաձեւ են: Եթէ ունինք ազգային հասարակաց նուազագոյն յայտարարներու որոշ մտահոգութիւն մը, մանաւանդ ապագայի հեռանկարով, կը կարծեմ՝ այո՛: Եւ հո՛ս է գուցէ խորագոյն տարբերութիւնը այս տողերը ստորագրողին եւ Պր. Նշանեանի միջեւ:

Ինչ կը վերաբերի արեւմտահայութեան - եւ առ հասարակ հայկական տեղական, գաւառական, բարբառային - առանձնայատկութիւններուն պահպանման մասին՝ իբր համազգային տարողութեամբ գանձեր, արդէն բացայայտօրէն արտայայտուած եմ բազմիցս ու հարկ չեմ տեսներ կրկնելու: Հոս, ընդհակառակն, պիտի ուզէի յայտնել մտահոգութիւնս - կը յուսամ առանց անհանդիստ ընելու ո՛չ Պր. Նշանեանը, ո՛չ ուրիշ որեւէ մէկը - որ յաճախ մեր՝ Հայերուս միջեւ գերակշռել կը թուի տեղականը կամ մասնականը ազգայինին՝ այսինքն համազգայինին վրայ, մատնանշելով հուսկ ազգային զգայնութեան թերի մը: Երկու օրինակ միայն: Չեմ թերթատած պարսկահայ դպրոցներու բոլոր ընթերցարանները, բայց այն մէկ քանիին մէջ՝ որ ձեռքս անցած են՝ ի զուր փնտռած եմ հատուած մը կամ քերթուած մը արեւմտահայ գրողէ մը, մինչ ինքս, ինչպէս իմ սերնդակիցները, Նախակրթարանի Բ., Գ. դասարաններուն, գոց գիտէինք արդէն յիսնական թուականներու հանրապետական Պոլսին մէջ՝ օրինակի համար՝ Իսահակեանի «Մօրս Աղօթքը» կամ Թումանեանի «Լուսաւորչի Կանթեղը»՝ իրենց ընիկ ձեւով: Երկրորդ պարագայ. բաւական ընթացիկ դարձած են՝ «Արեւմտահայութեան կոտորած, աղէտ» եւայլն, ասոյթները: Լսուա՞ծ է բնաւ՝ թէ խօսուի «Գերմանահրեաներու» կամ «Լեհահրեաներու» ցեղասպանութեան մասին: Եթէ չեմ սխալիր՝ ժողովուրդի մը հատուածին աղէտը բովանդակ ժողովուրդին աղէտն է: Միւս կողմէ, ինչ կը վերաբերի արեւմտահայութեան, դժբախտաբար, ինքնապահպանման այն խուլ պայքարը՝ զոր այսօր ան տարիուած է մղել ի սփիւռս աշխարհի՝ մերթ տեղի կուտայ երեւոյթներու, որոնք այնքան համաբուն չեն արեւմտահայութեան աւանդական առաւելագոյն բացուածքին հետ՝ դէպի արեւելահայ, որով եւ համազգային տարածքը:

Ամէն պարագայի ներլեզուային եւ արտալեզուային այս բոլոր եւ ասոնց նման կամ զուգահեռ պատճառաբանութիւններու կողքին, կայ նաեւ կիրառական աւելի շօշափելի հանգամանք ունեցող պատճառաբանութիւն մը, որ գոնէ այսօր կը տիրէ միջազգային հրապարակին վրայ: Այն թէ՝ միեւնոյն այբուբենը կիրարկող լեզուներու միջեւ փոխառութիւնները եւ փոխանցումները ըլլայ յատուկ, ըլլա՛յ հասարակ անուններու, տեղի կ'ունենան՝ պահելով մայր գրելաձեւը. այսինքն՝ հաստատուն կը մնայ նախնական գրելաձեւը եւ, ի հարկին, փոխառող լեզուին առոգանութեան կը յարմարի կամ կը յարմարցուի տուեալ գրելաձեւին առոգանութիւնը միայն: Գրելաձեւի հիմքային արժէքի սկզբունքը, ուրեմն, բացի թելադրուելէ՝ մեր պարագային՝ զուտ հայկական ու հայերէնագիտական կարգ մը նկատումներէ, կիրարկուած կը գտնէ նաեւ միջազգային հրապարակի վրայ, անշուշտ իր տեսական ու գործնական մէկէ աւելի ընդհանուր առաւելութիւններուն համար:

Արդ, ակներեւ է՝ թէ հայերէն միահամուռ գրելաձեւի մը միակ հիմքը, ըլլա՛յ գիտական գետնի վրայ, ըլլա՛յ ազգային՝ թէ՛ համաժամանակեայ ու թէ տարաժամանակեայ միասնութեան գետնի վրայ (այսինքն՝ պահելու ըստ կարելւոյն մեր պորտալարերը մեր դասական, նաեւ գրական, մշակոյթին ու լեզուին հետ), ըլլա՛յ «սակարկային» գետնի վրայ (որու տարողութիւնը մարդկային որեւէ յարաբերութեան մէջ պէտք չէ բոլորովին անտեսել), միայն դասական գրելաձեւը կրնայ ըլլալ՝ ըստ իր էական համակարգին, որ կը նշանակէ գլխաւորապէս տառերու «իկոնային» եւ ոչ սոսկ հնչական արժէքը: Եւ այս սկզբունքն է որ հուսկ, անկախաբար այլ նկատողութիւններէ, կը պահանջէ Հայաստանի համար Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձը. այլապէս՝ աւելի տրամաբանական կրնար ըլլար գրել այսօր «լույս» եւ որ ի կարգին: Տառերու հնչիւնային արժէքը յաճախակի կը փոխուի ժամանակի ընթացքին, մինչեւ անոնց «իկոնային» արժէքն է՝ որ կ'երաշխաւորէ դարերու հոլովոյթին վրայ լեզուի արձանագրային համակարգին արմատական միութիւնը, գէթ մինչեւ այն ատեն որ այդ համակարգը տակաւ յեղաշրջումի ներքին պայթիւնին կամ բռնի փոփոխութեան մը, ինչպէս՝ Մեսրոպեան ուղղագրութենէն հեռացման պարագային: (Մանր փոփոխութիւններ, որ համակարգը չեն խախտեր՝ եղած են ու պիտի ըլլան, ինչպէս նախապէս արդէն մատնանշեր էի. դեռ անցեալ դարուն կը գրէինք «երրէք»):

Այսքանով կը համարիմ արդէն շօշափած ըլլալ հարցադրութեան էական կէտերը: Միայն՝ մէկ երկու նկատողութիւն եւս:

ա. Պր. Նշանեան յաճախ հակճեմ մը կը յայտնաբերէ իր մեկնաբանութիւններուն մէջ «ընագանցական» պատճառներու դիմելու, փոխանակ ջանալու խորացնել «գրական» պատճառները: Ուստի նաեւ հակճեալը՝ մտաւորական «անպարկեշտութիւններ» որոնելու: Գուցէ դարձեալ «յուզում»ն է՝ որ իր վերծանումէն վրիպել տուած է հետեւեալ խօսքերուն նրբերանգաւորումը. «Մինչեւ անցեալ դարու կէսերը եւ նոյնիսկ մինչեւ 80-ական թուականները մօտաւորապէս, պայթական եւ շփական բաղաձայնները վերածուած են, առ հասարակ, ըստ դասական հնչիւնակարգին», գրելու համար որ «Սխալ է ամէն պարագայի, եւ քիչ մըն ալ անպարկեշտ, կարծել տալը որ մինչեւ 1880 աշխարհաբարի ներքին համակարգը կը հետեւէր ... դասական առաջադրանութեան»: Բացի մեկնողաբանական այս հակճեալէն, եթէ Պր. Նշանեան քիչ մը աւելի ընդարձակօրէն թերթատած ըլլար 1800-ի Մխիթարեան գրականութիւնը, գրաբար եւ աշխարհաբար, զոր յաճախ կը վերակոչէ, պիտի նշմարէր թէ այդ գրականութեան մէջ կիրարկուած հնչիւններու «վերածման» ձեւերը կը յայտնաբերեն անցման շրջանի մը յատուկ երեւոյթները: Հոն կարելի է նշմարել քով քովի, մերթ իրարմէ մի քանի էջ հեռաւորութեան վրայ, Լաֆոնթէն եւ Լամարդին, Պայրն ու Միլտոն, Տըլիլ եւ Պինդեմոնդ, Պետրարկա եւ Բեդրարքա, Հիւկոյ եւ Հուգոն Փոսկոլոյ, բացայայտ ձգտումով մը սակայն դէպի գերակշռումը արեւմտահայ հնչիւնակարգին՝ նոյնիսկ գրաբար գրութիւններու մէջ: Զարմանալի ոչինչ՝ որ 1800-ի ոչ միայն Մխիթարեանները, այլ եւ գրող սերունդը առ հասարակ, արեւելահայ թէ արեւմտահայ, ունենային տարբեր մտահոգութիւններ կամ չունենային այն՝ ինչ որ կրնանք կամ պէ՛տք է ունենանք մենք այսօր:

Աւելորդ պիտի չըլլայ այստեղ մանր ճշտում մը՝ «արեւելահայ» եւ «արեւմտահայ» հնչիւնային համակարգերու իմացման նկատմամբ: Այս իմացումն ալ կը վերաբերի դարձեալ միայն «սթանտարտ» հնչումներուն, քանի որ տեղական կամ բարբառային հարթակին վրայ երկու ծիրերուն մէջ ալ կրնանք հանդիպիլ երեւակայելի կամ հնարաւոր գրեթէ բոլոր հնչիւնային տարբերակումներուն: Լոկ իբր ցայտուն օրինակ մը նշենք այստեղ՝ գրական արեւմտահայերէնին իբրեւ մերձաւորագոյն հիմք ծառայած Պոլսոյ բարբառի պարագան, եւ այդ՝ ճիշդ բառակիզբի, մերթ նաեւ բառամէջի, պայթուցիկներուն նկատմամբ (Բա՛ւ է յիշել՝ Բաշալեանի «Նոր Զգեստը»):

բ. Պր. Նշանեան կը խօսի Պոլսոյ «Ազգատամարտ»էն դարուս սկիզբները «հիմնուած օրէնք»ի մը մասին, որուն թէեւ «ամբողջ արեւմտահայ մամուլը չհետեւեցաւ մէկ օրէն միւսը», բայց «որ կը կիրարկուի մինչեւ այսօր»: Այս կէտին՝ հարցը աւելի խառնուածքի հարց մը կը դառնայ, ըստ երեւոյթին, այսինքն՝ լաւատեսութեան կամ ոչ: Մեր կարծիքով, արեւմտահայ մամուլին մէջ՝ ա՛յսօր մանաւանդ՝ փոքրիկ լաբիրինթոս մը կը տիրէ միեւնոյն անուններու հնչադարձութեան նկատմամբ, ըստ բնորդ մամուլի լեզուին, ըստ փոխանցման խողովակին, եւայլն: Յաճախ միեւնոյն թերթին մէջ, երբեմն նոյնիսկ ընտրելագոյններուն մէջ, կը հանդիպինք քով քովի մէկէ աւելի հնչիւնադարձային «համակարգ»երու, չըսելու համար՝ համակարգի չգոյութեան: Անկախաբար այս պարագայէն, որ դժբախտաբար սահմանուած կը թուի հետզհետէ ե՛ւս աւելի շեշտուելու, դեռ վաթսնական թուականներուն՝ Հ. Ներսէս Տէր - Ներսէսեանի «Բազմավէպ»ի «Ի Սէր Մեծասքանչին» սիւնակներէն ճիգ կը թափէր համոզելու համար խմբագիրները, երբ հնար է, սկզբունքայնօրէն թաւ գիրերու նախընտրութեան՝ փոխանակ միջակներուն, այսինքն՝ այլ խօսքով՝ հետեւելու Ազգատամարտեան սկզբունքին, որու հետեւած է «Բազմավէպ»ը Հ. Ներսէս Վրդ.ի եւ ստորագրեալիս խմբագրապետութեան տարիներուն: Բայց, այսօր իսկ, այդ կիրառութիւնը հեռու է միահամուռ ըլլալէ, բացի այն պարագայէն՝ որ կը պարտադրէ մերթ զարտուղիլ հայերէնի ուղղագրութեան, յատկապէս ձայներու զուգորդութեան որոշ կանոններէն:

Հուսկ, վերջին խօսք մը եւս: Պր. Նշանեան 1989-ին ֆրանսերէն լեզուով լոյս ընծայած իր գիրքը Հայերէն լեզուի շրջանները եւ կիրառութիւնները խորագրով - օգտակար եւ յաջող նմոյշ մը գիտական ժողովրդականացումի-, կ'եզրափակէ հետեւեալ խօսքերով. «Եթէ կա՛յ վտանգ (մեռնելու - Հ. Լ. Զ.), անիկա նուազ կարեւոր վտանգ մըն է, սպառնալիք մը ներկայացնելով միայն անոնց համար՝ որոնք իրենց ցնորական ինքնութիւնը կը հիմնեն լեզուի մը, կրօնքի մը կամ երկրի մը վրայ»: Մերթ կը պատահի՝ որ «դոգմայապաշտութեան» դէմ պայքարողներ դառնան հուսկ իրենք ամէնէն աւելի «դոգմայապաշտ»ները:

Պր. Նշանեան, ինչպէս որեւէ մարդ, քաղաքացի կամ հայ, լիուլի ազատ է ըմբռնելու եւ դատելու իր ինքնութիւնը՝ ինչպէս որ կ'ուզէ կամ կը նախընտրէ, եւ իրն ալ, ինչպէս ուրիշ որեւէ ապրում կամ գնահատում - բաւ է չհակասէ մարդկութեան եւ մարդկայնութեան-, արժանի է ամենայն յարգանքի: Բայց կարծել՝ թէ այդ զգացումը կամ դատումն է ինքնութիւն մը իրականացնելու կամ ապրելու միակ ճամբան, որ «ցնորական» չըլլայ, չափազանց յաւակնութիւն է, կը խորհիմ:

Այսքանով վերջնականօրէն կը փակեմ բաժինս՝ հայերէնի կիրառութեան վերաբերեալ՝ մամուլի սիւնակներուն վրայ այս ներկայ ընթացիկ բանավէճին նկատմամբ, - որուն մասին բաղձալի է՝ որ դեռ արտայայտուին կարծիքներ-, անոր դարձեալ բաժին մը բերելու յոյսով՝ եթէ հուսկ իրականանայ հայ լեզուով ի պաշտօնէ զբաղող անձերու ընդարձակ համագիպումը կամ ժողովը, որուն ակնարկեցի եւ որ մաղթենք թէ կարելի ըլլայ իրականացնել յառաջիկայ տարուան ընթացքին:

Վենետիկ
Ապրիլ 3, 1991

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ԽՄԲՈՒԻՆ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Ապրիլ 14-ի թիւին մէջ Նաթալիա Գէորգեան երգիծական ոճով մը կը պատասխանէ այս հարցումին, ըսելով թէ մօտ օրէն Խորհրդային Միութիւնը Կարմիր գիրքին մէջ պիտի արձանագրուի որպէս աշխարհի համար նախարարական վերջին պահեստին տէրը: «Ո՞վ կրնայ քաղաքական ապաստան խնդրել Խորհրդային Միութենէն»ի նման արտառոց հարցումի մը պատասխանն ալ, հիմնուելով Խորհրդային Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերին խօսքերուն, կրնայ հետեւեալը ըլլալ. «Արեւելեան Եւրոպայի համայնավար նախկին ղեկավարները»:

Կրուչկով որ ՔԱ Կէ-Պէ-ի պետն է, կ'ըսէ թէ տակաւին վերջին խօսք ըսուած չէ Խորհրդային Միութեան ու Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու յարաբերութիւններուն մասին: Նոյն օրը ան կ'ըսէ նաեւ թէ այդ երկիրներու նախկին ղեկավար-

[illegible]

Ապրիլ 17-ին Սանսի Ֆորնէ (*) մատենադարանը բացուած է ցուցահանդէս մը՝ «La dentelle à travers le monde : passion-technique-tradition», ուր կը ներկայացուի նաեւ հայկական ասեղնագործութեան նմոյշներ, զորս տրամադրած է Տիկին Անահիտ Ն. Դաւիթեան իր ճոխ հաւաքածոյէն: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Յունիս 22 :

(*) Bibliothèque Forney - Hôtel de Sens, du mardi au samedi de 13 h 30 à 20 h. (Dimanches 28 avril et 2 juin de 14 h à 18 h).

նըր այսօր հալածուած են պարզապէս նախկին վարչաձեւին հանդէպ իրենց հաւատարմութեան համար :

Խորհրդային Միութիւնը զանազան ժողովուրդներ պիտի փրկէ իրենց համայնավարական [illegible]

ածլածու, հիւանդապահ կամ ղռնապան : Անոնց զաւակներուն, նոյնիսկ թոռներուն առջեւ փակ կը մնային համալսարաններու դռները : Այսօր անոնք որոնք պատրաստ կը թուին ապաստան տալու այս հալածիչներուն, կը մոռնան զինք զոր վըճարեցին մեր դրացիները «համայնավարական գաղափարներու յաղթանակ»ին համար :

Արդեօք խեղճ մե՞նք ենք պատասխանատուները դրացի երկիրներու կուսակցական ու պետական վարչամեքենայի աշխատաւորներուն, գինուորականներուն եւ կարգ ու կանոնի կազմակերպութեան ծառայողներուն ճախորդ ընթացքին : Անշուշտ, որպէս «մեծ եղբայր» : Որովհետեւ, վերջապէս մենք մենք էինք որ պարտադրեցինք քաղաքական այդ դրութիւնը զոր Արեւելեան Եւրոպան մերժեց : Խորհրդային Արտաքին Նախարարութիւնը պարկ կուտայ այս մարդոց ապաստանելու օրինականացնող տալու գաղափարին, քանի որ խորհրդային հանրային կարծիքը մտահոգ է այս վերջիններուն ճակատագրով :

Ես վրդոված չեմ մեր դրացիներուն կացութեան համար : Անոնք իրենք լաւագոյն դատաւորները չէ պիտի կորսնցնեն : Իմ վըրդովմա մեզի համար է, որովհետեւ ամէն երկիր կ'ունենայ այն զաղթականները որոնց արժանի է :

«ՔԱԹՐԱ»յի երիտասարդ մեծերը

«Քաթրա»յի Ապրիլ 12-ի համերգը անմոռանալի ըլլալու մէկէ աւելի պատճառներ ունէր : Առաջին ունկնդրութեան մը անակնկալէն զատ, այդ երեկոյթին մենակատարները կը ներկայացնէին եզակի խմբաւորում մը, որուն զագաթի անկիւնը բռնած էր խումբին ամենափոքրը՝ թաւջութակահար Ալեքսանտր Զաւուչեանը, տասներեքամեայ պատանիի անոյշ ժպիտին ձուլած արդէն վարպետի ըլջութիւնն ու հասունութիւնը :

Ձայնագրին բացումը կատարեց Սթէֆըն Խաչիկեան որ կուգար Գանատայէն, հակառակ չատ երիտասարդ տարիքին յաջողութիւններու կարեւոր վաստակով մը : Տակաւին ուսանող Մոնրէալի Երաժշտութեան համալսարանին դաշնակի բաժնին, ան նուագեց Աքարլաթթի երկու սոնաթները, Աքրիապինի հինգերորդ սոնաթը եւ Ա. Բաբաջանեանի «Վեց Թաղ-

[illegible]

ռիթներով հասած էր Փարիզ. Ալեքսանդր Զաւուչեան անունը արդէն արձագանգած է երաժշտական միջազգային հրապարակին վրայ, փայլուն յաջողութիւններով ու չարք մը մրցանակներով : 1989-ին Խորհրդային պատանիներու երկրորդ, իսկ 1990-ին Վերոնայի մէջ Մոցարթեան միջազգային մրցումին առաջին մրցանակը իրը կ'ըլլայ : Այս հանճարեղ թաւջութակահարը որ առաջին երաժշտահանդէսով բեմ բարձրացած է 9 տարեկանին, 1990 Փետրուարին Լորիս Ճգնաւորեանի ղեկավարութեամբ Երեւանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբին հետ նուագած է Հայտընի թաւջութակի ռօ մաժէօր քոնչերթոն : Ապրիլ 12-ի երեկոյեան յայտագրին իր բաժինը կը մադկանար Վիվալտիի, Ֆոռէի եւ Փոփըրի գործերէն : Իր տիրական ճպոտը վարպետօրէն սահեցաւ բարդ ու դժուարին, չրջաններով ու բնոյթով այնքան տարբեր գործերու էջերուն մէջէն, ամէն ձայնանիշի աւելցնելով սրահին հիացումը : Ան ապա նուագեց նաեւ Տվորժաքէն կտոր մը, երեկոյթին «անմոռանալի»ներու չարքին առաջին քարը զետեղելով : Պէտք չէ մոռնալ Ալեքսանդրի յաջողութեան մէջ այլ Զաւուչեանի մը կարեւոր մասնակցութիւնը. Անահիտ քանի մը տարիով մեծ քոյրն է անոր որ դաշնակ կը նուագէ : Անահիտի հաւասարակշռուած, փորձառու ընկերակցութիւնը գրեթէ զուգանըւագի վերածեց կտորները, չատերու մօտ յարմար առիթով մը զինքն ալ որպէս մենակատար ունկնդրելու փափաք արթնցնելով :

Երեկոյթին Բ. մասը բացուեցաւ առաջին ունկնդրութեամբ մը. երիտասարդ ջութակահար Սաշա Բոյտեարվէնսկի նըւագեց Ժեռար Գասպարեանի ջութակի եւ դաշնակի սոնաթը, ընկերակցութեամբ հեղինակին : Հոս եւս, կտորին բարդ կառոյցը չէչտեց երկու արուեստագէտնեբուն հեզասահ միասնութիւնը, միեւնոյն ատեն իւրաքանչիւրին մենակատարի բացառիկ արժէքը ի յայտ բերելով :

Երեկոյթը ունեցաւ փառաւոր փակում մըն ալ, շնորհիւ դաշնակահարուհի Մուզա Ռուպաաքիթի. ապրումով, հզօր թէքնիքով զարմացնող իր մեկնաբանութիւնը առաջին ձայնանիշերէն իսկ զգալի դարձուց թէ առիթը տրուած էր եզակի վիրթիւոզի մը նուագը ունկնդրելու այդ իրիկուն : Շուպէրթ - Լիսթի գործերէ բաղկացած իր յայտագիրով - երեք լիտեր, երկու էթիւտներ ու թիւ 6 հունգարական ռափսոտին, - ապա նաեւ որպէս վերջաբան հրամցուած «Սիրոյ երազ»ով, «Անմոռանալի»ին վերջին քարը զետեղեց լիթւանացի դաշնակահարուհին :

Ապրիլեան այս երեկոյթէն ետք, Մայիսին «Զիլինկիրեան» քառեակին համերգով կը փակուի «Քաթրա»յի 1990 - 1991 տարեշրջանը :

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Գերմանահայ նամականի

ԷՍԼԻՆԿԸՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Շթութկարտի արուարձան Էսլինկընի «Մարալ» մշակութային ու մարզական միութեան միօրեայ վարժարանին չորրորդ տարեկան հանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 13-ին : Աշակերտ - աշակերտուհիներ արտասանեցին ու երգեցին հայերէն : Յատկապէս գնահատելի եւ տպաւորիչ էին «Ատամայի Ողբը» եւ «Զարթիր Լաօ»ն որոնց առաջինը երգուեցաւ աղջնակի մը, երկրորդը՝ մանչուկի մը կողմէ :

Հանդէսին Բ. մասին մէջ հայկական տարազներով ու պարերով սանեղծուեցաւ խանդավառ մթնոլորտ մը :

Աշակերտական այս հանդէսին ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Գարեգին Վարդապետ Պէքճեան որ երկու չաբաթէ ի վեր հոս կը պաշտօնավարէ. ինք արտասանեց օրուան փակման խօսքը, գնահատելով ուսուցիչներուն եւ ծնողքներուն կատարած աշխատանքը :

Էսլինկէն փոքր քաղաք մըն է ուր մեծ ջանք կը թափուի հայկական կեանքը կազմակերպելու համար : Ապրիլ 13-ի հանդէսը յաջող մէկ ապացոյցն էր այդ ջանքին :

ՆՈՒԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԴՈՂԴՈՋԹԷ ԴՈՂԴՈՋ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Շիրակ» գրական շրջանակի Ե. հանդիպումը տեղի ունեցած է Մարտ 22-ին : Պարսկահայ գրականութեան նուիրուած երեկոյթին դասախօսութեամբ հանդէս եկած է պարսկահայ գըրականութեան ներկայացուցիչներէն՝ արձակագիր Անդրանիկ Սարեան : Բանախօսութեան աւարտին, ներկաներուն մէջ գտնուող պարսկահայ բանաստեղծ Կարօ Տէրտէրեան կարդացած է (պարսկերէն) Հայաստանի երկրաշարժին ձօնուած իր քերթուածը :

**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5-ին տեղի ունեցած է գրական - արտասանական երեկոյթ մը՝ նուիրուած հայ գրականութեան մէջ սիրոյ թեմային : Սկսելով Սայեաթ Նովայէ, մինչեւ մերօրեայ բանաստեղծները, տասնըմէկ երիտասարդներ արտասանած են 26 հեղինակներէ գործեր : Բեմին վրայ տեղ գրաւած բանաստեղծ Զարեհ Խրախունի եւ հայերէնի ուսուցիչ Փաւքալ Թէօրէնլի փոխն ի փոխ ու կարդաւ կենսագրական ծանօթութիւններ տըւած են այն հեղինակներուն մասին, որոնց գործերէն նմոյշներ արտասանուած են : Փակման խօսքով հանդէս եկած է Զարեհ Խրախունի :

**

ՊԷՑՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 7-ին, կրկնակ հանդիսութիւններով ոգեկոչուած են Թաքսիմի Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ Դըպրաց Դաս երգչախումբի կրկնակ տարեդարձները : Եկեղեցական արարողութենէն ետք, Եկեղեցիին կից սրահին մէջ սարքուած է Սիրոյ սեղան մը, որուն բացումը կատարած է օրուան խօսնակ Վադարշակ Սարկաւագ Զիլճեան : Խօսք առած են դպրաց դասու դպրապետ Ժիլպէր Բարունակեան, տնօրէն խորհուրդի ատենապետ Աստուր Սարաֆ, երգչախումբի վարիչ Արտաւազդ Մամիկոնեան, Տոքթոր Վարդ Շիկահեր, Պէյօղլուի Թաղական Խորհուրդի կողմէ Տոքթոր Արամ Ֆընտըք եւ պատրիարքական ընդ. փոխանորդ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան :

**

ԱՅՆՃԱՐԻ Համազգային ակումբին մէջ, Մարտ 15-ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը՝ «Հայկական գաղթօճախները» նիւթով : Յարութիւն Սանճեանի վարած դասախօսութիւնը ընդգըրկած է երեք հիմնական բաժիններ. գաղթելու տուն տուող պատճառները, գաղութներուն պատմական անցեալը եւ անոնց այսօրուան վիճակը :

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

Թ Է Ո Դ Ի Կ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԷՎԷՐԷԿԻ

Վանահայրութեան միամեայ պաշտօնավարութենէ մը վերջ՝ կը դառնայ Թոմարզա : Հեղինակ Եօթօրեայ քարոզգիրքին, նաեւ Տաղն Պատգամաց Հին եւ Նոր Կտակարանի, Մեկնութիւն Ս. Պատարագի, Պաշտպանութիւն Հայաստանեայց Ուղղափառ Եկեղեցւոյ, Պատմութիւն Վարդանի (դասական լեզուաւ) եւ Աւանդավէպ մը (3 հատոր) :

Զնայելով իր յառաջացած տարիքին՝ կ'ամբաստանեն զինք իբր յեղափոխական եւ ժողովուրդը գրգռող, առաջնորդելով բանտ : Պատերազմական Ատեանի վճռով ազատ կ'արձակուի 180 Թոմարզացիներու հետ եւ կ'աքսորուի Հալէպի ուղղութեամբ : Նահատակուած Մուսուլի կողմերը :

Նոյն մենաստանին միաբաններն էին

Կարապետ Վարդապետ Հազարշահեան. - Ծնած 1868 Հոկտեմբեր 10-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Յակոբ, ուսած անդ, 1899 Հոկտեմբեր 3-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ : 25 Նոյեմբեր 1899-էն ի վեր կը վարէր Ս. Աստուածածնայ տեսչութիւնը : Տարագրուած եւ վախճանած Միջագետքի անապատներուն մէջ :

Դանիէլ Աբեղայ Բագումեան. - Ծնած 1858 Սեպտեմբեր 11-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Բագում - Ենովք Ճաֆճաֆեան, ուսած ծննդավայրին Սահակեան դպրոցը, նաեւ նոյն վանուց ժառանգաւորաց վարժարանը, օծակից Գէորգ Վարդապետ Պօյաճեանի (զոր յիշատակած ենք ի Ս. Դանիէլ), լուսարար : Բախտակից Կարապետ Վարդապետ Հազարշահեանի :

7. - Սէօյիւտլի, Էվէրէկէն հինգ ժամ հեռու, 61 տուն. Եկեղեցին Սուրբ Փրկիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Աւագ Քահանայ Յովակիմեան. - Ծնած 1875-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Կարապետ, ուսած անդ եւ Թոմարզա, Թագական, 1906 Յուլիս 6-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ՝ Սէօյիւտլիի եկեղեցւոյն վրայ : Կը բոլորէ աքսորի տարիներ Դամասկոսի կողմերը : Բացառիկ վերապրողներէն չորրորդը՝ որ 1916 Օգոստոս 26-ի խիստ հրամանը (խալմագում) կ'ընդունի առ աչի, աւելի հեռուները չկօթակէ գերծ կացուցուելու հաւատեօք :

8. - ԷՆԳԻՐԷ (համանուն գիւղեր Պրուսա, Սեբաստիա, Խարբերդ եւ Մարզուան ալ ունին), Էվէրէկէն վեց ժամ հեռու, 54 տուն : Եկեղեցին Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Գալուստ Քահանայ Յովսէփեան. - Ծնած 1851-ին Զօմագըլը, աշխարհական անուամբ Պետրոս, ուսած անդ, Թաղական, 1893 Մայիս 6-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ : Իր անհետացման պարագաները մեզ անծանօթ :

9. - Եաղտը Պրուն, Էվէրէկէն չորս ժամ հեռու, 38 տուն : Եկեղեցին Ս. Կարապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Վարդան Քահանայ Դաւիթեան. - Ծնած 1862-ին Զօմագըլը, աշխարհական անուամբ Մարտիրոս, ուսած Թոմարզայի վանքը, ուսուցիչ ծննդավայրին դպրոցը, Հայկական Խնդրոյն առթիւ 40 օր բանտ պառկած, 1892-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Եաղտը Պրունի Եկեղեցւոյն վրայ : Կը բոլորէ աքսորի տարիներ : Բացառիկ վերապրողներէն հինգերորդն ու վերջինը :

10. - Կէօմէտի, Էվէրէկէն երեքուկէս ժամ հեռու, 40 տուն : Եկեղեցին Ս. Յակոբ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Յակոբ Քահանայ Քիւլհանճեան. - Ծնած 1874-ին Սէօյիւտլի, աշխարհական անուամբ Պետրոս, ուսած Թոմարզայի վանքը, 1899 Մարտ 28-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Կէօմէտիի Եկեղեցւոյն վրայ : Այրիացեալ : Աքսորի եւ թշուառութեան մէջ կը վերջացնէ իր օրերը :

11. - Տաշան կամ Թաշ խան, Էվէրէկէն 7 ժամ հեռու : Յաջորդ գիւղի Հայ բնակչութիւնը միասին հաշուելով՝ 96 տուն : Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Աբգար Քահանայ Մղտեսեան. - Ծնած 1877-ին Թոմարզա, աշխարհական անուամբ Ստեփան, ուսած անդ, 1899-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ՝ Տաշանի Եկեղեցւոյն վրայ : Այրիացեալ : Տաշանի Եկեղեցւոյն վրայ : Այրիացեալ : Ինկած աքսորի ճամբուն վրայ՝ Տէր Զօրի կողմերը :

12. - Չայիր Օլուգ, սակաւաթիւ Հայութեամբ գիւղ՝ անժամ եւ անհովիւ :

13. - Սաչագ, 30 տուն. Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Յարութիւն Քահանայ Տէր - Պետրոսեան. - Ծնած 1860-ին Ղարաքէօյ (Կեսարիոյ վիճակ), աշխարհական անուամբ Աստուածատուր, քահանայորդի, ուսած անդ, 1886-ին ձեռնադրուած Եղիա Եպիսկոպոս Դերձակեանէ՝ Սաչագի Եկեղեցւոյն վրայ : Տարագրութեան մէջ անհետ :

(Շար. 226)

Այրի Տիկին Մարիամ Գարաճեան
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նազգաշեան եւ զաւակը Փաթրիս,
Այրի Տիկին Զարուհի Թոթոյեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Ազատուհի Գարաճեան եւ զաւակները (Երեւան),
Այրի Տիկին Շաքէ Պատաճեան եւ զաւակը (Լոս - Անճըլըս),
Այրի Տիկին Ազատուհի Թագւորեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թագւորեան եւ զաւակը,
Այրի Տիկին Ազատուհի Նազգաշեան եւ զաւակը,

Խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, փեսային, եղբօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՐԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, սրտի գործողութեան հետեւանքով, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Ապրիլ 25-ին, ժամը 15-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Յ.Գ. - Հանգուցեալին փափաքին համաձայն փոխան ծաղկի նուիրատուութիւններ ընել հայկական հաստատութիւններուն:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Գարաճեանի եւ զաւակներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խանթեմուրեան եւ Լուսիկեան ընտանիքները 750 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին խաչատուր Պալեանի մահուան առթիւ, պատահած Ապրիլ 9-ին, Մոնմորանսիի հանգստեան տունը:

(Շար. Ա. էջէն)

որ չատ գործին չի գար հիւսիսային Քորէայի, դեռ հաւատարիմ ստալինեան համայնավարութեան:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՕՍԵԹԻԱ գինեալ բախումները չեն դադրիր եւ Հինգշաբթիէն ի վեր 5 հոգի մեռած է: Հիւսիսային Օսեթիա ալ (ինքնավար Հանրապետութիւն Ռուսաստանի ծոցը) արտակարգ վիճակ հռչակուած է: Միւս կողմէ, Մոսկուա երեք օրուան պայմանաժամ տուած է Վրաստանի, որ վերջ տայ շրջափակումին այլապէս ինք պիտի ենթարկուի շրջափակումի, բայց Գամսախուրդիա միշտ անպարկեշտ կը կարդայ եւ ազգ. պահակազօրքն ալ մարզումը սկսած է:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, իշխանութիւնները աքիւտներ կ՚արձակեն Ազատապատի վրայ, որ կեռիլլային ձեռքն է: 300 մեռեալ կայ եւ 700 վիրաւոր:

ԹՈՒՐՔԻԱ զայրացած է այն խիստ ամբաստանութիւններուն պատճառաւ որոնք ուղղուած են Եւրոպայի Խորհրդարանին կողմէ, քիւրտ ապստամբներու ցոյց տրուած անմարդկային վերաբերումին համար: Հակաթուրք տրամադրութիւնը լարած է նաեւ Յունաստանի առաջարկը որով նոյն որհրդարանին քննարկումին յղուած է հանրակառքի հրդեհումի դէպքը որ Պոլսոյ մէջ պատճառ դարձած էր 35 յոյն զբօսաշրջիկներու մահուան: Թուրքիա պատասխանելով իր սահմաններուն մէջ ապրող Քիւրտերու մշակութային ու քաղաքական ինքնավարութիւն տալու Եւրոպայի Խորհրդարանին որոշումին, ըսած է թէ Թրքական Սահմանադրութեան հիմնական կէտերէն մէկն է ցեղային խտրականութեան մերժումը, թէ Թուրքիա դարերէ ի վեր ապաստան տուած է հալածուած ժողովուրդներու. աւոր վերջին ապացոյցն է իր հարաւ - արեւելեան սահմաններուն վրայ խռնուած բազմութեան կատարած օժանդակութիւնը որ չատ վեր էր իր միջոցներէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 20-ին, հակառակորդին դաշտին վրայ, «Արարատ» պարտուեցաւ Մոսկուա Սպարտակէն՝ 2-3: Առաջին անգամ ըլլալով, այս արդիւնքը տրուեցաւ Ֆրանս - Էնֆօ-էն, քանի մրցումը Սպարտակի կը վերաբերէր, որ Մարսէյլ կուգայ Չորեքշաբթի, դարձի մրցումին համար:

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

HISTOIRE
(1915-1916)

DOCUMENTS

1.— *Rapport secret sur les massacres d'Arménie*
Johannes Lepsius — Ed. Payot 1987 60 Frs.

2.— *Les massacres des Arméniens*
Arnold J. Toynbee — Ed. Payot 1987 40 Frs.

3.— *Livre Bleu du Gouvernement britannique concernant le traitement des Arméniens dans l'Empire Ottoman*
Ed. Payot — 1987 150 Frs.

4.— *Archives du Génocide des Arméniens*
Johannes Lepsius — Ed. Fayard 1986 85 Frs.

EN VENTE SUR PLACE ET PAR CORRESPONDENCE
+ 20 Frs. frais de port

Je désire recevoir les livres suivants
....

Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
CP : .... Ville : ....

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ ՇԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՁԱՅՆԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ապրիլ 24, ժամը 15.30-ին

Eglise St.Vincent de Paul (Réformés)

Կը պատարագէ՝
Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Mgr. JOSEPH MADEC
Առաջնորդ Ֆրեժիւս - Թուլոնի
prononcera l'homélie

U.G.A.B. - LYON

est heureuse de vous annoncer qu'un déjeuner de bienfaisance aura lieu:

le Dimanche 28 Avril à 12 h 30

à l'Hôtel PULMANN Perrache
12, cours de Verdun, 69002 Lyon

en l'honneur de

Monsieur
Setrak SANDJIAN

président sortant de l'U.G.A.B.-Lyon et de son épouse

Pour tous renseignements complémentaires, contacter le :
78 89 21 69 de 9h à 13h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, Յիշատակ է բիւրաւոր նահատակաց մերոց որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային Առաջին Պատերազմի:

1915-ի Մեծ Եղեռնի 76-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը ճիշդ 15-ին մասնաւոր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի մեր աւելի քան մէկուկէս միլիոն նահատակներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ծանօթ.- Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը, ըլլան դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ այլ, այսօր կրնան բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

TOUS PRESENTS A :

— 17h30 : Rassemblement à l'Etoile, dépôt de gerbe au soldat inconnu à l'Arc de Triomphe (17h — Angle rue de Tilsitt).

— 18h00 : Rassemblement Place de l'Etoile à l'angle de l'avenue Kleber.

Manifestation vers la Place des Droits de l'Homme (Trocadéro).

— 19h15 : Allocutions des personnalités politiques françaises.

— vers 19h45 poursuite de la manifestation en direction de l'ambassade de Turquie.

Avec le soutien des organismes de défense des Droits de l'Homme, en présence de nombreuses personnalités.

COMITE D'ORGANISATION DU 24 AVRIL

● *Autocars assurés à partir des banlieues.*

ARNOUVILLE

La Croix Bleue Section *Astrig* met à la disposition des participants un car ce mercredi 24 Avril à 16 heures 30 Stade Leo Lagrange.
Venez nombreux, participation 25 frs.

ALFORTVILLE

DIMANCHE 28 AVRIL

— Messe de requiem à 10 heures en l'église arménienne rue Komitas

— A 12 h 30 regroupement puis défilé à partir de l'église jusqu'au monument - khatchkar Place Carnot.

— Recueillement puis prises de parole.

LYON

MERCREDI 24 AVRIL
JOURNEE NATIONALE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Sous le parainnage de :
Monsieur MICHEL NOIR
Ancien Ministre, Député Maire de Lyon ..
Monsieur GILBERT CHABROUX
Maire de Villeurbanne, Conseiller Général ..

Լիոնի կրօնական երեք համայնքներու, առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական- հովանաւորութեան ներքեւ, Չորեքշաբթի Ապրիլ 24-ին, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն մեր 1.500.000 նահատակներու հոգիներուն համար:

16 HEURES
GRAND RASSEMBLEMENT
Devant l'Eglise St. Jacques et défilé jusqu'à la Bourse du Travail (Place Guichard).

17 HEURES
MEETING
Sous la présidence du :
Professeur LEON SCHWARTZENBERG
Ancien Ministre, Député au Parlement Européen

Allocution : Monseigneur Aram KECHICHIAN *Président du Conseil Oecuménique des Eglises*, Professeur Léon SCHWARTZENBERG, Madame Galina STARAVOITOVA *Député d'Arménie au Soviet Suprême d'URSS* et Docteur Georges KEPENEKIAN.

DEBAT PSYCHO

animé par
le Dr HOVANNES HOVANESSIAN

— *Thème* —

— Relations parents-enfants
— Stress des examens

Des problèmes qui nous concernent tous
le Vendredi 26 Avril à 20 h 45

Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas — Chaville

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԿԱ - ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ՃԱՇԸ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 12.30-ին Մարսէյլի, Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զբօսարանի սրահը:

Գեղարուեստական լայն բաժին «Գարուն»ի կողմէ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝
91 87 43 71 կամ 91 77 84 70 թիւերուն:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 24

MERCREDI
24 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնտեղ առաւել)
950 Ֆ. (շաբաթական առաւել) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.523 | Fondateur, SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.523

ԳՐՈՒԱԾ ԽՕՍՔԸ

ԱՊՐԻԼԸ՝ ՅՈՒՇԱՐԱՐ

Ամբողջ երեք քառորդ դար մահուան դէմ տարուած յաղթանակը պանծացուցինք Ապրիլներով. սուգ ու վիշտ «ապրի՛լ» թարգմանեցինք ու շարունակեցինք քալել: Ամէն Ապրիլի «կե՛անք», «կա՛նք» արձագանգեց Ծիծեռնակաբերդի գագաթէն փրթած աղաղակը բազմաթիւ հրապարակներու, բեմերու վրայ, սրտերու մէջ, որ մը «մա՛հ» պատգամած սուրգին դէմ:

Ապրիլ է նորէն. Ծիծեռնակաբերդէն առաջ, անուն փոխած փողոցներէ, դիմագիծ փոխած, երեք քառորդ դարու ծանրութիւն թօթափած հրապարակներէ կ'արձագանգէ ապրի՛լ-ը՝ ինքը:

Սուտը, կեղծը արտաքսած հոգիներով կը դիմենք դէպի մեր նոր հաւատքին խորանը: Յոյսերը ներածուած չեն, ոչ ալ նպատակը՝ փոխ տրուած: Կ'երթանք հոն, դէպի ուր ճամբայ ելանք երեք քառորդ դար առաջ. դէպի հոն՝ ուր արժան եւ իրաւ ամէն արարած կը դիմէ:

Ցապաղած այս երթին մեկնակէտին վրայ Ապրիլը այս անգամ կը ներկայանայ որպէս յուշարար: Հասնելու մեր տենչին, անհամբեր վազքին, հանդրուաններ ընտրելու գործընթացին միջեւ մեր երկու հատուածները իմացականին ոլորտին մէջ շաղախելու շարժումով մը ան կը բերէ կը դնէ Զօհրապ մը, Զօհրապները:

Ապրիլը մեր ընթացքին ուղեկից կ'ընէ Օսմանեան Խորհրդարանին ամէնէն պերճախօս ատենաբանը, ամէնէն կարկառուն դէմքը որուն գործակիցները եթէ կրցան համակրանք ցոյց չտալ, չյաջողեցան արգիլել իրենց հիացումն ու գնահատանքը:

Ան ամէնէն խիզախ ելոյթները ունեցաւ կայսրութեան վերադոյն ատեանին ամպիոնէն: Խօսելով 1910-ի արեւելեան նահանգներու մէջ կիրարկուած բռնութեան քաղաքականութեան մասին, ան այդ ամպիոնէն յայտարարեց. - «Ոճիրի մը նիւթական պատասխանատուն այն անձն է որ իր ձեռքովը մէկը սպաննած է, բայց բարոյական ու գլխաւոր պատասխանատուութիւնը կը վերաբերի անոր որ զէնքը դրդած, ստիպած է այդ ոճիրը գործելու: Հոս, պատասխանատուն կառավարութիւնն է իր անկանխահոգ ուղղութեամբ: Սահմանադրական կառավարութիւնը շրջանին մէջ պէտք է մտնէր գիւղացիին ու ժողովուրդին հետ - արդարութեամբ: Մենք զէնքերու հաւաքումով ուզեցինք սկսիլ այս շփումը...: Ժողովուրդին մօտ զէնք կը գտնուի միայն այնտեղ ուր կառավարութիւնը կը բացակայի (1910 Նոյեմբեր 22 / Դեկտեմբեր 4):

Յետոյ այն Զօհրապը որ ուզած էր հաւատալ թէ Ատանայի ջարդը համիտեան շրջանին վերջին մէկ ցնցումն էր եւ Իթթիհատը բարեացակամ էր Հայոց ու մասնակցութիւն չունէր պատահածին, Ապրիլ 11 / 24-ի ձերբակալութիւններէն ետք կ'ըսէ Իթթիհատի ընդհանուր քարտուղար Միտհատ Շիւքրիի եւ Ներքին նախարար Թալէաթին.

- "Օր մը ապահով եղէք որ հաշիւ պիտի պահանջուի ձեզմէ եւ դուք պիտի չկարենաք արդարացնել ձեր արարքները":

Կ'աւելցնէ նաեւ թէ հաշիւ պահանջողը պիտի ըլլայ ի՛նքը որպէս Խորհրդարանի հայ երեսփոխան (1915 Մայիս 19 / Յունիս 2):

Անոր կենսագրական էջերը որպէս յաջորդ թուական կուտան Յուլիս 7 / 20-ը երբ շարադրուած են իր մահուան տեղեկագիրները:

Այդ վերջին խիզախո՞ւմն էր որ աքսորի ճամբուն վրայ Չէրքէզ Ահմէտի մը բազուկով բարձրացած քարը իջեցուց Զօհրապի գանկին, ջախջախելով զայն ու անոր հետ ամէն հաւատք:

Ատանայի ջարդը համիտեան արարք նկատելու Զօհրապի «միամիտ» հաւատքին հետ իր կենսագիր Ա. Ալպօյաճեանի սա հաստատումին հակասութիւնը դառնացընող չեշտ մը չունի՞. «Իթթիհատի մօտիկ ու անոր բարեկամ երեւալու իր ճիգերուն հակառակ, երբեք անիկա անվերապահ վստահութիւն մը ցոյց չէ տուած Զօհրապի նկատմամբ ու միշտ կասկածով վերաբերած է»:

Անմահանալէ առաջ եթէ յաջողէր վերապրի՛լ Զօհրապ, զեղչելով հաւատք ու վստահութիւն - հոդ չէ թէ զեղչուէր, ի հարկին, քաղաքական անշեղ մարդու վայելած հիացումն ալ -, անկախ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու կշիռը չէ՞ր կրնար արդեօք մասնաչափ մը գոնէ այլ կերպ դասաւորուիլ: Ամբողջ կեանքով օսմանեան օրէնքները սերտածի, Թալէաթներու հետ խօսքի ամպիոն բաժնածի իր վարժընթացը կանգուն մը հողի կամ քանի մը կեանքի խնայողութեան չէ՞ր գործեր:

Սակայն այս ու ամէն կարգի յետադարձ երազներու ճամբան փակուած է Զօհրապներու գանկը ջախջախած քարին կտորով:

Ու Ապրիլ է կրկին. ու մենք երեք քառորդ դարէ ի վեր նաեւ յոգնած ենք. յոգնած՝ միակողմանի անմահութիւններու բեռան տակ. յոգնած՝ միաթեւ անմահութիւններով թռչելու փորձերէն:

Կ'ուզենք ոտքի վրայ մնալ. ամուր կոխած գետնին. հողին: Բաց աչքերով, զոյգ թեւերով:

Ու այսօր Ապրիլը կը յուշէ Զօհրապներու անմահութիւնը գրկած մեր սիրտերուն, Իթթիհատներու անժամանցելիութիւնը ամփոփած մեր միտքը ընկերացընել, որպէսզի խափանուի Չէրքէզ Ահմէտներու բազուկին մահածոր շարժումը:

Որպէսզի շրջուին քարին ու գանկին տիրակալութեան դիրքերը այսօր եւ միշտ եւ յաւիտեան:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ողբերգութիւնը նոյն պատկերը կը պարզէ: Ըստ Ուաշինկթընի օրը՝ 500 Քիւրտ կը մեռնի եւ Միշել Ժոպէր ալ բառերը չի ծամծմեր որակելու համար արեւմուտքի «կեղծաւորութիւնը» քրտական հարցին մէջ: «Լա Քրուա»ի մէջ հրատարակած իր յօդուածով, Արտաքին նախկին նախարարը կը գրէ. - «Մղել ետք (դիւրին էր) Քիւրտերը որ ապստամբին իրաքեան հովանաւորութեան դէմ, Միացեալ - Նահանգները երեսի վրայ ձգեցին: Գալով Եւրոպացիներուն, 11րդ ժամու գործակատարներ, իրենց դիրքը և թելադրութիւնները, ալ աւելի ողորմելի են, քանի հլու-հնազանդ ոչխարները եղան ամերիկեան արկածախնդրութեան Ծոցին մէջ»: Պաղտատի մէջ, Քիւրտիստանի ճակատի պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է իրաքցի ղեկավարներու հետ, ներառեալ Սատտամ Հիւսէյն, որ առաջարկած կ'ըլլայ 1970 Մարտին ստորագրուած համաձայնագրին գործադրութիւնը: Այդ համաձայնութիւնը գոյացած երկար պատերազմէ մը ետք քրտական կեռիլլային եւ իրաքեան ուժերու միջեւ կը խոստանար իրաքեան Քիւրտիստանի ինքնավարութիւնը եւ ժողովրդավար բարենորոգումներ Իրաքի մէջ, ինչպէս ազատ ընտրութիւններ: Քիւրտերու ուզածն այն է որ մարդասիրական օժանդակութենէն

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՉ՝ ՔՐՏԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԵՒ ԱԶԵՐԻՆԵՐՈՒ, ՏԱՃԻԿՆԵՐՈՒ

Որպէս նախագահ Էօզալի կողմէ առաջարկուած լուծում ներկայացնելէ ետք Իրաքի մէջ քրտական գօտիի մը ստեղծումին գաղափարը, Թուրք մամուլը ներկայիս լայնօրէն կ'արձագանգէ անոր ընդդիմացող ղեկավարներու արտայայտութիւններուն: Անոնցմէ մէկն է երկրին վարչապետը. ան յայտնած է թէ կողմնակից է Իրաքի հողային ամբողջականութեան պահպանումին, մինչդեռ հոն քրտական առժամեայ գօտիներու ստեղծումը բացայայտօրէն կը նշանակէ ապագայի քրտական պետութեան մը նախաքայլը: Այս տեսակէտը կը բաժնէ նաեւ ընդդիմադիր ճակատի պարագլուխներէն Սիւլէյման Տէմիրէլ:

«Միլլիյէթ»ի Ապրիլ 21-ի թիւին մէջ ծանօթ քաղաքական մեկնաբան Մ. Ալի Պիրանտ եւս կ'անդրադառնայ նոյն հարցին: Վստահ է թէ «առժամեայ» քրտական բնակավայրերը յառաջիկային պիտի վերածուին քրտական ինքնավարութեան շրջանի մը: Կը խոստովանի սակայն թէ Թուրքիա ուրիշ ճար չունէր. ոչ կրնար բազմահազար ապաստանեալներու բաւարար սննդեղէն հայթայթել, ոչ ալ զանոնք ետ դառնալու պարտադրել:

Թուրք լրագրողը Իրաքի ներկայի պատկերը հաւանական հեռանկար կը նկատէ նաև Թուրքիոյ համար: Կ'ըսէ թէ եթէ քրտական հարցին նոր ճկուն մերձեցում մը ցոյց չտրուի, շարունակուի ճնշումի քաղաքականութիւնը, հետզհետէ ներսէն ու դուրսէն նեցուկ պիտի գտնէ Իրաքի կարգադրութիւնը Թուրքիոյ մէջ եւս կիրարկելու գաղափարը:

Մ. Ալի Պիրանտ ժխտական կը նկատէ նաեւ այս հարցին պատճառով Թուրքեւիրաքեան յարաբերութիւններու ձգտումը, որուն հետեւանքով Թուրքիա կը կորսնցնէ Իրաքի վերաշինութեան գործին մասնակցելու հաւանականութիւնը:

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ զօրավար Էվրէն եւս լուրջ ազդարարութիւն մը ուղղած է երկրին իշխանութեան, հրաւիրելով զանոնք աչալուրջ ըլլալու քրտական գաղթակայաններու հարցին մէջ: Ան համամիտ չէ որ Թուրքիա առընչուի հարցին. այս պարագան նշած է Էօզալի հետ հանդիպումին ընթացքին ալ:

Էվրէնի եւս վրդովում կը պատճառէ ներկայի գաղթականներէն քրտական Պետութեան մը ստեղծումի հաւանականութիւնը. ան կ'ըսէ. - «Եւրոպայէն հնչող նաթած ձայներ քրտական պետութեան մը հիմնումը կը փափաքին: Պէտք է արգելք ըլլալ ատոր: ... Էօզալին ըսի որ մենք առանձին պէտք չէ միջամուխ ըլլանք հարցին. նոյնիսկ ըսի թէ պէտք է Իրանի հետ ճնշում բանեցնենք Իրաքի վրայ, որպէսզի ապաստանեալները իրենց երկիրը վերադառնան»:

Զօրավար Էվրէն սխալ կը նկատէ նաեւ քիւրտ պարագլուխ Թալապանիի հետ Անգարայի մէջ կատարուած տեսակցութիւնները, քանի որ ան յուսադրուած է կատարուածէն: Էվրէն չէ մարսած նաեւ 1988-ի ապաստանեալները. կը շարունակէ դժգոհութիւն արտայայտել առանց քօղարկելու յայտնի գայրոյթ մը. «սանձէն փրկուողը մեզի կը դիմէ» կ'ըսէ ան, ու կ'աւելցնէ. - «վաղը Ազերիները, Տաճիկները ու տակաւին ուրիշներ ալ կուգան. չէք կրնար վերջ մը դնել ատոր»:

Էվրէն օգտակար կը նկատէ որ 1988-էն ի վեր Թուրքիա մնացած Քիւրտերն ալ նոր հոսանքին հետ ետ դրկուին դէպի Իրաք, որպէսզի չկորսնցնեն իրենց տունն ու տեղը:

Որպէս Թուրք բարձրաստիճան զինուորական, զարմանալի չէ Էվրէնի կեցուածքը. ինչ որ անակնկալ է իր արտայայտութեան մէջ, անբաղձալիներու շարքին Քիւրտերէ ետք Ազերիներու եւ Տաճիկներու նշումն է գոնէ անոնց համար որոնք քաղաքական համապարփակ տեսութիւն մը զարգացնել կը ջանան, համաթրքական գործօնին վրայ հիմնուած...:

«AUTREMENT» (*)

LE PARDON
Briser la dette et l'oubli

LE DIFFEREND

Վերոյիշեալ պարբերականը՝ Օթրըման ունի նաեւ «Բարոյականներ»ու շարք մը, որու վերջին թիւը (4) կը կրէ Ներումը ընդհանուր խորագիրը եւ ուր տեղ գտած է նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան հարցը, զրոյցի մը ձեւին տակ Հայու մը (Անահիտ Տէր-Մինասեան) եւ Թուրքի մը (Հալուուն Պայրի, ուսանող) միջեւ: Նոյն շարքին մէջ, նախապէս լոյս տեսած երեք թիւերը յաջորդաբար նուիրուած են՝ «Հաւատարմութեան» «Քաղաքավարութեան» եւ «Պատուին»:

Այս թիւին պատասխանատուն՝ Օլիվիէ Ապէլ, աստուածաբանութեան դասախօս է եւ վերատեսուչ Փարիզի աստուածաբանութեան աւետարանական Ֆաքիւլթէին եւ ամբողջ թիւը նուիրուած է աստուածաբանական եւ բարոյախօսական հարցերու: Ծեծուած հարցն այն է, ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան՝ խորհրդածել Թուրքի մը հետ ցեղասպանութեան եւ ներումի շուրջ: Որքան գիտենք, բաւական դժուար եղած է Թուրք խօսակից մը գտնել եւ ի վերջոյ գտնուած է Ֆրանսաբնակ ուսանող մը, նաեւ լրագրող: Զրոյցը տեղի ունեցած է 1990-ի աշնան:

Դժբախտութիւնն հոն է, նման պարագաներու որ կարելի չէ խուլերու զրոյցէ մը տարբեր բանի մը յանգիլ, ինչ որ Թուրքն ալ կը խոստովանի: Մնաց որ խօսակիցները նոյն մակրդակին ալ չեն պատկանիր եւ ուրեմն սկիզբէն խախուտ բան մը կայ հայ ձեռնհաս պատմաբանի մը եւ Թուրք ուսանողի մը (Թէկուզ ձախ) վիճաբանութեան միջեւ, զոր կը վարէ Օլիվիէ Ապէլ: Թուրքը շատ չէզոք եւ խուսափողական նախադասութիւններու ետին կեցած է եւ եզրակացութենէն ալ այնպէս կը թուի որ կատարուածէն աւելի, այս երիտասարդ Թուրքը խանդարողը կատարուածին արձագանգն է, օրինակ Փարիզի մէջ, ուր երբ մէկը խոստովանի եղեր որ Թուրք է, իրեն «Midnight express» կամ «Génocide arménien» կը պատասխանեն, այսինքն՝ դեղին աստղի պէս բան մը, ինչ որ, կ'ըսէ, շատ է մէկուն համար:

Լը Տիֆերան խորագիրը կրող այս զրոյցին գլուխը գրուած է.-

Demande de reconnaissance, mémoire nécessaire d'une part, éffacement du passé, amnésie d'autre part. S'il est impossible à tout un peuple de pardonner et de demander pardon, Arméniens et Turcs peuvent-ils laisser surgir sur une autre parole, difficile réconciliation pour «briser la fatalité du sang»? Un dialogue éthique qui constitue un événement.

Շատ «էվէնըման»ի տպաւորութիւնը չունեցանք, բայց եւ այնպէս միշտ շահեկան է որ հարցը ծեծուի մեր ածուէն դուրս եւ այս կամ այն ձեւով հասնի օտար ընթերցողին:

(*) *Autrement* (série Morales, Avril), *Le Pardon*, 4, rue d'Enghien, 75010 Paris.

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՄԵՐ ՄԷՋ

1915 :

Ծանր, չարագուշակ լռութիւն մը իջաւ Արեւմտահայաստանի վրայ :

Լուռ երգը :

Ամայի, անբարբառ ու մոխրացած տարածութիւններ դարձան մեր երբեմնի ծաղկուն բուրաստանները :

Իր բնիկ ժողովուրդէն ամայացաւ ամբողջ երկիր մը, հրոյ - ճարակ դարձան չէն գիւղեր ու քաղաքներ, հսկայական խարոյկներու բոցերուն մէջ այրեցան հարիւր հազարաւոր Հայեր : Կոյսեր, երամ առ երամ, Եփրատի աահեղավազ ջուրերուն մէջ պատանքեցին իրենց վիրաւոր կուսութիւնը : Հրատոչոր անապատը դարձաւ հայ կմախքացած դանկուածներու հսկայ գերեզմանոցը :

Հեռո՜ւ, հեռո՜ւ մնացին Աթոռանիստ Սիսն ու արծուաբոյն Զէյթունը, գեղածիծաղ Վանայ ծովակն ու Աղթամարը, Նեմրութն ու Սիփանը, Տարօնն ու Սասնայ միգամած լեռները :

Հայ ժողովուրդը դարձաւ ՍՓԻՒՌՔ :

Պանդխտացած սերունդի մը մնացորդը կայք հաստատեց օտար ափերու վրայ, Սուրիան ու Լիբանանը, Յունաստանն ու Ֆրանսան ապաւէն դարձնելով իրեն :

Այս ափերուն վրայ է, որ Հայը, ամէն տարուան Ապրիլի 24-ին սգաց իր նահատակները : Ուխտի օր հաստատեց անոնց համար : Ուխտ՝ հաւատարիմ մնալու ոչ միայն մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու խնկելի յիշատակին, այլեւ ու մանաւանդ՝ այն անմահ գաղափարականին, որուն համար զոհուեցան անոնք :

Եւ այսօր, արիւնոտ դէպքերէն 76 տարիներ ետք, երբ անգամ մը եւս կը վերանորոգենք մեզի թողուած կտակին իրագործման յանձնառութիւնը, խորհրդաւոր խորհուրդ մը տուած կ'ըլլանք ԱՊՐԻԼ 24-ին :

Հարուածներ ստացած բայց չմեռած Հայուն խորհուրդն է անիկա :

Ժողովուրդի՛ մը ու իր երազներուն տեւականութեան խորհուրդը :

**

ՂՕՂԱՆՋ ԵՂԵՌՆԱԿԱՆ

Եղեռնը անառարկելիօրէն հայ ժողովուրդի պատմութեան մեծագոյն աղէտը եղաւ, որ համբուեան հայահալած քաղաքականութեան հարազատ շարունակութիւնը ըլլալով հանդերձ, կիրարկուեցաւ աւելի մեծ ու հնմատարած չափերով :

Արեւմտահայութիւնը բնաջնջելու Երիտ - Թուրքերու կառավարական հրահանգին մէջ բսուած էր. - «Նպատակ ունենալով կանխել որեւէ տեղ ու որեւէ առիթով հայկական հարցի առաջադրումը, օգտուելով պատերազմի (Ա. Աշխարհամարտ) ընձեռած հնարաւորութիւններէն, որոշուած է մէկանգամընդմիշտ վերջ դնել այդ հարցին, Հայերը քշել արաբական անապատները, բնաջնջելով այդ խորթ տարրը՝ համաձայն մեր տուած գաղտնի հրահանգին» :

Սարսռազդեցիկ այդ հրահանգներուն ենթահողը «տեղահանութեան օրէնք»ն էր, որ լոյս կը տեսնէր 1915 Մայիսին, մինչ իր հրատարակութենէն առաջ ան կիրարկուիլ սկսած էր արդէն՝ պատմութեան մէջ շատ քիչ անգամ տեսնուած վայրագութեամբ մը :

Տեղահանութիւնները սկսեր էին ամէնէն առաջ Կիլիկիոյ մէջ, 1915 Ապրիլին, երբ Հայեր բռնագաղթի ենթարկուած էին Մարաշէն, Զէյթունէն ու Ատանայէն : Իսկ Մեծ Հայքի մէջ սկսեր էին Մայիս 15-ին, առաջին անգամ Կարինէն (Էրզրում) : Յունիս ամսուան ընթացքին հետզհետէ տեղահան եղած էին Խարբերդը՝ ոսկեղէն դաշտի իր չէներով, Երզնկան, Բաղէշն ու Խնուսը : Յուլիսին արդէն կարգը եկեր էր Սեբաստիոյ, Բաբերդի, Դերջանի, Մուշի եւ Մալաթիոյ ու նոյն ամսուան վերջն ալ՝ արդէն կը տարագրուէր բովանդակ Կիլիկիան նախ իր ծովեզերքով, յետոյ Այնթապ, Քիլիս ու Ատրեաման, իսկ աւելի ուշ ալ՝ Նիկոմիդիան, Պրուսան եւ Թրակիոյ հայաշատ քաղաքները : Վանի վիլայէթը միակը կ'ըլլար, որուն ազգաբնակչութիւնը տարագրութենէ զերծ կը մնար՝ ռուսական զօրագունդերուն հետ կովկաս անցած ըլլալով : Այսպէս, Օգոստոսի կէսերուն աքսորը իր լրումին հասած էր արդէն եւ բոլոր կարաւանները բռնած էին Տէր Զօրի ճամբան, տարածուելով դէպի Միջագետքի անապատը, մինչեւ Պաղտատի մօտերը :

Անդին, Պոլսոյ մէջ, թշնամին անպարմանելի կերպով կարեւէր, կը հարուածէր Հայ միտքը, իր ոճրային ժահրը թափելով առաջին հերթին արեւմտահայ ծաղկող նոր գրականութեան պայծառ ներկայացուցիչներուն վրայ :

Աննախընթաց էր հարուածը, զոր կը կրէր հայ միտքը սարսափի այդ տարիներուն :

Ապրիլ Քսանչո՜րս... :

Դէմքերը, զորս իրենց տուներէն ժողվեց այդ սեւ գիշերը եւ զորս ա՛լ ետ չդարձուց, առաջին նախավկաները եղան Մեծ Ոճիրին : Հայ մտքի բոլոր կերոնները, հայ քնարի բոլոր վարպետները, բոլոր լաւերն ու ընտրեալները (երեսփոխաններ, գրագէտներ, բանաստեղծներ, հրապարակագիրներ, իրաւագէտներ, բժիշկներ ու առհասարակ՝ ազդեցիկ տարրեր) մորակներու շառաչին տակ բռնեցին մահուան ճանապարհը... քալեցին երկար... բանտերէն դէպի Այաշ, յետոյ դէպի Չանղըրը, վերջապէս մինչեւ անապատները :

Բորբ արեւուն տակէն դէպի խաւար կ'երթար «մահուան կարաւանը» :

Հոն էին Զօհրապն ու Սիամանթօն, Վարդգէսն ու Վարուժանը, Խաժակն ու Գեղամը, Ակնունին եւ Հրանդը, Զարդարեանն ու Կոմիտասը, Սեւակն ու Չէօկիւրեանը... աւելի քան երեք հարիւր ընտրեալներ :

Գլուխը կորուած էր : Հարկաւոր էր յօշոտել նաեւ մարմինը :

Ահա այսպէ՛ս կը մեծնար «մահուան կարաւանը» : Հողը կը ներկուէր անոնց արիւնով, դանկերու բլուրներ կը բարձրանային լեռներու կողքին :

Սեւ ծովու ափերէն, Տարօնէն, Փոքր Հայքէն ու Կիլիկիայէն ճամբայ հանուած Միջագետքի համար պատրաստուած տարագիր կարաւաններէն շատերը տեղ չէին հասներ իսկ :

Անոնք կը կոտորուէին իրենց օճախներէն հազիւ ճամբայ ելած :

Այսպէս, Յունիս 10 - 14, մօտ քսանհինգ հազար Հայեր կը խողխողուէին Քեմախի կիրճին մէջ, Յունիս 24-ին դահիճը կը պատուհասէր Շապին - Գարահիսարը, իսկ օր մը յետոյ՝ Յունիս 25-ին ծէվտէթ կը բնաջնջէր Բաղէշը : Յուլիս 8-ին կոտորածներ տեղի կ'ունենային Բաբերդի, Երզնկայի եւ Դերջանի մէջ, Յուլիս 10-ին կը ջարդուէր Մուշը, Յուլիս 18-ին կը կոտորուէր Մալաթիան, Օգոստոս 5-ին Սամսոնը բնաջինջ կ'ըլլար, Օգոստոս 19-ին՝ Եդեսիան, իսկ Օգոստոս 30-ին կը ջարդուէր Անգարան :

Անդին, Օսմանեան բանակին զինուորագրուած բազմահազար հայ երիտասարդներ, մեծ մասամբ զինաթափ, իբր գործաւոր նախ կ'օգտագործուէին ճամբաներու նորոգութեան համար, աւելի ուշ հրբացանազարկ ըլլալու՝ իրենց իսկ զինակից մահմետական «ընկերներու» կողմէ, հաւաքաբար կամ մասնակի :

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ՈՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԻՋԵՒ

Այսուհանդերձ, իր մարտիրոսութեան մէջ անգամ Հայը կը ծառանար իր դահիճներուն դէմ :

«Մահուամբ զմահ կոխեաց» :

Ընդվզումի զմայլելի պահեր կը միախառնուէին մեր աղեխարշ նահատակութեան :

Պոռթկումը կը սկսէր Վանէն : 1915 Ապրիլ 6 / 19, քաղաքը կը դիմէր պատմական ինքնապաշտպանութեան մը ու մէկ ամսուան խիզախ մարտնչումէ մը ետք, յաղթական՝ կը դիմաւորէր Կովկասէն եկող կամաւորական գունդերը :

Յունիս 1 / 25 տեղի կ'ունենար Շապին-Գարահիսարի դիւցազնամարտը : Իր ժողովրդական անզուգական դիմադրութեամբ, սահմաններէ եւ ապուէններէ հեռու, Անդրանիկի ծննդավայրը մեր պատմութեան ամէնէն եղերական ու միանգամայն շքեղ դրուագներէն մին կ'արձանագրէր :

Մինչ հեռուէն, Միջերկրականի կապուտակ ափերէն արձագանգ կուտար Սուէտիան, Մուսա Լերան իր հայկական վեց գիւղերով : Մարտունակ այդ ժողովուրդը իր պանծացումը կը գտնէր հիանալի այն վէպին մէջ, ուր Ֆրանց Վերֆէլ, աւստրիացի գրողը, Ազգին մեծ ոգերգութիւնն ու դիւցազնութիւնը կը պատմէր համայն աշխարհին :

Եդեսիան նոյնպէս պանծալի էջ մը կը կտակէր պատմութեան, ինք եւս ծառանալով իր դահիճներուն դէմ ու մղելով հերոսական կռիւ մը 1915 Սեպտեմբեր 29-էն Հոկտեմբերի վերջերը, մէկ - մինակ, անօգնական, իր բախտին ձգուած :

Միւս կողմէ, բռնի տեղահանութեան չարաղէտ քամին կը շարունակէր փչել Օսմանեան կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը : Ջարդերէն ողջ մնացողները կը քշուէին դէպի Միջագետք, արաբական անապատները ուր անոնց կը սպասէր դարանակալ թշնամին՝ կայծիր ձեռքին :

1915 - 1916 Հալէպի, Պապի, Մէսքէնէի, Ռաս - Իւլ - Այնի, Ռագգայի եւ Տէր Զօրի շրջակայ բնակավայրերուն մէջ կուտակուած հայ գաղթականները կ'ապրէին Հայ Ցեղասպանութեան ահաւորագոյն պահերը :

Երեք սոսկալի ջարդեր կը կատարուէին այնտեղ, սուրիական անապատներուն մէջ : Ռաս - Իւլ - Այն-ի մէջ կը նահատակուէին 70 հազար Հայեր, Ինթիլլիի մէջ կը մորթուէր 50 հազար հոգի, մինչ ջարդերուն ամէնէն զարհուրելին կ'իրականանար Տէր Զօրի մէջ, ուր կառավարիչ Զէքի Պէյ կը խողխողէր 200.000 Հայեր :

Արամ Անտոնեանի համաձայն, այս թիւերը սոսկ ջարդերու միջոցին ինկածները ցոյց կուտան : Եթէ այդ երեք վայրերուն մէջ մասնակի սպանութեանց, թրշուառութեան կամ հիւանդութիւններու զոհերն ու սովահարներն ալ հաշուենք, անապատներուն մէջ սպաննուած Հայերուն թիւը կը հասնի մէկ միլիոնի : Միայն Թիֆլիսէն 150.000 հոգի զոհուած են Խոյահէկի մէջ, 60.000 Կատմարի եւ Ակէդի մէջ, մօտ 80.000 Պապի մէջ եւ աւելի քան 100.000 հոգի ալ Մէսքէնէի մէջ :

ՏԷՐ ԶՕՐ _ ԱՆԼՌԵԼԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆԸ

Տէր - Զօրի սպանդը, 1916-ի ամրան, հրէշային բարբարոսութեան մը գլուխ - գործոցը եղաւ :

Չկայ բառ մը, որ այնքան սարսուռ տայ Հայուն, որքան այդ անունը : Տէր - Զօրը կը խորհրդանշէ կարծես հայ ժողովուրդի բովանդակ Գողգոթան :

Եփրատի արեւմտեան ափին շինուած հինաւուրց այս քաղաքը դուռն էր Միջագետքի անապատներուն եւ անկէ կ'անցնէին բոլոր այն ճամբաները, որոնք կուգային Անատոլուի զանազան շրջաններէն :

Բայց ինչո՞ւ Տէր Զօր կ'երթար հայ ժողովուրդը : Ջարդուելու համար տե՞ղ կը պակսէր Թուրքիոյ մէջ : Ձորեր ու կիրճեր չկայի՞ն այլ վայրեր, ուր կարելի ըլլար խողխողել հայ կարաւանները, կամ չկայի՞ն գետեր, որ Հայոց դիակները կուլ տային ու տանէին :

"Տեղահանութիւնը եթէ պէտք ունեցաւ Տէր Զօրին, անոր համար էր, որ Գերմանները ալ համաձայն էին ատոր" կը վկայակոչէ Վարուժանի մտերիմը՝ պատմագէտ Յ. Ճ. Սիրունի :

Եւ իրաւամբ, ինչպէս փաստերն ալ վկայեցին յետագային, հայ ժողովուրդի մեծագոյն ողջակիզումը, 1915 - 1916-ի տեղահանութիւնն ու ջարդերը Գերմաններու գիտութեամբ ու հաւանութեամբ տնօրինուեցաւ, բարբարոս քաղաքակրթութեան մը ամենավայրագ դրսեւորումը գտնելով Տէր Զօրի մէջ :

1915-ի Մայիսին էր, որ Զէյթունցիներէ բաղկացած հայ աքսորականներու առաջին կարաւանները կը հասնէին այստեղ : Հետզհետէ կուգային ուրիշներ ալ : Կառավարիչ Ալի Սուատի կողմէ կազմուած «Գաղթականաց Յանձնաժողովի» իրագործած մարդահամարի պաշտօնական ցուցակներուն համաձայն՝ 72.000 հայ ընտանիքներ (շուրջ 350.000 հոգի) մէկտեղուած էին Տէր Զօր ու շրջակայքը :

Թալէաթի ստորագրութիւնը կրող ու Հալէպի կուսակալութեան յղուած հեռագիր մը (1915 Սեպտեմբեր 16) կ'ըսէր.

"Նախապէս հաղորդուած էր, թէ կառավարութիւնը Ճէմիյէթին հրամանով որոշած էր ամբողջովին փճացնել Թուրքիոյ մէջ բնակող ընդհանուր Հայութիւնը : Այս հրամանին ու որոշման հակառակողները պետութեան պաշտօնական կազմին մաս չեն կրնար մնալ : Կին, տղայ, անկար նկատի չառնելով, փճացման միջոցները որքան ալ եղերական ըլլան, խղճի զգացումներու ականջ չկախելով՝ անոնց գոյութեան վերջ տալու է" :

Կեդրոնի կառավարութեան կրկնակի հրահանգներուն չէր անսար սակայն Ալի Սուատ, որ պաշտօնանկ կ'ըլլար : Իրեն կը յաջորդէր Սալէհ Զէքի, մեծ ոճրագործը, որ Տէր Զօր կը հասնէր 1916 Ապրիլին : Վաւերաթուղթերու համաձայն, անոր հրամանով Չէչէններու կողմէ սպաննուածներուն թիւը կը հասնի 150 հազարի : Մնացեալները հիւանդութեամբ կամ անօթի կ'իյնային անապատներուն մէջ, մինչեւ Մուսուլ :

Ա. Անտոնեան հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտուի Տէր Զօրի սպանդին մասին.

"Ժողովուրդը հանուեցաւ Տէր Զօրէն առանձին խումբերով, Մուսուլ տարուելու պատրուակով : Բայց անոնք չկրցան Շէտտատէն անդին անցնիլ : Մինչեւ Շէտտատ երկարող ճամբուն վրայ, Զէքի Պէյ ընտրեց գլխաւորաբար Մարաթի եւ Սուվարի անապատները, եւ որովհետեւ կարելի չէր ամբողջ այդ բազմութիւնը բնաջնջել սպաննելով հատցնել, ստեղծեց արուեստական սով մը՝ որու միջոցին մարդիկ նախ էշերը, շուները, կատուները կերան, յետոյ ձիու եւ ուղտի դիակները, եւ աւելի ետքը, երբ ուրիշ բան չմնաց ուտելիք, մարդկային դիակները, առաւելաբար պզտիկ տղոց դիակները»...

Այսպէս է որ կ'իրագործուէր ազգի մը ծրագրեալ անճիտումը, կատարեալ սատանայութեամբ : Եւ ոչինչ այնքան պերճախօս կերպով պիտի վկայէ Թուրքին ատելութիւնը Հայուն հանդէպ, որքան Տէր Զօրի հայասպան կառավարիչին սարսափելի խօսքը.

"Եթէ գիտնայի, որ այս կուրծքիս տակ բաբախող սրտիս մէջ Հայերու կարեկցութիւն ցոյց տուող կաթիլ մը արիւն գոյութիւն ունի, անողոքօրէն պիտի պատռէի սիրտս եւ շուներու պիտի նետէի" (Կ. Գալֆայեան, «Գիրք Ելից Հայոց», Պէյրութ, 1955) :

**

Եփրատի եզերքն ի վար, Տէր Զօրէն ու Ռաս - Իւլ - Այն-էն մինչեւ աւելի հեռուները, կ'երկարին գերեզմանները մեր նահատակներուն :

Մարաթ, Սուվար, Շէտտատէ եւ Հասիչէ գլխաւոր կեդրոններն են՝ ուր աւազներու տակ կը հանգչին երկու հարիւր հազար հայ նահատակներու գանկերն ու անթաղ ոսկորոտին :

Թէեւ ամբողջ հիւսիսային Սուրիան մարտիրոսացած Հայութեան անծայր գերեզմանն է, բայց Տէր Զօրը կը մնայ գերագոյն սպանդանոցը՝ բոլորին մէջ :

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

LA GRANDE DATE DU 24 AVRIL

Une date, à elle seule, résume et évoque aujourd'hui les indicibles souffrances des génocides endurés sur sa terre natale par la nation arménienne en moins d'une génération de 1896 à 1923 : Le 24 avril.

Jour, ou plutôt nuit (du 23 au 24) où, dans la capitale ottomane, au plus noir de la première guerre mondiale, en 1915, 250 hommes publics, la plupart écrivains ou membres du Conseil arménien institué en vertu de la Constitution nationale arménienne ratifiée par les autorités ottomanes en 1863, furent arbitrairement arrêtés et assassinés ou déportés. Mais à présent, ce jour est bien plus qu'une datation d'un passé malheureux vieux de soixante seize ans.

Si la puissance d'évocation du 24 avril semble d'année en année aller en s'amplifiant, c'est, sans doute, en raison de l'immunité particulière qui s'attachait aux

victimes mais aussi et surtout en considération des droits originels et des aspirations du peuple dont ils étaient les légitimes représentants. De cet élan spécialement pacifique et civilisateur qui animait la nation toute entière, il ne reste que quelques édifices cultuels aujourd'hui reconnus et soumis à une protection internationale.

Désormais placée sous un double signe commémoratif et militant, la date rappelle que les conséquences de la grande tragédie ne sont pas réparées à ce jour et que les malheurs qui s'abattent sur l'Arménie d'aujourd'hui sont, pour une bonne part, les effets de cette indifférence que s'efforce de remplacer peu à peu un discernement éclairé.

Officiellement proclamé Jour des victimes du génocide de 1915 par une loi du Parlement arménien du 22 novembre 1988 et enfin décrété jour chômé par décision du Conseil des Ministres du mois de mars 1989, cette date-symbole était déjà entrée dans certaines législations nationales au plan communautaire autorisant l'absence ce jour dans la fonction publique et l'éducation nationale, en France par exemple où des projets de loi existants tendent à officialiser un peu plus la commémoration du 24 avril dont le rayonnement progressivement s'intensifie.

Votée «Journée de l'inhumanité de l'homme envers l'homme» par la Chambre des représentants des Etats - Unis le 10 septembre 1984 sur une proposition du sénateur Tony Cuelho, le 24 avril a encore été proposé en 1989 comme «Jour du souvenir du génocide arménien» par Bob Dole, député du Kansas, et adopté le 17 octobre 1989 par le Comité juridique du Sénat américain; Robert Toricelli et David Bannor ont introduit à la Chambre des Représentants un projet de résolution aux fins de proclamer le 24 avril 1990 «Journée nationale de Commémoration du 75ème anniversaire du génocide arménien de 1915-1923».

Ces avancées, auxquelles se joignent des initiatives telles que le mémorandum pour faire reconnaître la semaine du 18 au 24 avril semaine du souvenir des 1,5 million d'Arméniens massacrés en 1915 présenté par le Président Joe Guedon au Maire de Montebello en 1984, font espérer qu'un jour, le 24 avril entrera dans le calendrier de l'humanité à l'instar d'un 21 mars, journée internatioale consacrée par l'O.N.U. pour l'élimination du racisme et de l'antisémitisme (qui tombe par pure coïncidence le jour de Newroz, fête nationale kurde).

Alors, les victimes longtemps ignorées d'un des jours les plus sombres de l'humanité auront par leur sacrifice donné naissance à une journée de lumière pour la terre toute entière.

SARKIS BALIAN

ԷՋԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԷՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Սեղանիս վրայ է, մոխրասպիտակ թերթերով ծաղիկը: Գոց սնտուկներուս մէջ, երկաթուղիով ճամբորդած է եւ ամիսներով աշխարհ պտըտած է իմ ձեռքս հասնելէ առաջ:

Խոնջ ու վաստակաբեկ բան մը չկայ վրան. իր ձիւնադալար անկողնին մէջ ծլանի պէս՝ գողտր ու դողդոջուն կեցած է դէմս, երկու ձեռքով փարած իր դեռաբողբոջ ծաղիկի փափկութեանը:

Ցօղուն չունի, հիւթ ու կեանք չառներ տեղէ մը այս եզական ծաղիկը՝ ուրկէ Ռիկիի կամ Եունկֆրոյի վերելքը փորձող ամէն ալպասէր՝ հատ մը չքաղած վար չիջներ:

Ուշադրութեամբ կը դիտեմ այս անբացատրելի հմայքը, այս անթառամ երիտասարդութիւնը, եւ մատիս դպչելուն՝ կը զգամ որ իր տերեւներուն նուրբ թաւիշը՝ փայփայանքը սիրող պզտիկ կատուի մը ուսին պէս կակուղ է դեռ:

Իր ատուերոտ ճերմակութիւնը առեն անցնելով չէ եղծուած, ու անայլայլ կեցած է ուրբեւայրիի մը կէս սուգին պէս, որ վայլելուն համար՝ բնաւ չի հաներ վրայէն:

Իր գալուստէն ի վեր իմ քովս, ո՛րքան ծաղիկներ ծնան, բողբոջեցան ու մեռան պարտէզիս մէջ. ամէնքը, անկէ ի զատ, անցան գացին, իրենց վաղամեռիկ հրապոյրներուն սուգը ձգելով սրտիս մէջ. Էտլվայսը միայն իր անանց մանկութեան մէջ է ու պիտի մնայ այսպէս:

Ու բաղդատութիւնը ինքնին կու գայ մտքիս առջեւ. որոշում մը տալու, երկուքին մէջ ընտրութիւն մը ընելու պէտքը կը զգամ. չէ՛, չեմ սիրեր այս լերան ծաղիկը, չեմ սիրեր որ ինքը մնայ յաւիտենական երիտասարդուհին, երբ իր նըմանները այնքան շուտ կ'անցնին կ'երթան. անիրաւ, կոշտ ու յետադէմ կը տեսնեմ անվերջ տեւողութիւնը բանի մը որ իր չուտանցիկ ու խուսափուկ հանգամանքին համար գողտր ու քնքոյշ է աչքերուս:

Եւ կը զայրանամ, մանաւանդ անոր համար որ վերջապէս պէտք է ամէն բան ժամանակի մը ենթակայ ըլլայ, իր վերջին օրը, ժամն ու վայրկեանը ունենայ, եւ անոր ապականութ անձկութեամբը տառապի, վախնայ, կամ ուրախանայ. վերջին ճակը չըլլայ ինք, եւ մէկը գտնուի որ իրմէ ետքը գայ ու կարենայ վճիռ մը տալ անոր դէմ: Իմ կարծիքովս անմահութիւնը մահացումներուն էն ահաւորն է:

Զափազանց տեւողութիւնն իսկ բանի մը, անտանելի է սրտիս: Կիներ կը ճանչնամ որ իմ տղայութեանս միջոցին մանկատի աղջիկներ էին, ու հիմա ալ դեռ առջի աղջիկները մնալու կը ջանան, հին ատենի ծեքծեքումները կը պահեն: Կանանց Էտլվայսներն են անոնք:

Դպրոցական տարիքէս կը յիշեմ կարգ մը մարդիկ որ հայ հասարակութեան մէջ երեւցեր էին, հանրային կեանքի մէջ, աղէկ կամ գէշ, գործ մը ընելու երեւոյթով, եւ ահա քառորդ դար մը վերջը միեւնոյն մարդիկը կը տեսնեմ չուրջս, կանգուն ու երիտասարդ, միշտ գործի վրայ: Ազգին Էտլվայսներն են անոնք:

Ու իմ ծաղիկներուս դառնալով ես անոնք միայն կ'ուզեմ, որոնց Սիւլլի Փրիւտոմ վաղաթառամ կեանքը երեսնուն կը գարնէր: Ես իմ ծաղիկներս կը սիրեմ, եւ Էտլվայսիս պէս տարիներով սեղանիս վըրայ կեցող բոյսէ մը՝ հազար անգամ կը նախընտրեմ այդ նուրբ ու թարմ բաները որոնք գոյնի մը ու բոյրի մը յիշատակը ձգելով կ'անցնին:

Փողոցին վրայ նայող տան մը պատըշգամին մէջ, լայն ապակիին ետեւ տեղաւորուած, ալուոր կնիկներ կը տեսնես երբեմն. հոն են միշտ անոնք միեւնոյն ժամուն: Ձեռքովը դրածի պէս, ապահով ես հոն գտնելուդ այնքան՝ որ անշարժ կարծելու իրաւունքը կու տան քեզի: Ուզածիդ չափ կրնաս դիտել զանոնք ու զմայլիլ վրանին:

Անդին, փողոցին թոհ ու բոհին մէջ, անուշադիր ու մտազբաղ մէկ վայրկեանիդ՝ ժպտուն, արագաքայլ, մանրիկ ոտքերով մէկը կը սահի կ'անցնի քովէդ յանկարծ, իր անցքը աւելի կը զգաս քան թէ ատեն կ'ունենաս տեսնելու: Ու աճապարանքով կը դառնաս, կը վազես ետեւէն ու հազիւ կը յաջողիս հեռուն, շատ հեռուն, բազմութեան մէջ բոլորովին անհետանալէն առաջ, ծածրակին վրայ ոսկեցոյլ թումբի մը պէս բարձրացող մազերուն ցոքը նշմարելու:

Ո՞վ է, ո՞ւր է, ի՞նչ է, չես գիտեր. գեղեցի՞կ է գոնէ, չես կրնար տեսնել:

Ընդնշմարուող, խուսափող բանն է ան, Երջանկութիւնն է: Անդին՝ անբաժան, մշտակայ, չարունակ քովդ ի վեր է միւսը, Վիշտը՝ սա դէմի ծաղկիս պէս:

ԷՏԼՎԱՅՍ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Եկեղեցւոյն մէջ մտայ լրռւթեան:
Շէնքը փոքրիկ էր, բայց բաւական լա՜յն
Աստուածն ու դարե՛րը ամփոփելու:
Քար քարի վրայ, ծներ էր, հըլո՜ւ,
Առանց արուեստի, առանց մեծ ոճի,
Պարզ ինչպէս ծառ մ'որ հողէն կ'աճի.
Ու քար, ու բազմոց, ու կերոն, ու խաչ,
Հոն, հին դարերու բոյրն ունէին գաղջ...
Ու առաստաղի աղքատ ջահերէն
Կախուած՝ ժամանա՛կը մեռելօրէն
Կը ննջէր անշա՛րժ, դարե՛ր քնէած,
Քրշոցին ձայնէն երբեմըն շոյուած...
Հոն ո՛չ հեւք, ո՛չ վազք, ո՛չ ժամ, ո՛չ
վայրկեան.
Անսահմա՛ն, անխռո՛վ, անծա՛լ,
յաւիտեա՛ն,
Չորս պատերու մէջ՝ Անհո՛ւն մը խորին,
Ուր ծեր գեղջուկներ մեռնի՛լ կը
սորվին...:

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

...

Ու օր մը, իրիկուն մը՝ գեղեցկութեան եւ հերոսութեան չեմ գիտեր ո՞ր գիրքին ընթերցումէն ետքն էր, իրիկուն մը մաքի ըրի այդ հէքեաթը, ճերմակ տունին պատըշգամին վրայ: Ո՛վ հայրենի տրամներու արհաւիրքն ու մեծութիւնը:

«Իմ պատմութի՛ւնս է այդ. ե՛ս ալ ունիմ իմ պատմութիւնս, գիտե՞ս», երգեցի ձայնով մը ուր մարմարներու վրայ իրենց տրտմութեան քաղցր շուքը փռած հեթանոս գեղեցկուհիներէն մէկը կը յառնէր:

Եւ, վարսաւէտ, վարդերանգ գլուխդ ուղղաձիգ, երկիւղածօրէն հանդարտ դէմքով մը ուր նայուածքիդ նուաղքը աւելի խոր կը նկարուէր, պատմեցիր, քու չեշտովդ՝ անբիծ ու միամիտ, հէքեաթը որ, ինչպէս խորհրդամըրմունջ վտակ, քու չուրջդ կը հեծկլտար:

Արծուենի ու հոյարձակ պարմանի մըն էր փայլուն, որ - երբ հոն էիր, հո՛ն՝ հայրենի երկրիդ մէջ - քու գեղեցկութեանդ բոյրէն արբեցած, քեզի համար իր տենչանքին մէջ պայքարեցաւ ու մեռաւ. քեզ տենչացող պիղծերու դէմ պայքարեցաւ՝ իր սիրոյն ապարօվը վահանուած եւ իր սուրը կրկնապատկած իր նախանձին սուրովը: Իր սուրը ատելութեան մէջ թաթաւած՝ վէրքեր ժայթքեցուց թըշնամիներուն վրայ, ու յետոյ մեռաւ ինքն ալ, գիշեր մը, փոթորիկի գիշեր մը, հո՛ն, հայրենի լեռներուն վրայ:

Ո՛վ փայլատակող հերոսութիւնը արիւնի ու սիրոյ:

Ու երազեցի արդէն, աչքերուդ զմայլանքին ու վիրաւոր տրտմութեան մէջէն, ինչպէս կ'երազեմ հիմա, հայրենի լեռներու գահաւանդներուն վրայ, պարմանին խայտաբղէտ ու շքեղ, հասակը ցըցած դէպ առաջ՝ իր գրոհին մէջ. իր արիւթեան ու վճիտ հոգւոյն ցոլքը իր սուրին վրայ՝ ու սուրը իր գլխուն վերեւ պառկած՝ գիշերը ճեղքելէն. արիւնի ժայթքում ու մա՛հ. քու գեղեցկութեանդ, քու ազատութեան, քու փառքիդ համար, Մա՛ննա:

Ո՛վ արհաւրալի պաշտամունքի տօնը ցայգային՝ սիրոյ ու գեղեցկութեան:

Եւ, ո՛վ Մաննա, որուն գեղեցկութեան կամարներուն մէջ կը հնչէ, եւ որուն աչքերէն կը նայի փայլակնագեղ տրամին հանդիսաւոր հէքեաթը, դուն չե՞ս իմ հայրենիքիս աղջիկը՝ իր գեղեցկութեան վրայ խաչուած, ու անկէ արիւնոտած: Դուն չե՞ս աղջիկը՝ որ, երբեմն զուարթ ու աւելի մատղաշ, երգող ու զուլալ ջուրերու սափորակիրը հայրենի աղբիւրներու ճամբուն վրայ, հիմա սափորը կը կրես, ծաղկեսափորը՝ արիւնի ու գեղեցկութեան բոյրերուն՝ քու տարագիր կեանքիդ արահետներուն վրայ, ու յուշերուս եղերական աւերքին ուղիներուն վրայ:

Մաննա՛, ահա կը շնչեմ զանոնք. բոյրեր Հայաստանի ու երազի, բոյրեր տառապանքի ու տենչանքի, բոյրեր արիւնի ու բոյրեր գեղեցկութեան: Եւ դուն կը հեղուս զանոնք, կը սփռես զանոնք նայուածքիդ անպատում խռովքին մէջէն, վարսերուդ մեծվայելուչ հմայքին, մարմնիդ հանդիսաւոր համերգութեան քու պատմութեանդ ու քու երազայնութեանդ մէջէն, Մաննա՛, Մաննա՛, որ կ'անցնէիր ճերմակ տունին իրիկուններուն եւ կ'անցնիս ահա իրիկուններուն կածաններէն՝ կրելով ծաղկեսափորը սիրոյ, գեղեցկութեան եւ արիւնի բոյրերուն...

ԱՌ ՄԱՆՆԱ, ԱՌ ՍԱՓՈՐԱԿԻՐԸ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐԻՒՆԻ ԲՈՅՐԵՐՈՒՆ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՇՐՋԱԿԱՅՔ ԷՎԵՐԷԿԻ

14. - Գարաճէօրէն (Գարա Վէրէն). (Համանուն գիւղէր Զանզըրի եւ Մամախաթուն ալ ունին): Էվէրէկէն 3 ժամ հեռու, 62 տուն: Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Յովհաննէս Քահանայ Թովմայեան. - Ծնած 1880-ին Զօմագըլ, աշխարհական անուամբ Արշակ, ուսած անդ, 1908-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ Գարաճէօրէնի Եկեղեցւոյն վրայ: Տարագրութեան ընթացքին նահատակուած:

15. - Մուսա Հաճըլը, Գարաճէօրէնէն մէկուկէս ժամ հեռու: Յաջորդ գիւղի Հայ բնակչութիւնը միասին հաշուելով՝ 34 տուն: Եկեղեցին անանուն՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Ղուկաս Քահանայ Քէշիշեան. - Ծնած 1870-ին, Ֆէնէսէ, աշխարհական անուամբ Սարգիս, ուսած Թօմարզայի վանքը, փոքրաւոր Կարապետ Վրդ. Շահինեանի, 1911-ին ձեռնադրուած Խորէն Եպիսկոպոս Դիմաքսեանէ՝ Մուսա Հաճըլըի Եկեղեցւոյն վրայ: Բախտակից Գարաճէօրէնի Տ. Յովհաննէս Թովմայեանի:

16. - Էլլէգլի, Մուսա Հաճըլըէն 1 ժամ հեռու, սակաւաթիւ հայութեամբ, անժամ եւ անհովիւ:

**

Կեսարիոյ եւ Էվէրէկի կղերական դասուն (միայն Լուսաւորչական) քաշած չարչարանքները պատկերացնող վերոյիշեալ նօթերու մեծագոյն մասը քաղուած է Էվէրէկցի ուսուցիչ Գ. Ս. Թագւորեանէ, որ Աղէտի տարին տնօրէն էր Սկիւտարի Ս. Խաչ Վարժարանի եւ որ բաւական ատեն ծուարած մնալէ ետք, երբ լսեց իր պատճառաւ ձերբակալուած կնոջը նեղուիլը ոստիկանատան մէջ՝ յանձնուեցաւ զինքը փնտռողներուն եւ Պոլսէն ուղղակի իր ծննդավայրը վտարուեցաւ չդիմայելու կալ, կոտակցական Հայու իր մեղքը հոն քաւելու համար: Իրեն վիճակուեցաւ մինչեւ Զինադադար բոլորել բանտի դժնդակ տարիներ եւ ականատես - ականջալուր ըլլալ իր հայրենակիցներէն շատերուն եղերական վախճաններուն (Այժմ ի Պոլիս, պաշտօնեայ Բերայի Ազգային Խնամատարութեան):

ԳԸՐ ՇԷՀԻՐ

Հինգերորդ եւ վերջին «սանճաք» Գաղատիոյ կուսակալութեան. կեդրոնն էր համանուն քաղաքը՝ Կեսարիոյ առաջնորդական վիճակին ներքեւ: Իր գաւառներն են Տէնէք Մատէն եւ Մուճուր, վերջինս՝ զուրկ Հայ բնակչութենէ: Տխրահռչակ - ներ՝ ոստիկան զօրաց հրամանատար Սաատուլլահ եւ Պիրիհանէտտին, ոստիկանապետ Նուման, ընդհանուր դատախազի օգնական Ալի Նազմի: Աւազակ - ջարդարարք՝ Մօնսիր օղլու Սիւլէյման, Սարը Քէհեա զատէ Վէհպի, Սէյֆ Ալի օղլու Գարա Ահմէտ, Գարագօլ Քօմանտանը Էտհէմ, հացագործ Իզզէթ, Պաղտատ օղլու Մօլլա Ահմէտ: Իսկ Մէհմէտ Զավուշ որ Տարտանէլէն կը դառնար՝ մասնակցած է մանկանց կոտորածին: Գըր Շէհիրի Հայերը՝ 350 տուն, խումբ - խումբ քշուելով՝ սպաննուած են չարաչար: Եկեղեցին Ս. Գէորգ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Աւետիս Քահանայ Ալալնեան. - Ծնած 1856 Յունուար 1-ին Պրուն Գըշլա (Պօզղըլըեան), 1883 Մարտ 20-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Կեսարիոյ Ս. Դանիէլի վանքը, 13 տարի քահանայագործած ծննդավայրին Եկեղեցին, 1 տարի Սունկուրլու եւ Գաղատիա, իսկ 17 տարիէ հետէ՝ սաստ: Նահատակ:

(Շար. 227)

Այրի Տիկին Մարիամ Գարաճեան
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նազգաշեան եւ զաւակը Փաթրիս,
Այրի Տիկին Զարուհի Թոթոյեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Ազատնի Գարաճեան եւ զաւակները (Երեւան),
Այրի Տիկին Շաքէ Պատաճեան եւ զաւակը (Լոս - Անճըլըս),
Այրի Տիկին Ազատնի Թապուրեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թապուրեան եւ զաւակը,
Այրի Տիկին Ազատուհի Նազգաշեան եւ զաւակը,

Խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, փեսային, եղբօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՐԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, սրտի գործողութեան հետեւանքով, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Ապրիլ 25ին, ժամը 15·45ին, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Յ·Գ· - Հանգուցեալին փափաքին համաձայն փոխան ծաղիկի նուիրատուութիւններ ընել հայկական հաստատութիւններուն:

U.G.A.B. - LYON

est heureuse de vous annoncer qu'un déjeuner de bienfaisance aura lieu:

le Dimanche 28 Avril à 12 h 30

à l'Hôtel PULMANN Perrache
12, cours de Verdun, 69002 Lyon

en l'honneur de

Monsieur
Setrak SANDJIAN

président sortant de l'U.G.A.B.-Lyon et de son épouse

Pour tous renseignements complémentaires, contacter le :
78 89 21 69 de 9h à 13h.

(Շար· Ա· էջէն)

անդին, միջազգային հաւաքականութիւնը մասնակցի քրտական հարցին քաղաքական լուծումին: «Գաղթականի կոչում չունինք» ըսած է Մասուտ Պարզանի Տիկին Միթերանի:

ՔՈՍԹԱ ՌԻՔԱՅԻ ԵՒ ՓԱՆԱՄԱՅԻ սահմանագլուխն է որ երկրաշարժ մը պատահած է Երկուշաբթիէն (Ապրիլ 22) Երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 30 մեռեալ եւ շուրջ 100 վիրաւոր կար:

ԱՆԹՈՒԱՆ ՓԻՆԷ, քանի մը ամիսէն՝ 100 տարեկան, բայց միշտ արթնամիտ եւ իմաստուն, հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի, ուր առանց բարեացակամութեան կը դատէ քաղաքական դէմքերը: Վրդոված է որ դրամը այնքան դեր կը խաղայ ի վնաս երկրին շահուն, քաղաքականութիւնը, կ'ըսէ արհեստ դարձած է: Երբ ձախը իշխանութեան գլուխ եկաւ, կ'աւելցընէ Ֆրանսայի տնտեսութեան փրկարար նախկին նախարարը, ձախ քաղաքականութիւն մը վարեց եւ արագօրէն անդրադարձաւ որ դէպի աղէտ կ'երթայ. այն ատեն սկսաւ իմ քաղաքականութիւնս վարել: Պերեկովուա համակրելի մարդ մըն է, խելացի, ինքնուս: Օր մը ըսաւ ինծի՝ «գիտէ՞ք որ զիս ձախի Փինէն կը կոչեն»: Պատասխանեցին գովեստ է ինծի համար: «Ինծի ալ» պատասխանեց»:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մատըլէն Փափազեան 500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր փեսային Ժիլպէր Զիփսիի մահուան քառասունքին ի յիշատակ: Նոյն տխուր առթիւ՝ Ժիլպէր Զիփսիի յիշատակին, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ զաւակներն ու ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր եւ մեծ-հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի մահուան 12րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 500 Ֆր· «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

***

ՊԱՆԵԽՕ.— Պ· Սարգիս Սելթէքեան 250 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր կնոջ՝ Մարիամ Սելթէքեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ:

***

ՎԱԼԱՆՍ.— Մ· Պըլըքեան 100 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Ապրիլեան նահատակներու անմոռանալի յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղս իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Արաքսի Պասմաճեանի մահուան առիթով սգակիր ընտանիքին եւ 300 Ֆր· կը նուիրէ Տէսինի Ս· Աստուածածին Եկեղեցւոյ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իսզապէնի հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 700, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պէրպէրեան 250, Պր· Վահէ Տամլամեան 500, Տիկին Սաղաթէլեան 250, Օր· Էմիրզեան 100, Տիկին Պ· Արապաճեան 200, Պ· Կարպիս Տէրտէրեան 100, Պ· Հ· Նալպանտեան 100, Պ· Վահէ Խաչատուրեան 500, Տիկին Սրբուհի Արզուեան 250, Տէր եւ Տիկին Օլիվիէ Տրյալանտ 200, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100, Տիկին Հոփսիմէ Նազարեան 50, Պ· Ժ· Գասպասազալեան 200, Պ· Դանիէլ Ճիզմէճեան 200, Պ· Ստեփան Տամլամեան 250, Տիկին Ռ· Հախնազարեան 400, Տէր եւ Տիկին Քէչիչօղլանեան 100, Տիկին Անժէլա Ֆօրթինաթօ 300, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քիւրտօղլեան 440, Տէր եւ Տիկին Օրտուխանեան 500, Տէր եւ Տիկին Տորք եւ Նորա Տէր - Յակոբեան 1000, Տէր եւ Տիկին Միլօշեան 200, Տիկիններ Հանչէրճեան և Գույումճեան 300, Տիկին Վահիկ Տէր-Մինասեան 200, Տէր եւ Տիկին Տ· Յովհաննէսեան 100, Պ· Վահրամ Քըրմըզեան 300, Տիկին Սեդա Պահարեան 200, Օր· Ժագլին Քանարեան 300, Տիկին Մելանոյշ Պետրոսեան 70, Պ· Րաֆֆի Պազըրճեան 1000, Պ· Վահէ Գույումճեան 500, Պ· Յակոբ Կէմրէկեան 500, Պ· Ազայեան 1000, Տիկին Վարդիկ - Ռօզ Հուպույեան 100, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պալեան 2000, Տիկին Զապէլ Տէր - Յակոբեան 200, Պ· Վահրամ Ոսկանեան 150, Պ· Սինթիրօղլու 500, Տիկին Համբարձում Տիլսիզեան 150, Պ· Յարութիւն Եկէնեան 2000 Ֆր·:

***

Սէն Ժեռոմի Ս· Սահակ - Ս· Մեսրոպ Եկեղեցին ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Ս· Զատկուան խւզապին.-

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Մ· Խօզեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր - Մինասեան, Պր· Յովսէփ Եալըդ 500-ական Ֆր·, Այրի Տիկին Վարդուհի Թաշճեան 250 Ֆր·, Հ· Եագըր, Տէր եւ Տիկին Պիւլօ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Եագըր 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խսկիճեան, Տէր եւ Տիկին Ս· Տէր - Մինասեան, Միշէլ Թաշճեան, Տիկին Մակարեան, Այրի Տիկին Նիկողոսեան, Մի Ոմն, Տէր եւ Տիկին Գողեան, Սիրուն Եալըդ, Տէր եւ Տիկին Ռօպէր Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Իսքէնտէրեան, Սախակեան ընտանիք, Յովհաննէս Պիրկին 100-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գալուստեան 150 Ֆր·, Տիկին Մեժան, Տէր եւ Տիկին Խաչէրեան, Երանուհի Տէր - Կարապետեան 50-ական Ֆր·:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ALFORTVILLE

DIMANCHE 28 AVRIL

— Messe de requiem à 10 heures en l'église arménienne rue Komitas
— A 12 h 30 regroupement puis défilé à partir de l'église jusqu'au monument - khatchkar Place Carnot.
— Recueillement puis prises de parole.

LYON

MERCREDI 24 AVRIL
JOURNEE NATIONALE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Sous le parrainage de :
Monsieur MICHEL NOIR
Ancien Ministre, Député Maire de Lyon
Monsieur GILBERT CHABROUX
Maire de Villeurbanne, Conseiller Général

Լիոնի կրօնական երեք համայնքներու ,առաքելական, կաթոլիկէ եւ աւետարանական- հովանաւորութեան ներքեւ, Չորեքշաբթի Ապրիլ 24-ին, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն մեր 1·500·000 նահատակներու հոգիներուն համար:

16 HEURES
GRAND RASSEMBLEMENT
Devant l'Eglise St. Jacques et défilé jusqu'à la Bourse du Travail (Place Guichard).

17 HEURES
MEETING
Sous la présidence du :
Professeur LEON SCHWARTZENBERG
Ancien Ministre, Député au Parlement Européen

Allocution : Monseigneur Aram KECHICHIAN *Président du Conseil Oecuménique des Eglises*, Professeur Léon SCHWARTZENBERG, Madame Galina STARAVOITOVA *Député d'Arménie au Soviet Suprême d'URSS* et Docteur Georges KEPENEKIAN.

Pour la première fois à Marseille !
l'UNION DE VASPOURAKAN
vous invite
à la projection du film
en couleur, provenant d'Arménie

« GARINE »

Comédie musicale (Long métrage)
Précédé du documentaire:

GARAKERT

(Court métrage)
Dimanche 28 Avril à 15 h 30
Salle Vaspouragan
M.A.J.C. — 14, rue St.-Bazile
——Participation aux frais 50 frs.——
Réservation :
M.A.J.C. — 14, rue St.-Bazile
de 16 à 19 heures
tous les jours, sauf dimanche et mardi

DEBAT PSYCHO

animé par
le Dr HOVANNES HOVANESSIAN

— *Thème* —

— Relations parents-enfants
— Stress des examens

Des problèmes qui nous concernent tous
le Vendredi 26 Avril à 20 h 45

Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas — Chaville

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԿԱ - ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ՃԱՇԸ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 12·30-ին Մարսէյլի, Մայր Եկեղեցւոյ Ա· Զըրպաչեան սրահը:

Գեղարուեստական լայն բաժին «Գարուն»ի կողմէ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝
91 87 43 71 կամ 91 77 84 70 թիւերուն:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 16, ժամը 20·30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ:
Կարեւոր օրակարգ:
Անդամներէն կը խնդրուի ճշգապահ ըլլալ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը հաճոյքը ունի յայտնելու, թէ Տիկնանց Ընկերակցութեան անդամական ընդհանուր ժողովը պիտի գումարուի, Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 14·30-ին վարժարանին մէջ:

Պարտ կը զգանք յիշեցնելու, որ անդամավճարը 300 Ֆր· է:
1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340

Le Conseil d'Administration de l'Ecole Arménienne Tebrotzassère a le plaisir de vous convier à l'Assemblée Générale de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère qui se tiendra le DIMANCHE 28 AVRIL à 14h30 au siège social de l'Association :
1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340
Nous vous rappelons que le montant de la cotisation annuelle s'élève à 300 Frs.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յունիս 7 - 8 - 9

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

կազմակերպուած՝
Ս· Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ
Մարսէյլ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 25

JEUDI
25 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.524 Fondateur, SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.524

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՄԸ ԱՊՕՐԻՆԻ ՀՌՉԱԿԵՑ

Ընդհարումներ Ղարաբաղ

Ապրիլ 23-ին, յատուկ հրովարտակով մը, Գորբաչով «ապօրինի եւ չեղեալ» հռչակած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի որոշումը Համայնավար Կուսակցութեան գոյքերը ազգայնացնելու («Յառաջ», Ապրիլ 19) : ԹԱՍ-ի հրապարակած այս հրովարտակին մէջ, Գորբաչով կը շեշտէ որ Հայաստանի իշխանութեանց բանաձեւը քուէարկուած Ապրիլ 17-ին, դէմ է խորհ. Սահմանադրութեան եւ «Խորհ. Միութեան մէջ գործող սեփականութեան օրէնսդրութեան» : Հոն կը յիշուի որ խորհ. Համայնավար Կուսակցութեան վաւերացուած ծրագիր - կանոնագրին համաձայն, Կուսակցութեան գոյքերու սեփականութիւնը չի կրնար փոխանցուիլ խորհ. Հանրապետութիւններէն մէկուն օրէնքով :

**

Լիպերասիոն, Ապրիլ 24-ին բաւական խառնակ ձեւով կ'արձագանգէր Արցախի եւ շրջանի գիւղերուն մէջ պատահած ընդհարումներու, առանց յատուկ լրատուութեան մը : Ապրիլ 23-ին, Արմէնփրէս հաղորդած էր մեզի թէ կացութիւնը չատ լարուած է Շահումեան եւ Գետաշէն (նախորդ օրը գրած էինք այդ մասին -Ապրիլ 23ի թիւ), եւ կ'աւելցնէր թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան բողոքի հեռագիր մը ղրկած է Գորբաչովի եւ այլ ղեկավարներու, ուր կը պահանջէ Շահումեանի, Գետաշէնի, Բերդաձորի հայ բնակչութեան համար բնականոն պայմաններ հաստատել, զատէն հեռացնելով Ազրբէջանի ապառազէն միաւորները : Ներքին Նախարարութիւնն ալ բողոք ներկայացուցած է Մոսկուայի Ներքին Նախարարութեան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ, Շառլ Միլոնի բերնով (ՒՒ - Տէ - Էֆ, որու զօրավիգ է ԷՌ - Փէ - ԷՌ-ը) Հանրապետութեան նախագահէն պահանջեց Ազգ. Ժողովի լուծումը՝ վերագտնելու համար մեծամասնութիւն մը, որ կարենայ օրէնսդրական դերը խաղալ եւ կառավարութիւն մը որ կարենայ կառավարել : Հաւանական չէ, որ իր ընտրութեան տասնամեակին (Մայիս 10) նախօրեակին, Միթերան ընդառաջէ այս դիմումին, նոյնիսկ եթէ վարչակարգը չնչահեղձ կը թուի եւ բազմաթիւ մարզերու մէջ, մանաւանդ արդարադատութեան, օդը բաւական ապականած է :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Գերագոյն Խորհուրդը լայն մեծամասնութեամբ քուէարկեց կառավարութեան հակա-տագնապ ծրագիրը (323՝ թեր, 13 դէմ եւ 29 ձեռնպահ) : Ծրագիրը կը նախատեսէ, օրինակ, արգիլել քաղաքական բնոյթ ունեցող գործադուլերը եւ հաւաքոյթները աշխատանքի ժամերուն :

ՖՐԱՆՍԱ իր «տարբերութիւնը» շեշտելու համար անգամ մը եւս, առաջին երկիրն եղաւ Ծոցի պատերազմէն ի վեր կապը վերահաստատելու Ե. Արաֆաթի հետ : Արտաքին նախարար՝ Ռոլան Տիւմա պաղեստինցի պարագլուխին հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Տրիպոլիս (Լիբիա), հակառակ Եւրոպացիներու վերապահութեան, Արաֆաթի բռնած դիրքին պատճառով Սատտամ Հիւսէյնի ի նպաստ : Զանազան այլ բացատրութիւններ ալ կը տրուին սակայն այս հանդիպումին առթիւ, որոնք միայն «տարբերութիւն» մը շեշտելու կամ անձնական շահեր հետապնդելու չեն վերաբերիր : Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա Ամերիկայի հաշւոյն կ'աշխատի եւ Ուաշինկթընի հրահանգով է որ Տիւմա Արաֆաթը տեսած է, ինչ որ Պէյքըր չէր կրնար ընել : Ֆրանսայի նախարարին դերն ալ համոզել է Արաֆաթը որ հրաժարի «միջազգային ժողովի» մը երազէն եւ համակերպի տեղական կարգադրութեան մը, որ Իսրայէլի պահանջն է :

ՆԱՄԱԿԱՆԻԻ բաժնին մէջ, Ֆիկառօ (Ապրիլ 24) Փարիզի իր մէկ ընթերցողին նամակէն հատուած մը հրատարակած է, ուր ան ընդունելով հանդերձ թէ մետիաները անհրաժեշտ են եւ իրենց դերը միշտ բացասական չէ, կը գտնէ որ միշտ տեղ կը տրուի որոշ դէպքերու (այսօր՝ Քիւրտերու հարցը, Սատտամ Հիւսէյնի պատճառաւ) եւ կը մոռցուին ուրիշներ : Այսպէս կարգին կը թուէ երկու միլիոն Հայերու ցեղասպանութիւնը, նաեւ Սուտանցիք, Եթովպացիք եւ ուրիշներ, որոնք կը մեռնին ամէն օր :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿՐԿԻՆ ՍԵՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Միլլիյէթ»ի Ապրիլ 23-ի թիւին մէջ քրոնիկագիր Հասան Փուլուր «Դէպի Սեւր» խորագրուած գրութեամբ մը կ'անդրադառնայ այս դաշնագիրը վերակենդանացնելու ջանքին : Կ'ըսէ թէ Եւրոպական Խորհրդարանին հակաթուրք եղոյթներուն մէջ, փոխանակ «Իսթանպուլ»ի «Կոստանդնուպոլիս» անունին գործածութիւնը պարզ սխալի մը հետեւանք չէ. ան գիտակցօրէն ընտրուած է Բիւզանդիոնի հազարամեայ երազը փայփայողներու կողմէ : Կ'աւելցնէ թէ ջանք կը թափուի ժամանակին վրիպած առիթը ձեռք անցընելու եւ տարբեր խաղերով նոյն նպատակին հասնելու : Թուրք քրոնիկագիրը հաւանական կը նկատէ որ Թուրքիոյ հարաւ - արեւելեան շրջանին համար պատրաստուած բեմագիրին մէկ օրինակն ալ գրի առնուի Արեւելքի մէջ, Հայերու համար : Շեշտելով Լօզանի դաշնագրին դէմ ծրագրուած դաւաճանութեան մը գոյութիւնը, կը հրաւիրէ պատրաստ գտնուիլ Թուրքիոյ Հանրապետութեան ուղղուած հաւանական քայլերու դէմ :

**

ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ
Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Խորհրդային Միութեան թրքախօս ու թրքական ծագումով ժողովուրդներու ներկայացուցիչները Թաթարիստանի մայրաքաղաք Ղազանի մէջ խմբուած են իրենց Բ. համագումարին համար : Ազրբէջանէն, Ղազախստանէն, Թիւրքմէնիստանէն, Քիրկիզստանէն, Ուզպեկիստանէն, Թաթարիստանէն ու բազմաթիւ ինքնավար հանրապետութիւններէ ներկայացուցիչներու գլխաւոր մտահոգութիւնը եղած է արագ հաղորդակցելու, հարազատ մշակոյթները վերակենդանացնելու հարցը որուն համար շեշտուած է թրքերէնի գործածութեան տարածումը եւ հասարակաց այբուբէն մը որդեգրելու անհրաժեշտութիւնը :

Համագումարին բացումը կատարած է Թաթարիստանի «Համաձայնութիւն» կուսակցութեան ղեկավարը որ առաջարկած է Ռուսաստանի դաշնակցութեան ենթակայ, ծագումով թուրք ժողովուրդներու համադաշնակցութիւն մը հիմնել. անկախութեան կողմնակից կուսակցութեան պարագլուխը հետեւեալ կոչը ուղղած է ներկաներուն. - «Արիւնակից եղբայրներս, եկէ՛ք, աշխարհակալութեան լուծը միասնաբար թօթափենք» :

Իրեն յաջորդողներ կեդրոնն ու Ռուսաստանի ղեկավարը ամբաստանած են Թուրքը Թուրքին թշնամացնելու քաղաքականութեամբ ու աշխարհակալական փարչութիւնը շարունակելու յանցանքով :

Ազրբէջանի «Ժողովրդական ճակատ»էն Իպրահիմով, Թուրք ժողովուրդներու միջեւ անհամաձայնութիւններու վերջ տալու ու նոր խնդիրներ կանխելու համար «Տեղեկատուական կեդրոն»ի մը հիմնումը առաջարկած է :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՋԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԱՌԱՋԱՏԱՐԻՆ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

Սուր պայքար կայ Ֆրանսայի 3-րդ դասակարգի ախոյեանութեան հարաւային խմբակին մէջ : Ինչպէս որ կարելի էր նախատեսել, Վալանսի Հ. Մ.-ը ձախողած է առաջատարին դաշտին վրայ. պարտուած է Մոնփըլյէի մէջ՝ 2 - 0 : Վերելքի յաւակնորդներէն Կրընոպլը եւս պարտուած է, իր խել համակիրներուն առջեւ, Քանէի խումբէն՝ 2 - 0 : Լաւագոյն դիրքի վրայ կը գտնուի Անտուծը (Մարսէյլ)՝ որ յաղթած է Նիսի՝ 2 - 0 :

Այս շաբաթավերջին, դիրքերը կրնան փոխուիլ, քանի որ Կրընոպլը եւ Անտուծ պիտի խաղան զուրսը, մինչ Հ.Մ.-ը պիտի հիւրընկալէ Քլիւզի կազմը՝ որուն յաղթած էր Հոթ - Սավուայի մէջ՝ 1 - 0. Քլիւզ այլեւս որեւէ յոյս չունի պահելու իր տեղը այս դասակարգին մէջ : Առաջին ակնարկով, դիւրին «որս» մը ուրեմն Վալանսի համար, բայց այդ պարագային ալ պէտք է զգոյշ ըլլալ... :

Վերելքի, ուրիշ խօսքով անցնելու արհեստավարժներու 2-րդ բաժանումին մէջ, գլխաւոր յաւակնորդը կը մնայ Անտուծը՝ որմէ հայանուն ակումբը չորս կէտերով հեռու է : Յիշենք որ Մոնփըլյէ (2) իրաւունք չունի վերելքի, որովհետեւ իր առաջին խումբը կը խաղայ արդէն արհեստավարժներու ախոյեանութեան մէջ :

● Հ. Մ. Ը. Մ. ԿԸ ՅԱՂԹԷ
ՄԵԾ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՄԲ

Շրջանային պատուոյ դասակարգի ախոյեանութեան ի հաշիւ, Ռոն - Ալփ լիկի երկու հայանուն ակումբները կը խաղային Տէսինի մէջ : Պայքարը հետաքրքրական եղած է. առիթ տուած է արագ խաղարկութեան մը՝ ուր տեղացի խաղացողները աւելի արդիւնաւէտ հանդիսացած են եւ յաղթած Վալանս (2)-ի 4 - 1-ով :

Այս արդիւնքը, եթէ վերջ կուտայ Վալանսի յոյսերուն հասնելու առաջատարի մակարդակին, չազատեր սակայն տակաւին Հ. Մ. Ը. Մ.-ը անկումի վտանգէն : Կը մնան վեց մրցումներ : Գոնէ երեք յաւելեալ յաղթանակներ անհրաժեշտ են :

● ԻՍԻ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԱԽԱՐՏԱԿԱՆԻՆ

Փարիզեան շրջանին մէջ, օրակարգի վրայ էին նահանգային բաժակներուն կէս աւարտական խաղերը : Գնահատելի յաջողութիւն մը Իսիի Հ. Մ.-ին համար՝ որ յաղթելով 3 - 2՝ Վիլնէօվ - Լա Կարէննի կ'որակուի խաղերու Հօ - Տը - Սէնի բաժակին աւարտականը, Լըվալուայի դէմ :

Ռոնի մէջ, ախոյեանութեան գծով, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին (2) կը շարունակէ իր յաղթարշաւը : Իր վերջին զոհը, Սէնթ - Ֆոնս՝ 1 - 0 : Հ. Մ. Ը. Մ. պիտի տանայ չատ հաւանաբար իրաւունք մրտնելու լիկի առաջնութեան մէջ, պայմանաւ որ ակումբին առաջին կազմը պահէ իր տեղը իր այժմու դասակարգին մէջ :

Վիէնի Հ. Մ.-ը, Լիոնի մէջ, հաւասար մնացած է Շարքոյի հետ՝ 2 - 2 : Երկրորդ է միշտ դասաւորումին վրայ :

Վ. Մ.

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 16 / 23)

«ԱՌԱՍՊԵԼ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ՄԱՍԻՆ»

«Երեկոյեան Երեւան» թերթը թարգմանաբար հրատարակած է Անդրէի Սախարովի այրին՝ Էլենա Պոննէրի «Առասպել Գորբաչովի մասին» ծաւալուն յօդուածը, զոր վերջերս տպագրած է Լոնտոնի «Կարտիըն» թերթը : Անդրադառնալով Արցախի խնդրին, Պոննէր մանաւորապէս կը գրէ :

«Ամբողջ իշխանութիւնը խորհուրդներուն». սա էր վերակառուցման առաջին կարգախօսներէն մէկը : Սակայն երբ ԼՂԻՄ-ի Մարզային Խորհուրդը քուէարկեց Հայաստանի հետ վերամիանալու բանաձեւը, այդ շուտով մոռցուեցաւ. Սահմանադրութիւնը չխախտելու պատրուակով. Սահմանադրութիւն, որ կ'ընդունի ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը, բայց անձեռնմխելի կը համարի միութենական հանրապետութիւններուն սահմանները : Որեւէ վէճի ժամանակ Պետութիւնը կը յաղթէ ժողովուրդին : Ղարաբաղի ժողովուրդը սովահար է, անոնցմէ շատերը բռնութեամբ քշուած են Հայաստան, իսկ բուն Հայաստանը, աւերուած ըլլալով ահաւոր երկրաշարժին հետեւանքով, շընչահեղձ կ'ըլլայ շրջափակման ճիրաններուն մէջ : Ամբողջ աշխարհի մէջ մարդիկ մտահոգուած են Եթովպիոյ սովով եւ Հարաւային Ափրիկէի ցեղային խտրութեամբ, բայց քայքայման եզրին կանգնած հայ ժողովուրդին ճակատագիրը Արեւմուտքի մէջ կը համարուի Խորհրդային Միութեան ներքին գործը» :

**

ՖՈՒԹՊՈԼ

Սկսած են խորհրդային ախոյեանութեան Ա. դասակարգի խաղերը : Հայաստան տեղի ունենալիք «Կոտայք» - «Նեւթչի» հանդիպումին Բաքուեցիները ներկայացած չըլլալով, կանոնակարգին համաձայն Աբովեանցիներուն հաշուին արձանագրուած է 3 - 0 յաղթանակ եւ երկու կէտ :

**

Բ. ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

Ապրիլ 15-ի երեկոյեան նիստին Խորհրդարանը քննարկած է բնութեան պահպանութեան եւ բնական պաշարներու հարցերու յանձնախումբին կողմէ ներկայացուած բնութեան պահպանութեան մասին օրինագիծը, որ ընդունուած է առաջին ընթերցումով :

Խորհրդարանը ընդունած է Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան առաջարկը՝ Հայաստանի հիմնական օրէնքին մէջ փոփոխութիւններ կատարելու մասին : Ջնջուած է «պատգամաւոր»-(Երեսփոխան)-բառին «ժողովրդական» մակդիրը : Այսուհետեւ «ժողովրդական պատգամաւոր» բառակապակցութեան փոխարէն կը գործածուին Գերագոյն Խորհուրդի, քաղաքային խորհուրդի, շրջանային եւ աւանային խորհուրդի պատգամաւոր բառակապակցութիւնները :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ԶԱՐՏՈՒՂԻՆ

Համայնքի մեր կեանքին թանձր հանդարտութեան մէջ ուր ամէնէն չնչին պոռթկումները, ելեւէջներն անգամ չեն յաջողիր խլրտում յառաջ բերել, առնուազն զարմացնող բան մը ունէր «Դպրոցասէր»ի տնօրէնութեան «Ասուլիս - հանդիպում»ը: Երբ չկար համայնքին օժանդակութեան դիմելու անհրաժեշտութիւնը, երբ սա կամ նա կարգի հրամայական մը որպէս գոհացում տալու վերջին միջոց հանրութեան ճամբան ցոյց չէր տար, աւելորդ բան չէ՞ր մարդոց հրաւէր ուղղել ներկայ գտնուելու պարզապէս ասուլիսի մը, համայնքին միւս մինակը մնացած ամենօրեայ դպրոցին մասին: Հաւանօրէն շատեր, որոնք նման ձեռնարկներու յիշատակն անգամ կորսնցուցած էին այլեւս, իրենք իրենց ուղղեցին այս հարցումը: Ու լսելեայն այս հարցումին պատասխանելու պէս, դպրոցին տնօրէնը Պր. Կարապետ Տաքէսեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ անմիջապէս թէ երեկոյթին նպատակը ճարահատի ահազանգ մը հնչեցնել չէր, ինչպէս կ'ըլլար յաճախ մեր իրականութեան մէջ: Դպրոցին կացութեան մասին հանրութիւն մը տեղեակ պահելու բնական մտահոգութեան քով, երեւոյթը մեր առօրեային մէկ բաղկացուցիչը դարձնելու նպատակն ալ կը հետապնդէր Ապրիլ 15-ի երեկոյթը: Այս վերջին պարագան արդարօրէն շեշտուեցաւ Կարապետ Տաքէսեանի կողմէ, երբ ան ըսաւ թէ վիճարկում չկար մեր հանրութեան մէջ ու ծրագիրներու բացակայութեան պատճառով, մեր անակնկալ հարցերուն օրը օրին կարկտան լուծումներ կը փնտռէինք. իսկ երբ պատահէր որ ծրագիր գոյութիւն ունենար, կը խրտչէինք հանրութեան քննադատութեան մաղէն անցընելու զայն, մոռնալով որ քննադատութեան բովէն անցած ծրագիր մը աւելի առողջ ընթացք կ'ունենայ:

Այս նախաբանէն ետք որ կը բացատրէր նման երեկոյթի մը նախաձեռնելու դրդապատճառները, Կարապետ Տաքէսեան ներկայացուց դպրոցին պատկերը. 1980 - 1981 տարեշրջանի 16 հոգինոց աշակերտութիւնը այսօր հասած է 127-ի. մեծ մասը չորս հանրակառքերով կը հաւաքուին շրջակայ բնակավայրերէ. օրական երեք ժամուան ճամբորդութիւն կը նշանակէ ասիկա, որուն համար Կ. Տաքէսեան շնորհակալութիւն յայտնեց ծնողներուն:

Դպրոցին տարեկան 2 միլիոն ֆրանքի պիւտճէով, իւրաքանչիւր աշակերտի համար տարեկան 16 հազար Ֆր. կը ծախսուէր. իսկ գանձուածը իւրաքանչիւր աշակերտի համար միջին հաշուով 5·5 հազար Ֆր. էր. կը մնար տարեկան 10 հազար ֆրանք յաւելեալ գումար ճարել իւրաքանչիւր աշակերտի համար:

Հոս, Կ. Տաքէսեան շեշտեց այն պարագան որ Դպրոցասէրը հակառակ յատուկ վարժարանի օրինավիճակին, ազգային դպրոց էր, քանի որ կ'ընդունէր անխտիր ամէն հայ աշակերտ, անկախ անոր վճարելու կարողականութենէն: Արդէն աշակերտութեան միայն 28%-ը լման սակը կը վճարէր, իսկ 20%-ի համեմատութիւն մը կը վճարէր 0 - 300 ֆրանքի միջեւ:

Գալով ուսուցչական կազմին, 18 հոգիէ կը բաղկանար ան. 15-ը շաբաթական 13 - 27 ժամ կը դասաւանդէին. այս խումբին մաս կը կազմէին երեք ուսուցիչներ որոնք կը վճարուէին պետութեան կողմէ, համաձայն՝ Կրթական Նախարարութեան հետ ստորագրուած պայմանագրին: Երեք ուսուցիչ ալ 3 - 6 ժամով կը զբաղէին գեղարուեստի նիւթերով - երգ, նկարչութիւն, թատրոն -:

Դպրոցը անգլերէնի դասաւանդութիւն ունէր վեց տարեկանէն սկսեալ. իսկ յաջորդ տարեշրջանին համար ծրագրուած էր երգերով, ոտանաւորներով առաջին ծանօթութիւններ տալ նաեւ մանկապարտէզի երախաներուն: Աշակերտութիւնը ունէր նաեւ համակարգիչներով աշխատելու լայն կարելիութիւն: Ընդհանրացած միջոցներ էին տեսոյցը, տեսերիզները որոնք առաւելագոյն գործածութիւն ունէին դպրոցին մէջ: Յաջորդ տարուան ծրագիրներուն մէջ տեղ տրուած էին նաեւ մանկական թատրոնի մը ու ֆիզիքի աշխատանոցի մը:

Կարապետ Տաքէսեան իր զեկուցումին աւարտին անդրադարձաւ կրթական այն նոր ծրագրին որ պիտի առաջարկուէր Նախարարութեան կողմէ յառաջիկայ տարեշրջանին համար: Թէեւ մանրամասնութիւնները տրուած չէին տակաւին, սակայն որոշ էր որ հոն առաւել զարկ պիտի տրուէր իւրաքանչիւր աշակերտի անհատապէս հետեւելու սկզբունքին. ու ներկայ կազմով, կառոյցով, Դպրոցասէրը կրնար դիւրութեամբ կիրարկել այս նորութիւնը:

Կացութեան համառօտ ներկայացումը Ժեռար Մահտեսեանի կողմէ ֆրանսերէնով ալ տրուելէ ետք, բացուեցաւ հարցումներու բաժինը: Ասով, հարցը ընդհանրացաւ ու Դպրոցասէրի շրջանակէն ծաւալեցաւ ամբողջ ֆրանսահայ իրականութեան վրայ: Վիճակագրական տուեալներով հարուստ երեկոյթին ամէնէն տխուր նշումը անկասկած այն էր որ կը վերաբերէր հայկական դպրոց յաճախող աշակերտութեան թիւին: 300 հազար նկատուած հայութիւն մը միայն 1700 աշակերտ ունէր այս յատկանիշով, ինչ որ կը նշանակէր 0·8% համեմատութիւն: Թիւ որ ոչ իսկ նկատառելի էր վիճակագրական աշխատանքին մէջ: Կարապետ Տաքէսեան ըսաւ թէ այս կացութեան հետեւանք էր օրինակ այն պարագան որ 300 հազարնոց այս բազմութեան մէջ Ֆրանսա ծնած-մեծցած միայն 8 (*) հոգի կար որ կրնար հայերէն յօդուած մը ստորագրել հայ մամուլին մէջ...: Այս պատկերը, անշուշտ, ծիծաղելի յաւակնութիւն մը կը դարձնէր ամէն առիթով հրեայ գաղութին հետ բաղդատուելու մեր սովորամոլութիւնը, երբ կացութիւնը հակոտնեայ պատկեր մը ունէր. հրեայ աշակերտութեան թիւը (հրէական դպրոց յաճախող) որ 1950-ին 500 էր Փարիզի մէջ, ներկայիս հասած էր 16 հազարի: Ու մէկդի դնելով բաղդատականի անհեթեթութիւնը, Կարապետ Տաքէսեան շեշտեց թէ առանց դպրոցի գաղութի կեանք կարելի չէր եւ դպրոցի բացակայութիւնը կը նշանակէր ապագայի հանդէպ յոյսի չգոյութիւն:

Այս նշումը դպրոցի հարցը կ'առնչէր աւելի լայն ցաւի մը, որ կուգար ֆրանսահայութեան անկազմակերպ ու գաղութի նուազագոյն կառոյցէ մը իսկ զուրկ վիճակէն: Գլխաւորը, ուրեմն, ընդհանուր լուծումի մը մասին մտածելու անհրաժեշտութիւնն էր. տնտեսական ու կազմակերպչական առողջ ենթակառոյցի մը հիմնուած հաւաքականութիւն մը պիտի կրնար գաղութ որակումը ստանալ ու այդ միջավայրին մէջ դպրոցն ալ ապահով տեղ ու ընթացք կրնար ունենալ:

Ասուլիսի սկիզբին ներկաներուն բաժնուած էին Դպրոցասէրի Փետրուարի վերջաւորութեան ելմտական կացութեան լուսապատճէնները. հոն ցոյց տրուած էր վերջին վեց ամսուան մուտքն ու ելքը: Ներկաներու կողմէ ուղղուած հարցումները մեծ մասով կը վերաբերէին այս ելմտացոյցին զանազան կէտերուն. պատասխանելով անոնց, Կարապետ Տաքէսեան բացատրեց թէ իրենց տնտեսական դժուարութիւնները կուգային ո՛չ այնքան նիւթականի նեղութենէն, որքան՝ եկամուտներու անկայուն, անորոշ վիճակէն: Եկամուտներու մասին ուղղուած հարցումներ յատկապէս շեշտեցին Բարեգործականի բաւական ժուժկալ մասնակցութիւնը (15 հազար ֆրանք) եւ եկեղեցիին բացակայութիւնը. այս վերջինը յատուկ ուշադրութիւն գրաւած էր երբ մանաւանդ խօսքը կը վերաբերէր «ազգային» կոչուած դպրոցի մը. չէ՞ որ հայ իրականութեան մէջ համատարած աւանդութիւնը այն էր որ եկեղեցին կը պահէր դպրոցը: Ինչ կը վերաբերէր «Բարեգործական»ին, Կարապետ Տաքէսեան ըսաւ թէ 1981 - 1988 շրջանին ան աւելի քան 3 միլիոնով զօրավիգ կանգնած էր դպրոցին, սակայն այնուհետեւ ուժերը տրամադրած էր այլ մտահոգութիւններու. հիմա խնդիրը կը պատկանէր ուղղակի գաղութին. եթէ ան կ'ուզէր որ իր եկեղեցիները՝ դպիր, թերթերը՝ խմբագիր ու նոր սերունդը ուսուցիչ ունենար, պէտք է կարենար մատակարարել իր դպրոցները:

Դպրոցասէրի տնօրէնութեան ինքնակամ հաշուետուութիւն կատարելու - ընդհանուր կացութեան այնքա՛ն հակասական - այս քայլը յայտնի գոհունակութիւն պատճառեց ներկաներու որոնք բազմաթիւ այլ հարցումներով ուզեցին ծանօթանալ դըպրոցին կառոյցին, ներքին կեանքին, մտահոգութիւններուն եւայլն:

Այս դրական երեւոյթին քով պէտք է անդրադառնալ այն անհարկի միջամտութեան որ կատարուեցաւ աւարտին, խնամակալ մարմնի մէկ անդամին կողմէ պարզելու համար գրեթէ նիւթականի օրհասական կացութիւն մը. ան ոչ իսկ նկատեց թէ այդ արարքը նշուած կացութեան ոչինչով դարման բերելէ զատ, հիմնովին կը հակասէր Կարապետ Տաքէսեանի առաջադրութեան թէ հաշուետուութեան նըպատակը ճգնաժամու մը ահազանգը հնչեցնել չէր:

Կ'երեւի Դպրոցասէրի խնամակալն այդ անդամը զգալով որ երեկոյթը բոլորովին կը զատուէր Փարիզի հայ համայնքին ընկալեալ սովորութենէն, փորձեց վերջին պահուն աւանդական հունին վերադարձնել զայն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.- «Յառաջ». - Լաւատեսներու ակումբին մաս չկազմելով հանդերձ, կը խորհինք (եւ մանաւա՛նդ կը յուսանք) որ քիչ մը յոռետես վիճակագրութիւն է:

Հ.Բ.Ը.Մ.Ի 85ԱՄԵԱԿ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՏՈՔԹ. ՏԻԳՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

ՄԻԼԱՆՕ. - Ապրիլի 14-ը կրկնակի տօն էր թէ Միութեան անդամներուն եւ թէ անոր սիրելի ատենապետին համար, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի, Միութեան հիմնադրութեան 85-ամեակը ու Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեանի պարգեւատրութիւն Հայրապետական կոնդակով եւ Ս. Ներսէս Շնորհալիի շքանշանով:

Առաւօտեան Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան կարդաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կոնդակը ուղղուած տոքթոր Ալեքսանեանին: Կոնդակը լի էր հայրապետական օրհնութիւններով եւ բարեմաղթութիւններով:

Հայրապետը սրտի անհուն ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ կը յիշէր բժ. Ալեքսանեանի բազմամեայ ժրաջան եւ անզուգական նուիրումն ու աշխատանքը Միլանոյի հայ գաղութէն ներս: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան բարերար անդամներու հոգւոյն համար:

Հոգեւոր տօնակատարութեամբ չէր կրնար վերջանալ օրը, անհրաժեշտ էր հաւաքուիլ երեկոյեան Հայ Տան սրահներուն մէջ. միասնաբար անգամ մը եւս տօնելու այս զոյգ առիթները, գեղարուեստական յայտագրով մը:

Ժամը 17·30-ին, Հայ Տան սրահը, արհեստավարժ բարձր կարողականութեամբ բեմադրուած շնորհիւ Անի Մեքլէքէր Մըսըրլեանի ժրաջան ու աքնաջան աշխատանքին, ուր կը ներկայացուէին լայնատարած պաստառի մը վրայ զոյգ Մասիսները Ս. Էջմիածնի վերարտադրութեամբ, Մայր Աթոռի խորհրդանշանով դրօշակազարդ եւ նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նուիրուած նկար մը իր խորհրդանշանով եւ 85-ամեակի յիշատակութեամբ, եւ լեցուն էր անդամ - անդամուհիներով, համակիրներով, հայ համայնքով, իտալացի բարեկամներով:

Ներկայ էին Միլանոյի երիտասարդ կուսակալի քաղաքապետը երեսփոխան Պաօլօ Փիլլիթթէրի, եւ Միլանոյի ու Լոմպարտիոյ գաւառի պատկան մարմինները, յանձինս նախագահ Ճիաքօմօ Փրոբերձի եւ Պր. Գորդյանի: Ասոնց կը միանային Մխիթարեան Միաբանութեան Հայրերը, գաղութիս հովիւը:

Հանդիսութիւնը սկսաւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի քայլերգով, ապա տոքթ. Ալեքսանեան խօսք առնելով նշեց Հ. Բ. Ը. Միութեան պանծալի 85-ամեակը, անոր տարիներու գործունէութիւնը Սփիւռքի եւ Հայրենիքի տարածքին եւ այժմեան յետ երկրաշարժեան տարիներուն մանաւանդ Հայաստանի Մայր Հողի վրայ: Ի հարկէ անհնար է մի քանի տողերով ամփոփել այն բոլորն զորս ըսաւ տոքթ. Ալեքսանեանը, բայց անհրաժեշտ է մէջբերել այն հիմնական կէտերը որոնց վրայ մանաւանդ կեդրոնացաւ:

- Պիտի բաւականանամ հոս յիշելով միայն ու միայն, հարիւրաւոր ներդրումներու կողքին, Բարեգործականի չորս գլխաւոր ծրագրուած եւ գործադրութեան անցած երկարաժամկէտ նախաձեռնութիւնները..

Ա.- 10·000 թոննոց սառնարանի հիմնումն Լենինականի մէջ: Ծրագրի ամբողջացում այս տարի 5 միլիոն տոլարով:

Բ.- Հիմնել ամերիկեան չափանիշերով Գեղագիտական եւ Վերականգնողական վիրաբուժութեան ու մարզումի կեդրոն: Արժէքը աւելի քան 8 միլիոն տոլար:

Գ.- Հիմնել ամերիկեան համալսարան մը բազմաճիւղ: Ծրագիրը պիտի արժէ 6 միլիոն տոլար առաջին տարին եւ 1 միլիոն տոլար յաջորդող տարիներուն:

Դ.- Երկրագործական ծրագիր, բարձրացնելով արդիւնաբերութիւնը, կիրարկելով արդիական, գիտականօրէն նախամշակուած միջոցառումներու կիրարկումով...: Ծրագիրը պիտի պահանջէ աւելի քան 6 միլիոն տոլարի յատկացում:

Տոքթ. Ալեքսանեան սրտի անհուն հըրճուանքով յիշեց Միութեան նախագահ պատուակալ եւ անոր 28 ամեայ ի վեր Միութեան ղեկը իմաստալիցօրէն վարող աղջիկը, մաղթելով երկուքին ալ արեւշատութիւն եւ քաջառողջութիւն:

Յարգանքի տուրք նաեւ բոլոր անոնց որոնք սնուցին եւ մեծցուցին ու իր 85-ամեակի լուսաւոր բարձունքին հասցուցին այս ազգապարծանք մեծ հաստատութիւնը:

Օր. Տալիտա Զապունեան կարդաց Տիկին Լուիզ Սիմոն Մանուկեանի շնորհաւորական մաղթանքները տոքթ. Ալեքսանեանին:

Ապա բեմ բարձրացաւ Մխիթարեան Միաբանութեան Վանական Հ. Ռափայէլ Անտոնեանը, Տեսուչ Մուրատ - Ռափայէլեան Վրժ.ի, որ կարդաց Միաբանութեան մեծաւոր Հ. Ներսէս Վրդ. Ներսէսեանի զոյգ նամակները: Առաջինը ուղղուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Միլանոյի մասնաճիւղի նախագահին, վարչական մարմնին եւ անդամ - անդամուհիներուն: Սրտաբուխ, անկեղծ գովասանքներով եւ բարեմաղթութիւններով, Հ. Ներսէս կ'ողջունէր Միութեան փառապանծ 85-ամեակը: Երկրորդը ուղղուած էր բժիշկ Ալեքսանեանին որ եղած է Մխիթարեաններու նախկին սան, տոգորուած հոգեւոր հայրերու հարազատութենէն, տարիներ անձնուիրաբար աշխատած է ի նպաստ Իտալիոյ հայ գաղութին եւ պինդ կապեր ունեցած է Վանքին եւ Միաբանութեան Հայրերուն հետ:

Հայր Ռափայէլ Անտոնեան ապրումով արտասանեց Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական»ը, հմայելով բոլոր ներկաներն, արժանացաւ բուռն ծափահարութիւններու:

Անգամ մը եւս երգչախումբը մուտք գործեց; «Ով Մեծասքանչ Դու Լեզու» երգով:

Հոս, կ'արժէ խորին մեծարանք մը արտայայտել այս չքնաղ երգչախումբին որ երկար օրերու փորձառութիւններով, ղեկավարութեամբ Պր. Հրանդ Բամպուկեանին եւ մասնակցութեամբ յիշատակի արժանի Մեծծօսափրանօ Օր. Անի Մեքլէքէրի, Պարիթոն Երուանդ Երցեանի, դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Սիլվիա Ալեքսանեանի, յուզիչ մասնակցութեամբը Վերա Անտուրեանի ու խումբ մը մայրերու եւ երիտասարդներու կը հմայէ մեր համայնքի հայրենակցական ձեռնարկները: Հանդիսութեան օրը դաշնամուրի եւ ղեկավարութեան գլուխը անցած էին մայր եւ աղջիկ Հայրապետեանները:

Առանց ընդմիջման յայտագրի երկրորդ մասը կ'ընդգրկէր տոքթ. Ալեքսանեանի պարգեւատրութիւնը Ս. Ներսէս Շնորհալիի շքանշանով:

Ենթակային աւագ զաւակը Ալեքսան, իր եւ եղբօր մանկութեան եւ պատանեկութեան յուշերէն պատառիկներ պատմելով ուրախացուց ներկաները եւ յուզեց իր հայրը, կրկնելով այն խօսքերը, որոնք տարիներ շարունակ լսած են իրմէ:

Տոքթ. Յակոբիկ Մանուկեան, Իտալիոյ Հայոց Միութեան անունով շնորհաւորեց եւ հակիրճ կերպով ներկայացուց մեծարեալին գործունէութիւնը:

Տոքթ. Արտաւազդ Սրապեան Հայ Եկե-

ղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ, Նշեց Տոքթ. Ալեքսանեանի բազմամեայ գործունէութիւնը եւ անոր արժէքները, որպէս մարդ, որպէս հոգաբարձու, որպէս բժիշկ եւ ինչու ոչ շատ անգամներ ալ որպէս հիւանդապահ իր սիրելի բարեկամներու մահիճին վերեւ:

Հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան ծանօթացուց տոքթ. Ալեքսանեանը, ներկաներուն կարդալով անոր կենսագրական գծերն ու գործունէութիւնները: Տուաւ իր հովուական օրհնութիւնը եւ մաղթեց քաջառողջութիւն եւ յարատեւութիւն իր [illegible] աշխատանքներուն մէջ:

Ի հարկէ այս բոլորին պիտի յաջորդէին Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեանի շնորհակալական խօսքերը զոյգ լեզուներով զորս արտասանեց մեծ յուզով, մանաւանդ որպէս որդիական ջերմ զգացումներ արտասանելով հանդէպ Ս. Էջմիածնի Աստուածատուր Վազգէն Հայրապետին, հայրենի եւ իտալացի իշխանութեանց, Մխիթարեան Միաբանութեան, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նախագահութեան, Իտալիոյ հայ համայնքին եւ հուսկ զինք պատուելու եկած հանդիսականներուն:

Երեկոն եզրափակուեցաւ երգչախումբի վերջին երգով, - Տէր Կեցո Դու զՀայս: Կարճ ժամանակի մէջ երգչախումբի անդամները որոնց անունները կ'արժէ յիշել Լիւսի Պալեան, Ծեմճեմեան եղբայրներ, Արմինէ եւ Շաքէ Բամպակեան, Սիլվիա, Ալին, Հայկ, Տարօն Ալեքսանեան, Պերճ Օգնայեան, Վերա Անսուրեան, Տալիտա Ջապայեան, ԱնիՄեքիքէր (մեներգչուհի), Սամուէլ Մուրատեան, գնահատելիօրէն կրցած էին պատրաստել վերեւ յայտագրուած երեք գեղեցիկ եւ յատկանշական երգերը նուիրուած Հ. Բ. Ը. Մ.-ին, հայ լեզուին ու մշակոյթին եւ հայ հաւատքին, ընկերակցեցաւ եւ կառավարեց դաշնամուրի վրայ Տաթեւիկ Հայրապետեան իր մօրը աջակցութեամբ:

Յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն, պատրաստուած բոլոր հայ տիկիններէն, գլխաւորութեամբը մասնաճիւղիս պատուական նախագահուհի՝ Տիկին Մառիի եւ աջակցութեամբը վարչական կազմի անդամներուն. Կատարուեցան կենացի մաղթանքներ:

Անսահման է Ալեքսանեանի ուրախութիւնը, ինքզինք կը զգայ իրագործուած ու լայնօրէն վարձատրուած: Պինդ ու պինդ բռնած է ձեռքին Հայրապետական կոնդակը, կրծքին կը շողշողայ շքանշանը: Կը մօտենամ իրեն հարցնելու ... թէ ինչպէս կը զգայ ինքզինքը այս պահուն: Ինծ կը պատասխանէ զգացուած... Այս բոլոր կը պարտիմ նախ ծնողացս, որ զիս մեծցուցին Հայրենի հողով, ապա իմ յաճախած զոյգ ազգային օճախներու ուսուցիչներուն եւ հոգեւոր հայրերուն, միութենական ընկերներուս, բարեկամներուս, որոնք չխնայեցին իրենց բարոյական հոգեկան աջակցութիւնը ամէն անգամ որ կարիքը ունեցայ եւ վերջապէս Մայր Հայրենիքիս, որ իմ հոգեկան սնունդիս աղբիւրն է եղած միշտ եւ անոր սիրովն տոգորուած կրցած եմ տարիներ աշխատիլ իմ ազգիս համար Սփիւռքի մէջ:

Հաւատք, Եկեղեցի, Լեզու, Հայրենիք, Սփիւռք ... Հայ ժողովուրդի պատմութեան հիմնական բաղադրական մասերը, ներդաշնակաբար իրար միացած, շաղապատուած ստեղծեցին դիւթիչ մթնոլորտ մը: Բարի աշխատանք բոլորին:

ԿԷԿԷԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

**

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱԿԻՐՃ ԳԻԾԵՐ

Տիգրան Ալեքսանեան ծնած է Արեւմըտեան Կիլիկիոյ Էլմալու գիւղը 1920-ին: 1923-ին ընտանեօք փոխադրուած են Հոռոդոս կղզի, իտալական գերիշխանութեան տակ: Հոն կը յաճախէ Ֆրէրներու դպրոցը: 1934-ին կը մեկնի Կիպրոս, Մելգոնեան կրթական հաստատութիւն, ուր կը ստանայ իր տոհմային սկզբնական դաստիարակութիւնը: 1937-ին կ'անցնի Վենետիկ, Մխիթարեաններու Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանը ամբողջացնելու համար իր երկրորդական ուսումը, եւ ապա մուտք գործելու Միլանոյի Բժշկութեան Համալսարանը վկայուելով որպէս Տոքթոր - բժշկութեան եւ մասնագէտ վիրահատութեան:

Նկատի ունենալով այն ազգային դաստիարակութիւնը որ ստացած է Սփիւռքի տարածքին գործող մեծագոյն հայկական գիշերօթիկ դպրոցներէն ներս, ուռճացած եւ վարակուած մեծ ազգային գործիչներու եւ հայ մշակոյթի տիտաններու հոգեկան եւ հոգեւոր ժառանգութիւններէն եւ տասնեակ ու տասնեակ ուսուցիչներու հոյլէն որոնք այդ տարիներուն գործեցին չքնաղ կղզիի ափերուն կառուցուած Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեանի տեսիլքէն բխած կրթական ամրակուռ հաստատութեան մէջ, որպէս ուսումնատենչ զաւակները Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած կարենան զարգանալ եւ ազգին վրէժը լուծել միայն ուսումով, գիր ու գրականութեամբ եւ ոչ - հուրով ու Թուրով: Աւելի եւս ամրանալով Վենետկոյ, Սուրբ Ղազարու, Մուրատ - Ռափայէլեանի երդիքին գուրգուրալից մթնոլորտը շնչելով իր տոհմային օժիտին, սարսռալից ազդեցութեամբը մոգական ազդեցութեան Բագրատունիներու, Հիւրմիւզներու, Ալիշանի, Պէշիկթաշլեանի, Վարուժանի եւ լուսապայծառ Մեծ Սեբաստացւոյ Միաբաններէն որոնք իբրեւ Որդեգիր Կուսին եւ Վարդապետները Ապաշխարութեան, իրենց հովանիին տակ կը դաստիարակէին հայ որդիները ապաստան գտած իրենց տունը, տոքթ. Ալեքսանեան չէր կրնար ունենալ անոնցմէ տարբեր գաղափարական տեսութիւններ, որոնք զինք մղեցին ամբողջ կեանքի ոլորտին, նուիրուելու անհատական ասպարէզին զուգընթաց հայկականութեան եւ անկէ բխող պահանջներուն Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մէջ:

1939 - 1945 կը վարէ Հայ համալսարանականներու Միութեան քարտուղարի պաշտօնը: Ժրաջան, անձնուրաց ազգային գործիչ մը պատերազմեան դժուար տարիներուն:

1939 - 1969 Իտալիոյ Հայոց Միութեան վարչական անդամ քարտուղարի պաշտօնով:

1945-ին գաղափարակից քանի մը անմոռանալի ընկերներու Արամայիս Սրապեան, Զաւէն Մըստիկեան, Յուսիկ Աշրաֆեան, Տոքթ. Կարապետ Պորանեան, Տոքթոր Մանուկ Խանպէկեան եւ ուրիշներ, աջակցութեամբը կը մշակէ եւ կը հիմնէ Նոր կանոնագրական ձգտումներով Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը եւ կը ստանձնէ անոր քարտուղարութեան պաշտօնը:

Կանուխէն անդամ Հ.Բ.Ը. Միութեան, 1946-ին կը հրաւիրուի Միլանոյի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ, ստանձնելու ատենադպրութեան պաշտօնը, նոր զարթօնք մը ապահովելու համար, յետ - պատերազմեան օրերուն եւ այդ օրերուն հրամայականներէն բխող պահանջներուն բեղնաւոր պատասխան մը տալու համար: Յիշենք Միութեան ներգաղթի կոչին հանգանակութեան հրաւէրը հայկական արտասահմանին:

1953-ին կը հիմնուի Միլանոյի - Հայ Տունը - : Երեք տարի վերջ կը նշանակուի վարչութեան ատենադպիր, պաշտօն զոր կը վարէ ձեռներէցութեամբ աւելի քան 12 տարի:

1971 - 1984 բացարձակ մեծամասնութեամբ կ'ընտրուի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան նախագահ:

1983-ին ժառանգելով վաստակաւոր նախորդներու, ինչպէս՝ Ե. Հիւսիսեան, Զ. Մըստիկեան, պատուական պաշտօնը կ'ընտրուի Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղի ատենապետ:

1985-ին ի գնահատումն իր երկարամեայ անսակարկ եւ անվերապահ ծառայութեան, Նիւ - Եորք կայացած ընդհանուր ընտրական ժողովին անակնկալօրէն կ'ընտրուի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամ, վեցամեայ տեւողութեամբ: Միաժամանակ կը նշանակուի նաեւ Միութեան զուիցերական Իրավիճակի վարչութեան անդամ:

Այս երկար - յիսնամեայ - բազմայրագ տարիներու ընթացքին Տիգրան Ալեքսանեանի կապերը Հայրենիքի հետ կը դառնան աւելի ու աւելի պինդ: Ան, շատ անգամներ, շատ առիթներով կ'այցելէ Մայր Հայրենիք հոգեպէս ու բարոյապէս տոգորուելու:

1968-ին Էրեբունեան օրերուն մասնակցելով Պետական տօնահանդիսութեանց:

1974-ին իր կնոջ Ալինին հետ Վազգէն - փառ Հայրապետի հրաւէրով:

1979 - 1980-ին մասնակցելու Սփիւռքի հայ գործիչներու համագումարին:

1990-ին ընկերակցութեամբ Պերկամոյի Իտալական Հայանպաստ ձեռնարկներու, այցելութիւն եւ առաքելութիւն կատարելով մեր Հայրենիքի աղէտեալ գօտիները:

Տիգրան Ալեքսանեան միշտ զուգընթաց իր բժշկական ասպարէզին որուն ծոցէն ալ մինչեւ այսօր կը քաղէ անխոնջ նուիրումի արդասիքները, արժանանալով Քաղաքապետարանի գնահատանքներուն, ազգային հանրային գործունէութեան ունեցած է նաեւ հրատարակչական գործունէութիւն մը իր հովանաւորութեամբ եւ մասնակցելով թարգմանչական աշխատանքներուն լոյս ընծայած է Զաւէն Մըստիկեանի անունը կրող մատենաշարը, իտալերէնի վերածելով Թումանեանի Քառեակները, Վահան Տէրեանէն ծաղկաքաղ մը եւ Վահրամ Մավեանի կեանքն ու գործերը իտալերէն լեզուով:

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ
ՀՈԳԵՒՈՐ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 2 Թուակիր անձնական նամակով մը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա. կը յայտնէ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի, որ ընդառաջելով Գերմանիայէն ստացուած բազմաթիւ դիմումներուն եւ նկատի ունենալով հոն Հայերու բազմացող թիւը, անհրաժեշտ դարձած է եկեղեցական համայնքներու կազմակերպումը տարբեր քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ եւ ուրեմն զինքը կը նշանակէ Գերմանիոյ հայ համայնքներու հոգեւոր վերատեսուչ:

Կը յանձնարարէ որ Գարեգին Վրդ. պաշտօնը ստանձնէ 1991, Ապրիլ 15-էն, կեդրոն ունենալով Քէօլն քաղաքը: Այս կարգադրութիւնը հաղորդուած է նաեւ հայրապետական պատուիրակ՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Գրիգորեանի:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ «ՀԱՅՔ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐ ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ՀԵՏ

Շաբաթ, Ապրիլ 13, ժամը 20-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում մը Ղարաբաղեան Շարժումի, ապա՝ ՀՀՇ-ի անդամ եւ այս վերջինոյն պաշտօնաթերթ «Հայք»ի խմբագիր Սամուէլ Գէորգեանի հետ:

Սամուէլ Գէորգեան շուրջ տասը օր է Փարիզ ժամանած էր առողջական պատճառներով եւ Գրողներու Միութիւնն ալ ընդառաջ գացած էր Ֆրանսահայ մամուլին հետ հանդիպում մը ունենալու իր փափաքին:

Մամուլի ներկայացուցիչներէ զատ, բազմաթիւ հետաքրքրուողներ փութացած էին Հ.Բ.Ը.Մ. կեդրոնը եւ հաւաքոյթը կը խոստանար շահեկան բնոյթ ունենալ, եթէ Ս. Գէորգեան սկիզբէն իսկ չշեղէր նիւթէն եւ մեզի խօսէր միայն Հայաստանի մամուլին պարզած այսօրուան պատկերին վրայ, անոր հնարաւորութիւններուն, դժուարութիւններուն, մէկ խօսքով՝ այն հարցերուն մասին, որոնք իր ճիւղին մաս կը կազմէին, փոխանակ մխրճուելու քաղաքական հանգոյցներու խորը, որոնք ոչ նպատակայարմար էին, ոչ ալ կրցան ծառայել յըստակ գաղափար մը տալու տիրող կացութեան մասին:

Իր ելոյթին յաջորդող հարց - պատասխաններն ալ կարելի չեղաւ կեդրոնացնել օրուան նիւթին վրայ եւ ի վերջոյ երեկոյթը ձախող տպաւորութիւն մը գործեց, ինչ որ ոչ կազմակերպիչ միութեան նպատակն էր, ոչ ալ, անկասկա՛ծ իրը կրնար ըլլալ:

Ա. Մ.

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՏԵՆԷՔ ՄԱՍԵՆ

Գաւառակ Գըր Շէհիրի. կը կոչուի նաեւ Քէսքին: Շրջակայ գիւղօրէք՝ 195 հատ, բոլորն ալ այլազգի: Հայ բնակչութիւն՝ 440 տուն, ամբողջովին տեղահան: Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Մեսրոպ Քահանայ Աֆարեան, 36 տարու, կիրթ, վառվռուն, զարգացեալ եւ պերճախօս երէց՝ որ Ազսէրայէն Քէսքին փոխադրուելով նահատակուեցաւ «Տէվէ Պաղըրան» կոչուած վայրը, Գալէճիքի հովիւ Տ. Կարապետ Տատըրեանի նման:

Իր մարտիրոսացման պարագաները կը պատմուին այսպէս. - Տ. Մեսրոպ տեղացի 150 Հայերու հետ կը բռնէ Մահու ճանապարհը. մէկուկէս ժամ անդին՝ յիշեալ ձորը հասնելնուն, կ'առաջարկեն իրեն որ իսլամութիւնն ընդունի, իբր միակ միջոց փրկութեան: Սակայն հաւատքնուիր եւ քաջարի քահանան արհամարհանօք կ'ունկնդրէ դահիճներուն կեղծունակ խօսքերը, միտքէն մէկ գաղափար հոլովելով անընդհատ. «Մահ իմացեալ անմահութիւն է»: Կը խրախուսէ հետինները՝ սուրբ հաւատքնուն վրայ ամուր կենալ եւ սա՛ կարկեցուցիչ պատասխանը կը ճակատէ սպառազէն Թուրքերուն. «Արարիչը ծներ է զիս Հայ Քրիստոնեայ եւ այնպէ՛ս ալ Անոր պիտի աւանդեմ հոգիս: Դո՛ւք եղաք սրբագրող իմ Աստուածս...»: Գաւազը գիւղէն Հաճը Մէհմէտ այս շանթաձիգ խօսքերէն զայրացած՝ սուրը կը մերկացնէ եւ անոր սիրտը կը մխէ խոլոյն: Խումբն ամբողջ վկայակից կ'ըլլայ Տ. Մեսրոպի, եւ Տէվէ Պաղըրան ձորը պահ մը կը նոյնանայ իր ահաւոր կոչումին հետ, ծծելով անոնց ազատօրէն արիւնը...:

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ
9.- ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Փոքր Ասիոյ գաւառներէն՝ կեդրոնին ամէնէն մերձաւորն է այս, ընդհանրապէս լեռնոտ դիրքով - Թուրք յորջորջմամբ ԻԶՄԻԹ կամ ԻԶՆԻՄԻՏ, նաեւ Գօճա Եէլի-, որ կը գտնուի Կ. Պոլսոյ արեւելակողմը, Պրուսայի, Պոլուի, Սեւ Ծովու եւ Մարմարայի մէջտեղ, պարունակելով մէկ մասը Բիւթանիոյ (Նիկոմիդիա, Պիլէճիք, Նիկիա, Պրուսա եւայլն կը կազմեն հին Բիւթանիան) եւ թրջուելով Սաքարիա գետէն: Սահմանակից հինգ գաւառներէն են Գարամուսալ, Եալօվա, Ատա Փազար, Գանտրա եւ Կէյվէ:

Կառավարչանիստ կեդրոնավայրն է համանուն քաղաքը, հաստատուած ծովածոցի մը հունին, եւ կապուած Հայդար Փաշայի՝ Անատօլուի երկաթուղիով: Կը բաժնուի Պարտիզակ եւ Արմաշ գիւղախումբերու: Միայն քաղաքին 12 հազար բնակչութեան 4500-ը Հայ, որ 1915 Յուլիս 24-էն սկսեալ յանկարծակի տեղահան եղաւ ամբողջովին՝ տխրահռչակ միւթէսարրըֆ Մազհարի հրամանաւ եւ իր արբանեակներուն անողոք ղեկավարութեամբ, անասունի յատկացեալ վակոններու մէջ լեցուելով եւ տարուելով մինչեւ Գոնիա, ուրկէ անդին ոստիկաններու չար քմայքով, հետիոտն, որպէսզի ընտանիքներ կեղեքուէին ու զրկուէին իրենց գոյքերէն: Ընդհանուր աքսորէն վերջ, Հայ վաճառատանց եւ բնակարաններու կողոպուտը կը սկսի. այնուհետեւ գիտումնաւոր հրդեհ մը մոխիրի կը վերածէ Հայնոցն ողջոյն (700 տուն), ապաղային Թուրք նահատակութեանց չոչո՛րդն իսկ չմնալու համար: Հայերու վրայ ի գործ դրած իրենց խժդժութիւններով հանրածանօթ կը մնան շրջակայ վայրերու՝ Ուզուն Թարլայի եւ Տէրպէնտի միւտիր Վէլի եւ Վէճիհի:

(Շար. 228)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ALFORTVILLE

DIMANCHE 28 AVRIL

— Messe de requiem à 10 heures en l'église arménienne rue Komitas
— A 12 h 30 regroupement puis défilé à partir de l'église jusqu'au monument - khatchkar Place Carnot.
— Recueillement puis prises de parole.

ԻՍԻ

Կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Իսիի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու, նաեւ շրջանի հայ կուսակցութիւններու, միութիւններու եւ հաստատութիւններու

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 28–ԻՆ

ժամը 10–ին Պատարագ եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն
ժամը 11·30–ին Համախմբում Հայ Առաքելական Եկեղեցիին առջեւ
ժամը 11·45–ին Շքերթի մեկնում
ժամը 11·50–ին Համախմբում Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին առջեւ
ժամը 12·10–ին Համախմբում Իսիի Ապրիլեան Եղեռնի Յուշարձանին առջեւ
ժամը 12·20–ին Ծաղկեպսակներու զետեղում
ժամը 12·30–ին Ճառեր· Միւռոն Վրդ. –հայերէն–, Վերապատուելի Լեւոնեան –ֆրանսերէն– եւ Իսիի երեսփոխան – քաղաքապետ Անտրէ Սանթինի
ժամը 13–ին Վերջ Սգահանդէսի :

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 16, ժամը 20·30–ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ :
Կարեւոր օրակարգ :
Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը հաճոյքը ունի յայտնելու, թէ Տիկնանց Ընկերակցութեան անդամական ընդհանուր ժողովը պիտի գումարուի, Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 14·30-ին վարժարանին մէջ :
Պարտ կը զգանք յիշեցնելու, որ անդամավճարը 300 Ֆր. է :
1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340

Le Conseil d'Administration de l'Ecole Arménienne Tebrotzassère a le plaisir de vous convier à l'Assemblée Générale de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère qui se tiendra le DIMANCHE 28 AVRIL à 14h30 au siège social de l'Association :
1, Bld. du Nord — LE RAINCY 93340
Nous vous rappelons que le montant de la cotisation annuelle s'élève à 300 Frs.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոն - Տը - Շէրիւ եւ Շարվիէօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը 1990 տարւոյ ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Էրիմեան 500 Ֆր., Ծիպրայէլ Պահատուրեան 1000, Գէորգ Թօփմանեան 200, Ծիպրայէլ Պահատուրեան 1000, Սերժ Պահատուրեան 400, Կարապետ Յովհաննէսեան 300, Հայկուհի Խաչատուրեան 100, Ասպետ Գարաքէշիշօղլու 100, Լուսի Պալիքեան 100, Պերնարտ Պըշաքճեան 500, Մամաս Գիթապճեան 1000, Ծիպրայէլ Պահատուրեան 1000, Սերժ Պահատուրեան 200, Մամաս Գիթապճեան 300, Ծիպրայէլ Պահատուրեան 1000, Հիլպաքեան 1000, Գասպարեան 300, Փիէր Զուլֆայեան 500, Մամաս Գիթապճեան 500, Ժան Յովհաննէսեան 300, Արիս Խաչատուրեան 500, Ծիպրայէլ Պահատուրեան 1000, Աղաւնի Պահատուրեան 1000, Մարգար Մարգարեան 500, Սեպուհ Սարեան 500, Թերզեան - Պէնլեան 300, Ղազարոս Ղազարոսեան 300, Արիս Խաչատուրեան 200, Արաքսի Գրիգորեան 100, Մարի Զիլտէմեան 200, Եզաս Գարակէավուրեան 100, Մարի Գարակէավուրեան 100 Ֆր. :

***

Կապոյտ Խաչի Պանէօ - Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեանէ 500 Ֆր. իրենց հօրաքրոջ՝ Տիրուհի Մուսայեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

U.G.A.B. - LYON

est heureuse de vous annoncer qu'un déjeuner de bienfaisance aura lieu:

le Dimanche 28 Avril à 12 h 30

à l'Hôtel PULMANN Perrache
12, cours de Verdun, 69002 Lyon

en l'honneur de

Monsieur Setrak SANDJIAN

président sortant de l'U.G.A.B.-Lyon et de son épouse

Pour tous renseignements complémentaires, contacter le :
78 89 21 69 de 9h à 13h.

artisan
armen

4, Allée de l'Espérance
94440 VILLECRESNE

PEINTURE
PAPIER PEINT
MENUISERIE
MOQUETTE
ELECTRICITE
CARRELAGE
MACONNERIE

TRAVAIL SOIGNE — PRIX MODERES
DEVIS GRATUIT
Tél. 45 98 00 57

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԿԱ - ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 12·30-ին Մարսէյլի, Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Ջրբաշեան սրահը :

Գեղարուեստական լայն բաժին «Գարուն»ի կողմէ :
Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝
91 87 43 71 կամ 91 77 84 70 թիւերուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժեռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նախագահ Պր. Պերճ Կարապետեանի եւ փոխ - նախագահ Պր. Յակոբ Էսկիճեանի «Ներսէս Շնորհալի» շքանշաններու տուչութեան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սէն - Ժերոմի Եկեղեցիին.-
Արա եւ Աղաւնի Կարապետեան 500 եւ 500 Կապոյտ Խաչին, Պերճուհի եւ Եսթէր Էսկիճեան 200, Կապոյտ Խաչին 200, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Մարգարեան 250-ական եւ Կապոյտ Խաչին 250-ական, Սէն - Ժեռոմի Կապոյտ Խաչ 300, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մելգոնեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան, Մի Ոմն, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին 500-ական, Տէր եւ Տիկին Պիսքիճեան, Տէր եւ Տիկին Սարեան 300-ական, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ Շէհրիեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Գալընպաճաքեան, Տէր եւ Տիկին Սարեան, Տիկին Արշամ Պապայեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Մելգոն Թօքաթլեան, Այրի Տիկին Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Զարագեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Տէր - Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Թութլեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սանտալեան, Այրի Տիկին Մեժան 100-ական Ֆր. :

DEBAT PSYCHO

animé par
le Dr HOVANNES HOVANESSIAN

— *Thème* —

— Relations parents-enfants
— Stress des examens

Des problèmes qui nous concernent tous
le Vendredi 26 Avril à 20 h 45

Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas — Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE EN HOLLANDE

La Section de CLICHY-LA-GARENNE organise un voyage en Hollande les 31 mai, 1er et 2 Juin

Super ambiance assurée

Renseignements et réservations par téléphone :
47. 99. 41. 19 et 42. 70. 00. 91

PAVILLON OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE

FOIRE DE GRENOBLE

DU 19 AU 29 AVRIL

PROGRAMME DU SAMEDI 27 ET DU DIMANCHE 28 AVRIL

SAMEDI 27
A partir de 16 heures
Réception des Présidents et responsables d'Associations — Hall d'accueil d'Alpexpo
Visite de la Foire de Grenoble
Pavillon Officiel d'Arménie, rencontre avec les membres de la délégation.
19 heures
Cocktail de bienvenue sur le Stand d'Arménie.
21 heures
Diner officiel du Pavillon d'Arménie en présence des personnalités de la Ville de Grenoble (participation 150 frs. par personne, *inscription recommandée*).

DIMANCHE 28
10 heures à 12 heures
Salle Charteuse-Alpexpo
Réunion réservée aux responsables d'associations.
Le thème : *La vie associative, son rôle dans la vie économique de l'Arménie, sa puissance et sa capacité à s'organiser, la mise en place de rencontres régulières.*
12 heures 30
Sur place à l'Alpexpo
Buffet offert aux participants par le C. A. G.
Informations pratiques

Chaque participant recevra à réception de son inscription
— 2 billets gratuits pour entrer à Alpexpo (samedi et dimanche)
— plan de la ville de Grenoble
— 1 liste d'hôtels offrant des prix préférentiels à Alpexpo (vous permettant de réserver directement).

Contact C. A. G. — 15, Cours de la Libération — 38100 Grenoble.
Tél. : 76. 48. 59. 38.

ECOLE Dikran et Hripsimé PAPAZIAN

OUVERTURE DES INSCRIPTIONS POUR L'ANNEE SCOLAIRE
1991 — 1992

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian fondée à Lyon en Septembre 1988 par l'Eglise Arménienne a le plaisir de vous informer de l'ouverture d'une troisième classe, classe primaire de Cours élementaire CE 1 / CE 2 dès la rentrée de Septembre 1991.

En vue de cette rentrée, les inscriptions sont dès maintenant reçues :
— en classe maternelle, pour les enfants âgés de 3, 4 et 5 ans.
— en classe de CP, pour les enfants âgés de 6 ans.
— en classe de CE 1 / CE 2, pour les enfants âgés de 7-8 ans.

Un service de restauration et un ramassage scolaire par car est assuré chaque jour.

Toutes précisions utiles vous seront données au secrétariat de l'école :
40, rue d'Arménie 69003 Lyon.
Téléphone : 78. 60. 47. 18,
tous les jours de 9 h à 12 h
et de 14 h à 17 h
et le samedi de 9 h 30 à 12 h.

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian dispense un enseignement en arménien en complément des programmes de l'Education Nationale.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 26

VENDREDI
26 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.525
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
66e ANNÉE — No 17.525

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՄԱՀՈՎ ԿԸ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՆ ԽՕՍՔԸ

Հակառակ անոր որ Հայեւթուրք յարաբերութիւնները տասնամեակներու կաղապարէն տարբեր բնոյթով ներկայացնելու առաջին փորձը չէ ու նախորդ զանազան յայտարարութիւններու հետ համեմատական չէշտ գիծեր կը կրէ, հետաքրքրական էջ մըն է Էրթուղրուլ Էօզքէօքի գրութիւնը: Նաեւ բաւական անակնկալ: Մեկնելով ՕԹԱՆ-ի համաքոյթին մէջ նիւթ բլլալու պարագայէն, կարելի է եզրակացնել թէ թուրք իշխանութիւնները այս յարաբերութիւններու մարզին մէջ բ. հանգրուանով մը հետամուտ են միջազգային ուշադրութեան արժանացնելու զանոնք: Բաւական խօսուն՝ մեկից արտայայտութիւն մըն է «ամէն բան կարելի է» խօսքը որուն որպէս լռելեայն բացատրութիւն մը կ'ըսուի թէ ներկայ է «պատմութեան կանխակալ կարծիքները բեկանել»ու, «թապուները թօթափել»ու մտայնութիւն մը:

Ճիշդ չէ անշուշտ լրագրողի մը տողերուն ետին անպայման փնտռել պետական վարքագիծի մը հետքերը, սակայն եւ այնպէս, կարելի ալ չէ հարց չտալ թէ ի՞նչ բսել կ'ուզէ Է. Էօզքէօք: Ամէն մարդ գիտէ թէ աշխարհի նոր կարգաւորում մը խնդրոյ առարկայ է ու ան յատկապէս կը վերաբերի խնդրոյ առարկայ շրջանին:

Ամերիկայի եւ Եւրոպայի զինակցութեան ու Իրաքի ղեկավարութեան վերջին օրերու անակնկալ շրջադարձէն ետք Թուրքիա յանկարծ ինքզինքը գտաւ շրջուած գիրքի վրայ. քրտական աքսորին առաջին օրերու գրեթէ «բարեխնամ հովանաւոր»ի պխտակին յաջորդեց անզուտ, անխիտ դրացիի որակումը, երբ սահմանը փակեց, պաշտպանող զանգուածները լլքելով սովին, ցուրտին ու հիւանդութիւններու ճիրաններուն: Հասկնալի է որ քրտական խաղաքարտէն ակնկալուած բարիքէն յուսախաբ, Թուրքիա այլուր փնտռէ իր վարկը նորոգելու ազդակները: Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բարելաւելու տրամադրութեան այս արձանագրը սխալ չըլլար ընկալել նաեւ այս շրջանակին մէջ:

Ստեղծուած կացութիւն մը օգտագործելու մտահոգութիւնը կը չէզոքի արդէն այն տողերով, ուր Հայաստանի հանդէպ կարծրացած մտայնութեան փոփոխութիւնները թուրք գինուորներու բիրտ արարքին ազդեցութիւնը դարմանող ազդակ կը նկատուին:

Անակնկալներու հաւանականութեան մը յաճախակի մէջբերումը մտածելու կը մղէ թէ արդեօք Թուրքիա մտադիր չէ՞ փորձելու իր ժողովուրդին կողմէ «ընդունելի» եւ հայութեան համար ալ հարկին որպէս «գիջում» ընկալելի տարազով մը թապուները ջնջողի համբաւին տիրանալ: Մանաւանդ ուշագրաւ է «Ապրիլ 24»-ին Է. Էօզքէօքի կողմէ որպէս «Հայերու Ազգային Օր» նշումը որ աննախընթաց երեւոյթ մըն է թուրք մամուլին մէջ:

Զարմացնող, այլեւ հարցականներու ծնունդ տուող բնոյթ մը ունի վերոյիշեալ գրութիւնը որուն ճշգրիտ մեկնաբանութիւնը հաւանօրէն պիտի կատարէ ժամանակը. առ այժմ, ճկունացած կաղապարներու, փլուզող թապուներու ետին պահուած անակնկալներու փորձառութեան տէր հայ ժողովուրդին համար, յիշուած տրամադրութիւնը առաւելագոյն զգուշութեան թելադրանք մը նկատել ամէնէն յարմար հակազդեցութիւնը կը թուի: Ցաւակապէս երբ ա՛լ անհաւանական, ա՛լ անկարելի համարուած անցքեր սարսափով կը համակեն ամբողջ մարդկութիւնը, չէզոքելով «զոհ»ին անդարմանելի ու նաեւ աններելի միամտութիւնը, դիւրահաւատութիւնը:

Սարսափին կրկնութեան բեմադրութիւնն ալ սկսած էր թապուներ խորտակելու գրեթէ խանդավառող քայլերով: Ու շատ ժամանակի պէտք չունեցան Քիւրտերը հասկնալու համար թէ ի՛նչ բանի կանխավճարն էր Թուրքիոյ մէջ առանց հալածուելու քրտերէն խօսիլ ու երգելու ազատութիւնը...:

Ա. Թ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՀԱՅԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐՆ Է...»

«Հիւրրիյէթ»ի Ապրիլ 24-ի թիւին «Բաղաքականութիւն» խորագրուած սիւնակներուն մէջ Էրթուղրուլ Էօզքէօք «Հայաստանի տեղեկագիրը Արտաքին Նախարարութեան սեղանին վրայ» խորագիրով կ'անդրադառնայ թուրք դեսպան Վոլքան Վուրալի վերջերս Երեւան կատարած այցելութեան ու կը խօսի հայեւթուրք յարաբերութիւններու նորասկիզբ շրջանին մասին:

Է. Էօզքէօք կը գրէ թէ թուրք դեսպանը հեռաձայնով խօսած է Թուրկութ Էօզալի հետ ու բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ հաղորդած անոր. բսած է օրինակ, թէ վերջերս Հայաստանէն մեծ թիւով Հայեր, մէկ մասը կեղծ անուններ գործածելով, որպէս զբօսաշրջիկ կ'այցելեն Սեւ Ծովու շրջանը: Դեսպանը զարմացած է նաեւ տեսնելով թէ բազմաթիւ Հայեր թրքերէն գիտեն:

Թուրք լրագրողը կը գրէ թէ Հայաստանի նկատմամբ Թուրքիոյ հետաքրքրութիւնը կը զարգանայ. ու որպէս ապացոյց կը յիշէ ՕԹԱՆ-ի եւ Խորհրդային Միութեան տարեկան վերջին քոնքը որուն ընթացքին Մոսկուայի թրքական դեսպանատան մէկ կցորդը որ ՕԹԱՆ-ի Պրիւքսէլի կեդրոնին մէջ երկար տարիներ աշխատած է, Թուրքիոյ կողմէ զեկուցում մը կը ներկայացնէ. ան կը վերաբերի Կովկասի – Ազրպէջանի, Վրաստանի, Հայաստանի – ամբողջական պաշտպանութեան: Էօզքէօք այս երեւոյթը կը բացատրէ շրջանին հանդէպ Թուրքիոյ հետաքրքրութեամբ ու բարեկամական կեցուածքով զոր ցոյց կուտայ նաեւ միջազգային բեմին վրայ:

Խնդրոյ առարկայ յօդուածը կը շարունակուի հետեւեալ տողերով.- «Իրականութեան մէջ թուրք իշխանութեան այսօր տիրացած մտայնութիւնը Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները արագօրէն զարգացնելիք մակարդակ մը կը մտնէ: Սակայն այս հարցին մէջ զգուշաւոր է, որովհետեւ Ազրպէյճանի հարց մը խնդրոյ առարկայ է:

Թուրք իշխանութիւնը կը փափաքի Հայաստանի հետ փոխ - յարաբերութիւնները զարգացնել այնպիսի արագութեամբ մը որ Ազրպէյճան առկէ չվիրաւորուի, անհանգիստ չըլլայ: Նոյնիսկ, աւելի բաց խօսքով, պէտք է բսել որ կը փափաքի Հայաստանի փոխ – յարաբերութիւնները այնպիսի ձեւով մը զարգացնել որ անոնք նպաստեն Հայաստան - Ազրպէյճան կնճիռին լուծումին:

Միջնորդութեան ձեռնա՞րկ մըն է ասիկա. դժուար է այդքան յաւակնոտ ըլլալ: Սակայն ներկայիս Թուրքիա Ազրպէյճանի հետ պատմութեան ամէնէն սերտ յարաբերութիւնները կը մշակէ:

Շրջանի մը, երբ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները նաեւ Հայաստանի հետ արագօրէն կը զարգանան, կարելի չէ՞ արդեօք մտածել որ այս եռանկիւնը աւելի շինիչ հանգամանքով մը ներկայանայ:

Մեր ապրած օրերուն ամէն բան այնպիսի արագ թափով մը կը զարգանայ որ ամէն բան կարելի է:

**

Թուրքիա քրտական նիւթէն ետք հայկական հարցին մէջ եւս պատմութեան կանխակալ կարծիքները բեկանելով, արմատական մտայնութեան մը փոխակերպումը կը նշէ:

Երբ կը խօսուի *թապու*ներու մասին, պէտք է տեղին արժեւորել նաեւ Կովկասի այս զարգացումները:

Հաւնինք կամ ոչ, Թուրքիա դարասկիզբէն ի վեր իրեն կապած կարգ մը *թապու*ները կը թօթափէ: Պէտք է ճիշդ ըմբռնել այս յեղափոխութիւնը որ կը կատարուի այս գօտիին կարծրացած մտայնութիւններուն վրայ. պէտք է լաւ պաշտպանել զայն:

Որովհետեւ այս մարզին մէջ դիտարկուած փոփոխութիւնը այնքան մեծ է որ կրնայ մէկ թափով ջնջել այն մտահոգութիւնը որ մեզի կը պատճառէ իր հրացանին բունով քանի մը ապաստանեալ խոշտանգող զինուորը:

Վերջին կէտ մը...

Այսօր Ապրիլ 24 է: Հայերու ազգային օրը...: Յառաջիկայ օրերուն երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ անակնկալ զարգացումներ կրնան տեղի ունենալ...»:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԵՐԵՒԱՆ

Ապրիլ 23-ին իրիկունը, Լոռիս Ճգնաւորեանի ղեկավարութեան տակ տրուած բացօթեայ նուագահանդէսէ մը ետք, Զորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին, ամբողջ օրը անհամար բազմութիւն մը կը դիմէր Ծիծեռնակաբերդ, հազարաւոր ծաղիկներ զետեղելով Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանին, որու կողքին է նաեւ յուշարձան մը Սումգայիթի զոհերուն նուիրուած:

Ըստ աւանդութեան, առաւօտուն պաշտօնական այցելութիւնները կը կատարուէին եւ ծաղկեպսակներ կը դրուէին: Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի գլխաւորած պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան, նախարարապետ՝ Վազգէն Մանուկեան, Գերագոյն Խորհուրդի տեղակալ Գագիկ Յարութիւնեան, փոխ վարչապետներ, երեսփոխաններ եւ պաշտօնական այլ անձեր: Ծիծեռնակաբերդ ժամանեց նաեւ իր շքախումբով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութեան ներկայութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց:

Աւելի ուշ, Ազատութեան (Օփերա) հրապարակին վրայ ոգեկոչման հաւաքոյթ տեղի ունեցաւ, ուր խօսք առնելով, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ոգեկոչեց Ապրիլեան նահատակները, ելոյթ ունեցան նաեւ կուսակցութեանց եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ:

ՓԱՐԻԶ

Փարիզեան ոգեկոչումներու շարքը, ըստ աւանդութեան, սկսաւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցիէն, ուր խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին:

Գիտա Արք. իր խօսքը սկսելով՝ Եւ տուր մեզ Տէր արձակաձայն բարբառով բանալ բերանս մեր ... եւ աշխարհին ըսել՝ տուր մեր ժողովուրդին իրաւունքները, շարունակեց ոգեկոչումով մեր նահատակներուն, քանի, այսօր Ծիծեռնակաբերդէն մինչեւ աշխարհի բոլոր անկիւնները, Հայը կը յիշէ իր նահատակները: Գիտա Արք.ի խօսքին գլխաւոր երկու կէտերը կեդրոնացան նախ Հայաստանի վրայ, որ այսօր մէկ մասնիկն է միայն ամբողջական Հայաստանին, ապա՝ Արցախի, որ կ'ուզեն բաժնել մայր երկրի ափէն:

Ժամը 17.30-ին, Հայ նախկին ռազմիկներու եւ կամաւորներու կողմէ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին բոցի արծարծումէն ետք, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներու առաջնորդութեամբ եւ նախկին ռազմիկներու, մօտ 2000-ի հասնող բազմութիւն մը թափօրով կ'ուղղուէր դէպի Թրոքաթերօ, ուր Մարդկային Իրաւանց հրապարակը, յաջորդաբար խօսք կ'առնէին Տօքթ. Իվ Թերնոն (որու ճառը կը հրատարակենք առանձին մեր յաջորդ թիւով),

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿ ԳԵՏԱՇԷՆ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԱՇԷՆ

Գրած էինք Ապրիլ 23-ի մեր թիւով թէ ծանր ընդհարումներ տեղի ունեցած են Գետաշէն եւ որոնց դրդապատճառը եղած է խորհրդային զօրքի փոխարինումը Կիրովաբադէն եկած զօրքով, այլ խօսքով խորհրդային պիտակի տակ ազերի ուժեր, որոնք բուռն կերպով ռմբակոծած էին Գետաշէնի բնակչութիւնը: Զորեքշաբթի առաւօտ, «Լիպերասիոն» բաւական չփոթ լուրեր կուտար եւ միայն Հինգշաբթի առտու (Ապրիլ 25) կրցանք Երեւանէն ճշդել բուն պատահարները: Կը պարզուի որ Ապրիլ 16-ին, Մութալիբով, Ազրպէջանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, գաղտնի ժողով մը ունեցած է իրաւապահ մարմիններու հետ եւ հոն որոշուած է զօրքերու վերոյիշեալ փոխարինումը եւ հայ բնակչութեան տեղահանումը Գետաշէնէն եւ Մարտունաշէնէն, այն պատճառաբանութեամբ ալ որ հոն այլեւս խաղաղ հայ բնակչութիւն չկայ, այլ միայն՝ զինեալ գունդեր, ինչ որ բացարձակապէս սուտ է: Հայաստանի իշխանութիւնները դիմած են Մոսկուա, որպէսզի պատուիրակութիւն մը ղրկէ եւ ստուգէ որ այդ հայաբնակ գիւղերը բնակչութիւն իր կայ որ խաղաղ կեանք մը կը վարէ: Այս պայմաններու մէջ է, որ զօրքերը յարձակում գործած են Ստեփանակերտ իսկ ուր երկու վիրաւոր կար եւ Հայերն ալ հակայարձակման անցած են Շուշիի վրայ, ուր 10 վիրաւոր կայ: Այս լուրն է, զոր «Լիպերասիոն» բաւական չփոթ ձեւով կուտար:

Պարզ է որ մթնոլորտը խիստ լարուած է եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ որոշած էր Հինգշաբթի (Ապրիլ 25) ժամը 16-ին, մինչ նստաշրջանը պիտի վերսկսէր միայն Ապրիլ 29-ին, Երկուշաբթի: Բաքուի իշխանութեանց Հայերու տեղահանութեան ծրագիրը այլեւս բացայայտ է: Այս առընչութեամբ եւ դէմ դնելու համար կեդրոնի խեղաթիւրուած լրատուութեան, Մոսկուայի մէջ, Զորեքշաբթի օր, մամուլի ասուլիս մը կուտային Դաւիթ Վարդանեան եւ Էտիկ Եղորեան:

Ո՞ՒՐ Է ՍՓԻՒՌՔԸ՝

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ...

Ուրիշներ ի՞նչ կը մտածեն՝ չեմ գիտեր: Կը մտածե՞ն Սփիւռքի աստիճանական ինքնագոհութեան, ձեռնթափութիւններուն, ընկերային – մշակութային կեանքի հանդէպ անտարբերութեան, հանրային անտիրութիւններու, լուծման սպասող հարցերու մասին: Կ'անդրադառնա՞ն թէ վերջին քանի մը տարիներու մեր հասկընալի ոգեւորութիւններն ու մտահոգու-թիւնները՝ հայրենի կեանքի վերակառուցման եւ ընկրկումներուն հանդէպ, օրէ օր դասալքութիւններու եւ լուրջ զանցառութեանց պատճառ կը դառնան արտասահմանեան ճակատումներու, մասնաւորաբար Մամուլի դերակատարական ընթացքին վրայ:

Ո՛չ ոք կ'անդրադառնայ, անշուշտ, հրատապ կարեւորութիւնը եւ անմիջականութիւնը այն գործունէութեանց եւ նախաձեռնութիւններուն, որոնց հետամուտ է գաղութահայութիւնը՝ հարթելու համար հայրենիքի դժուարութիւնները կամ սահմանափակելու համար ակներեւ անձկութիւններ: Զօրաշարժը ո՛չ միայն [illegible] մըն էր, այլե՛ւ նոր փաստ մը՝ մրրկաւ գտուած Սփիւռքի հայրենասէր զգացումներուն ու ազգային գիտակցութեան մասին:

Այսօր ու վա՛ղն ալ անընդմէջ պէտք է շարունակուի կամրջումը ե՛ւ տարկայական ե՛ւ ազգային - մշակութային – ընկերային առումով: Սփիւռքը եօթանասուն տարիէ ի վեր կը սպասէր, ողջունելու համար հայրենի ժողովուրդի ազատութեան, վերակազմակերպումի եւ վերանորոգ կեանքի երկունքը, եւ ան այսօր կ'ապրի այդ երկունքը: Աւելցուցէ՛ք ասոր վրայ 1988-ի երկրաշարժային աղէտը, Սումգայիթեան - Արցախեան – Ազրպէյջանական շարադէպ իրադարձութիւնները, անոնց ըստ ամենայնի անդրադարձումը հայ ընդհանրական կեանքի վրայ՝ ու չէք կրնար զարմանալ թէ ինչո՛ւ տարերային է շարժումը հայրենական թէ տարասփիւռ կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ:

Այսուհանդերձ, անհատական իմ համոզումով, զարմանալի է – չըսելու համար մտահոգիչ - սփիւռքեան մամուլի ողողումը խորհրդային եւ հայրենի իրադարձութեանց գրեթէ ամէնօրեայ հարցերուն, տագնապներուն, վէճերուն, կառավարական - վարչական, տնտեսական, քաղաքական եւ այլ մարզերու վերաբերեալ լայնաշունչ տեղեկատուութիւններով, անհատաբար գրի առնուած յօդուածներով կամ տեսութիւններով, բայց մանաւանդ ներհայաստանեան իրադարձութեանց վերաբերող ծաւալուն տեղեկատուութիւններով:

Չեմ ժխտեր տեղեկատուական թէ վերլուծական – բացատրողական բնոյթ ունեցող նշմարներու, յօդուածներու, հայրենի իրականութեան իրավիճակը, նպատակներ եւ առաջադրանքներ պարզաբանող պետական թէ մասնագիտական ակնարկներու կարեւորութիւնը, կուսակցական թէ կազմակերպական յայտարարագիրներու մէջ տեղ գտած միտքերու ներկայացման անհրաժեշտութիւնը: Ինչ որ գիս (ապահովաբար նաեւ ուրիշներ) կը մտահոգէ յըջօրէն՝ սփիւռքեան մամուլի ... խեղդամահութեան հաւանականութիւնն է, չըսելու համար արտասահմանեան օրաթերթերու ձեռնթափութիւնը այն պարտաւորութիւններէն՝ զորս ունին հանդէպ Արեւմտահայ մնացորդացի եւ այն բոլոր հայկական գաղութներուն՝ որոնք իրենց հանրային, ընկերային եւ մշակութային իւրայատուկ պայմաններով ամէն առնէ աւելի կը կարօտին հայ մամուլի առողջ դերակատարութեան:

Առա՞նց հայրենական իրադարձութեանց յորդումին ալ՝ վտանգուած են արդէն սփիւռքեան մեր օրաթերթերը, - յաճախ անդրադարձած ենք հայ մամուլ – հայ ժողովուրդ յարակցութեանց, հետեւաբար հարկ չենք տեսներ պարզելու, թէ ինչո՞ւ տարուէ տարի մեր թերթերը կ'որբանան կամ կը կքին: Անդրադարձած ենք նաեւ բացասական այն ներգործութիւններուն՝ որոնք Հայը տարուէ տարի դէպի քաղքենիացում կամ մեկուսացում կը մղեն: Չգիտցող չկայ թէ ինչո՛ւ ··· խմբագիրներու, աշխատակիցներու, յօդուածագիրներու սով կայ մերօրեայ մամուլի ճակատներուն վրայ: Եւ վերջապէս՝ չենք յանձնուած այն ինքնախաբութեան, որ տասը տարի ետք աւելի լաւատես ըլլալու հիմ եւ պատճառ կրնանք ունենալ: Եթէ ուրիշներ չեն ուզած ըսել որ սփիւռքեան հայ ժողովուրդի ներկայ ընկրկումներն ու խոտորումները, ձեռնթափութիւններն ու մեկուսացումները հետեւանք են հանրային - ընկերային – մշակութային կազմակերպումի աստիճանական անտեսումին ու քայքայման՝ մեր մամուլը (կ'ուզեմ ըսել դաշնակցական մամուլը) չէ ծամծմած բառերը, յայտնելու համար որ տարագիր ոեւէ ժողովուրդ դատապարտուած է քայքայումի, եթէ չունենայ հանրային իշխանութեան մը, հանրային ժողովներու եւ մարմիններու ղեկավարական հեղինակութիւնը՝ մեր ժողովուրդին կողմէ իրենց տրուած ծառայութեան պարտականութեամբ, – այնպէ՛ս՝ ինչպէս ապրեցան մեր գաղութները մինչեւ 1950 - 1960-ական թուականներ:

1990-ական տարիներու Սփիւռքը, իր աշխարհագրային - ընկերային ներկայ պայմաններուն բերումով շատ աւելի կը կարօտի երկու կենսական ուժերու, - նախ՝ ժողովուրդի կամքով եւ ընտրական ճամբով գործի կոչուած հանրային ժողովներու եւ վարչութիւններու, ապա նաեւ մամուլի դերակատարութեան: Մէկուն կամ միւսին ներգործութիւնը բախտորոշ կարեւորութիւն ունի:

Դժբախտաբար՝ Լիբանանի վերապահուած ներքին երկարատեւ ճակատումներ, անխուսափելի գաղթեր եւ ցրուումներ, գաղութային հին թէ նոր գօտիներու մէջ կեդրոնացած ժողովրդային զանգուածներու ճակատագրուած խարխափումներ եւ ընկրկումներ, բայց մանաւանդ դրամատիրական բարքեր, կենցաղային պայմաններ եւ այլ ազդակներ՝ իրենց աննպաստ անդրադարձումը ունեցան վերջին երեսուն տարիներու մեր հանրային - ընկերային - մշակութային կեանքի ապահով ու բարօր զարգացման ընթացքին վրայ:

Մամուլը չէր կրնար չմատնուիլ մերօրեայ իր անձկութեանց: Եթէ կ'ուզես հող գտնել, ամրանալ եւ զօրանալ՝ պիտի հրաժարիս ներհայկական եւ կեդրոնաձիգ մղումներէ. պիտի գիջիս ազգային հրամայականներու կանչելու վճռականութենէդ եւ պիտի ապաւինիս քաղքենիական - առեւտրական - «քիչ մը ամէն բան»եան մամլոյ վարքագծին. պիտի դառնաս, առնուազն, միջավայրին ու շրջապատի պարտադրած լրագրութեան՝ տեղական բարքերու հետ համակերպութեան:

Պէտք չէ աննկատ թողուլ նաեւ այն իրողութիւնը, որ սփիւռքեան մամուլը իր մեծ մասով կուսակցական – կազմակերպական «պաշտօնաթերթ»ի հանգամանքով իր մեկնակէտով՝ պարտքին տակ է հիմնական նշանակութիւն տալու կազմակերպական նպատակներու, հանրային ազգային - գաղափարական առաջադրանքներու, Հայրենիք - Սփիւռք աղերսէն թելադրուող հրապարակագրութեան: Դաշնակցական մամուլը՝ վերջին չորս - հինգ տարիներու հայրենի իրադարձութեանց, մասնաւորաբար Արցախեան դատի եւ Հայաստան – Սփիւռք առնչութիւններու հրահանգած ճամբէն շեղում չէր կրնար ճանչնալ. այսօ՛ր ալ կը մնայ նո՛յն ուղեգծին հետեւորդ՝ որովհետեւ կը դաւանի ազատագրական դատի անժամանցելի հարկադրանքներուն:

Իմ եւ ինծի նման ուրիշներու հիմնական մտահոգութիւնը՝ ներդաշնակութիւնն ու հաւասարակշռութիւնն է հայ օրաթերթերու գաղափարական - տեսակէտային նախապատուութիւններուն եւ անոնց իբրեւ մամուլի դերակատարութեան: Հայրենիքը կրնայ ամէնօրեայ ներկայութիւն մնալ արտասահմանեան մամուլի մէջ՝ առանց անտեսելու Սփիւռքի հրամայականները: Մէկը պէտք չէ խափանէ միւսին ներկայութեան իրաւունքը: Հայ թերթին մէջ զիրար պիտի գրկեն, զիրար պիտի ամբողջացնեն հայրենի եւ սփիւռքեան իրականութեան հիմնական բոլոր հարցերը: Մէկուն կշիռով պիտի չանտեսուի, պիտի չլքուի, պիտի չմոռցուի միւսին կշիռը···

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՀԱՄԱԿՐԱՆՔՆԵՐԸ ՉՅՈԳՆԻՆ

Ոչ շատ սովորական նկարիչի մը պաստառներով զարդարուած հիւրընկալ սրահ մը, հակառակ շաբթու մէջ ըլլալուն հետաքրքիրներու կոկիկ բազմութիւն մը, բարձրախօս մը որ կը բանէր ու ամպիոնին ոտքին տակ կազմ ու պատրաստ տեսոյցը. ամէն բանով նման էր շրջանակը հազուադէպ նիւթի մը մասին հետաքրքրութիւնները գոհացնելիք դասախօսութիւն մը մտիկ ընելու համար: Այդ հազուադէպ նիւթը հայկական ժողովրդական հնագոյն շնչական նուագարաններու կը վերաբերէր որուն մասին պիտի դասախօսէր Հայաստանի «Տկզար» նուագախումբին գեղարուեստական ղեկավարը՝ Կարլէն Միրզոյեան, Ապրիլ 18-ի երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի կեդրոնատեղին:

Սփիւռքի կեդրոնները այսօր հետզհետէ աւելի յաճախ այցելութիւնը կը վայելեն Հայաստանէն արուեստագէտներու եւ խումբերու. այս վերջինները, մանաւանդ պարախումբեր եւայլն, կը յաջողին մեծ բազմութիւններու գլխով իրենց քիչ մը դիւրին համբով. իսկ աւելի մասնագիտական բնոյթով, աւելի լուրջ ելոյթներ գրեթէ աւելորդ բաներու կարգն անցած են. մարդիկ աւելի տրամադիր են սիրով ծափահարելու աղմուկէն ու փուչէն գերակշռուած ելոյթներ, երբ մանաւանդ հայրենասիրութեան հովերով ալ համեմուած են անոնք: Այս գրեթէ ընդհանրացած պատկերին մէջ հետաքրքրական ըլլալու կանխակալ խոստում մը կը ներշնչէր յայտարարուած երեկոյթը:

Ա. Ոսկանեանի ներածական խօսքն ալ ամրացուց այս կարծիքը. ան օրուան հիւրը ներկայացուց որպէս յամառ պրպըտող մը որ ճգնաւորի կեանքով սկսած էր ուսումնասիրել մեր հնադարեան նուագարանները, ընդդիմանալով ընկալեալ կարծիքներու: Անոր ջանքը կարեւոր դեր ունեցած էր վերստին յայտնաբերելու կարգ մը ազգային նուագարաններ ու զարգացնելու զանոնք. այս ջանքին արդիւնքն էր «Տկզար» նուագախումբը որ ելոյթներ ունեցած էր Ամերիկա, Գանատա, Արեւելեան Եւրոպայի կարգ մը երկիրներ:

Արուեստի, ժողովրդական նուագարաններու մասին բաւական հասարակ տեղիք նախաբանէ մը ետք Կ. Միրզոյեան ըսաւ թէ գտնուած գիտահաւաքներու մէջ Հայեր քիչ բան կ'ունենային ըսելիք երբ նիւթը կը վերաբերէր հնադարեան նուագարաններու. այս կացութիւնը որոշ սուզումներու, պրպտումի աշխատանքի մը դրդապատճառ եղած էր: Այս մարզին մէջ ամէնէն կարեւոր փաստերը պեղումներէն ձեռք ձգուածներն էին, ապա պատմական յուշարձաններու վիմագրութիւնները, միջնադարեան մանրանկարներու զարդանկարները եւայլն: Խնդրոյ առարկայ նուագարանին հայկական փող պատկանելիութիւնն ալ դասախօսը կը հիմնէր Ը. դարու մանրանկարի մը ուր տկզար նուագող կին մը գծագրուած էր: Ատիկա թոյլ կուտար իրեն ըսելու թէ համաշխարհային սխալ կարծիք էր այն որ տկզարը կը նկատէր սկովտական ազգային նուագարան, մինչ այս վերջինները միայն ԺԸ. դարու Բ. կէսին ծանօթացած էին անոր:

Կ. Միրզոյեան Կոմիտասէն ու Սպենդիարեանէն մէջբերումներու ընթերցումով անդրադարձաւ յատկապէս տկզարին փողին ընծայած կարեւորութեան որպէս «ազգ. երաժշտութեան հիմնաքար». ըսաւ թէ այս գնահատումէն մեկնած էր իրենց աշխատանքը որ յանգած էր «Տկզար» խումբին կազմութեան: Յիշեց Վարդան Բունին որ 1926-ին արեւելեան նուագարաններով խումբ մը սարքած էր Հայաստանի մէջ ու բաւական դիմադրութեան բախած. այս պարագան այնքան ընդվզեցուցած էր երաժիշտը որ իր նուագարանները նուիրած էր Լենինգրադի թանգարանին:

Այսպէս, ընդհանուր տեղեկութիւններու սահմանին մէջ դարձող արտայայտութիւններով դասախօսը յամառեցաւ չխորանալ բուն նիւթին մէջ, ո՛վ գիտէ որ բախտաւոր առիթին վերապահելով երեկոյթին յայտարարութեամբ ծանուցուած «Տեղեկագրեր եւ փաստեր»ը. ան բաւականացաւ կրկնելով քանիցս թէ հակառակ որ ինք կրնար 3 - 5 ժամ խորանալ հարցին մասին, չէր ուզեր ներկաները ծանրաբեռնել:

Ապա ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը ուր պատառիկներ արձանագրուած էին «Տկզար»ի ելոյթներէն: Հոս եւս, կ'երեւի չծանրաբեռնելու համար ներկաները, մի՛ այն նուագախումբին կողմէ մեկնաբանուած կտորներու քով, տրուած էին նաեւ «Տալոնիկ» ու «Զարթիր լաօ»: Յայտնի կ'ըլլար որ «Տկզար»ի արտաքին յարաբերութիւններու պատասխանատուն եւս քաջատեղեակ էր սփիւռքեան շուկային գիրահաճ ախորժակին···:

Անկախ՝ ստեղծուած հետաքրքրութեան գտած կամ ձգտած գոհացումէն, Ապրիլ 18-ի երեկոյթը անգամ մը եւս շեշտեց տեսեալ պարագան որուն վերջերս սկսած ենք յաճախ անդրադարձը ունենալ ակամայ. Հայաստանէն բոլորովին այլեւայլ նպատակներով ժամանող մտաւորականներ հասկնալի է որ փափաքն ու պայմանը ունենան Սփիւռքի հայութեան խօսք ուղղելու. սակայն անհրաժեշտ է որ փափաք ու պայման առանձին չըլլեն մեզ այցելելու, որպէսզի մեր հետաքրքրութիւնը հարուստ բառապաշարով տպաւորիչ հայերէնով մը գոհանալու հարկադրանքին տակ չմնայ օրինակ, ու համակրանքները չյոգնին չարաչար գործածուելէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Ղազախստանի նախագահը գործադուլի դիմած հանքագործներուն խօսած իր ճառին մէջ անդրադարձած է Հանրապետութիւններու եւ կեդրոնին համաձայնութեան հարցին մէջ ծագած դժուարութիւններու մասին: Նազարպայեւ ըսած է թէ տնտեսական ճգնաժամին ամբողջ ծանրութիւնը կրողը հանքագործները կ'ըլլան ու բարձրացող գիներու դիմաց ոչ մէկ արժէք կ'ունենան նոյնիսկ կրկնապատկուած աշխատավարձքերը: Սակայն խնդիրը այն է թէ ո՛ւրկէ պէտք է ճարել դրամը:

Ան ակնարկելով Շատալինի տնտեսական ծրագրին, կ'ըսէ թէ կարելի չէ 500 օրէն փոխել ինչ որ կատարուած է 73 տարուան ընթացքին. այսուհանդերձ, կը նկատէ թէ այդ ծրագիրը կրնար որոշ կայունացում մը ապահովել:

Նազարպայեւի համաձայն, քանի որ տնտեսական ազդակները —դրամատուն, պիւտճէ, մաքս, տարադրամ— կը գտնուին Մոսկուայի ձեռքը, միակ Հանրապետութեան մը նախագահը չի կրնար դիմագրաւել դրամահօսքը: Անհրաժեշտ է որ յեղաշրջումը ներառնէ ամբողջ Միութիւնը: Դաշնակցային կառավարութիւնն ալ արդէն պէտք է կազմուի Հանրապետութիւններու տրամադրած ուժերով եւ ոչ թէ նոյն նախարարներուն նոյն պաշտօնները յանձնուին անդադար:

Վեց Հանրապետութիւն տրամադիր չեն ստորագրելու Դաշնակցութեան պայմանագիրը. եթէ իրենց բնակչութեան երկու երրորդը համաձայն է, թող անջատուին Միութենէն. սակայն ատիկա թող ըլլայ դաշնակցային օրէնքին համաձայնութեամբ: Այդ Հանրապետութիւնները ունին նաեւ այլ ազգութիւններու պատկանող քաղաքացիներ. եթէ այս վերջինները փափաքին մեկնիլ, պէտք է անոնց այլ վայրերու մէջ բնակարան կառուցանելու խնդիրը նկատի ունենալ:

Նազարպայեւ խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի նիստին երբ կը տեսնէ թէ միութենական դաշնագիրը կը վտանգուի, Ելցինի հետ կ'երթայ Գորպաչովը տեսնելու. անոր կ'ըսեն որ ամէնէն հզօր չորս Հանրապետութիւնները՝ Ռուսաստան, Ուկրանիա, Բելոռուսիա, Ղազախստան, որոնք տնտեսական արժէքներու 80%-ին տէր են, պատրաստ են Դաշնակցութեան պայմանագիր մը ստորագրելու: Առաջարկած են որ ինք եւս ստորագրէ: Գորպաչով մերժած է, շեշտելով որ պայմանագիրը պէտք է խմբէ բոլոր Հանրապետութիւնները: Սակայն ի՞նչպէս, հարց կու տայ Ղազախստանի նախագահը, երբ որոշ Հանրապետութիւններ նոյնիսկ հանրաքուէին չեն մասնակցիր:

Նազարպայեւ դաշնակցելով հանդերձ, կը քննադատէ Ելցինը, զայն նկատելով ռուսական ազգայնամոլութեան ջատագով մը: Կ'ըսէ թէ ան կոչ կ'ուղղէ ներկայի ղեկավարը տապալելու եւ իշխանութիւնը Դաշնակցային Խորհուրդին յանձնելու. մինչդեռ այս Խորհուրդը որ ստեղծուեցաւ 1990 Մարտին եւ կը խմբէ 15 Հանրապետութիւններու նախագահներ

«ԿԵՆԱՑ ԳՈՅՆԵՐ»Ը ՓՐԱԿԱՅԻ (*) ՄԷՋ

Հարիւր արուեստագէտներու գործերէն բաղկացած ցուցահանդէսը Փարիզէն ետք, ներկայիս փոխադրուած է Չեխոսլովաքիոյ մայրաքաղաքը, վայելելով հովանաւորութիւնը նախագահ Վացլաւ Հաւէլի: Ծրագրուած է յետագային զայն տանիլ նաեւ Պեռլին, Աթէնք, Հռոմ, Թոքիօ եւայլն:

Փրակայի մէջ այս առիթով մամուլի ասուլիս մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 22-ին, իսկ յաջորդ օրը կատարուած ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը կը շարունակուի մինչեւ Մայիս 16:

(*) Manège du Palais Wallenstein Galerie Nationale — Prague.

ու Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդին նախագահը, սահմանադրական իրաւունքը չունի իշխանութեան տիրանալու եւ կառավարելու: Ցետոյ, ո՞ր Հանրապետութեան նախագահը պիտի ուզէ Մոսկուա մնալ, երբ իր երկրին մէջ այնքան ընելիք ունի, հարց կու տայ Նազարպայեւ: Ան որոշ պատեհապաշտութեամբ մըն ալ կ'ամբաստանէ Ելցինը, որ պայքարեան պատահարներէն վնասուած իր հեղինակութիւնը վերադառնելու ջանք կը կատարէ եւ իրեն համար յարմար առիթ կը նկատէ որ մինչ Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդը գումարուի, հանքագործները գործադուլի մէջ ըլլան:

Նազարպայեւ ինք ևս քննադատութեան առարկայ կ'ըլլայ իր գործնական ու խորհրդային աշխարհին համար քիչ մը ինքնատիպ քայլերով: Ան, օրինակ, Հարաւային Քորէայի փրոֆէսոր մը ու ամերիկացի մասնագէտ մը հրաւիրած է: Սինկափուրի նախկին վարչապետն ալ Ղազախստան պիտի այցելէ. ան աշխարհահռչակ մասնագէտ մըն է կայուն իրավիճակներ ստեղծելու եւ իր յաջողութիւնները գնահատուած են նախագահ Պուշի եւ ուրիշներու կողմէ: Նազարպայեւի հրաւիրեալներէն է նաեւ Թուրքիոյ նախագահը որ 20 տարուան ընթացքին կրցած է իր շուկային ապրանք ապահովել: Պէտք է նաեւ Վիէթնամ երթալ. այդ երկիրը որ տակաւին հինգ տարի առաջ տնտեսական մեր ուղղութիւնը ունէր, իսկ այսօր Խորհ. Միութեան տարադրամով օժանդակութիւն կ'առաջարկէ: Շուկայի ու սեփականացումներու մասին կը խօսինք. բայց երբ հարց կու տանք թէ գործնականին մէջ ինչպէս պէտք է կատարել այդ բաները, ոչ ոք կրնայ պատասխանել, ներառեալ խորհրդային ակադեմականները: Մինչդեռ իմ դիմած գիտնականներս ու գործի մարդիկս փորձառութեան տէր են:

Այսօր մեզի պէտք եղածը շուկայի կառոյցներուն համաձայն իշխանութեան վերակազմակերպումն է ու սեփականացումի լայն շարժում մը կ'ըսէ Նազարպայեւ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Դժպուածով իմացանք իր մահը: Ահաւասիկ մէկը եւս պարիլեան սերունդէն, որ օրին մէկը գացած մեռած է Մարսէյլի մէկ հիւանդանոցին անկիւնը ու ոչ ոք իմացած է: «Յառաջ»ի վերջին թիւերը եղ եկան, երիզին վրայ՝ DECEDE գրուած ու վերջ:

Կարօ Մխիթար, բուն անունով Մարտիրոս Թաշճեան, ծնած էր 1907-ին Զարսանճաքի Կէօքթէփէ գիւղը (Խարբերդ): Հողագործի զաւակ, ճաշակած է տեղահանութեան դառնութիւնները, դեռ մանուկ: Պատերազմէն ետք, կրկին Խարբերդ վերադառնալով կը մտնէ ամերիկեան որբանոց, ուր Եփրատ Գոլէճի մէջ կը ստանայ իր նախնական կրթութիւնը: Յետագային, շատերու նման, ինք ալ կը բռնէ գաղթի ճամբան, նախ Հալէպ, ապա՝ Պէյրութ, հուսկ՝ Ֆրանսա, Մարսէյլ, ուր կը հետեւի առեւտրական վարժարանի:

«Յառաջ»ի հետ կապը սկսած է 1926-ին, երբ «Ջահեր պատանի»էնի սիւնակին մէջ լոյս տեսած են իր թղթակցութիւններն ու գիւղական պատկերները: 1928-ին, Մարսէյլի մէջ, Կիւրեղ Խրայեանի, Ծատուր Պէրպէրեանի եւ Յովհ. Մարգարեանի հետ հրատարակած է՝ «Հայ գիր» ամսագիրը, որ տեւած է 15 ամիս: Ունի գրական քանի մը գործեր՝ «Արտադաղթը եւ որբանոցները Խարբերդի մէջ», «Գեղի Ջէն», «Տանջանքները» լոյս տեսած 30-ական թուականներուն եւ վերջերս ալ՝ «Անապատ սիրոյ վախճանը», «Պանդուխտ Մորմոքներ» եւ «Վշտամատեան»:

Վերջին տարիներուն, հակառակ իր յառաջացած տարիքին աշխատակցած է «Յառաջ»ի եւ «Կամք»ի:

Մէկն էր այն սերունդէն, որ Շաւարշ Միսաքեանի թելադրանքով, քաջալերանքով եւ «ուսուցչութեամբ» գրիչ շարժած են ու եղած է «Յառաջ»ի սաներ»էն մէկը:

**

ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆ

Ֆրանսայի հին սերունդի դաշնակցական դէմքերէն մէկը, որ իր մահկանացուն կնքեց Ապրիլ 16-ին, 90 տարեկանին:

Բնիկ Ուրֆացի, ողբացեալը հեղինակն է Ուրֆայի հերոսամարտին նուիրուած հատորի մը: Կանուխէն մտած Հ. Յ. Դ. շարքերը, երկար տարիներ եղած է Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէի անդամ: Աշխատակցած է «Յառաջ»ի:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ «Աթաթիւրք» մշակոյթի կեդրոնի մեծ դահլիճին մէջ, Ապրիլ 8, ճոխ յայտագրով մը հանդէս եկած է Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց երգչախումբը: Ատրուշան Հալաճեանի ղեկավարութեամբ, մօտաւորապէս եօթանասուն անդամ - անդամուհիներ մեկնաբանած են Կոմիտասի, Ռոմանոս Մելիքեանի, Սիրվարդ Գարամանուկեանի, Արա Պարթեւեանի եւ այլոց ստեղծագործութիւններէն: Համերգին իր մասնակցութիւնը բերած է Թուրքիոյ պետական օփերայի մենակատարուհի՝ սոփրանօ Ալիս Մանուկեան, դաշնակահար Վարուժան Ասլանեանի ընկերակցութեամբ:

**

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ իր բնակարանին մէջ, Ապրիլ 6, սրտի տագնապէ մը յանկարծամահ եղած է «Նիւ Եորք Թայմզ»ի խմբագրական կազմի անդամ, գրաքննադատ՝ Նոնա Պալաքեան: Ի. դարու եւրոպական եւ ամերիկեան գրականութեան մասնագէտ Ն. Պալաքեանի մենագրութիւններու հատորը լոյս տեսած է 1978-ին: Ան մաս կազմած է Փուլիցըր մրցանակի յանձնախումբին, «Գրական քննադատութեան ազգ. շրջանակ»ին, Գրողներու «Փէն» Միութեան: Պոլիս ծնած ու ապա Ամերիկա գաղթած Նոնա Պալաքեան մագիստրոսի աստիճանը առած է Գոլումպիա համալսարանի լրագրութեան բաժնէն, 43 տարի մաս կազմած է «Նիւ Եորք Թայմզ»ի անձնակազմին, իսկ վերջին տարիներուն թերթին գրական խորհրդատուն էր: Թաղման կարգը տեղի ունեցած է Նիւ - Եորքի Սուրբ Վարդան Մայր Եկեղեցիին մէջ, Ապրիլ 9-ին:

**

ՄԻՇԻԿԸՆԻ համալսարանի հայկական ուսմանց մասնաճիւղի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Մարտ 7, տեղւոյն «Ալեք Մանուկեան» վարժարանի սրահին մէջ ելոյթ ունեցած է Պրէնսթըն համալսարանի մէջ Արդի եւրոպական պատմութեան դասախօս՝ փրոֆէսոր Ալիս Քէքլիքեան՝ վերջերս դէպի Արցախ կատարած իր ուղեւորութեան մասին: Փրոֆէսոր Ռոնըլտ Սիւնիի նախաբանէն ետք, Ալիս Քէքլիքեան, որ Յունուար ամսուն հինգ օր անցուցած է Արցախ, խօսած է իր արկածախնդրութիւններուն ու շրջանի անկայուն վիճակի մասին:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր - Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Մարտ 13, դաշնակի համերգով հանդէս եկած է տասնեւչորսամեայ Արտա Քէքլիքեան: Համազգային «Ս. Վրացեան» մասնաճիւղի գրական - գեղարուեստական յանձնախումբին կազմակերպած երեկոյթին ընթացքին պարմանուհին նուագած է Շոփէնի, Ռախմանինովի, Բաբաջանեանի եւ այլոց գործերէն:

**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Հայ ծերանոցի եւ կուրանոցի տնօրէն Գէորգ Գարապոյաճեանի առաջնորդութեամբ հայ ծերերն ու աչքաղուրկները (շուրջ 70 հոգի) Մեծ Պահքի քառասնօրեայ շրջանի վերջին օրը՝ Մարտ 22, Անթիլիասի Մայրավանք այցելած ու ընդունուած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ: Անոնք մասնակցած են նաեւ միաբանական սեղանատան մէջ իրենց ի պատիւ տրուած ճաշին:

**

ՀԱԼԷՊ Բերիոյ Թեմի ուսումնական խորհուրդը, Մարտ 7-ին, Զաւարեան վարժարանի հանդիսասրահին մէջ կազմակերպած է արտասանութեան աշակերտական մրցում մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին գաղութի հայկական տասը վարժարաններ, իւրաքանչիւր դըպրոց Զ. կարգէն երկուական ներկայացուցիչով: Մրցումի առաջին բաժինը եղած է պարտադիր արտասանութիւն մը՝ Ժագ Յակոբեանի «Հայատրոփ» ժողովածոյի «Ապրիմ մեռնիմ» վիպերգէն հատուած մը. իսկ Բ. բաժնին մէջ՝ արձակ կտորի մը ընթերցումը: Մրցումին մասնակցող բոլոր աշակերտները ստացած են չքանչաններ, ապա դատական կազմի ընտրութեամբ մրցանակի արժանացած վեց աշակերտ պարգեւատրուած են մէկական գիրքով:

**

Համազգային Մշակութային Միութեան Նիկոլ Աղբալեան մասնաճիւղի կերպարուեստի յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ, Մարտ 10-ի երեկոյեան տեղի ունեցած է Սարգիս Ղշրանեանի անհատական անդրանիկ գեղանկարչական ցուցահանդէսին բացումը, «Նիկոլ Աղբալեան» Մշակութային Տան մէջ: Փոխան կտաւի կամ խաւաքարտի, երիտասարդ արուեստագէտը օգտագործած է յախճապակին:

**

Արամ Մանուկեան ժողովրդական Տան «Լեւոն Շանթ» հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 10-ին, տեղի ունեցած է քսանմեայ դաշնակահարուհի Սիլվա Ղազէլեանի համերգը: Երաժշտագէտ Հրանդ Գէորգեանի աշակերտուհին մեկնաբանած է դասական ծանօթ գործեր, հայկական եւ օտար սիրուած եղանակներ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Յանձումի փոխան հատուցում. այս չէ՞ միթէ տիեզերական օրէնքը: Արդարութիւնը ստնահարող կեդրոնի Տէրութիւնք իրենց պարտութիւնը կը հանդային Զինադադարի ծանրալուծ պայմաններուն մէջ. շատ չանցած՝ աղէտակոծ այս քաղաքն ալ կը մտնէր անգլիական, ապա հելլէն իշխանութեանց ներքեւ, իր ծովածոցին մէջ աշտարակուելով վիթխարի զրահաւորներ եւ իր պաշտօնատան վերեւ ծփալով անոնց յաղթապանծ դրօշները: Աղէտի օրերուն, չէ՞ մի որ Հայոց Եկեղեցին կապուտեր եւ տանջարան - բանտի էր վերածուեր, հոն լեցնելով Պոլսէն շղթայակապ տարագիր կարդ մը երիտասարդներ, որոնցմէ անմոռանալին է Հայ Գրականութեան պարծանք Մալկարցին Կարօ (Արտաշէս Յարութիւնեան), իր ծերուկ հօրկանը՝ Յարութիւն Պօղոսեանի հետ 1915 Օգոստոս 16-ին հոնկէ գիշերանց հանուած եւ միասին նահատակուած Տէրպէնտի ճամբուն վրայ:

Տառապած Հայուն այդ սփոփանքն ալ կարճատեւ եղաւ, վասնզի 1921 տարւոյ Յունիսի վերջ Նիկոմիդիա ամբողջովին պարպուեցաւ Քէմալական ուժերու դէմ գուպարող Հելլէններու որոշմամբ, եւ Մեծ Սպանդէն մազապուր ազատած Ատափազարի, Նիկոմիդիոյ, Արմաշու, Պարտիզակի, Օվաճըգի, Տէօնկէլի եւ այլ փոքրը գիւղերու 15.000 Հայութիւնը վերըստ կրսաւ ապրիլ նոր տարագրութեան մը տագնապները՝ կրակներուն մէջէն դէպի նաւ փախչելով խելայեղ եւ փոխադրուելով Թրակիա եւ Պոլիս, վերապրող բազմաթիւ հոգեւորականներու հետ, մինչ ամբողջ Բիւթանիան քարուքանդ եւ քըրիստոնեայ տարրէն գլխովին սարկուած մտաւ կրկին Միլլիճիներու գերիշխանութեան տակ: Ռոտոսթօ ապաստանեցան 3.000 Հայ, Միխալը՝ 1.000 (ատա փազարցի), մնացեալները՝ Պոլիս եւ այլուր: Պոլիս եկողներուն մէջ կային հետեւեալ քահանաները, որոնք Կրօնական Ժողովի որոշմամբ արտօնուեցան պաշտօնավարել զանազան Թաղեր. Տ. Ոսկի Պիպիեան (Իզմիթ) Գատըքէօյի Եկեղեցին, Տ. Ղեւոնդ Ղուկասեան (Արմաշ) Կէտիկ Փաշայի Եկեղեցին, Տ. Ներսէս Ղազարոսեան (Պարտիզակ) Ֆէրիքէօյի Եկեղեցին, Տ. Թէոդորոս Ֆըչըճեան (Մէրտէկէօզ) Համազգային Անկելանոց: Իսկ Իզմիթի Տ. Վահան Նաւասարդեան տկարացած ըլլալով՝ կը վայելէ խնամքը մայրաքաղաքիս Քահանայից Միութեան:

**

Վիճակիս բազմավաստակ եւ առաքինազարդ Առաջնորդն էր.

Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեան. - Ծնած Քէրէմէթ, 1846, Յունիս 12-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Մելքոն - Սուրէն, հայրը մայրը խասկալցի, ուսած Հասքէօյի Նուպար - Շահնազարեան վարժարանը, սարկաւագ ձեռնադրըւած երբեմնի առաջնորդ Ներսէս Արք. Վարժապետեանէ 1871 Մայիս 16-ին, իսկ վարդապետ՝ 1873 Փետրուար 25-ին: Հոգեւոր ծնողքը պատրիարքական տեղապահ ընտրուելուն, Հասքէօյի ծայրագոյնութեան աստիճան կուտայ իրեն 1874 Մարտ 17-ին, յանձնելով Նիկոմիդիոյ տեղապահութիւնն ալ: Ի վարձ երկոտասանամեայ բարուք պաշտօնավարութեան, 1886-ին եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Մակար Կաթողիկոսէ եւ Էջմիածնէն դառնալով՝ եռանդեամբ կը շարունակէ իր հովուութիւնը 29 տարի եւս, մինչեւ ահաւոր տարին բոլորելով շինարար գործունէութիւն մը՝ որուն ոչ ոք հաւասարած է իր ժամանակակից առաջնորդներէն: Իր թեմին 50-ի չափ հայաբնակ գիւղօրէից սըրբավայրերուն, դպրոցներուն, ազգապատկան կալուածոց, ջրուղիի, ջաղացքի, աղբիւրի, բաղնիքի եւայլն կառուցման այնքան տքնող դատող, Նիկոմիդիոյ շրջանն ամբողջ հայացնելու համար նոր գիւղեր կազմող եւ անոնց կնքահայր ու խնամատար եղող այս բարեջան Հովիւը եպիսկոպոսացումէն մինչեւ այսօր, 35 տարիներու ընթացքին, ձեռնադրած է 14 վարդապետ եւ 121 քահանայ, որոնցմէ շատերուն պիտի հանդիպինք իրենց կարգին, մեծ մասամբ տարագիր եւ զոհ Մեծ Եղեռնին:

(Շար. 229)

(Շար. Ա. էջէն)

Լուսաւի երեսփոխան եւ Սէն - Տամոնի քաղաքապետի կցորդ Ֆրանսուա Ռոշբլոյուան, որ իր խօսքը սկսաւ Կոմայրիի ֆրանսական գործով, նշեց անոր կարեւորութիւնը։ Յայտնեց որ անցեալ Դեկտեմբերին ինք դիմած էր Փրանսախօսութեան Ենթանախարարին, սակայն ցայսօր որեւէ չարժում չկար։ Յայտնեց նաեւ թէ քանի մը ամիս առաջ Ռ. Ռուքէի հետ Հայաստան գացած, աղէտի շրջանները այցելած էր, գովեց Հայաստանի իշխանութիւնները, որոնք շատ զուսպ քաղաքականութիւն մը կը վարեն։ Անհրաժեշտ համարեցաւ Փարիզի ու Երեւանի միջեւ ուղղակի համագործակցութիւնը։ Ըսաւ որ Ղարաբաղը Հայերունն է ու վերջացուց «Ապրի՛ Հայ Ազգը» (հայերէն) կոչով։

Իրեն յաջորդեց Կարպիս Տէմիրճեան, որ «Փարթիզան» կազմակերպութեան մը լոյս ընծայած Թռուցիկին հայերէն էջը (ի դէպ ցրուած Թռուցիկները ընդհանրապէս հայերէն - բայց Թրքերէնէ Թարգմանուած ըստ երեւոյթին - եւ Թրքերէն, երբեմն նոյնիսկ՝ միայն Թրքերէն էին...), յետոյ համայնավար երեսփոխան Ժան - Գլօտ Լըֆօռ յիշեց որ Ֆրանսա կը շարունակէ չճանչնալ ցեղասպանութիւնը եւ համայնավար խումբը Ազգ. Ժողովին կը շարունակէ այդ պահանջը ներկայացնել։ Յանուն Ֆր. Կապոյտ Խաչի, Տիկին Հ. Մերճանեան (հայերէն) արտայայտուեցաւ ու յիշեց թէ ցեղասպանութիւնը չարունակուած, այսօր ալ կը չարունակուի [illegible] եւ անկացուց թէ Արեւմուտք [illegible] Ղարաբաղի [illegible] : Սերժ [illegible] [illegible] Հայերու [illegible] :

[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս տարի եւս, Մարսէյլի Հայութիւնը ցրուած չարքերով է որ ոգեկոչեց Ապրիլեան Եղեռնը։

Ապրիլ 23 - ժամը 20.30-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ [illegible] Հայկական եկեղեցական [illegible] : Ասոր [illegible] Սէն - Վարդ [illegible] Հայ Կաթողիկէ [illegible] Ս. Վրդ. Գարաբէէեան։ [illegible] յուշատաձին [illegible] :

Ապրիլ 24 - ժամը 9.45-ին, նախաձեռնութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու, [illegible] «Ջահերով», Վաղարշապատ, Սիասմանտո եւ երեք [illegible] 76 տարիներ [illegible] :

[illegible]

կոչման, Դալար Թուչճեան արտասանեց Վ. Թէքէեանի «Համերգ նահատակաց» քերթուածը։

⁂

Ժամը 12-ին, եկեղեցին եղաւ ժողովուրդին մէկ մասը, [illegible] «Թուրքիոյ մէջ [illegible]» [illegible] ՄԱԿ-ի կողմէ»։

⁂

Ժամը 15.30-ին, Սէն Վէնսան տը Փօլ (Ռէֆորմէ) եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր յուշատաձին [illegible] Կոմիտաս [illegible] :

ԼԻՈՆ

Ցուցաբարութիւնը անխուսափելի էր, քանի որ ծանուցուած պատուանքի անձնաւորութիւններն ալ [illegible] :

Ժամը 15-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն [illegible] Հայ Կաթողիկէ եկեղեցի [illegible] 1000 [illegible] Լիոնի, 33, [illegible] :

Հուսկ, [illegible] :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՍՍԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ եւ բիւրոս ընդդիմութիւնը [illegible] 1970-ի [illegible] :

ԳՈՐԲԱՉՈՎ-ԵԼՑԻՆ [illegible] :

«ՏԱՈՒՐ ՎՐԱՍՏԱՆ» [illegible] Ապրիլ 4-ին

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ALFORTVILLE

DIMANCHE 28 AVRIL

— Messe de requiem à 10 heures en l'église arménienne rue Komitas
— A 12 h 30 regroupement puis défilé à partir de l'église jusqu'au monument - khatchkar Place Carnot.
— Recueillement puis prises de parole.

ԻՍԻ

Կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Իսիի Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու, նաեւ շրջանի հայ կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ հաստատութիւններու.

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 28-ԻՆ

ժամը 10-ին Պատարագ եւ հոգեհանգստեան ժամերգութիւն

ժամը 11.30-ին Համախմբում Հայ Առաքելական եկեղեցիին առջեւ

ժամը 11.45-ին Ծաղիկի մեկնում

ժամը 11.50-ին Համախմբում Հայ Աւետարանական եկեղեցիին առջեւ

ժամը 12.10-ին Համախմբում Իսիի Քաղաքապետարանի առջեւ

ժամը 12.20-ին Մեկնում

ժամը 12.30-ին Ճառեր. Միհրան Վրդ. [illegible]

ժամը 13-ին Վերջ Ոգեկոչումի

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ փողցի մը՝

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

նիւթով

կը մասնակցին՝

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ, ՋՈՒԼԱՅ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ,
ՄԱՐԿ ՆՇԱՆԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ, ՄՈՎՍԷՍ ՊԶՏԻԿԵԱՆ
եւ
ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ, ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Զրուցավար՝ ԱՐՓԻ ԹՈՔԹՈՑԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 5, ժամը 17-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

— Մուտքը ազատ է —

կը մասնակցէր Սոլիտարիթէ Ֆրանսօ-Արմէնիէնի (ֆրանսական երկլեզուին), [illegible] Մոնթ մէջ (Ապրիլ 25), [illegible] :

ՖՈՒԹՊՈԼ [illegible] Մայիս 29-ին, [illegible] 31 [illegible] (1-0) [illegible] :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կալիֆոռնիոյ Յոնգէին [illegible] Ապրիլեան [illegible] :

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի Մայիս 16, ժամը 20.30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝

77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ։

Կարեւոր օրակարգ։

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԱՍ - ՊԱՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 12.30-ին Մարսէյլի, Մայր եկեղեցւոյ Ա. Տէրտէրեան սրահը։

Գեղարուեստական յայտագիր [illegible]

Մասնակցիլ փափաքողները կը խնդրուին հեռաձայնել՝

91 87 43 71 կամ 91 77 84 70 [illegible]

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 27-28

SAMEDI-DIMANCHE
27-28 AVRIL
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.526 Fondateur; SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNEE — No 17.526

DEPUIS 76 ANS LES ARMENIENS DERANGENT DES NATIONS...

NDLR.- Ci-dessous l'allocution prononcée par le Dr. Yves Ternon le 24 Avril sur le parvis du Trocadéro. Le titre est de la rédaction.

***

C'est le jour du souvenir arménien. Nous sommes en un lieu de vérité. Et c'est une année terrible. Aujourd'hui, ici, il faut pour conjuguer le passé et le présent des verbes forts, des phrases sans détours. Pour que le génocide arménien soit reconnu comme tel, du Tribunal des peuples au Parlement européen, nous avons, ensemble, reconstruit l'événement et il n'est plus que le gouvernement turc pour se dérober à l'évidence. Chaque 24 avril, nous posons les jalons de cette quête têtue. Mais, avec les ans, le deuil arménien travaille et le symbole de cette journée s'élargit. Le jour anniversaire d'un crime bien précis, survenu voici trois-quarts de siècle à l'autre extrémité de l'Europe, à Constantinople, prend la dimension universelle d'une journée dénonçant les crimes contre l'humanité et déplorant l'inhumanité de l'homme envers l'homme. Voici la mémoire alourdie d'un supplément de charge et convoquée par le crime aux rendez-vous de l'actualité. C'est votre vigilance et votre participation que je viens ici requérir en ce printemps meurtrier, et ce d'autant plus que les victimes comme les lieux vous concernent singulièrement. Il faut avoir le courage d'en parler à cœur ouvert, d'en parler aujourd'hui et d'en parler ici.

Il se déroule depuis un siècle entre le Tigre et l'Euphrate d'insupportables tragédies. Les gouvernements livrent aux montagnes des peuples entiers à avaler. Ces granits sont gloutons et ne rendent pas les hommes. De 1894 à 1896, au Sassoun puis dans les six vilayets orientaux, on y massacra l'Arménien. En 1915, toute l'Arménie occidentale fut évacuée de ses habitants arméniens et rares furent les survivants. Sur ces terres vidées d'Arméniens les Puissances jouèrent au Monopoly. Elles se distribuèrent les parts, rédigèrent des traités et les déchirèrent pour en signer d'autres, tandis qu'en 1922 les derniers Arméniens partaient avec les Grecs de la région pontique vers ces mêmes montagnes dévoreuses. Restaient les Kurdes.

Vous me direz qu'en ces temps-là, avec le Turc c'est le Kurde qui chassait l'Arménien, qu'il est ici même des vieillards qui tremblent en évoquant le visage de l'assassin de leurs parents et qu'il ne faut pas trop leur demander. Je pourrais vous répondre qu'il est d'autres vieillards pour se souvenir que c'est un Kurde qui les sauva. Vous me direz que les mêmes territoires sont revendiqués par Arméniens et Kurdes et que ces derniers se souciaient peu du génocide arménien. Je pourrais vous répondre qu'Arméniens et Kurdes se parlent depuis et qu'il y a sept ans, à la Sorbonne, devant le Tribunal permanent des Peuples, Yilmaz Güney formulait le vœu «que ce qui est arrivé dans le silence et l'indifférence au peuple arménien ne puisse plus jamais se reproduire ailleurs». Vous me direz que le drame kurde se déroule plus au sud, que les populations ne sont pas déportées par des soldats et qu'on ne vient par les y massacrer. Et là je vous répondrai que la Géographie entretient avec l'Histoire d'étranges rapports, que les assassins ont, vous êtes bien placés pour les connaître, des pratiques subtiles et un cynisme sans borne. Quand, dans ces montagnes si proches de celles d'Arménie, on laisse mourir un peuple, quand on vous montre ce drame en images, quand on vous fait entendre des cris et des sanglots, quand vous voyez des soldats turcs frapper des réfugiés, malgré vous vous revivez ce qui s'est passé en 1915, cette longue agonie des déportés arméniens.

Je viens ici honorer vos morts. On ne peut offrir à ses disparus plus beau spectacle que celui de sa dignité et de sa générosité. Depuis 76 ans, les Arméniens dérangent des Nations qui espèrent que, le temps aidant, ils finiront par se taire. Par ce que des Arméniens ont témoigné de leur vigilance et de leur fidélité dans la mémoire, ces mêmes nations sont en train d'apprendre que le génocide ne paie pas, qu'il n'y a pas deux niveaux de droits de l'Homme, celui des Etats et celui des peuples et que l'on ne sacrifie pas le second en prétendant sauvegarder le premier, sinon le nouvel ordre international aura les relents fétides de cet ordre nouveau qui a, dans ce siècle, répandu la terreur. Les droits de l'Homme ne se négocient pas; ils ne se partagent pas. Ils restent, avec la démocratie, tout ce que les hommes ont réussi à construire de convivialité en cinq mille ans de civilisation, de cette civilisation née justement entre le Tigre et l'Euphrate.

Voici pourquoi j'appelle à la fraternité des déracinés, à la «solidarité des ébranlés», au partage de la pitié. Si les Arméniens ne pleurent pas au spectacle d'un peuple qu'on pousse comme du bétail vers des sommets sans pâturage, qui pleurera, qui dira au monde insoucieux qu'il faut en finir avec les solutions finales, qu'il n'y a pas de cause qui justifie de maintenir au pouvoir des dictateurs meurtriers de leurs propres citoyens et qu'aucun ordre n'est possible si le génocide demeure encore possible et si les génocides d'hier continuent à être niés.

Je ne suis qu'une voix parmi les autres, une voix qui dit la misère humaine et la méchanceté des hommes, et je n'ai guère le moyen de me faire entendre du monde politique. Pourtant, je renouvelle ici un appel que j'ai déjà lancé en d'autres occasions tout aussi symboliques pour la création en France d'un Centre de recherche sur le crime de génocide. Dans ce Centre, loin de la cautèle et de l'hypocrisie des Etats, loin des turbulences de l'actualité, dans le silence des dossiers et en s'appuyant sur des preuves établies, on dirait le Droit, on débattrait de l'Histoire, on concevrait les moyens de prévenir le meurtre collectif afin d'injecter un peu d'éthique dans le corps malade de certains régimes qui s'arrogent d'inacceptables pouvoirs et de rappeler aux dictateurs, à leurs valets et à leurs sicaires que le temps est révolu où l'on pouvait disposer des peuples sans les consulter et que tout enfant né a droit à une vie pleine sans que des fous armés de terribles certitudes viennent la lui ravir.

Le gouvernement turc ne doit pas exploiter une conjoncture favorable pour conforter sa position et passer aux oubliettes de l'Histoire le génocide arménien. Nous sommes ici pour rappeler cette évidence.

Y. TERNON

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ԳԵՏԱՇԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԱՇԷՆԻ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, Հինգշաբթի, Ապրիլ 25-ին, ժամը 16-ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նիստ կը գումարէր Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի վերջին օրերու ընդհարումներուն պատճառաւ: Ծանօթ է Ադրբէջանի նպատակը՝ սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել ու տեղահան ընել հայաբնակ այս երկու գիւղերը:

Գերագոյն Խորհուրդը յատուկ յանձնախումբ մը ընտրած է, գլխաւորութեամբ Սուրէն Զոլեանի, որպէսզի նիւթեր հաւաքէ եւ թղթածրար մը պատրաստէ Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի այս ծանր դէպքերուն վերաբերեալ, ներկայացնելու համար Խորհրդային Միութեան Ներքին նախարարութեան: Ի դէպ, երբ Բաքու իր ձեռնարկած տեղահանութեան համար, պատրուակ կուտայ որ այդ գիւղերը բընակչութիւն չկայ, այլ միայն զինեալ ջոկատներ, պարզապէս յերիւրանք մըն է եւ իրողութիւնն ալ այս է (Ապրիլ 25-ի տուեալներով):

ԳԵՏԱՇԷՆ. – *Ընդհ. բնակչութիւն* 2800, 1300-*ը՝ այր*, 1500-*ը՝ կին: Ասոնց մէջ* 900-*ը՝ մանուկ եւ* 800 *ալ՝ թոշակաւոր:*

ՄԱՐՏՈՒՆԱՇԷՆ. – 315 *է ընդհ. թիւը*, 135 *այր*, 180 *կին* (90-*ը՝ մանուկ եւ* 45 *ալ թոշակաւոր*):

Գերագոյն Խորհուրդը այս նոյն նիստին որոշած է դիմել Մոսկուայի, որ վերոյիշեալ հարցերու կապակցութեամբ (Բաքուի տեղահանութեան քաղաքականութիւն եւ ընդհարումներ) Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ համագումար հրաւիրէ: Ըստ խորհրդային Սահմանադրութեան, երբ Հանրապետութեան մը Գերագոյն Խորհուրդը դիմում ընէ, միութեան Գերագոյն Խորհուրդը պարտի մինչեւ 15 *օր ընթացք տալ:*

Նիստը տեւած է մինչեւ ժամը 19:

× *Երեւանի զինուորական օդակայանէն, զինուորական օդանաւ մը փախուստ տըւած է Թուրքիա: Հաստատուած է որ օդաչուն հիւսիսային Կովկասցի մըն է: Միութենական լրատուութիւնն ալ հաստատած է որ օդանաւը երգրուած է:*

***

ԱՊՐԻԼ 24

× *Հակառակ տիրող տագնապին եւ բնակչութեան խիստ անհանգիստ վիճակին, Ստեփանակերտի մէջ ալ ոգեկոչուեցաւ Ապրիլեան յիշատակը: Տասնեակ հազարաւոր Արցախցիներ ծաղիկներ դրին յուշարձանին:*

× *Թիֆլիսի Խոջիվանք հանրային պարտէզին մէջ, ուր կը հանգչին հայ հանրածանօթ գրողներ, գործիչներ, մտաւորականներ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը Ապրիլեան զոհերու յիշատակին, տեղւոյն Ս. Գէորգ Եկեղեցին ալ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է: Նման հաւաքոյթներ տեղի ունեցած են նաեւ Վրաստանի այլ հայաբնակ քաղաքները:*

× *Կումայրիի մէջ ալ, բնակիչները հաւաքուած են ձորը բարձրացած յուշարձանին առջեւ, ուր տեղի ունեցած է արարողութիւն: Հոս Թուրք հրասակները կոտորած են անմեղ բնակիչները Ալեքսանդրապոլ խուժած ատեն:*

× *Ապրիլ 22-ին ալ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Հայաստանի Հայ Դատի Յանձ-*

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

– ԱՊՐԻԼ 24
– ՀԱՅ-ԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
– ԱՆԳԱՐԱ Կ'ՈՒԶԷ ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ

«Հիւրրիյէթ» *Ապրիլ 24-ի թիւէն ետք, յաջորդ օրն ալ կը շարունակէ խօսիլ Հայերու ցեղասպանութեան յիշատակի օրուան եւ Հայ-Թուրք յարաբերութիւններու յետագայ ծրագիրներու մասին:*

Ա. էջին վրայ մեծատառ խորագրուած է՝ «Ապրիլ 24-ի տարելիցին ներդրումներու ծրար մը առաջարկեցինք Երեւանի – Հայաստանի բարեկամական ձեռք». յետոյ ներսի էջերուն մէջ «Հայաստանի թրքական օժանդակութիւն» խորագիրով կ'ըսուի թէ Թուրքիա գործի լծուած է լուծելու համար Հանրապետութեան շրջանի իր մեծագոյն հարցերէն մէկը որ «Հայկական խնդիրն է»:

Ապա տեղ կը տրուի երկրին Ներքին նախարար Ք. Ալփթէմոչինի հետեւեալ խօսքերուն. – «Թուրքիոյ վրայով կ'ուզենք Հայաստանը աշխարհին բանալ: Թուրքիա ինչպէս Ադրբէջանի, Վրաստանի ու այլ հանրապետութիւններուն, կ'ուզէ Հայաստանի հետ եւս յարաբերութիւնները զօրացնել: Տնտեսական փոխ-յարաբերութիւններ առաջարկեցինք Երեւանի. հաղորդակցութեան մարզին մէջ ալ ներդրումներու առաջարկներ կատարեցինք»:

Այս մէջբերումէն ետք թերթը կ'աւելցնէ թէ առաջին քայլ մը նետուած կը նկատուի ջնջելու համար տարիներու թըշնամութիւնը որ Հայաստան – Ադրբէջանի բախումներով գագաթնակէտին հասած էր: Յառաջիկայ օրերուն եթէ արդիւնքներ չպատահին Երեւանէն պատուիրակութիւն մը Անգարա պիտի երթայ:

«Հիւրրիյէթ»*ի տեղեկատուութեան ամէնէն կարեւոր մասը այն է որ տնտեսական փոխ-յարաբերութիւններու եւ օժանդակութեան, ներդրումներու առաջարկներուն հետ Թուրքիա կ'ուզէ որ վերջ տրուի Ապրիլ 24-ին որպէս «Հայերու Ցեղասպանութեան Օր» ոգեկոչումին: Յատկապէս չեշտուած է այս կէտը: Թերթը կը գրէ թէ տակաւին այս մասին ոչ մէկ պատասխան ստացուած է Երեւանէն: Միայն ղեկավար դասէն դէմք մը յայտնած է թէ ներկայիս դժուար է որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը նման որոշում մը տայ. սակայն այնպէս կը թուի որ եթէ յառաջիկայ տարի այս յարաբերութիւնները շարունակուին, Հայաստանի կառավարութիւնը կրնայ ջնջել Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումը: Այս մասին հանդիպումները կը շարունակուին:*

***

Նոյն թերթը Ապրիլ 26-ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Ադրբէջանի Գերագոյն Խորհուրդը ազդարարութիւն մը ուղղած է Հայաստանի, ըսելով որ Նախիջեւանը շրջափակելու հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը իրեն պիտի պատկանի: ԹԱՍ գործակալութիւնն ալ յայտնած է որ Ադրբէջանէն Նախիջեւան ուղղուող կառախումբերը շարունակ հայ զինեալներու յարձակումներուն թիրախ կ'ըլլան:

Ո՛Վ ՈՐՈՒ ԿԸ ԲԱՆԻ

Թերթերու, կազմակերպութիւններու, վայրերու անուններ կը փոխուին Հայաստանի մէջ, յառկապէս նոր իշխանութեան գործի գլուխ անցնելէն ի վեր. ղուրսի Հայուն մօտ ստեղծուած տպաւորութիւնը այն է որ եօթը տասնամեակի ընթացքին ծնած, պարտադրաբար կամ ինքնակամ մղումով իրենց հարազատութիւնը կորսնցուցած արժէքներ վերջապէս կը վերադառնան իրենց ակերուն: Սխալները կը սրբագրուին ու այս հոլովոյթը կը մատնէ ընդհանուր բարեշրջումի տրամադրութիւն մը: Այս տպաւորութիւնը սակայն միակտուր չըլլար ու չէր ալ կրնար ըլլալ, քանի որ երկիր մը բնագնութեան աշխատանոց չէ վերջապէս: Հայաստանեան մամուլը զանազան անդրադարձներով, պարբերաբար կուտայ այս տպաւորութեան միօրինակութիւնը ծակծկող պարագաներ: Անոնք պատահարներու մասին տեղեկատուութիւն կատարելէ զատ, «ի միջի այլոց» կը պատմեն նաեւ որոշ մըտայնութիւններու եւ գործելակերպերու մասին:

Այս կարգի օրինակ մըն է պաշտօնական շէնքի մը տիրակալութեան պարագան: Նախ «Հայաստանի երիտասարդական միութեան» (ՀԵՄ) պաշտօնաթերթ «Աւանգարդ»ի Մարտ 30-ի թիւին Ա. էջին վրայ կը կարդանք նոյն Միութեան Կեդրոնական Խորհուրդին մէկ հաղորդագրութիւնը «ՀԵՄ-ի տնօրէնութեան տակ գտնուող նախկին Ֆիզիկայի ինստիտուտի շէնքի յետագայ օգտագործման մասին»: Այդ զեկուցումին մէջ, որ ստորագրուած է նախագահ Լ. Եոլեանի կողմէ, նախ կ'ըսուի որ վերոյիշեալ շէնքը 1977-ին «Նախարարների խորհրդի թիւ 782 կարգադրութեամբ տրամադրուել է ՀԼԿԵՄ-ի (Հայաստանի Լենինեան Կոմունիստ Երիտասարդական Միութիւն) Կենտրոնական կոմիտէին»: Եւ որովհետեւ ներկայի ՀԵՄ-ը «ՀԼԿԵՄ-ի 31-րդ համագումարի որոշմամբ ճանաչուել է ՀԼԿԵՄ-ի միակ իրաւաժառանգորդ», նախկին Ֆիզիկայի շէնքին սեփականատիրութեան իրաւունքն ալ կը պատկանի անոր: Եւ մեկնելով այն խորքութենէն որ քաղաքական կազմակերպութիւնները շէնքի մեծ նեղութիւն կը կրեն, ՀԵՄ կ'առաջարկէ նախկին Ֆիզիկայի ինստիտուտի շէնքին մեծ մէկ մասը տրամադրել այլ կուսակցութեան կամ կազմակերպութեան մը: Այս «առաջարկը» քանի մը տող ետք «որոշումի» կը փոխուի երբ հաղորդագրութեան վերջին մասին մէջ կ'ըսուի թէ վերոյիշեալ շէնքը յարմար տեսնուած է տրամադրել ԱԻՄ-ի (Ազգ. Ինքնորոշում Միութեան), նկատի առած Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստին այդ կազմակերպութեան յատկացուած քննարկումը: Ու հաղորդագրութիւնը կը խնդրէ կառավարութենէն որ քննարկէ այս որոշումը:

«Աւանգարդ»ի այս հրապարակումէն ետք խնդիրին շարունակութիւնը կը գտնենք «Հայաստանի Հանրապետութեան» Ապրիլ 2-ի թիւին մէջ: Թերթին խմբագրութիւնը դիմելով «Գերագոյն Խորհուրդի իրաւական հարցերու յանձնաժողով»ի եւ կուսակցութիւններու ու հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւններու գոյքագրման հարցերով զբաղող Գերագոյն եւ Նախարարներու Խորհուրդներուն համատեղ յանձնաժողովին անդամ Սէյրան Գրիգորեանի, պարզաբանում կը խնդրէ: Ան կը բացատրէ թէ քաղաքական, հանրային կազմակերպութիւններու գոյքերով զբաղող յանձնախումբին մաս կազմած են նաեւ ՀԵՄ-ի ներկայացուցիչներ, իրենց նախագահին գլխաւորութեամբ: Յանձնախումբը այն եզրակացութեան յանգած է որ ներկայիս ՀԵՄ-ի տնօրէնութեան տակ գտնուող երկու շէնքերու - Ֆիզիկայի ինստիտուտի նախկին շէնքն ու երիտասարդական պալատը - պէտք է վերադարձուին իրենց իսկական տիրոջ՝ Պետութեան:

ՀԵՄ-ի նախագահը կը յայտնէ որ իրենք յօժար են ինստիտուտի շէնքը պետութեան յանձնելու, այն պայմանով որ իրենց մնայ երիտասարդական պալատը: Բնականաբար յանձնախումբը կը մերժէ նման սակարկութիւն: «Յաջորդ օրը ՀԵՄ-ը անօրինական կարգով որոշում կայացրեց ֆիզիկայի ինստիտուտի նախկին շէնքը ԱԻՄ կազմակերպութեանը տրամադրելու մասին»:

Իրեն չպատկանածը ուրիշին փոխանցելու ՀԵՄ-ի այս արարքին մասին Ս. Գրիգորեան կ'ըսէ. - «հաւանաբար ՀԵՄ-ը որոշել է իր "բարեհոգութեամբ" պետութեանը պատկանող գոյքը վերջինիս վերադարձնելը զուգակցել քաղաքական "երիտասարդական խաղեր"ով, երեւի թէ նպատակ ունենալով Հայաստանում իրավիճակի ապակայունացումը, օգտագործելով ԱԻՄ-ի խաղաքարտը»: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ ԱԻՄ-ի նախագահի պաշտօնակատար Պ. Հայրիկեանի համաձայն ՀԵՄ-ը իրենց այս մասին ոչինչ յայտնած է:

Այո՛, շատ բաներ փոխուեցան Հայաստանի մէջ. շատ բաներ ալ փոխուածի տպաւորութիւն գործեցին, բաւականանալով օրինակ միայն անունի փոփոխութեամբ: Այս անդրադարձը որ այս անգամ ալ վերանորոգուեցաւ ՀԵՄ - ԱԻՄ խնամութեամբ, սառնակոյտի գագաթը կը ներշնչէ: Երեւութապէս՝ շէնքի մը շուրջ դարձող պատմութիւն մըն է, որուն սակայն արմատները ո՛վ գիտէ մինչեւ ուր կ'երկարին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈԽՈՍ

ՄՈԳԱԿԱՆ ԾԱՂԿԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ԳԾԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ ուզենք Արշիլ Կորքիի արուեստին գլխաւոր յատկանիշները մատնանշել, անոնցմէ կարեւորագոյնը հաւանաբար գըծային տարրին գերակայութիւնը ըլլայ: Դիտենք իր վերջին, հասուն շրջանի պատառները: Այնտեղ, առաջին ակնթարթով, գոյներու դաշտի մը դէմ յանդիման կը գտնենք մենք զմեզ, սակայն անոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հիմնուած է նախապէս կատարուած գծանկարներու վրայ, իբրեւ թէ գիծերը Կորքիի համար ըլլային իր նկարած բնութենական կամ ընտանեկան տեսարաններուն կմախքը, զորս կը զգեստաւորէր ու կը զարդարէր գունային հոսքով, շերտաւորումներով, եւ բիծերով, որոնք դիւթական աշխարհ մը կը ստեղծեն, ինքնիր վրայ գոց, անյատակ միջոցի մը մէջ գործող, իր ծածկագրութեամբ անմատչելի, գրեթէ անթափանց:

Կորքիի գծանկարներուն նուիրուած շրջուն ցուցահանդէսը, այժմ Մարսէյլ ներկայացուած (1), ամբողջական պատկերը կուտայ իր գծանկարչական այլազան հանգրուաններուն, մօտ քսան տարուան վրայ տարածուող: Դիմանկարներ, բնանկարներ, կերպարային աշխատանքներ եւ խորհրդապաշտ յօրինումներ կը պարզեն Կորքիի հետաքրքրութիւններուն լայն ծիրը, որոնք Խորանարդապաշտութենէ, կ'երկարին մինչեւ Գերիրապաշտութիւն, Իրապաշտութիւն եւ այլակերպական արտայայտութիւն: Ցուցադրուած գործերուն մէջ կան շատեր, որոնք առաջին անգամն է որ հանրութեան կը ներկայացուին: Կան նաեւ վրիպումներ. օրինակ, գծանկար մը, «Խորանարդապաշտ Դիմանկար» (2) խորագրուած, խորքին մէջ ինքնանկար մըն է (3) որուն, ցուցահանդէսը կազմակերպողները դուցէ չեն անդրադարձած: Նոյնն է պարագան անթուակիր «Անխորագիր» անուանուած գծանկարի մը, վերջնագոյն իրագործումներու կողքին կախուած, որ հարկ էր զետեղել 1930-ական թուականներուն կատարուած աշխատանքներուն մօտ, որովհետեւ ան կ'առընչուի քանի մը խզանկարներէ բաղկացած շարքի մը, որոնցմէ «Նկար»ը (Ամերիկեան Արուեստի Ուիթնի Թանգարան), առաջին պաստառն էր զոր թանգարան մը Կորքիէն կը գնէր, 1937-ին: Ցուցահանդէսին ներկայացուած են նաեւ կարգ մը կարեւորագոյն յօրինումներու ծնունդ տուող գծանկարներ, ինչպէս «Գիշեր, Առեղծուած եւ Կարօտ», «Բարձր Տեղէ Մը», «Տարեցոյցները», «Ածխացած Սիրելիներ», «Հոգեվարք», «Մեղմ Գիշեր», «Մութ - կանաչ Նկար» եւայլն..., մինչ «Անխորագիր»ը (4), գլխաւորաբար իր աջ կէսով, կրնայ նախապատկերումը ըլլալ նշանաւոր «Թէ Ինչպէս Մօրս Ասեղնագործ Գոգնոցը Կը Սփռուի Կեանքիս Մէջ» պաստառին:

Եթէ առաջին շրջանի գծանկարներուն պարագային գիծը, ընդհանուր առմամբ, երկաթէ թելերու կը նմանի եւ միատեսակ է, 1940-ական տարիներու սկիզբներէն սկսեալ ան կ'ունենայ կենսային խտութիւն ու կը դառնայ շնչող տարր, որ իր այլազանութեամբ եւ տարբերող հետքերով (ըստ մատիտին վրայ բանեցուած ուժին եւ անոր շարժումին), չի դառնար լոկ գիծ մը որ թուղթին վրայ կը գտնուի այլ՝ միջոցին մէջ կը խորանայ եւ մաս կը կազմէ ապրող աշխարհի մը, տեսողական այլազան մակարդակներ պարփակող: Ան երբեմն պարզ է ու լերկ, մինչ այլ տեղեր ջղուտ, պիրկ եւ զգայական: Սեւ մատիտի գիծերուն շատ յաճախ կ'ընկերանան գունային հպումներ եւ շեշտեր, որոնց բերումով գծանկարները ձեւք կը բերեն նկարչական տարածք, իրենց մըթնոլորտը ստեղծող: Ասոնց մէջ Կորքիի երեւակայութիւնը կը հասնի իր յղացողական գագաթնակէտին, ցուցաբերելով պատկերումի արտակարգ հարստութիւն մը: Ասոնք, իրենց զօրաւոր տուրքը տալու կողքին Միրոյի, Մասոնի, Մաթթայի եւ Թունկիի ազդեցութիւններուն, կը պարզեն նաեւ Կորքիի կեանքին այլազան փուլերը, բնութիւնը իր վերայայտնաբերումէն մինչեւ ինքնիր վրայ կծկումը, արդիւնք յաջորդական ողբերգական տագնապներու եւ հոգեկան վերիվայրումներու: Այս գծանկարներուն մէջ, Կորքի ամբողջական տէրը կը դառնայ իր գծանկարային սքանչելի կարողութիւններուն, ստեղծելով աշխատանք մը որ կը մնայ 20-րդ դարու արուեստին բարձրագոյն արտայայտութիւններէն մին, որ Ֆրանսայի մէջ դեռ գտած իր իսկական գնահատումը:

Ներկայ ցուցահանդէսը, որ յետոյ պիտի անցնի Սէն - Թ'էթիէն, թերեւս առիթ մը ըլլայ այդ վերապահութիւնը կամ անծանօթութիւնը փարատող, որովհետեւ նման մակարդակի արուեստի մը անտեսումը կը մնայ անհասկնալի:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԵՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

1-. Arshile Gorky, «Oeuvres sur papier», Vieille Charité, 2 rue de la Charité, Marseille, du 15 mars au 30 mai.

2.- Catalogue de l'exposition, ill. 32.

3.- Որպէս բաղդատական տե՛ս Diane Waldman : «Arshile Gorky — A Retrospective», Published by Harry N. Abrams, Inc., New York, in collaboration with the Solomon R. Guggenheim Foundation, New York, 1981, ill. 10.

4.- Catalogue de l'exposition, ill. 69.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎՔ՝ ՅՈԳՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅՈԳՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Օրուան թերթերէն մէկուն մէջ անցեալ օր կը կարդայի, որ օտար գիտնական մը նոր վարկած մը յառաջ քշեր է յոգնութեան մասին: Պնդեր է, որ յոգնութիւնը արդիւնք է ժահրի մը, վիրիւսի մը, որ բոյն կը դնէ մեր մարմնին մէջ: Ան է որ, երբ առիթը յարմար գտնէ, կը գործէ ու մեր մարմնէն ներս կը ստեղծէ այն վիճակը, զոր մենք յոգնութիւն, յոգնածութիւն կը կոչենք: Եւ եթէ ճիշդ է որ յոգնութիւնը արդիւնք է վիրիւսի մը գործունէութեան, ուրեմն ճիշդ պէտք է ըլլայ նաեւ այն ենթադրութիւնը, թէ յոգնութիւնը բուժելի հիւանդութիւն մըն է: Կը բաւէ որ պայքար մղենք այդ վիրիւսին դէմ: Ջէզոքացնենք այդ մնասակար վիրիւսն ու անոր գործունէութիւնը: Եթէ սխալ չեմ հասկնար, բժիշկները վաղը մեզի պիտի հրահանգեն գործածել անթիպիոթիք մը կամ այլ դեղ մը, ամէն անգամ որ մենք մեզ յոգնած պիտի զգանք:

Ես պարզապէս կը ժպտիմ բժշկագիտական այս նոր տեսութեան դիմաց: Քիչ մըն ալ կը մտահոգուիմ: Գիտարկ հանելով հանդերձ բժիշկներու ու գիտնականներու աշխատանքին դիմաց, բանաստեղծի զգօշակ մըն ալ կը բարձրացնեմ անոնց այդ տեսութեան դէմ եւ կը պոչեմ.. «Սիրելիներ, Թողուցէ՛ք որ յոգնինք, արտօնեցէ՛ք որ մեր մարմինը պարբերաբար վայելէ յոգնութեան քաղցր Թմրութիւնն ու հանդստաւէտութիւնը: Մենք շատ սուղ վճարեցինք զայն ձեռք բերելու համար, գոնէ քիչ մը վայելենք զայն»:

Գիտեմ որ արդէն առանց կարելի չէ, աշխարհի ամէնէն հրաշագործ դեղերով իսկ մարդիկ երբեք պիտի չկարենան դարմանել յոգնութիւնը, բայց պահ մը կը մտածեմ թէ ի՞նչ կը պատահի, եթէ յաջողին դարմանել, եթէ մեզի չարտօնեն որ յոգնինք, այսինքն եթէ մեր յոգնութիւնը անմիջապէս չքացնեն այս կամ այն դեղօրայքով: Կեանքը ի՞նչ համ կ'ունենայ, եթէ յոգնութիւնը մէջտեղէն վերնայ: Յոգնութիւնն ալ արդեօք մեզի համար այնքան կարեւոր սնունդ մը չէ՞ որքան, օրինակի համար, քունը, որքան, օրինակի համար, կերակուրը: Նաեւ հաճոյք: Պահ մը երեւակայենք, թէ նոյն գիտնականը պիտի պնդէր, թէ քունն ու անօթութիւնն ալ արդիւնք են մեր մարմնին մէջ գործող վիրիւսի մը, եւ անմիջապէս հակաթոյն մը պիտի հնարէր քունի ու անօթութեան դէմ: Այնուհետեւ երբեք պիտի չքնանայինք, կամ երբեք պիտի չճաշէինք: Անկողինները մէկդի պիտի շպրտէինք, ճաշասեղանները անդին պիտի հրէինք, դեղահատներ պիտի կուլ տայինք եւ ժամանակի ինչպի՛սի խնայողութիւն մը պիտի կատարէինք այս կերպով:

Գիտեմ որ հիւանդագին յոգնութիւններ կան, նոյնիսկ մահացու: Իմ սիրելի բըժիշկս ալ յաճախ կը յանձնարարէ. շատ մի յոգնիր, երբեմն մեղմացուր սա աշխատանքը, շունչ մը առ, մոռցիր ամէն ինչ: Ես ալ համաձայն եմ իրեն հետ, ինչպէս համաձայն են բոլոր այն միլիոնաւոր, միլիառաւոր մարդիկը, որոնք իրենց կեանքին իմաստ մը կուտան աշխատելով, արդիւնաբերելով, գործ մը մէջտեղ բերելով: Չկայ մարդկային մարմին մը, որ հանգիստի ու կազդուրման կարիքը չզգայ: Բայց կա՞յ արդեօք իրական հանգիստ եւ կազդոյր, եթէ չկայ յոգնութիւն: Հանգիստը ի՞նչ կ'արժէ, կազդոյրը ի՞նչ նշանակութիւն ունի, եթէ յոգնած չես:

Մարդիկ որքան ալ միամիտ կարծեն մեզ, մենք պիտի ըսենք, որ յոգնութիւնն ալ հաճոյք մըն է, նաեւ մարմնին մէկ սնունդը: Աւելին՝ մարմինը արդէն արտաքին աշխարհէ գալիք ոչ մէկ հակաթոյնի, ոչ մէկ անթիպիոթիքի պէտք ունի, յաղթահարելու համար իր իսկ յոգնութիւնը: Մարմինը ինքնին կրնայ հաւասարակշռել եւ յարդարել իր յոգնութիւնը, ուրիշ նախանիւթերով ու զգայնութիւններով կը շաղուէ յոգնածութեան զգացում մը եւ անկէ նորանոր հոգեվիճակներ կը ստեղծէ: Ժամացոյցի խնդիր է: Հոգեվիճակի խնդիր է: Ներաշխարհի խնդիր է: Փոփոխութեան խնդիր է:

Կասկած չկայ որ ամէն յոգնութենէ բան մը կը մնայ մարմնին մէջ: Մարմինը որքան ալ վերանորոգէ ինքզինքը եւ թօթափէ իր յոգնութիւնը, բաժակին մէջ փոքրիկ մրուր մը պիտի մնայ: Այդ մրուրն է որ պիտի կուտակուի, պիտի շատնայ, հետզհետէ ղանդուածի մը պիտի վերածուի եւ օր մը պիտի լեցնէ մեր կեանքին ամբողջ բաժակը, այդ բաժակին մէջ ուրիշ բանի տեղ պիտի չթողու այլեւս: Այդ փոքրիկ մրուրը անխուսափելի է: Ատիկա ապրելու գինն է, կեանքի գինն է: Եւ միայն յոգնութիւնը չէ, մեր մարմինը չարաչար գործածած ըլլալու մեր յամառութիւնը չէ որ պիտի գոյացնէ այդ մրուրը, որովհետեւ հանգիստն ալ պիտի գոյացնէ այդ մրուրը, գրօսանքն ու ծուլութիւնն ալ անպայման պիտի գոյացնեն այդ մրուրը:

Անկէ անդին, յոգնութիւնը հաճոյք մըն է իր ամէնէն դրական իմաստին մէջ, յոգնութիւնը օրհնութիւն մըն է, որովհետեւ ան տարբերութիւն չունի ճակտի քրտինքով շահուած այն համեղ հացէն, որ իրիկունը պիտի դրուի սեղանին վրայ: Մարդիկ աշխարհ կուգան ո՛չ թէ կռնակի վրայ պառկելու, այլ աշխատելու եւ յոգնելու համար: «Կը յոգնիմ, ուրեմն գոյութիւն ունիմ» պիտի կարենանք ըսել, եւ այդ կերպով, յոգնութեան մէջ մենք պիտի գտնենք ո՛չ միայն հանգչելու արդար մեր իրաւունքը, այլ նաեւ երախտագիտական տուրք մը վճարած ըլլալու գոհունակութիւնը, այն տուրքը, զոր մենք յոգնելով՝ կը վճարենք մեր հայրերուն ու մայրերուն, մեր պապերուն ու մամերուն, այսինքն բոլոր անոնց, որոնք կեանք պարգեւեցին մեզի, որոնք աշխարհ բերին մեզ:

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԺԵՐԱՐ ՇԱԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») .—

Ապրիլ 12-ին, Ժերար Շալեան հիւրն եղաւ Հայ Մշակոյթի Տան ներկայացնելու եւ ծօնագրելու համար նոր հրատարակութիւն մը, որ պատրաստած եւ գրած է Ժան-Փիէր Ռաժոյի հետ: Հատոր մը՝ «Atlas des Diasporas» որ կ'ամբողջացնէ, կը հարստացնէ շարքը պատմական, քաղաքա-աշխարհագրական, ռազմագիտական աշխարհացոյց քարտէսներու, ատլասներու իրենց տեսակին մէջ:

Այս գիրքը, ըստ Ժ. Շալեանի, տիասփորաներու գեղագիտակ մըն է (ֆալէիտասֆնոֆ) որուն նպատակն է ըլլալ տիեզերական եւ տալ ժամանակին եւ աշխարհագրական տարածութեան ընդմէջէն ընդհանուր գաղափար մը: Նոյնպէս, այս հատորը ցոյց կու տայ թէ տիասփորա մը «կեթթօ» մը չէ, այլ ունի ստեղծագործելու, փոխուելու կարողութիւնն ու ընդունակութիւնը: Ժամանակն է որ կ'որոշէ եթէ ազգագրական խումբ մը տիասփորա մը կը կազմէ կամ ոչ: Եւ այս առընչութեամբ տուաւ Քիւրտերուն օրինակը, ըսելով թէ քրտական տիասփորա գոյութիւն չունի, այլ կան Քիւրտեր ցրուած Իրաքի, Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմաններուն վրայ: Աւելցուց նաեւ թէ հատորին մէջ քիչ տեղ տրուած է Պաղեստինցիներուն որովհետեւ հազիւ քանի մը տարուան տիասփորա մը կը կազմեն երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնէն ի վեր, եւ ամփոփուած են երկու կամ երեք երկիրներու մէջ: Ժ. Շալեան բացատրեց թէ տիասփորաներու պարագային պատմութիւնն է որ կը հրմշտկէ աշխարհագրութիւնը: Յետոյ, Ժ. Շալեան տըւաւ տիասփորայի մը ծնունդին եւ կազմութեան յատկանիշները, խօսեցաւ հայկական տիասփորայի գոյութեան մասին 14 դարերէ ի վեր: Այս վերջին կէտերը չենք ընդլայներ քանի Սահակ Սուքիասեան իր գրախօսականին մէջ, («Յառաջ» Ապրիլ 9-ի թիւ), անդրադառնալով հատորին նախաբանին համառօտած էր գլխաւոր գաղափարները:

«Atlas des Diasporas» գիրքէն անդին, օգտուելով Ժ. Շալեանի ներկայութենէն, Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հրաւիրած էր լրագրողներ նիւթը առաւել ընդլայնելու, հարցումներու միջոցաւ, եւ մանաւանդ խօսելու այժմէական կարեւոր հարցերու մասին:

Դասախօսութեան այս բաժինը վարեց Ժան Քէհէյեան, իր շուրջը ունենալով Կ. Շաքըա («Լը Մերիտիոնալ» օրաթերթ), Թ. Քայոլ (Ռօյթէր գործակալութիւն) եւ Փ. Պաթիէռա (ծանօթ լրագրող): Բազմաթիւ հարցումներ եղան Քիւրտերու ողբերգութեան մասին: Ժ. Շալեան ըսաւ թէ Սատտամ Հիւսէյնի յաջողելու վրայ է տարիներու իր նպատակը՝ արտաքսել Քիւրտերը Իրաքէն: Ապա, ակնարկ մը նետեց քրտական անցեալին վրայ 1920-ական թըւականներէն մինչեւ մեր օրերը: Վերյիշեց Քիւրտերուն կրած հալածանքները Թուրքիոյ մէջ 1925-էն 1936 - 1937 թուականները, ինչպէս նաեւ Իրաքի մէջ: Պարզանիի գլխաւորած ապստամբութիւնը եւ 1970-ին Քիւրտերու թուղթի վրայ ձեռք ձգած ներքին ինքնավարութիւնը, յաջորդող տարիներու Իրաք - Մոսկուա մերձեցումը, Ամերիկացիներու օգնութիւնը Իրանի Շահին միջոցաւ, Սատտամ Հիւսէյնի խաղը Իրանի հետ իրագործելու համար, համարձակօրէն, քրտական գիւղերու քանդումը եւ քիւրտ բնակչութիւններու տեղափոխութիւնները: Թէպէտ, աւելցուց Ժ. Շալեան, ՄԱԿ-ի թիւ 688 որոշումը նպաստաւոր կէտեր ունի Քիւրտերուն համար, սակայն անոր տարողութիւնը սահմանափակուած է:

Յետոյ, հարցումներ եղան Հայաստանի մասին եւ յատկապէս անոր անկախութեան գործընթացի եւ ուղղակի հաշւակման: Հայաստանը, ըստ դասախօսը, յաջողելու համար ունի, իրեն ի նպաստ, երկու կարեւոր ազդակներ: Նախ, երկրին մէջ հայ բնակչութեան ներկայացուցած համեմատութիւնը՝ 92 առ հարիւր, յետոյ շարունակեց Ժ. Շալեան, ղեկավարութեան ճկուն, հասուն եւ խելացի քաղաքականութիւնը որ ձրի ազգայնականութեան մը մէջ չնետուելով առիթ չի տար Գորբաչովին միջամտելու:

Ժան Քէհայեան որ կը վերադառնար Հայաստանէն, օժանդակութեան գործողութեան մը գլուխ ըլլալով, տուաւ երկրի մասին մեզի ծանօթ պատկերը, տնտեսական շատ մտահոգիչ վիճակը եւ քաղաքական բարդ եւ դժուարին կացութիւնը: Խօսեցաւ մանաւանդ իր ապագայ ծրագիրներու մասին՝ «էքոկրաֆի»ի մեքենայ մը հիւանդանոցի մը համար, Լենինականի մօտ վանքի մը վերականգնումը եւ արդիական տպարանի հայթայթումը: Ժան Քէհայեան արդէն ապահոված է «էքոկրաֆի»ի մեքենան որ Յուլիսին պիտի ընկերանայ Հայաստան: Իրեն պիտի ընկերանան մասնագէտ բժիշկներ մեքենայի գործածութեան եւ այլ բժշկական հարցերու համար:

Սոյն երեկոյթին ներկայ եղաւ եւրոպական Խորհրդարանի երեսփոխան՝ Մ. Տըզոմպը որ կը պատկանի «Կանաչներու» խմբակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կովկասեան փառատօն Պերլինի մէջ

Ապրիլ ամսուան ընթացքին Պերլինի մէջ տեղի ունեցաւ Կովկասի ժողովուրդներու փառատօնը (Völker Kaukasiens), Աշխարհի Մշակոյթներու Տան (Haus der Kulturen der Welt) կազմակերպութեամբ: Փառատօնին կը մասնակցէին Տաղստան, Ազրպէյճան, Հայաստան եւ Վրաստան: Ծրագրուած էին համերգներ, դասախօսութիւններ ու բանավէճեր՝ պատմութեան, ճարտարապետութեան, շարժարուեստի, փոքրամասնութիւններու եւ կովկասեան ընդհանուր վիճակի մասին:

Հայկական շաբթուան համերգներուն Հայաստան եւ Սփիւռք կը մասնակցէին միասնաբար: Հայաստանէն եկած էր երաժշտագէտ Տիկին Մարգրիտ Բրուտեանի կողմէ խնամքով կազմուած խումբ մը: Խումբը կը բաղկանար մենակատար ընտիր նուագածուներէ, երգչուհի Մարկրիտ Շահինեանէ, երգիչ Արգամ Ոսկանեանէ, երաժշտագէտ Արթուր Շահնազարեանէ, եւ բոլորին որպէս «տատիկներ» ծանօթ Քալաշեան քոյրերէ, որոնք ներկայացուցին Ալաշկերտի պարերը: Սփիւռքէն կը մասնակցէր Փարիզի Կոչնակ համոյթը:

Ապրիլ 11-էն 13 Հայաստանի խումբը տուաւ երեք համերգ, իսկ Կոչնակ՝ երկու, որոնց ներկայ էին Պերլինի շուրջ 500 Հայերէն միայն քանի մը տասնեակ հոգի, մինչ ունկնդիրներու մէջ կը նկատուէին Պարսիկներ, Ազերիներ եւ Թուրքեր:

Երկու խումբերու համերգները տուին հայ աւանդական երաժշտութեան ներդաշնակ համապատկեր մը: Ունկնդիր հասարակութիւնն ու երաժշտագէտները տպաւորուեցան Հայաստանէն եկած խումբի եւ Կոչնակի միջեւ գոյութիւն ունեցող ոճային միասնութենէն, հակառակ անոնց մեկնաբանողական ակնյայտ տարբերութիւններուն:

Հայկական երաժշտութեան ստեղծած մթնոլորտը գրաւելով Աշխարհի Մշակոյթներու Տունը, նոյնիսկ ի պատիւ արուեստագէտներուն սարքուած փակման ընթրիքը, որ պիտի ըլլար կարճ ու պաշտօնական, վերածեց խանդավառ ու յուզիչ հանդէսի մը:

Փառատօնին Հայաստանի եւ Սփիւռքի միասնաբար, այսպիսի ծրագրով մը մասնակցութիւնը յաջողութիւն մը եղաւ Հայ աւանդական երաժշտութեան համար, որ յայտնուեցաւ միջազգային բեմի վրայ եւ երաժշտագիտութեան առջեւ, որպէս ոչ սոսկ ազգագրական, այլ կենդանի երաժշտութիւն մը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՀՈՂՎՈՐՏԻՔ

ԲՐԴՈՒԺ ՄԸ ՍԻՐՏ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՅՏԱ ՍՐԱՊԵԱՆ

- Մեր աշակերտները այժմ աւելի շատ կը սիրեն հայերէնն ու Հայոց Պատմութիւնը:

Այս այնքան պարզ եւ, միաժամանակ այնքան ինքնաբուխ արտայայտութեան մէջ պէտք էր փնտռել, գտնել եւ տեսնել լման տարերքը Տիկին Այտա Սրապեանի, որուն մահագոյժը խռովեց ազգային առօրեայ եռուզեռին հաղորդ ազգայիններու հոգիները:

Շրջապատը գիտէր ստուգիւ, թէ երկար տարիներու վշտաբեկ կսկիծը, ինչպէս նաեւ անոր փխրուն առողջական վիճակը՝ պատճառներ էին, որպէսզի ան հեռու մնար հանրային եռուն աշխատանքներէ: Շրջապատը գիտէր նոյնպէս թէ՝ ի զուր էին այս ուղղութեամբ կատարուող բոլոր թելադրութիւնները՝ սրտցաւ, անկասկած:

Որովհետեւ, ողբացեալին համար խորք եւ բովանդակութիւն ունեցող օրը կը սկսէր հայկական Միօրեայ Դպրոցի ցուցալաքով, երէկ՝ Օշական համեստ սրահը եւ ապա յարկաբաժնի մը սենեակները, իսկ այսօր՝ Պարսամեան Համալիրի դասարանները: Այդ Այր - Բեն - Գիմ-ի օճախը, որ երկար ժամանակէ ի վեր կը պահուի եւ կը պահպանուի շնորհիւ Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան, - որուն նախագահուհին էր ընտրուած վերջին շրջանին, - յամառ եւ օրինակելի ջանքերուն:

Արդարեւ, մեզի նման շատեր են հաստատած, թէ հոգեմաշ մարմին մը չէր կարծես դասարանները չափչփող, հոս ու հոն վազող - բանող ողբացեալը: Ան բառին ամբողջական իմաստով խանդակաթ, եռանդոտ բրդուճ մը սիրտ էր:

Այն սակաւաթիւ անձերէն էր, որ ճիգին եւ քրտինքին գիտէր խառնել - բաղադրել բարեհամբոյր կեցուածք, փայփայանք, փաղաքշանք: Կարճ՝ գիտակցական աստիճան, զգայնիկ լարով:

Եւ, այս, մեր հաւաքական կեանքի գրեթէ բոլոր երեսներուն մէջ:

Եւ, այս, իբրեւ բնական հետեւութիւն մտածումի եւ սիրտի զարկերակի:

Ուրբաթ, Ապրիլ 19-ին, ծննդավայրէն Պոլիս, հեռու Նիսի մէջ հողին յանձնեցինք հայաստանի չիթ մը:

Երախտագիտին հետեւորդներու յարգանքով:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

Երուսաղէմի Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեան կը ծանուցանէ թէ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Վանքի Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի Տեսչութեան պաշտօնին համար յարմար անձ մը կը փնտռուի, որ պիտի բնակի գիշերօթիկ վարժարանին մէջ, տասներկուքէն քսան տարեկան ուսանող պատանիներու վերատեսուչի պաշտօնով:

Թեկնածուն պէտք է փորձառութիւն ունեցած ըլլայ կրթական մարզի մէջ, եւ կարողանայ ըմբռնել աշակերտներուն ձգտումներն ու մղումները, եւ զանոնք կարգապահութեան առաջնորդել: Նաեւ տարբեր ընկերային եւ մշակութային շրջանակներէ եւ երկիրներէ մէկտեղուած աշակերտներու յարաբերութիւնները պարտի ներդաշնակել եւ համակարգել, անոնց բարոյական դաստիարակութիւնը եւ պարտաճանաչութեան զգացումը զարգացնելով:

Տեսուչը պէտք է ըլլայ հմուտ հայերէն լեզուին, անդամ Հայց. Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցւոյ, եւ կարողանայ վերահսկողութիւնը կատարել Վարժարանի դասընթացքին գործադրութեան եւ ընդհանուր կարգապահութեան, մասնաւորապէս չեշտելով կարեւորութիւնը կրօնական եւ մշակութային դաստիարակութեան:

Տեսուչին պարտաւորութեան մաս կը կազմէ աշակերտները կանոնաւորապէս առաջնորդել ամէնօրեայ եկեղեցական առաւօտեան եւ երեկոյեան պաշտամունքներուն: Վանական խստակեաց կեանք մը ապրելու յանձնառու պէտք է ըլլայ տեսուչը:

Կը խնդրուի վերոյիշեալ պայմաններուն ընդառաջող աշխարհական կամ հոգեւորական անձերէն, հաճին իրենց դիմումնագրին կցել նաեւ իրենց կենսագրականը, անհրաժեշտ վկայականներ, եւ երկու յանձնարարականներ իրենց անցեալ պաշտօնավարութեանց մասին, եւ ղրկել զանոնք Ամեն. Տ. Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեանին վարի հասցէին:

Վերոյիշեալ փաստաթուղթերուն պէտք է կցել Ֆիզիքական քննութեան բժշկական վկայական մը, որոնք Պատրիարքին հասած պէտք է ըլլան 1991, Մայիս 31ին:

Բացի բնակարանէն, սնունդէն եւ բնակարանային կարիքներէն, տեսուչին տարեթոշակը կը ճշդուի համաձայն իր արժանիքներուն եւ փորձառութեան:

Հասցէ՝
Armenian Patriarchate
P. O. Box 14235
JERUSALEM (ISRAEL)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին սեղանատան մէջ, Մարտ 9-ին, Ուսուցչաց տօնին առթիւ, տեղի ունեցած է միօրեայ՝ համագումար մը: Ա. բաժինով մը կատարուած է Արեւագալի շարականներու երգեցողութիւն եւ Աւետարանի մեկնութիւն: Երկրորդ բաժինով, մէջ ընդ մէջ կարգ մը շարականներու երգեցողութեամբ, ներկայացուած են երկու դասախօսութիւններ, նիւթ ունենալով «Հոգեւոր կրօնական վերազարթօնքը եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ դպրոցներուն դերը» եւ «Մեծ պահքը հոգեւոր վերանորոգութեան միջոց»: Զոյգ դասախօսութիւնները ներկայացուցած են Բարգէն Վարդապետ Զարեան եւ Գրիգոր Աբեղայ Չիֆթճեան:

**

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Արդարադատութեան ենթաքարտուղար՝ տոքթ. Սեսար Արիասի հրաժարականէն յետոյ, նախկին դատաւոր տոքթ. Լէօն Կարլոս Արսլանեան ընդառաջեց նախագահ Մենեմի դիմումին եւ ստանձնեց Արդարադատութեան ենթաքարտուղարի պաշտօնը: 1942-ին ծնած, 1971-ին Պուէնոս - Այրէսի համալսարանէն փաստաբանութեան տիտղոսով վկայուած Լ. Գ. Արսլանեան 1973-ին նշանակուած է դատաւոր եւ 1985-ին նախագահած է 1976-ի պետական հարուածին մասնակցած մարդկային իրաւանց խախտումներու պատասխանատու զինուորականներու դատավարութեան:

**

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ մէջ, Ապրիլ 7-ին, կրօնական ու աշխարհիկ հանդիսութիւններով տօնուած է Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի հիմնարկութեան 37-րդ տարեդարձը: Պատարագէն ու հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք տեղի ունեցած Սիրոյ սեղանին բացման խօսքով հանդէս եկած է կարգադիր յանձնախումբի ատենապետ Տոքթ. Պետրոս Թիւրապիք, որ նշած է թէ Դպրեվանքի 147 աշակերտները (մեծամասնութեամբ գիշերօթիկ) ձրի կերպով ուսում կը ստանան: Հանդիսավար Յասմիկ Ճինկէօզ ըսած է թէ Դպրեվանքը թէեւ չկրցաւ ծառայել իր սկզբնական նպատակին (որ հոգեւորական պատրաստելն էր), բայց եւ այնպէս մինչեւ այսօր գաղութին կրցաւ տալ իրաւագէտներ, ճարտարապետներ եւ այլ ասպարէզներու հետեւող մեծ թիւով արժէքաւոր անձեր: Հոգաբարձութեան ատենապետ Մուրատ Ճինկէօզի Թրքերէն կարդացած ուղերձէն յայտնի դարձած է որ վարժարանը 430 միլիոննոց եկամուտի մը դէմ 850 միլիոննոց ելք մը ունի: Խօսք առած են նաեւ Դպրեվանքի տնօրէն Հայկ Նշան, Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան եւ Գարեգին Պատրիարք:

(Շար. Ա. էջէն)

նախումբին, Երեւանի Նկարիչի Տան առջեւ տեղի ունեցած է մոմավառութիւն: 76 մոմերու հասոյթը պիտի յատկացուէր Ազրպէյճանի մէջ զոհուած Հայերու ընտանիքներուն: Մոմեր վառած են Վարդգէս Պետրոսեան, Սիլվա Կապուտիկեան, որ չեչտած է այս առթիւ թէ այսօր պատմական օր է նաեւ անոր համար, որ 70 տարի ետք դաշնակցութիւնը կը բացա-յայտէ ինքզինքը Հայրենի հողին վրայ եւ հիմք կը դնէ այս մոմավառութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ստանձնեց հրաժարիլ ընդհ. քարտուղարի իր պաշտօնէն, կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին: Մեծամաս-նութեամբ իր հրաժարականը մերժուե-ցաւ:

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԱԿ-ի մօտ դեսպանը յայ-տարարեց թէ Իրաք կ'ընդառաջէ զինա-կիցներու վերջնագրին Շաբաթ օրուընէ առաջ Զախօն պարպելու: Իրաքցի զին-ուորներ պիտի քաշուին, որպէսզի զինա-կիցները գաղթականներ հաստատեն Քիւրտերուն համար:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ժամը 17-էն 18, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ հա-մախմբում մը ժողովուրդին մէկ մասը եկեղեցիէն անցաւ Մոպիլի հրապարակը (ճիշդ դիմացը) ուր արդէն բազմութիւնը հաւաքուած էր. շուրջ հինգ հարիւր հոգի: Նախ, նախկին ռազմիկներու եւ դիմադ-րականներու միութեան կողմէ զետեղուե-ցաւ ծաղկեպսակ մը ծագումով հայ զին-ուորներու յիշատակը ոգեկոչող յուշաքա-րին առջեւ, ուր խօսք առին Կ. Տէրտէր-եան եւ քաղաքապետը: Յետոյ, հրապա-րակին վրայ Եռագոյններով եւ պահանջա-տիրական պաստառներով զարդարուած բեմէն խօսք առին՝ դարձեալ փրոֆէսէօր Ռ. Վիկուրու, որ յայտարարեց իր հա-մակրանքը հայ ժողովուրդին հանդէպ, ըլլայ պատմական ճշմարտութեան վերա-հաստատման մէջ, ըլլայ Հայաստանի օգ-նութեան գործին մէջ: Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան անունով խօսք առաւ Ռոն - Ալփ շրջանէն՝ Ժագ Աբրահամեան: Խօսեցաւ ցեղասպանութեան ճանաչման շուրջ Թուրքիոյ եւ մեծ պետութիւններու կող-մէ, հողային պահանջքներուն վրայ, բայց նաեւ չմոռցաւ Ղարաբաղը որ կ'ապրի դժնդակ օրեր, չմոռցաւ նոր ջարդերը, հայկական գիւղերու քանդումները եւ-այլն...:

**

ԿԱՐՏԱՆ.-

Ժամը 10-ին, համախմբում տեղի ունե-ցած է քաղաքի գերեզմանատունը մեռ-եալներու յուշարձանին առջեւ: Ծաղկե-պսակներու զետեղումէն յետոյ Կարտանի Հայերու Բարեկամականի անունով խօսք առած է Փասքալ Շամասեան, ինչպէս նաեւ քաղաքապետին Ա. կցորդը՝ Տիկին Ժորտա: Ներկայ եղած են քաղաքապետա-րանի խորհրդականներ:

**

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ.-

Ժամը 11.30-ին, շուրջ 200 հոգի հա-ւաքուած են Փլաս տ'Արմէնի նահատա-կաց յուշարձանին առջեւ: Ոգեկոչումը սկսած է վայրկեանի մը լռութեամբ եւ ապա ֆրանսական փառերգի եւ «Տէր կեցո'»ի ունկնդրութեամբ: Քաղաքապե-տարանի եւ Էքս - Ան - Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ զետեղ-ուած են ծաղկեպսակներ: Խօսք առած է Արտաւազդ Համբարձումեան եւ քաղաքա-պետին Ա. կցորդը՝ մեթր Քամբէսթըր: Ներկայ եղած են բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ Էքս - Ան - Փրովանսի Արքեպիսկոպոսին ներ-կայացուցիչը՝ Փլանօ Եպիսկոպոսը: Հոգ-ւոյով եւ հաւաքաբար երգուած «Հայր Մեր»ով, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան փակած է հանդիսութիւնը:

**

ՊՈՒՔ - ՊԷԼ - ԷՌ.-

Ժամը 15-ին, շուրջ հարիւր հոգի հաւաք-ուած են Ապրիլեան Եղեռնի նահատակաց նուիրուած յուշարձանին առջեւ: Վայր-կեան մը լռութեան հրաւէրէն յետոյ, Պուք - Պէլ - Էռ-ի Հայերու Բարեկամա-կանի նախագահը՝ Ժորժ Անթիքաճեան արտասանած է ճառ մը: Քաղաքապետ Ռիշառ Մալէ զետեղած է ծաղկեպսակ մը, շրջապատուած իր քաղաքապետարանի բազմաթիւ խորհրդականներէ, եւ խօսք առած է: Մակար Խչկր. Քհնյ. Նաճարեան (հայերէնով) վեր առած է Ապրիլեան Եղեռնի նահատակաց յիշատակը եւ Հոգ-ւոյով եւ «Հայր Մեր»ով փակած է ոգե-կոչումը:

**

ՎԻԹՐՈԼ.-

Ժամը 18-ին, 1915 Ապրիլ 24 հրապա-րակը եւ յուշարձանին առջեւ, քաղաքի նուագախումբը մահերգով բացած է ոգե-կոչման հանդիսութիւնը: Ծաղկեպսակներ զետեղած են՝ քաղաքապետ, ընկերվա-րական եւ համայնավար կուսակցութիւն-ները, քաղաքի նախկին ռազմիկները, Վիթրոլի Հայերու Բարեկամականը եւ-այլն: Տիկին Ուալի Սոսամպոլեան խօսք առնելու հրաւիրած է յաջորդաբար՝ Հայր Ռըքորտիէ, Միշէլ Բուլոմպանի՝ կցորդ քաղաքապետին, եւ հուսկ քաղաքապետը մեթր Ժան - Ժաք Անկլատ որոնք արտա-յայտած են իրենց համակամութիւնը հան-դէպ հայ ժողովուրդի տարած պայքարին յանուն ճշմարտութեան յաղթանակին:

Համախմբումը վերջ գտած է գինեձօ-նով մը Փապլօ Փիքասօ սրահին մէջ:

**

ԹՈՒԼՈՆ.-

Ժամը 18-ին, «Ապրիս Բլէօյ»ի նախա-ձեռնութեամբ տեղի ունեցած է ոգեկո-չումը քաղաքի մուտքին գտնուող մեռեալ-ներու յուշարձանին առջեւ: Մարիզ Գրի-գորեան եւ Ժաք Կազէրեան արծարծած են բոցը: Ապա, մէկ վայրկեան լռութենէ եւ ֆրանսական փառերգի ունկնդրութենէն յետոյ խօսք առած է «Ապրիս քլօպ»ի նա-խագահը՝ Ժաք Կազէրեան: Քաղաքապե-տին ներկայացուցիչը Ժաք Մասի արտա-սանած է ճառ մը: Ներկայ եղած են բազ-մաթիւ օտար քաղաքական անձնաւորու-թիւններ: Աւելի քան հարիւր հոգի մաս-նակցած են յիշատակի այս օրուան:

LES ARMENIENS DE VALENCE, UNE INTEGRATION REUSSIE

de Frédéric BOURGADE
Préface de Jean KEHAYAN
Editions «Les Bonnes Feuilles», Valence
160 pages — Prix de vente 92 Frs.

SOUSCRIPTION au prix de vente de 79 Frs.

B U L L E T I N D E C O M M A N D E

Nom : ....
Adresse : ....
Codes postal : ....
Souscrit .... exemplaires(s) de «Les Arméniens de Valence, une intégration réussie» au prix de 79 Frs. l'exemplaire. Ci-joint mon règlement de .... Francs par chèque bancaire ou postal à l'ordre des «Bonnes Feuilles» Valence - 24, Grande Rue, 26000 Valence (tél. : 75. 42. 83. 02) ou à votre libraire habituel.
(Souscription valable jusqu'au 15 mai 1991)

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 16, ժամը 20.30-ին, Ընկերակ-ցութեան կեդրոնը՝
77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ:
Կարեւոր օրակարգ:
Անդամներէն կը խնդրուի ճշդա-պահ ըլլալ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վէնիւս Էրսիւմէր 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն փրոֆ. Արամ Էրսիւմէրի մահուան 4-րդ տարե-լիցին ի յիշատակ:

ՊՈՂՈՍԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԼԵԶՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

I

ԲԱՌԱՐԱՆՔ — DICTIONNAIRES

1.– Առձեռն Բառարան Հայկազեան Լեզուի. *Հայր Մկրտիչ Աւգերեան*, *վերհ. Անթիլիաս*, 1988 — 160 Ֆր.
2.– Գործնական Բառարան Հայերէն Լեզուի. *Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան*, *Ծխրակ Հրատ.* 1987 — 85 Ֆր.
3.– Ֆրանսերէնէ Հայերէն – Français – Arménien *Եղիա Տէմիրճիպաշեան*, *վերհ. Տօնիկեան Հրատ.* 1983 — 185 Ֆր.
4.– Հայերէնէ Ֆրանսերէն Arménien – Français *Եղիա Տէմիրճիպաշեան*, *վերհ. Տօնիկեան Հրատ.* 1982 — 130 Ֆր.

En vente sur place
et par correspondance.

Je désire recevoir ....
....
soit .... + 20 Frs. frais d'envoi
Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
CP : .... Ville : ....

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir de vous informer de notre PROGRAMMATION MAI-JUIN 1991

MAI

Dimanche 12 — 14h-20h
TOURNOI DE PING-PONG
Salle Blairon, 94 rue Véron, Alfortville

Mardi 14 — 20h30 SPECTACLE de danses de la TROUPE ENFANTS «P A R E G A M O U T I O U N» de la République d'Arménie
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris

Vendredi 24 — 21h PIANO-BAR
JEUNES TALENTS

Samedi 25 — 15h
AUDITION ANNUELLE
des élèves de musique
—1ère partie—

Samedi 25 — 20h30
Soirée D'HOMMAGE
au R. P. KOMITAS

Dimanche 26 — 15h
AUDITION DE MUSIQUE
—2ème partie—

JUIN

Samedi 15 — 20h30 GALA MCA 90
Salle des Fêtes, rue Voltaire

Pour tous renseignements,
merci de nous consulter.

9, rue de Madrid - 94140 Alfortville
Tél. : (1) 43. 76. 55. 89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մայիս 4, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան Տէմիրճեան սրահը: Կարեւոր օրա-կարգ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայու-թիւնը անհրաժեշտ է:

U.G.A.B. - PARIS

organise

U N

DINER DANSANT

animé par un orchestre tzigane

le Samedi 11 Mai à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
PARTICIPATION AUX FRAIS : 350 Frs.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ զրոյցի մը՝

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

նիւթով

Կը մասնակցին՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ, ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ, ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ, ՄՈՎՍԷՍ ՊԶՏԻՔՃԵԱՆ
եւ
ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐՔԵԱՆ, ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ
Զրուցավար՝ ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 5, ժամը 17–ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

— Մուտքը ազատ է –

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 — SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 30

MARDI
30 AVRIL
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.527 | Fondateur, SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.527

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ ԵՐԱՍԽԱՒԱՆ, ՍԵՒԱԿԱՒԱՆ ԱՐՄԱՇ

ԳԵՏԱՇԷՆ ԵՒ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Կացութիւնը չի բարելաւուիր, ոչ Երասխի շրջանը, ոչ ալ Գետաշէն եւ Շահումեան, ուր մթնոլորտը խիստ լարուած է եւ մտահոգիչ:

Ապրիլ 25-էն ի վեր, Երասխի Սեւակաւանի եւ Արմաշի գիւղերը տեւական կրակոցներու կ'ենթարկուին Ազերիներու կողմէ եւ պարզ է որ Հայերն ալ կը փոխադարձեն: Կիրակի իրիկուն, Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին, դժբախտաբար, որ լուրջ վնասներ կան եթէ նոյնիսկ մարդկային զոհ չըկար: Յաջորդական օրերուն եւ Կիրակի օր, բանակցութիւններ կը տարուէին (հայկ. կողմը՝ Բաբգէն Արարքցեան, Աշոտ Մանուչարեան, Յուսիկ Յարութիւնեան եւ Վազգէն Սարգսեան) եւ ժամը 17-ին կարելի եղած էր «հրադադար»ի համաձայնութեան մը յանգիլ, բայց հազիւ քանի մը ժամ ետք, ժամը 22-ի մօտ կըրակոցները կը վերսկսէին: Ազրբէջանցիք նոյնիսկ թնդանօթաձգութեան ձեռնարկած էին: Հայերն ալ ձեռնածալ չեն նըստած եւ բախումները չեն դադրիր: Այս գիւղերուն մէջ Հայերը հողամշակութեան ձեռնարկած են եւ Ազերիներն ալ չեն ձգեր: Նախիջեւանի սահմանին վրայ գտնուող այս գիւղը՝ Երասխաւան, անցեալին ալ (1990, Յունուար) բուռն ընդհարումներու դաշտ եղած էր եւ հոն զոհուած էր Մովսէս Գորգիսեան:

Այս բախումներէն զատ, միջադէպ եւ կրակոց չեն դադրած, քիչ մը ամէն կողմ: Այսպէս Կապան (Ղափան) Երեւան կառախումբը հրացանաձգութեան ենթարկուած է:

Գորիսի շրջանը անասուններու գողութիւն եղած է կրկին եւ երկու հովիւներ առեւանգուած են:

Նոյեմբերեանի մէջ ալ մէկ վիրաւոր կայ, բայց ընդհանուր ձեւով, ամէն կողմ, Հայերը հակահարուածի կ'անցնին:

Կացութիւնը շատ լարուած է Գետաշէն եւ Շահումեան, ուր մեծ վտանգ կը սպառնայ: Վախ կայ անմիջական բուռն յարձակումի մը:

Այս ամբողջը ծայր տուած է Ապրիլ 16-ին, Մութալիբովի գումարած դաշտնի ժողովի վաղորդայնին («Յառաջ», Ապրիլ 26) եւ անկէ ի վեր արդէն դադրնի ոչինչ մնացած է եւ Ապրիլ 27-ին ալ, Շաբաթ իրիկուն, հեռատեսիլէն է որ Ազրբէջանի նախագահը բացէ ի բաց յայտնած է իր մտադրութիւնները:

Մութալիբովի պատճառաբանութիւնն այն է, որ ոչ մէկ Ազրբէջանցի մնացած է Հայաստանի մէջ, մինչ Հայեր կան Ազրբէջանի մէջ եւ անոնք պէտք է ենթարկուին Բաքուի օրէնքներուն, եթէ չեն ուզեր ենթարկուիլ պէտք է ելլեն երթան: Այլ խօսքով՝ եթէ կամովին չմեկնին, Ազրբէջանցիք կը ստիպեն որ մեկնին եւ ծանօթ են գործադրուած մեթոտները:

***

ՎԱԶԳԷՆ Ա.՝
ԳՈՐԲԱՉՈՎԻՆ

Մեծարգոյ Պ. Միխայիլ Գորբաչովին
Մոսկուա

Յարգելի Պ. Նախագահ,

Հայաստանի Հանրապետութեան եւ արտասահմանի աւելի քան երկու միլիոն Հայերու վիշտը կը սփոփէ, կը դիմենք Ձեզ որ այս օրերուն չզլանաք Ձեր մարդասիրական ուշադրութիւնը պահ մը կեդրոնացնելու Լեռնային Ղարաբաղի եւ շրջակայքի հայ ազգաբնակչութեան ողբերգական կացութեան վրայ, արդար եւ օրինաւոր վճիռ մը կայացնելու Ձեր նախագահական իրաւասութիւններով:

Մենք կը յիշենք Ձեր հետ մեր հանդիպումը 1990, Հոկտեմբեր 2-ին, երբ Դուք յուսադրիչ վերաբերմունք ցուցաբերեցիք, սակայն ցարդ այդ շրջաններուն մէջ ոչ միայն չվերահաստատուեցան տեղական խորհրդային իշխանութիւնները, այլեւ առաւել վատթարացաւ Հայերու վիճակը, վերջին օրերուն մանաւանդ Գետաշէն, ուր Հայերը սպառնալիքի տակ կը գտնուին բռնի տեղահանման իրենց դարաւոր հայրենիքէն եւ բնաջնջման:

Կ'ուզենք հաւատալ, որ եթէ մեր օրերուն արդարութեան եւ ժողովրդավարութեան մասին կը խօսուի, ապա այդ մարդասիրական եւ սահմանադրական սկզբունքները պէտք է յարգուին Լեռնային Ղարաբաղ, Գետաշէն եւ Շահումեան, անով վերականգնելու համար նաեւ հայ եւ ազրբէջանցի ժողովուրդներու բարի դրացնութիւնը եւ համերաշխութիւնը:

Տառապեալ հոգով կը սպասենք լսել Ձեր խղճի ձայնը եւ Ձեր նախագահական արդար խօսքը:

Խորին յարգանքով եւ բարի մաղթանքներով,

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ապրիլ 25

***

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը բացարձակապէս կը հերքէ «Հիւրրիյէթ»ի (Ապրիլ 16, տե՛ս. «Յառաջ», Ապրիլ 18) իրեն վերագրած խօսքերը Թուրք դեսպան Վոլքան Վուրալի հետ տեսակցութեան առեն, Էջմիածին: Որեւէ ձեւով չէինք կրնար անշուշտ հաւատք ընծայել Թուրք թերթին յերիւրանքներուն: Բայց, այս առնչութեամբ, թող թոյլ տրուի մեզի խոնարհաբար դիտել տալ, որ հաւանաբար Թուրք լրագրողը վարանած կ'ըլլար իր խելապատակէն ելած ու իր ձանկացած խօսքերը դնել Վազգէն Կաթողիկոսի բերանը, անախորժ թիւրիմացութիւններ ստեղծելով եւ նման հերքումներ ալ անհրաժեշտ չէին դառնար, եթէ Էջմիածին կատարուած այս աննախընթաց այցելութեան առթիւ, Մայր Աթոռի ԴԻՒԱՆԸ, անմիջապէս կարճ հաղորդագրութիւն մը յանձնած ըլլար մամուլին, ուր հակիրճ կերպով տրուէին այցելութեան ու փոխանակուած խօսքերուն բնոյթն ու բովանդակութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՁԻՐ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 20 / 26)

ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԽՈՐՀ. ՍՓԻՒՌՔ

Ապրիլ 24-ին, Ռուսաստանի Իվանովօ քաղաքի ռուսական ուղղափառ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ի յիշատակ 1915-ի ապրիլեան նահատակներուն: Յիշուած են նաեւ 1988 Դեկտեմբերին Հայաստանի երկրաշարժին զոհերը: Արարողութեան նախաձեռնած են տեղւոյն «Նարեկ» հայ մշակոյթի կեդրոնը եւ ռուս մտաւորականներ:

***

Մեծ Եղեռնը ոգեկոչուած է Վրաստանի բոլոր հայաշատ բնակավայրերուն մէջ (Ախալքալաք, Ծալկա, Բոլնիս, Շահումեան եւ այլուր), տեղի ունեցած են ոգեկոչման հանրահաւաքներ, եկեղեցական արարողութիւններ:

Աբխազիոյ մայրաքաղաք Սուխումի մարզադաշտին մէջ Տաթեւ Քհնյ. Յարութիւնեանի տէրունական աղօթքէն ետք «Կռունկ» հայկական, «Սոյուզ» աբխազեան եւ այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները իրենց ելոյթներուն մէջ դատապարտած են Հայոց ցեղասպանութեան կազմակերպիչները:

***

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Միւնիխէն մեկնած բեռնակառքերու շարանը հասած է Լեռնային Ղարաբաղ: Անոր հետեւած է երկրորդ շարասիւն մը, որ բեռները Երեւան հասցուցած է Ապրիլ 22-ին: Բեռնակառքերուն մէջ կան 110 թոն դեղօրայք, պարէն, օգնութեան այլ ապրանքներ, որոնք ձեռք ձգուած են Գերմանիոյ Կարմիր Խաչի ընկերութեան Պավարիոյ բաժանմունքին միջոցներով: «Մենք առաջին անգամ այսօր մեր օգնութիւնը կը ղրկենք Լ. Ղարաբաղ եւ Հայաստան, — մեկնումէն առաջ «ԹԱՍ»ի թղթակիցին ըսած է Կ. Խաչի ներկայացուցիչը: — Աւելի առաջ օգտըւած են Մոսկուան, Զագորսկը, Ուկրանիոյ բազմաթիւ քաղաքներ, որոնց հետ Պավարիան գործակցական կապեր ունի: Հիմա մենք կը փափաքինք գոնէ ձեւով մը օգնել Արցախի եւ երկրաշարժէն սաստիկ տուժած Հայաստանի բնակիչներուն:

Ապրիլ 22-ին Երեւանի Հանրապետութեան հրապարակը հասած Գերմանացիներուն շնորհակալութիւն յայտնած է Լուսաւորութեան նախարար Արեգ Գրիգորեան, քանի որ օգնութեան գերակշիռ մասը դպրոցներուն ու մանուկներուն յատկացուած է:

Գերմանական պատուիրակութեան ղեկավար Քլաուս Հիքէյ այս երկրորդ օգնութեան մասին «Արմէնփրէս»ի թղթակցին ըսած է.—

«"Ապրնտայյթունկ"ի («Երեկոյեան Թերթ») նախաձեռնութեամբ Պավարացիներուս երկրորդ ծաւալուն օգնութիւնն է այս: Երեւան հասած է 80 թոն ապրանք, որ կը բաշխուի յատկապէս գիշերօթիկ դպրոցներուն, մանկատուներուն ու նախադպրոցական հիմնարկներուն: Միայն այս հինգ բեռնակառքերը 450 հազար մարք (1,5 միլիոն Ֆր.) արժողութեամբ ապրանք կը պարունակեն: Երեք բեռնակառք ալ ղրկած ենք Ղարաբաղ: Մեր նախորդ այցելութեան Ստեփանակերտի մէջ նկատեցինք որ շատ աղքատիկ կերպով հանդերձաւորուած է տեղւոյն մանկական հիւանդանոցը: Այդ իսկ պատճառով Ղարաբաղ ղրկեցինք բժշկական սարքեր: Ապրանքներուն մէկ մասն ալ կը բաշխենք ազրբէջանական գիւղերու երախաներուն, ընդգծելով ու յարգելով Կարմիր Խաչի չէզոքութեան սկզբունքը եւ առաքելութիւնը...»:

***

ՓՈՇԻ ԿԱԹ

Կապան (Զանգեզուր) հասած է Ֆրանսայէն ղրկուած 18 թոն փոշի կաթ: Բարեսիրական այդ ձեռնարկը իրագործուած է Ֆրանսական այն հրշէջ ջոկատին միջնորդութեամբ, որ երկրաշարժէն աւերուած քաղաքներուն մէջ մասնակցած էր փրկարար աշխատանքներուն:

Ֆրանսական կառավարութեան բարեգործական յանձնախումբի ներկայացուցիչներ Տոմինիք Պուրժուա եւ Անտրէ Ռուէնիթ այցելած են Կապանի կաթի գործարանը, թիւ 6 միջնակարգ դպրոցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ կը վախնան Զախօ վերադառնալու եւ քրտական դիմադրութիւնն ալ հսկողութեան անցք մը հաստատած է Թուրք-իրաքեան սահմանին վրայ արգելք հանդիսանալու համար, որ գաղթականները վերադառնան: Տրուած պատճառաբանութիւնն այն է, որ իրաքեան ուժերը կրնան փոխ-վրէժի ձեռնարկել: Գալով արեւմտեաններուն, կ'ուզեն որ ժամ առաջ ՄԱԿ-ի ուժերը փոխարինեն իրենց ուժերը Զախօ եւ շուրջը ստեղծած իրենց գօտիին մէջ:

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ, Ապրիլ 28-ին, տօնեց իր 54-րդ տարեդարձը եւ այս առթիւ ջնջել տուաւ վառելանիւթի բաժնետոմսերը եւ փոխադրութեան միջոցներն ալ ձրի էին: Նորածիններն ալ կաթ եւ ծածկոց ստացան, անոնք ալ ձրի: Ամբողջ երկիրը տօնական ժամեր ապրեցաւ եւ մանուկներն ալ երգեցին.— «Սատտամ, մեր ժողովուրդին պետն ես, մեր սէրն ես»: Պաստառ մըն ալ կը ճչէր «Սատտամ Հիւսէյն հրամանատարին ծնունդը Իրաքի եւ արաբ ժողովուրդին յարութիւնը կը նշէ»: Դեռ աւելին՝ Էզզաթ Իպրահիմ, թիւ 2-ը, զօվարանական իր ճառին մէջ չեշտած է. «Արեւմուտքը պէտք է 18 միլիոն Իրաքցիները սպաննէ, նախքան Սատտամ Հիւսէյնը կարենալ վիրաւորելը»: Հաւանաբար առաջին անգամն է, որ ջախջախիչ պարտութիւն կրած մենատէր մը այս ձեւով պանծացուի...:

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը հերքեց անգլիական Օպզէրվըր թերթին լուրերը, բստ որոնց վերաշինելու վրայ է զինամթերքի իր ճարտարարուեստը: «Սուտի եւ քարոզչութեան արշաւ» որակեց Պաղտատ այս լուրը, մինչ անգլիական օրաթերթը կը հաղորդէր նաեւ թէ զէնքի ներածումները կը կատարէ Չինաստանէն եւ Հիւսիսային Քորէայէն Յորդանանի ճամբով:

ՍԵՄՐԱ ԷՕԶԱԼ, Թուրքիոյ նախագահին կինը, այս անգամ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգեց եւ ընտրուեցաւ Անավաթան (Մայր Հայրենիք) Կուսակցութեան Պոլսոյ շրջանի կազմին նախագահուհի, ընդդէմ ծայրայեղ-պահպանողական հոսանքին թեկնածուին: Այս ընտրութիւնը կ'ամրապնդէ Էօզալի դիրքը եւ հաւանաբար թոյլ տայ իրեն երեսփոխանական ընտրութիւններու թուականը մէկ տարիով յառաջացնել եւ յետագային ալ սահմանադրական փոփոխութիւններ կատարել, որպէսզի ամերիկեան ձեւի նախագահական վարչակարգ մը հաստատէ: Մնաց որ, այդ փոփոխութիւնները չկատարած ալ նախագահական վարչակարգ մը կը կիրարկէ:

ՇԱՄԻՐ բոլորովին ժխտեց Պէյքըրի եղած նախապէս գիջումները եւ ճչդեց որ Իսրայէլ բնաւ տրամադիր չէ միջազգային որեւէ ժողովի: Որեւէ հանդիպում չի կրնար Շամիրի համար, ուղղակի եւ երկկողմանի խօսակցութեանց բացումի պարզ հանդիսութեան մը սահմանները անցնիլ:

ՄՈՒՍԱ ՏԱՂԸ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ապրիլ 29-էն Մայիս 10, ամէն օր ժամը 18.02-ին Ֆրանս-Քիւլթիւր կը սփռէ Ֆրանց Վերֆէլի Մուսա Տաղի 40 Օրերը: Այս առթիւ, Ապրիլ 28-ի Մոնտի հեռատեսիլի յաւելուածին մէջ շահեկան յօդուած մը ստորագրած է Արմէլ Քրեսար «1915 Ապրիլը Հայաստան» խորագրուած:

«ԺԱՄԱՆԱԿՍ ՁՄԵՌ ԷՐ ԵՒ ՏՈՒՆՍ ՆՍՅՄ»

Հայաստանի երկրաշարժին յաջորդած համաշխարհային օժանդակութեան գրեթէ աննախընթաց թափը մինչեւ այսօր կ'արձագանգէ միջազգային հրապարակին վրայ. դեռ երէկ, Քիւրտերու տեղահանութեան լուրերուն միջեւ տեղ գտաւ նաեւ կատարուած օգնութեան համեմատական մը Հայաստանի պարագային հետ, որ կը չեշտէր նաեւ վերջինին աննախընթաց հանգամանքը: Որո՞նն է սակայն մեղքը, երբ այս իրողութիւնը գրեթէ համատարած լքումի պատկերին մէջ նկատելի դեր մը չէ կրցած կատարել:

Այդ «լքում»ը պատկերացարդ երկու լրման էջով կը պատմուի «Հայաստանի Հանրապետութեան» Ապրիլ 2-ի թիւին մէջ, ուղեձեռ գրիչ Մոմիկի վերոյիշեալ խօսքը նոյնպէս խորագիր ըրած: Ընդարձակ ռրփորթաժին հեղինակն է թերթին թղթակիցներէն Աշոտ Աղաբաբեան:

Ան նախ կ'այցելէ Ստեփանաւան. գերմանական Կարմիր Խաչի կառուցած թաղամասը «որի 50 բնակարանների բնակիչները, չգիտեմ հանդիսաւոր թէ անհանդէս պայմաններում, 5 - 6 ամիս առաջ յանձնուել են բնակիչներին: Բայց թաղամասում մի ճանապարհ, մի կածան չկար»: Վերջապէս կիսահալ ձիւնէն գոյացած ցեխերու մէջէն լրագրողը կը հասնի տնակի մը առջեւ ուր փռուած լուացք կը տեսնէ. այդ տնակին տիրուհին իր երկու մանկահասակ երախաներուն հետ հոն կ'ապրի երեք ամիսէ ի վեր, քանի որ ապրելու ուրիշ տեղ չունէր: Կը բացատրէ «սիպիրեան լքուած գիւղակ»ի տեսարանով այդ թաղամասին առօրեան. «ջուրն ինքս եմ բերում, էլեկտրականութիւն չկայ, ամէն օր փայտի եմ վազում, կոյուղի չկայ, վերջապէս Տէր չկայ»: Թաղամասը երկրորդ եւ վերջին բնակիչ մըն ալ ունի, իսկ մնացած 48 բնակարաններուն մէջ ապրող չկայ: «Մարդիկ գլխներին տանիք չունեն, բայց չեն համարձակւում գալ այս իրօ՛ք անտէր, ապրելու տարրական պայմաններից զուրկ տները»:

Թղթակիցը կ'այցելէ նաեւ քաղաքին Զախափնեայ թաղամասը ուր 300 բնտանիքի հողամաս տրուած է որպէսզի տուն կառուցանեն: Հոն ալ նոյնն է երեւոյթը. "ընդամէնը մի քանի բնտանիք է քաղաքի բարաքներից, ցուրտ վակոն - տնակներից տեղափոխուել այստեղ: Այս թաղամասում նոյնպէս ճանապարհ, ջուր, ջեռուցում ու էլեկտրականութիւն չկայ": Հոն պատրաստ է նաեւ Գերմանացիներու կողմէ շինուած արդիական մանկապարտէզը. ան ալ նոյն ճակատագրին մատնուած է, մինչ երախաները «քաղաքում իրար գլխի խմբուած, մի կերպ օր են մթնեցընում փայտեայ տնակներում»...:

Հայկական Կարմիր Խաչի Կեդրոնական Կոմիտէի նախագահը կը յայտնէ թէ Գերմանացիները կ'ուզեն համատեղ յանձնաժողով մը կազմել եւ ստուգել թէ որքանով աղէտեալներուն կը ծառայեն իրենց կառուցած շինութիւնները. ու Ա. Աղաբաբեան հարց կուտայ. - «ի՞նչ պատասխան ենք տալու թալանուած ու անմարդաբնակ տների, այս՝ մանկան ոտք չտեսած մանկապարտէզի համար: Եւ այս ամէնը դիտելուց յետոյ Գերմանացին նորից կը շարունակի՞ մեզ համար կառուցել»:

Ուրիշ տեսարան մը կը պարզեն բարաքներու մէջ տնաւորուածները. ոչ տուն են շինած, ոչ ստանալու կարգը մօտ է: Եօթը - ութ հոգիով՝ գրեթէ նոյնքան քառ. մեթրի վրայ «մթնացնում ու լուսացնում են իրենց օրերը»: Ծերունի մը շատ պատկերաւոր ոճով կը ներկայացնէ իրենց վիճակը. «պատերազմի ժամանակ 50 - 60 հոգու միասին լցնում էին վակոնն ու քշում: Այդպէս անվերջ գնում էինք ու չգիտէինք մեր գնացքը երբ կը կանգնի: Այդպէս էլ հիմա է՝ չգիտենք երբ ենք «իջնելու» այս գնացք - խցկոցից: Բայց ոչինչ, կամաց - կամաց մեր կանգառին կը մօտենանք»:

Ա. Աղաբաբեանի քաղած տեղեկութեան համաձայն Ստեփանաւանի մէջ 120 կիսակառոյց շէնք կայ: Արտասահմանցի շատ շինարարներ վերադարձած են իրենց տաք երկիրները: Պետական 160 հազար քառ. մեթր բնակելի մակերեսի պահանջք կայ, որուն միայն 23,2 հազարը յանձնուած է:

Թղթակիցը կ'արձագանգէ նաեւ բնակիչներու տառապանքին. անոնցմէ կին մը կ'ըսէ. - «41 տարի է Ստեփանաւանի տընտեսութեան կթուոր եմ: Երկրաշարժից յետոյ փերմայի ողջ անասունը մի քանի ամիս մենակ ես եմ պահել: Առաջնահերթ ստացողների ցուցակում եմ: Երրորդ տարին է՝ ես, տղաս ու արդէն նաեւ հարսս փայտէ փոքրիկ քոլիկում ենք ապրում: Ասացին 9-րդ շէնքից են բնակարան տալիս, ուրախացայ: Եկայ տեսնեմ տունս: Սա է, - ցոյց է տալիս Բ. յարկը կիսատ թողնուած շէնքը»:

Ուրիշ մը Երեւանէն եկած է հիւանդ քոյրը խնամելու. «մի քանի անգամ դիմել ենք քաղխորհուրդի նախագահի տեղակալին. այսօր որոշումը ցոյց տուեց, թէ գնա, բնակարանդ տես: Ձեզ մատաղ, եկէք ցոյց տամ: Հիմքերը նոր են գցել»...: Շրջանի բանուորներն ալ կը հաստատեն այս կացութիւնը. «օրական տասը մարդ է գալիս, ասում է երրորդ, չորրորդ յարկում իմ տուն ստացել, ո՞ւր է: Ստիպուած հիմքն ենք ցոյց տալիս»:

Այս մասին երբ թղթակիցը կը դիմէ երեսփոխան Արամ Փափաջանեանին, այս վերջինս կը պնդէ. «չի կարող պատահել, մենք բնակարանը բաշխում ենք, երբ անուազն երկրորդ յարկն արդէն կառուցուած է լինում»: Ու կ'առաջարկէ գրուի գալ փաստելու համար իր խօսքերուն արդարացի հանգամանքը: «Ես գրաւի չեկայ նախագահի հետ: Որովհետեւ գրաւը ես շահէի թէ նէրը, դրանից ոչ Սոնիա մայրիկը, ոչ հաշմանդամ Ալֆրեդան օգուտ չէին ունենալու» կ'ըսէ Ա. Աղաբաբեան:

**

Ստեփանաւանի մեծագոյն գիւղը՝ Գիւլագարակն է. ունի 2307 բնակիչ, անհրաժեշտ է 500 բնակարան կառուցանել: Մօտ 100 ընտանիք սեփական ուժերով նոր տուն շինած, կամ հինները նորոգած են: Թղթակիցը յատկապէս հարց կուտայ թէ աւարտած բնակարաններէն մէկը յանձնուա՞ծ է Բալասան Մազաքեանի ընտանիքին. պատասխանը ժխտական կ'ըլլայ:

Բ. Մազաքեան ճարտարագէտ մըն էր որ տասնեակ երախաներ փրկած էր աւերուած դպրոցին փլատակներէն: Վերջին պահուն երախայի ձայն լսած, կրկին նետուած էր փլուզող շէնքին մէջ եւ նահատակուած: Իրեն յետ մահու շնորհուած էր «անձնական արիութեան համար» մետալը:

Բ. Մազաքեանի կինն ու մայրը այսօր տիրութիւն կ'ընեն անոր երեք զաւակներուն. «երկրաշարժից յետոյ Երեւանից մի քան հինգ տղայ եկան. ՀՀՇ-ից էին: Տան փլատակները մաքրեցին: Աւոելի աշխատանք էր: ... Հէնց որ գնացին էլ մեր մասին մտածող չեղաւ» կը պատմէ մայրը, յանդիմող միշտ նոյն աւարտին. «երեք տարի է «կառուցում» են, հիմա էլ տէր կանգնող չկայ»:

Ստեփանաւանը մէկ շրջանն է միայն աղէտի ընդարձակ գօտիին. որքա՞ն տարբեր է վիճակը այլուր. կամ «տարբեր» յատկանիշը կրող տեղեր արդեօ՞ք կան: Հետեւելով այս մասին հետզհետէ ցանցառացող հրապարակումներու, տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ որ երկրին անհանգստանքներով լեցուն առօրեային մէջ հետզհետէ մոռացութեան ճամբան բռնած է աղէտի գօտին իր տառապանքով ու յուսաբեկութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՅՐ ԻՄ

Հայ ես եղել, հայր ես եղել,
Մասիսի պէս վեհ ես եղել,
Իսկ քո սիրտը ու սուրբ խիղճը,
Ինձ ապաւէն յոյս են եղել:

Քո ողջ կեանքում սիրել ես մեզ,
Չարչարուել ես, պահել ես մեզ,
Ծերացել ես, ու քո կեանքը
Բաժանել ես, տուել ես մեզ:

. . . .

Հայր իմ ես քեզ չեմ մոռանայ,
Ու անունդ միշտ կը մնայ,
Սերունդները քեզ կը յիշեն,
Ու միշտ կ'ասեն. «մեծ մարդ էր նա»:

Որքան խորհրդաւոր, որքան յատկանըշական եւ որքան խորիմաստ են Գուսան Սասունի սա տողերը, որոնք փրթած են իր հոգիէն, սրտէն եւ որոնք ներշնչուած են իրաւ «Հայ»երէն, իրաւ «հայր»երէն, եւ մեծ «մարդ»երէն: Կ'արծէք թէ՝ այս տողերը սաեղծուած ըլլան երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի համար: Եւ որքա՛ն պայծառօրէն կը ցոլացնեն անոր «հայր»ութիւնը, սուրբ խիղճը, իր հօտին հոգեղէն եւ բարոյական վէրքերուն համար կրած չարչարանքները, անտէր ու անտիրական որբուկներուն, աղքատ տղաներուն եւ աղջիկներուն համար մաշեցուցած կեանքը, իր ժողովուրդի զաւակներուն հոգեւոր եւ ազգային դաստիարակութեանը համար ցուցաբերած անսակարկ զոհաբերութիւնն ու նուիրումը:

Արդարացիօրէն սերունդները կը յիշեն, պիտի յիշեն եւ միշտ, պիտի ըսեն. «մեծ մարդ էր նա»՝ Շնորհք Պատրիարքը:

Այդ մեծ մարդը յարգելու, անոր յիշատակին առջեւ անգամ մը եւս խոնարհելու համար Պոլսահայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը, Դպրեվանքի նախկին սանուց Միութիւնը եւ «Շնորհք Գալուստեան» Սիլօրի - Վարթոցիներու նորակազմ կազմակերպութիւնը միացած էին իրագործելու համար Շնորհք Պատրիարքի ոգեկոչումի հանդիսութիւնը՝ հացկերոյթով մը, Կիրակի, Ապրիլ 14ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ, որ լեցուած էր ոչ միայն վերոյիշեալ կազմակերպութեանց անդամ-համակիրներով, այլ նաեւ բազմաթիւ տեղացի Հայերով:

Օրուան բանախօսներն էին Խաչիկ Երլմազեան եւ Անի Յովսէփեան, որոնք մերթ ընդ մերթ խօսեցան հոգելոյս Պատրիարք Հօր կեանքին եւ յատկապէս կատարած գործին մասին:

Բացումը կատարեց Խ. Երլմազեան եւ ըսաւ. «Մէկ տարի առաջ Մարտ 7-ին, Երեւանի ժամով 1.30-ին Հայ Եկեղեցին, ամբողջ Հայութիւնը ի մասնաւորի Պոլսոյ Հայութիւնը կը կորսնցնէր իր ամենանուիրեալ, իր ամենամաքրակրօն եւ պատրաստուած հոգեւորականներէն մին՝ Թուրքիոյ Հայոց 82-րդ Պատրիարքը՝ Շնորհք Արք. Գալուստեանը, արկածալի մահով մը, իր այդքան սիրած եւ պաշտած հայրենի հողին վրայ, Ս. Էջմիածնի վեհարանին մէջ: Այսօր հոս հաւաքուած ենք, մեր երախտագիտութիւնը եւ խանդավառանքը մատուցանելու անոր յիշատակին: Անշուշտ կարելի չէ այս մի քանի ժամերու մէջ գծել Շնորհք Պատրիարքի նման հայ հաւաքականութեան եկեղեցական հորիզոնին վրայ քանեւինր տարիներ շարունակ, հակառակ հովին եւ բուքին, փոթորկալից եւ ալեկոծ օրերուն, առագի մը նման փայլած ճշմարիտ հովիւի մը, իրաւ հոգեւորականի մը պայծառ դիմագիծը եւ անոր բեղուն գործունէութեան պատկերը: Բայց պիտի ջանանք ընդհանուր գիծերուն մէջ տալ երջանկայիշատակ Պատրիարք Հօր կեանքը եւ գործունէութեան ուղին»:

Անի Յովսէփեանն էր, որ տուաւ հոգելոյս Պատրիարքին կենսագրականը, սկսելով ծնած վայրէն Եօզկատէն, 1913-ին, մի առ մի նշեց անոր կեանքի փուլերը՝ հասակ նետած ամերիկեան Որբանոցը, ապա Պէյրութ, Նազարէթ եւ Երուսաղէմ անցնիլը, հոգեւորական դառնալու միջավայրը, 1932-ին սարկաւագ, 1935-ին կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուիլը՝ ձեռամբ Թորգոմ Արք. Գուշակեանի, ժառանգաւորացի տեսուչ, «Սիոն»ի խմբագիր, եւ ապա Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Դպրեվանքի տեսուչ նշանակուիլը, նախ Լոնտոն, ապա Միացեալ - Նահանգներ, Նիւ-Ճըրզի նահանգի, Նէփաք եւ Փեթըրսըն քաղաքներու մէջ կատարած հոգեւոր հովուութիւնը, Միացեալ-Նահանգներու պաշտօնաթերթ՝ «Հայաստանեայց Եկեղեցի»ի խմբագրութեան պաշտօնը, Տիրան Արք.էն Ծայրագոյն վրդ.ի աստիճան ստանալը, 1955-ին Վազգէն Ա.ի կողմէ Եպիսկ. ձեռնադրուիլը, 1956-ին Երուսաղէմի Ս. Տեղեաց վերահսկիչ դառնալը, 1957-ին լուսարարապետ ընտրուիլը, 1960-ին Երուսաղէմէն հեռացուիլը, Ամերիկա վերադարձի իր ճամբուն վրայ Պոլիս հանդիպիլը, 1961 Հոկտեմբեր 11-ին Թուրքիոյ Հայոց 82-րդ Պատրիարք ընտրուիլը:

Այս համառօտ կենսագրական գիծերէն վերջ Խ. Երլմազեան շարունակեց խօսքը եւ ըսաւ.

«Ինչո՞ւ հոգելոյս Շնորհք Պատրիարքը հայ եկեղեցական պատմութեան մէջ առաւ իր առանձնաշնորհեալ տեղը, որպէս Պոլսոյ Հայութեան մեծանուն պատրիարքներէն մին: Որովհետեւ՝ ան իրաւ հոգեւորական էր: Տակաւին մանուկ հասակէն ըմպեց ջուրը՝ որբութեան բաժակէն, չտեսաւ տաքուկ օճախ, մայրական-հայրական գուրգուրանք եւ սէր: Մտաւ որբանոցներ, նախ ամերիկեան, յետոյ ուրիշներ, ապա անցաւ Երուսաղէմի վանքը՝ իբրեւ աշակերտ: Բազմաթիւ չարչարանքներ եւ տառապանքներ ապրելէ վերջ, իր հոգեկան ապրումներուն համապատասխան միջավայրը գըտաւ Երուսաղէմի վանքին մէջ: Մեծահամբաւ Դուրեան Պատրիարք այդ օրերուն նոր շունչ, նոր կեանք բերած էր Երուսաղէմի վանքէն ներս: Իր նպատակն էր սաեղծել երկրորդ Արմաշ մը հոն: Շնորհք Պատրիարք, Դուրեան եւ Գուշակեան Պատրիարքներու շունչին տակ հասակ առաւ, զարգացաւ, ընդարձակեց իր մտքի հորիզոնը, ապրեցաւ այդ օրերը նախ իբրեւ աշակերտ, յետոյ իբրեւ արեղայ, եւ վարդապետ, առաւ Սրբոց Յակոբեանցի ոգին, ստացաւ կոչումն ու նուիրումը հանդէպ հայ եկեղեցիի եւ հայ եկեղեցականութեան, զօրացուց իր մէջ հաւատքը՝ ծառայելու իր ժողովուրդին, իր եկեղեցիին: Երբ այսօր կ'ոգեկոչենք Շնորհք Պատրիարքը եւ անոր յիշատակը, եւ ակնածանքով կը խոնարհինք իր խօսուն այս պատկերին առջեւ, մեր այս յարգանքը կ'երթայ ոչ թէ իր աթոռին, իր սքեմին, այլ իրաւ հոգեւորականի նկարագրին: «Սքեմը, պաշտօնը եւ աթոռը չէ որ եկեղեցականը մեծ կ'ընէ, եկեղեցականը իբրեւ մարդ, ինք պէտք է արժեւորէ իր սքեմը, իր պաշտօնը եւ իր աթոռը: Շնորհք Պատրիարք եկեղեցական սքեմը իր լրջութեան մէջ պահեց, իր պաշտօնը անշահախնդիր եւ անսակարկ կերպով տարաւ, եւ գիտցաւ իրեն յանձնուած աթոռը եւ հօտը ուղիղ ճամբու մէջ պահել» ինչպէս ըսաւ Գարեգին Պատրիարք՝ Շնորհք Պատրիարքի վախճանման տարելիցին առթիւ մատուցուած պատարագի ընթացքին խօսած քարոզին մէջ:

Կրնանք ըսել թէ՝ Շնորհք Արք. եղաւ ճգնաւոր Պատրիարք մը, իր մէջ ամէնէն յատկանշական կողմը աղօթանուէր կեանքն էր: Կ'աղօթէր օրն ի բուն իր զաւակներով եկեղեցիներու մէջ, սակայն կ'աղօթէր յատկապէս առանձին՝ իր սենեակին մէջ: Մենք առիթը ունեցանք 15 օրուան իրեն հետ ըլլալու Անատոլուի զանազան քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ ապրող Հայերու տուած իր հայրական այցելութիւններու ընթացքին, եւ հոն տեսանք, ապրեցանք թէ՝ ան ինչպէս առաւօտեան վաղ ժամերուն առանձին կ'աղօթէր ջերմեռանդ ոգիով եւ իրաւ հոգեւորականի մը խոր հաւատքով: Մենք ականատես եղանք թէ ան ինչպէս ծնրադիր կ'աղօթէր Տիգրանակերտի Ս. Կարապետ եւ Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիներուն մէջ իր ժողովուրդի բեկորներուն հոգեւոր վերելքին, եւ մարմնական անդորրութեան համար...:

Ինչպէս ըսինք, Շնորհք Պատրիարք բառին ամբողջական իմաստով հոգեւորական մըն էր, հոգիի մարդ մը: Ան չէր հանդուրժեր որ կրօնական հանդիսութիւնները, արարողութիւնները կամ պատարագները կատարուէին անհոգութեամբ, անտարբերութեամբ: Կ'ուզէր հոգի դնել ամէն ինչի մէջ: Կ'ուզէր գգաստութեամբ եւ ամենազուսպ կերպով մօտենալ զերագոյն ուժին: Մենք անձնապէս ապրեցանք այն օրերը, երբ Շնորհք Պատրիարք կը սաստէր այն անգիտակից եւ անպատասխանատու դպիրները, սարկաւագները, հոգեւորականները, որոնք կոպիտ շարժուձեւերով, շատախօսութիւններով կը խանգարէին կրօնական հանդիսութեան մը վեհութիւնը կամ իր տուած այդքան ներշնչեալ եւ կուռ քարոզներուն ունկնդրութիւնը: Կ'ուզէր ամէն ինչ վեհ պահել մեր եկեղեցիէն ներս, որովհետեւ ինք մեծահոգի, ճշմարիտ հոգեւորական էր»:

Կազմակերպիչները լաւ գաղափար ունեցեր էին այս հանդիսութիւնը պայծառացնելու եւ արտասանութիւններով համեմելու, որոնք վստահաբար կրնանք ըսել թէ՝ նշանակալից փայլ մը աւելցուցին: Այսպէս՝ Արովեան միօրեայ հայերէն վարժարանի աշակերտներէն Յովհաննէս Վէգիրեան յատուկ առոգանութեամբ եւ ապրումով արտասանեց Շնորհք Պատրիար-

քի ձօնուած Սիմոն Մելիքսէթեանի «Եկեղեցին հայկական»ը: Ապա՝ բեմ եկան Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի երկու շնորհալի մեներգչուհիները՝ Եւա Արթինեան եւ Վարդուհի Մինասեան, որոնք կանգնելով բեմին մէջտեղը զետեղուած Հոգելոյս Պատրիարքին նկարին կողքին, պլպլացող երկու մոմերու լոյսին տակ, եւ քուլայ քուլայ դէպի երկինք բարձրացող խունկի հոտին ընդմէջէն, եւ Ժիւլիէթ Երմագեանի երգէոնի ընկերակցութեամբ մեկնաբանեցին Կոմիտասի քնարչունչ «Ամէն Հայի սրտին բխած» մեղեդին՝ այնքա՛ն խորհրդաւոր կերպով որ պահ մը սրահը փոխադրուեցաւ աղօթատեղի մը:

Յարգելի բանախօսուհին շարունակեց իր խօսքը. «Շնորհք Պատրիարք եղաւ մեծանուն հոգեւորական մը, որովհետեւ տարաւ ապագայատեսիլ աշխատանք մը. հիմնելով կազդուրման կայանը, սէր ու գուրգուրանք ցոյց տալով մեր վաղուան պատմութիւնը կերտելու տակ մանուկներու հանդէպ: Ինչպէս իր կենսագրական գիծերուն մէջ շեշտուեցաւ, Հոգելոյս Պատրիարքը փոքր հասակէն մնաց որբ եւ որբուկի այդ տխուր հոգեբանութիւնը ապրեցաւ իր ամբողջ կեանքին ընթացքին: Միշտ յիշեց իր այդ շրջանը, երբ ան ութ տարեկան որբուկ հովիւ՝ կ'արածէր գառնուկները: Չունեցաւ երջանիկ, ուրախ, արեւոտ եւ պայծառ մանկութեան օրեր: Այդ ցաւը զգալով միշտ իր խիղճին վրայ, պատրիարքական ամբողջ 29 տարիներու տեւողութեան բացառիկ սէր եւ գուրգուրանք ցուցաբերեց մանուկներու նկատմամբ: Շատ սիրեց երախաները եւ այդ սէրը կեանքի փոխադրեց, յուշարձանի մը նման կանգնեցնելով Գինալը կղզիի ծովահայեաց բարձունքին վրայ կազդուրման կայանը: Տարիներ եւ տարիներ շարունակ մօտէն, անձնապէս հետաքրքրուեցաւ այս կայանով, նիւթական թէ բարոյական ապահովութեան համար չզարնուած դուռ չձգեց, սակայն հասաւ իր վեհ նպատակին: Տասնեակ հազարաւոր որբ տղաներ եւ աղջիկներ, բազմաթիւ մանուկներ համախմբուեցան այս յարկին ներքեւ, եւ ստացան մարմնական եւ հոգեկան սփոփանք, եկեղեցական, մշակութային դաստիարակութիւն: Այդ տղաներէն եւ աղջիկներէն շատեր այսօր դարձան ուսուցիչ, տնօրէն, հասարակական գործիչ կամ երգիչ, եւ կը բերեն իրենց գործօն մասնակցութիւնը Պոլսոյ Հայ հաւաքականութեան ազգային-եկեղեցական, մշակութային կեանքին, եւ կ'աշխատին այդ նոյն հաւաքականութեան հոգեղէն եւ բարոյական վերելքին համար: Ահաւասիկ ապագայատեսիլ աշխատանք մը, զոր տարաւ մեր սիրեցեալ երջանկայիշատակ Պատրիարքը»:

Բանախօսութիւնը շարունակուեցաւ, Անի Յովսէփեանի այս խօսքերէն վերջ, Խ. Երմագեանով, որ շեշտը դրաւ Հոգելոյս Պատրիարք Հօր Անատոլուի զանազան գաւառներու մէջ ցիր ու ցան եղած Հայու բեկորներու նկատմամբ ցուցաբերած հայրախնամ մօտեցումին վրայ: Այս ուղղութեամբ բանախօսը ըսաւ. «Երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքը եղած է այն իրաւ քարոզիչը եւ սկզբունքներու մարդը, որ իր մտածումներն ու խօսքերը գործի վերածած է, հող տարած է իր ժողովուրդի բոլոր գաւառներուն անխտիր, իր հայրական սիրտը բացած է ամէն տեղ, ամէն Հայու բեկորին, ուր որ պէտք է եղած: Այսպէս՝ մի քանի տասնեակ տարիներ առաջ Անատոլուի անկիւնները կ'ապրէին բազմաթիւ Հայու բեկորներ, որոնք հեռու մնացած էին իրենց եկեղեցիէն, դպրոցէն, լեզուէն, երգէն, մէկ խօսքով իրենց հայկականութենէն: Շնորհք Պատրիարքի նախորդները չէին կրցած հետաքրքրուիլ Հայու այդ բեկորներով, զանազան պարագաներու բերումով: Ոչ մէկ կապ կար Պոլսոյ եւ գաւառի Հայութեան միջեւ: Շնորհք Պատրիարքն էր, որ իր հայրական ձեռքը երկնցուց անոնց, իրաւ կոչումի տէր հոգեւորականի մը գիտակցութեամբ, ճշմարիտ մարդու մը զգայնութեամբ մօտեցաւ անոնց, բերաւ Պոլիս, իր հոգածութեան առարկայ դարձուց, մեղուի մը ժրաջանութեամբ աշխատեցաւ, կազմեց մարմիններ, օժանդակութեան յանձնախումբեր: Զօրակոչի հրաւիրեց ամբողջ Պոլսոյ Հայութիւնը: Տաքուկ օճախներ հայթայթեց, գործ գտաւ, մեր ապագան կերտելու տակ տղաներն ու աղջիկները տեղաւորեց հայ վարժարաններու մէջ, մէկ խօսքով դարձաւ անոնց ցաւին բաժնեկիցը, սրտակիցը: Ջանք չխնայեց, որպէսզի անոնք ալ իրաւունք ունենան ապրելու, Հայ ապրելու: Ո՛վ երջանիկ իրականութիւն, այսօր այդ բեկորներէն շատեր կը գտնուին Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ, եւ կ'ապրին միւս քաղաքակիրթ ժողովուրդներու համապատասխան կեանքի պայմաններուն մէջ: Սիլոբիցի կամ Վարթոցիներ էին անոնք երէկ, որոնք արժանացան Շնորհք Պատրիարքի անվերապահ գուրգուրանքին, խնամքին, եւ այսօր՝ Մարսէյլցի Հայեր, Փարզցի Հայեր կամ Լիոնցի Հայեր են, սակայն անոնք չմոռցան իրենց հանդէպ եղած բարիքը, հայրական խոր գուրգուրանքը, ներշնչուելով, ազդուելով եւ ինչու չէ դաս առնելով Շնորհք Պատրիարքի անձէն, նկարագրէն եւ մարդկայնութենէն՝ մնացին Հայ, քրիստոնեայ Հայ եւ այսօր գէթ Մարսէյլի մէջ ամէն Կիրակի կ'երթան սա կամ նա եկեղեցին աղօթելու, երգելու, սպասարկելու եւ ազգային-եկեղեցական կեանքի գանձանակին իրենց լուման բերելու: Սիլոբիցիները եւ Վարթոցիները հոս են այսօր, մեզի հետ համախմբուած են, իրենց երախտագիտութիւնը անգամ մը եւս ցոյց տալու համար իրենց «Պապա»յին»:

Այս խօսքերէն վերջ կարդացուեցաւ բանախօսին կողմէ այն հոգեյոյզ տողերը, զորս գրի առած էին Սիլոբի-Վարթոցիները տեղւոյն վրայ, այդ նոյն ժամերուն: Նոյնութեամբ կու տանք:

«Մենք Սիլոբիցիներ, Հայ Վարթոցեղախումբի պատկանողներս, երբ մեր աչքերը բացինք մեր շուրջը տեսանք Քիւրտեր եւ Թուրքեր, հայերէն բառ մը իսկ չէինք գիտեր: Աստուած այնպէս կարգադրեց որ կերպով մը Պոլսոյ դուռը բացուեցաւ մեր առջեւ եւ հոն գտանք Հայր մը, որ ջանք չխնայեց՝ մեզ մեր վայրէն, տեղէն փրկելու: Եթէ այսօր հոս ենք, նախ Աստուծոյ, յետոյ իրեն կը պարտինք: Որպէս երախտագէտներ իր յիշատակը վառ պահելու համար կազմեցինք միութիւն մը «Շնորհք Գալուստեան» անուան տակ եւ այդպէսով պիտի յաւերժացնենք իր քաղցր յիշատակը»:

Ապա, պարմանուհի՝ Հիլտա Թուրալ զգայուն շեշտով մը արտասանեց Մ. Մեծարենցի «Կիրակմուտք»ը: Արտասանութեան յաջորդեց Գուսան Սասունի «Հայր Իմ» սքանչելի, տխուր երգը զոր մեկնաբանեց Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի մեներգչուհիներէն Վարդուհի Մինասեան, բառին ամբողջական իմաստով խոր յուզումով, զգայնութեամբ եւ գունագեղ երանգաւորումներով, մեր աչքերուն առջեւ սփռելով պատկերը այն «Հայր»ին, որ իր կեանքը զոհեց, չարչարուեցաւ եւ ծերացաւ իր բազմահաբիւր զաւակներուն համար:

Հացկերոյթի փոքր դադարէն վերջ շարունակուեցաւ Հանդիսութիւնը օրուան բանախօսով, որ հակիրճ խօսքերով ընդգծեց Շնորհք Պատրիարքը, նաեւ որպէս գրչի մարդ եւ ըսաւ. «Ան եղաւ նաեւ իրաւ գրչի մարդ: Միշտ կը կարդար, կը գրէր, կը խօկար: Կը սիրէր եւ բացառիկ հաճոյք կ'առնէր իր կարդացածները, գիտցածները ուրիշներուն փոխանցելէ: Յաճախ ժամերով կը խօսէր Ս. Գրքի կամ Սաղմոսի մը մեկնաբանութեան, բացատրութեան մասին իր աշակերտներուն:

Չէր սիրեր որեւէ մութ կէտ թողուլ անոնց մտքին մէջ: Երանելի օրեր էին անոնք, երբ մենք բախտը ունեցեր էինք իր դիմացը նստելու եւ ժամերով Աւետարանի կամ շարականի մը իմաստին մասին լուսաբանուելու: Մեր չարաճճի տղայի հոգեբանութեան մէջէն կ'երկարէինք զանազան եւ զարմանազան հարցումներու շղթան, եւ երբ տրամաբանական պատասխաններու ցանկը կը հասնէր իր վախճանին, քիչ մը սաստելու շեշտով կը դնէր վերջակէտը. «Ձեր հարցումին պատասխանը փնտռեցէք ձեր հաւատքին մէջ»: Ինք հեռացաւ այս աշխարհէն, սակայն մեզի հետ են դեռ իր մտածումները, իր յօդուածները, իր գրութիւնները եւ յատկապէս գիրքերը: Գիրքերը՝ որոնք եկեղեցւոյ բարդ հարցերը կը լուծեն եւ գրուած են շատ պարզ, հասկնալի լեզուով մը թէեւ, սակայն կը բովանդակեն իրենց մէջ մեր օրերու մտածելակերպը: Յիշենք անոնցմէ՝ «Հայ Սուրբեր», «Գունագեղ Կիրակիներ», «Աւագ Շաբաթ», «Յինանց Կիրակիներ», «Մեծ Պահքի Կիրակիներու Ոսկի Շղթան»: Այս գիրքերու հրատարակութեամբ Հոգելոյս Պատրիարքը ունեցած է նպատակը՝ քրիստոնէական դասեր տալու նոր սերունդներու եւ անոնց հոգիներուն մէջ արմատացնելու հոգեկան կեանքի կարեւորութիւնը:

Փոքրիկն Ալիս Եալըշ, որ Վարթոցիի զաւակ է, այս խօսքերէն վերջ եկաւ բեմ եւ իւրայատուկ ոճով մը արտասանեց «Գարուն» անուն ոտանաւորը: Ալիսն որ եօթը տարեկան է, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար ընտրած եւ սորված էր այս ոտանաւորը: Ո՛վ երջանիկ զուգադիպութիւն, որքան լաւ կը պատշաճէր օրուան հանդիսութեան ոգիին, քանի որ Հոգելոյս Շնորհք Պատրիարքը կեանքի գարունը բերած էր Ալիսի նման բազմաթիւ մանուկներու առջեւ:

Այս արտասանութեան յաջորդեց «Քրիստոս Փրկիչ Մեր» երգը, զոր մեկնաբանեց Հրանդ Կիւզէլեան իր ուժեղ, հնչեղ ձայնով:

Բազմաթիւ հիւրերու մէջ կը գտնուէին նաեւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանը եւ Մակար Քահանայ Նաճարեանը:

Փոխան խօսքի, կարդացուեցաւ Վաչէ Հայր Սուրբի գրած եւ «Մարմարա»ի 1991 Մարտ 18-ի թիւին մէջ լոյս տեսած «Հոգելոյս Շնորհք Պատրիարքի Անթառամ Յիշատակին» անուն էջէն մաս մը: Ոգեկոչումի վերջաբանը կատարեց Խաչիկ Երմագեան. «Ամէն մարդ որ կը մեռնի, ճիշդ է որ երկրի ընդերքին մէջ խուց մը պիտի ունենայ, բայց իրաւ մեռեալները, իրաւ մեզմէ բաժնուողները այդ հողի շերտին տակ չեն հանգչիր, երկրորդ փոս մըն ալ կայ, այդ ալ զինքը յարգողներուն, զինքը լաւ ճանչցողներուն, զինք սիրողներուն հոգիին մէջ բացուած փոսն է» կ'ըսէ Գարեգին Պատրիարք: Մենք վստահ ենք թէ՝ Շնորհք Պատրիարքը կը հանգչի ոչ միայն Պոլսահայերուն, Վարթոյի կամ Սիլոբիցիներուն, Դպրեվանքցիներուն՝ այլ ամբողջ հայութեան հոգիին մէջ բացուած փոսին մէջ, որովհետեւ՝ ան եղաւ իրաւ հայր՝ հայութեան, իրաւ հոգեւորականը՝ մեր դարաւոր եկեղեցւոյ, իրաւ հովիւը՝ իր հօտին, իրաւ Պատրիարքը Պոլսոյ Աթոռին, մէկ խօսքով իրաւ եւ ճշմարիտ մարդը՝ մարդկութեան:

Միաբերան երգուած կոմիտասեան «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ այս լուրջ, կարգապահ եւ խնամեալ ոգեկոչումի հանդիսութիւնը, որուն համար կ'արժէ շնորհաւորել Պոլսահայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը եւ առանձնապէս Հ. Խտէնը, Դպրեվանքցիներու նախկին Սանուց Միութեան անդամները, Սիլոբի-Վարթոցիներու նորակազմ «Շնորհք Գալուստեան» անուն կազմակերպութիւնը եւ օրուան բոլոր դերակատարները, որոնք եկած էին իրենց յարգանքն ու սէրը ցոյց տալու երախտաշատ Պոլսոյ Պատրիարքին՝ Շնորհք Արքեպիսկոպոս Գալուստեանին:

Եկէք կրկնենք անգամ մը եւս Գուսան Սասունի սա տողերը.

Հայր իմ ես քեզ չեմ մոռանայ,
Ու անունդ միշտ կը մնայ,
Սերունդները քեզ կը յիշեն,
Ու միշտ կ'ասեն. «մեծ մարդ էր նա»:

Բիւր յարգանք իր յիշատակին:

Խ. Ե.

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՉԸ

ԼՂԻՄ-ի եւ Ազրբէջանի յարակից շրջաններու արտակարգ վիճակի շրջանի ներքին զօրքերու ընդհանուր ժողովը կոչով մը դիմած է Խորհրդային Միութեան, Հայաստանի ու Ազրբէջանի նախագահներուն, այդ շրջանին մէջ առճակատման վերստին բորբոքման առթիւ: Զինուորականները պահանջած են Լեռնային Ղարաբաղի հարցի անյապաղ լուծում, խաղաղութեան շուտափոյթ վերականգնում: Անոնք կը մերժեն «բռնութիւնը, անօրինութիւնը, կամայականութիւնը խաղաղ բնակչութեան, ներքին զօրքերու մարտիկներու նկատմամբ», կը մերժեն «երկու ժողովուրդներուն միջեւ հակամարտութեան քաղաքականութիւնը եւ փոխադարձ ատելութեան բորբոքումը, դաժանութիւնը, ազգային թշնամանքը»:

**

«Գ. ԱԴԳԱՐԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Քանի մը նոր նիւթերով ամբողջացած է լիբանահայ բանաստեղծ եւ հրապարակագիր Գառնիկ Ադգարեանի թանգարանը, որ կը գործէ Երեւանի «Գառնիկ Ադգարեան» միջնակարգ վարժարանին մէջ: Այստեղ ներկայացուած են բանաստեղծին ժողովածուները, անձնական իրերը եւ այլ նիւթեր:

**

ՂՐԻՄԱՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի հանրապետութեան հետ կապերը ամրապնդելու համար Երեւանի մէջ բացուած է Ղրիմահայերու «Լոյս» Հայկական մշակութային ընկերութեան մնայուն ներկայացուցչութիւնը: Ընկերութիւնը կը ծրագրէ այս տարի կազմակերպել Ղրիմի ԺԴ. դարու «Ս. Խաչ» վանքի վերականգնման խնդիրներուն նուիրուած սեմինար մը, ներգրաւելով Հայաստանի հմուտ վերականգնող մասնագէտներ եւ ճարտարապետներ: Նախատեսուած է հանդիսութեամբ նշել երգահան Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ծննդեան 120-ամեակը, Երեւանի մէջ կազմակերպել Այվազովսկիի օրերուն մասնակից նկարիչներու գործերու ցուցահանդէս:

Ընկերութեան կապերը միայն մշակոյթով չեն սահմանափակուիր. արդէն իսկ առեւտրա-տնտեսական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայաստանի համագործակցականներու եւ Ղրիմի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու միջեւ:

ԱՐԾՈՒԱՇԷՆՑԻՆԵՐԸ՝ ՀՈՂԱՏԷՐԵՐ

Խռովալի օրեր կ'ապրի Արծուաշէնը (վարչականօրէն Հայաստանի պատկանող այս գիւղը կղզեակ մըն է Ազրբէջանի տարածքին վրայ՝ Սեւանայ լիճի արեւելքը): Ամիսներ շարունակ գիւղը չորս կողմէն օղակած խորհրդային զօրքերուն օրերս փոխարինելու եկած ազրբէջանցի ոստիկանները արտակարգ եռուզեռի մէջ են: Անոնք տեղաւորուած են հայկական գիւղ մտնող ճամբուն եզերքը, ուր արագօրէն շէնք մը կը կառուցանեն՝ զօրամասի համար:

Այս պայմաններուն մէջ անգամ գիւղը ձեռնամուխ եղած հողի մշակումին, չմոռնալով անշուշտ ինքնապաշտպանութեան ու ապահովութեան հարցերը:

Այստեղ սկսած է հողի յանձնումը: Իւրաքանչիւր ընտանիք 1 հեկտար հող կը ստանայ: Գիւղին մէջ ոչ ոք փափաք յայտնած է խորհրդային տնտեսութիւնը պահպանելու, իսկ քաղաքաբնակ 7 Արծուաշէնցիներ դիմած են՝ խնդրելով հայրենի գիւղ վերադառնալու կարելիութիւն ընծայել:

Օրերս գիւղ այցելած է փոխ - վարչապետ Հրանտ Բագրատեան: Ան խոստացած է բարելաւել գիւղին պաշտպանութիւնը:

**

ԱՍԿԵՐԱՆԸ՝ ԽԱՉԷՆ

Խաչէն. այսպէս կը կոչուէր պատմական Արցախի հինգ մելիքութիւններէն մին: Անոնք դարէ մը աւելի կենաց ու մահու պայքար մղած են դրացի վաչկատուն ցեղերու եւ Թուրք - պարսկական նուաճողներու դէմ՝ պահպանելով իրենց ազատութիւնը եւ ինքնուրոյնութիւնը: Անոնց ազգանուէր գործունէութիւնը պատկերած է Րաֆֆի՝ իր «Խամսայի մելիքութիւնները» երկին մէջ:

Խաչէնի մելիքութեան տարածքին հիմնական մասը այսօր կը համապատասխանէ Ասկերանի շրջանի տարածքին: Ի դէպ, այն Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար մարզի կազմաւորման առաջին տարիներուն, ընդհուպ մինչեւ 30-ական թուականները, կը կոչուէր Խաչէնի, ապա՝ Ստեփանակերտի, իսկ 1978 թուականէն՝ Ասկերանի շրջան: Բնակչութեան մեծամասնութեան փափաքին ընդառաջելով, շրջանային խորհուրդի նստաշրջանը Ասկերանին վերադարձուցած է իր պատմական անունը՝ Խաչէն: Որոշումը ներկայացուած է Մարզային Խորհուրդին հաստատման:

LE RETOUR DE

« BAREKAMOUTIOUN »

D'EREVAN

40 jeunes artistes, chanteurs danseurs, musiciens

AU THEATRE DU JARDIN

Jardin d'Acclimatation, 75016 Paris

— Métro Sablons —

Réservations :

40 - 67 - 97 - 86 (tarifs de groupe)

40 - 67 - 93 - 72

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մայիս 4, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան Տէմիրճեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20·30-ին

CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Այրի Տիկին Վարդուհի Մարկոսեանի (Ծնեալ՝ Չաքմաքեան) *մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պալտասարեան 1000 Ֆր., Պր. Լիւլէճեան 200, Պր. Արսէն Իսպիրեան 200, Տիկին Ա. Աւետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լիւլէճեան 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէրտէրեան եւ զաւակները 100, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Թադէոսեան 200, Մարի Նէրկիզեան եւ զաւակները 100, Բէօժօն եւ զաւակները 150, Մաղէն Անիղէ 100, Պր. Դանիէլ Վարդօքեան 100, Տիկին Հ. Զուքուրեան 100, Պօմոնի Կապոյտ Խաչ 200, Պր. Գրիգոր Աւետեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալէն Պագրճեան 200, Ժան - Փօլ Գասապեան 200, Տիկին Շամիրեան 100 Ֆր.:*

Արթիւր Չիրճեանի *մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Սինանեան 100, Աւետիսեան ընտանիք 100, Սվազեան ընտանիք 100, Աստուրեան ընտանիք 100, Հասպիկեան 100 Ֆր.:*

Ազաւնի Տէմիրճեանի *մահուան առթիւ.- Հերմինէ Զիլիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Կունոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Էլմասեան 100 Ֆր.:*

Կարպիս Մանուկեանի *մահուան առթիւ.— ընտանիքին կողմէ 200, Պօյաճեան ընտանիք 200 Ֆր.:*

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Անտուվիլ...): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Յառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընդունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէնէ սկսեալ:

– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Աքատէմիի *հսկողութիւն):*

– 6 տարեկանէն սկեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկագիտութիւն (էնֆորմաթիք):

– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:

– Հայերէնի եւ Ֆրանսերէնի անհատարարութեան պլըրագային՝ (գաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:

– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանգամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա–տեսողական միջոցներու օգտագործ:

– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:

– Արձակուրդի շրջաններուն, դիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:

– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ շնորհիւ՝

- *Ուսուցչական լայն կազմին* (18 *ուսուցիչներ* 127 *աշակերտներու համար)*
- *Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝* 15 *աշակերտ)*

Յաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.—

43·81·01·72 *թիւին:*

Հասցէ՝

1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Զատկի առթիւ Թաղիս Թաղականութենէն 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Գամպէրեանէ 200 Ֆր., Պր. Այնաճեանի *մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեանէ, Թագուհի եւ Մարսէլ Զաթալեանէ 100-ական ֆրանք, Պաղտասար Տիրատուրեանէ 100 ֆրանք* Մարտիրոս Թաշճեանի *յիշատակին, Տիկին Սիլվարդ Աթէշեանէ 500 Ֆր. (Հայաստանի որբերուն):*

U.G.A.B. - PARIS

organise

UN

DINER DANSANT

animé par un orchestre tzigane

le Samedi 11 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

PARTICIPATION AUX FRAIS : 350 Frs.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Վարդուհի Մարկոսեանի *(Մարսէյլ) մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պալտասարեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

FRANCE-CULTURE

«LES QUARANTE JOURS DE MUSA DAGH» du Lundi 29 Avril au Vendredi 10 Mai à 18 h 02.

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 16, ժամը 20·30–ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝

77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կարեւոր օրակարգ:

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

CAMPAGNE D'ETE 1991

de l'Organisation TERRE & CULTURE

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

A R M E N I E (Juillet et Août)

— GOGARAN (zone sinistrée) : assistance et reconstruction

— TALIN : restauration d'églises.

— Assistance aux réfugiés.

K E S S A B (Août)

(Groupe de villages arméniens en Syrie du Nord)

— Poursuite des programmes de sauvegarde de l'habitat traditionnel et aménagement de terres agricoles.

Pour tous renseignements et inscriptions demander votre dossier de candidature au siège de l'Organisation :

16, *Rue Notre Dame de Lorette*, 75009 *PARIS*

Tél. : (1) 43. 68. 53. 38 —— Fax. : (1) 43. 68. 25. 72

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ զրոյցի մը՝

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

նիւթով

Կը մասնակցին՝

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ, ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ, ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԼՏԵԱՆ, ՄՈՎՍԷՍ ՊԶՏՔՃԵԱՆ

եւ

ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ, ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Զրուցավար՝ ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 5, ժամը 17–ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

— Մուտքը ազատ է –

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

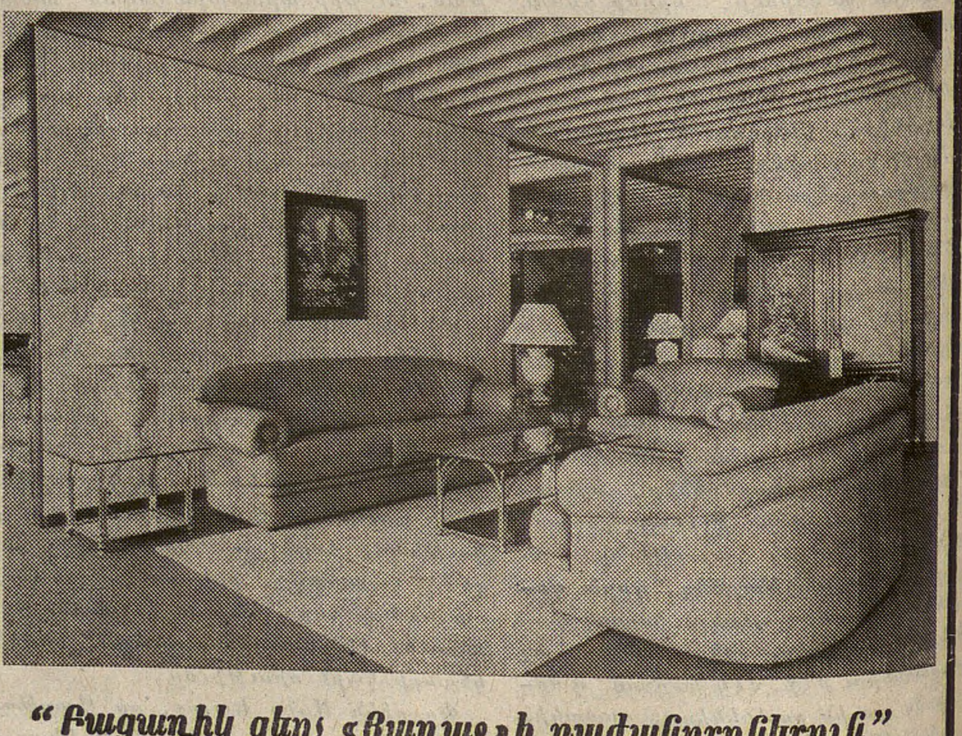

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris